

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Danmarks Amter

Historiske og personallistoriske
Oplysninger om Land
og By

2. Bind
Københavns Amt

Danmarks Amters Forlag
København
1930

Udgivet af:
INTERESSENTSKABET
DANMARKS AMTER

Papir og Tryk:
PAUL PETERSEN

AXELHOLM, AKTIESELSKAB

AXELHOLM, AKTIESELSKAB

HS. MAJESTÆT KONG CHRISTIAN X.

HDS. MAJESTÆT DRONNING ALEXANDRINE

C. E. A. AMMENTORP, Stiftamtmand, Kammerherre K. 1, DM., Udl. Orden: B. K. 2

f. 8 Oktober 1862 paa Hvedholm pr. Faaborg, S. af Forpagter Chr. A. og Hustru Johanne f. Krøyer, g. 1890 med Mathilde Hedemann, D. af Kammerherre Chr. H. og Hustru Mathilde f. Kiellerup. Student (privat dimit.) 1881, cand. jur. 1887, Sagførerfuldmægtig 1887—92, Assistent i Indenrigsministeriet 1890, Fuldmægtig 1898, Kontorchef 1905, Amtmand over Holbæk Amt 1906, Amtmand over Københavns Amt og Stiftamtmand over Sjællands Stift 1915, Kirkeminister i det midlertidige Forretningsministerium Friis April 1920.

KØBENHAVNS AMTSRAAD

Medlemmer af Københavns Amtsraad er: Gaardejer A. C. ANDERSEN, Brøndbyvester; Gaardejer D. B. DIRCHSEN, St. Magleby, Amager; Entreprenør HUBENBECKER, Nærum; Arkitekt VOLMAR JENSEN, Gentofte; Redaktionssekretær JOSEPHSEN, Hellerup; Muremester LAURITS LARSEN, Glostrup; Proprietær GEORG LEHWALD, M.L., Lyngby; Sogneraadsformand N. P. NIELSEN, M.F., Taarnby; Murer RASMUS OLSEN, Klovtofte; Oberst PARKOV, K., M.F., Charlottenlund og Gaardejer TØNNES PEDERSEN, Ballerup.

Amtsfuldmægtig, cand. jur. HERTZ, Amtsfuldmægtig, cand. jur. Frøken KAREN KRABBE, Amtsfuldmægtig, cand. jur. ERIK HARBOE, Amtsfuldmægtig, cand. jur. KNUD BØLOW Stiftskasserer, Amtsfuldmægtig, cand. jur. HENNING LAGE, Amtsfuldmægtig, cand. jur. BALTHAZAR CHRISTENSEN, Amtsfuldmægtig, cand. jur. BONDE, Amtsfuldmægtig, cand. jur. TANGDAL, Stiftsfuldmægtig, cand. jur. LOUIS PETERSEN, Stiftsfuldmægtig, cand. jur. RASMUSSEN, Amtsraadssekretær, cand. jur. VAAGECHRISTENSEN, Skolefondskasserer cand. polyt. NYBORG, Amtsvejinspektør, Landinspektør O. BUDTZ, Amtsvandløbsinspektør.

ROSKILDE AMTSRAAD

Medlemmer af Roskilde Amtsraad er: Gaardejer P. ANDERSEN, Ørsted; Husejer P. ANDERSEN, Ølsemagle; Gaardejer A. P. BIGAARD, Ejby; Lærer C. W. CHRISTOFFERSEN, Svogerslev; Gaardejer H. HENRIKSEN, Gundsøllille; Gaardejer J. P. JENSEN, Svogerslev; Gaardejer J. M. JENSEN, Kildebrønne; Gartner K. JENSEN, St. Jørgensbjerg; Gaardejer J. JØRGENSEN, Lejre; Gaardejer J. OLSEN, Tune og Parcellist J. RASMUSSEN, Gevninge.

Amtsraadssekretær, cand. jur. AAGE PEDERSEN, Skolefondskasserer, cand. polyt. PARBO, Amtsvejinspektør, Landinspektør J. M. JENSEN, Amtsvandløbsinspektør.

KØBENHAVNS AMT

Dette Amt er det næstmindste af Øernes Amter og ligger paa Midten af Sjællands Østside. Det grænser mod Nord til Frederiksborg Amt, og her er Grænselinien, paa større Strækninger, Vandløb og Søer, saasom Værbro Aa, Furesøen og Farum Sø, endvidere til Roskilde Fjord og til Horns Herred. Mod Vest grænser det til Holbæk Amt, hvor Elverdams Aa danner Skellet, samt til Sorø Amt. Mod Syd til Præstø Amt, og her udgør, paa den største Strækning, Køge Aa Skillelinien. Endelig mod Øst grænser det til Køge Bugt, Øresund og Københavns Territorium. Hertil kommer Øen Amager, hvoraf dog den nordligste Del hører til Staden København, samt Saltholm og nogle mindre Holme. Amtets samlede Areal udgør ca. 1173 km².

Amtet omfatter Købstæderne Roskilde og Køge samt Herrederne Sokkelund, Smørum, Sømme, Voldborg, Tune og Ramsø. Staden København med Frederiksberg er ikke tænkt medtaget under Københavns Amt, men vil udkomme i særskilt Bind under Titel *Storkøbenhavn*.

Oprindelig bestod Københavns Amt af Sokkelund og Smørum Herreder tillagt en Del af Ølstykke Herred, men sidstnævnte lagdes i Aaret 1800 til Frederiksborg Amt. Købstæderne Køge og Roskilde samt Herrederne Sømme, Voldborg, Tune og Ramsø dannede det gamle Roskilde Amt, og hertil hørte tillige Abrahamstrup Herred. Ved Resolution af 2 September 1808 henlagdes nævnte 4 Herreder til Københavns Amt, og Abrahamstrup Herred indgik i Frederiksborg Amt, saaledes fik Amtet da sin nuværende Skikkelse i Aaret 1808.

Amtets Areals Udnyttelse samt dets Inddeling i de forskellige Kredse, dets Befolkning samt dets Minder fra Oldtiden m. m. vil blive skildret under de forskellige Herreders Inddeling.

ROSKILDE

Roskilde

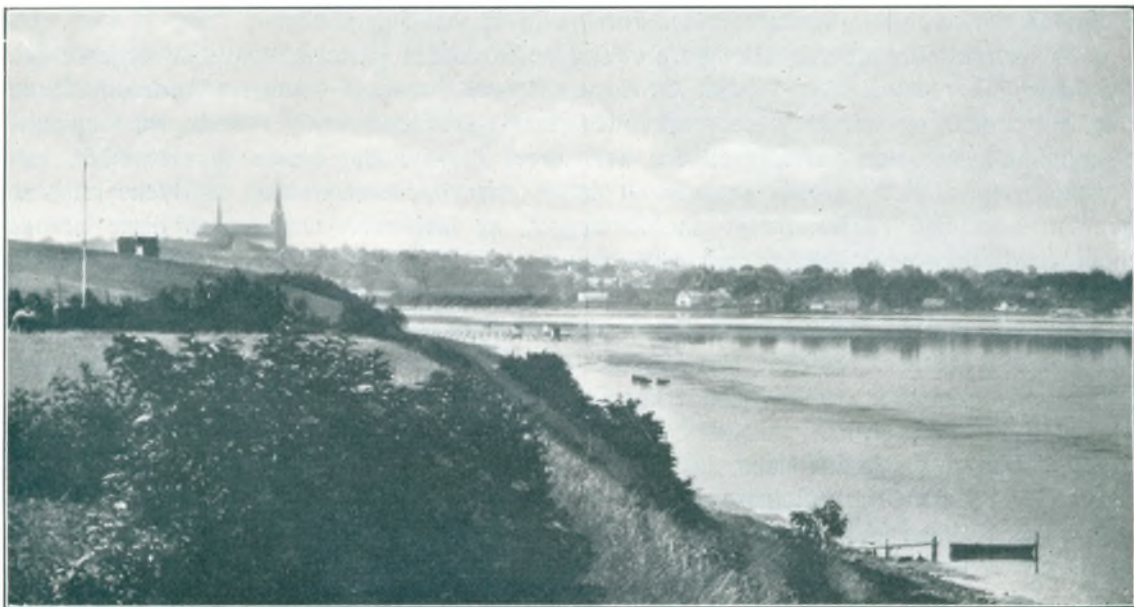
BLANDT Landets Byer er der vel ingen — bortset fra Hovedstaden —, hvortil der knytter sig saa mange Minder som til Roskilde. Gammel er den af Byrd; gennem Aarhundreder har den været Kongesæde og hørte da til de mest blomstrende Stæder i vort Rige, senere svandt den ind og kom paa sin Vis til at føre en Tornerosetilværelse, men fra Tid til anden vakttes den af sin Slummer, naar Danmarks Konger eller Dronninger bragtes til deres sidste Hvilested under den ærværdige Domkirkes Hvælvinger, og da var hele Folkets Tanke og Blik rettet mod „Konge-gravenes Stad“; men i den nyere Tid brød den de gamle Skranker, voksede baade i Udstrækning og Indbyggertal og staar nu som en driftig og fremadstræbende By, der er saa langt fjærnet fra Hovedstaden, at den kan leve sit eget Liv og dog — set fra et andet Synspunkt — er den saa nær, at den undertiden — i Spøg, men dog med et Stænk af Alvor — regnes som en Forstad til Hovedstaden.

Desværre lader det sig ikke gøre at skildre Roskildes Historie, som den fortjente det. Selvfølgelig har denne By — som de fleste af vore Stæder — gennem Aarhundrederne lidt ved større og mindre Ildebrande, der har lagt hele Byafsnit i Aske, men i denne Sammenhæng er der navnlig to, der har været til ubodelig Skade for Roskilde, idet Størsteparten af det — eller snarere alt det —, hvorpaa en Skildring af Byens Historie gennem adskillige Aarhundreder skulde bygges, er lagt øde. Den ene af disse Brande fandt Sted, ikke i Roskilde, men i København (1728), hvortil Biskop Worm — efter Sigende ifølge højere Ordre — paa 21 Bøndervogne havde ladet bringe en stor Del af Stiftsarkivet, der da sammen med Byen gik op i Flammer. Og 3 Aar senere (1731) blev det gamle Raadhus i Roskilde lagt i Aske, og med dette hele dets Arkiv, de gamle Kongebreve, Dokumenter fra Middelalderen, Protokoller m. m. Deraf vil man kunne forstaa, at det kun bliver brudstykkeagtigt, at der kan gives en Skildring af Roskildes Historie gennem Oldtid og Middelalder, ja det er egentlig først fra Begyndelsen af det 18 Aarhundrede, at man har fyldigere Kilder at øse af. Men hvor Pergament og Papir tier, taler Stenene, og i Tidernes Løb er der under Grundudgravninger og Byggearbejder gjort Fund og lagttagelser, som har bidraget til paa flere Punkter at løfte Sløret for det, der ellers vilde have ligget skjult i Fortidens Mørke. I den følgende Skildring maa vi imidlertid for en Del holde os til de betydningsfulde Begivenheder, der har fundet Sted i Roskilde, men har berørt det hele Land og er kendt af hvert Barn i Danmark.

I gamle Annaler omtales, at der paa et øde Sted, Høgebjerg, i sin Tid laa en Stad, Høgekøbing, men da man fandt, at den var for langt fjærnet fra Havet, flyttede Kong Ro den ned til Isefjorden og valgte et Sted, der var kendt for sine mange Kilder, og gav Byen Navn efter sig selv og en af disse Kilder. Med Hensyn til denne Flytning er der noget meget gaadefuldt. At Høgekøbing virkelig har eksisteret, er sikkert nok, selv om man ikke kan angive, hvor den har ligget; man har gættet paa Højby i Rorup Sogn og Højbjerg ved Svenstrup. Endnu i Kong Valdemars Jordebog nævnes den som Købstad. Hvad der derimod er forbavsende, er dels, at der som Grund til Flytningen nævnes Købstadens Afstand fra Havet og det i en Tid, da netop Beliggenheden inde i Landet bidrog til Købstædernes Fremvækst og Velstand (tænk saaledes paa Slangerup, Ringsted, Slagelse og Næstved), dels at ethvert Spor af den er forsvundet, saa at man end ikke ved at pege paa dens Plads. Men hvorledes det nu end forholder sig, er Roskilde blevet til i hine fjærne Tider, og man er i vore Dage ogsaa tilbøjelig til at mene, at Forklaringen paa Navnet som (Kong) Ros Kilde er rigtig. Man synes at have med en virkelig historisk Personlighed at gøre, naar Talen er om Kong Ro. Han omtales saaledes i Beowulfkvadet. Men senere har der været en lang Tid, da man opfattede Navnet Roskilde som

en Omændring af Rosenkilde, idet man pegede paa Byens gamle Segl, der forestiller en Fugl med udspilede Vinger (en Høg? Hentydning til Høgekøbing?) over en Kildebrønd med Roser, men denne Forklaring har de fleste nu opgivet.

Allerede i det 10 Aarhundrede var Byen en Havneplads, og dens Betydning øgedes selvfølgelig, da Harald Blaatand (ca. 940—ca. 986) lod opføre af Træ den første Kirke, indviet til den hellige Trefoldighed, paa den senere Domkirkes Plads og umiddelbart Vest derfor, paa Nordsiden af Gaden Bondetinget, en Kongsgaard, hvor han og de følgende Konger ofte tog Ophold. Under hans Søn og Efterfølger, Sven Tveskæg, øgedes Byen baade i Udstrækning og Indbyggertal, 1022 blev den Bispesæde, og kort efter omtales den af Adam af Bremen som „Sjællands Hovedby og Danernes Kongesæde“. Alt det her nævnte vidner om den Betydning, som Roskilde allerede da havde, og derfor maa man ogsaa indrømme Rigtigheden af, hvad afdøde Dr. Henry Petersen siger: „Naar vi ved vor Histories Begyndelse træffer en By saaledes omtalt af en fremmed Forfatter som Roskilde

Udsigt over Roskilde Fjord.

og ser den rigere paa gejstlige Stiftelser og paa Sognekirker end nogen anden Stad i Landet allerede i den første Del af Middelalderen, regner den nok sin første Opkomst Aarhundreder tilbage i den forhistoriske Tid, har end, som Saxo vidner, Sven Tveskæg skabt den i den Udstrækning, hvori vi kender den.“

Og ligesom Erik af Pommern ikke nøjedes med at bestemme, at Ørekrog (Helsingør) skulde flyttes længere ud paa Halsen, men ogsaa, saa vidt man kan skønne, har haft med selve Planlæggelsen at gøre, saaledes er der ogsaa visse Forhold, som kunde tyde i Retning af, at Sven Tveskæg har udkastet en bestemt Plan ved Udvidelsen af Roskilde, hvorefter der skulde handles. Fra de ældste Tider har Hovedgaderne i Roskilde paa det nærmeste dannet et Kors. I Retningen fra Øst til Vest har da — som nu — Algade, der oprindeligt hed Torvegade, og dens Fortsættelser Skomagergade og Støden, været. Hovedfærdselsvejen, og omtrent vinkelret paa denne førte mod Nord St. Olavs Kirkegade (nu St. Olsgade) og mod Syd Hørse- eller Hørsegade (nu Hersegade) ud gennem den Voldbefæstning, som blev til paa Sven Grathes Tid. Denne Byvold (Burghæ Diget) er der saa at sige intet Spor tilbage af, men det synes, som om den har fulgt den nuværende Smedegade, Blegstræde (Blegdamsstrædet, Borgdiget), Blaagaards Vænge og er gaaet

nordligere end det nuværende Provstestræde og Klosterhusstræde. Saxo fortæller, at Roskilde var en „aaben“ By, til Kong Sven omgav den med Vold og Grav. Gennem denne Voldlinie har der forskellige Steder været Byporte; i Middelalderen kaldes den vestre Port St. Bothulfs Kirkeport, medens den østre bar Navnet Røtheport, men forøvrigt fandtes der en Port med samme Betegnelse, som den sidste, ved Stadens nordre Side. Men allerede inden Roskilde blev omgivet af denne Fæstningslinie, havde der rejst sig en Borg paa en Banke ved Fjorden tæt Nord for Byen. Det er den gennem vor Historie vel kendte Haraldsborg. Af den Fremstilling, som Saxo giver af disse Forhold, ser det ud, som om Haraldsborg skulde være anlagt af Erik egodes Søn Harald Kesje mod Roskilde, men der er gjort opmærksom paa, at det maa anses for ret usandsynligt, at en enkelt Person, selv om han var Prins, kunde med en betydelig Arbejdskraft og for alles Øjne anlægge og opføre en ligefrem Røverborg foran Landets rigeste Stad og mest ansete Kongesæde paa en Tid, da Knud Lavard levede, og der herskede Ro i Landet, og der

Slatertorvet for 25 Aar siden.

er derfor mere Grund til at tro, at Harald Kesje sad som Kongens Befalingsmand paa dennes Borg udenfor Roskilde, men der byggede en Borg af ny paa den gamle Voldbanke. Hvorledes det nu end er gaet til, sikkert er det, at Harald Kesje, der var i høj Grad uregerlig og upaalidelig, opførte sig paa en saadan Maade, at Borgerne i Roskilde rejste sig og fordrev ham; nogen Tid efter vendte han dog tilbage, og vi træffer ham igen paa Borgen ved Roskilde, som snart efter indtoges af hans Broder Erik emun, medens Harald flygtede over Hals og Hoved, og Luerne foreløbig gjorde Ende paa Haraldsborgs Historie. I Aarhundreder laa nu Voldbanken øde hen, men i Begyndelsen af det 15 Aarhundrede rejste der sig en ny Borg, der nu almindelig kaldtes Harritsborg, og som godt Hundrede Aar derefter, i 1534, blev indtaget af de Roskilde Borgere, førte af Grev Christoffer af Oldenburg, og blev ganske jævnet med Jorden.

Som alle danske ved, var det i denne Tid, Midten af det 12 Aarhundrede, at Venderne spillede op paa de danske Kyster, hærgede, hvor de kunde komme afsted med det, og i det hele taget gjorde det farligt for dem, der skulde færdes i de danske Farvande, og den Tid nærmede sig, da Absalon og hans Mænd satte en Stopper derfor. Men i Roskilde dannede der sig om Vetheman som Fører et Borgerlag („Roskildebødrene“),

hvis Hovedformaal var at bekæmpe de vendiske Sørøvere. Saxo fortæller, hvorledes de, før de stod til Søs, skriftede deres gamle Synder for en Præst og nød den hellige Nadver, „som om de alt var paa Dødens Tærskel“. Vaagenætter og knap Kost vankede der nok af; Søvn fik de kun siddende med Haanden paa Aaregrebet. Tit og ofte stred de mod Fjenden, men altid var Sejren dem let og kostede dem fast intet Blod. Og han siger, at de fra Tid til anden tog to og firsindstve Vikingesnækker, skønt de aldrig selv havde større Flaade end to og tyve Skibe. Oprindeligt hørte dette Lag kun til i Roskilde, men det varede ikke længe, før det bredte sig fra Byen ud blandt Bønderne og vandt Tilslutning næsten over hele Sjælland.

Det var urolige Tider for Land og Folk, og en Stund var Riget delt mellem de tre Fyrstesønner Svend, Knud og Valdemar. Da var det (9/8 1157), at det frygtelige Blodgilde fandt Sted paa Roskilde Kongsgaard, der, som tidligere nævnt, laa paa den nordlige Side af Gaden Bondetinget. Knud havde indbudt sine to Medkonger til at gæste sig. Efter Maaltidet sad man ved Brætspillet, medens en tysk Sanger kvad en Vise. Da Mørket faldt paa, kaldtes Svend ud til Samtale med sin Mand Thetlev, og i det samme styrtede hans Folk sig over Knud og Valdemar, af hvilke den første faldt, medens det lykkedes Valdemar at slippe ud, dog først efter at han havde faaet et dybt Saar i Laaret. Ogsaa Absalon undkom, drog hastig til sit Hjem i Fjenneslev, hvor han kunde berette, at Knud var dræbt og Valdemar haardt saaret, og Saxo tilføjer, at Fru Inge blev „mere sorrigfuld over deres Ulykke end glad ved at se sin Søn uskadt“, hvad der vidner om, at hun tænkte mere paa sit Fædreland end paa sig selv. Men Valdemar naaede, skønt Saaret hæmmede hans Fjed, ud paa den fri Mark og søgte i Nattens Mulm og Mørke ogsaa til Fjenneslev, hvor de to Venner mødtes, og hvor han fik sit Saar forbundet, og endelig vandt han ud til Kysten, satte over til Jylland, hvor nogle Maaneder senere Svend fandt Straffen for sin Troløshed, medens Grunden lagdes til den Storhedstid, som nu indvarsledes for Danmark, og som ogsaa kom Roskilde til Gode.

Dette viser sig blandt andet i de talrige Kirker og Klostre, som rejste sig i Roskilde netop i Valdemarstiden, saa at der i Middelalderen fandtes, foruden Domkirken, ikke mindre end 12 Sognekirker, men de allerfleste af disse er sporløst forsvundne, og det endogsaa i en saadan Grad, at man for fleres Vedkommende gennem Aarhundreder ikke har anet, hvor de laa, og kun ved heldige Omstændigheder under Grundudgravninger til nye Bygninger har kunnet afgøre deres fordums Plads.

Der skal senere tales om Domkirken, der ikke blot hvad Størrelse, men ogsaa hvad Betydning angik, selvfølgelig langt overstraalede alle de andre og den Dag i Dag staar som et af de smukkeste, om ikke det smukkeste, Gudshus i Landet; men her skal der siges nogle Ord om de andre Kirker, der fandtes i Roskilde indtil Reformationstiden, men nu, som sagt, for den langt overvejende Dels Vedkommende er jævnet med Jorden. Naar den enkelte Kirke er opført, kan i mange Tilfælde ikke siges, men et Fællestræk for de fleste var det, at de var opført af Fraadsten, et i Roskildeegnen velkendt og yndet Bygningsemne.

Paa Vestsiden af Allehelgensgade, hvor nu Duebrødre Klosterets nye Stiftelse har sin Have, laa i sin Tid *Allehelgens Kirke*, om hvilken man ved, at den var nedlagt i hvert Fald 1539; paa Hjørnet af Skomagergaden og Østsiden af Ringstedgade laa *St. Butolfi Kirke*; paa Hjørnet af Jærnbanegade og Østsiden af Ringstedgade, hvor et nu forsvundet St. Nicolaistræde fordem udmundede, fandtes *St. Nicolai Kirke* og Kirkegaard; den synes at have hørt til de større Sognekirker, havde flere Altre og blev, ligesom næsten alle Kirker og Klostre i Roskilde, betænkt ved Biskop Lage Urnes Testamente 1529. Paa den nordlige Side af Skomagergade, hvor Torvet nu findes, laa *St. Laurentii Kirke*, der i hvert Fald fandtes før 1253, da man hører den omtalt i et Brev fra Biskop Jacob Erlandsen, og stod til engang i 30erne i det 16 Aarhundrede, da den nedreves, og der,

hvor Højalteret havde staaet, rejste Borgerne en Gabestok eller Kag til Spot og Skam for Papisterne. Tilbage er i vore Dage, som bekendt, kun Taarnet, der imidlertid stammer fra en langt senere Tid end den nedrevne Kirke og nu er at betragte som en Del af det Nord derfor opførte Raadhus. *St. Hans Kirke* laa bag Hjørnet mellem Store Badstuestræde (nu Tuttesti) og Nordsiden af Provstestræde, i Nærheden af *St. Hans Kilde*; Kirkens Plads og Kirkegaarden blev først i Slutningen af det 18 Aarhundrede omskabt til Ager og Eng, og vi ved, at saa sent som i 1711, da Pesten rasede her paa Sjælland, brugtes Kirkegaarden endnu som Gravplads. Paa det smalle Areal, der ligger mellem Algade og Graabrødrestræde, nær op ved Hersegade, fandtes *St. Mikkels Kirke*, hvad der bl. a. er godtgjort ved Fundet af nogle middelalderlige Grave, der blev gjort 1920. Kirkens Nedbrydelse blev paabudt 1575, idet Materialerne skulde bruges til Fordel for Domkirken. Paa Hjørnet mellem *St. Olsstræde* og *Vagtstræde* laa *St. Peders Kirke*, der vel nok er forskellig fra *St. Pouls Kirke*, der, saa vidt man ved, har ligget østligst i Byen ved Nordsiden af Algade; i og for sig var der intet til Hinder for, at den samme Kirke

Gadeparti i Roskilde.

kan have været viet til begge disse Helgener, og sikkert er det, at de i ældre Tid ansaas for at være en og samme Kirke, men man er nu klar over, at der har været to, den ene indviet til Apostlen Peter, den anden til Apostlen Paulus. Ved Hjørnet mellem *St. Ols-gade* og *St. Olsstrædes* Sydside fandtes *St. Olai Kirke*, hvis Opførelsestid man heller ikke kender, men 1570 blev der givet Befaling til at nedbryde den, for at Materialerne kunde bruges til Duebrødre Hospital. Kirkegaarden skal have gaaet ud til Rosengaardsstræde, og Kirken har sikkert hørt til de mindste i Roskilde. Med Hensyn til *St. Dionysii Kirkes* Beliggenhed, kan den ikke fastslaas med Sikkerhed, men rimeligvis har Kirken ligget ved Hjørnet af Skomagergade og Blaagaardsstræde. Vi ved, at den endnu bestod 1527, men 1561 var den forsvunden. Den nordligste Kirke i Byen var *St. Ibs*, der laa, og ligger, ved det Sted, hvor Vejen til *St. Jørgensbjerg* bøjer af fra *Frederiksborgvej*. Vi skriver „ligger“, thi medens alle de tidligere nævnte Kirker, bortset fra *St. Laurentiustaarnet*, er nedrevne, staar endnu Skibet af den gamle *St. Ibs*. Visse Forhold tyder paa, at den maa være rejst i den første Halvdel af det 12 Aarhundrede, men i Tidernes Løb er der foretaget mange og betydelige Omdannelser ved den. I 1574 udgik der Skrivelse om, at *St. Ibs* (tilligemed *Bistrup*) Kirke skulde nedbrydes, for at Materialet kunde anvendes til Istandsættelse af Kirken paa „*Spedals Bjerget*“ (*St. Jørgensbjerg*), men det blev ikke til

Vor Frue Kirke.

noget, da en 1580 dateret Skrivelse tillod, at St. Ibs maatte blive staaende og beholde den ene af sine Klokker, da Sognefolkene vægrede sig ved at søge til St. Jørgensbjerg udenfor Byen. Først henved halvtredje Hundred Aar senere nedlagdes den, og Meningen var, at den nu skulde nedbrydes, men i det Sted bortsolgtes den til Fordel for St. Jørgensbjerg Sogns Fattigvæsen og indrettedes, efter at alt var fjernet, med Undtagelse af Skibet, til Oplagsrum for alskens Købmandsgods, som Boderne oppe i Byen ikke havde Plads til. Først i vore Dage er den bleven restaureret og staar nu som et ærverdigt Minde om Roskildes store Dage som Kirkeby. Endelig skal som den tolvte Sognekirke i Roskilde nævnes *St. Mortens Kirke*, der laa i den nordvestlige Del af Byen, nær ved St. Martins Mølle. Det vides, at den eksisterede i 1272, da St. Mortens Sogn nævnes i en Skrivelse, men mulig er den opført længe i Forvejen. 1562 nævnes den som øde og er vel da noget senere bleven ned-

brudt, medens Kirkegaarden bevaredes og ogsaa optog en Del Lig under Pesten 1711; henved 30 Aar senere udgravedes Kirkegaarden og forvandlede til en Mølleødam, der dog senere atter er bleven fyldt.

Men foruden de her nævnte 12 Sognekirker fandtes der to, som senere blev Sognekirker, nemlig *Vor Frue* og *Graabrødrekirke*, men om disse henvises der til efterfølgende Omtale af Klostrene i Roskilde.

Roskilde var nemlig i Middelalderen ikke alene rig paa Kirker, vistnok rigere end nogen anden dansk Stad, men der fandtes ogsaa et ikke ubetydeligt Antal Klostre, af hvilke flere hørte til Landets største og mest ansete.

Ældst af dem var *Vor Frue Kloster*, i den sydlige Udkant af Byen. Her havde den roschildske Biskop Svend Norbaggé (1076—88), altsaa i den sidste Halvdel af det 11 Aarhundrede, ladet opføre en Fraadstenskirk, af hvilken Rester er synlige i den nuværende Kirkes Mur. Det har været en i ren romansk Stil, af Fraadstenskvadre opført treskibet Basilika, hvis Midtskib løftede sig frit over de lavere, med Halvtage dækkede Sideskibe. Om dette har været den første Kirke paa dette Sted, kan ikke med Sikkerhed afgøres; utænkeligt er det ikke, at der tidligere har ligget en Trækirke, der da af Svend Norbaggé er bleven erstattet med en Stenkirke. 70 Aar efter Svend Norbagges Død, i 1158, skulde Biskop Asger jordfæstes i Domkirkens (Helligtrefoldighedskirken) Kor, og man kunde ikke finde noget værdigere Sted end der, hvor Biskop Vilhelm tidligere var

blevet jordet, og man fjærnede derfor hans Lig. Men Straffen udeblev ikke. To af dem, der havde været med til at forstyrre Bispens Gravfred, ramtes af dødbringende Sygdomme, og for at undgaa den samme Skæbne stiftede den tredje, Isak, der var „præpositus“ for et Landsbysogn, et Nonnekloster ved Vor Frue Kirke og opretholdt det med stor Bekostning, til Straffen ogsaa kom over ham, og han endte sine Dage ved en Lungesot. Oprindeligt har det vist været et Kloster efter Benedikts Regler, men senest ved Aaret 1176 omdannede Biskop Absalon Klosteret til en Bolig for Cisterciensernonner. Mulig staar det i Forbindelse med, at han ved den Tid overførte sin Frænke, den hellige Margretes jordiske Levninger til Vor Frue Kirke. Hun var enten Søster eller Faster til Biskop Peder Sunesen og Ærkebiskop Anders Sunesen og var gift med en Herlog, der boede i Ølishøue, muligvis det nuværende Højelse. Af ham dræbtes hun, men for at skjule sin Misgærning hængte han hendes afsjælede Legeme op under Loftsbjælken, idet det da kunde se ud, som om hun selv havde taget sig af Dage. Som forment Selvmorder blev hun gravet ned i uindviet Jord paa aaben Mark ved den østre Strand, men da der ved Natte-tide saas Ildsluer over hendes Hvilested, vidnede det om hendes Hellighed og uskyldige Død. Herlog vedgik sin Brøde, og Absalon lod Liget tage op, aftvætte og lægge paa en Baare, hvorefter det i Procession førtes ind til Byen; under Lovsange og med brændende Voksfakler bragtes det til Vor Frue Kirke, hvor der rejstes et meget anseligt Gravmæle, der senere blev berømt, fordi der skete Mirakler ved det. Fra fjærn og nær strømmede man til det, og der ofredes rige Gaver til Klosteret, for at man derved kunde vinde hendes Forbøn mod sjælelig og legemlig Nød. Ogsaa Kongehuset viste sig gavmilde mod Klosteret, og saaledes blev det snart en meget rig Stiftelse. Imidlertid havde baade Kirken og Klosterbygningerne lidt meget under en Brand i Aaret 1242, da Niels Stigsen sad paa Roskilde Bispestol, og der blev derfor iværksat store og omfattende Byggearbejder. Det ophævedes ikke ved Reformationen; endnu 1563 omtales Nonner, men i 1570 er vist alle Bygningerne nedrevne med Undtagelse af Kirken, der staar den Dag i Dag, men nu kun bruges ved Begravelser.

Det næste i Rækken af Roskildeklostre var *Dominikanerklosteret*, der fik sin Plads i den nordøstlige Del af Byen, der, hvor nu Roskilde adelige Jomfrukloster ligger. Hvorvidt Klosteret har gaaet helt ud til Algade, er tvivlsomt; rimeligere er det at antage, at der har været en Strimmel Grunde mellem denne og „Sortebrødre Muren“, som omtales i et Brev fra Aaret 1538. Heller ikke Klostergrundens Omfang kan man med Bestemthed udtale sig om, men det synes, som om det har udgjort henved 4 Tdr. Land (ca. 2 Hkt.). Straks efter, at Klosteret var blevet stiftet (1231), kunde man tage fat paa at opføre Bygningerne. 1254 maa Klosterkirken i alt væsentligt have været færdig, idet den det Aar indviedes til den hellige Catharina. Forøvrigt ved vi ikke meget om Klosteret. 1330 skænkede Hertuginde Ingeborg, hvis Husbond Knud Porse døde samme Aar, 100 Mark rent Sølv til Kirkens „Forbedring“; senere, saaledes 1400 og 1414 udstedte Paven Afladsbreve til Fordel for Dominikanerklosteret. I 1532 maatte det, paa Grund af Armod, sælge en Gaard i Slagelse, og i Reformationstiden kom det, som der siges: „i stor Trang, Fattigdom og Armod“, blev forladt af sine Beboere, inddroges under Kronen, men laa ubrugt hen, til Kongen 1557 gav Befaling til, at baade Kloster og Kirke skulde nedbrydes; det tog Tid, og først 1565 var man færdig med Arbejdet, hvorefter hele Pladsen laa øde hen, indtil Kongen overlod den til Mogens Godske, sin Embedsmand paa Hørbygaard. Endnu 1670 var der dog enkelte Ruiner tilbage af Kirken. Hvorledes Klosteranlægget har været, ved vi ikke, men de forskellige Fund, der er gjort i Grunden, tyder paa „en kultiveret og ikke helt almindelig Byggemaade“.

5-6 Aar efter at Dominikanerklosteret var grundet, stiftedes (1237), som man formoder af en fornem Kvinde Esa, *Franciskanerklosteret* i Roskilde, der blev indviet til St. Maria de Consolatione. Det fik sin Plads i den sydøstlige Udkant af Byen, Syd for Adelgade.

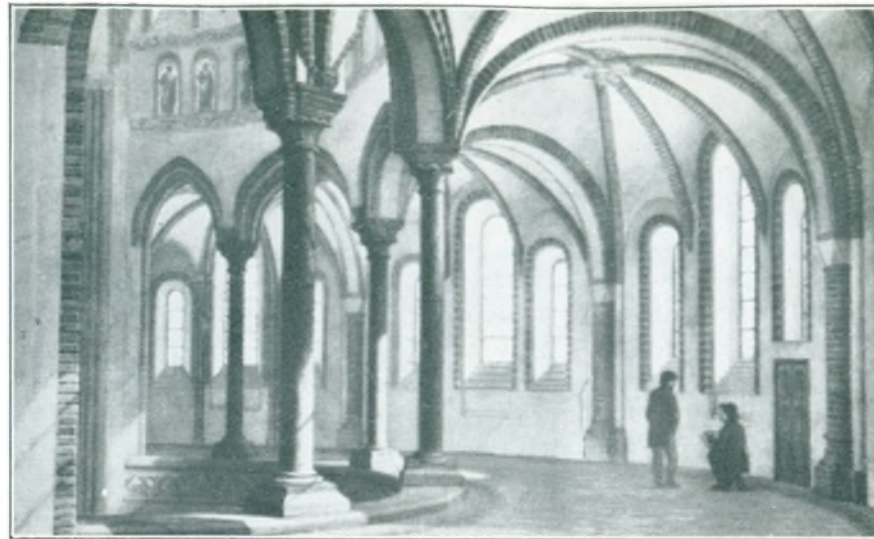
Hvor stor Klostergrunden har været, ved man ikke, men af gamle Kort kan man se, at Kirken og Kirkegaarden i det 17 Aarhundrede har omfattet en Del af Arealet mellem Hersegade og Hestetorvet. Som et Minde om det er til vore Dage bevaret Navnene Graabrødre Kirkegaard og Graabrødrestræde. Hvad Klosterets første Bygninger angaar, skal de være opførte af Erik Plovpenning for hans egne Midler, men desværre skal han ikke være bleven færdig med Opførelsen. Men ogsaa andre betænkte Klosteret med store Gaver, saaledes da Jacob Sunesens Datter, Grevinde Ingerd af Regenstein († 1258) skænkede Klosteret sin egen Gaard og Bolig af grundmurede Bygninger til Opførelsen af den nye Stiftelse. Alligevel har det voldt Vanskelighed at faa Byggearbejderne færdige, og gentagne Gange har Paverne maattet træde til med Afladsbreve. Kort efter at Kirken var bleven opført, ødelagdes den, rimeligvis ved Brand, og der maatte derfor rejses en ny, der vel blev aneligere end den første og indviedes 1279, vistnok til Treenigheden. Men intet er kendt hverken om denne eller Klosterets Udseende. 1310 (eller 1311) ødelagdes Klosteret under den store Ildsvaade, der hærgede Byen, og det synes, som om det en Tid har været vanskeligt for det at komme paa Fode igen. I Slutningen af det 15 Aarhundrede indførtes den strængere Ordensregel, Observansen, i Klosteret, og 1519 øgede Dronning Christine dets Reliquiesamling med 22 Stykker; den indeholdt ialt flere Hundrede, og denne Omstændighed kunde tyde paa, at Graabrødkirken har været en af de mere ansete Franciskanerkirker. Da Reformationen blev indført, var man noget uvis med Hensyn til Brugen af dette Kloster, men 1561 skænkede Fr. II det „med Huse, Gaardsrum og Haverum“ til Korfitz Ulfeldt til Kogsbølle, idet dog Kirken skulde være Sognekirke for et nyoprettet Sogn. 1580 befaledes det dog, at den skal nedbrydes til Fordel for Roskilde Domkirke, men foreløbig blev det ikke til noget. Først efter 1625 begyndte Nedbrydningen, der dog gik langsomt for sig, saa de sidste Rester først skal være forsvundne i Midten af forrige Aarhundrede. Klosterbygningerne derimod blev nedrevet kort efter Reformationen.

I Byens nordvestlige Udkant paa Terrainet mellem Tuttesti (tidligere Store Badstuestræde og Strandalléen) laa *St. Clara Nonnekloster*, der blev stiftet 1256 af den førnævnte Grevinde Ingerd af Regenstein, men først 1257 gav Paven det den endelige Stadfæstelse. Det omfattede Nonner af Franciskanerordenen, og efter Sigende skal de første være indkaldt fra Strassburg. Skønt Klosteret i Tidens Løb fik betydelige Gaver og adskillige Privilegier, var det dog nødvendigt, at Paver og Bisper ogsaa søgte at hjælpe dette ved Afladsbreve, saaledes da Klosteret ved en frygtelig Brand 1302 var blevet ødelagt og derfor skulde opføres af nyt. Mange adelige og fornemme Kvinder lod sig optage i det; saaledes hedder det, om Erik Menveds Dronning, Ingeborg, at hun efter sit sidste Barns Død (frivilligt? eller tvunget?) indtraadte i det. Da en stor Del af *St. Claraklosterets* Arkiv er bevaret, kender man mere til dette Kloster end til andre i Roskilde. Nonnernes Antal var som Regel meget stort; 1437 var der 39, 1475: 33. Hvorledes Klosterbygningerne har set ud, vides ikke, og det maa i høj Grad beklages, at de er helt forsvundne. „De Fund af arkitektoniske Enkeltheder, der Tid til anden er gjort, gør Indtryk af, at der her har staaet fint kultiverede Bygninger, hvor der ikke alene har været anvendt smukt formede Teglsten i Ribber og Vinduesposter, til Dør- og Vinduesindfatninger, men — hvad der er ret sjældent i danske Kirker fra Middelalderens senere Aarhundreder — ogsaa Arkitekturstykker i naturlig Sten. Der har været Kapitæler i Sandsten, Kløverbladfriser i Kridtsten og Gesims i Kalksten“. (V. Lorenzen). Ved Reformationen blev Klosteret ikke ophævet, saa at der endnu 1559 fandtes Nonner i det, men snart efter ophørte det, og i Tiden efter 1572 nedbrødes det til Grunden.

Endelig blev der Øst for *St. Ibs Kirke*, hvor de nuværende *St. Agnes Huse* ligger, i Aaret 1264 stiftet et *St. Agnete Kloster* for Nonner af Dominikanerordenen. Det var Erik Plovpenning's 15-aarige Datter Agnes, der gennem Biskop Tyge af Aarhus fik Pavens

Roskilde Domkirkes Prospect.
Den stormægtige allernaadigste Kong Chr. VII allernaadigst tilegnet.

Den øverste Omgang i Kirken.

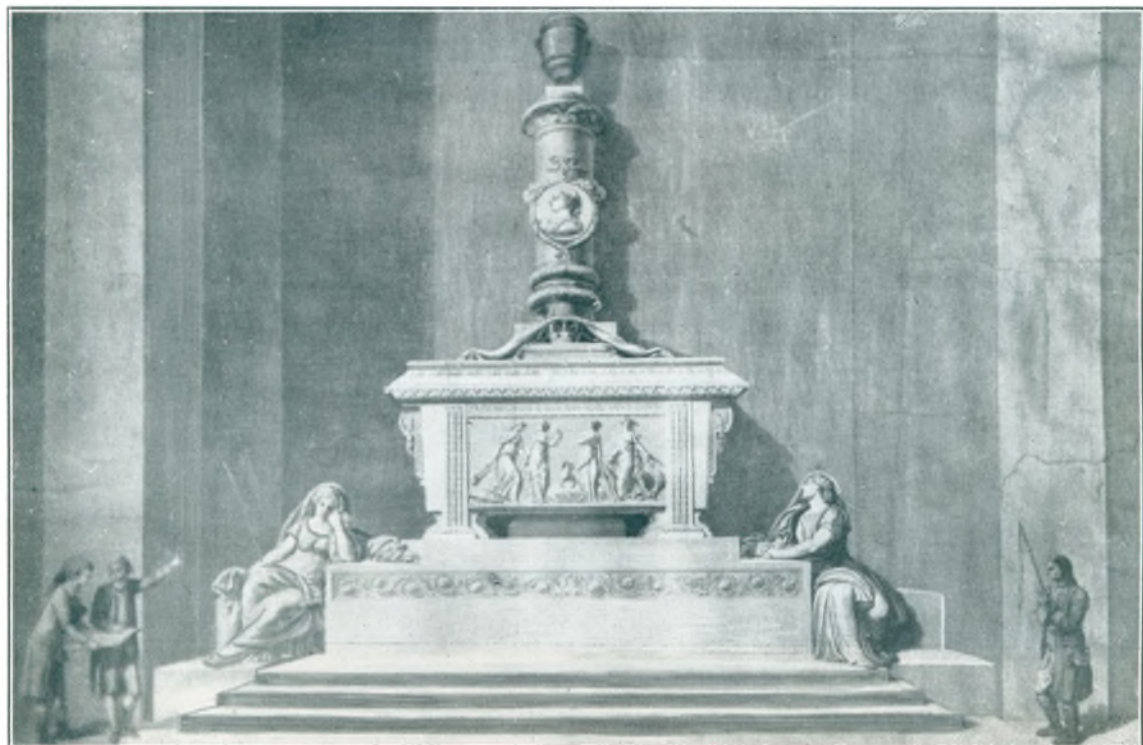
Hellig Tre Kongers Kapel.

Parti af Roskilde Domkirke i det 18 Aarhundrede.

Midtergangen i Roskilde Domkirke.

Wiedewelts Monument over Kong Fr. V.

Klosterhusene.

Skomagergade 6—8.

Roskilde i det 15 Aarhundrede.

Hersegade i det 18 Aarhundrede.

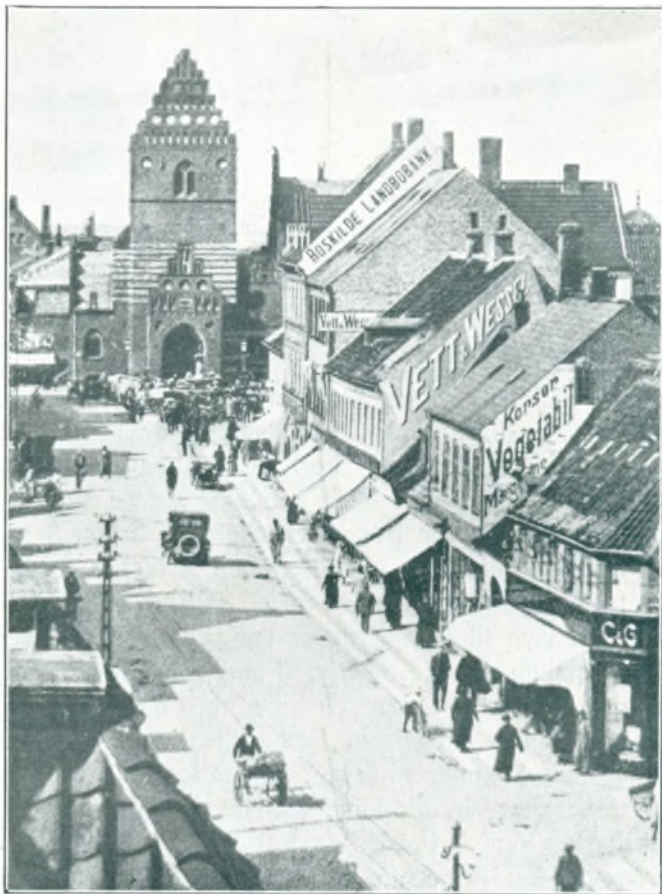

Hersegade Mølle.

Algade i det 18 Aarhundrede.

Tilladelse dertil, og hun blev straks selv Priorinde, men fulgtes et Par Aar senere i denne Stilling af sin Søster Jutta. Det varede imidlertid ikke længe, inden de begge blev kede af det regelbundne Liv og forlod Klosteret, idet de gjorde Krav paa at faa alt det Gods tilbage, som de havde skænket til Klosteret. Der opstod herved en langvarig Trætte, der endte med, at de paany maatte afstaa det. I det 14 Aarhundredes Begyndelse synes Klosteret at have lidt stor Mangel, og Roskildebispen paabød derfor alle Præsterne i sit Stift en Gang om Aaret at lade en Tavle ombære i deres Kirker til Fordel for det. Der laa et ikke ubetydeligt Jordtilliggende til Klosteret, saaledes havde det i Følge en Jordebog fra 1508—14 Ejendomme i henved 70 sjællandske Landsbyer. Ogsaa dette Kloster bestod længe efter Reformationen, men 1571 blev dets Gods henlagt under Roskildegaard, Kalundborg og Tryggevælde. Snart efter begyndte man at bryde Sten fra det, og i Slutningen af det 16

Gadeparti i Roskilde.

Aarhundrede er det vist helt forsvundet; nu er der ikke Spor tilbage af det. — Foruden de 5 Klostre hørte der i Middelalderen 3 milde Stiftelser til Roskilde, et *Helligaandshus*, et *Duebrødre Hospital* og en *St. Jørgens Gaard*. Hvornaar Helligaandshuset er stiftet, og hvor det oprindeligt har ligget, ved man ikke, men 1253 flyttedes det ind i Byen og fik sin Plads Nordvest for St. Laurentii Kirke. Oprindeligt kunde det kun optage 12 Lemmer, senere flere, ligesom det skulde give Husly for 12 Korpeblinge. Ved Reformationen gik det tilbage for Hospitalet, 1570 blev det henlagt til Duebrødrehospital, men i Løbet af det 17 Aarhundrede er Bygningerne sikkert forsvundne. — Duebrødre Hospital opførtes vist i den første Halvdel af det 14 Aarhundrede lige uden for Roskilde, for Enden af Gaden Støden. Det var — ligesom Helligaandshuset — en Stiftelse for svage og fattige Folk. Efter Reformationen udgik der 1570 Kongebrev om, at Helligaandshuset og St. Jørgensgaard skulde lægges sammen med Duebrødre, og Lemmerne overføres dertil. Under Svenskekrigen led Hospitalet meget, og 1661 nedbrødes Kirken, hvis Kampestensfundament man stødte paa ved Vejanlæg 1918. I Midten af det 17 Aarhundrede ser det ud til, at Lemmerne blev overført til en Bygning, der var opført Nordnordvest for St. Laurentii Taarn nær ved Hjørnet af Fondens Bro og Domkirkepladsen. I det 18 Aarhundrede ombyggedes Duebrødre igen, flere af de gamle Bygninger solgtes til Nedbrydning, og 1743 opførtes der en ny, lidt østligere end den tidligere Hospitalsbygning. I Midten af det 19 Aarhundrede oprettedes, som en Filial, Duebrødre Klosters nye Stiftelse i Bredgade til Fordel for 4 Enker eller forladte Koner og 8 Piger. — Heller ikke med Hensyn til St. Jørgensgaard kan man fastsætte dens Stiftelsesaar; selvfølgelig var den, som alle St. Jørgensgaarde, oprettet for

spedalske, og det er muligt, at den er identisk med det Hospital, som 1253 og senere omtales som „det gamle Hospital“ i Modsætning til det i Roskilde By indflyttede Helligaandshus, Kort efter 1570 er Bygningerne sikkert nedrevne.

At Roskilde ogsaa har været rig paa Gilder i Middelalderen, kan jo ikke undre. Vi kender saaledes bl. a. et Helligtrefoldighedsgilde, et St. Knuds Gilde og et St. Lucii Gilde.

Ligesom saa meget andet vedrørende Roskildes Historie er ukendt og maaske aldrig kan klares, saaledes ved man heller ikke noget om, hvem der først har givet denne By dens Privilegier, men derimod er det sikkert, at Erik Glipping stadfæstede dem 15 Juni 1268. Roskilde Stadsret rummer ialt 49 Paragraffer, af hvilke de første 18 handler om den, der øver Vold mod Byens Borgere, og den Straf, han da skal ikendes, og det fastsættes, at fra Ottesangs Klokke til Højmesses Ende skal der bevares Fred paa Torvet. De følgende Paragraffer taler om de Handlende, som øver Bedrageri, og der havde man særlig Bagerne i Kikkerten. Den Bager, der handler bedragerisk mod de givne Bestemmelser med Hensyn til Brødets Godhed og Størhed, skal betale 9 Skillings Penge, som skal deles mellem Fogden og Borgerne, eller han skal værge sig med 2 af sine Naboers Ed. Hvis han anden Gang begaar Bedrageri, skal han betale 3 Mark Penninge eller værge sig med 12 af sine Sognemænds Hænder, men hvis han tredje Gang begaar Bedrageri, maa han et helt Aar igennem ikke udføre sit Haandværk. Og desuden skal han kagstryges. Ogsaa med Hensyn til Bryggerne er der ret strænge Bestemmelser. Saa kommer Bestemmelser om Betaling af Midsommers Penge og anden Skat og den Bøde, man maa taale, hvis man ikke betaler i rette Tid. Dernæst nævnes de Tider, da Fogden ikke skal drage nogen i Sag, nemlig Julehelgen, Fastehelgen og Høsthelgen, og der tales om, hvorledes Handlende, der kommer til Byen, har at forholde sig. I Paragraf 39 siges, at den, som lægger sit Møg eller sin Mødding paa menig Stræde og ikke faar det bortført til den Tid, som paalægges ham af Fogden og Borgerne, skal betale 9 Skilling Penninge. Og endelig melder Paragraf 49: Fremdeles for at Staden skal i alle Stykker og Punkter styres med Fred, stadfæste og skikke vi, at naar noget skal i Staden skikkes af nyt, at det skal skikkes med Fogdens og Medborgernes Raad og Samtykke samdrægtelig. Ligeledes bestemmer vi, at hvis et eller andet Embede eller Ting, som Staden tilhører, bliver gjort anderledes, skal det anses for at være ulovligt og ugyldigt.

Naar vi har gennemgaaet Roskilde Stadsret lidt fyldigere, har det sin Grund i, at denne ofte blev lagt til Grund ved Udarbejdelsen af andre Byers Privilegier, saaledes 1288 for Køge, 1302 for Slangerup, 1348 for Slagelse, 1425 for Korsør o. s. v.

Selvfølgelig blev Roskildes Rettigheder stadfæstet af de følgende Konger, som Skik og Brug jo altid var, og til Tider blev der ogsaa givet Byen særlige Privilegier, f. Eks. da Dronning Margrethe 1395 stadfæstede sin Faders Privilegium for Roskilde Borgere om Toldfrihed indenfor Rigets Grænser, undtagen for de skaanske Markeders Vedkommende.

Men naar vi rykker frem til det 14 Aarhundrede, begynder det at gaa tilbage for Roskilde. Kongerne, som tidligere hyppigt og længe ad Gangen havde opholdt sig i Roskilde, gæstede den nu sjældnere og sjældnere; den gamle Kongsgaard, der som sagt laa Vest for Domkirken, blev vist allerede i Begyndelsen af det 15 Aarhundrede ødelagt ved Ildebrand, og nogenlunde samtidig blev det oplomstrende København Landets Hoved- og Residensstad. Og til at kue Roskilde bidrog ogsaa forskellige Ulykker, der ramte denne Stad, ligesom Rigets andre Byer. Allerede 1234 og 1282 havde der raset store Ildebrande, der bl. a. gik ud over Domkirken, 1310 lagde en ny Brand, foruden andet, 5 Kirker i Aske, 1350 rasede den sorte Pest, hvoraf Biskoppen Jacob Poulsen og mangfoldige Indvaanere døde, 1443 brændte Domkirken og alle Kannikeboligerne med Undtagelse af tre samt alle Vikarernes Bolig tilligemed den største, midterste Del af Byen, og 1484 tog Pesten paany fat. Men trods alle disse Ulykker rejste Roskilde sig dog stadig af Asken og blev ved med at være den faste — maaske ogsaa den fasteste — Borg i Landet for

den katolske Kirke, og det var først, da Reformationen brød igennem, og det gamle overleverede maatte vige for det ny, at det ringede til Graven for Roskildes Storhed, som den havde vidst at bevare gennem Aarhundreder. Nu flyttedes Bispesædet til København, Kirkerne stængedes og nedbrødes efterhaanden, som allerede nævnt, Munkene maatte vige fra Klostrene, og senere maatte Nonnerne følge dem, og lidt efter lidt jævnedes de mange Bygninger, som havde været Vidne til de klostergivnes Andagtsøvelser og Lærdomssyssel — men vel ogsaa til Udskejelser af forskellig Art —, med Jorden. Det middelalderlige Roskilde sank i Ruiner, „Stenene fra Kirker og Klostre vandrede fra Bygning til Bygning eller havnede i de opstablede, maleriske Gærder, som paa lange Strækninger løb i Skellet mellem Gader og Kornmarker, Haver og Vænger, og baade Christian IV og Christian V lod i stor Udstrækning Fraadsten føre fra Roskilde til København“. (Hugo Matthiessen).

Og som Tiden skred, svandt Roskilde mere og mere ind, hvortil nye Brande og nye Farsoter bidrog. I 1523 brændte en stor Del af Roskilde By, og denne Brand berøvede Byen dens største Skønhed, 1559 gik den sydøstlige Del af Byen op i Flammer, og inden ti Aar var gaaet, rasede en ny Ildebrand, der ogsaa ødelagde en stor Del af Byen, 1592 huserede Pesten paany, og 7 Aar senere, 1599, var der atter en stor Brand, der ogsaa gik ud over den sydøstlige Del; Hestemarked, Torvegaderne, Læderstræde, Hersegade og Lille Grønnegade gik op i Flammer. Og saaledes kunde man blive ved ned gennem Aarhundrederne. 7 Juli 1649 skal der være brændt 160 Gaarde og Huse, som aldrig siden blev opbygte, der, hvor nu Frøkenklostret har sin Mark. Ogsaa det 18 Aarhundrede har gentagne Ildebrande at opvise, og det gik saa rask, at man ikke kunde faa opført nye Huse i de gamles Sted, hvad der heller ingen Grund var til. Thi ogsaa Indbyggertallet dalede, alt eftersom Tiden løb, 1672 var der 2196 Sjæle i Roskilde, men mindre end 100 Aar derefter, i 1753, var man nede paa 1550. Og i den Skildring, der stammer fra dette sidste Aar, hedder det, at man ser „med Bedrøvelse, at i denne ældgamle, kongelige Residensstad pløjer de nu Sonden og Norden for Domkirken lige ind til Kirkegaardens Mur“. For Borgerne spillede nu Agerdyrkingen en stor Rolle og „rundt om i Staden fandtes der Marker, og Kornet bølgede bag Stengærderne over Kirkers og Klostres Tomter“.

Til det lange Tidsrum, da Roskilde fra sine Storhedsdage gled ned til at være en af Landets mindre, for ikke at sige mindste Byer, da det Liv, der Størteparten af Middelalderen igennem havde udfoldet sig saa rigt og storladent i den gamle Konge- og Bispes- stad, var standset, knytter sig et mørkt Minde, ja, et af de mørkeste i vor Historie. Det var nemlig her, at den forsmædelige Fred blev sluttet den 26 Februar 1658, der fratog Danmark de tre gamle danske Provinser, Skaane, Halland og Blekinge, foruden Bohuslen, Bornholm, Tronhjems Len m. m. Vi skal ikke her indlade os paa at skildre de Begivenheder, der gik forud; de er jo ogsaa kendte af de fleste Danske. Karl Gustafs Ilmarch i den barske Vinter over Fyn, Langeland, Laaland og Falster til Sjælland, hvor de af den danske Konge udsendte Befuldmægtigede mødte ham i Vordingborg og søgte Forhandling med ham; men han lod sig ikke standse, før han naede til Torslundemagle, 22 km fra Hovedstaden. I Høje Taastrups Præstegaard fortsattes de Fredsforhandlinger, som var indledet i Vordingborg, 18 Februar, „lidt over Middag“ underskrevet Taastrupsforliget, men den egentlige Fredstraktat udarbejdedes i Roskilde og kom derfor til at bære denne Bys Navn. Det er den dyreste Fred, Danmark nogensinde har sluttet, men Svenskekongen og hans Forhandlere, deriblandt den danske Landsforræder Corfitz Ulfeld, lod sig ikke drive videre. Intet Under, at Joakim Gersdorff og Christen Skeel, der havde maatte røgte det kære, men tunge Hverv at tale Danmarks Sag, følte sig opfordret til fra Roskilde Dagen efter Fredslutningen, den 27 Februar 1658, at sende Frederik III et Brev, hvori det bl. a. hedder: „Vi har nu i Herrens Navn efter lang og besværlig Underhandling fuldendt Traktaterne med de svenske Commissarier Vi for vore Personer vilde ønske, at det

maatte have været bedre. Gud skal kende, at vi har gjort vores dertil, men hverken Raison eller Motiver har kunnet gælde imod Magten“.

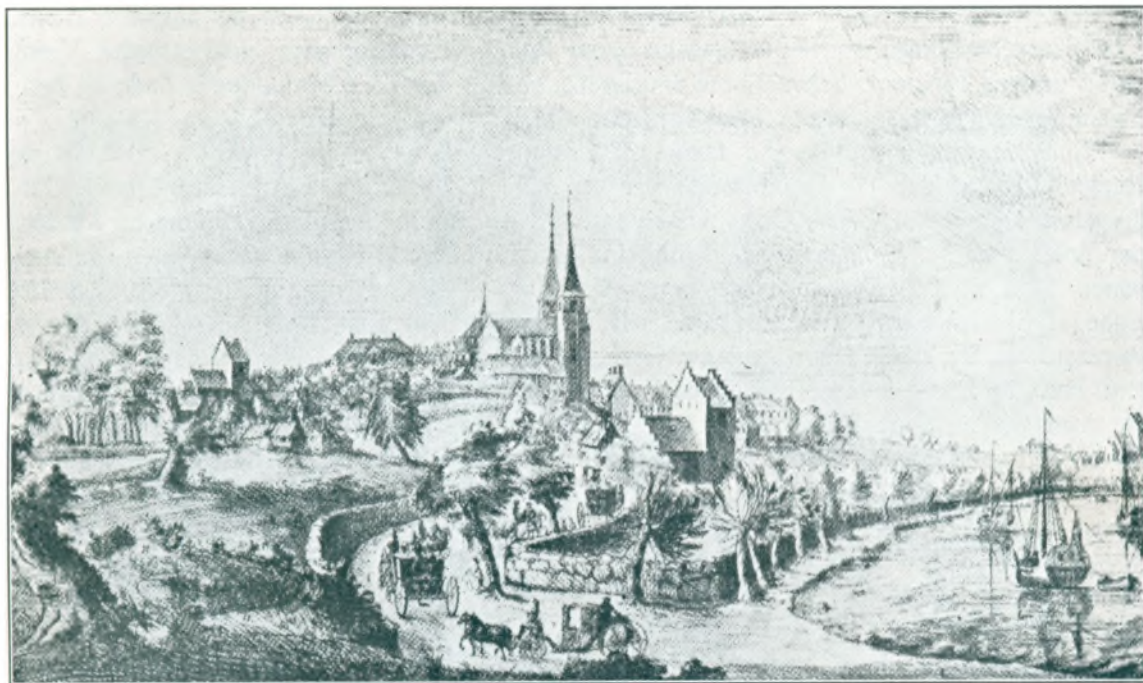
Som allerede nævnt, var Indbyggerantallet i 1672 godt 2000, men i 1753 helt nede paa 1550, og Stigningen i de følgende Aartier gik kun langsomt for sig. Det var en stille Tid for Roskilde, præget af Ensformighed og Mangel paa større Begivenheder, bortset fra de med Mellemrum indtrædende kongelige Ligbegængelser, der for nogle Dage satte By og Omegn paa den anden Ende. Men formede Livet i Roskilde sig det ene Aar, som det andet uden større Ændringer, saa var det langt fra, at ikke den daværende Befolkning havde Lejlighed til at vise sine mange gode Egenskaber trods de Fejl, som var tydelige nok. „Der herskede Arbejdssomhed, Nøjsomhed og Sparsommelighed i vore Fædres Hjem“, skriver Professor J. Kornerup i sin indholdsrige Bog: Roskilde i gamle Dage, „Gudsfrygten var uskrømtet. I Handel og Vandel herskede der en Paalidelighed, som kunde være et Eksempel for vor Tid“.

Som Afslutning paa denne Skildring af Roskildes Historie gennem Tiderne skal vi tillade os at fremdrage enkelte Steder fra den nys nævnte Bog af J. Kornerup, hvor han i faa Ord tegner et Billede af Datidens Samfund og Levevilkaar:

Den Tilværelse, som Borgerne i Roskilde førte i det 18 Aarhundrede, var i mange Henseender meget forskellig fra Nutidens. En saadan lille By var tilligemed sin nærmeste Omegn en snæver Kreds for sig selv, næsten udelukket fra den øvrige Verden ved en højst besværlig Kommunikation. Vejene var inden de nye gode Kongevejes Anlæg i Frederik V Tid utrolig slette. Der fandtes endnu formelige Heder, som Store Hede Øst for Roskilde, om end af en frugtbarere Jordbund end Jyllands Heder og med gode Græsgange for Kvæget. Vejen til København var ifølge de gamle Traditioner omtrent ligesom visse gamle Hedeveje i Jylland, løbende i Slangebugter, det ene Hjulspor ved Siden af det andet og med Huller og Ujævnheder, som krævede Kuskens hele Opmærksomhed. Tilstanden var hovedsagelig endnu den samme som i Middelalderen . . . En Rejse til København var i hine Tider en hel Begivenhed og tog lang Tid. Efterretninger om, hvad der gik for sig ude i den store Verden, var kun sparsomme, især da der ingen Aviser gaves førend lidt senere hen i Aarhundredet . . . Det var saaledes i en liden og indskrænket Kreds af Ideer, at vore Forfædre førte en tarvelig Tilværelse. Forretningerne og Familielivet optog dem helt, thi saadan noget som vor Tids Politik kendte de ikke, men vel den Slags, som Holberg saa uforlignelig skildrer i „Den politiske Kandestøber“: Ølhusbetragtninger, hvor man ikke skaaned Øvrigheden og diskede op med de vildeste Fantasier om Krigsbegivenheder m. m.

Den vigtigste Klasse af Borgerne var Købmændene . . . Men i Begyndelsen af 17 Hundretallet gik det kun daarligt med Købmandshandelen i Roskilde, for ikke at tale om Skibsfarten paa Fjorden, som var tilstoppet. Købmændene ejede da ikke et eneste Skib. Handelen, som foruden den ubetydelige Byhandel nærmest var henvist til Landhandelen med Omegnen, blev hemmet ved Vanskeligheden ved at give de forarmede og forkuede Bønder Credit. Bønderne var derfor afhængige af Købmændenes Naade, og Prisen paa deres Kornvarer sattes af disse, dog i det hele ærligt og honet . . . Naar Talen er om Købmændene, maa Markederne i Roskilde i det 18 Aarhundrede omtales, thi de havde dengang en ganske anderledes Betydning for Købstaden end nu omstunder. Markederne var en hel middelalderlig Indretning, som havde saa meget mere at sige, som Kommunikationerne i hine Tider var saare ufuldkomne . . . Dionysii Marked var endnu i det 18 Aarhundrede en saare vigtig aarlig Begivenhed, som satte alle Kræfter i Bevægelse i Byen og bragte den stor Fortjeneste, men ogsaa medførte allehaande Ulemper ved Tilstrømning af alskens Pak og Omløbere, ligesom det ogsaa paa en saadan bevæget Dag var vanskeligt at haandhæve Orden og Privilegier.

Haandværkernes Stilling i Samfundet i det 18 Aarhundrede var ringe og nedtrykt. Officerer og Embedsmænd stod i Rang og Magt øverst og saa haanligt ned paa andre

Roskilde set fra Frederikssunds Landevej i 1749.

Stænder. Efter dem fulgte de privilegerede Personer som Apotekere, Gæstgivere m. fl. og de velhavende Købmænd, hvilke ofte blev Øvrighedspersoner og Officerer i Borgerkompagniet og udgjorde en Slags Patriciere. Haandværkerne var Plebejerne, en foragtet Kaste, der var trykket ned i Kampen for Tilværelsen af Trang og Fattigdom og deraf følgende Afhængighed af Kreditorerne . . . Imidlertid var der dog en Ting, der i Haandværkernes Øjne gav dem Betydning og en Slags Værdighed, de lagde stor Vægt paa, nemlig Besiddelse af Borgerskab og de dermed følgende Rettigheder. „Kongelige Borgere“ kaldtes de den Gang, og deres Optagelse i Borgerskabet, der kun kunde ske, naar de var indskrevne i et eller andet Laug, skete paa Raadstuen, hvor de overfor Øvrigheden maatte aflægge Ed paa at være Hs. Majestæts lydige og tro Borgere.

Og af det 18 Aarhundredes Roskilde, inden Brandene 1731 og 1735 lagde saa meget øde, giver Kornerup et malende Billede i følgende Ord, hvori man kan mærke Arkitekten, der nænsomt kæler for hver Enkelthed i Bygningsværket:

„Husene i de krumme og snævre Gader maa vi tænke os liggende uregelmæssig ud og ind med ret rummelige Gaardspladser og Haver. Gaderne var slet brolagte med smaa toppede Sten, og langs Midten løb Rendestenen. Bygningerne var for største Delen Stuehuse med Kviste med snirklede eller spidse Gavle, de fattigere endnu hist og her tækkede med Straa. De mere velhavende Borgeres Huse var prydede med pynteligt Snitværk paa Bjælkehovederne, Tavler med Indskrifter over Dørene, der var smukt udsnittede og forsynede med Dørhamre. Hist og her var der Karnapper, og inde i Gaarden Svaler, men Vinduerne havde smaa Ruder indfattede i Bly. Paa Haandværkernes Huse dinglede mange underlige Skilte, der hang paa snirklede fremspringende Jernstænger. Foran Gadedøren laa en Stentrappe med Jernrækværk, og udenfor mange Huse var Lindetræer med en Bænk, hvor Familien tog Plads paa Sommeraftener og snakkede med Naboer og Gjenboer“.

Men Ilden tog fat og gjorde lyst mellem de gamle Bygninger, og „det tarvelige Udseende Byens Huse fik efter Branden 1735, bevarede den i lang Tid, ja, næsten til vore Dage [Slutningen af det 19 Aarhundrede]: de smaa, lave Stuehuse med spidsgavlede Kviste,

tæt siddende Vinduesfag med smaa Ruder, Stentrappen o. s. v.“, men de tidligere Tiders „Renæssancebygninger havde et ganske andet Relief, et ganske andet arkitektonisk Værd end Nutidens rigtignok bekvemmere indrettede, men i det Ydre saa uendelig flade og ked-sommelige borgerlige Huse“, følger Kornerup til.

Som det gik andre Byer i Danmark, saaledes gik det ogsaa Roskilde. Det 18 og Begyndelsen af det 19 Aarhundrede var en stille Tid — blot afbrudt af saadanne Til-dragelser som Spaniolernes Ophold i Byen 1808 og senere Stænderforsamlingens Møder, der holdtes her. Men den nye Tid brød ind med forbedrede Forbindelsesveje, med Jern-banen først til København, senere ogsaa Vest paa til Korsør, og endnu senere til andre Egne af Sjælland, og alt dette bragte selvfølgelig Ændringer med sig i Roskilde. Fra at være en lille By, trods Hovedstadens Nærhed en „Ravnekrog“, udviklede Roskilde sig med stor Hast og hører i vore Dage til de betydeligste og driftigste Købstæder paa vor Ø, med en overordentlig skøn Beliggenhed, der kalder mange til Byen, og udenom sig med et Op-land, der i vore Dage — som i gamle Dage — føler sig nær knyttet til „Kongegravenes By“.

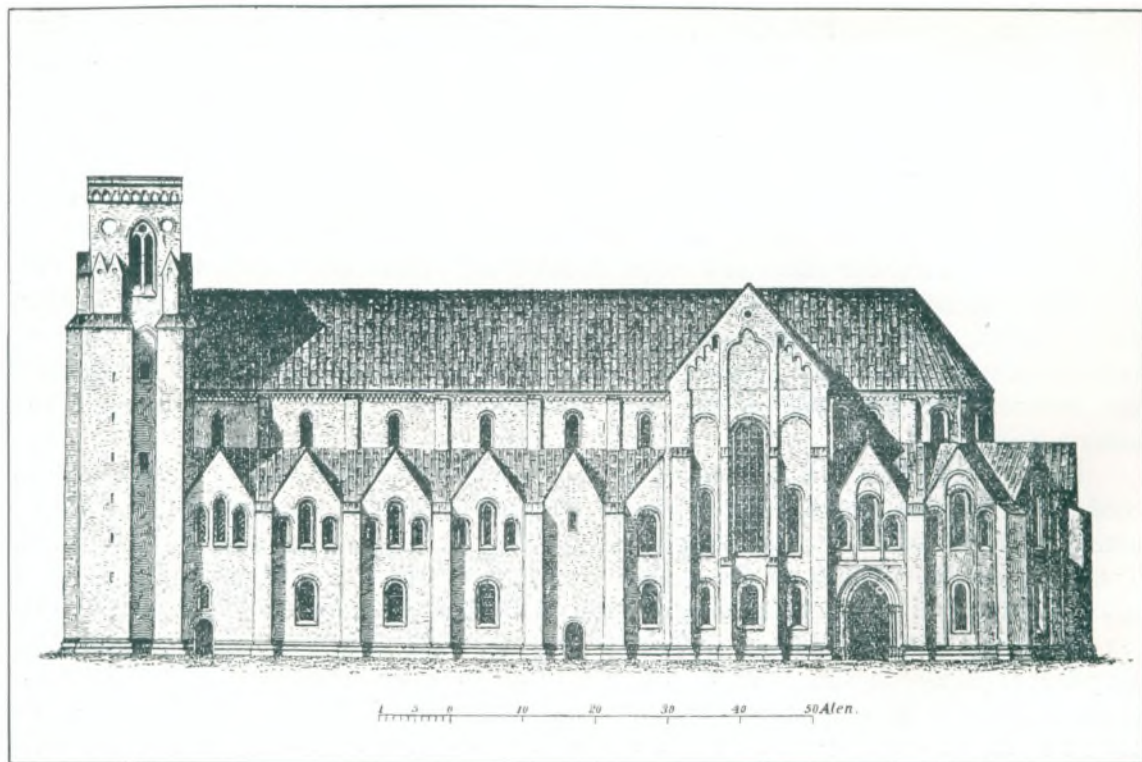
Domkirken set fra Domprovstegaarden.

ROSKILDE DOMKIRKE

FRA hvilken Side man end nærmer sig den gamle Bispe- og Kongestad Roskilde, kan man ikke undgaa at se Domkirken med de to høje, slanke Spir hæve sig over By-massen og tegne sig som en skøn Silhuet paa Himlens Baggrund. Milevidt ude i Sjælland har man den for Øje, — og har haft den gennem Aarhundreder; og kommer man sej-lende ned gennem Isefjordens snævre Farvand og naar uden om Eskildsø ind i Bredningen, er det Domkirken, der mere end noget andet drager Blikket til sig og holder det fast. Men det er ikke blot Kirkens Storhed og Skønhed, der fængsler, ogsaa dens mange Minder. Som Roskilde, mere end nogen anden Købstad i vort Land, har været Vidne til store og betydningsfulde Tildragelser i vort Folk, saaledes er der sikkert ingen Kirke i Danmark, der gemmer paa saa mange Minder som Roskilde Domkirke og dens Forgængere paa samme Sted.

Den mægtige Kirke, som vi nutildags har for Øje, er nemlig ikke den første paa dette Sted. Som allerede nævnt, byggede Harald Blaatand († 985) en Kongsgaard i Roskilde og umiddelbart Øst derfor, paa den samme Plads, hvor nu Domkirken staar, opførte han en Trækirke, der blev indviet til den hellige Trefoldighed, og da han senere faldt i Kampen mod Hedningerne, bragte hans Krigere Liget til Kirken og stedte det til Hvile der. Og-saa hans Søn, Sven Tveskæg, gravlagdes her, og Knud den store gjorde Roskilde til Bispesæde (1020) og altsaa Kirken til Stiftskirke, hvad der naturligvis medførte, at der efterhaanden samledes et større Antal Gejstlige ved Domkirken; dette har sikkert været Grunden til, at den inden længe syntes for lille og derfor maatte erstattes af en ny og større, denne Gang opført af Sten. Naar den første Kirke var rejst i Træ, maa man ikke

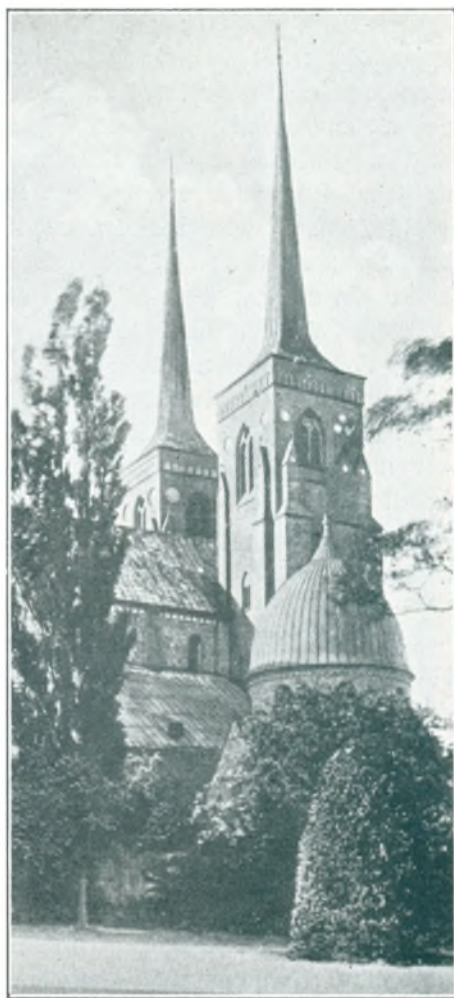
gaa ud fra, at det har været et almindeligt — om end stort — Skur; der er ingen Tvivl om, at man her i Danmark har forstaaet Træbygningskunsten lige saa vel som i Norge, og at Roskildes første Domkirke har været prydet med Udkæringer, med Ormslyngninger omkring høje, smalle rundbuede Døre og med Dragehoveder paa Spidsen af Gavlene. Men den blev altsaa efterhaanden for lille og maatte ombyttes med en større. Roskildekrøniken, der stammer fra Midten af det 11 Aarhundrede, ved at berette, at Ulf Jarls Enke, Estrid, skal have grundlagt en Stenkirke paa samme Sted, hvor Trækirken havde staaet; men rigtigere er det vist nok, hvad Saxo melder, at den blev paabegyndt af Biskop Vilhelm (1048—74), og sikkert er det, at den fuldførtes og indviedes af Biskop Vilhelms Eftermand, Svend Norbagge eller Nordmand († 1088). Men foruden Kirken lod han opføre et Stenkloster, Nord for denne, til Brug for de mange tjenende Gejstlige, og det er højst interessant, at man ved Udgravninger, der fandt Sted i Aarene 1891—95 dels indenfor den nuværende Kirkes Omraade, under dens Gulv, dels udenfor Kirken, har stødt paa ikke ubetydelige Levninger baade af Klosteret og af den ældre Stenkirke. Den har sikkert været en af de første, om ikke den første Stenkirke, der blev bygget paa Sjælland. Materialet, der brugtes, var Fraadsten eller Kildekalk, som man træffer flere Steder i Landet og i stor Mængde ved Maglekilde i Roskilde, hvorfor det ogsaa er brugt til andre af de ældste Stenkirker paa denne Egn, saaledes, som allerede nævnt, den lille St. Ibs og den ældste Vor Frue Kirke i Roskilde. Ved de nævnte Udgravninger er det blevet fastslaaet, ikke alene, at den første Stenkirke ogsaa laa her, men ogsaa at det har været en Basilika med firkantede Piller og runde Buer. Der har baade været Hovedskib og to smalle Sideskibe, og Hovedskibet har været dækket af et Bjælkeloft. Det er tvivlsomt, om der har været Korsarme, men derimod har der sikkert været en Korrunding, en Apsis. Indvendig har Kirken — efter hvad der meddeles andetsteds — været prydet med Marmorsøjler og Freskomalerier og en prægtig Lysekroner. I Midtskibets Vestgavl har der været en fremspringende Portal, og der er ogsaa Sandsynlighed for, at der har

Roskilde Domkirke med de middelalderlige Spidsgavle.

været et Par Taarne for den vestlige Ende af Bygningen. Som nævnt, fandt man ved Udgravningerne ogsaa Fundamenter af Stenklosteret, ligesom det godtgjordes, at der har været en Omgang (ambitus), hvad der ogsaa omtales andetsteds. Det var her, at Magnus, Kong Niels' Søn, havde Møde med Knud Lavard, hvem han pønsede paa at ombringe. — Da Kirken var færdig, sendte Biskoppen, Svend Norbagge, to Klerke til Paven i Rom for mulig at faa med tilbage en Relikvie, der, efter Datidens Tro, kunde værne Kirken, og det lykkedes dem at faa overladt den hellige Pave Lucius' Hovedskal, der, ved Kirkens højtidelige Indvielse (^{25/8} 1081), blev bragt op til Højalteret og anbragt der. Fra nu af kaldtes Kirken St. Lucii Domkirke, og By og Kirke havde faaet sin Værnehelgen.

Men Kirkebygningen blev ikke gammel. Godt og vel Hundrede Aar senere afløstes den af det storslaaede Gudshus, vi nu ser, og det til Trods for, at den tidligere Kirke, saa vidt man ved, ikke har lidt ved nogen Brand eller anden Ulykke. Men der har været andre Grunde til, at den nye Domkirke rejstes. Dels krævedes der endnu mere Plads, end den første Stenkirke kunde yde, dels var det nye Bygningsemne, Murstenene, blevet kendt hos os, som man mener, ved direkte Paavirkning fra Italien, og dels havde der inden Slutningen af det 11 Aarhundrede rejst sig store, mægtige Domkirker baade i Slesvig, Ribe og Viborg for ikke at tale om Lund, og det er derfor ikke underligt, at ogsaa Biskoppen i Roskilde kunde ønske at faa en mere tidssvarende Kirkebygning, det saa meget desto mere, som Roskilde Bispekirke vist nok kunde regnes for den rigeste af sin Slags i Danmark. — At det var paa denne Tid, Slutningen af det 12 Aarhundrede eller Begyndelsen af det 13 Aarhundrede, at Fraadstenskirken ombyttedes med Teglstenskirken, ved man med Sikkerhed, men gaar man nærmere ind paa det og vil søge Klarhed over, hvilket Aar eller dog hvilket Aarti Arbejdet paabegyndtes, og hvem der først satte det i Værk, viser det sig, at dette ikke lader sig bestemt afgøre, og det er da ogsaa et af de Spørgsmaal, hvorom de lærde har været — og er — uenige. Fra en Side menes, at det allerede har været Absalon, der lagde Grunden til det, „at Opførelsen af den nuværende Domkirke er begyndt i 1170erne, mens Absalon var Biskop i Roskilde, men inden han blev Ærkebisp i Lund“, fra anden Side er man tilbøjelig til at fastholde, at det først var hans Eftermand som Biskop, Peder Sunesøn (1191—1214), der gjorde Begyndelsen. Og ogsaa andre Punkter har man ikke kunnet naa til Enighed om. At det nærmeste Forbillede for Roskilde Domkirke er at søge i Belgien eller Frankrig, kan der ingen Tvivl være om, men nogle holder paa Domkirken i Tournay, andre paa den nu forsvundne, ældre Kathedral i Arras. Endvidere er der fra en Side blevet fremhævet med Styrke, at det maa have været en fransk Bygmester, der har forestaaet Arbejdet, selvom der har været anvendt danske Haandværkere, medens der fra anden Side er blevet fremsat den Mening, at Roskilde Domkirkes Bygmester har været en Dansk, der vel har gjort Studier i Frankrig,

De smukke Taarne og Spir.

lige fra Paris over Arras til Tournay, og at det er danske Haandværkere (man har ovenikøbet sagt fra Sorø), der har udført Arbejdet. Endelig er der dem, der mener, at man har begyndt at opføre den nye Kirke, Teglstenskirken, fra Øst af og stadig bygget mod Vest, medens andre mener, at man nogenlunde samtidig har taget fat paa Arbejdet fra Øst og fra Vest, saaledes at det midterste Parti er det, der sidst rejste sig. At Fraadstenskirken har faaet Lov til at staa en længere Række af Aar og har været i Brug, medens man arbejdede paa Teglstenskirken udenom den, kan der vist ingen Tvivl være om. Men alle disse Spørgsmaal skal vi ikke gaa nærmere ind paa, endnu mindre gøre os til Dommer i Sagen. At det har taget lang Tid at opføre et saadant Bygningsværk, er jo sikkert „Teglværkerne var den Gang smaa, de arbejdede langsomt, og de svære Mure krævede et uhyre Forbrug af Sten“.

Men skal vi saaledes ikke indlade os paa en nærmere Drøftelse af den egentlige Roskilde Domkirkes Tilblivelseshistorie, vender vi os til Kirkebygningen, som den nu findes. Her maa vi først tænke paa og gøre os det klart, at de mange Tilbygninger i Form af Kapeller, der nu kranser Kirken, ikke oprindeligt hørte til. Oprindeligt har Domkirken bestaaet af det lange Hovedskib med de to Sideskibe, der fortsættes bag Koret i en Omgang, og et Tværskib, som det først havde været Tanken skulde træde frem med Fløje ligesom i Ringsted, Sorø og Aarhus Kirker, men senere er dette sidste blevet opgivet, saa man opførte de nuværende Gavle i Flugt med Sideskibene, hvad Tilfældet blev i senere gotiske Kirker f. Eks. St. Peder i Malmø. Der er den Ejendommelighed ved Roskilde Domkirke, at Kor, Tværskib og Midtskib løfter deres Hvælvinger op til samme Højde, og enestaaende i dansk Kirkearkitektur er det ogsaa, at Sideskibene — heri indbefattet Omgangen — er i to Stokværk. Men forøvrigt er der saa meget at iagttage, at en Udredning deraf vilde kræve større Plads, end der her kan afses til den. Som enhver, der gæster Roskilde Domkirke, vil lægge Mærke til, findes den romanske Stil (Rundbuen) og den gotiske Stil (Spidsbuen) paa en ejendommelig Maade forenet i dette Bygningsværk, og ogsaa dette vidner om, at det er blevet til i en Overgangstid, ja man har endog villet tænke sig den Mulighed, at „Roskilde Domkirke er det Bygningsværk, der har indledet det gotiske Gennembrud i Danmark“. Hvis Østpartiet, som man mulig har arbejdet ivrigt paa, er bleven indviet ca. 1225, har dette sikkert været under Opførelse igennem 30 Aar; men samtidig har der, uden al Tvivl, været bygget paa Vestpartiet, og henimod Midten af det 13 Aarhundrede har da Kirken staaet færdig, bortset fra Taarnenes øvre Partier „et Stovværk indenfor vor Bygningskunst, nymodens i sin smækre, gotiske Rejsning, udpræget fransk i sit Korparti, helt igennem præget af almeneuropæiske Tanker, omend dansk i Udførelse“ (Vilh. Lorenzen). Om der havde fundet en Brand Sted allerede 1234, er vist tvivlsomt, men sikkert er det derimod, at Ilden 1282 tog fat; Lundeaaarbogen melder, at i dette Aar „gik Domkirken i Roskilde op i Luer“, et Udtryk, som dog maa siges at være i nogen Maade overdrevet, da det synes, som om Kirkens Hvælvinger i alt væsentligt har holdt, saa det hovedsagelig er Taget, der har lidt ved Branden. Dog tyder et paveligt Afladsbrev paa, at Kirken ogsaa indvendig har været en Del medtaget. At det har taget Tid, inden alt var i Orden igen, maa man gaa ud fra, og samtidig er man begyndt paa de Tilbygninger, der fortsættes ned gennem Aarhundrederne. Det første, der opførtes, var en lav Bygning paa den søndre Side udfor Koret, det saakaldte Kapitelhus, og kort efter (1310) rejste Biskop Oluf, ogsaa paa Sydsiden, et Vor Frue Kapel, hvor han selv fik sit Hvilested, men dette Kapel blev nedbrudt 1772 for at give Plads til Fr. V' Kapel. Ogsaa paa den nordlige Side blev der, i Slutningen af Aarhundredet, opført et Kapel, idet Biskop Niels Jepsen Ulfeldt 1384 stiftede St. Laurentii Kapel og valgte at blive gravlagt der. I sin Tid laa der over hans Grav en prægtig Messingplade, hvorpaa man saa Biskoppen udgraveret i fuld Ornat, men dette Pragtstykke blev sammen med mange andre Genstande i Kirken solgt i 1806 af en uforstandig Kirkeinspektion. Derimod

er Kapellet endnu bevaret, men klemmt inde imellem Chr. IV' Kapel og St. Birgittes Kapel. I 1405 indrettede Peder Jensen Lodehat et St. Siegfreds Kapel i det nederste Stokværk af det nordre Taarn, ligesom der faa Aar senere blev indrettet et Kapel i det søndre Taarn af Dronning Margrethe, Kapellet Bethlehem, til Sjælefredelse for Adelsmanden Abraham Brodersen (Baad), der var bleven henrettet i Sønderborg. Kun 2 Aar derefter (^{4/7} 1413) førtes Dronning Margrethes Lig til Roskilde paa Biskop Peder Jensen Lodehats Foranstaltning, efter at det et Aarstid havde hvilet i Sorø, og med stor Højtidelighed blev hun bisat midt i Koret. Gennem tre Dage holdtes der Sjælemesser, vistnok i Nærværelse af Erik af Pommern og hans Dronning Philippa, foruden mange fyrstelige Personer og høje Gejstlige. Paa de 50 Altre, som Kirken da rummede, ydedes der store

Hellig 3 Kongers Kapel med Fr. II' Monument.

Ofre af Kongen, Dronningen, Hertugerne og Ridderne til disse. 10 Aar senere (1423) lod Kongen det pragtfulde Gravmæle opstille over hende paa den Plads, hvor det staar den Dag idag, men der var dog den Forskel, at det da stod foran Højalteret, medens det nu staar bagved dette. Paa Laaget af den sorte Marmorkiste hviler Dronningens hvide Alabasterbillede. Der er Værdighed og Ro udbredt over hendes Ansigt, som maa antages at være et Portræt. Langs Monumentets Rand staar der en Indskrift, der lyder saaledes: I Herrens Aar 1412, paa de hellige Apostle Simons og Judæes Dag, døde den højst navnkundige Fyrstinde og Frue, Fru Margrethe, fordem Rigerne Danmarks, Sveriges og Norges Dronning, og det følgende Aar, den 4 Juli, blev hun begravet her. Da hele Efterverdenen ikke formaar at hædre hende, som hun fortjener det, er dette Mindesmærke oprejst til hendes Amindelse paa Bekostning af den høje Fyrste, nu regerende Kong Erik, Aar 1423. I Tidernes Løb havde det lidt meget, men er i vore Dage bleven restaureret og saavidt mulig bragt tilbage til sin oprindelige Skikkelse.

Henimod Midten af det 15 Aarhundrede stod Domkirken i sin skønneste Pragt med sine 50 Altre med dertil hørende forgyldte Alterskabe, med sine malede Ruder og øvrige Prydelser, men da brød en ny Brand løs og denne Gang med større Voldsomhed end tidligere. „Den 14 Maj 1443“, meldes der, „brændte Roskilde Domkirke udvendig tillige med sine Taarne, Klokker, Vinduer og andre Prydelser“, og naturligvis medførte dette et stort Istandsættelsesarbejde. Først 21 Aar derefter, 1464, kunde Domkirken paany indvies af Biskop Oluf Mortensen Baden, og den fremtraadte nu, hvad det ydre angaar, i en ikke saa lidt ændret Skikkelse. Paa Nordsiden havde Biskoppen nemlig opført den hellige Birgittes Kapel, i hvilket han ønskede selv at komme til at hvile, og hvor hans Ligsten endnu ligger. I det nordøstre Hjørne byggede han et Vaabenhus, der vel kun er lille,

men vistnok tør regnes for den ældste og smukkeste af Domkirkens middelalderlige Tilbygninger og tillige den bedst bevarede. Særlig bør det ses udvendig fra, hvor Gavlen med de smaa riflede Taarne hæver sig over en Frise med Kløverblade, og hvor man lægger Mærke til den Dristighed, hvormed Bygmesteren har lagt Døren over i den ene Side, Vinduet i den anden og dog heldig tilvejebragt Ligevægten ved den runde Blinding, hvori Domkirkens Værnehelgen, Pave Lucius, er malet. Den største og fornemste Tilbygning var imidlertid den, som Chr. I og Dronning Dorothea lod opføre paa Sydsiden, og som blev indviet (1464) til Ære for den hellige Trefoldighed, Jomfru Maria, Sankte Anna, de hellige tre Konger med alle Guds Helgene. Den er i to Stokværk, da der dels skulde være Gravkapel for Kongen og hans Slægt, dels skulde gives Plads til Forsamlinger af det Broderskab, som Kongen havde oprettet, og i hvilket man har villet se Oprindelsen til Elefantordenen. I den nederste Etage bæres fire store smukke Hvælvinger af en Granitsøjle i Midten, og dennes ejendommelige Form viser, at den er ældre end selve Kapellet; muligvis er den Rester af den ældre Domkirke. Det er den kendte Kongesøjle, hvorpaa i Tidernes Løb en Række fyrstelige Personers Højdemaal er bleven afsat; øverst staar Czar Peter den store af Rusland 207 ctm, nederst Chr. VII 163 ctm.

Som tidligere nævnt var Roskilde en af Katholicismens faste Borge her i Landet og Domkirken i særlig Grad Biskoppens og Gejstlighedens Kirke. „Dens store Klokker rungede hvert Øjeblik over Byen og kaldte Præsteskabet til Tjeneste, til Ottesang, Højmesse, Bøn og Aftensang. Ved de 50 Altere holdtes Sjælemesser og Lovsange. Talrige Voksløys skinnede, og Skyer af Røgelse steg op under Hvælvingerne. En stor Skare af Kanniker, Vikarer, Degne og Kordrenge færdedes travlt omkring i Kirken og Kapellerne iførte deres hvide Messesærke. Da Reformationen kom, holdt alle disse Mennesker til det yderste fast ved St. Lucius og den romerske Kirke. Roskilde, „den papistiske Stad“, var det Sted, hvor den gamle Tro holdt sig længst; men det evangeliske Lys trængte

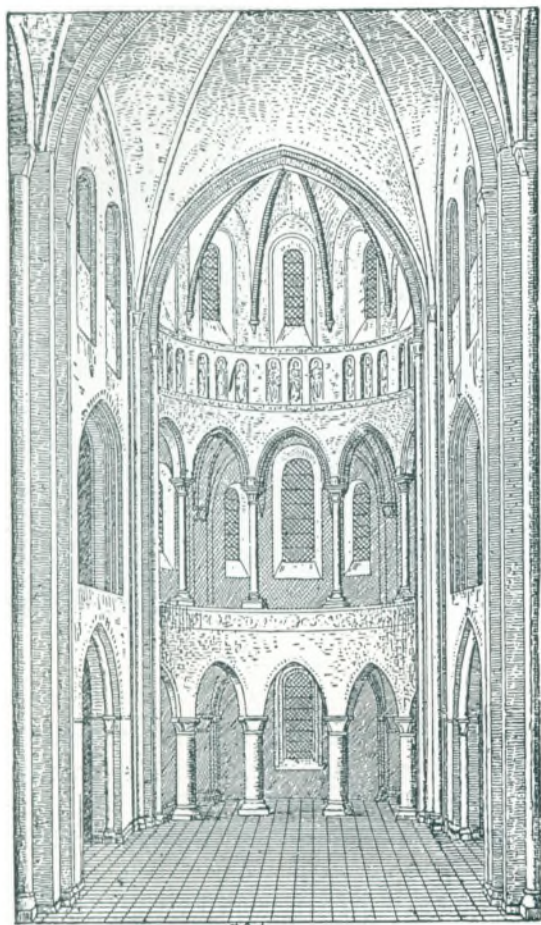

Højalteret.

Kong Chr. IV' Kapel.

med uimodstaaelig Magt igennem det aandelige Mørke, og Trosskiftet 1536 blæste som et frisk Pust den kvalme Røgelse ud af Kirken. Messen og Helgendyrkelsen blev strængt forbudt, og der maatte nu kun være et Alter, Højalteret“. (J. Kornerup). Det var samtidig med, at de mange andre Kirker og Klostrene i Roskilde faldt, og Domkirken blev nu Sognekirke for Roskilde By. Men ved Siden deraf beholdt den, som vi ved, sin Betydning som Gravsted for det danske Kongehus, og alle vore Konger af det oldenborgske Hus, med Undtagelse af Kong Hans, Chr. II og Fr. I, fik deres sidste Hvilested her ligesom alle vore Dronninger, undtagen Dronning Elisabeth og Caroline Mathilde. Men foruden disse bragtes ogsaa Hovedparten af Prinser og Prinsesser af det kongelige Hus til Hvile i Roskilde Kirke og en lang Række af adelige, gejstlige og borgerlige. Naar Kirken da gennem Aarhundreder skulde give Plads til saa mange Begravelser, var det nødvendigt, at Antallet af Kapeller udvidedes, og det første, der opførtes i den nyere Tid, var Chr. IV', der kom til at ligge udfor nordre Sideskibs fjerde og femte Fag fra Vest, umiddelbart op til St. Laurentius Kapel. Chr. IV viste i det hele taget paa flere Maader sin Interesse for Roskilde Domkirke. Han lod saaledes den store, prægtige Altertavle bringe hid fra Frederiksborg, lod 1635 Taarnene forsyne med de lange, naalespidse Spir og opførte i Tiden mellem 1615 og 1620 det store Kapel paa Kirkens Nordside. Dets Ydre minder ganske om den Stil, hvori Frederiksborg og Kongens andre Bygninger er opført, det Indre, der lige til Midten af det 19 Aarhundrede stod med hvidkalkede Vægge, er nu smykket med Thorvaldsens smukke Bronzestatue af Chr. IV og med Marstrands to store ypperlige Malerier: Chr. IV som Dommer og Chr. IV ombord paa sit Skib „Trefoldigheden“ i Slaget ved Femern 1/7 1644, omgivne af Heinrich Hansens glimrende udførte, malede Rammer, Hidtil havde Kongerne fundet sig nøjet med at komme til at hvile i et af dem selv eller andre opført Kapel, men Chr. V, der var den første, som lige fra sin Tiltrædelse var Enevoldshersker, besluttede, at Højkoret, der indtil da havde bevaret sin gamle Skikkelse, skulde indrettes til Gravplads for ham og hans Eftermænd, og med den største Hensynsløshed blev alt ryddet tilside, under Gulvet blev der udgravet en Gravhvælving, og Højkoret blev indrettet til Gravkapel for de suveræne Regenter. Her kom da Chr. V og Fr. IV med deres Dronninger til at hvile, men 1772 blev, som allerede nævnt, Vor Frue

Domkirkens Kor ved Overgangstiden.

Kapel nedrevet for at give Plads til Chr. VI' og Fr. V' Kapel, hvortil Grundstenen lagdes 1774 under Ledelse af Harsdorff, der havde givet Tegning til det og valgte at forme Kapellet i romersk Stil. Ganske vist passer dets Stil slet ikke til Domkirkens, men i sig selv er det ædelt, rent og fornemt, og man kan ikke nægte, at Kunstneren har løst sin Op-gave paa en genial Maade og frembragt en Bygning, der gør sin Mester Ære og „kun har den Fejl, at den skulde have ligget paa et andet Sted“ (J. Kornerup). I dette Kapel hviler foruden Bygherrerne, Kongerne Chr. VI og Fr. V med deres Dronninger, alle de følgende Konger og Dronninger af det oldenborgske Hus, ene med Undtagelse af Dronning Caroline Mathilde, der er bisat i Celle i Hannover. — Den sidste Tilbygning er af ganske ny Dato, Kapellet for den Glyksborgske Slægt, opført efter Tegning af Arkitekt A. Clemmensen i Aarene 1917—23. Da Chr. IX døde, var man ikke straks klar over, hvorvidt der skulde vælges en ny Gravkirke for det Hus, hvortil han og hans Efterkommere hørte, eller man skulde søge at iværksætte en Ordning, hvorved det blev muligt, at ogsaa disse kom til at hvile i Roskilde Domkirke. Den sidste Udvej valgtes, og i de nævnte Aar byggedes da paa Nordsiden, ud

for Oluf Mortensens nordvestre Vaabenhus, dette Kapel, der nu rummer den store Dobbeltsarkofag for Chr. IX og Dronning Louise, der skyldes et Samarbejde mellem Arkitekten H. Kampmann og Billedhuggeren Edvard Eriksen. Paa en Underdel af grønlig græsk Marmor hviler den skinnende hvide Marmorsarkofag med de gyldne Kronregalier. Ved Siderne er anbragt to kvindelige Figurer — Erindringen og Kærligheden — og foran Sarkofagen en tredie kvindelig Skikkelse — Sorgen. Det er et overordentligt skønt Mindesmærke baade hvad Komposition og Tankeindhold angaar. Ogsaa Fr. VIII' og hans Dronning Louises Sarkofag, findes i dette Kapel, udført i blaalig Marmor og med rig plastisk Udsmykning i hvidt efter Tegning af Billedhuggeren, Professor Utzon-Frank.

Paa de foregaaende Sider har vi søgt — i største Korthed — at gennemgaa de forskellige Tilbygninger, som i Tidernes Løb er bleven knyttet til den egentlige Domkirke, og har ogsaa under denne Gennemgang fundet Lejlighed til at nævne enkelte af de mange betydelige og kostbare, for ikke at tale om historisk interessante Mindesmærker, som Roskilde Domkirke rummer, og som gør den til noget enestaaende her i Landet. Langt mere, end der foran er nævnt, kunde der være Grund til at fremhæve, enten det saa skyldes Gravmælets Pragt og kunstneriske Værdi, eller det skyldes, at den, der hviler bag Kistens Laag, i sine Livs Dage har indskrevet sit Navn i vort Lands Historie paa en saadan Maade, at vi til alle Tider synes at staa i dyb og inderlig Taknemlighed til ham og og hans Virke. Hvem kan træde hen til Chr. IV' fløjlsbetrukne Kiste med Sølvornamenterne eller til Fr. VII' Egetræskiste med Bronzeprydelserne, uden at Sindet bevæges derved? Men det vil føre alt for vidt, om man paa dette Sted skulde søge at nævne og

omtale dem alle, og vi skal derfor indskrænke os til at fremhæve det store og pragtfulde Gravmæle, som Kong Fr. II lod rejse over sin Fader, Chr. III. Under en Himmel, der holdes oppe af korinthiske Søjler, hviler den afdøde Konge med lukkede Øjne. Han er klædt i fuld Rustning, og fire Drabanter, der bærer Lanser og er klædt som romerske Krigere, holder Vagt over ham. Ovenover er han afbildet knælende i Bøn foran Crucifixet. Gravmælet er udført i overordentlig kostbart Materiale. Underdelen er af sort poleret Marmor, Søjlerne af flammet poleret Marmor, og alle Figurer og Ornamenter af Alabast. Der er med Rette sagt om det, at det er et Renaissanceværk af europæisk Rang. Som det er det største, er det ogsaa det kostbareste Mindesmærke i Kirken og vel nok det, der maa regnes for det betydeligste Kunstværk. Det skyldes den vidt berømte Cornelius Floris de Vriendt i Antwerpen, fra hvis Værksted ogsaa andre store Gravminder i Danmark er udgaaet, saaledes Fr. I' i Slesvig Domkirke.

Inden vi forlader Kapellerne, kan der være Grund til at nævne de skønne Smedejærnsnitte, der let falder i Øjnene og maa regnes blandt de største Prydelser i Kirken. Mærkeligst er de, der findes foran Chr. IV' Kapel og skyldes den virkelige Kunstmed, Caspar Fincke († 1630), en Mand, som aabenbart forstod at vurdere sit eget Værk, hvad han gav Udtryk gennem de kendte Linier, som ovenikøbet findes paa to Steder: Caspar Fincke bin ich genannt, dieser Arbeit bin ich bekannt. — Men hvad der er Omtale værd er ikke udtømt med Gravmælerne, hvoraf vi, som det ses, kun har nævnt nogle faa. Kirken er rig paa meget andet, og det er derfor sandt, naar det er sagt, at et Besøg ganske vist kan hjælpe den, der gæster Kirken, til et Indtryk af dens Skønhed og Rigdom, men at man lettelig kan ofre den gentagne Besøg og stadig opdage nye interessante Enkeltheder.

Saaledes findes der en Række af Ligsten, der dækker over mere eller mindre kendte danskes Grave. Vi skal blot nævne Saxo, hvis Grav paa-vises i den nordre Korsfløj; der ligger her en Sten uden Indskrift, men det skal dog nævnes, at det er højst usandsynligt, at der ligger noget virkeligt til Grund for den gamle Tradition om, at hans Grav skal have været her. Af Gravstene over de gamle katolske Roskildebisper er der bevaret fire, nemlig over Peder (Jensen) Lodehat († 1416), Oluf Mortensen (Baden) († 1485), Niels Skave († 1500) og Johan Jepsen Ravensberg († 1512). I Midtskibet ligger en desværre meget slidt Gravsten over den berømte Teolog, Niels Hemmingsen († 1600), som man ser undervise en Flok Disciple. En af Domkirkens største og smukkeste Gravstene laa i sin Tid over Sofie Lindenow († 1652), g. m. Rigsraad Christoffer Urne til Aarsmarke (det nuv. Knuthenborg) († 1663), men er nu indmuret i Oluf Mortensens Vaabenhus; den skyldes, som paavist af Chr. Axel Jensen, Datidens dygtige Billedsnider Lorens Jørgensen i Holbæk og regnes for et af Tidens ypperste Arbejder. — Af Epitafier — der i det 17 Aarhundrede afløste Gravstenene — findes

Chr. IX' Kapel.

der i Roskilde Domkirke en lang Række; nogle af dem er smukke og noble Arbejder, andre derimod beskedne, mindre kunstneriske, mere haandværksmæssige. Det største af dem er viet Geheimeraad Otto Krabbe († 1719), „et betydeligt Værk af en i europæisk Barokkunst skolet Kunstner“.

Og saa har vi — foruden meget andet — endnu ikke omtalt de tre Hovedgenstande i den protestantiske Gudstjeneste: Døbefonten, Prædikestolen og Alteret med Altertavlen. Den første af dem, Døbefonten, er ikke den oprindelige, men hører Tiden efter Reformationen til, skænket til Kirken af to Adelsmænd, Frederik Goske til Lidemark og Jakob Vind til Grundet 1602; den er støbt i Malm og bærer Indskriften (paa Latin): Hvo, som tror og bliver døbt, skal blive salig; hvo, som ikke tror, skal fordømmes. Prædikestolen er udført her i Landet i Sandsten, Marmor og Alabast og maa regnes som et virkeligt Kunstværk. Den opsattes 1609. Altertavlen er et belgisk Arbejde fra ca. 1570. Fr. II havde oprindelig opstillet den i Frederiksborg Slotskirke, men Chr. IV flyttede den hertil; den er rigt udskaaret i Egetræ, prægtig forgyldt og fremstiller Scener fra den hellige Historie og Jesu Lidelse.

Enhver, der gæster Roskilde Domkirke — og det er Aaret igennem Tusinder af Mennesker, bortset fra dem, der Søndag efter Søndag her søger deres Opbyggelse — føler sig dybt grebne ved selve Kirkebygningen, ved alt, hvad den rummer af ædelt og skønt, ved alt det, den har været Vidne til, og som taler til os fra Murene, fra Gravene, fra de gamle Munkesæder, fra Kongestolen, fra hver enkelt Genstand, stor eller lille, kostbar eller ringe, som findes, og man maa sande Rigtigheden af, hvad Julius Lange skriver, at Domkirken som en mægtig gammel Eg, plantet i Oldtiden i Danmarks Jordbund, er groet op jævnsides med vor Historie og paa hvert af sine Blade bærer Minde-tegn om vor Fortids Liv og om vor Kunsts Udvikling lige til den nyeste Tid.

**HENRY FØNNEBECHE-WULFF,
Biskop, Godsejer, R. af D., DM.**

f. 25 August 1871 i Roskilde, S. af Købmand, senere Klokker F. V. W. (død 1903) og Hustru f. Wulff (død 1902), g. 1904 med Laura Elisabeth Hastrup, f. 28 Novbr. 1883 paa Vintersborg, D. af Godsejer Julianus H. og Hustru Marie f. Nyholm. Student fra Hauchs Skole 1889, læft Landvæsen paa Vesterbygaard, cand. theol. 1898, Lærer paa Testrup Højskole fra 1898—99. Kapellan i Ormslev fra 1899—1900, kst. Sognepræst i Præstø 1902, Sognepræst i Lovns 1903, Valgmenighedspræst i Vallekilde 1906, Biskop over Roskilde Stift 1923, arvede Vesterbygaard efter sin Morbroder og Plejefader, Godsejer, cand. jur. Orla Fønnesbech-Wulff 1913, Medlem af Landsstyrelsen for den nordiske Santalmission.

**C. O. PEDERSEN,
Amtsforsvalter**

f. 31 Januar 1880 i Bramdrup pr. Haderslev, S. af Gaardejer I. P. P. og Hustru Margrethe f. Skau, g. 1912 med Ingeborg Wissing, D. af Dyr læge, Inspektør E. S. W. og Hustru Sofie f. Nielsen. Paa Hejls Efterskole fra 1894—95, Tune Landboskole fra 1904—05, Askov Højskole fra 1905—06 og 1906—07, Dyr læge 1912, Amtsforsvalter i Sønderborg 1921, i Roskilde 1928, Folketingsmand for Løgumkloster—Sønderborg Kredse fra 1924, tillige i Tønderkredsen fra 1926, Medlem af Folketingets Finansudvalg fra 1926—29.

C. W. WESTRUP,
Stiftskriver, Dr. jur., R. pp.

f. 11 August 1874 ved Helsingør, S. af Artillerikaptajn J. S. W. (død 1901) og Hustru Elisabeth f. Rasmussen (død 1875) g. 1901 med Sophie Elisabeth Hellmers, D. af Forpagter Johannes H. (død 1913) og Hustru Emma f. Rasmussen. Student fra Metropolitanskolen 1892, cand. jur. 1899, Fuldmægtig ved Sjællands Stiftamt fra 1900—04, Fuldmægtig ved Københavns Amts søndre Birk fra 1904—12, Studieophold i Paris 1914, Stiftskriver i Sjællands Stift og Værge for Roskilde Domkirke 1920, Studieophold i München 1922, Dr. jur. utriusque ved det juridiske Fakultet i München 1924, Studieophold i Paris 1925, jus docendi i Rommeret og i alm. og sammenlignende Retshistorie ved Københavns Universitet 1927, Medlem af Société d'Histoire du Droit, Sorbonne.

CARL SKOVGAARD-PETERSEN,
Domprovst, R. af D.

f. 6 Oktober 1866 i København, S. af Grosserer Vilh. P. (død 1898) og Hustru Caroline f. Skovgaard (død 1907), g. første Gang med Marie Frimodt (død 1911), D. af Sognepræst R. F. (død 1879) og Hustru Sofie f. Clausen (død 1908), g. anden Gang 1912 med Inga Petersen, D. af Godsforvalter F. L. P. og Hustru Stefana f. Hjorth. Student fra Borgerdydskolen 1884, cand. theol. 1890, Sognepræst i Alslev og Hostrup fra 1894—1901, i Maarum fra 1901—11, Forstander for Dansk Bibelskole i København fra 1912—29, Domprovst og Stiftsprovst i Roskilde Stift fra 1929, Provst for Sømme og Voldborg Herreder, kirkelig Medarbejder ved Berlingske Tidende, Medlem af Bestyrelserne for: Bibelselskabet Dansk Kirke i Udlandet, kirkelig Verdensforbunds danske Afdeling og Nyborg Mødet, Medlem af Udvalget til en ny Oversættelse af det gamle Testamente 1919—29, af det nye Testamente 1929, Formand for Kolonien Filadelfia og Missionskursstedet Nyborg Strand, Næstformand for Dansk Sømandsmission i fremmede Havne.

EMILIUS BANGERT, Domkantor, R. af D.

f. 19 Aug. 1883 i København, S. af Kontorchef C. B. (død 1922) og Hustru Ida f. Andersen (død 1904), g. 1909 med Astrid B., D. af Kaptajn Georg Schack (død 1930) og Hustru Dagmar f. Fischer (død 1898). Student fra Borgerdydskolen 1902, cand. phil. 1903, ansat ved Landbygningernes Brandforsikring fra 1903—18, studerede Musik (Komposition, Klaver og Orgel), fik det Anckerske Legat 1913, Organist ved Skovshoved Kirke 1915, ved Jesuskirken 1916, Kantor ved Roskilde Domkirke fra 1919, Lærer ved Det kgl. danske Musikkonservatorium fra 1925, Medlem af Bestyrelsen for Cæcilia Foreningen fra 1921, for Dansk Koncertforening fra 1923, for Dansk Organist- og Kantorsamfund af 1905 fra 1922 og for Samfundet Dansk Kirkesang fra 1929.

CAMILLO CARLSEN, Domorganist, Komponist, R. af D.

f. 19 Januar 1876 paa Frederiksberg, S. af Kaptajn, Kassekontrolør i Overformynderiet Carl C. og Hustru Christiane f. Christensen, g. 1900 med Amalie f. Heggum, D. af Søkaptajn Andreas H. og Hustru Thora f. Haagensen. Elev paa Det kgl. Musikkonservatorium fra 1893—96, Sanglærer ved Københavns Kommuneskoler, fik det Anckerske Legat 1909, Organist og Kantor ved Krist-Kirken i København fra 1900—11, Organist ved Roskilde Domkirke fra 1911, Sanglærer ved Roskilde Kathedralskole fra 1915—21, Debut som Komponist 1895, Medlem af Bestyrelsen for Roskilde Musikforening.

VILHELM EBBE THIESEN, Kordegn og Lærer

f. 10 Maj 1865 i København, S. af Lærer Fr. V. Th. og Hustru f. Helene Ebbesen, g. 1891 med Thora Ane Margrethe Jensen. Dimitteret i 1883, Student 1890, siden 1887 Lærer ved Roskilde Kommuneskole, siden 1913 Kordegn ved Roskilde Domkirke.

HANS PEDERSEN, Overgraver ved Domkirken i Roskilde

f. 28 Marts 1868 i Harndrup paa Fyen, S. af Landmand Steen Pedersen og Hustru Ane Catrine f. Nielsdatter, g. 1913 med Ellen Knudsen. Udlært Gartner, 1 Aar paa Vejrupgaard paa Fyen og 2 Aar hos Handelsgartner N. P. Rasmussen, Odense, Medhjælper i Vejle, Herning og Roskilde ved det adellige Kloster fra 1897—1904, Undergartner paa Sct. Hans Hospital fra 1904—13, Overgraver ved Roskilde Domkirke siden 1913.

KØBSTADEN ROSKILDE, saaledes som den ser ud i vort Aarhundrede, kan jo ikke i nogen Grad sammenlignes med svundne Tiders By, da den var Kongeby og Bispe-sæde og før Reformationen Landets fornemste Stad, hvor Landets Styrelse og Kirkens Overhovede havde Sæde. Vi har paa foranstaaende Sider skildret Købstaden i hine Tider, Billede for Billede fremdraget i Forbindelse med Domkirken. I hine Tider maa det have været et smukt Skue at se over Roskilde By, hvor Taarne knejsede stolt mod Himlens Blaa, og midt imellem disse de smukke, slanke Spir paa Domkirken. Her i denne By fandtes jo et stort Antal af Klostre og Kirker, og imellem disse laa da Byens Huse, der var smaa og undseelige, enten de saa var af Træ eller Sten og for det meste med Straatag, naar da lige undtages de større Huse i Byen, der tilhørte de rige Købmænd eller lignende Personligheder.

Gaderne var ujævne og med Rendesten i Midten. Belysning af Gaderne kendtes ikke, og sandsynligvis har der i denne, som i andre lignende Købstæder paa de Tider, ikke hersket den allerbedste Orden med Hensyn til Renlighed. Vi tænker her paa de gamle Beretninger, der fortæller, hvorledes Byen fik en Hovedrengøring, hver Gang Landets Konge ventedes paa Besøg. Gadenættet havde naturligvis ikke nær den Udstrækning som nu. Der fandtes dengang kun faa Gader eller Stræder i Byen, og af disse var Algade Byens Hovedgade, og den strakte sig fra Vest til Øst helt ned til Sct. Laurenti Kirke, der vel nok maa siges at være den aneligste og pompøseste af Byens mange Kirker, naar Domkirken fraregnes. Endnu i vore Dage har man Taarnet af denne mægtige Kirke staaende paa Byens Torv og bygget i Forhindelse med dens Raadhus. Gaden fortsatte ned mod Ringstedgade, men kaldes nu for Skomagergade, et Navn der sikkert er af nyere Oprindelse. Ud fra Algade strakte der sig flere mindre Stræder og Gader eller Vænger, saaledes Sct. Olafsgade, hvori Kirken af samme Navn laa. Denne Gade førte til Landevejen til Slingerup, der paa de Tider var en meget betydelig Købstad, men som ved Frederikssund Bys Opkomst helt maatte bukke under og Tid efter anden svandt ind til en liden Landsby, der dog i de senere Tider atter er vokset op, uden derfor at have naaet sit gamle Stade. Ved Laurenti Kirke fandtes Helligaandshuset og fra dette og helt op til Sct. Mikkel's Kirkegaard laa Torvepladsen. I Algade laa ligeledes Byens Raadhus, mellem Sct. Ols-gade og nuværende Nytorv, antagelig der, hvor der paatænkes i den nærmeste Tid at rejse en ny Bankbygning. Udfra Algade og mod Sydøst strakte Hørssegade (Hersegade) sig. Fra Hestemarkedtorvet løb mod Nord, langs Klostermarken, en Gade ved Navn Grønnegade, og mod Nord ligeledes ud fra Algade løb Sct. Peders-stræde, hvori Kirken af samme Navn laa. Fra Sct. Laurenti Kirke og dennes Kirkegaard (nu Raadhustorvet) løb nogle smalle Gyder eller Stræder, vistnok tre, og blandt disse var Gullandsstræde og Allehelgensstræde. Vest for Domkirken laa Skolegaden og mod Øst Bispegaarden, senere det kgl. Palæ, hvortil der hørte et stort Haveareal. Rundt om Domkirken laa, i de katolske Tider, Kirkens Prælater og Kannikers Huse. Det saakaldte Konventhus var et af disse, det laa Nord for Kirken og var bevaret indtil først i det 19 Aarhundrede.

Saaledes er Billedet af hine Tiders Kongestad fortalt i korte Træk, og vi vender os nu til den nyere Tids Billede af Roskilde, og det former sig ganske anderledes. Fra en By, der var nær ved Ødelæggelse og Forfald, kommer vi nu ind i en By, hvor Domkirken atter spiller den almægtige Rolle, men hovedsagelig nu som vore Kongers sidste Hvilested. Vi maa ikke glemme, at Byens Handel til Tider var meget ringe og trykket, og dens Havn, som forhen regnedes for god, er gennem Tiderne mer og mer tilsandet. Saaledes findes der, at Roskilde Købmændene, allerede i det 17 Aarhundrede, meget brugte Sundby Ladested og Skibsbro, da Indsejlingen til Roskilde næsten var umulig. Fundne Oplysninger viser, at Roskilde Borgere i 1634 faar Kongens officielle Tilladelse til at bruge Sundby Ladeplads. Efter de Tiders Forhold skal Varetilførslen til Roskilde

over Sundby Ladeplads have været af ikke ringe Betydning og Størrelse. Sundby Ladeplads var jo ikke Købstad, men kun Ladeplads, og det var ifølge Lov forbudt at handle og købslaa her. Man maatte kun indskibe sine Varer og bringe disse til Købstaden, som havde Privilegium paa Handel, men saavel Købmændene fra Slangerup, som de fra Roskilde, tog sig ikke disse Love efterrettelige, og vi finder da, at Kong Fr. III i 1652 giver Bestemmelse om, at disse 2 Stæder skal afgive en klækkelig Told og Afgift for at bruge Ladepladsen. Samtidig ansættes der flere Toldembedsmænd ved Sundby.

Vi betragter nu Billedet af Købstaden Roskilde, saaledes som dens nu saa omspændende Gadenet former sig, og vi stiller os da paa Byens Raadhustorv, ved Foden af det gamle Sct. Laurenti Kirketaarn og tager Retning mod Nordøst. Her løber Algade helt gennem Byen ud til Røde Port og fortsætter i Landevejen til København, der vel nok er en af Sjællands mest befærdede Veje. Mod Nord strækker sig Sct. Olsgade, der fortsætter i Frederiksborgvejen og længere henne Sct. Pedersstræde, der munder ud i Klosterhusstræde. Ved Røde Port ligger der et helt nyt og smukt Villakvarter, der bestaar af Haraldsvej, Valdemarsvej, Dr. Margretesvej og Kirkegaardsvej. Paa den anden Side af Røde Port ligger Vindingevej med flere nye Veje, hvoraf de fleste hører til Sct. Jørgensbjerg Sogn. Vest for Raadhustorvet ligger Skomagergade, der støder op til Ringstedgade, som fortsætter ud til Ringsted og Holbæk Landeveje. Sidegader til Skomagergade er Gullandsstræde, Karen Olsdattersstræde og Blaagaardsgade. Bag ved Skomagergade ligger Bondetinget og Skolegade m. fl. Langs Algades søndre Side løber St. Graabrødrestræde fra Hestetorvet til Hersegade. Hersegade løber fra Jernbanegade til Algade. Mellem Hersegade og Allehelgensgade ligger Gaderne: Læderstræde, Grønnegade, Fruegade og Toldbodgade m. fl. Fra Tinghuset langs Jernbanegade kommer vi over Ringstedvej til Borgerdiget og videre over Støden og Helligkorsvej til Duebrødrevej, hvor ogsaa Byvolden udmunder. Her er et helt nyt Kvarter med Skolebygning, Kasernen, Anlæg m. m. Mod Nordvest løber Sct. Hansgade ud til Hospitalet; gaar vi herfra i østlig Retning, kommer vi til Byparken samt flere smaa Stier og Veje. Ogsaa Havnevej løber fra Sct. Hansgade og ned til Havnen, og her findes mange nye og smukt bebyggede Villakvarterer. Mod Syd har vi Køgevej, der er Hovedvej til Købstaden af samme Navn. Den løber i Linie med Allehelgensgade, men har et stort Sving. Til denne udmunder Broen over Jernbanelinien. Her ligger Amtssygehuset, Menighedssygehuset og Dyrskuepladsen. Omtrent midt i Byen ligger den ældgamle Graabrødre Kirkegaard, medens den nyere Kirkegaard ligger for Enden af Kirkegaardsvej.

Gadenettet spreder sig saaledes i alle Verdenhjørner, og mange Anlæg og ældgamle Haver sætter sit Præg paa Bybilledet. Omtrent i Byens Midte ligger det adelige Jomfrukloster, der er omgivet af smukke Haver, og hvis Mur gaar langs med Algade. Bag Klosteret ligger de gamle Avlsbygninger, og længere bag ved findes Klostermarken, der ejes af Klosteret og er en Park med Smaasøer, hvori findes Guldfisk, Laksørred o. lign. Her i Parken risler de stadig springende Kilder med en Friskhed, der giver Parken særlig Tiltrækning. Den har mange skønne Pletter, men det synes, som om den kunde være lidt mere velholdt, særlig naar vi sammenligner den med den lige ved Siden af liggende Bypark, der dog er af meget yngre Dato. Nu maa vi ganske vist erindre, at Klostermarken er privat Ejendom, medens Byparken er kommunal. Mod Nord og Øst har vi da det frie Landskab med Markernes bugnende Grøde. Vejen langs Fjorden til Slangerup er en saare skøn Tur og meget yndet blandt vore Bilturister. Havde Roskilde ikke sin Domkirke, da vilde sikkert Hovedparten af de Turister, der nu søger hertil, kun køre lige gennem Byen, men nu ligger Kirken her som Kronen paa Fortidens arkitektoniske Værk, et Sted enhver Turist maa hen at se. Roskilde besøges da ogsaa aarlig af Tusinder af Turister. Byens Gader og Veje er alle godt oplyste, og Kloakforholdene er udmærkede. Dette er i korte Træk Byens nuværende Udseende og Plan, og i de føl-

gende Afsnit vil vi fortælle om dens Institutioner, kommunale Værker samt dens For-
eningsliv og betydende Borgere, hvilket tilsammen skulde give et Billede af Roskilde i
vore Dage.

Byraadets Medlemmer er: Borgmester, Redaktør V. NØRGAARD; Overlærer CHR.
HØLTZER; Typograf W. WILLUMSEN; Overlæge H. P. A. VEILBÆK; Bestyrer J. P. HANSEN;
Bryggeriejer H. CHRISTIANSEN; Førstelærer H. P. HANSEN; Apoteker J. J. J. AUGSBURG;
Forretningsfører A. PEDERSEN; Muremester CHR. L. SCHLEDERMANN; Trafikassistent N. C.
JENSEN, Fabrikant J. P. OLSEN; Detailhandler N. HANSEN-GLEM, Planteskoleejer JUL. RØNØ
og Overportør BORCH-JENSEN.

DET KGL. PALÆ er opført Aar 1733, og paa dets Plads laa tidligere Bispegaarden.
Det vil være paa sin Plads at dvæle lidt ved denne Gaard, der laa her længe før Refor-
mationens Tid.

Gaardens Hovedbygning vendte mod Domkirken og laa omtrent paa den Plads, hvor
Palæets Sidefløj ligger nu. Til Hovedbygningen hørte to Sidefløje mod Øst, og paa den
sydligste af disse fandtes et Taarn med Spir. Forbundet med Bispegaarden var Bispebuen,
som dengang skal have haft takkede Gavle. Det menes, at denne Bues mægtige Fraad-
stenskvadre har været anvendt ved en tidligere Bygning til Domkirken, dog skal vi lade
dette være usagt og kun indskrænke os til at mene, at Bispebuen er opført omkring det
13 Aarhundrede; den var saaledes i Forbindelse med Domkirken, at Biskoppen fra sin
Gaard kunde komme direkte over i Kirken. Slige hemmelige Gange var paa hine Tider
almindelige; vi finder jo ofte ved vore gamle Klostre og Borge saadanne Gange, men som
Regel var disse lagt under Jorden. I denne Forbindelse minder vi om den ret anselige

Det gamle Palæ, Roskilde.

Det kgl. Palæ i Roskilde.

underjordiske Gang, der blev fundet og udgravet i Aaret 1925 ved Kronborg, ligesom man har fundet Rester af underjordiske Gange ved Antvorskov Slot.

Ved Reformationens Indførelse overgik Gaarden til Kronen, og vi finder den kaldet Kongens Gaard. Her fik den kongelige Lensmand Sæde, ligesom de kongelige Herskaber tog Ophold der ved kongelige Ligbegængelser. Kong Fr. II' Lig blev fra Antvorskov ført hertil i April 1588. Særlig Kong Chr. IV drog stor Omsorg for Gaardens Vedligeholdelse, men den skal dog omkring Aaret 1634 have været saa faldefærdig, at Hvælvingerne var ved at styrte sammen. Sidste Gang vi hører noget om Gaardens Forbedring er i Aaret 1641. I Slutningen af Fr. IV' Regeringsaar er den kongelige Gaard i Roskilde saa brystfældig, at den truer med at falde helt sammen, og Bygningen stilles da til Auktion, Budet er dog saa ringe, at Kongen ikke mener at kunne modtage det, og det ender med, at den gamle Bygning, ved kgl. Befaling, nedbrydes i Aaret 1733.

Saaledes gik da ogsaa dette Stykke ældgamle Roskilde ind i Sagaernes Historie. I Tidernes Løb har denne Bygning været Vidne til mange Sammenkomster, der resulterede i ofte skæbnesvangre Bestemmelser angaaende Riget; mange Tidens Storheder samledes her, men i de sidste Aar stod Gaarden ubenyttet hen indtil Nedrivelsens Time slog. Kong Chr. VI bestemmer nu, at der skal opføres et kongeligt Palæ i Roskilde paa Bispegaardens Grund og bevilliger hertil 10.000 Rdl. Det nye Palæ kom til at se ud saaledes, som vi kender det nu, en stilfuld og egentlig smuk Bygning, som dog ikke passer ind i Domkirkens Arkitektur. Hovedfløjen er i to Stokværk med fremhævet Midterparti og Frontispice. Foran den ligger den store Gaardsplads kantet af to Sidefløje mod Syd; disse er ret høje, dog kun i eet Stokværk og forbunden med hinanden ved Portfløjen, der vender ud imod Torvet. Forbindelsen med Kirken opnaedes ved Opførelse af en Bue til, foruden den gamle Bispebue. Den nyere Bue har Forbindelse med Palæets øverste Etage.

Til det nu snart to Hundrede Aar gamle Palæ knytter der sig mange mærkelige Episoder og Minder i Roskilde Bys Historie, men det vil føre for vidt her at komme

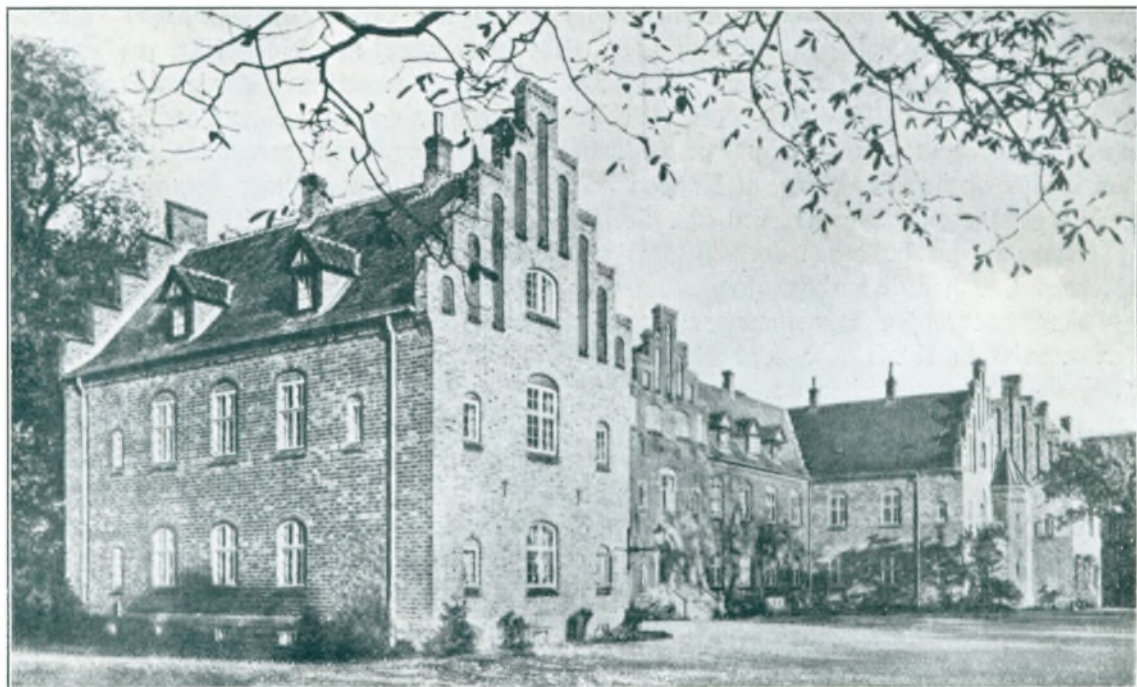
nærmere ind paa disse, dog skal vi i korte Træk nævne det, der maatte have størst historisk Interesse. Da Byen blev besat af Englænderne i Aaret 1807, boede den Øverstbefalende Sir A. Wellesly her. Den 1 Oktober 1835 aabnede „De Raadgivende Stænder“ deres Møde her. Desuden har Palæet, som allerede omtalt, utallige Gange huset de kongelige Herskaber.

Biskoppen bebor nu hele den øverste Etage, Stiftskriveren har Bopæl og Kontorer i underste Etage, medens Sidefløjene er indrettet til Privatboliger for Politimesteren og Amtsforsvalteren. Desuden findes her Amtskontorer.

FRØKENKLOSTERET I ROSKILDE ligger paa en historisk Grund, thi her laa forhen Sortebrødrenes Kloster, der saa vidt vides blev stiftet i Aaret 1232, men selve Klosterkirken skal dog først være bleven færdig til Indvielse i Aaret 1254 og blev da indviet til den hellige Katharine. Som det gik alle øvrige Klostre i Byen, saaledes gik det ogsaa dette, idet det ved Reformationens Indførelse blev nedlagt. Det kunde imidlertid, ifølge gamle Skrifter, se ud som om dette Kloster allerede var i stærk Tilbagegang i Slutningen af det 14 Aarhundrede og meget forarmet.

Her, som i saa mange andre Tilfælde i de Tider, kom Klosteret under Kronen, og Kong Chr. III befalede i Aaret 1557, at det i Roskilde værende Sortebrødrekloster skulde nedrives, da det stod øde og var i Forfald. Ved senere Tidens Udgravninger paa Grunden ved og om Klosteret har man fundet svære og meget tykke Munkestensmure, der er byggede i Munkeskifte (Munkeskifte er Betegnelsen for en særlig Maade at mure paa, nemlig med Teglsten, der lagdes med to Løbere og en Binder i hvert Skifte). Disse fundne Murrester menes at hidrøre fra den gamle Sct. Katharine Kirke. Selve Klosterbygningen har sikkert ligget paa den Plads, hvor nu Frøkenklosteret ligger. Tillige er her fundet middelalderlige Grave, der kunde vidne om Klosterets Begravelsesplads.

Kirken og Klosteret blev da nedrevet, og dets Materiale solgt. Vi ved, at Korfitz

Klosteret i Roskilde.

Ulfeldt til Saltø købte en stor Del af dette Materiale. Det kunde dog synes, som om Klosterets Hovedbygning ikke blev nedrevet, thi vi finder nævnt, at den paa hine Tider saa mægtige Peder Redtz er blevet Ejer af Gaarden Sortebrødre i Roskilde, og at han i Aaret 1670 lader denne istandsætte. Det kan ogsaa være saaledes, at Bygningen blev bygget ovenpaa de endnu ikke helt nedrevne Mure. Hvilken af disse to Meninger der er rigtigst, skal vi lade være usagt. I en kortere Periode ejedes Gaarden af en meget rig Købmand i Hovedstaden, men i Aaret 1698 er den overgaaet til Fru Berte Skeel, Enke efter Generalløjtnant Niels Rosenkrantz, og til Fru Margrethe Ulfeldt, Enken efter vor Søhelt Niels Juel. Disse to Damer er det adelige Jomfruklosters Stiftere. Klosterets Fundatser er stadfæstede af Kong Chr. V, den 15 April 1699, og dette Kloster har saaledes nu snart staaet i halvtrediehundrede Aar. Omend Tiden har taget noget paa dets Mure, er det dog i Perioder blevet udvidet med Tilbygninger. Rundt om Bygningerne ligger det ældgamle Anlæg, der var Klosterbrødrenes Have, og bag ved ligger Avlsgaarden med de tilhørende Jorde, der nu i de senere Tider er frasolgte. Klosteret ejer nu kun sine Anlæg og de Bygninger, hvori Damerne bor. Dette Kloster er det først stiftede Frøkenkloster i vort Land og tjener naturligvis de højsindede Stifterinder til Ære. Dets Patroner skulde altid være ud af Slægterne Juel eller Skeel.

I Hovedbygningen, der er den ældste Del, idet de to Fløje, der gaar ud fra denne, er af nyere Dato, ligger den smukke Riddersal, der er udstyret med sjældne Tapeter og har et Træloft, der er inddelt i smaa Kvadrater, der hver rummer et Billede. Alle Loftets Billeder gengiver hele Bibelens Historie lige fra Skabelsen og til Dommedag. Dette Loft virker tiltalende og smukt, men er uden egentlig kunstnerisk Værdi. Her i Riddersalen findes ligeledes en stor Del gamle Malerier, hvoraf enkelte i pragtfuldt udskaarne Barokrammer, saaledes legemstore Billeder af Kong Chr. V og Dronning Charlotte Amalie. Yderligere hænger her Billeder af Klosterets Stiftere og af flere tidligere Patroner. Denne Samling repræsenterer en ikke ringe Værdi, men egentlige Mesterværker findes ikke her iblandt. I en af Fløjene blev der i Aaret 1701 indrettet et lille Kapel i øverste Stokværk, og dette benyttedes som Klosterkirke. Prædikestolen og Altertavlen stammer fra ældre Tider. I Kapellet findes ligeledes ophængt forskellige Billeder.

Klosterets Patroner er: Kammerjunker CHR. SKEEL, R. af D., DM. og Baron NIELS JUEL-BROCKDORFF, R. af D. Priorinde er Grevinde SCHEEL.

MILDE STIFTELSER i Roskilde er ikke saa mange, som man skulde tro, naar man tænker paa Roskilde som Bispestad, men man maa huske, at de her i sin Tid eksisterende Klostre med lignende Institutioner kort efter Reformationen blev lagt øde eller nedrevne. Den ældste Milde Stiftelse, der fandtes i Byen, er den i Aaret 1592 oprettede Søren Olsens Stiftelse, hvis Fundats er stadfæstet 17 Januar 1592. Søren Olsen, der var Kapellan ved Domkirken, havde indrettet sin Stiftelse til Bolig for seks trængende Mænd og Kvinder, dog har der i henved de sidste 130 Aar kun boet Kvinder. Stiftelsen bestod af to Huse, der laa paa den Plads, hvor Sct. Olai Kirke skal have ligget. Den havde noget Jordegods ved Roskilde, som dog frasolgtes i Aaret 1636, og desuden Andel i Gjorslev Hovedgaards Landgilde, samt nød Tilskud fra Duebrødre Hospital. I Aaret 1850 kom det af Johs. Suhr stiftede Legat endvidere Stiftelsen til gode.

Den Meyercroneske Stiftelse er oprettet i Aaret 1739 af Enken efter Gehejmerraad Henning M., dets Fundatser stadfæstedes og konfirmeredes i Aaret 1739, den 1 Maj, og blev udvidede ved kongelig Reskript i 1832 og 1891. Til Stiftelsen er knyttet Enkepastorinde Linderods Legat, der er oprettet af M. Linderod, født Brynnick, samt nogen Ejendom paa Roskilde Mark. Stiftelsens Formue andrager ca. 90.000 Kr., og den afgiver Fribolig til otte Enker.

Langes Stiftelse oprettedes i Aaret 1736 af Raadmand Rasmussen Lange og dennes anden Hustru Anne Margrethe, født v. Essen. Dets Fundatser er stadfæstet den 8 Januar 1736; dens Grund med derpaa liggende Hus blev i Aaret 1903 solgt til en indvandret katolsk Sekt.

Frøken Sophie Hedevig Juels Enkesæde er oprettet i Aaret 1759 af Frøken S. H. Juel, der var Konventualinde i Roskilde adelige Jomfrukloster. Stiftelsens Fundatser er stadfæstet i Aaret 1761, den 22 September, og dens Formue andrager ca. 4400 Kr. Den afgiver Fribolig for een adelig Enke eller en Enke efter en kongelig Embedsmand. Klostersrets Priorinde bestyrer denne Stiftelse.

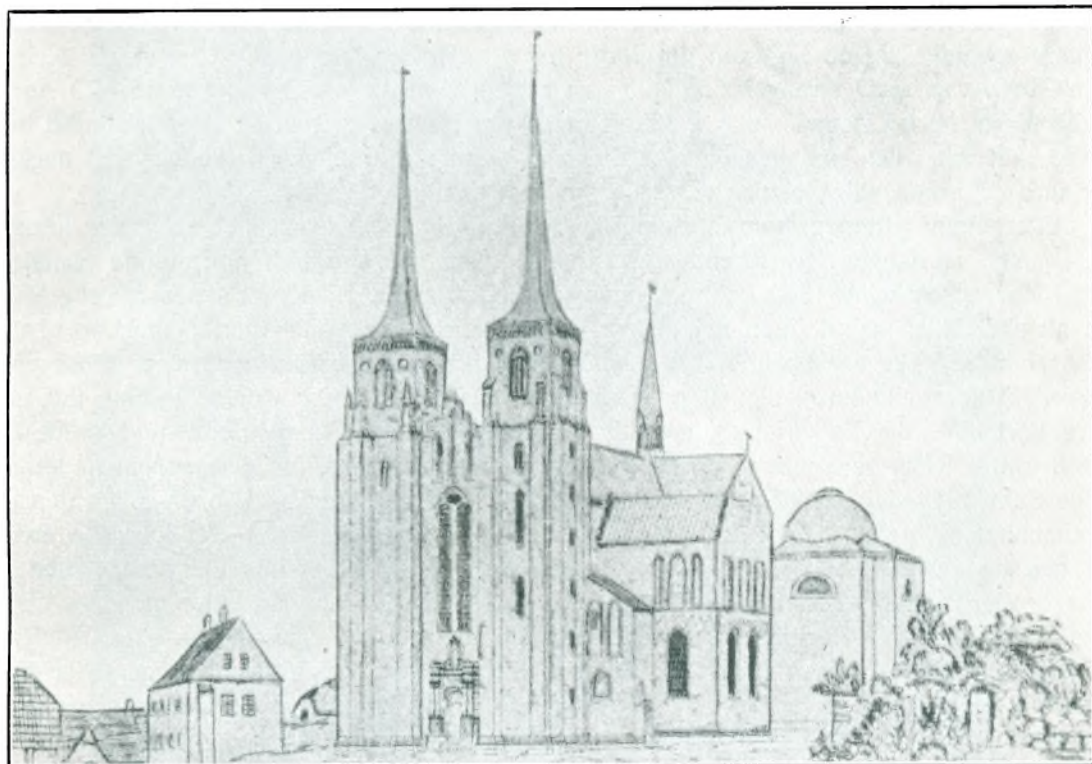
Agent O. H. Schmeltz' Stiftelse i Allehelgensgade er oprettet i Aaret 1901 og afgiver Fribolig for seks ugifte Kvinder. Stiftelsen bestyres af Roskilde Byraad.

ROSKILDE KATEDRALSKOLE ligger ved Domkirken og ved Kanten af den Skraaning, der her strækker sig ned mod Fjorden. Heroppe fra er der et herligt Panorama udover Fjorden. Ikke alene Skolen, men ogsaa Kirken og de Boliger, der i sin Tid laa her, og som benyttedes af Skolens og Kirkens Mænd, har i historisk Henseende altid været Roskilde Bys Midtpunkt. Foruden de nævnte Bygninger laa her ogsaa den længst forsvundne Kongegaard; denne laa sikkert omtrent paa det Sted, hvor Skolens Rektor nu har Bolig. I Kongeborgen var det blodige Gæstebud i Aaret 1157, og hermed begyndte egentlig Danmarks Stortid med Valdemar den Stores Eneherredømme, vel den stolteste Tid i vort Lands Historie. Selvom vi allerede har nævnt Kirken og omtalt den nærmere, kan vi ikke undgaa igen at komme ind paa den, idet alle Skolerne paa denne Tid stod i nær Forbindelse med Kirken og havde Udspring fra denne. Ogsaa ved Roskilde Domkirke fandtes en Skole i det 11 og 12 Aarhundrede, ja endnu længere tilbage synes det, som om Roskilde Domkirke havde en Skole, idet vi fra Historien ved, at man ved kongelig Befaling havde ønsket, at Korpeblinge skulde være tilstede ved Kongens Begravelse. Saaledes gaar altsaa Roskilde Skolevæsen helt tilbage til det katolske Bispedømmes allerførste Dage.

Om Skolen, og hvor den havde til Huse i hine Tider, ved vi ikke meget med Sikkerhed. Nogle mener, at den havde til Huse i det Kloster, Biskop Svend Nordbakke i det 11 Aarhundrede lod opføre, mest til Bolig for Kannikerne ved Domkirken, men om dette var Tilfældet, skal vi lade usagt. Derimod kan det med større Sikkerhed siges, at Biskop Peder Jensen Lodehat i Aaret 1405 overlod den Roskilde Skolemester nogle Huse paa Sct. Lucii Kirkegaard. Disse Bygninger er det, man mener brugtes som Skole opimod det 19 Aarhundrede. De blev nedrevet i Aaret 1844 og erstattet af den nuværende Bygning. Den gamle Skole laa, som ældre Mennesker endnu husker, Vest for Domkirken, omtrent i Retning Vest-Syd og med Facade til Kirkegaarden og Skolegade, nærmere betegnet mellem den nuværende Fiolstræde og Maglekildestræde. Bygningen findes beskrevet som have været yderst solid, idet Murene opgives med en Tykkelse af ca. 3 Alen og helt af Munkesten og af en saadan Højde, at de dannede hele to Stokværk. Længden af Bygningen skal have været ca. 40 Alen, hvilket paa disse Tider maa siges at betegne en ikke uanselig Dimension. Hvad vi ellers ved om Skolen skal berettes i det følgende:

Som allerede nævnt, var Skolen nærmest at betragte som en mere privat Institution, udgaaet fra Kirken og ene hørende under denne. Ungdommen, der kom til Skolerne, kom der netop for at blive uddannet til gejstlig Tjeneste, ligesom Undervisningen kun omfattede, hvad denne Tjeneste nu engang fordrer. Det var gratis at gaa i Skole, og selv den fattigste kunde faa Andel i Undervisningen. Degnene, eller Hørerne, som de senere kaldtes, var ganske henvist til at leve af de meget sparsomme Gaver, der tildeltes Skolen netop med dette Øjemed, eller de maatte simpelt hen leve af Almisser og Tiggeri. De Gaver Skolen modtog betragtedes den Gang som „Gode Gerninger“ og betragtedes som

fuldt saa gode, som de man gav til Kirken selv. Det ældste Gavebrev man kender fra Roskilde, af denne Art, og som endnu er bevaret, er dateret 17 Maj 1253 og affattet paa Latin. Det er udstedt af Jacob Erlandsen, Biskop i Roskilde og drejer sig om et Helligaandshus (eller Hospital), stiftet ved Almisse til Trøst for Svage og Syge og med Plads til 12 Personer. Det skal have ligget et godt Stykke udenfor Byen, men blev af den nævnte Biskop flyttet ind i selve Byen, til en Plads lige ved Sct. Laurenti Kirke, altsaa til det nuværende Raadhus. De Vest for liggende Jordstykker var Biskoppens, og disse skænkede han, sammen med Strandmøllen og 14 Bispetiender i Volberg, Ramsø og Horns Herreder, ifølge Gavebrevet til Helligaandshuset. Gavebrevet omfatter endvidere følgende angaaende Skolen: „Hertil haver vi endnu besluttet at føje, at der skal ydes 12 Disciple, om hvis Opførsel og Levned lang-

Den gamle Katedralskole paa Domkirkepladsen.

varig Erfaring giver godt Vidnesbyrd, Underhold i nævnte Hospital i eet Aar“. Dernæst følger en længere Række Forordninger angaaende disse Elever.

I Aaret 1517 bliver omtalte Helligaandshus og Hospital af Biskop Lauge Urne forlenet til Kannikerne, og Bestemmelserne angaaende de 12 Elevs Underhold synes at falde bort, eller ialt Fald indskrænket til 4 Peblinge.

Af andre Gaver til Skolen finder vi: Aar 1307 „Fru Cecilie Litle' Testamente til fattige Skoledisciple i Roskilde“. I Aaret 1320 giver Biskop Olaf en Del Gods til fattige Skoledisciples Underhold, som han i Gavebrevet pointerer „for at de des bedre kunde dyrke deres Studier, og derved tjene den almægtige Gud i Koret i Roskilde Domkirke og i Vor Frues Kapel“. Af andre Gaver finder vi, at Biskop Johan Nyberg, en Broder til Biskop Johannes, skænker de to Hedemøller, der ligger lidt uden for Byen. Disse skænkes til Underhold i Helligaandshuset og til Skolepeblinge der. Aar 1400 overgiver Biskop Peder Jensen Bispetiende af Helsing Kirke til Skolens Understøttelse, og i Aaret 1405 giver han nogle Huse beliggende paa Kirkegaarden. — Det sidste af den lange

Række Gavebreve, vi her skal nævne, er det af Kong Chr. I, i Aaret 1478, oprettede Kanonikat, oprettet ved Hjælp af det Gods, der hørte til Duebrødre-Stiftelsen, en Stiftelse i Lighed med nys omtalte Helligaandshus. Dette Kanonikat tilfaldt Kannikedømmet ved Domkirken. Det hedder heri bl. a.: „Skal Degne af Skolen, der ere fattige, her gives Mad og Øl“.

Med Hensyn til Skoleforholdene før Reformationen, da har vi nogle ganske interessante Oplysninger fra omkring 1480—1530. Disse er affattet under Reformationen af den meget betydelige Mand Christiern Pedersen, der ikke just kan kaldes blid i sine Vendinger. Saaledes skriver han i et Skrift om Skoler i Aaret 1531: „At skulle børn oc unge mænd icke andet lære i kloster oc studium en de haffu giordt før, da vaare det bedre at de vaare plat nedbrudne oc øde lagde, paa det at man kunne skicke ret cristlige gode scoler oc studium igen, i hwilke de kunne lære god oc ret lerdøm oc icke saadant squalder fæg oc røg som de gjorde førre“. Det er strenge Ord og streng Kritik, men Tiden var ogsaa streng i sin Oplæren; saaledes maatte en Dreng paa 15—20 Aar i Skole for at lære „Doned“, der skulde kundes paa Ramse, og han fik Klø, lige indtil han havde lært det, eller som lige omtalte Beretning siger: „Oc hurtugis (hudstryges) daglige der fore oc hagde alligeuel paa det siste saa gaat som intet lært“.

Efter Reformationen kom der dog bedre Forhold i Skolevæsenet, men der hengik dog mange og lange Aar, førend disse kunde siges at være blot nogenlunde taalelige.

I Aarene omkring 1570 kommer en ny Skolelov af Fr. II, og det synes virkelig, som om alt skal blive bedre. Men nej, det varer kun kort. Lang Tid efter, ja helt op til det 18 Aarhundrede, er der Forhold ved Skolen, som ikke i mindste Maade staar tilbage for tidligere Tiders Umenneskelighed og Brutalitet. Det vil føre for vidt at komme ind paa disse Forhold i alle Enkeltheder, men til Belysning vil vi dog nævne enkelte Tilfælde fra Tiden under Reformationen og op til de senere Aarhundreder, for derigennem at kunne drage Sammenligning med Skolen i Dag. Samtlige Tilfælde viser os Ufordrageligheden og Inhumanitetens Aand i fuldt Lys munder ud i hjerteløs Strenghed hos Lærerne, hvad der maaske for en stor Del foraarsager Udskejelser af alle Slags hos Eleverne. Atter og atter er der udstedt Bestemmelser og Love angaaende saadanne Forhold, men det hjalp ikke. Paa Skolen i Roskilde udspillede der de mærkeligste Scener paa Chr. IV' Tid, da Magister Søren Nielsen Hjort var Rektor. Straks efter hans Ansættelse geraader han i Strid angaaende noget Jordegods. Han bliver dømt og karakteriseres som en stridig og umedgørlig Mand. Der indgaar Klager over ham for hans Strenghed overfor Eleverne, og i en saadan Klage hedder det til Biskoppen i Aar 1624: „Hr. Søfren havde en stor Part Disciplene hardelig hudflettet og castigeret (revset)“. Men det hele bliver ikke til mere end en streng Revselse og en Paatale fra Biskoppens Side.

Skolen forbedredes dog gennem Tiderne. Saaledes var det Indre lavet om og var blevet taaleligt. Væggene, der før var 2 m høje og kun kunde kaldes Skillerum, blev forandrede, og nu var det ialt Fald muligt at undervise, hvad før ikke havde været Tilfældet. Fra den ene Ende af Bygningen hørtes Raab og Skrig, hvilket foraarsagede Uro og Opstandelse og ødelagde enhver Form for Undervisning. Først i Aaret 1842 ophører endelig Undervisningen i den ældgamle Skole, idet den nuværende Skolebygning da opførtes og indviendes den 21 December 1842. Først i Aaret 1847 maa den gamle Skole helt bort, og med den forsvinder en lang Række Aar med det rigtig gamle Skolevæsen.

Det næste Afsnit af Skolens Historie maa regnes fra og med Aaret 1926, den 25 Oktober, idet man paa denne Dag indvier den i Aaret 1842 opførte Skole, der i Mellemtiden er ombygget og betydeligt udvidet.

Den største Ændring i selve Skolens Liv indtraf vel ved Indførelsen af den nye Skolelov af 1903. Denne er senere ændret, og Resultatet er det nu eksisterende helt moderne System.

Katedralskolen i Roskilde besøges af en Trediedel af alle Roskilde Bys Skolesøgende, men der kommer foruden et stort Antal Elever fra Omegnen og nærliggende Købstæder.

Hermed har vi, i store Træk, beskrevet den gamle og ærværdige Lærestalt, der gennem Aarene har haft sit Sæde i den stolte Bispestad og senere i den jævne og driftige Købstad Roskilde. Det er ikke Smaatal af Elever, der er udgaet fra denne Skole, og mange af disse har siddet, eller sidder nu, som store og kendte Mænd i vort Land.

Det gamle Apotek.

ROSKILDE DOMAPOTEK blev for omtrent 3 Aarhundreder siden oprettet i Roskilde. At fortælle om Apotekets allerførste Tid lader sig ikke gøre, idet de Papirer, der kunde give os Oplysninger, er brændte, saaledes som det saa ofte er Tilfældet.

Oprindelig var Apoteket en Slags Filial af Løveapoteket i København, idet dettes Ejer havde Bevilling paa at drive Apotek i Roskilde, men ellers vides kun, at det sikkert efter kort Tids Forløb maatte lukke. I Aaret 1658 er der udstedt Bevilling til Johannes Berthesius. Han oprettede et Apotek i Roskilde og havde dette til sin Død. Efter ham

overtages det af Jacob Bartholomæus, der fik Bevilling i Aaret 1685, den 16 Maj. Senere knyttedes der til hans Bevilling Tilladelse til at drive Gæstgiveri og Herberg for Posten og Rejsende. Han døde i Aaret 1693 og begravedes i Domkirken, øst for Koret, den 7 November. Han var to Gange gift, og hans anden Hustru overlevede ham. Hun giftede sig med Martinus Rahn, der saa overtog Apoteket og fik Tilladelse til at faa Konfirmation paa Enkens Privilegier som Apoteker.

Klosterkilden, eller som den dengang hed, Apotekerkilden, laa i Apotekervænget og ejedes af Apotekeren selv. Han døde i Aaret 1718 og begravedes den 4 April i Domkirkens østre Vaabenhus. Hans Enke begravedes samme Sted i Aaret 1723, den 26 Maj. I Aarene 1718--23 ejes Apoteket af en Søn af ovenfor omtalte Apoteker Bartholomæus, Jacob Bartholomæus. Herefter køber Jørgen Stær det for 2500 Rdl. 20 Dukater og driver det indtil sin Død i Aaret 1753. I hans Tid hærgedes Byen af en ret anelig Brand, ved hvilken det ogsaa gik stærkt ud over hans Ejendomme. Hans Hustru døde i Aaret 1735 og begravedes i Domkirken, samme Sted hvor hendes Mand laa. Nu kommer Apoteket til Auktion og købes af Chr. Frederik Frich, der faar Bevilling Aar 1761, den 21 Marts. Han ejer det til sin Død i Aaret 1807, hvorefter Magnus Lents køber det af hans Enke for 14.000 Rdl. Dette sker den 28 Januar 1808. Aar 1812 afstaar han Apoteket til Chr.

Apoteker Augsburg.

Frederik Arends, Søn af daværende kgl. Skuespiller Jacob Arends, der driver det til Aar 1821. I Aaret 1845 køber Vincens Ernst Gottlieb Apoteket for 40.500 Rdl. Han faar Bevilling den 5 Juni nævnte Aar og lader foretage en større Ombygning i Aarene 1867 til 1868. I Aaret 1878 afstaar han Apoteket til Henrik Augsburg, og Købesummen er da steget til 230.000 Kr. Privilegiet udstedtes til ham den 26 April 1878. Efter hans Død overtages Apoteket af hans Adoptivsøn, Jens Jannik Augsburg. Den nye Apoteker fortsætter Ombygningerne, og snart er det gamle Apotek, en Bindingsværksbygning, helt ændret. Den allersidste Tilbygning foretoges i Aar 1919. — Det gamle Navn forandredes til „Domapoteket“, hvilket Navn siden er bibeholdt. — Som den sidste Ejer af Apoteket skal

vi nævne dets nuværende Ejer, Apoteker Jens Jannik Jensen Augsburg, der overtog det i Aaret 1919. Apoteker Augsburg er født den 11 Juni 1886 og er Søn af Apoteker J. J. A. Han blev Kandidat i Aaret 1909 og fik Bevilling den 30 Juni 1919.

RAADHUSET i Købstaden Roskilde laa i sin Tid i Algade, paa den Plads, der fandtes mellem Sct. Olsgade og det nuværende Raadhustorv; Bygningen var ret anelig og havde tre store Portaler, der vendte mod Algade. Den bestod af to Stokværk, af hvilke det øverste var prydet med en Række Spidsgavle eller Frontespicer. Selve Bygningen var meget solidt opført og hvilede paa et stærkt grundmuret Fundament. Under Raadhuset fandtes store Kælderrum, og af disse har man fundet Rester i Algade 7 og 9. Selvom der i første Stokværk, bag et Galleri, skal have ligget en stor Sal, holdtes Tingets Møder ikke i denne, men altid under aaben Himmel; først i langt senere Tider flyttede man Møderne indendørs. I Aaret 1731 udbrød der en stor Brand i Roskilde By, og blandt mange Bygninger gik det ogsaa stærkt ud over Raadhuset, ja, saa stærkt, at dette lagdes i Aske. Herved gik store Værdier tabt, og ikke mindst brændte uerstattelige Papirer, der nu kunde have fortalt os om mangt og meget i den gamle Bys Forhistorie.

De kendte Ord: „Vi alene vide“ saas ofte i Papirerne fra den Tid. Vi maa huske, at det var en Tid, hvor Enevælden regerede, og hvor Embedsmænd var altidende. Saaledes regerede Byfogeden i Byen, kaldet „Byraade“, alt. Til Hjælp havde han en By-skriver og det saakaldte „Elegerede Raad“, hvilket mest bestod af velhavende Handels-

drivende i Byen. Raadet udpegede selv en Mand, der var „Formand“, hvilket igen vil sige, en Slags Borgmester. Dette System ændredes ved Loven af 1908, der omhandler kommunale Valg til Byraadet. Med denne Lov begynder egentlig en ny Tid, paa mange Omraader, for vore Købstæder, idet bl. a. de forældede, konservative Tanker og Ideer afløstes af en mere demokratisk Tankegang.

Paa den Plads, hvor nu Raadhustorvet ligger, laa i sin Tid Sct. Laurenti Kirke, hvis Bygning, paa nær Taarnet, blev nedrevet kort efter Reformationen. Til dette Taarn byggedes saa i Aaret 1735 et Raadhus, i hvilket der indrettedes Tingstue, Byraadssal samt Kontorer for Politi og enkelte Arrester. Dette Byens andet Raadhus stod indtil Aaret 1883, da et nyt, sammenbygget med Laurenti Kirke, stod færdigt. Det nye Raadhus

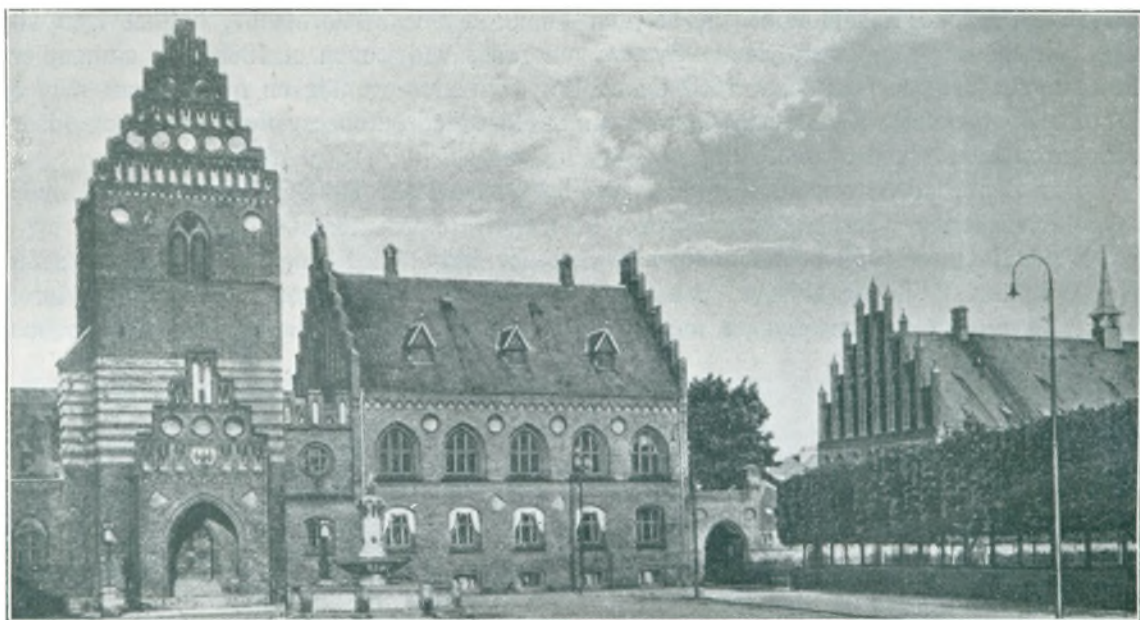

Det gamle Raadhus, Roskilde

skyldes uden Tvivl mest de rige Gaver fra Agenterne O. H. Schmeltz og C. Madsen. Den Maade, paa hvilken det middelalderlige Kirketaarn og Raadhusbygningen sammenbyggedes, kan kaldes smuk, og er iøvrigt en Pryd for Byen den Dag i Dag. Dette Arbejde skyldes Arkitekt O. P. Momme. Den gamle gotiske Stil er helt bevaret. Hovedindgangen til Raadhuset er i Taarnet, og over Indgangen ses Byens Vaaben. Over dette ses en Kridtstensfigur, forestillende Sct. Laurentius. I Taarnet hænger en Klokke, der sikkert kan føres helt tilbage til Aaret 1500. Foran selve Raadhuset er der nu anlagt en smuk Plads, saaledes at intet hindrer den frie og meget smukke Udsigt til Byens Stoltheder: Domkirken og Palæet.

Raadhuset giver nu Plads for Byraadssal, offentlige Kontorer og Politikammer for det kommunale Politi, medens Dommerkontorer, Retslokaler m. m. er overflyttet til det i Aaret 1878 opførte Tinghus.

I Bygningen bag Raadhuset, der egentlig var tænkt som Haandværkerskole, er der nu indrettet Kontorer til Byens Administration. — Springvandet, der ligger paa Raadhustorvet, er en Gave fra Agent O. H. Schmeltz. Det opførtes i Aaret 1895.

Roskilde nuværende Raadhus.

Ting- og Arresthuset, der opførtes i Aaret 1878, var paa denne Tid stærkt paakrævet. Det ligger i Jernbanegade og er en Bygning af røde Sten i gotisk Stil med takkede Gavle. Dets Arkitekt var V. Pedersen. I Hovedbygningen residerer Retsvæsenet og har Kontorer og Retssal, men foruden har Amtsraadet m. m. Lokaler her. I Sidebygningen er saa selve Arresthuset indrettet.

Retsvæsenet nu er vel saa godt, som det kan være, og en Sammenligning med tidligere Tiders Retsvæsen viser os i alt Fald, at Væsenet i gamle Dage ofte ikke kendte meget til selve Ordet „Ret“. I det følgende skal vi komme lidt ind paa de Forhold, der kan give os et nogenlunde Billede af Datidens Retsbegreber og Metoder. Det var jo Tider, hvor man benyttede Torturredskaberne i rigt Maal, for at faa Synderne til at bekende. Tiderne før de Tider, vi her tænker paa, var jo Reformationens, og selvom der i disse vel nok var ligesaa mange Syndere, som i de efterfølgende Tider, saa var det dog mest Forsyndelser mod selve Kirken, der her straffedes haardest, og vi tænker mere paa Retsvæsenet i Almindelighed. I Tiden fra Kong Fr. VI' Dage og til Kong Chr. VIII' Regeringsaar blev Retsvæsenet nok meget forbedret, men vi læser dog i Beretninger fra hine Tider, hvorledes Eleverne i Roskilde Byskole gør Indbrud i Fængslet og tager „Halsblokken“ og andre Torturredskaber, slæber dem hen foran selve Rektors Bolig, for derved sikkert at tilkendegive, hvor de ogsaa kunde anvendes. Der tales ogsaa om „Kagstrygning“ og lignende Straffemaader. Omtalte Elever maatte selv bøde med en Omgang „Kagstrygning“, hvilken foregik paa selve Byens Torv,

Ting- og Arresthuset.

udenfor Raadhuset, hvor alle, der havde Lyst, kunde nyde Skuet. — Ordenspoliti kendtes ikke. Tyveri og slige Forbrydelser var maaske ikke saa hyppige dengang, som nu, og i alt Fald nøjedes man med Vægterne, hvis største Mission dog sikkert har været at holde nogenlunde Ro og Orden paa Gaderne og tage sig af fulde Borgere, der om Natten forstyrrede mere fredelige Borgeres Søvn. Først i Begyndelsen af dette Aarhundrede bedredes Forholdene noget, da Ordenspolitiet afløser Vægterne. Saa i Aaret 1919 kommer den nye Retsplejeordning, der helt forandrer Forholdene, og de sidste Tiders udmærkede Politikorps forhøjede vort hele Politivæsens Standard; denne Standard mærkes ikke alene i Hovedstaden, men ogsaa i stor Udstrækning i vore Købstæder.

Retsvæsenets Øvrigheds personer i Roskilde er idag: Civildommer P. N. V. BUCH, R., DM. p. p., Kriminaldommer W. BJØRN-JENSEN, R. p. p. og Politimester A. J. FRITSCHÉ, R.

P. N. V. BUCH, Civildommer, R., DM. p. p.

f. 19 Februar 1857 i Viborg, S. af Justitiarius i Højesteret P. C. N. B. og Hustru Bertha f. Kùbke, g. med Kirstine f. Gjølbj. Student fra Haderslev Læreres Skole 1874, cand. jur. 1879, Fuldmægtig ved sdr. Birk 1879, Assessor ved Viborg Overret 1895, Borgmester og Byfoged i Nyborg 1899, i Roskilde 1913, Civildommer i Roskilde m. m. fra 1919, Medlem af Direktionen for Nyborg—Svendborg Banen 1900—13 og for Sparekassen for Roskilde og Omegn fra 1913, Formand for Historisk Samfund i Københavns Amt fra 1920, Formand for Menighedsraadet for Roskilde Domsogn fra 1922, Formand for Tilsynsraadet i Roskilde Sparekasse fra 1929.

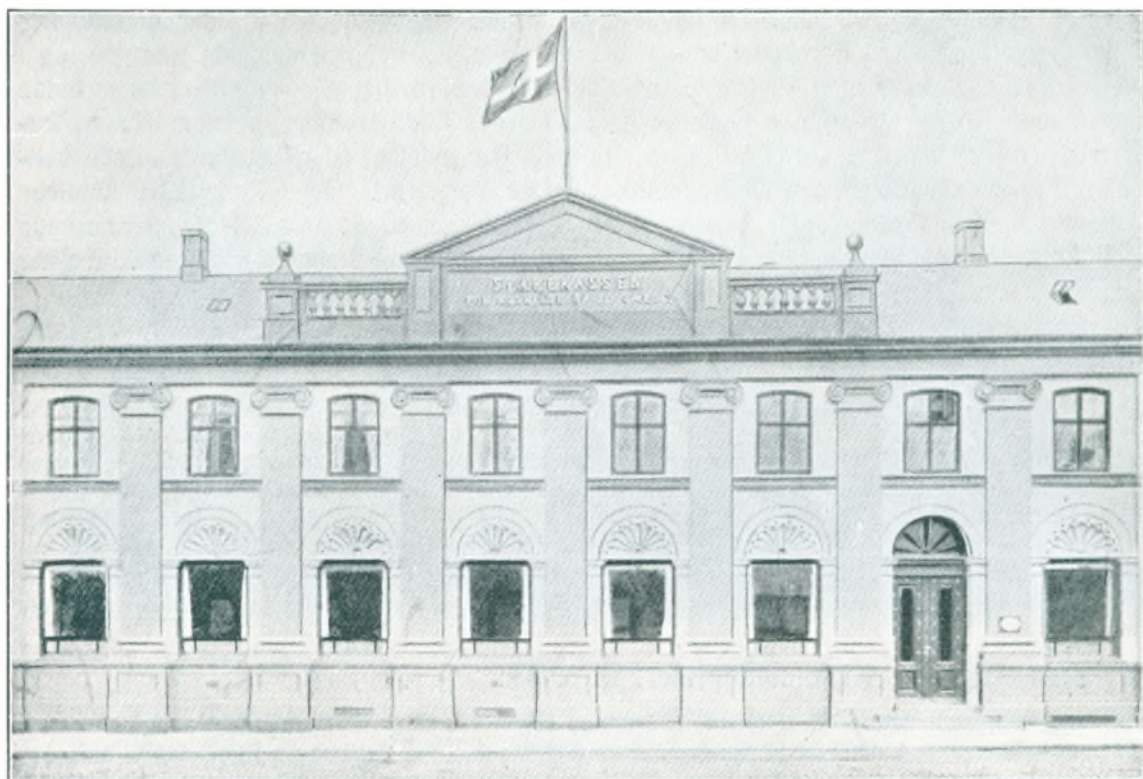
W. BJØRN-JENSEN, Kriminaldommer, R. p. p.

f. 31 August 1868 i Nyborg, S. af Herredsfuldmægtig, Justitsraad M. J. og Hustru Adolfine f. Bjørnsen, g. 1920 med Olga B. J., f. 1882, D. af Købmand Carl Reffs og Hustru. Student fra Odense 1886, cand. jur. 1893, Fuldmægtig ved Voer Møens Herreder 1895, ved Hætting Herred 1899, ved Merløse Tudse Herreder 1901, Byfoged i Skagen 1913—19, tillige Borgmester sammesteds 1913—18, Politimester i Hillerød m. v. 1919—20, Kriminaldommer i Roskilde m. v. fra 1921.

A. J. FRITSCHÉ, Politimester, R.

f. 20 April 1870 i Roskilde, S. af Rektor Thorvald F. og Hustru f. Rosenstand, g. 1899 med Marie F., D. af Stiftamtmand Hannes Finsen og Hustru f. Formann. Student fra Ribe 1888, cand. jur. 1896, Fuldmægtig ved Viborg Stiftsamt s. A., ved Middelsom-Sønderlyng Herreds Kontor 1897, Borgmesterfuldmægtig i Esbjerg 1898, Politimester i Esbjerg 1919, i Roskilde 1927, Formand for Foreningen af Politimestre i Danmark fra 1927 og for Det sjællandske Fængselselskab fra 1927.

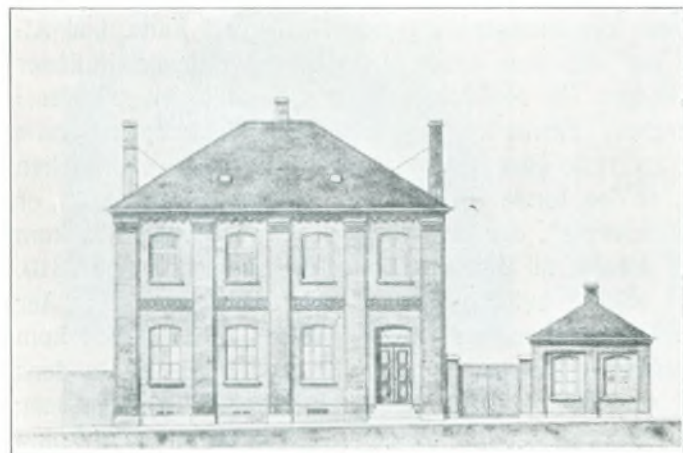
SPAREKASSEN FOR ROSKILDE BY OG OMEGN har naturligvis sin egen lange og ikke uinteressante Oprindelse og Historie; dog, forinden vi omtaler selve Roskilde Sparekasse nærmere, vil vi kort berøre Sparekassernes Oprindelse i vort Land, i al Almindelighed. — Roskilde Sparekasse var ikke den første af denne Art Pengeinstitutioner her i Landet, men derimod „Sparekassen for Holsteinborg og Omegn“, der stiftedes i Aarene 1810—11 af daværende Lensgreve Frederik Adolff Holstein. Tanken, at oprette Sparekasser er ikke dansk, men enten tysk eller fransk, hvilket dog ikke sikkert kan afgøres. En Ting er i alt Fald givet, at den første Sparekasse, vi hører nærmere om, er „Den hertugelige Laanekasse i Braunschweig“, der er grundlagt Aar 1765. Herfra kom saa Ideen til Hamborg og videre, via Altona, til Danmark, hvortil den naaede Aar 1810. Grev Holstein, der havde studeret i Kiel, i hvilken By der oprettedes Sparekasse Aar 1796, kom hjem, kun 24 Aar gammel, og overtog sit fædrende Gods. Da Greven kom hjem, var han ladet med humane Tanker og Følelser for Landbrugerne. Faa af Datidens Godsejere var sig i den Grad bevist, som Tilfældet var ved Grev Holstein, at ofte afgang en ringere staaende Klasses Ve og Vel ene og alene af dem. Vi maa huske, at man endnu i denne Tid levede under Eftervirkningerne af Stavnsbaandet, medens man tumlede med Frigørelsesideerne. For at hjælpe Bønderne til at kunne komme paa Fode igen, grund-

Sparekassen for Roskilde By og Omegn.

lagde Grev Holstein da den før omtalte Spare- og Laanekasse, i hvilken de kunde laane mindre Beløb til Udvidelse af deres Drift. I Sparekassens Bestemmelser for Udlaan staar tydeligt: „Hvo som optager Laan, maa godtgøre, at han anvender samme, enten til økonomiske Indretninger eller til industrielle Anlæg, saasom Agerdyrkning eller Haandværksredskaber, Jordforbedringer, Hegnsopførelser, Kreatur-Anskaffelser og deslige“. Den af Grev Holstein oprettede Sparekasse hjalp mangan en Smaamand, og Grundtanken med Oprettelsen af Sparekassen for Holsteinborg og Omegn gik jo for en stor Del igen ved Oprettelsen af Sparekassen i Roskilde, der oprettedes Aar 1833. —

Ideen til Oprettelse af „Sparekassen for Roskilde By og Omegn“, eller som den

Sparekassens første Bygning 1866.

almindeligvis kaldes „Roskilde Sparekasse“, skyldes daværende Overlærer ved Katedralskolen i Roskilde, Johannes Hage. Johannes Hage deltog ikke paa den Maade i selve Oprettelsen, eller i dens daglige Drift, men han havde den sjældne Evne, at kunne bibringe andre Interesse for sine Ideer og Planer. Saaledes henvendte han sig til en Række Personligheder, for at vække deres Interesse for sine Ideer. Disse Personligheder var følgende: Justitsraad, Borgmester H. C. Møller, Kammerraad, Stift-

skriver C. Hansen, Kammerraad, Amtsforvalter N. O. Münster og Borgerrepræsentationens Formand, Farver T. H. Svane og konst. Byskriver G. Fritz. Disse Mænd samledes da den 24 Oktober 1832 og dannede en Komité til Sparekassens Oprettelse. Vi skal kort gengive nogle af de interessanteste Punkter ved denne Oprettelse. Man vedtog f. Eks., at man ikke modtog højere Indskud end 200 Rdl., og at Udbetalinger kun fandt Sted een Gang om Maaneden til Sparerne, samt, at Sparekassen kun havde aaben een Gang ugentlig for Indskud. Der anskaffedes en massiv og forsvarlig Kasse med 2 Laase, der hensattes paa Raadhuset, og til hvilken Kassereren havde een Nøgle til den ene Laas, og hvert af Bestyrelsesmedlemmerne een Nøgle til den anden Laas. Den 15 November 1832 indgav man til Hans Majestæt Kongen Ansøgning om de forskellige Statutters Stadfæstelse, hvilken gaves den 7 Juni 1833, og endelig, den 3 November 1833, er alt klart og tilrettelagt til at kunne modtage Byens Borgeres Penge, hvorefter Sparekassen aabnedes den 9 Novbr. samme Aar. Der foretoges ialt 17 Indskud paa tilsammen 861 Rdl. 32 Sk. I Aaret 1864 erhvervede Sparekassen en Grund paa Nytorv, der var paa ca. 1024 Kvadratalen, en Parcel af Mtr. No. 133 i Algade. Købesummen androg 3000 Rdl., og Sælgeren var Murerer N. S. Kindberg. Paa dette Sted opførtes da Sparekassens første Bygning efter Tegning af Arkitekt N. T. Hardtmann. Den kostede, med Inventar, ca. 17.000 Rdl. Den 18 August 1866 rykkede Sparekassen ind i sine nye Lokaler og indførte samtidig tidsvarende Forretningsgang. Allerede i Aaret 1869 var en Udvidelse nødvendig, hvorfor man købte Ejendommen Mtr. No. 134, tilhørende Enken efter Værtshusholder Anders Nielsen, for 6750 Rdl. Af denne ret store Grund beholdt Sparekassen selv ca. 850 Kvadratalen, nemlig de, der laa nærmest den allerede eksisterende Bygning, medens man solgte det Areal mod Algade for 5000 Rdl. Køberen var Værtshusholder L. V. Jacobsen. I Aaret 1874 foretog man Tilbygninger mod Nord og Syd fra den gamle Bygning, saaledes at Sparekassen fik det Udseende, den har i Dag. Disse Tilbygninger kostede Sparekassen 39.000 Kr. Endelig er der i Aarene 1903 og 1924 foretaget forskellige Udvidelser af det Indre, Kontorlokaler m. m., ligesom der i Aaret 1928 indrettedes en Boxafdeling i Kælderen.

I Dag udgør Sparekassens Indskudskapital, pr. 1 Oktober 1930, 36 Millioner Kr. og Reserverne $3\frac{2}{3}$ Million Kr.

Det nuværende Tilsynsraad og Direktionen bestaar af: Direktør AXEL RASMUSSEN, Civildommer P. N. V. BUCH, Tømremester L. WEBER, Amtsforvalter O. ERNST, Købmand W. WANDEL-PETERSEN, Gaardejer CHRISTOFFER ANDERSEN, Gaardejer J. P. JACOBSEN og Murermester FREDERIK SCHLEDERMANN. Sparekassens nuværende Direktør er Direktør AXEL RASMUSSEN.

AXEL RASMUSSEN, Direktør

f. 8 December 1871 i Sct. Jørgensbjerg, S. af Overopsynsmand Jens R. og Hustru Marie f. Mogensen, g. 1908 med Dorthea Johanne Margrethe Widemann. Ansat i Sparekassen som Kontorist den 1 September 1887, blev Fuldmægtig 1913, Bogholder 1921, Direktør siden 1927, Bestyrelsesmedlem i „De Danske Arbejderforeninger“

A/S. ROSKILDE BANK er stiftet i Aaret 1884, paa en Tid, hvor mangt og meget gærede, ikke mindst paa Sjælland. Haandværkerne dannede deres Haandværker- og Industriforeninger, Højskolerne og Landbrugsskolerne rejste sig for at søge Forskellen mellem

Gaardmandsbørn og Husmandsbørn udjævnet, mere eller mindre politiske Kriser indtraf, og endelig, i Firserne, opstod den danske Andelsbevægelse, særlig blandt Bønderne. Under disse Forhold startede altsaa Roskilde Bank. I Købstaden Roskilde, der dengang talte ca. 4000 Indbyggere, fandtes ingen Bank, kun den nysomtalte Sparekasse, hvilken dog ikke udførte egentlige Bankforretninger. I Juli 1884 indbød en Kreds af Byens kendte og ledende Mænd, navnlig indenfor Handelsstanden, til et Møde paa Hotel „Prinsen“, for at drøfte Mulighederne for Oprettelse af en Bank. Man opfordrede til Tegning af Aktier paa tilsammen 150.000 Kr., hvilket Beløb dog ikke blev naaet. Man fik dog tegnet ialt noget over 100.000 Kr., med hvilken Kapital Banken saa begyndte sin Virksomhed den 17 Juli 1884, idet man indtil videre havde lejet et Lokale i selve Hotel „Prinsen“. Den første Bestyrelses Formand var Prokurator P. C. Jacobsen, hvilken var en ivrig Mand i sin Virksomhed. Han døde i Aaret 1892.

I Midten af Halvfemserne flyttede Banken til Ejendommen Hersegade 3, hvilken man havde købt. Aktiekapitalen var nu naaet op til 200.000 Kr. Senere, i Aaret 1914, købte

Roskilde Bank.

Gaardinteriør fra Roskilde Bank.

man den saakaldte „Crones Gaard“, Algade No. 14, hvis svære Granitfundamenter bærer den smukke palæagtige Facade. Bygningens Bagside og Fløjene mod Gaarden ombyggedes og restaureredes, saaledes at de dannede et meget smukt Gaardinteriør. Endnu den Dag i Dag er dette Billede meget smukt, med en af de gamle Bindingsværksfløje.

Bankens Aktiekapital er gennem Tiderne steget saaledes: 1906: 200.000, 1914: 400.000, 1918: 600.000 og siden 1921: 1 Million.

I Tidens Løb har der været følgende Formænd for Bankens Bestyrelse: P. C. Jacobsen (1884—92), H. P. Schram (1892—96), Sagfører N. C. P. Petersen (1896—1919) og siden 1919 Købmand AAGE MÜLLER.

Den nuværende Bestyrelse er: Købmand AAGE MÜLLER, Direktør H. C. ANDERSEN, Gaardejer S. HARTINGTON, Gaardejer L. DINESEN og Tømrermester H. WEBER.

Gennem Aarene har der været følgende administrerende Direktører: Emil Fryd (1884—96), Edvard Hellesen (1896—99), H. P. Schram (1899—1921) og siden da nuværende Direktør C. A. PALSBERG.

C. A. PALSBERG, Bankdirektør

f. 9 Februar 1886 i Svendborg. Tog Præliminæreksamen 1902, i Svendborg Bank 1903—14, Bogholder i Roskilde Bank 1914—19, Direktør sammesteds fra 1919.

ROSKILDE AMTSSYGEHUS ligger Syd for Jernbanelinien ved Køgevej, noget hævet over Vejens Niveau. Foran Hovedbygningen ligger en Forgaard, begrænset af Portnerbolig, Garage og et Jerngitter.

Bygningen, der stammer fra Aar 1857, er ret anelig og i en lys, graa Farve. En stor Stentrappe fører fra Gaarden op til den høje Stueetage. Kompleksets maaske noget dystre Udseende mildnes af en forskelligartet Beplantning. Syd for Sygehuset strækker sig en Have med en meget smuk gammel Lindeallé og med store Græsplæner; længere tilbage ligger Sygehusets forskellige Special-Afdelinger for Tuberkulose-Patienter og for Øre- Næse- og Hals sygdomme, samt Kapel, Maskinhus og Vaskeri. Planen til Hovedbygningen forelaa i Aaret 1855, og Huset stod færdigt den 1 April 1857, bygget af Københavns Amt, paa Foranledning af daværende Kammerherre, senere General, Haffner. I Hovedbygningen indrettedes tre Afdelinger, nemlig een for Sygebehandling, en for Sindsyge og en for Tvangsarbejde. Hospitalets Navn var ogsaa dengang Roskilde Amts Syge-Daare- og Arbejdsanstalt.

Sygebehandlingen spillede egentlig dengang en mindre Rolle, hvorimod Daareanstalten var Nummer eet, idet man ikke havde særlige Statshospitaler for Sindsyge. Arbejdsanstalten har sikkert ogsaa haft sin store Betydning.

Ser vi tilbage paa Sygehusets første 25 Arbejdsaar, finder vi, at det, allerede da, havde sin store Betydning for Befolkningen. Sygeafdelingen har sikkert kun været besøgt af saadanne fattige og gamle Patienter, der var helt afskaaret fra at opnaa Hjælp andetsteds. Derimod har Daareanstalten været meget søgt, ja, i en vis Aarrække maatte man endda tage en Kælderetage til Hjælp. Om Tvangsanstalten siges ikke meget, dog gætter vi, at de færreste søgte derhen.

I Aarene fra 1879—82 foretoges, under Ledelse af Overlæge, senere Fysikus, V. Hansen, gennemgribende Forandringer indenfor Hospitalet, og siden da er Udviklingen skredet frem med smaa Mellemlum, først under Overlæge A. Schiøtz, fra 1885—1914, og senere under Overlæge LUNDING SMITH, fra 1914 til idag. I Aaret 1892 indrettedes en, efter Datidens Forhold, ualmindelig god epidemisk Afdeling, med store, høje og luftige Stuer, og faa Aar efter udvidedes den med specielle Croup-Stuer. I Aaret 1903 tilføjedes der Sygeafdelingen en Fløj, i hvilken der indrettedes Operationsstue, og hvor der var

Roskilde Amtssygehus.

Plads til 23 Patienter. Endelig i 1912 byggedes et stort Maskinhus med Varmekedler og Vaskeri. Straks efter Verdenskrigens Udbrud, i 1915, planlagdes nye Udvidelser, der vedtoges og gennemførtes. Der oprettedes en hel Operations-Afdeling og en Badeanstalt i endnu en Fløj, hvor der ialt var Plads til 27 Patienter. De nu følgende Aar var Dyrtidsaarene, hvor Vanskelighederne var store, men i 1925—26 foretoges atter store Forbedringer, idet den, efterhaanden noget gammeldags, Sindssygeafdeling

Roskilde Amtssygehus.

helt ombyggedes, og hvor der før havde været Plads til 50 Patienter, blev der nu Plads til kun 20, medens den frigjorte Plads benyttedes til Indretning af et Køkken, og den gamle Tvangsanstalt nedlagdes; man oprettede istedet for den en Sygeafdeling, hvor der skaffedes Plads til 21 Senge. Den sidste Forandring foretoges i Aarene 1929—30, hvor man byggede et nyt Kapel.

I mange Aar har epidemiske Sygdomme lykkeligvis kun været lidet fremherskende herhjemme. Sygehuset raadede over den nys omtalte Afdeling for epidemiske Sygdomme, og denne viste sig snart, at være rigelig stor til sit Formaal, ja, saa stor, at man besluttede at nedlægge den helt, og lade eventuelle Epidemi-Patienter samles paa Byens specielle Epidemisygehus. Dette skete saa i Aaret 1929. Den Plads, man paa Sygehuset herved havde indvundet, udnyttede man til en Afdeling for almindelig Sygebehandling, hvilken stærkt tiltrængtes. Man oprettede en særlig Afdeling for Øre- Næse- og Hals sygdomme under Ledelse af Dr. Skovmand.

Som det fremgaar af foranstaaende, har Roskilde Amtssygehus i de forløbne snart 75 Aar gennemgaaet en ikke ringe Udvikling. I 1860, ved Aarets Begyndelse, laa der paa hele Institutionen 66 Patienter, hvoraf 9 var almindelig Syge, 37 Sindssyge og 18 Tvangsarbejdere; der indlagdes i Aarets Løb 106 Patienter, hvoraf de 75 var almindelige Syge, de 15 Sindssyge og de 16 Tvangsarbejdere. I Januar 1929 laa der 91 paa den almindelige Sygeafdeling og 21 paa Sindssygeafdelingen; der indkom henholdsvis 1644 og 25 Patienter til disse Afdelinger, og det samlede Antal Forplejningsdage for Aaret 1929 var 52.551. Gennemsnittallet pr. Dag var 142.

Naar en Udvikling, som disse Tal viser, har kunnet finde Sted indenfor samme Bygning, skyldes det, at Bygningen fra Starten var bygget efter store Dimensioner; saaledes var Værelsehøjden ikke mindre end 6 Alen, og Korridorerne meget brede. Det daværende Amtsraad, sammen med Arkitekt Seidelin, har Æren af Bygningen. Gaar man ind ad Hovedindgangen, møder man en Rotunde, der gaar gennem hele Bygningen og har Ovenlys. Herfra udgaar 3 Korridorer i rette Vinkler mod Nord, Syd og Øst, medens Facaden vender mod Vest. Lige ved Indgangen ligger Sygehusets Kontorer. I Fløjen mod Syd, hvor den gamle Sygehusafdeling var indrettet, er der stadig Sygehusafdeling, dog saaledes, at kun de lyse og bedre Værelser mod Forgaarden benyttes til Patienter, medens Værelserne til den anden Side benyttes af Lægerne til Laboratorier etc. I Gavlen mod Syd er tilbygget de nye Fløje i Aarene 1903—15. Fløjen mod Nord, den gamle Tvangsarbejdsafdeling, er omdannet til en stor lys Sygestue, idet Korridorens Vægge er brudt ned; hertil slutter sig nogle mindre Værelser, foruden Badeværelse, Tekøkken og et Par

Th. Lunding Smith,
Overlæge.

smaa Systuer. Bag disse, nordligst i Fløjen, ligger den gamle Kirkesal, der staar ret uforandret og stadig benyttes til Gudstjeneste og ved større Højtideligheder. I Fløjen mod Øst er der nu, i Stueetagen, den smukke Køkkensal, medens Økonomi-Afdelingen disponerer over Kælderen. Første Sal indeholder den forbedrede Sindssygeafdeling. Paa Grunden lige bag Hovedkomplekset ligger Maskinbygningen med Vaskeriet, der iøvrigt fornylig er blevet udvidet.

I Tuberkuloseafdelingen, med lyse og luftige Rum, er der Plads til 12 Patienter, foruden Funktionærerne ved denne specielle Afdeling; den ligger mere isoleret mod sydøst og er en et-etages Bygning. I Pavillonen for Øre- Næse- og Hals sygdomme er der indrettet særlige Operationsstuer, og her er Plads til 30 Patienter.

Roskilde Amtssygehus ledes af en Bestyrelse bestaaende af: Amdsraadsmedlem I. P. JENSEN, Svogerslev, Formand; Amdsraadsmedlem BIGAARD, Ejby; Sogneraadsmedlem K. JENSEN, Sct. Jørgensbjerg; Amdsraadsmedlem, Folketingsmand JØRGEN JØRGENSEN, Bispegården samt Fru BRANSAGER NIELSEN, Haraldsborg Husholdningsskole.

Som Overlæge fungerer TH. LUNDING SMITH, og som Inspektør MØLLER GJESAGER.

JOHANNES GOTTHELF MØLLER GJESAGER, Amtssygehusinspektør

f. 22 Oktober 1890 i Horsens, S. af Købmand J. M. G. og Hustru Marie f. Jensen, g. 1918 med Gerda Petersen, D. af Kontorchef F. W. P. og Hustru f. Fog-Christianen. Handelsskoleeksamen fra De Brockske Handelsskoler i København 1908, Assistent ved det kgl. danske Postvæsen i Vestindien fra 1913—18, Assistent ved Frederiksberg Hospital's Kasse- og Regnskabsafdeling fra 1923—29, Assistent ved Frederiksberg Forsørgelsesvæsen fra 1918—23, Lærer i engelsk ved forskellige Kursus fra 1919—27, Amtssygehusinspektør i Roskilde fra April 1929.

KIRSTEN GRAVESEN, Oversygeplejerske

f. 11 April 1879 paa Fur, D. af Gaardejer Gravesen og Hustru f. Jensen-Sohn. Lært Sygepleje i Helsingør, ansat ved Roskilde Amtssygehus 1913.

SCT. LAURENTI KIRKE OG MENIGHED I ROSKILDE har sin egentlige Op-
rindelse fra Aaret 1901, idet der i nævnte Aar kom to Montfortaner-Patre her til Byen, nemlig A. Kerchkoffs og F. Blois, begge fra Schimmert i Holland. De paabegyndte Menighedsarbejdet den 24 Maj 1901, og hele Menigheden bestod dengang kun af 4 Personer. Allerede kort Tid efter kunde de underskrive Kontrakt om Lejemaal af Bygningen Bel-
levue. Dette skete den 7 Juni, og allerede Dagen efter holdtes

Sct. Laurenti Kirke.

i denne Bygning den første katolske Gudstjeneste i Sct. Laurenti Menighed. I henved 400 Aar, nemlig fra Reformationen og til Aaret 1901, havde der ikke været afholdt katolsk Gudstjeneste i den ældgamle Roskilde Bispestad, der i Aarhundreder havde været den katolske Kirkes Bispe-
sæde, hvorfra ikke saa faa store Personer indenfor vort Lands Historie er udgaaede, og saaledes bliver da den 8 Juni 1901, kirkelig set, et historisk Minde. Den 3 Aug. ankom Pater Meülenberg som Kapellan ved Sct. Laurenti Kirke, rejste i 1903 som Sognepræst til Reykjavik, hvor han blev bispeviet den 25 Juli 1929. Pastor Kerchkoffs Eftermand blev P. Hoppers, der atter i Aaret 1926 afløstes af J. M. QUÆDVLIEG,

der nu er Menighedens Sognepræst. --- Inden vi fordyber os nærmere i denne Menigheds Historie og dens Kirke samt dens Gerning, vil vi kort dvæle ved det Sted, hvor den og dens Institutioner nu ligger. For blot 25 Aar siden var Sct. Olsgade og Sct. Olsbakke, nuværende Frederiksborgvej ikke Stræder eller Steder, som Roskildeborgerne gerne valgte til Spadsere-
ture, thi de henlaa tildels øde og forladte, uden Belysning og uden

Præsteboligen paa Frederiksborgvej.

Fortove, og de var saa kummerlige, at man nødigt indlod sig paa at færdes der ved Vintertide. Langs Bakkens Sider strakte der sig store Haver, eller maaske nærmere betegnet Vildnis, men det maa dog siges, at Haverne ved Præstegaarden og Bellevue, var skønne gamle Anlæg, hvori ikke saa faa ældgamle stolte Rødtjørne og Acasietræer spredte deres Skygger ud over Gange og Plæner. Hele dette Parti er nu saa forandret, at Beskueren vanskeligt danner sig noget Begreb om hine Tidens sørgelige Tilstande. Paa Bakken laa, mellem Haverne, den gamle graa Bygning, der nu tjener som Præstebolig. Den ejedes af en Mand ved Navn Olesen, der tidligere var Ejer af Bellevue, som laa længere nede. Den modsatte Side af Bakken var ret øde. Samme Aar som Bellevue købtes, optoges der Forhandlinger om Køb af Huset, nu Frederiksborgvej No. 11, med tilhørende Jordareal, der var noget over 1700 □ Al. Man vedtog at købe denne Ejendom, og hermed begynder en hel ny Æra for Menigheden. Bygningen, der i vore Dage bruges som Bolig for Præsten og Sovesal for Dreungeelever paa Menighedens Kostskole, var dengang indrettet saaledes, at der i den ene af de bageste Fløje var et Kapel eller en midlertidig Kirke for Menigheden. Allerede i Aaret 1905 blev Sct. Maria Hospital taget i Brug, og allerede paa det Tidspunkt tiltrængtes en Kirke. Man havde dengang ikke de fornødne Midler til dens Opførelse, og først i Aaret 1913 begyndte man for Alvor at tage fat paa dens Opførelse. Den ligger paa Sct. Laurenti Stiftelsens Grund, bag ved omtalte Præstebolig, og er tegnet af den ansete hollandske Arkitekt Jac. van Gils fra Rotterdam. Ved Kirkens Opførelse maatte man sløffe en lille Del af det nævnte gamle Haveanlæg. Sct.

Sct. Laurenti Kirkes Indre.

Laurenti Kirke, der er opført i Aaret 1913—14, er af røde haandstrøgne Mursten og i en typisk romansk Stil, der passer ind i nordiske Forhold. Med det høje slanke Spir, der rager ca. 50 m op mod Himmels Blaa, ligger Kirken som et monumentalt Samlingsmærke for Menigheden. Kirkens Hovedportal er det første, der møder Øjet, naar man vil træde ind i Kirken, og paa begge Sider af denne Portal staar Granitsøjler, hvis Baser er dannede som et Lam, og paa Søjlerne staar to gamle danske Helgenfigurer, nemlig Ansgar og Knud den hellige, disse er udhuggede i Savoniere Sten. Mellem disse to Søjler, ovenover Portalen, ses i samme Stenart følgende Inskription „Hæc est domus Domini“. Over Portalen i selve Facademuren er et cirkelrundt Vindue med middelalderlige Smedejernsrammer eller Inddelinger. Selve Portalen udvider sig indefra og udadtil i flere retvinklede Fremspring, der i de indadgaende Vinkler bærer Sandstensornamenter. Denne Facades aftaktede Gavle giver Kirken sit særlige danske Præg, og trods noget afvigende fra den romanske Stil passer disse dog særdeles godt ind i Arkitekturen. Gennem Vaabehuset kommer vi ind i selve Kirkerummet, der er i romansk Rundbuestil og deles i en treskibet, korsagtig Brasilika med højt Midterskib og Tværskib og noget lavere Sideskibe. Selve Hovedskibet skilles fra Sideskibene ved de svære Søjler, der dels er af haandstrøgne Mursten, dels af Granit. De to øverste og de to nederste Søjler er af Granit, de hviler paa svære Granitbaser og har smukke korintiske Kapitæler med sirligt udførte Blomsterornamenter. De andre fire Søjler, der er af Mursten, hviler paa Granitsøjler, og ved Buernes Oprindelse, i Højde med nysnævnte Kapitæler, er der paa disse sat attiske Kapitæler, saaledes at de store Kirkebuer bæres af disse Søjler. Hovedskibet har buet Træloft, medens Sideskibene har fladt Loft, ligeledes af Træ. Dette Træværk bærer smukke Dekorationer, og samme Art Dekorationer findes paa Kirkens øvrige Træværk. Ved Kirkens højre Indgang findes Baptisteriet eller Daabskapellet, og her staar en Døbefont af Granit i ren romansk Stil. Fadet er af Kobber og skænket Kirken af Biskop Johannes v. Euc. Dette Fad er af historisk Betydning, thi det har i sin Tid, før Reformationen, gjort Tjeneste i en Kirke paa Island, og det stammer rimeligvis fra Aaret 1525. Koret er formet som en halvrund Apsis og har muret, hvælvet Loft; rundt i Muren er 5 mindre Vinduer, der alle er forsynet med antikt Glas og eucharistiske Symboler, der er dannet i mange Farver. Selve Alteret er fritstaaende og udført af bornholmsk Granit, og over sig har det en smuk formet Baldakin, der paa sin Forside har malede Dekorationer, udført af Figurmalerinde Frk. Holten, og forestillende Marias Kroning. Baldakinen bæres af fire Marmorsøjler, og en stor Marmorplade dækker hele Alteret og udgør dettes Mensa. Her findes Sct. Laurenti og andre hellige Martyrers Relikvier. Som bekendt er Kirken indviet til den hellige Laurentius den 19 April 1913. Da vi nu er ved Alteret, kan vi oplyse, at Skikken med disse Relikvier sansynligvis hidrører fra det Aarhundrede, hvor de store Kristenfølgelser i Oldtiden fandt Sted. Saaledes fortælles det, at man dengang frembar de hellige Messeofre paa Martyrernes Grave nede i Katakomberne. I det 4 Aarhundrede, da der gaves fuld Frihed og Ret til at holde Gudstjenester og bygge Kirker, begyndte man at bygge disse, paa Steder hvor Martyrernes Grave fandtes. Da saadanne

Alterets Kommunionsbænk.

imidlertid ikke fandtes overalt, sendte man til det Sted, hvor en Kirke skulde rejses, som Relikvie, en mindre Levning af Martyrens Ben, og saaledes skete det ogsaa her i Roskilde. Sct. Laurentius, der døde i Aaret 258, var i længst forsvundne Dage dyrket meget her i Danmark. Der laa saaledes i Roskilde en ret anelig Kirke, der var bygget til denne Helgens Ære; endnu i vore Dage kan vi se Rester af denne Kirkebygning, idet Taarnet paa Byens Raadhus hidrører fra den. Saaledes er der nu gennem skiftende Tider atter i Roskilde kommet et Alter til denne Helgens Ære. Døren til Tabernaklet er af Kobber og viser to Engle, medens der foran Alteret staar en smuk Kommunionbænk, der er skænket af Lensgreve Holstein til Ledreborg og udført af Marmor med Søjler af Savoniere Sten, hvorimellem findes eucharistiske Symboler malede paa Kobber samt smedet Ornamentik. I Sideskibene ved Alteret staar to Altre, et til den hellige Guds Moder og et til den hellige Laurentius. Langs begge Sideskibenes Mure findes der ophængt mindre Altertavler, der symboliserer de forskellige Korsvandringens Episoder. I Prædikestolens Niche staar Christus som den gode Hyrde og de fire Evangelister med de fra Bibelen kendte Evangelist-Symboler ved deres Fødder.

SCT. JOSEPHS SKOLE paabegyndtes i Aaret 1908, og dens Bygning ligger i den nordlige Del af Sct. Maria Hospitals Have. Før disse Bygningers Opførelse var Skolen

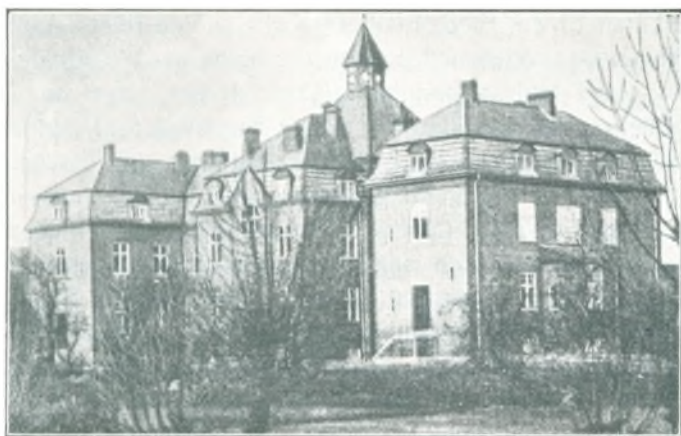
begyndt og holdtes i den lille røde Villa, der ligger her ved Siden af. Tilgangen af Elever blev hurtig saaledes, at Rumforholdene maatte forøges, og den nuværende Skolebygning rejstes da. I denne nye, smukke Bygning, der rejstes i Aaret 1910, blev der Plads til ca. 90 Elever. Senere oprettedes der en Art Kostskole, til ca. 60 Børn, idet man indrettede det tidligere Kapel, bag Præsteboligen, til Sovesal for Drengene og opførte en mindre Bygning ved Siden af denne og indrettede den til Sovesal for Piger. I Aaret 1926 ud-

Sct. Josephs Skole.

videdes Skolen med en Tilbygning, hvor der findes en stor lys Gymnastiksal samt Fysikværelse m. m. Det er Tanken atter at udvide Kostskolen, saaledes at Pigerne kan flyttes fra Sovesalen bag Præsteboligen og over paa selve Skolen. Den deles i 8 Klasser, og er Forberedelsesskole til Latinskolen. Der undervises i 4 Sprog, og der forefindes tillige en Børnehave. Paa Skolen er Elevantallet gennemgaaende 140, og foruden Søstre er der to Lærerinder til Varetagelse af Undervisningen. Endvidere oprettedes 1 Maj 1927 et katolsk Lærlingehjem for katolske Drengene (helst fra Kostskolen), der ønskede at lære et Fag hos en Mester i Byen.

SCT. MARIA HOSPITAL er bygget i Aaret 1904—05, men forinden vi nærmere beskriver dette Hospital, dets Oprindelse og Historie, vil det være paa sin Plads i Korthed at dvæle ved de Hospitalsforhold, der paa de Tider herskede her i Byen. Her laa Amtssygehuset, der dog ikke nær havde den Udstrækning, som det nu har, og tillige

Sct. Maria Hospital.

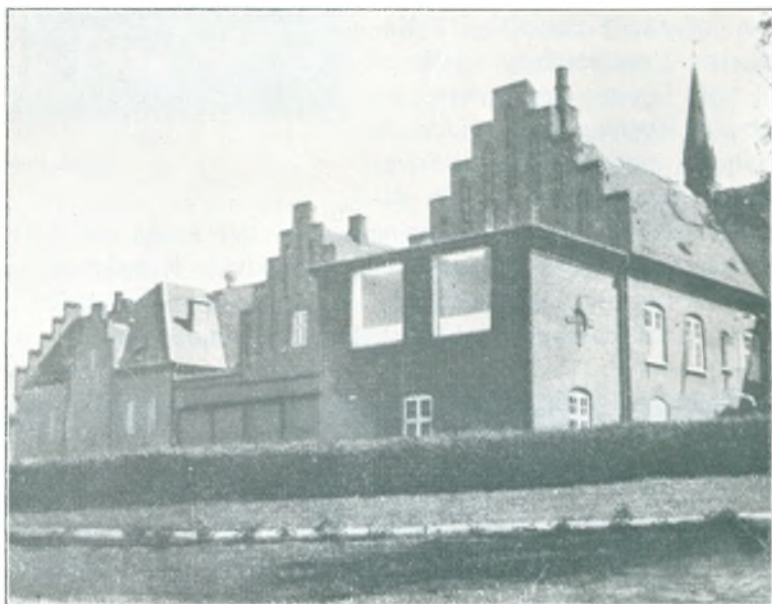
at sørge for de syge og arme Sjæle, ligesom de med Forkærlighed tog sig af de fattige. Af egentlige Sygehuse fandtes der ved Aarhundredets Begyndelse ikke andre end Amtssygehuset og Kommunesygehuset, og der tiltrængtes stærkt endnu et Sygehus. Som allerede nævnt indvandrede der i Aaret 1901 nogle Montfortanere fra Holland, og kort Tid efter kom der nogle Sct. Maria Søstre „Visdoms Døtre“ hertil, og med deres Ankomst hertil begynder egentlig Sct. Maria Hospitalets Historie.

Hospitalet er stiftet af Visdoms Døtrene Orden „La Congregation des filles de la Sagesse“. Denne er stiftet i Poitiers af Seigneur de la Bacheraei i 1714. Han var Søn af en fattig fransk Adelsmand og var fra Barndommen bestemt til at indtræde i Præstestanden. Han studerede i Montfort Kollegiet og tiltrak sig alles Opmærksomhed paa Grund af sin Fromhed. Efter endt Studie tog han Navnet Perede Montfort. Nævnte Orden erhvervede Grunden paa Olsbakken, nu Frederiksborgvej og her lagdes Sct. Maria Hospital med sine skønne Bygninger. Grunden var tidligere en gammel Gartnerhave, hvori fandtes nogle gamle Kilder. Bygningerne er opført efter Tegning af Arkitekt Stigaard og stod i færdig Stand og monteret i omtrent $\frac{1}{4}$ Million Kroner. Hospitalet kan tage indtil 70 Patienter og er i sin Helhed, med sine lyse og rummelige Sygestuer og moderne Indretninger, et absolut tidssvarende Hospital. Det toges i Brug den 14 Marts 1905. Dets nuværende Overlæge er P. A. VEILBÆK.

MENIGHEDSSYGEHUSET i Roskilde er opført i Aarene 1908—09 efter Arkitekt Stigaard og kostede 76.000 Kr. at bygge. Vi gaar tilbage til de Aar, da Tanken om at bygge et Menighedssygehus opstod

fandtes der i Byen et Kommunesygehus „Kommunens Sygehus“. Amtssygehuset er opført i Aaret 1856, og det ser ud til, at dette er det første egentlige Sygehus i Købstaden.

Fattiggaarden i Bredegade med Sygehus, er af senere Dato, idet det først er bygget i Aaret 1886. Gaar vi endnu længere tilbage i Tiden, ja saa langt som til omkring Reformationen og før denne, ved vi, at der fandtes et Utaal af Klostre i Roskilde, og disse paatog sig i væsentlig Grad

Menighedssygehuset.

og maa erindre, at der dengang allerede fandtes Amtssygehus og Sct. Maria Hospital.

I Akterne fra Forhandlingerne angaaende Oprettelsen af Sygehuset har vi fundet forskelligt, der fortæller, hvorledes Oprettelsen gik for sig. Man skriver i Aviserne bl. a.: „Roskilde trænger til et nyt Hospital, derom kan vist de fleste være enige . . .“ Af forskellige Beretninger synes ogsaa at fremgaa, at et Sygehus godt kunde tiltrænges, men paa den anden Side var Sct. Maria Hospital jo nys indviet og taget i Brug. Det Sygehus, man hidtil havde haft, var slaet sammen med Fattiggaarden og var en kommunal Institution. Nu var det Menigheden, der mente, at Sygehuset burde være Menighedens, og Arbejdet der burde hvile paa Menigheden, ikke paa Kommunen som hidtil. Tanken om Oprettelsen skabte kraftige Meninger for og imod, saavel inden for Byens Raad, som indenfor Kirken. Det synes

ogsaa, som om ikke alle Forhandlinger førtes lige venskabeligt. Nogle mente, man trængte langt mere til et nyt Epidemi-Hus eller et nyt Alderdomshjem. Dog, hvorom alting er, der kommer Fart i Tingene, man enes, dog kan Byraadet kun gaa med til foreløbig at bevillige opført et Alderdomshjem, der skulde ligge i Libes Have i Olsgade. Endvidere beslutter man at bygge et nyt Epidemisygehus paa den af Amtssygehuset foreslaaede Grund, samt at der indrettes to Sygestuer i Fattiggaarden i Bredegade. Endelig den 2 April 1907 opnaar Menigheden et Resultat, idet Byraadet gaar med til Oprettelse af et Menigheds-sygehus, dog kun paa flere Betingelser. Byraadet stiller en Grund til Disposition, samt vil yde et Tilskud paa 1000 Kr. aarlig, vil ogsaa lade Byens Syge behandle der, saafremt disse ikke ønsker at indlægges paa Sct. Maria Hospital. Dog kan Patienter kun indlægges paa det ny Sygehus, saafremt Diakonissestiftelsen vil stille 3 Plejersker til Raadighed. Endvidere skal Sygehuset aarlig garantere 2000 Kr. ved eventuelt Driftsunderskud. Paa denne Maade endte da mange og lange Forhandlinger, og Sygehuset rejstes og ligger, hvor det ligger idag, paa Køgevej, bag Amtssygehuset. Hvad det Indre af Sygehuset angaar, er Lokaliteterne absolut tidssvarende. Der findes helt moderne Operationsstue, Røntgen m. m. og Stuerne er store og lyse. Der er Plads til 40 Patienter, til hvilke der er anlagt en smuk og rolig Have. Selve Bygningen gør ogsaa et smuk Indtryk.

Menighedssygehuset.

HANS CHRISTIAN GRAVESEN, Overlæge

f. 22 Oktober 1876, S. af Tandlæge G. og Hustru Johanne Frederikke f. Friis, g. 1903 med Anna Tang. Student 1894, Kandidat 1901, har virket ved Frederiksberg Hospital, Diakonissestiftelsen m. fl. Hospitaler, praktiserende Læge i Roskilde siden 1903, Overlæge ved Menighedssygehuset siden 1909, Kommunalæge siden 1918, Læge ved Roskilde Børnehjem og ved Rebækka-Søstrenes Optagelseshjem.

SØSTER METTE KATHRINE THOMSEN,
Oversygeplejerske

f. 23 August 1870 i Beersted, Thisted Amt. Uddannet paa Diakonissestiftelsen i København fra 1890—91 ved Næstved Sygehus fra 1891—97 og derfra til Sygehuset i Thorshavn paa Færøerne 1897—1915, siden da ved Roskilde Menighedssygehus, har Fortjenstmedaillen i Sølv.

ALETH CHATRINE THOMSEN,
Økonoma

f. 14 August 1891 i Vive Sogn ved Mariager Fjord, D. af Købmand M. T. og Hustru Mette Christine Jensen. Ved Rønne Gymnasium fra 1921—23, Husmoder ved K. F. U. M., Nykøbing Mors fra 1923—29, siden 1929 Økonoma ved Menighedssygehuset i Roskilde.

MIMMI HOLM, Afdelingssygeplejerske

Uddannet ved Diakonissestiftelsen Filadelfia, senere ved Professor Howitz Klinik og ved Fødselsstiftelsen i København, siden 1930 Afdelingssygeplejerske.

OLGA SØRENSEN,
Afdelingssygeplejerske

Uddannet ved Odder, Sæby og Aarhus Sygehus samt ved Diakonissestiftelsen, siden 1930 Afdelingssygeplejerske.

ANNA SOPHIE M. JØRGENSEN,
Afdelingssygeplejerske

Uddannet paa Menighedssygehuset i Roskilde samt ved Hellerup og Aarhus Sygehus og Sct. Hans Hospital, siden 1926 Afdelingssygeplejerske.

DET KOMMUNALE ALDERDOMSHJEM blev, som fornylig omtalt, først opført i Aarene 1907—08. Bygningen er en monumental Murstensbygning i to Etager, hvilende paa svære Kampestenssokler, den er tegnet af Arkitekt V. Fischer. Hjemmet har Plads til 65 Personer.

KAREN HANSEN f. FREDERIKSEN,
Distriktsjordemoder

f. 8 Decbr. 1858 i Torslunde Magle, D. af Graver Fr. A. F. og Hustru Cice Olsdatter, g. 1877 med Jakob Hansen, Vognmand. Paa Jordemoderskolen 1882, praktiserende i Roskilde 1883, Distriktsjordemoder siden 1894, Formand for Københavns og Gl. Roskilde Jordemoderforening.

CHARL. CHRISTINE MERRILD f. SNEDVIG,
Jordemoder

f. 6 Oktober 1889 i Taarbofeld ved Mørkøv, D. af Murermester S. og Hustru Marie, g. 1920 med Snedkermester C. G. M. Dimitteret fra Jordemoderskolen 1920, uddannet Sygeplejerske 1915, ved Rigshospitalet fra 1915—20, siden 1920 praktiseret i Roskilde.

JENSIGNE LARSEN,
Jordemoder

f. 20 April 1896, D. af Tømrermester H. L. og Hustru Ane Jørgensen. Dimitteret 1926, siden da praktiseret i Roskilde, uddannet som Sygeplejerske.

GYTA HOLM JENSEN, f. ØRUM,
Jordemoder

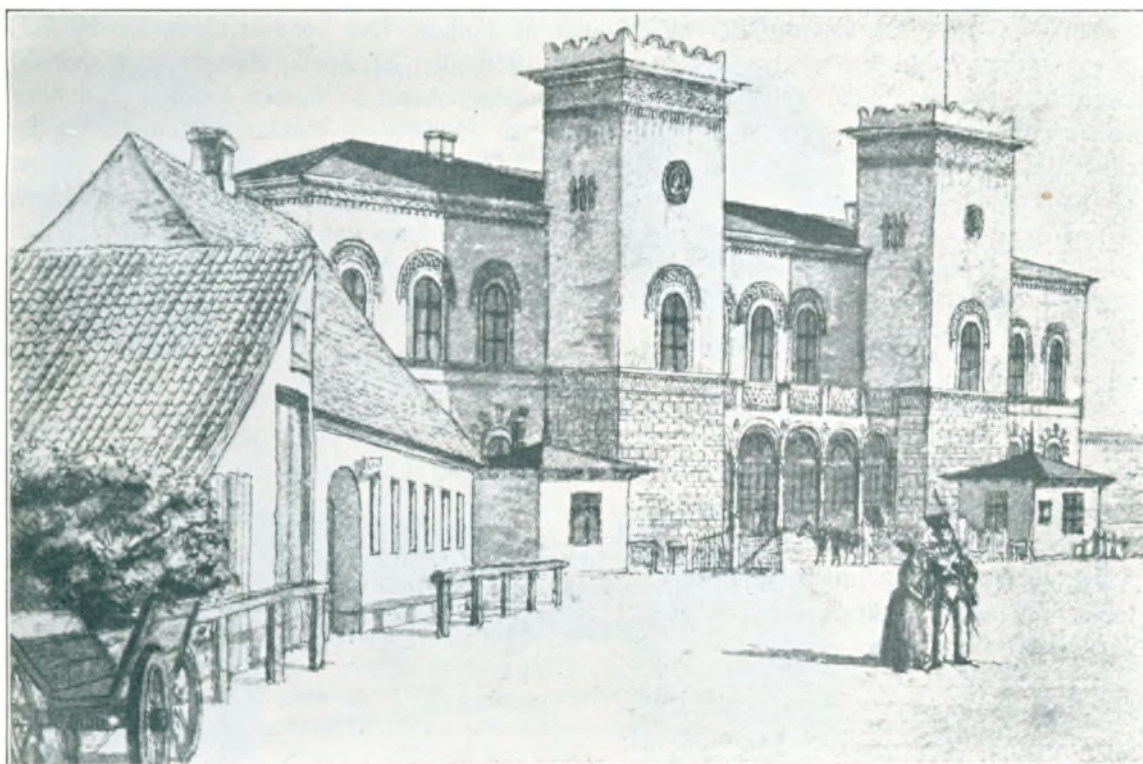
f. 28 Februar 1883 i Sæby, D. af Distriktslæge Ø. og Hustru Emma Sophie, g. 1913 med Sergent Holm Jensen. Dimitteret 1912, siden 1913 praktiseret i Roskilde.

**JERNBANENS ANLÆG-
GELSE** i omkring Aaret 1840
foraarsagede en hel Omvæltning
i Trafiken mellem Byerne, lige-
som den var en stor medvirkende
Aarsag til vore Købstæders Op-
blomstring. Mange Byer blev
Stationsbyer, fik nem Forbindelse
med Omverdenen og voksede sig
store. Dog, hvem tænkte dengang
paa den rivende Udvikling, der
skulde foregaa i Løbet af for-
holdsvis ganske faa Aar?

Den gamle Kongeby Roskilde
har alle Dage været et Knude-
punkt for Samfærdslen paa Sjæl-
land, maaske ikke altid det Knudepunkt den er i vore Dage; i hine Tider gik f. Eks. fra
Byen „Den løbende Post“, senere „Den agende Post“ og endnu senere „Deligensen“.
Det udvidede Postforsendelsessystem gik via Roskilde, idet der herfra førte Landeveje til
alle Sider, til Ringsted, Slagelse, Køge, Holbæk og til den Tids saa vigtige Købstad Slangerup.
Fra Aaret 1834 har vi enkelte Udtalelser i den dengang kortfattede Amtsbeskrivelse af
Sterm; han skriver bl. a. om Samfærdslen: „En Indretning som saa mægtigen har bidraget
til den indenlandske Samhandel og Samfærdsel, er den saakaldte „Dagvogn“, som først
skylder de senere Aar sin Tilblivelse. Den indskrænkede i Begyndelsen sin Rute til Køben-
havn, nu (Aar 1834) gaar den over Ringsted til Korsør hver Mandag og Torsdag; Kl. 3

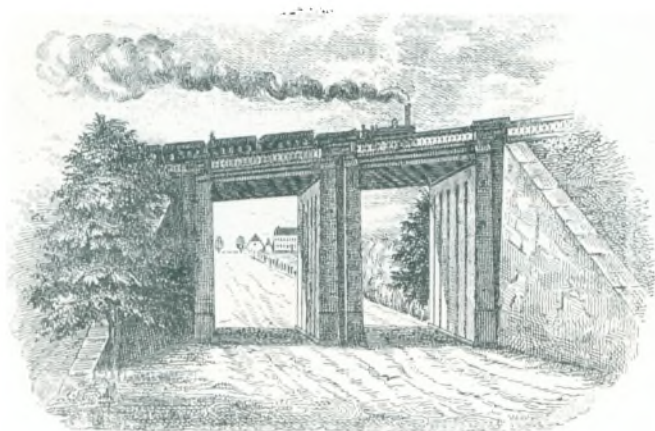

Roskilde Jernbanestation ved Aarhundredeskiftet.

Roskilde Jernbanestation Aar 1847.

kommer den til Roskilde, hvorfra den afgaar til København Kl. 4, derfra returnerer den hver Fredag og Tirsdag Morgen Kl. 7 og ankommer til Roskilde Kl. 11, for atter at afgaa Kl. 12 til Ringsted. — Nu i vore Dage, knapt eet Sekel frem, kører der næsten Tog mellem Roskilde og København hver

Jernbanebroen ved Roskilde i 1847.

1/2 Time. Hvilken Forandring paa saa kort en Tid! Foruden gaar der saa de utallige Tog til Korsør, Kallundborg, Masnedsund o. s. v., alle via Roskilde. Sandelig en Udvikling man godt forstaaer, vore Forfædre ikke tænkte sig Muligheden af.

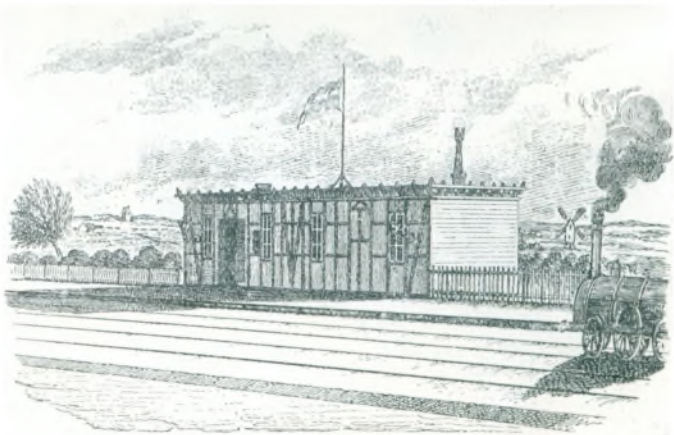
Befordring med Dagvognen omkring 1830 kostede, fra Station til Station, 80 Skl. Tegn, hver Passager maatte medtage en Pakke eller Vadsæk af 25 Pds. Vægt. Indskrivning af saadant Rejsegods foregik paa Postkontoret. Selve Vognen beskrives som en smuk holstensk Vogn, hængende

i Fjedre, med fire Agestole. Paa hver af disse er der Plads til 3 Personer. Det hændte, at alle Pladser var besatte, i saa Fald maatte man hjælpe sig med „Stationsvognen“, hvorved mentes Poststationens Vogn, som saa fulgte med som en Art Bivogn.

Man kunde opleve mangt og meget ved Benyttelse af disse første Dagvogne, men det vil føre for vidt, at komme ind herpaa. Vi gaar til Aaret 1847, det Aar, i hvilken den første Jernbane toges i Brug her i Landet.

Den 26 Juni 1847 var en stor Dag, den Dag kørte det første Tog paa Strækningen København—Roskilde, flagsmykket og tiljuble af Folket. Der hengaar da knapt 10 Aar, Banen forlænges til Korsør og indvies i Aaret 1856, den 27 April. Samme Aar, den 30 December, aabnes Banen til Kallundborg, og endelig i Aaret 1870, den 4 Oktober, aabnes Banen til Masnedsund. Paa disse Hovedruter var Driften nu etableret, men den stadig tiltagende Trafik krævede snart en Udvidelse. I Aaret 1874 udvidedes da Banelegemet fra København til Roskilde, saaledes at der blev to Spor. Snart efter er det dog klart, at fire Spor er nødvendige, men denne yderligere Udvidelse venter man dog noget med.

Siden Banens Oprettelse er der jo snart gaaet 100 Aar; i denne Tid har der ved Roskilde Station været følgende Stationsforstandere: Ludvig Fr. August Lundahl, R. af D., (1847—48), faldt i Slaget ved Isted Aar 1850; Gyldenfeldt (1848—55); Frantz Frederik Dorph, R. af D., (1855—64), senere Trafikchef for de sjællandske Baner; Hans Teodor Schoog, R. af D., (1864—73); siden forflyttet til Københavns Hovedbanegaard; Johan Fr. Schottmann (1874); Johan Fr. Adolf Coppelin (1875—92); Peder Otto Rosenørn (1892—99); Henrik Voss, R. af D., (1899—1922); B. C. Veibel, R. af D. (1922—29); herefter den nuværende Stationsforstander AXEL JOHAN FREDERIK ARENTOFT.

Kjøgevej Jernbanestation, Aar 1847.
(nuværende Taastrup St.)

Det historiske Lokomotiv, der gjorde Turen København—Roskilde den 27 Maj 1847, hed „Odin“. Da man anlagde selve Banelegemet, havde man jo ingen Erfaringer herhjemme fra at gaa efter, og der viste sig naturligvis forskelligt, som ikke var helt godt. Saaledes var Vejret tit slemt mod Banen, man havde ikke den Beskyttelse, et Banelegeme nu har, og som det maa have. Resultatet viste sig navnlig i Vinterhalvaaret, naar Sne-storme tog fat, da var der intet der skærmede, og Resultatet var ofte, at Togene maatte standse, Trafikken indstilles. Saa galt gaar det jo ogsaa af og til i vore Dage, men Skin-nerne ryddes hurtigt ved hjælp af de moderne Hjælpemidler, der nu staar til vor Dis-position, hvorimod man dengang kun kendte Skovlen og Kosten. Nu sætter man ikke alene en Slags Stakitter op de mest udsatte Steder, men mange, mange Kilometer langs Banen er nu beplantet med Træer, der giver Beskyttelse. -

Foruden Roskilde Personbanegaard, findes der her en ret stor Godsbanegaard med forskellige Bygninger til Værksteder og Gods. Det ikke ringe Antal Personer, der idag er beskæftiget ved Roskilde Station, andrager noget over 200.

AXEL JOHAN FREDERIK ARENTOFT, Stationsforstander

f. 24 Januar 1872 i København, S. af kgl. Kapelmusikus Johs. Petersen og Hustru Elise f. Stendrup, g. 1902 med Anna Margrethe Eskesen. Ansat som Elev ved Maskinafdelingen ved D. S. B. 10 Aug. 1887, Assistent 1 Oktbr. 1890, overgaaet til Trafiktjenesten 1 Septbr. 1899, Kontrolør af 2den Grad ved Havnegade Station 1 April 1919, Kontrolør af 1ste Grad ved Randers Station 1 Septbr. 1922, Stationsforstander i Roskilde siden 1 Decbr. 1929.

HANS CHRISTIAN ANDERSEN, Trafikkontrolør

f. 10 August 1881 i Køben-havn, S. af Lokomotivfører H. C. A. og Hustru Dorthea f. Krøyer, g. 1904 med Hildur Thorstensen. Ansat ved D. S. B. 1 Septbr. 1897, Elev i Roskilde fra 1 April 1898—1900, Assistent 1 Febr. 1900, Tjeneste i Roskilde fra 16 September 1905 til 1 Juli 1920, Trafikkontrolør i Esbjerg 1 Juli 1920, i Roskilde siden 1 Juli 1923.

HANS MARCUS CONSTANTIN HETNER, Trafikkontrolør

f. 24 Maj 1882 i Køge, S. af Malermester Ludvig Emil Hansen og Hustru Karen Christina, g. 1923 med Lea Rebekka Krausmann. Ansat ved D. S. B. som Elev i 1898, Assistent 1 April 1901, med Tjeneste i Roskilde fra 1903—21, Kontrolør 1 Maj 1925 med Tjeneste i Roskilde, Kontrolørgruppens Tillidsmand paa Roskilde Station

under Jernbaneforeningens 7 Kreds.

JENSENIUS SVEND SOPHUS ROSTGAARD-NIELSEN, Trafikkontrolør

f. 30 Januar 1883 i Hvalsø, S. af Overbanemester Fr. R.-N. og Hustru Clara f. Nielsen, g. 1923 med Alma Jeppesen, Elev ved D. S. B. 1900 i Jyderup, Underassistent i Ringsted 1905, Assistent i Roskilde 1908, siden 1926 Trafikkontrolør i Roskilde.

HANS PETER JØRGENSEN, Godsekspeditør

f. 23 Oktober 1870 i Odense, S. af Ekviperingshandler Knud J. og Hustru Karen Marie Jørgensen, g. 1909 med Margrethe Sørensen. Ansat ved D. S. B. 1886, Trafikassistent 1890, Gods-ekspeditør af 2den Grad i Ringkøbing 1916, i Nyborg 1919, af 1ste Grad i Roskilde siden 1923.

JENS CHRISTIAN MARIUS NIELSEN, Trafikkontrolør

f. 9 August 1881 i Slagelse, S. af Brænderibestyrelsen Jens N. og Hustru Maren f. Clausen, g. 1906 med Thora Toustrup. Ansat ved D. S. B. som Elev 1 April 1897, Assistent 1 Februar 1900, Kontrolør af 2den Grad 1 December 1926 med Tjeneste i Roskilde, Kontrolør af 1ste Grad 1 Februar 1930 med Tjeneste i Roskilde.

LAURITZ CARL HENNINGSEN, Overbanemester, R. af D.

f. 12 Januar 1866 i København, S. af Snedkermester S. H. H. og Hustru Amalie f. Borch, g. 1893 med Jenny Bistrup, der døde 12 Oktbr. 1926. Uddannet paa Teknisk Skole 1880—83, Kunstakademiet Arkitekturskole 1883—87, Løjtnant i Ingeniørregimentet 1888, kom til D. S. B. Tegnester 1890, Overbanemester

i 1893 til Disposition for Banechefen, Overbanemester i Fredericia fra 1897—1907, Overbanemester i Roskilde ved Strækningen Vigerslev—Holbæk siden 1907, Formand for Pionerforening Københavns Afdeling fra 1914—21, siden 1921 Formand for De Danske Pionerforeninger og Redaktør af Bladet „Pioneren“.

AXEL WENDELBO JOHANSEN, Vognmester

f. 31 August 1874 i Sct. Jørgensbjerg, S. af Lods Anders W. J. og Hustru Maren Kirstine f. Sørensen, g. 1899 med Helene Magnussen. Ansat ved D. S. B. i 1896 som Kleinsmed, som Vognopsynsmand i 1915 og siden 1919 som Vognmester.

POSTVÆSENET i Købstaden Roskilde adskiller sig ikke fra andre Steder i Danmark. Udviklingen indenfor det enkelte Land krævede stadig hurtigere, sikrere og bedre Forbindelser, og Posten var og er en meget stor Faktor her inden for.

Et ganske godt Billede af Postgangen faar vi ved at læse Holbergs 142 Epistel, han skriver bl. a.: „De Omkostninger, der gjøres paa Postbreve, overbalanceres ellers af den store Nytte og Herlighed, som Postens Stiftelse haver tilvevebragt. Thi i gamle Dage maatte man med stor Bekostning affærdige egne Bude og Brevdragere, og naar man ingen Ævne havde hertil, hele Maaneder, ja Aar, gaae bort, førend en Ven kunde faa Tiende fra en anden“.

Under Kong Chr. II blev der her i Landet gjort Forsøg paa at danne et Slags Postvæsen, idet der i Købstæderne blev beskikket to eller flere Løbere til at løbe med Brevene. Disse Løbere beregnede sig saa en vis Sum pr. Brev for hver Mil, de løb. Om „De løbende Bude“ ved vi egentlig ikke stort, dog synes det, som om de ikke rigtig kom i Funktion. De synes saaledes i det 16 Aarhundrede kun at have været Regeringens Budbringere, hvorimod Befolkningen var henvist til i hvert enkelt Tilfælde at antage saadanne Bude, eller faa de rejsende, som lejlighedsvis drog ud, til at tage Brevene med. I Aarene omkring 1620 finder vi forskellige Forordninger, alle henvisende til Postvæsenet, og vi maa betragte Aarene mellem 1623—25 som Aarene for Postvæsenets egentlige Oprettelse. Vi finder saaledes i Aaret 1624 en Bestemmelse gaaende ud paa, at Styrelsen af Postvæsenet lægges i Hænderne paa Københavns Borgmester og Byens Raad. Samtidig angives forskellige Postruter, f. Eks. den over Roskilde til Kallundborg. Denne Postforbindelse findes at være udvidet i Aaret 1771. En almindelig Udvidelse finder Sted, saaledes at der nu findes følgende Hovedpoststationer i Landet: København, Helsingør, Slangerup, Ringsted, Sorø, Slagelse, Frederiksborg paa Sjælland og lignende Stationer saavel paa Fyen som i Jylland. Hovedpostforbindelsen over Roskilde-Ringsted-Sorø-Slagelse-Korsør til Nyborg afgaar to Gange ugentlig pr. ridende Bud. Ligeledes afgaar to Gange ugentlig

Bipost til Roskilde samt en Rute over Slangerup—Frederiksborg til Helsingør. Disse Ruter viser en ikke ringe Udvikling siden 1625.

Det synes, som Roskilde By i Aaret 1653 faar Hovedpostkontor, og vi finder som Postmester paa den Tid Jørgen Domiansen, tiltraadt den 19 September 1653, afgaaet den 13 Maj 1684. Han er den første Person i Roskilde med Postmester-Titel. Siden følger efter ham: Bernt Meyer (1684—88), fra 1688—1711 er Postmesteren eller Postmestrene ubekendte. Saa følger: Martinius Rahn (1711—14), Peder Marquard Otzen (1714—59), Frederik Otzen (1759—82), Ole Andersen Zimmer (1782—96), Johan Sigismund Johne (1798—1800), Jens Pedersen (1800—06), Jens Micael Malling (1806—12), Hans Sørensen (1812—26), Greve Hans Heinrich August Platen (1827—29), Niels Tingberg Thomsen (1830—34), Eduar von Storch (1834—43), Jens Henrick Curtz (1843—70), Jacob Rasmussen, Waldemar Holmblad (1870—95), Valdemar Nicolaus Chr. Michelsen (1895—1916), Carl S. Henningsen (1916—28), siden da nuværende Postmester LARS JUUEL ERTHMANN, f. 28 Juli 1870 i Neksø, S. af Købmand L. I. E. og Hustru Matkea Exstein, g. 1900 med Caroline Amalie Herschind. Ansat ved Postvæsenet 1885, Assistent 1 September 1895, Postmester i Havndal 1 September 1910, i Haslev 1 Juli 1922 og i Roskilde siden 1 November 1928.

Det danske Postvæsen var i Aarene fra 1653—85 i Poul Klingenberges Eje, hvorefter det i Aaret 1685 overgik til Familien Gyldenløve, i hvilken Families Besiddelse det var indtil Aar 1711, hvor det overgik til Staten. I Aaret 1851 indførtes det nuværende Frimærkesystem, og omkring Aarene 1768—69 indførtes Landpostbudene, og man oprettede de forskellige Poststationer. Saa sent som i Aaret 1734 finder vi, at Roskilde kun fik Post fra København een Gang om Ugen, nemlig Lørdag. Fra Helsingør, Frederiksborg og Slangerup hver Søndag. Forordningen var saaledes indrettet, at man maatte indfinde sig med Post til Aflevering Lørdag mellem 8—12, og for Afhentning af Post Søndag mellem 8—11. Disse Bestemmelser gjaldt dog kun Pakkeposten, hvorimod der gjaldt andre Bestemmelser for den kgl. Tjeneste.

Under Postkontoret i Roskilde hører der idag ogsaa Telegrafstation. Personalet, Assisterer, Bude og Landpostbude tæller nu over 100 Mand.

TOLDVÆSENET oprettedes i sin Tid for at kunne indkræve en vis Afgift for Varer, der indførtes til de enkelte Byer og for Varer, der kom fra Udlandet. Der var ogsaa dengang en vis Toldtarif, dog langtfra saa vidtgaaende og kompliseret som vor Toldtarif idag. Handelen var dengang mere fri og ikke saa omfattende som nu. Vore Købstæder havde næsten alle Volde og Grave, der skulde tjene til Byens Forsvar. Ved de enkelte Indgange (Byens Porte) var da de saakaldte „Accise-Boder“, hvor Afgiften for Indførsel af Varer saa maatte erlægges. Efter hvad man ved, er disse Accise-Afgifter, eller „Consumptions-Afgifter“, som de ogsaa kaldtes, indført omkring Aar 1670, men det synes, som om man før disse har haft en Afgiftsform, kaldet „Tiende-Agiften“, dog ikke ved alle Købstæder. I Aaret 1672 udsteder Kong Chr. IV en Forordning angaaende Consumptions-Afgifterne, samt om Oprettelse af Boder for Indkrævning af disse. Boderne bortforpagtedes til højeste Bud, og man forstaar, at mangan en Accise-Mand ofte kunde føle Trang til at faa saa meget ud af en saadan Bod, som muligt var. Først i Aarene omkring 1778—80 overtager Staten hele Consumptions-Forvaltningen med Boder, og saaledes forbliver det til Aaret 1850, i hvilket Aar den kgl. Forordning helt ophæves, hvorved alle Købstæder skulde være „Aabne Byer“. Paa dette Tidspunkt var den Told og det Toldvæsen, vi nu kender, traadt ud i Livet. Indførsel af Varer udefra var steget stærkt, og mere ordnede Forhold tiltrængtes. I vore Dage er Toldvæsenet jo en meget stor Institution med Opgaver af mange Slags, og selve Toldtarifen er et Studium for sig.

Toldsteder i Roskilde By ligger nu ved Banegaarden sammen med Postkontoret, begge i en kedelig graa Bygning.

Toldforvalteren i Roskilde er PETER JOHANNES JENSEN, f. 16 November 1874 i Nykøbing F., ugift. Ansat ved Toldvæsenet 1 Maj 1889, Assistent i 1900 og Toldforvalter i Ringkøbing i 1921. Siden 1 September 1924 Toldforvalter i Roskilde.

KOMMUNALE VÆRKER i Roskilde. — Herunder menes: Vandværk, Gasværk o. l., og ejendommeligt nok er Forholdet det i Roskilde. at Gasværket er det ældste, medens Vandværket i andre Købstæder altid er anlagt først.

Gasværket ligger Nord for Byen ved Strandvejen. Det er anlagt i Aaret 1863, men dog siden udvidet flere Gange saadan, at det idag svarer helt til de Krav Byen stiller. Siden 1928 har A. F. KÄLLSTRØM fungeret som Værkmester.

ALFRED FERDINAND KÄLLSTRØM, Værkmester

f. 4 April 1872 i Wislanda i Sverige, S. af Overportør K. og Hustru Catrine, g. 1896 med Jenny Christine Henriksen. Ansat ved Roskilde Kommune 1904 og siden 1928 Værkmester ved Roskilde Gasværk.

Vandværket ligger mod Vest, ved Kasernen. Det er anlagt i Aarene 1880—81. De Boringer man foretog ved Værkets Oprettelse anvendes ikke mere, hvorimod man i 1917 har foretaget nye Boringer ved Langelinie, ved hvilke man har fundet rige Vandkilder. Til Værket hører to Taarne; det ene er bygget ved Værkets Oprettelse og ligger ved Jernbanegade, medens det andet byggedes i 1917 Syd for Byen, ved Køgevej. De to Taarne ligger ikke langt fra hinanden og er forbundne med en Portbue. Oppumpningen af Vandmængden idag overstiger langt de 500.000 m³.

Elektricitetsværket anlagdes i Aaret 1905. Det ligger mellem Gasværket og Haven. Værket har kostet ca. 135.000 Kr. at bygge. I Tidens Løb er det ogsaa stærkt udvidet, ligesom tidssvarende Maskiner er anskaffet. Nuværende Værkfører er PABST.

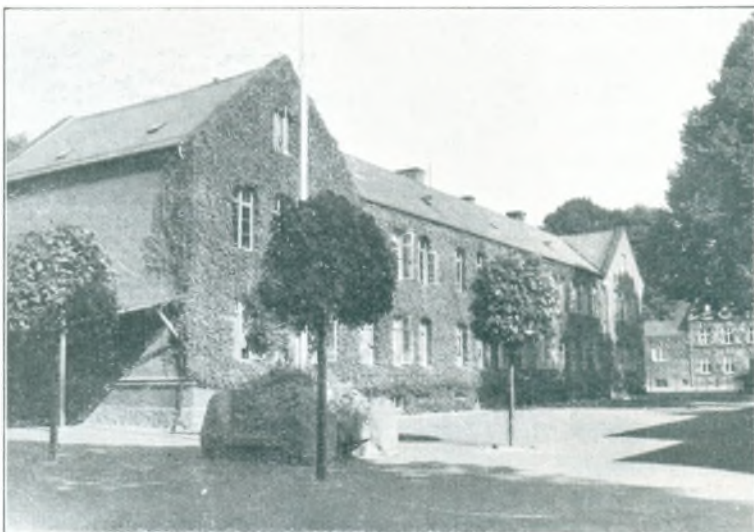
HENRY HENRIKSEN, Kabelmontør

f. 25 Maj 1898 i København, S. af Smedemester J. P. H. og Hustru Ida Kirstine, g. 1930 med Bertha Hansen. Kabelmontør ved Holbækværket fra 1925—28, ved Roskildeværket siden 1930.

Den gamle Skole i Algade.

ROSKILDE KØBSTADS
KOMMUNALE SKOLE-
VÆSEN. Ved den store
Brand, der i 1735 hærgede
Roskilde, brændte ogsaa den
Bygning, der rummede Bor-
gernes Skole eller „Det dan-
ske Skolehus“. Skolebygnin-
gen laa paa Hjørnet af det
daværende Allehelgensstræ-
de og Algade (mod Vest) og
blev efter Branden opført
paa ny som et Hus med 12
Fag. Da Bygningen efter-
haanden blev mindre tids-
svarende, tænkte man først
paa at bygge en ny Skole;
men da man savnede til-
strækkelig Kapital, købte man i Stedet for i Aaret 1816 Ejendommen Algade Nr. 4. I For-
huset ud til Gaden var Lærerboliger; Skolestuerne var i Bagbygningen, der var 62 Alen
lang, og som benyttedes af Borgerskolen indtil 1869. Bygningen staar næsten uforandret
den Dag i Dag.

Skolen i Læderstræde.

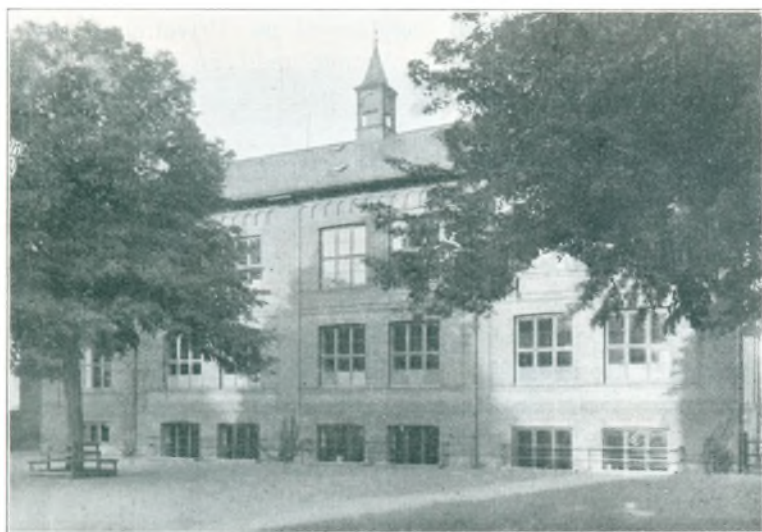
Indgangen til Skolen var gennem Forhuset til Algade, og Børnene maatte hver Dag
passere en Dør ud til Gaarden, over hvilken der paa en Plade i en smukt ornamenteret
Ramme fandtes følgende Indskrift:

HERRE FRELS MIN SJÆL
FRA LØGNAGTIGE MUNDE
OG FRA DE FALSKE TUNGER

PSAL. CXX

I Aaret 1835 udskiltes 100 Drengene fra denne Skole, og der oprettedes en Friskole,
der fik til Huse i Fattiggaarden; men senere blev den flyttet til et Hus i Hersegade, og
atter i Aaret 1855 blev den flyttet til en gammel Bygning paa Domkirkegaarden.

Denne Skolebygning, der be-
nyttedes af Friskolen indtil
1893, er nu nedrevet, og kun
en Stentavle i Domkirke-
pladsens østre Mur minder
om denne Skole og dens
Bygherre. Paa Tavlen staar:

Skolen i Allehelgensgade.

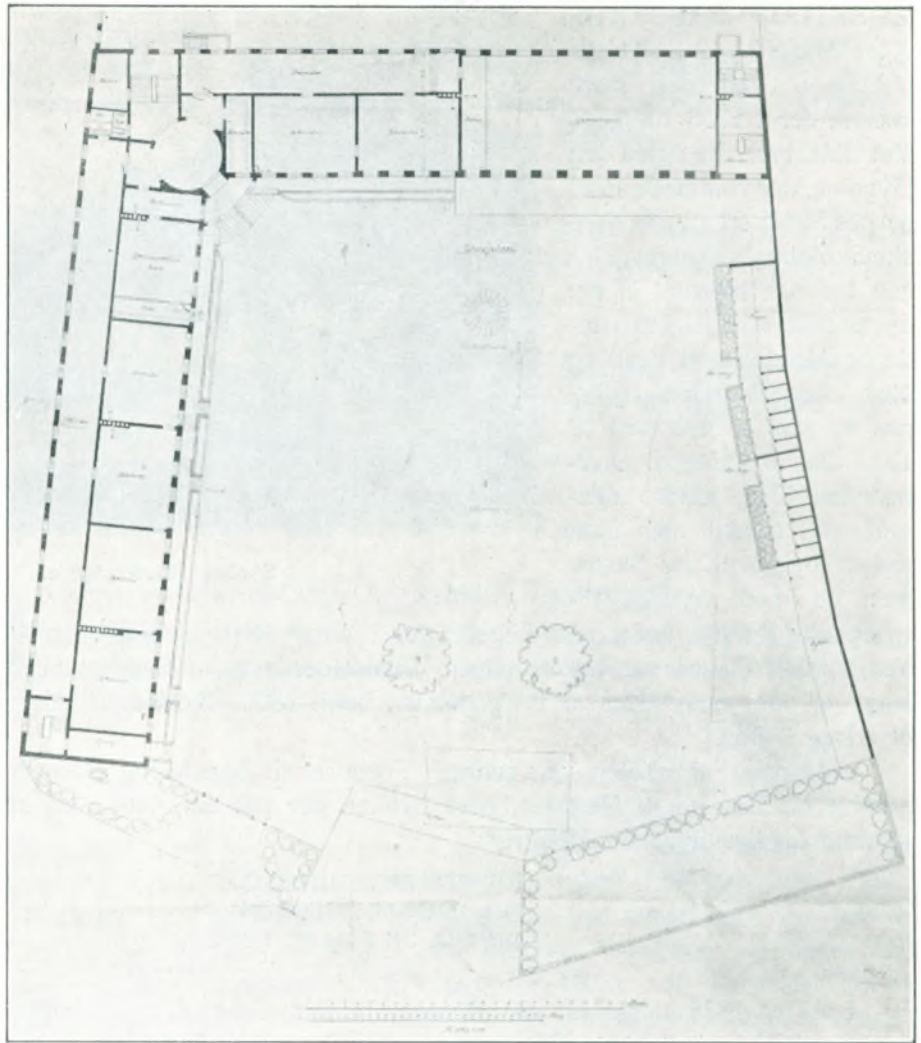
Psalm. CXXVII V. 6.

Nisi Jehova ædificat domum
frustra laborant ædificatores ejus.
Dom. Erasmus Bernhardi Øgler
cum uxore sua
Anna Sophie Severine Lyngbye
Anno MDCCXXIV

I Domkirkens Materialgaard
findes endnu en grundmuret
Bygning, der i sin Tid inde-

holdt en Gymnastiksal, fælles for Borger skolens og Friskolens Dreng, tillige fandtes her Skolens Brændselsrum. I Aaret 1882 omdannedes Gymnastiksalen til almindelige Klasselokaler m.m., og Friskolens Dreng henvistes til at benytte Borger skolens Gymnastiksal.

Da Borger skolen stadig voksede i Elevantal, opførtes der i Aaret 1868 – 69 paa det saakaldte Rosenbergs Vænge en ny Skolebygning, tegnet af Arkitekt Sibbern; denne Skolebygning fik Facade mod Læderstræde.

Plan over Realskolen, der i Aaret 1930 er under Opførelse.

Borger skolens gamle Bygning i Algade Nr. 4 solgtes til en Privatmand, og i Aaret 1886 – 87 udvidedes Borger skolen paa Rosenbergs Vænge med en Skolebygning, tegnet af Arkitekt, Justitsraad Henry W. Meyer, med Facade mod Allehelgensstræde, nu Allehelgensgade.

I Aaret 1877 fik Borger skolen Ret til for Drengenes Vedkommende at afholde den saakaldte lille Præliminæreksamen; men da denne Form for Eksamen i Aaret 1883 afløstes af den almindelige Forberedelseseksamen, indførtes en ny Ordning gaende ud paa, at Dreng, der havde gennemgaaet Borger skolens 7ende to-aarige Klasse, efter en Prøve kunde overflyttes til Katedralskolens 3die Realklasse for efter 1 1/4 Aars Forløb at underkastes almindelig Forberedelseseksamen. Denne Ordning vedvarede i 21 Aar, indtil Byraadet i Aaret 1904 vedtog at omdanne Borger skolen til Mellem- og Realskole (med Lokaler i Skolebygningen i Læderstræde). Denne nye Skoleordning, der den 12 September 1905 blev approberet af Ministeriet, paabegyndtes for Roskilde Skolens Vedkommende ved Skoleaarets Begyndelse i 1905. Første Gang afholdtes Mellemskoleeksamen i Aaret 1909 med 10 Elever. Aaret efter afholdtes Realeksamen med 5 Elever. Til Sammenligning anføres, at Mellemskoleeksamen i 1930 bestodes af 49, Realeksamen af 33 Elever. I de 25 Aar, der er forløbet siden Skolens Oprettelse, har Mellemskoleeksamen

Gl. Skole i Absalonsgade.

Ny Skole i Absalonsgade.

været bestaaet af ialt 663. Realeksamen af 422 Elever. Lokalemanglen ved denne Skole har ligesom ved de andre kommunale Skoler igennem Aarene gjort sig saa stærkt gældende, at der for Tiden er en stor, moderne Realskolebygning, tegnet af Arkitekt H. Schmidt, under Opførelse. Naar denne nye, store og moderne Skolebygning er færdig, skal den hidtidige Realskolebygning (ligesom Skolebygningen i Allehelgensgade allerede i 1905) overgaa til Borger-skolerne.

Friskolen, der fra 1855 havde maatte arbejde under meget kummerlige Forhold, henflyttedes i Aaret 1893 til den i Aarene 1892—93 i Absalonsgade opførte Skolebygning, tegnet af Arkitekt Justitsraad Henry W. Meyer.

Ved Skoleordningen for 25 Aar siden bortfaldt Betegnelsen „Friskole“, og afløstes af Betegnelsen „Borger-skole“. Borger-skolen er senere i Aarene 1916—17 udvidet med en ny Skolebygning ogsaa i Absalons-gade, tegnet af Arkitekt Carl Møller.

Ved en Omordning af Skolevæsenet i Aaret 1921 deltes Borger-skolen i 2 Skoler, og i Aaret 1924 bragtes Undervisningen fuldt paa Højde med Tidens Krav. Naar nu Opførelsen af den paa-begyndte Realskolebygning er tilendebragt, vil Skolevæsenet staa med fuldtud tidssvarende Lokaler for alle de forskellige Skoleformers Vedkommende og da om-Roskilde Markskole.

fatte 5 Grundskoleklasser, 3 Hovedskoleklasser, 4 Mellemskoleklasser, Realklasse samt Fortsættelseskursus for unge Mennesker over den undervisningspligtige Alder.

Som den sidste Skole under Roskilde kommunale Skolevæsen er at anføre Roskilde Markskole, der opførtes i Aaret 1881. Den er udvidet i 1901 og 1914, og Skolebygningen er beliggende ca. 3 km Øst for Roskilde. Gennem en lang Aarrække indtog denne Skole en Særstilling indenfor Skolevæsenet; men den er nu sidestillet med de andre kommunale Skoler i Købstaden.

Vi har nu, i store Træk, fortalt om Udviklingen af de kommunale Skoler i Roskilde gennem Tiderne, en Udvikling, der ikke har været helt ringe, og for at anskueliggøre den med endnu nogle enkelte Tal skal vi nævne, at de nævnte Skoler for Tiden søges af henvend 1700 Børn; dette Elevantal fordeles paa 52 Klasser, der undervises af en Lærerstab paa 50 Lærere og Lærerinder og ledes af 1 Skoleinspektør, 2 Overlærere og 1 Førstelærer.

J. O. R. ERIKSEN, Skoleinspektør

f. 13 Februar 1876 i Odense. Lærereksamen 1896, Student 1905, videre Uddannelse, Lærer ved Odense Købstads offentlige Skolevæsen 1896—1910, underviste tillige ved Giersings Realskole samt ved Odense Katedralskole, Overlærer og Skoleinspektør ved Nørresundby kommunale Skolevæsen 1910—18, Overlærer

ved Roskilde Realskole 1918, siden 1922 endvidere Skoleinspektør for Roskilde Købstads samlede Skolevæsen.

CARL HANSEN, Overlærer

f. 13 Marts 1878 i Odense. Lærereksamen 1897, Student 1914, videre Uddannelse, Huslærer 1897—98, Lærer ved Bogense Realskole 1899—1900, Skaarup Seminariums Øvelsesskole 1900—1905, Gentofte Skolevæsen 1905—16, Overlærer ved Thisted Realskole 1916—22, siden 1922 Overlærer ved Roskilde

de Købstads kommunale Skolevæsen.

CHR. HOLTZER, Overlærer

f. 7 Januar 1869 i Roskilde. Lærereksamen 1889, Huslærer 1889—91, Lærer ved Hylleholt Realskole 1891—98, Lærer ved Roskilde Købstads kommunale Skolevæsen 1898—1921, siden 1921 Overlærer samme Sted.

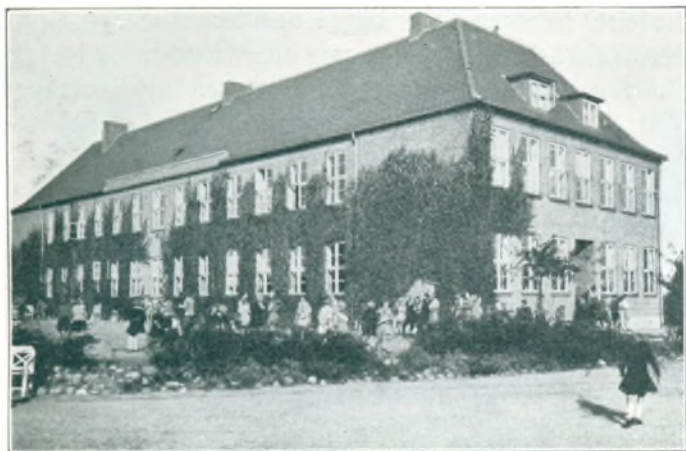
H. P. HANSEN, Førstelærer

f. 10 Maj 1877 i Baldersbrønde. Lærereksamen 1898, Lærer ved Esbjerg kommunale Skolevæsen 1898—1904, Lærer ved Holbæk offentlige Skolevæsen 1904—10, 1910 Lærer og siden 1916 Førstelærer ved Roskilde Markskole.

ROSKILDE PIGESKOLE AF 1855 (Frk. Lønholdts Skole). Skolen blev oprettet af Frk. Betty Bruun, der aabenbart var fremsynet nok til at se, at Tiden var inde til at byde Pigebørn en fyldigere Undervisning end den, de ellers kunde faa i Roskilde. Aaret 1855 begyndte Skolen i al Beskedenhed med 11 Elever og førte i disse første Aar en ret omflakkende Tilværelse rimeligvis grundet paa, at Rammerne stadig maatte udvides. I 1867 træffes Skolen i fuld Gang paa Palæet, og her havde den i over 60 Aar sit Hjem. Ogsaa her begyndtes forholdsvis beskedent, men flere og større Klasseværelser blev nødvendige, alt efter som Skolen voksede.

I Aaret 1892 overtog da Frk. Louise Lønholdt Skolen, der paa dette Tidspunkt havde 5 Klasser. I Aaret 1896 opnaaede Skolen Ret til at afholde almindelig Forberedelseseksamen,

Frk. Lønholdts Skole.

og da Skoleordningen med Mellem-skoleeksamen kom, indførtes ogsaa denne Ordning paa Frk. Lønholdts Skole, der i Aaret 1907 fik Ret til Afholdelse af Mellem- og Realeksamen; man havde allerede i Aaret 1901 oprettet en Børnehave i Tilknytning til Skolen.

Man forstaar under saadanne stadige Udvidelser, at der ofte fremkom Vanskeligheder, idet der jo var en Grænse for, hvad Pladsrum man kunde opnaa i det gamle Palæ, men det forblev dog stadig, trods disse Vanskeligheder at være Skolens Hjem indtil Aaret 1924,

da det 60-aarige Lejemaal blev opsagt. Tiderne var jo vanskelige i de Aar, og det var just ikke lyse Dage, at se i Møde for Skolens Fremtid, men Frk. Lønholdts store Kærlighed og Indsats for denne Skole havde ikke været forgæves; thi Venner af Skolen og Elevernes Forældre slog Kreds om den, Byen og Roskilde Sparekasse traadte hjælpende til, og det blev muligt at faa rejst Skolen et nyt Hjem paa Duebrødrevej; den 18 August 1925 blev Grundstenen lagt, og 1 Maj 1926 indviedes den nye Skole.

Skolen, der fra 1925 har været en selvejende Institution, gik i Aaret 1930, efter Frk. Lønholdts Ønske, over til at blive ledet af Frk. JOHANNE BOLT-JØRGENSEN.

KATEDRALSKOLENS FORBEREDELSESSKOLE i Roskilde er i sin Tid opstaaet ved en Sammenslutning af de daværende ikke saa faa mindre Privatskoler, der virkede som Forberedelsesskoler. Katedralskolens Forberedelsesskole har til Huse i en ganske ny og moderne Bygning. Skolens nuværende Bestyrer er I. M. P. WEDEL.

ROSKILDE TEKNISKE SKOLES HISTORIE. Allerede omkring 1830 fandt der i Roskilde en Aftenundervisning Sted i en *Tegneskole for Bygningshaandværkere*, men Skolen gik istaa, men i 1840 traadte saa en Kreds af Borgere sammen for at faa sat en Haandværkerundervisning i Gang igen, og i Følge en Protokol, som findes i Skolens Arkiv, begyndte denne Skole sin Undervisning den 17 Februar 1840. Skolepengene var 2 Mark pr. Maaned + Lyspenge. 1 Rigsdaler (2 Kroner) for hele Vinteren. Lærerlønnen var 20 Rigsdaler pr. Kvartal. Skolen begyndte med 24 Elever, den havde sine Lokaler i en kommunal Skole, og virkede til 1863, da havde den kun 7 Elever og gik saa istaa.

I 1867 traadte saa atter nogle Borgere sammen og ved Hjælp af et Tilskud paa 100 Rigsdaler fra Roskilde Sparekasse, fik de Skolen igang igen under Navn af *Roskilde Haandværkeres Aftenskole*. Den 20 Juli 1884, paa hvilken Dag *Roskilde tekniske Selskab* dannedes med det Formaal at drive og lede Skolen, fik den Navnet „Roskilde tekniske Skole“. Skolen havde til Huse i en af de kommunale Skoler, indtil den i 1878 efter Opførelsen af et nyt Ting- og Arresthus, fik sine egne Lokaler i de gamle Arrestere i den øverste Etage af det nu nedbrudte Raadhus, som laa paa det nuværende Raadhustorv. Skolen havde da ca. 100 Elever, fordelt i 4 Klasser.

I 1883 blev det gamle Raadhus, hvori Skolelokalerne fandtes, nedrevet, og den 26 September samme Aar indviedes den nye Skolebygning, som var bygget paa Kommunens Grund bag det nye Raadhus. Skolen havde da ca. 120 Elever. Elevantallet voksede stadigt, Bygningen blev for lille, og da man, da Skolebygningen laa paa Kommunens Grund, og

man ikke kunde faa Kommunens Tilladelse, hverken til at bygge til eller til at bygge paa Skolebygningen, enedes man, da Kontorlokalerne i Raadhuset ogsaa efterhaanden var blevne for smaa, om at Kommunen købte Skolebygningen, og man opførte saa en ny Skolebygning i Absalonsgade. Den indviedes den 17 November 1911. Elevantallet var ved Indflytningen ca. 200, og er nu ca. 275, som undervises i 15 Klasser af ialt 27 Lærere.

Roskilde tekniske Skole maa med Taknemmelighed mindes 4 Velgørere, nemlig:

Agent Carl Madsen, som i 1885 betalte Skolens Byggegæld til Roskilde Sparekasse paa 10.000 Kroner.

Agent O. H. Schmeltz, som i sit Testamente bestemte, at Renterne af en Kapital paa 3000 Kr. skulde anvendes til Præmier for flinke Elever i Regning, Skrivning og Bogføring.

Ingeniør Alexander Foss, som ved Skolens 75 Aars Jubilæum i 1915 skænkede Skolen 1000 Kr., hvis Rente skulde anvendes til en aarlig Flidspræmie for en dygtig Haandværkslærling.

Forstander Bendixsen, som udførte et udmærket Arbejde som Lærer og Forstander ved Skolen, og hvis Enke skænkede Skolen en Kapital paa 350 Kr., hvis Rente aarlig skal anvendes til Præmie for en flink Elev i Klassen for Maskinarbejdere.

Skolens nuværende Forstander er Arkitekt HANS SCHMIDT.

RASMUS SØRENSEN, Muremester

f. 2 August 1882 paa Fyn, S. af Husejer Mads S. og Hustru Kristine f. Larsen, g. 1909 med Anna Ellsabeth Skaarup. Etablerede i Roskilde 1909, Formand for Teknisk Skole siden 1927. Næstformand i samme 1925—27, Formand for Muremesterforeningen i Roskilde, Formand for den lokale Sammenslutning af Arbejdsgiverforeningens Medlemmer i Roskilde, Næstformand i Grundejerforeningen, Vurderingsmand for Østifternes Hypothekforening, Vurderingsmand i Raadet for Umyndiges Midler, Vurderingsmand for Roskilde Sparekasse i Roskilde Amt, Medlem af Taxationskommissionen for Roskilde.

ROSKILDE SOM GARNISONSBY. Der er ved Lov af 13 Maj 1911 oprettet Kaserne for tredje Divisions-Stab og for ottende Regiment, 11 og 28 Batallion. Under Garnisonen hører flere militære Anlæg, bl. a. det ved Helligkorsvej i Aaret 1911—12 opførte store Kasernekompleks med tilhørende Garnisonssygehus. Kaserne brændte i Aaret 1913, men genopførtes. Samme Aar lod Staten opføre en Administrationsbygning paa Dronning Margrethesvej.

JOHANNES PARBO, Amtsvejsinspektør

f. 7 April 1885 i Alminde ved Kolding, S. af Gaardejer Andreas Parbo Pedersen og Hustru Ane Dorthea, g. 1915 med Asta Haumann Mathiessen. Student fra Ribe Katedralskole 1905, cand. polyt. 1912, Ingeniør ved Vejle—Give Banen og ved Kolding—Trolldhede Banen 1913, teknisk Assistent i Maribo Amt 1914—20, Amtsvejsinspektør i Ringkøbing Amt 1920—21, siden 1921 Amtsvejsinspektør i Roskilde Amt.

EJNAR KRUSE, Stadsdyrlæge

f. 31 Januar 1893 i Næstved, S. af Malermester R. K. og Hustru Anna, g. 1920 med Emmy Honoré. Dyrlegeeksamen 1914, praktiserende Dyrlege i Roskilde 1918—28, siden 1928 Stadsdyrlæge i Roskilde, Formand for Voldgift ved Handel med Husdyr.

JENS FREDERIK PEDER JØRGENSEN,
Dyrlæge

f. 11 December 1849 i Lystrup ved Randers, S. af Lærer P. J. og Hustru L. f. Juul, g. med Christine Elisabeth Rasmussen. Dyrlægeeksamen 1886, praktisk Landvæsen i 5 Aar i Argentina, prakt. Dyrlæge i Nyrup 1886—87, ansat ved Københavns Kødkontrol til 1888, ved Københavns Mælkefor-

forsynings Kontrol fra 1888—1928, kommunal Revisor 1917—21, Voldgiftsmand i Tvistigheder for Handel med Husdyr 1918—21, Voldgiftsformand fra 1922—28.

HANS PETER SØRENSEN,
Dyrlæge

f. 7 Juli 1899 i København, S. af Viktualiehandler P. S. og Hustru Karen Marie, g. 1929 med Lilly Lauritzen. Dyrlægeeksamen 1924, Assistent og Vikar 1928, siden 1928 praktiserende Dyrlæge i Roskilde.

JOHANNES AAGE HERVAD-JØRGENSEN,
Dyrlæge

f. 8 Marts 1895 i Ringe paa Fyn. Præliminæreksamen ved Københavns Universitet 1910 (privat dimit.), 1910—13 paa Sagførerkontor, 1918 Dyrlægeeksamen, Assistent og Vikar i Skjern, Heden, Kr. Hyllinge og Viskinde, 1918 prakt. Dyrlæge i Roskilde, fra 1923 1ste Reservedyrlæge ved Statskødkontrollen, Ros-

kilde Andelssvineslagteri.

CHRISTIAN SØRENSEN,
Musikdirektør

f. 20 Maj 1873 i Roskilde, S. af Musikdirektør Th. S. og Hustru Juliane, ugift. Medlem af Hovedbestyrelsen for Danske Musikers Landsforbund siden 1918.

CARL HANSEN GUSTAV SCHWARTZ,
Musikdirektør-Løjtnant, DM.

f. 4 Januar 1866 i Lindknud, S. af Gartner C. Chr. Frd. S. og Hustru Frederikke, g. 1891 med Caroline Ludovika Strøh. Ved 7 Regiment i Fredericia fra 1881—1913, ved 8 Regiment i Roskilde fra 1913—26, 16 Aars Hæderstegn.

REBÆKKASØSTRENES OPTAGELSESHJEM i Roskilde, der er stiftet den 11 Maj 1914, er saaledes en Institution af forholdsvis ny Dato. Hjemmet ejes af Rebækkalogen „Dronning Margrethe Roskilde“, og begyndte under smaa og primitive Forhold i Villa „Firkanten“ ved Sct. Mortensvej. Straks virkede Hjemmet mest som Vuggestue, men efter kort Tids Forløb ændres dette, idet man udvider Hjemmet i Aaret 1916 ved Køb af Villa „Skrænten“, der ligger i Sct. Hansgade. Villaen bygges tildels om og indrettes til Modtagelsen af Spædbørn. Det nye Hjem tages i Brug den 11 Maj 1916. Hjemmet trænger til mere Plads, og man maa atter udvide. Den 16 Marts 1926 opnaar Hjemmet Statsanerkendelse. Staten yder ingen pekuniær Hjælp til dette Hjem, det opretholdes ved Hjælp af Midler fra Logen og fra privat Side samt Tilskud fra Roskilde Kommune, Roskilde Amt og Sparekassen i Roskilde; men Mødre, der kan betale, maa yde 50 Kr. pr. Maaned, men oftest gives der Moderation. Paa Hjemmet optages Værgeraadsbørn, Børn fødte udenfor Ægteskab og

Børn fra ulykkelige Hjem. Hjemmet er særdeles velindrettet og dufter af Renlighed. Værelserne er lyse og luftige og har hver Plads til 8—10 Børn, der ligger i de praktiske „Kravlesenge“. Disse smaa hjælpeløse Børn strutter alle af Sundhed og Velvære. Der er paa Hjemmet ialt Plads til 20 Spædbørn og 15 noget ældre Børn.

Interiør fra Rebækkasøstrenes Optagelseshjem.

Mest optages Pige-

børn, der maa blive paa Hjemmet til deres femtende Aar. Drengbørnene bliver sjældent længere end til deres femte Aar. Hjemmet er i alle Retninger saa godt, at det fuldtud fortjener Borgernes Støtte. Dets Formand er Fru M. PUGHDAL CHRISTENSEN, der siden 1927 har beklædt denne Tillidspost. HANS LARSEN, f. 7 August 1859, har virket som Kasserer siden 1918. Hjemmets daglige Ledelse forestaaes af Bestyrerinde Frøken ANNA HAUGE, f. 25 August 1895 i Give, uddannet i Spædbørnspleje paa forskellige Institutioner bl. a. paa Rigshospitalet i København.

IAGTTAGELSESHJEMMET „ROSKILDEHVILE“ er oprettet i Aaret 1902, som et lagttagelseshjem under Foreningen af 1837, til forsømte Børns Frelse. Grunden, hvorfor man ønskede at oprette et saadant Hjem, var, at man havde Erfaring for det vanskelige og ofte forkerte i at sætte alle Slags Børn i private Plejehjem uden først at kende noget videre til dem.

Hjemmet fik til Huse i „Den gamle Kro“ og Brændevinsbrænderiet ved Roskildevvej, hvilke Bygninger skænkedes af Grosserer Grøn ved Gavebrev i September 1901. Bygningerne blev indrettede for det bestemte Formaal, saaledes at det kunde optage 40 Dreng og 14 Piger. Senere udvidedes Hjemmet til ogsaa at kunne optage ældre Børn og Lærlinge. Børnene faar hele deres Uddannelse paa Hjemmet, ligesom der findes ca. 11 Tdr. Land, der drives som Landbrug af Børnene selv. I Aaret 1924 nedbrændte 2 af Hjemmets Bygninger, men disse opførtes straks igen.

ANNA LUND, Forstanderinde

f. 15 Maj 1890 i Vamdrup, D. af Murermester P. N. L. og Hustru Margrethe. Lærerinde paa Vunderupgaard ved Helsingø i halvandet Aar, siden 1929 Forstanderinde paa „Roskildevile“s Pigeafdeling „Nitihus“.

JOHANNES HØIG, Lærer

f. 6 August 1897 i Galdtrup. Dimitteret 1918 fra Haslev, Lærer paa „Roskildevile“ siden 1926.

MARGRETHE LORENTZEN, Økonoma

f. 24 December 1893 i Løgum, uddannet paa Haderslev Husholdningsskole i 1912, siden 1928 Økonoma paa „Roskildevile“.

ROSKILDE BØRNEHJEM er oprettet af Fru Pastorinde Tolstrup, den 17 Juni 1881. Ogsaa dette Hjem begyndte sin Virksomhed under meget smaa Forhold. Det fik sine nuværende Bygninger i Aaret 1882, hvilke toges i Brug den 7 December s. Aar. Ved Hjælp af Gaver fra alle Samfundslag og ved Støtte fra Stat og Kommune er det lykkedes at skaffe Plads til 20 Pigebørn paa dette Hjem, hvor de kan færdes under moderne hygiejniske Forhold. De Pigebørn, der optages, stammer fra ulykkeligt stillede Hjem. Hjemmets Formand er Frk. FRED TOLSTRUP, f. 13 Februar 1867, D. af afd. Andenpræst ved Roskilde Domkirke Carl T. og Hustru, og Frk. DORA MEYER er Kasserer. Forstanderinde er Frk. MAREN BYNK, f. 15 April 1885 i Ødis Bramdrup, D. af Konsulent N. F. Jensen og Hustru f. Schmidt.

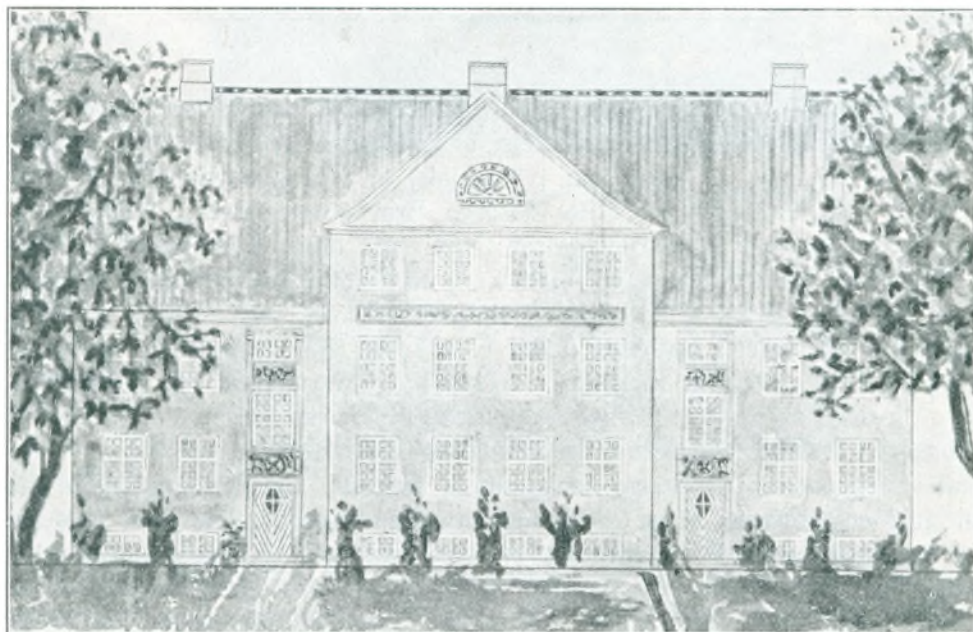
ROSKILDE KØBSTADS FORENINGSLIV. Det Foreningsliv, der i vore Dage rører sig i Roskilde, er sikkert kun en Fortsættelse af tidligere Tidens Foreninger, der benævntes „Lav“. Det første Lav, vi hører om i Roskilde, er Vognmændenes Lav under Kong Chr. II' Tid, som forpligter sig til at besøge Brevforsendelserne. Under den senere Konge, Chr. IV, kommer Lavs-Bevægelsen langt mere frem; Lodsernes Lav, Haandværkernes Lav med deres Oldermænds-Gilder og forskellige Bestemmelser. Egentlig var disse Lav vel ikke oprettede for Selskabelighedens Skyld, men snarere for at varetage de forskelliges Interesser. Saaledes finder vi i Aaret 1800 oprettet en Handelsforening til Varetagelse af Handlendes Interesser. Handel og Haandværk var dengang ikke fri Næring, og hvert Lav havde sine egne konfirmerede Bestemmelser og eget Segl. I Aaret 1862 ophæves Lavsbestemmelserne, og Handel og Haandværk bliver frit.

Først i Begyndelsen af forrige Aarhundrede begyndte dog Foreningerne at vokse op. Foruden at Medlemmerne af og til samles til selskabeligt Samvær med Underholdning o. l., har og havde disse Foreninger alle bestemte Formaal. Vi kender vore gamle Skydebroderselskaber, Ordenskorpsset og mange flere. Senere opstaar de politiske Foreninger, Fagforeninger, Sportsforeninger m. fl. Alle disse Foreninger gør en Indsats i Byens Liv, og ikke mindst har mange skabt Hjem i Byerne for deres ældre Medlemmer, f. Eks. for Enken efter en Haandværker, Haandværkssvendehjem, Handelsstiftelser o. s. v.

ROSKILDE BORGER- OG HAANDVÆRKER-INDUSTRIFORENING er en af de ældste Foreninger i Roskilde. Naar den er stiftet, vides ikke med Sikkerhed; man mener i Aaret 1840. Man har for kort Tid siden fundet en Bog bærende Aarstallet 1843; ifølge denne skal Foreningen have eksisteret nogle Aar før. Det vil føre for vidt at komme ind paa Enkeltheder i denne Forenings snart hundredaarige Historie, vi vil blot fremdrage nogle Hovedpunkter heraf.

Foreningens Stiftere var Haandværkere, og dens Medlemmer kun Haandværkere. Det skal siges, at denne Forening gennem Aarene har hjulpet til mange Sider. Ikke blot har den hjulpet sine egne Medlemmer, men ogsaa disses Enker. Man søgte ogsaa at faa Haand i Hanke med Byens Styre, hvilket resulterede i, at Foreningen fik en Repræsentant i Borgerrepræsentationen. Dette skete i Aaret 1843, da Farver P. Rasmussen valgtes ind i Byens Styre. Det vakte naturligvis en vis Opsigt blandt Byens fornemmere og mere konservative Repræsentanter og var et Tegn paa Tidens politiske Brydninger, der var begyndt. Idag sidder mangfoldige Haandværkere i de forskellige Byers Raad. Foreningen gjorde sin Indsats paa mange Omraader og oprettede f. Eks. en Tegneskole i Aaret 1852, hvortil den aarlig yder Bidrag. — Til at begynde med havde Foreningen Lokaler i Gæstgiver Christensen's Ejendom paa Torvet, kaldet „Maglekilde“. I Aaret 1866

flyttede man til Gæstgiveriet „Prinsen“ (nuværende Hotel af samme Navn); endelig i Aaret 1876 faar Foreningen ombygget „Prinsen“ og faar sine nuværende smukke Lokaler, der vel nok kan siges at være de smukkeste i sin Art indenfor Foreningslivet her paa Sjælland. Som før nævnt havde Foreningen mange Interesser, og vi kan endnu nævne, at man beskæftigede sig med Lotteri-Sagen samt dannede Syge- og Hjælpekasse m. m.; medens man tidligere kun optog Haandværkere, optager Foreningen nu Medlemmer blandt Byens Borgere, saavel fra Handel som fra Industri, og man maa vel sige, at Foreningen er den førende i vor Tids Roskilde. Foreningens Formand er i Dag ANDERS PEDER JENSEN, Malermester, f. 4 April 1870 i Lyngerup, S. af Husmand P. J. og Hustru Kirstine. Etableret i Roskilde i Aaret 1897, Formand for Roskilde Borger- og Haandværker-Industriforening.

Haandværkerforeningens Stiftelse.

ROSKILDE HAANDVÆRKERFORENING stiftedes i Aaret 1870, den 22 Novbr., men kan egentlig siges at have eksisteret længere Tid forud, idet den i forrige Afsnit omtalte Forening jo netop var en Forening for Haandværkere. Grunden til den nye Haandværkerforenings Oprettelse maa søges deri, at Haandværker- og Industriforeningen, efterhaanden som Næringsloven af 1857 gjorde sin Virkning, optog andre Medlemmer end netop indenfor Haandværkerstanden, hvilket resulterede i, at Haandværkerne mente, at deres Interesser ikke altid varetoges paa en for dem tilfredsstillende Maade. En Kreds af Haandværkere samledes derfor i Aaret 1870 hos Restauratør Rosenberg i Læderstræde, hvor man stiftede Roskilde Haandværkerforening med Bødker A. C. Larsen som Formand. Foreningens Love vedtoges, og Foreningen var en „ren“ Haandværkerforening. Men ogsaa indenfor den ny Forening optoges med Tiden andre Medlemmer, saasom unge Mennesker indenfor Handelen samt „agtværdige Enker og deres Døtre“.

I det store og hele afviger denne ny Forening ikke meget fra Moderforeningen, tværtimod samarbejder de to Foreninger i bedste Forstaaelse, ligesom mangfoldige Sager og Spørgsmaal drøftes i Fællesskab. Nærmest kan man vel sige, at Roskilde Haandværkerforening staar som den første aabne Dør i Byen for enhver ny Borger, som ønsker at slutte sig til Byens Borgerskab.

De to Foreninger drøfter, som allerede nævnt, mange Spørgsmaal, ofte Spørgsmaal der angaar Byen og Sager vedrørende denne; herigennem har Foreningerne sammen ofte naaet Resultater, der har gavnet saavel Byen som Foreningerne selv.

Man havde gennem lange Tider arbejdet paa at faa oprettet en Stiftelse for Foreningen; dette Maal naaedes ved en storstilet Gave fra Halmfabrikant L. Nielsen og Hustru, der skænkede Grunden til Stiftelsen. Selve Stiftelsen kunde da indvies den 1 Oktbr. 1919. Stiftelsen har ialt tolv Lejligheder, hver paa 2 Værelser.

Haandværkerforeningens Bestyrelse bestaar nu af: Murermester H. Chr. BYBERG, Formand, Murermester C. JOHANSEN, Murermester HOLMBUM, Tømrermester J. P. JENSEN, Glarmester DELFF, Stenhugger H. P. HANSEN-GLEM og Assistent C. E. NIELSEN, hvilken sidstnævnte har været Foreningens mangeaarige Kasserer.

HANS CHRISTIAN BYBERG,
Murermester

f. 1 September 1877 i Vindinge, S. af Husmand J. B. og Hustru Ane f. Lidvigsdatter. Murermester i 1910, etabl. i Roskilde 1913, Medlem af Hjælpekassens Bestyrelse fra 1917--21, af Ligningskommissionen 1923 og af Byraadet fra 1925--29, Formand for Haandværkerforeningen.

H. P. HANSEN-GLEM,
Stenhugger

f. 6 Oktober 1876 i Glim, g. 1903 med Johanne f. Madsen, Bestyrelsesmedlem i Roskilde Haandværkerforening.

SELSKABET DE DANSKE FORSVARSBRØDRE FOR ROSKILDE OG OMEGN er, paa Initiativ af daværende Politibetjent Christoffersen, stiftet den 1 Marts 1878. Christoffersen havde under et Ophold i Horsens gjort sig bekendt med den lignende Forening i denne By. Da C. kom hjem til Roskilde, forelagde han sine Planer for en Kreds af Mænd ved et Møde paa Hotel Prinsen, hvor Planen faldt i god Jord, idet man straks kunde starte Foreningen med ikke mindre end 150 Medlemmer. Man valgte Redaktør Jul. Christiansen til Formand. Samtlige Forsvarsbrødre-Foreninger har deres Oprindelse fra Jylland, hvor der i Aarene omkring 1871 dannedes saadanne Foreninger, der hastigt dannede Skole over det ganske Land.

Selskabet i Roskilde kan se tilbage paa de noget over 50 Aars Eksistens med Tilfredshed, idet det har udført et stort socialt Arbejde; saaledes har det alene til Syge- og Begravelseshjælp udbetalt sine Medlemmer over 65.000 Kr., til trængende Medlemmer er udlaant noget over 24.000 Kr. Det samlede Kontingent andrager over 95.000 Kr., og Selskabets Formue andrager nu over 7000 Kr. Foruden den Støtte, Foreningen altid har ydet sine Medlemmer, har den ogsaa altid forstaaet at samle disse til Adspredelse og Fornøjelse, til Selskaber og Fester.

Følgende Mænd har gennem Tiderne haft det ærefulde Formands-Hverv, nemlig: Redaktør Jul. Christiansen (1877--82), Bogholder O. Pedersen (1882--83), atter Redaktør Jul. Christiansen (1883--1903), Inspektør Christensen (1903--08), Jul. Nimb (1908--16), atter Inspektør Christensen (1916--29) og siden 1929 Selskabets nuværende Formand Skrædermester ERIK PEDERSEN GLIIM. Bestyrelsen bestaar nu af: Skotøjshandler O. OLSEN, fhv. Viktualiehandler MALMBERG, Købmand A. JENSEN, Glarmester TROENSEGAARD NIELSEN, Købmand LEHMANN MADSEN. -- Selskabets Kasserer og Sekretær er Trafik-assistent H. ANDERSEN.

Selskabets nuværende Medlemstal overstiger de 175.

ERIK PEDERSEN GLIIM,
Skrædermester

f. 14 September 1879 i Roskilde, S. af Hans Chr. P. og Hustru Johanne Marie f. Nielsen, g. 1908 med Kirstine Olsen. Etableret i Roskilde 1926, Formand for De danske Forsvarsbrødre for Roskilde og Omegn.

EJNAR LEHMANN MADSEN,
Købmand

f. 31 Marts 1899, S. af Møller Rasmus M. og Hustru Marie Johanne f. Myretue, g. 1925 med Rigmor Margrethe Hansen. Etabl. i Roskilde 1925 ved Overtagelse af Faderens Forretning, der er grundlagt 1888, Medlem af Bestyrelsen i De danske Forsvarsbrødre for Roskilde og Omegn siden 1928, Revisor i Idrætsunionen.

TROENSEGAARD NIELSEN, Glarmester

f. 10 Okt. 1884 i Sct. Jørgensbjerg. Medlem af Bestyrelsen for De danske Forsvarsbrødre for Roskilde og Omegn.

H. ANDERSEN, Trafikassistent

Kasserer for De danske Forsvarsbrødre for Roskilde og Omegn siden 1928.

V. Nielsen.

GL. ROSKILDE AMTS GARDERFORENING stiftedes i Aaret 1909 af en Kreds af gamle Gardister fra Roskilde og Omegn. Foreningens første Formand var Bogholder O. Petersen, Roskilde Andelssvineslagteri. Han afløstes af Godsejer Hellmers. Begge er nu Æresmedlemmer af Foreningen.

Foreningens Formaal er: Videre at udvikle og stadig at vedligeholde Kærligheden til Konge og Fædreland, at bevare det gamle, kammeratlige Baand fra Soldatertiden mellem Foreningens Medlemmer samt at understøtte trængende Medlemmer og deres Efterladte.

Foreningen tæller nu over 100 Medlemmer; dens nuværende Formand er Købmand VOLMER NIELSEN, f. 16 Juli 1889, S. af Møller A. N. Viby Mølle, g. 1916 med Ingeborg Holme.

ROSKILDE HANDELSTANDSFØRENING stiftedes i Aaret 1857 den 30 Oktober med daværende Købmand Søren Møller som Formand. Det vil føre for vidt her at komme ind paa alle Enkeltheder i Foreningens Historie, gennem de mange Aar den har eksisteret, dog skal det siges, at den altid har forstaaet at varetage sine Interesser og altid har holdt sine oprindelige Formaal for Øje. Blandt de Ting, Foreningen har udrettet, maa nævnes, Handelsskolens Oprettelse. Bygningen selv fik Foreningen rejst i Aaret 1918; Midlerne fik man, dels fra Foreningen selv, dels fra Statstilskud. Foreningen raader ogsaa over et Understøttelsesfond paa ca. 60.000 Kr., overvejende fremskaffet ved Gaver fra Medlemmer.

Foreningens nuværende Formand er Isenkræmmer P. KÆLP, f. 9 Oktober 1887 i Randers, S. af Købmand J. C. K. Etableret i Roskilde 1911. Desuden sidder i Bestyrelsen: Grosserer H. A. JENSEN, Købmand H. JOHANSEN, Købmand A. HANSEN og Købmand TH. LARSEN.

ROSKILDE KØBMANDSFØRENING er stiftet den 17 Marts 1903, men under Navnet „Detailhandlersocietetets Roskilde Afdeling“. Foreningens Formaal var og er at støtte Købmanden, hvorved der i dette Tilfælde særlig menes Kolonialhandleren. Grunden til Foreningens Oprettelse maa søges i en Strid, der paa den Tid herskede indenfor Detailhandlerne, den saakaldte „Kolonialkrig“, men ogsaa deri, at man ønskede at danne en Forening, der virkelig kunde skaffe bedre Kaar for Kolonialhandlerne, samt støtte disse.

I Aaret 1912 omdøbtes Foreningen til sit nuværende Navn. De vanskelige Kaar, der ogsaa indenfor Kolonialbranchen skabtes under Verdenskrigen, blev paa mange Maader forbedrede ved Foreningens Hjælp, men ogsaa under mange andre Forhold og paa andre Omraader har Foreningen været til stor Støtte for disse Handlende. Foreningens Medlemstal er noget over 80. Foreningens Omraaade er til Havdrup i Syd — til Hvalsø i Vest — Horns Herred til Sæby — Herringløse i Nord og til Sengeløse i Øst.

Foreningens første Formand var Købmand H. Helme, der var Formand indtil Aaret 1913. Fra 1913—14 fungerede Købmand A. Winther som Formand; i de kommende 10 Aar var Formanden Købmand J. P. Andersen, der i Aaret 1924 afløstes af nuværende Formand Melhandler L. P. NIELSEN. Bestyrelsen bestaar af: Købmand V. LARSEN, Næstformand, Købmand FR. PEDERSEN, Købmand ALBRECHT JENSEN, Købmand V. NIELSEN, Kasserer, Købmand CHR. OLSEN og endelig, som Repræsentant for Landkøbmændene, Købmand P. C. ANDERSEN, Herringløse.

LARS PETER NIELSEN, Melhandler

f. 22 Februar 1877 i Jydstrup, S. af Gaardejer Jørgen N. og Hustru Ellen Christine f. Jensen, g. 1904 med Karen Christine V. f. Byberg. Etabl. i Roskilde 1911, Formand for Roskilde Købmandsforening siden 1924, Næstformand i samme 1920, Medstifter og Formand i Roskilde Motionsklub, Medlem af Ligningskommissionen fra 1920—29.

ALBRECHT JENSEN, Købmand

f. 5 Oktober 1880 i Roskilde, S. af Murer H. E. J. og Hustru Christine Jensen, g. 1912 med Karen Pedersen. Etabl. i Roskilde 1908, Bestyrelsesmedlem i De danske Forsvarsbrødre og Kasserer i Købmandsforeningen siden 1916.

ROSKILDE IDRÆTS-UNION er stiftet i Aaret 1927 som en Forening til Samling af de forskellige Idrætsgrene i Roskilde. Unionens Formaal er at være Mellemed mellem de tilsluttende Foreninger og Roskilde Byraad ang. Idrætsparken, der byggedes af Kommunen for noget over 90.000 Kr. Kommunen er Ejer af denne Park.

Foruden ovennævnte Formaal er Unionen naturligtvis stiftet for at kunne varetage de enkelte Sportsforeningers Interesser, saavel udadtil som indadtil. Saaledes har hver enkelt Forening sin Repræsentant i Unionens Styrelse. Unionen arbejder endvidere for Udøvelse af god og sund Sport, og Bestemmelser desangaaende er vedtaget den 13 Febr. 1929. Mellem de Foreninger, der sorterer under Unionen, skal vi nævne: Roskilde Amatør-Idrætsklub, Frivilligt Drenges Forbund, Afholdsforeningernes Idrætsforening, K. F. U. M.'s Idrætsforening, Roskilde Kricketklub, Roskilde Motionsklub, Roskilde Boldklub, Roskilde Svømmeklub, D. U. I., Roskilde Tennisklub og Roskilde Gymnastikforening. Medlemsantallet er nu 1500. — Unionens Styrelse bestaar af: Skotøjshandler O. OLSEN, Formand, Bestyrer F. CHRISTIANSEN, Kasserer, Byraadssekretær LYHNE, Købmand V. NIELSEN, Sekretær og Bogtrykker CHR. ANDERSEN, Næstformand. Som Forretningsudvalg fungerer Formand, Kasserer og Sekretær.

OLUF OLSEN, Skotøjshandler

f. 3 December 1888 i Glim, S. af Smedemester Hermand O. og Hustru Marie f. Hansen, g. med Laura Jensen. Formand for Roskilde Idrætsunion siden 1928, Medlem af Bestyrelsen for De danske Forsvarsbrødre for Roskilde og Omegn.

VALDEMAR EMIL NIELSEN, Købmand

f. 2 Oktober 1897 i Tillitse, S. af Gaardejer Hans N. og Hustru Berta, g. 1921 med Marie Olsen. Etabl. i Rødovre 1919, i Roskilde 1920, Sekretær i Roskilde Idrætsunion, Bestyrelsesmedlem i følgende Foreninger: Roskilde Motionsklub. Roskilde Købmandsforening, Centralforeningen af Benzinformidlere i Danmark; Formand for Roskilde Benzinhandlerforening.

ROSKILDE KRICKETKLUB er stiftet i Aaret 1928 og er saaledes den yngste af de Sportsforeninger, der staar under Unionen. Selvom Foreningens Medlemsantal ikke er stort, kan den dog se tilbage paa mangen en god Kamp og flere Sejre.

Dens Bestyrelse bestaar af: Købmand HOLGER SØRENSEN, Formand, f. 9 Juli 1899 i Hesselrød, S. af Gaardejer Chr. S. og Hustru Alvide f. Olsen, g. 1925 med Valborg Mauritzen. Siden 1929 Formand i Klubben.

Næstformand er Disponent CARL JULIUS NIELSEN, f. 15 August 1897 i Sorø, g. 1925 med Clara Henriette Johansen. Næstformand siden 1929.

Kasserer i Klubben er Disponent POUL LEHRMANN MADSEN, f. 20 December 1902, S. af Garver P. M. og Hustru Kirstine f. Hansen, g. 1927 med Agnes Jørgensen.

ROSKILDE GYMNASTIKFORENING er stiftet i Aaret 1924 paa Initiativ af nu afdøde Cyklehandler Henriksen, der som Forkæmper for Ungdommen var en velkendt Mand i Byen. I væsentlig Grad skyldes det ham, at denne Forening fik en saa sund og god Start, som Tilfældet var. Foreningen stiftedes paa et Møde, der afholdtes paa Højskolehjemmet den 22 Oktober 1924. I Starten stod Foreningen under Gl. Roskilde Amts Skytte- og Gymnastikforening, men udskilte sig herfra i Aaret 1929. Før omtalte Henriksen virkede som Formand indtil sin Død og efterfulgtes af Politibetjent Eliassen i Aaret 1925, der igen afløstes af nuværende Formand Gartner HILLEBERT NIELSEN,

Denne Forening har altid forstaaet at holde sin Standard højt og maa betragtes som den førende Idrætsforening i Roskilde, ja langt ud over Sjælland har den forstaaet at vinde Ry; saaledes hjemførte den Sjællandsmesterskabet i Aaret 1929 i Holdgymnastik og Enkeltmandsgymnastik. Ogsaa Svømning staar paa Foreningens Program, i hvilken Sport man ligeledes har forstaaet at hævde sig; i Svømning har Foreningen hele 5 Sjællandsmesterskaber. Foreningens Formaal er ikke alene at vække Interesse hos den opvoksende Ungdom for den gode Sport, men derigennem ogsaa at udvikle dem sjæleligt og legemligt. Dens Medlemmer tæller over 300 i Tal. Alle disse Medlemmer deles i Hold for Damer, Herrer og Børn.

Næstformand, Fabrikant, Løjtnant REGNAR BAY JØRGENSEN, f. 20 Oktober 1901 i Ryslinge, S. af Cementvarefabrikant L. J. og Hustru Hanne Frederikke f. Bay, g. 1929 med Maria Høyer f. Midtgaard.

Kasserer, Garver NIELS PEDERSEN, f. 11 Maj 1879, S. af Postbud P. P. og Hustru Mariane f. Jacobsen, g. 1902 med A. M. Hansen.

Endvidere følgende Medlemmer af Bestyrelsen: Arkitekt SVEND ENNGAARD PEDERSEN, f. 13 Maj 1896 i Kirke Hvalsø, S. af Tømrermester H. P. og Hustru Katrine f. Petersen, ugift; samt Fru RODE, Frøken H. ANDERSEN og H. SKJOLD MADSEN.

ROSKILDE MOTIONSKLUB AF 1925 stiftedes den 7 Oktober. Man afholdt denne Dag et Møde, der udelukkende var tænkt som et Møde, paa hvilket man ønskede at vække Interesse for Sagen, men Tilslutningen var saa stor, at man straks besluttede at

stifte Foreningen. I Klubbens Bestemmelser hedder det, at kun Mænd over 30 Aar kan optages som Medlemmer. Dens Formaal er at dyrke Motionsgymnastik og Haandbold; i den sidste Sport har Klubben deltaget i adskillige Matcher og er gaaet derfra med Held, ja endogsaa som Vinder. Straks var det Meningen kun at optage ialt 30 Medlemmer, senere udvidedes dog denne Bestemmelse til at omfatte 50. Klubben har sine Timer i Absalonsgade Skole, hvor man intet betaler for Lokaler, men kun skal sørge for Renligholdelse. Holdene har siden Klubbens Stiftelse været ledet af Officiant GERTSEN.

Bestyrelsen bestaar af: Melhandler L. P. NIELSEN, der er Formand og Medstifter, Købmand V. NIELSEN, Kasserer, Købmand VOEFFECKEL, Maler JUHLIN og Købmand C. J. JØRGENSEN.

JØRGEN AAGE GERTSEN, Officiant

f. 23 Juli 1890 i Skovhadstrup, S. af Stenhugger O. G. og Hustru Kirstine f. Andersen, g. 1927 med Henriette Frederiksen. Rekrut 1912, Korporal 1913, Sergent 1915, Officiant 1922, udgaaet fra Hærens Gymnastikskole som eksam. Lærer i Fægtning, Svømning og Dans samt Fri Idræt, siden 1925 Leder af Roskilde Motionsklub og Leder af Svømmeklubben siden 1925.

ROSKILDE SVØMMEKLUB stiftedes ved et Møde Sommeren 1926, paa hvilket man straks valgte Bestyrelse og udformede og vedtog Lovene. Som Klubbens første Formand fungerede Barbermester P. Sørensen. Officiant GERTSEN, som havde taget Initiativet til Dannelse af Klubben, blev valgt til Leder af det praktiske Arbejde, hvilket han stadig leder. I de Aar, der er gaaet, er Medlemsantallet stadig steget; Arbejdet er gaaet godt fremad, idet man om Sommeren dyrker Svømningen, medens man i Vinterhalvaaret dyrker Haandbold for Herrer og Plastik for Damer.

Svømningen er dog Klubbens egentlige Omraade, og her har man særlig lagt Vægt paa al Konkurrence-Svømning, hvilket har haft til Følge, at Klubben staar som en førende indenfor Klubberne paa Sjælland. Klubben har ikke alene sørget for sig selv, men dens Initiativ skyldes f. Eks. lignende Klubbers Oprettelse i Frederikssund (1928), Frederiksværk og Lindborg (1930) og Køge (1929). Klubbens Maal er og har altid været at søge Interessen for Svømmesporten udvidet. Ogsaa Livrednings-Sagen har Klubben Tid at interessere sig for, ja i en saadan Grad, at den f. Eks. i Aaret 1929 opnaede det næsthøjeste Pointantal i hele Danmark.

Klubbens nuværende Bestyrelse bestaar af: Slagtermester P. C. POULSEN, Formand, Assistent JØRGEN NIELSEN, Næstformand og Kasserer, Konstruktor BØGE GREGERSEN, Sekretær, Ekspedient KNUD LARSEN, Ekspedient SV. AAGE NIELSEN, Guldsmed IVER CHRISTIANSEN og Maler ROBERT JØRGENSEN.

I Øjeblikket tæller Klubben 40 aktive Damer og 60 Herrer som Medlemmer, medens passive Medlemmers Antal andrager 80.

POUL CHRISTIAN POULSEN, Slagtermester

f. 16 Juni 1881 i Skive, S. af Muremester M. P. og Hustru Ane f. Christensen, g. 1914 med Rigmor Larsen. Etabl. i Roskilde 1922, tidligere Formand for Hobro Sportsklub, nu Formand for Roskilde Svømmeklub.

ROSKILDE BOLDKLUB AF 1906, stiftet i Aaret 1906 med 22 Medlemmer. Nu tæller Foreningen ikke mindre end noget over 175 Medlemmer, alle aktive. Foreningens Formand er ALBERT CHRISTENSEN, f. 19 April 1904, S. af Skomager P. Chr.

AMATØR IDRÆTSKLUBBEN „ROSKILDE“, eller som den i daglig Tale altid kaldes „A. I. R.“, er Byens mest alsidige Idrætsforening, idet den dyrker Atletik, Boksning, Brydning og Haandbold, foruden at Klubben har en særlig Afdeling for Damer, der dyrker Atletik og Haandbold.

Klubben startedes i Aaret 1919 under Navnet „Arbejdernes Idrætsklub, Roskilde“; senere ændredes Navnet. I de 11 Aar Klubben har eksisteret, har den været i stadig Fremgang og har haft Repræsentanter ved Stævner o. l. indenfor alle fire Sportsgrene.

Den Sportsgren, der tog det store Opsving og førte an, var Boksningen; dette skyldes i første Række den udmærkede Idrætsmand Rich. Madsen, mangeaarig Danmarksmester i Boksning og Danmarks Repræsentant ved mangfoldige Landsstævner med Sverige, Norge, Tyskland, Holland, Skotland og England som Modstandere. Med Boksningens Fremgang fulgte Brydningen, og Klubben har i Aarenes Løb deltaget i mange store Arrangementer, hvor Boksning og Brydning stod paa Programmet; disse Arrangementer har været af saavel national som af international Art.

Atletiken tog sit Opsving i Aaret 1924. Den havde Aarene før arbejdet under yderst primitive Forhold, idet man til Træningsplads kun havde en ganske almindelig, aaben Plads ved Gasværket, hvilken man dog ved et stort og ihærdigt Arbejde fik planeret, saa den nogenlunde kunde bruges. Denne Plads benyttedes da indtil Roskilde Idrætspark aabnedes i Aaret 1927. De gode Forhold, hvorunder Idrætsmændene nu kunde arbejde, bidrog naturligvis stærkt til, at Atletiken ogsaa gik stærkt frem.

I den ny Idrætspark har Klubben afholdt flere store Stævner, saaledes ved Indvielsen i 1927 og senere i 1928 ved Landsholdskampen, ved hvilken sidste der opnaaedes Publikums-Rekord med over 2000 Tilskuere. Ogsaa Atletiken i Roskilde har gennem Aarene vundet fine Sejre og har forstaaet at hæve sig op mellem de første.

Først i Aaret 1929 optog Klubben Haandbold paa sit Program. Nævner man de tre Sportsgrene: Boksning, Brydning og Atletik. er der tre Mænds Navne, man maa fremhæve, Mænd, hvis Indsats for de enkelte Grene, har haft meget stor Betydning for Sporten. Disse tre er: For Boksningens Vedkommende RICH. MADSEN, for Brydningen KAJ E. NIELSEN og for Atletiken CHR. ANDERSEN.

Boksningens store Fremgang kan for en stor Del tilskrives Rich. Madsen, idet han ved sine smukke Kampe i Ind- og Udland skabte Interesse for denne Sport, ligesom han gennem Aarene har oplært mange Sportsfolk i Boksningens Finesser. Ikke mindst gav han, ved sin altid korrekte og noble Optræden, alle andre Sportsfolk et Eksempel paa hvorledes en Sportsmand bør være.

Hvad Brydningen angaar kan det siges, at Kaj E. Nielsen maa tillægges stor Fortjeneste, idet han har givet Klubbens forskellige Medlemmer en grundig og maalbeviset Undervisning, der er resulteret i en dygtig Stab af gode Brydere. Endelig skal vi blot nævne Chr. Andersen, der, foruden at være Klubbens Leder, altid har deltaget i selve Sporten, i dette Tilfælde altsaa særlig Atletiken, med glødende Energi, saaledes at denne Idrætsgrens Udøvere indenfor Klubben kan regnes at høre hjemme blandt de første her i Landet.

CHR. ANDERSEN, Bogtrykker

f. 10 Januar 1903 i Ringsted, S. af Træarbejder Jacob A. og Hustru Kristine f. Hansen, ugift. Siden 1923 ansat ved „Roskilde Avis“, nuværende Leder for Amatør Idrætsklubben i Roskilde.

ROSKILDE SANITETS-KOLONNE er oprettet i Aaret 1920 og er idag en ret omfattende Nødhjælps-Station, vel udrustet med alt Materiel til Brug ved Ulykker og lignende. Stationen raader over Depoter af Forbindsager, tekn. Redningsmidler saasom Pull-Motor m. m. Ligeledes forefindes særligt konstruerede Baarer til Brug ved større Katastrofer, saasom Jernbaneulykker etc. Stationen har oprettet særlige Depoter ved Havnen i Roskilde, ved Karlslunde og ved Solrød Strand. Der disponeres over ca. 25 fuldt uddannede Samaritter; der staar ca. 20 Automobileer til Kolonnens Disposition i Tilfælde af hurtig Udrykning ved Ulykker. Kolonnen har alt vel organiseret, har saaledes særlige Kort over Jernbanelegemer etc., saaledes at alt ligger klart, om noget skulde ske.

OSCAR ELIAS CHRISTIANSEN, Forvalter

f. 28 Juni 1878 i Sct. Jørgensbjerg, g. 1903 med Gerda Herreborg. Har virket i Udlandet fra 1897—1904, Mester paa Straffeanstalten Vridsløse fra 1904—09, Forvalter paa Roskilde Fattiggaard siden 1909, tildelt følgende Hæderstegn: Dansk Røde Kors Medaille, Hs. M. Kongens Emblem, Østrigs Røde Kors.

JYDSK FORENING er stiftet i Aaret 1920 med det Formaal at samle de i Roskilde og Omegn boende Jyder til Selskabelighed og Fester for derigennem at skabe Sammenhold indenfor „Jyde-Kolonien“ og bevare Minderne og Kærligheden til Fødelandet Jylland. Foreningen optager selvsagt kun Jyder og maa nærmest siges at være en selskabelig Forening.

JOHS. JENSEN ARNSØ, Fabrikant, Hotelejer

f. 14 September 1877 ved Ribe, S. af Gaardejer Niels J. og Hustru f. Jensen, g. 1912 med Anna Skaarup. Medlem af Bestyrelsen for Jydsk Forening 1922 og Formand for denne siden 1924.

JENS DIDERIK CARL JENSEN, Stabsofficiant, DM.

f. 7 Oktober 1871 i Aarhus, S. af Slagtermester N. Chr. J. og Hustru Maren f. Villadsen, g. 1900 med Oline Jensen. Rekrut 1891, Korporal 1892, Sergent 1893, Næstformand for Officiantgruppens Hovedorganisation fra 1920—29, Stabsofficiant 1923, Formand for Officiantforeningen i Roskilde fra 1914—29, Næstformand i Jydsk Forening, tildelt Hæderstegn for 16 Aars tro Tjeneste.

SYGEKASSEN „HJEMMETS TRØST“ er stiftet den 7 Maj 1898 og blev statsanerkendt s. A. den 1 August. Dens Virkefeldt er Roskilde og Sct. Jørgensbjerg, samt Eng- og Flengmarken.

Baade hvad Medlemsantal og Ydelser angaar har Foreningen i de senere Aar gennemgaaet en stor Udvikling; den har saavel Begravelseskasse som Invalidforsikring.

Indtil Aaret 1924 havde den Kontor forskellige Steder i Byen, disse var dog alle ret smaa, og som Tiden gik, maatte man se sig om efter større og tidssvarende Lokaler. Disse fandt man i Allehelgensgade No. 13, hvor man købte Ejendom i 1924, og hvor man endnu har Kontorer.

At Sygekassen efterhaanden udøver en ret stor Virksomhed vil fremgaa af følgende Tal. I Aaret 1929 blev der af Medlemmerne indbetalt som Kontingent 179.551 Kr. og 39 Øre; samme Aar udbetaltes i Dagpenge til Hospitalsophold, Lægehjælp og Medicinalt 231.796 Kr. og 14 Øre. Endvidere udbetaltes til Invalidere-Nydere 53.865 Kr. og 21 Øre.

Sygekasseledelsen bestaar af 7 Medlemmer; siden 1926 har Fyrbøder P. JØRGENSEN været Formand og Næstformand er Bestyrer J. P. HANSEN. Som Forretningsfører er ansat P. E. BORRILD, der siden den 1 Oktober 1917 har haft denne Stilling.

NIELS PEDER JØRGENSEN, Fyrbøder

f. 26 Maj 1875 i Ondløse, g. 1902 med Marie Stoltenberg. Medlem af Bestyrelsen for „Hjemmets Trøst“ i 15 Aar, siden 1925 Formand for samme.

Dansk Assuranceforretnings Ejendom.

Som allerede tidligere omtalt, har der gennem Tiderne været mange Ildebrande i Roskilde By. Vi skal blot minde om de mest alvorlige, nemlig Branden i Aaret 1731 i April Maaned, hvor der brændte ikke færre end 24 Gaarde, og Branden fire Aar efter, hvor det meste af Skomagergade og en stor Del af Algade brændte. Disse Brande paaførte Byens Borgere store Tab, da der jo dengang ikke fandtes Forsikringsselskaber eller lignende Institutioner, der kunde udrede Erstatningssummer for det, der var mistet.

Først i Aaret 1761 oprettedes Den almindelige Brandforsikring for Bygninger for Købstæderne, og efter denne fulgte saa mange lignende, baade Bygnings- og Løsøreforsikringsselskaber.

I Aaret 1899 grundlagde saaledes nuværende Branddirektør H. C. ANDERSEN sin nu saa omfattende Virksomhed, der omfatter alle Arter af Assurance. Faa Aar efter Grundlæggelsen fik Forretningen sin egen Bygning i Ringstedgade, og Forretningen er nu i Provinsen den største i sin Branche.

H. C. ANDERSEN, Direktør

f. 28 September 1878 i Roskilde. Ansat som Assistent ved Sjællands Stiftsriverkontor i Roskilde Aar 1894, blev Aar 1896 Stiffuldmægtig, overtog Aar 1922 den økonomiske Administration for Domkirkegodset, som Sekretær hos Domkirkens Værge, startede Aar 1899 egen Assuranceforretning, Medstifter og Direktør for Tyverforsikringsselskabet „Danmark“, blev Aar 1925 Branddirektør for Købstædernes alm. Brandforsikring, beklæder en Mængde Tillidshverv indenfor Assuranceverden etc., 1920 Medlem af Roskilde Grundejerforenings Bestyrelse, 1926 Medlem af Bankraadet i Roskilde Bank, 1928 Formand for den konservative Vælgerforenings 3 Valgkreds 1926 Formand for A/S. Roskilde Avis, 1920 Medlem af Nævningegrundlisteudvalget, 1924 Kasserer for sønderjydske Skolefond, Roskilde Afdeling, m. m.

CARL KRISTIAN WILDNER,
Skorstensfejermester

f. 7 April 1884 i Sct. Jørgensbjerg, S. af Skorstensfejermester V., g. med Ane Cicillie f. Jacobsen. Mester i Hvalsø og Serløse Sogne i 1916, d. s. i Frue og Sct. Jørgensbjerg, samt Eng- og Flengmarken siden 1917.

PETER HEINRICH BRØKER,
Skorstensfejermester

f. 13 Januar 1891 i Hannover, S. af J. B. og Hustru Metha f. v. Borstel, g. 1916 med Emma Nielsen. Ansat i Faxe, Køge, Slagelse, Ringsted, og Roskilde, Bestyrer i Roskilde til 1927 og Mester for Roskilde Købstad og Marken fra 1927, Brandtilsynsmand for Roskilde Brandkommission.

C. J. S. JENSEN, Gas- og Vandmester

f. 16 Februar 1890 i Roskilde, S. af Gas- og Vandmester S. P. J. og Hustru Anna, g. 1915 med Inger I. f. Krøyer.

MARIE BERGSTRØM,
Musiklærerinde

f. 27 Marts 1874 paa Ourø. Uddannet paa Det kgl. Musikkonservatorium fra 1896—99, senere videre Uddannelse hos forskellige Musikpædagoger, siden 1892 Musiklærerinde i Roskilde.

HALDOR WAAGE,
Landbrugskonsulent

f. 1 November 1903 i Charlottenlund, S. af Departementchef W. Artium 1921, dimit. fra Landbohøjskolen 1926, siden 1927 Konsulent i Regnskabsføring for Gl. Roskilde Amts Landboforening.

CLARA KNUTH, Grevinde,

f. 9 Februar 1878, D. af Kammerherre, Hofjægermester Grüner til Raunstrup—Kærup m. m. og Hustru Clara f. Simonsen, g. 1902 med Viggo Chr., Greve. 1896—99 Elev paa det kgl. danske Musikkonservatorium, uddannet senere af forskellige fremragende Lærere, i en Aarrække virket som Koncertsangerinde og Pianistinde i U. S. A., siden 1917 bosat i Roskilde, Sang- og Klaverpædagog, Medlem af Bestyrelsen for Roskilde Musikforening.

ROSKILDE DOMKIRKESOGNS LANDDISTRIKT hører i gejstlig og kommunal Henseende til Købstaden Roskilde, men har sit eget Ligningsvæsen. Sognet ligger sydvest for Byen og omgives af denne samt Sct. Jørgensbjerg Sogn, Glim Sogn og Svogerlev Sogn. Det samlede Sogneareal udgør ca. 353 ha, og Distriktet er opstaaet ved kgl. Resolution af 5 September 1870, idet et mindre Distrikt udskiltes fra Købstaden Roskilde. Indbyggerantallet var i Aaret 1916 ca. 86. Bebyggelsen er meget spredt og bestaar nærmest af Villaer langs Vejene til Korsør og Holbæk. Distriktet hører til Sømme Herred.

Distriktsraadet bestaar af: Plejer J. JENSEN, Formand; Kedelpasser A. MORTENSEN; Isolator V. JØRGENSEN; Gaardejer J. JOHANSEN; Handelsmand L. A. SØRENSEN. Værgeraadet: Dommerfuldmægtig O. KANN, Formand. Sognefoged: N. NIELSEN.

VOR FRUE SOGN danner egen Sognekommune og grænser til Købstaden Roskildes Markjorde, Glim Sogn, Gadstrup Sogn i Ramsø Herred, Snoldelev Sogn, Tune Sogn og Vindinge Sogn i Tune Herred. Det har Tingsted i Roskilde og hører under samme Rets- og Politikreds, Roskilde Amtstuedistrikt, Roskilde Lægekreds, Roskilde Skatte- og Skyldkreds og Amtets 5 Folketingskreds. Dets samlede Jordareal er ca. 1627 ha, hvoraf ca. 7 ha. optages af Moser og andre Vandarealer. Der findes ingen Skov i Sognet. Indbyggerantallet var i Aaret 1800 ca. 600, i 1900 658, i 1915 ca. 1000 og er nu ca. 800.

Sognet ligger i Sømme Herred, og dets Jorde er temmelig højtliggende, men gennemgaaende jævne og ret sandmuldede. I Sognets vestlige Del og særlig ved Darup sænker Terrænet sig og gaar over i Moser og Engdrag.

Kirken ligger ca. 3 km' fra Roskilde By. Ved kgl. Resolution af 10 Januar 1911 udskiltes der fra Sognet et Areal, som underlagdes Roskilde By i saavel gejstlig som verdslig Henseende. Vor Frue Kirke, der er Stifts- og Landsbykirke, blev samme Aar atter indlemmet i Roskilde By og bruges nu kun til Begravelser. Kirken, der har givet Sognet Navn, tilhørte gennem adskillige Tider Sognet og var dettes Sognekirke.

I Sognet ligger Landsbyerne Darup, som i Middelalderen kaldtes Darræthorp, Kamstrup, hvis ældgamle Navn oprindelig er Camesthorp, med Andelsmejeri, Mølle og Teglværk, Øde--Hastrup, Tjæreby og endelig Skalstrup, der i Aaret 1257 kaldtes Scalstorp. Endvidere ligger her „den ny Vor Frue Kirke“ samt „Vor Frue Skole“. Af større Gaarde nævnes Almindegaard, Darupgaard, Holmgaard, Skalstrupgaard, Grydebjerggaard og Andsbjerggaard.

Vor Frue Sogneraad bestaar af: Gaardejer K. K. NIELSEN, Formand; Parcellist E. JENSEN; Proprietær C. NIELSEN; Arbejdsmand A. JACOBSEN; Parcellist A. NIELSEN; Gartner E. LINDKVIST; Gaardejer CHR. JENSEN.

Hjælpekassens Formand er Parcellist P. KNUDSEN. Værgeraadets Formand er Købmand CHR. PETERSEN. Sognefoged er Gaardejer J. CHR. SIVERTSEN.

Den gamle „Vor Frue Kirke“, der, som allerede nævnt, har givet Sognet Navnet „Vor Frue Sogn“, var i længst forsvundne Tider Klosterkirke til „Vor Frue Nonnekloster“. Om dette Kloster og dets Historie har vi berettet Pg. 14.

Kirken har i sin oprindelige Skikkelse været i ren romansk Stil — opført i det 11 Aarhundrede af Fraadstenskvadre i Form af en treskibet Basilika med svært Bjælkeloft saavel over Hovedskibet som over Sideskibene.

Disse Sideskibe har alle oprindelig været afsluttet med halvrunde Alternicher med Altre for særlig udkaarne Helgener.

Hovedskibets Sidemure hvilede paa svære firkantede Piller med smaa runde Arkademure. Ovenover disse Buer var da Muren bygget i det saakaldte Sildebensmønster med store Fraadstenskvadre.

I Aaret 1242 hærgedes Klosteret af en voldsom Brand, og antagelig er Kirken da ved denne Ildsvaade til Dels blevet lagt øde, saaledes at det har været nødvendigt at

foretage nye store Tilbygninger. Blandt disse Byggeforetagender maa sikkert regnes Skibets vestre Del samt Taarnet, hvis øverste Stokværk dog skriver sig fra nyere Tid. Ogsaa Koret er ombygget og betydelig forlænget; mulig er dette sket i 2 forskellige Perioder. Bygningsmaterialet til dette er Kridtsten og Tegl blandet sammen. Faa Aar efter er Kirken dog atter blevet ombygget ved at forhøje selve Hovedskibet, ligesom man ogsaa indbyggede de høje Hvælvinger i Skibet.

Saaledes staar da Kirken indtil Reformationen holder sit Indtog i Riget, og Kirken bliver saa Sognekirke. Faa Aar efter bliver der Kirken en ret sørgelig Skæbne til Del, idet man lader nedbryde Kirkens østre Halvdel og hele det søndre Sideskib — uvist hvorfor, men antagelig har Materialet været brugbart til andre Byggeforetagender. Det var jo ikke paa de Tider saa ualmindeligt, at man nedbrød Bygninger — og især Kirke- og Klosterbygninger — for at drage mere verdslig Nytte af Materialet. Der hengaar nu henved et Par Hundrede Aar, hvor der er stille om den gamle, smukke Vor Frue Kirke, men i Aaret 1753 paatænkte der atter at forandre Kirken, men dette blev dog ikke til noget. Samme Aar henlagdes Kirken under Sjællands Stift.

Gaar vi ind i Kirken, møder der os et smukt gammelt Kirkerum, der i alt vidner om hine svundne Storheds Dage i Kirkens Historie — saaledes den pompøse og til Overdaadighed udskaarne Altertavle og Prædikestolen, udført paa Roskilde Værksteder i udpræget Renæssancestil. Kirkens Stoleværk er nærmest barokt. Den her i sin Tid staaende Døbefont samt et Krucifiks er flyttet til den ny Vor Frue Kirke. I Gulve og paa Mure ses ældgamle Gravstene og Epitafier sat over hine Dages fornemme Personer; saaledes bemærkes Gravstenen lagt over Præsten Thitmar (død 1300), Frue Klosters Forstander Rigskansler Edvert Gruppe (død 1492), samt Ligstene over Præster, der i sin Tid har været knyttet til Kirken. Over Præsten Peder Hersleb Abildgaard (død 1799) er der opsat et meget smukt Epitafium udført i hvidt Marmor; endelig skal nævnes, at i Aaret 1911 indrettedes der i Kirkens vestre Fløj 2 Gravkapeller for Slægterne Hahn og Krabbe. Disse var før begravet i Domkirken.

Vi gaar tilbage til selve Kirkebygningen og til Aaret 1853, thi i dette Aar paabegyndtes meget omfattende Restaureringer af Kirken. Disse varede lige til Aaret 1878. Man opførte saaledes et nyt Vaabenhus i Stedet for det gamle, der var meget brøstfældigt. De gamle Hvælvinger nedtoges og erstattedes af fladt Bjælkeloft, der kom til at ligge ca. 4 m højere end den oprindelige Kirke. Hele Kirken blev dekoreret i Middelalderens Stil paa Grundlag af de sparsomme Levninger, man havde fundet i Taarnet — Kalkdekorationer, der antagelig hidrørte fra Aaret 1300. I Sideskibet havde man ligeledes fundet saadanne Rester af Kalkdekorationer, og endelig er at nævne det i Aaret 1887 opførte nye Sideskib mod Syd i Stedet for det før omtalte nedbrudte Sideskib.

Litt.: Trap, Danmark. Steen Friis, Vor Frue Kirke i Roskilde. Kirkehistoriske Samling Kornerup, Vor Frue Kirke og Kloster.

Den nye Vor Frue Kirke opførtes i Aaret 1904 paa Tyrebakken i Frue Sogn efter Tegning af Arkitekt Hans J. Holm. Den opførtes af røde haandstrøgne Sten paa Sokkel af raa Kamp og bestaar af Skib, Vaabenhus mod Syd og et Kor med en nærmest tredelt eller tresidet Af-

Vor Frue Skole.

slutning. Over Taget er sat et slankt Spir som Tagrytter. Alteret er bygget af røde Mursten med Prydelser af Fraadsten. Her staar det før under den gamle Kirke omtalte sen-gotiske Krucifiks. Døbefonten er af Egetræ og er ligeledes fra den gamle Kirke. Uden om Kirken er anlagt en Kirkegaard med et Lighus i Stil med en Gravhøj. Kirken er Stift-Landsbykirke og er opført for Stiftmidlernes ca. 35.000 Kr. Den 24 Marts 1907 indviedes da denne nye Sognekirke til Vor Frue Sogns Menighed.

Af Minder om Sagnet fra den graa Oldtid vidner kun nogle enkelte, men til Gengæld meget anselige Gravhøje samt en Dysse ved Skalstrup omsluttende et Dyssekammer.

Om Sognets Skolevæsen findes der ikke meget at berette, thi hvornaar der første Gang her er oprettet Skole vides ikke med Sikkerhed. Den første Sogneskole laa i Tjæreby og blev i Begyndelsen af forrige Aarhundrede flyttet til Kamstrup, men blev inden Aarhundredes Slutning atter flyttet til den i Aaret 1891 nyopførte Skolebygning.

ANDERS CHRISTIAN TEGLBJÆRG, Førstelærer

f. 30 Oktober 1864 i Brylle, S. af Skræder Lars Nielsen og Hustru Kristine f. Rasmusdatter, g. 1ste Gang 1887 med Marie Kirstine f. Hansen, g. 2den Gang 1915 med Ingeborg Margrethe f. Heggelund. Dimit. 1884 fra Skaarup Seminarium, Lærer i Husby til 1887, kaldet til Trunderup—Jordløse Sogn 1887—96, dernæst Lærer ved Herringe Skole til 1909, siden 1909 Førstelærer ved Vor Frue Skole.

SCT. JØRGENSBJERG SOGN danner egen Sognekommune, men er dog Anneks sogn til Vor Frue Sogn. Det grænser til Roskilde By, Svogerslev, Herlev og Himmelev Sogne samt til Roskilde Fjord. Det har Tingsted i Roskilde og hører under denne Bys Rets- og Politikreds, Amtstuedistrikt, Lægerekreds og Skatte- og Skyldkreds; endvidere hører det under Amtets 3 Folketingskreds. Dets samlede Jordareal er 1310 ha, hvoraf ca. 85 ha optages af Moser og lignende, medens ca. 225 ha optages af Skov. Jordene er ret bakkede og er, for største Delens Vedkommende, meget lermuldede. Ved dets nordlige Grænse ligger Søerne St. og Ll. Kattinge Sø, der tilsammen er 76 ha store, dog hører af disse kun ca. 55 ha til Sagnet. Ved Søerne ligger Boserup Skov, der hører til Bistrup Gods. Indbyggerantallet var i Aaret 1800 600, i Aaret 1900 noget over 3550, i Aaret 1915 var det naaet op til 4716, og ved den sidste Folketælling, den 5 November 1930, var Tallet 6076, hvoraf dog 2000 var Patienter paa Sct. Hans Hospital og Boserup Sanatorium.

Sagnet danner et eget Sogn, men er gennem Tiderne vokset saa meget, at det nu næsten helt er sammenvokset med Roskilde By; det ligger i Sømme Herred, og kan nu næsten betragtes som en Forstad til Roskilde.

I Sagnet ligger Sindssygehospitalet Sct. Hans Hospital, der er Landets største Sindssygehospital, og Boserup Sanatorium. Begge disse store Institutioner betragter man i Almindelighed som liggende i Roskilde, hvorfor vi anser det for rigtigst at bringe en nærmere Omtale af selve Sagnet i Forbindelse med Købstaden Roskilde.

I Sagnet ligger Landsbyen Sct. Jørgensbjerg, der i daglig Tale kun kaldes „Bjerget“, med Skoler, Kirke, Fattiggaard, der er opført Aar 1890, Alderdomshjem, Asyl m. m.; Hedegaardene, Haraldsborg, Sønderlundhuse, Hørhuse, Sct Agnes Huse, Ladegaard og Kongemark, Gaarde og Huse.

Sct. Jørgensbjerg Sogneraad bestaar af: Handelsgartner K. JENSEN, Formand; Smedemester JØRGENSEN; Sognefoged H. P. HANSEN; Tømrermester L. CHR. NIELSEN; Portør

C. CHR. PEDERSEN; Murer C. F. PETERSEN; Forpagter K. VEDELE PETERSEN; Maler CARL VINTHÆR SØRENSEN; Arbejdsmand CHR. HANSEN; Snedker J.V. SØRENSEN og JOHAN NIELSEN.

HANS PETER HANSEN, Sognefoged

f. 25 Januar 1881 i Uggeløse Sogn, S. af Gaardejer Hans Simonsen og Hustru Karen f. Andersen, g. 1912 med Sigrid f. Jensen. Medlem af Sogneraadet siden 1921, af Menighedsraadet siden 1926, af Bestyrelsen for Sct. Jørgensbjerg Velgørenhedsforening siden 1922 og af Overstyrelsen for Danske Skytte-

og Gymnastikforeninger siden 1928, Formand for Gl. Roskilde Skytte- og Gymnastikforening siden 1922 og for Sognefogedforeningen for Gl. Roskilde Amt siden 1926, Tillidsmand ved Den sjællandske Bondestands Sparerkasse siden 1920, Revisor i De danske Landboforen. Frøforsyn. siden 1924, Leder af Landbrugsorganisationernes Grisesalg i Københavns Amt siden 1924.

K. JENSEN, Handelsgartner, Sogneraadetsformand

f. 16 Marts 1878 i Borre, S. af Landpost Kristian J. og Hustru Anna K. f. Nielsen, g. 1902 med Anna f. Madsen. Udlært Gartner, Handelsgartner 1901, Formand for Sct. Jørgensbjerg Sogneraad siden 1925, for Forsørgelsesudvalget siden 1925, Medlem af Amtsraadet siden 1928, af Menighedsraadet, af

lekommisjonen siden 1925 og af Vejudvalget siden 1921.

CHR. VILHELM NIELSEN, Sognefoged

f. i Fjenselev, S. af Chr. N. og Hustru Johanne f. Jensen. Sognefoged siden 1922, ansat ved Sct. Hans Hospital.

JENS PEDER OLSEN, Sognefoged

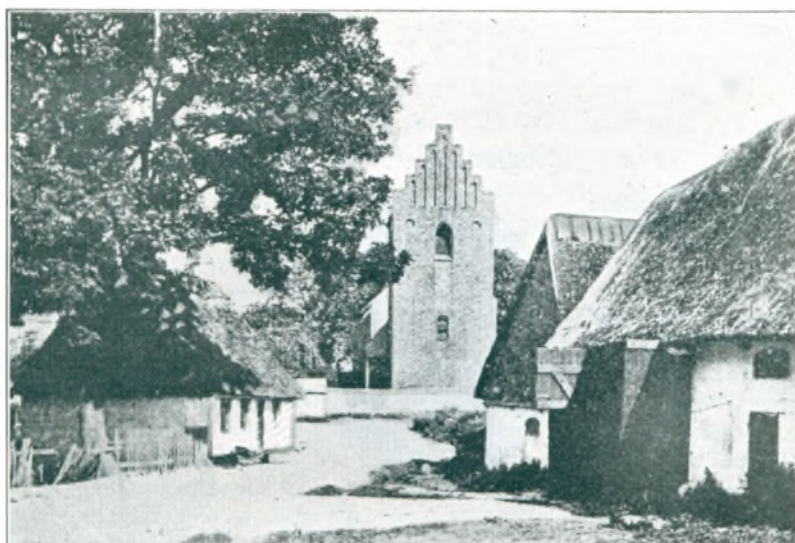

f. 5 Maj 1878 i Ørninge ved Borup, S. af Karen Henriksen (død 1899). Graver og Klokker ved Sct. Jørgensbjerg Kirke siden 1920, Sognefoged for Sct. Jørgensbjerg By siden 1921, Strandfoged siden 1921.

Navnet Sct Jørgensbjerg stammer sikkert fra den Gaard, der i længst forsvundne Tider laa her; Gaarden kaldtes „Sct. Jørgensgaard“ og husede paa den Tid Spedalske. I tidligere Tider kaldtes Stedet ogsaa for „Spitalbjærg“. Der laa ogsaa herude en Kirke ved Navn „Sct. Clemens Kirke“, der var adskilligt ældre end Gaarden, hvorfor det var naturligt, at Stedet i lange Tider kaldtes for „Sct. Clemens“, hvilket Navn ogsaa Hospitalet i lange Tider havde. Navnet Sct. Jørgensbjerg vender atter tilbage, antagelig omkring det 14 Aarhundrede.

Sct. Jørgensbjerg Kirke, eller som den i tidligere Tid benævntes Sct. Clemens Kirke, er en romansk Fraadstensbygning. Det er ikke muligt med Bestemthed at fastslaa, naar Kirken er opført, men antagelig er det omkring Aar 1100; længe før man begyndte at anvende Teglsten (brændte Sten). — Den oprindelige Kirkebygning er gennem Tiderne meget forandret i saavel Ydre som Indre.

I de gamle Akter vedrørende Kirkerne i Roskilde By og Provsti ses, at man i Aaret 1574 paatænkte at ombygge eller restaurere Sct. Jørgensbjerg Kirke, idet man vilde tage Materialet hertil fra Sct. Ibs og Bistrup Kirke. Denne Tanke blev dog atter opgivet. I meget tidlig Tid blev Hvælvingerne i Koret indbygget, medens Hvælvingerne i Skibet er

Sct. Jørgensbjerg Kirke (tidl. Sct. Clemens Kirke)
i Begyndelsen af det 20 Aarhundrede.

indbygget samtidig med Taarnet i den seneste Middelalder. Antagelig hidrører Vaabehuset fra samme Periode. En Klokke i Taarnet bærer Aarstallet 1435, og dette er muligvis Aaret for Taarnets Opførelse.

Et Krucifiks af sen-gotisk Oprindelse vidner om, at Kirken i sin Tid har været katolsk. Prædikestolen, der er i Renæssancestil, skal være lavet paa et Roskildeværksted. Altertavlen med Billede af Maleren Dorph forestillende Chri-

stus i Getsemane Have er malet i Aaret 1862. I Aaret 1868 blev Kirken grundig restaureret, og Kalkdekorationerne stammer fra denne Periode. I Aaret 1880 blev Kirken atter underkastet en mindre Restaurering.

Indtil 1907 benyttede man den gamle Sct. Ibs Kirkegaard, hvor et lille Trækapel var opført, men saa anlagdes den nye Kirkegaard med Kapel, bygget efter Tegning af Arkitekt H. J. Holm.

Det vides ikke med Sikkerhed, fra hvilken Tid omtalte Sct. Jørgensgaard stammer. Selvom den nævnes Aar 1263, er den dog sikkert af ældre Dato. Kort Tid efter nævnte Aar findes Gaarden benævnt „Det gamle Hospital“, i Modsætning til det i Roskilde oprettede Helligaandshus, der kaldtes „Det nye Hospital“. Man ved, at Gaarden eller Hospitalet var underlagt en Forstander, der sammen med Hospitalsværgerne styrede Gaarden eller Hospitalet. Hospitalet har helt op til Aar 1905 modtaget mange Gaver i Form af Gavebreve og lignende, saaledes finder vi Gavebreve fra Aarene 1261, 1263, 1299 og 1307 m. fl. Efterhaanden synes det, som om Gaarden ingen Betydning har mere som Hospital, og Aar 1530 er der Tale om, at Kong Chr. III vil give Sct. Jørgensbjerg-Gaard med Kirke til en Herold ved Navn Franciscus Hispanier, men dette bliver ikke til noget.

Aar 1570 lægges Gaard og Hospital under Duebrødre Hospitalet, og det maa da antages, at Bygningerne rives ned, idet kun Kirken findes paa Bjerget kort efter Aar 1570.

Gaar vi tilbage til Midten af forrige Aarhundrede, da finder vi et Billede af Sct. Jørgensbjerg, hvor f. Eks. Navne som Katteskrog, Præstestræde og Sladder-gade dukker op. Et Navn som „Ved Posten“ kan sikkert henføres til Byens Post, idet man jo dengang ikke havde Vandværk,

Gadekæret i Sct. Jørgensbjerg.

men kun een Post i Byen. Først Aar 1905 faar Sognet sit Vandværk, startet af et Interessentselskab. Dette Vandværk kostede i Anlæggelse ca. 34.000 Kr. Aar 1921 udvidedes det betydeligt, og siden staar Sognet som Garant med ca. 20.000 Kr.

„Bjerget“ var før i Tiden, sammenlignet med Nutiden, kun ringe befolket, idet der i hele Sognet kun boede 12—13 Hundrede Mennesker, der gennemgaaende sad meget smaat i det, hvad de faldefærdige Rønner tydeligt viste. Ved Aarhundredeskiftet ændres dog dette Forhold, idet Roskilde By udvider sig. Efterhaanden som Roskilde vokser, følger „Bjerget“ med, idet den gamle Bebyggelse maa falde for tidssvarende Huse. Der anlægges Gader og oprettes moderne Skoler. Inden man ved af det, er „Bjerget“ blevet en smuk moderne Forstad til Roskilde med Villaer og Haver, Haandværkere og Handlende og endogsaa Biografteater.

Fattiggaarden opførtes Aar 1899 og blev senere ogsaa anvendt til Alderdomshjem. Efterhaanden som Kommunen voksede, blev Forholdene dog for smaa, og Aar 1920 byggede man da nyt Alderdomshjem, der kom til at ligge paa Godthaabsvej med en meget smuk Udsigt over Byen. Det er indrettet med 21 Enkelt- og 3 Dobbelt-Værelser, der alle er smukt og moderne indrettet og med Centralvarme, der indlagdes Aar 1930. Hjemetets Bestyrer er INGERSLEV CHRISTIANSEN.

Den oprindelige Fattiggaard, der ligger i Vestergade, har Kommunen nu til Administrationsbygning.

Sognets Hovedskole ligger i Byen. Gennem Aarene er Skolevæsenet betydeligt udvidet, saaledes at der i Hedegaardene ligger „Hedegaardenes Skole“, der er bygget Aar 1906 og Aar 1916. Denne Skole har saavel Forskole som Hovedskole. Aar 1909 oprettedes der i Sognets vestlige Del en Forskole „Hørgaardenes Skole“. Skolevæsenet her i Sognet er i alle Retninger absolut tidssvarende.

„Lødes Hjørne“.

KAJ WEDELE PETERSEN, Forpagter af Lerbæksgaarden

f. 1 Januar 1890 paa Koster Færgegaard, S. af N. P. og Hustru Thora f. Larsen, g. 1916 med Misse f. Plesner. Medlem af Sogneraadet siden 1925, af Bestyrelsen for Den konservative Forening for Roskilde og Omegn siden 1927, udgaaet fra Sorø Akademi 1907, Forpagter siden 1916.

CHR. LAURITZ NIELSEN, Tømrermester

f. 30 August 1884 i Skørpinge, S. af Tømrermester Niels N. og Hustru Inger f. Nielsen, g. 1908 med Maren Kirstine f. Petersen. Medlem af Bygningskommissionen siden 1918, Formand for samme Kommission siden 1921, Medlem af Sogneraadet siden 1924, Medlem af Hjælpekassen fra 1925—27, Formand for samme fra 1927—29, Medlem af Værgeraadet siden 1929, af Hedegaardenes og Sct. Jørgensbjerg Vandværks Bestyrelse siden 1925.

ROBERT MUDERSPACH,
Pantefoged

f. 16 Oktober 1876 i København, S. af fhv. Købmand Chr. S. M. og Hustru Thora f. Poulsen, g. 1903 med Anna Chatrine f. Henriksen. Uddannet Bager, Bestyrer paa Sct. Jørgensbjerg Fattiggaard og Alderdomshjem fra 1912—20, siden 1912 Skatteopkræver, siden 1928 Pantefoged, Medlem af Sogneraadet fra

1909—13 og af Værgeraadet siden 1918.

SVEND PAUL STADE,
Biografteaterejer

f. 2 Februar 1876 i Buske, S. af Bagermester Gustav S. og Hustru Henriette f. Nielsen, g. 1913 med Olga f. Christoffersen. Etabl. som Bagermester i 1906, solgte Forretningen i 1923, opførte Biografen 1924, Kasserer for Velgørenhedsforeningen siden 1915.

I Sct. Jørgensbjerg Sogn ligger Sindssygehospitalet „Sct. Hans Hospital“, der er et af de største Hospitaler i sin Art i hele Norden. Inden vi kommer ind paa Hospitalets Historie, vil vi omtale forskelligt fra den Tid, da de Jorde, hvorpaa Hospitalet nu ligger, var Agerjord og hørte under den gamle Bistrup Gaard.

I ældgamle Dage var Bistrup et eget Sogn, Bistrup Sogn. Vi hører i Begyndelsen af det 15 Aarhundrede, at der skal findes et Krucifiks, hvorfra der flød Blod, og som skal have haft undergørende Virkninger. Ligeledes skal der have ligget en Kilde, „Christi Blods Kilde“, der hvor Hospitalet nu har Vaskerum. Til disse to søgte mange Pilgrimskarere paa denne Tid. Vi finder, at „Mange Gamle og Syge søgte Lægedom“. Aar 1574 gives der ved kgl. Befaling Ordre til at Kirken i Bistrup og Sct. Ibs Kirke skal nedbrydes, og Stenene bruges til at forbedre Kirken paa „Spitalbjærget“ med. Denne Kirke hed Sct. Clemens Kirke eller senere „Sct. Jørgens Kirke“. Grunden til denne Befaling maa søges deri, at man vilde søge at bekæmpe det Afgudereri, der her florerede. Dog, om Befalingen tages til Følge, vides ikke med Sikkerhed, idet Sct. Ibs Kirke ikke blev nedbrudt, og man ikke ved bestemt, naar Bistrup Kirke forsvandt. Med Bistrup Kirkes Forsvinden lægges Bistrup Sogn under Sct. Jørgensbjerg Sogn.

I Aaret 1270 hører vi første Gang noget om Bistrup Gods, der dengang kaldtes for „Biscopsthorp“. Selve Gaarden og den der omkring liggende lille By tilhørte paa denne Tid Bisperne i Roskilde, der yndede Gaarden som Opholdssted. Da Biskop Absalon faar Gaarden, lader han grave Volde og Grave omkring den, saaledes at Gaarden blev til en ligefrem Borg. Af Gravene og Voldene ses endnu i vore Dage tydelige Rester, og for faa Aar siden afdækkede man nogle meget svære Kampestens-Fundamenter, der menes at hidrøre fra en Ringmur, der skal stamme fra det 14 Aarhundrede. At Gaarden gjordes til en befæstet Borg kunde ofte behøves, idet den oplevede mange urolige Tider; saaledes f. Eks. Grevens Fejde, hvor mangan en Gaard lagdes øde. Grev Christoffers Mænd lagde saavel Bistrup som Haraldsborg Slot i Aske.

Den nævnte bevægede Tid, Gaarden oplever, er Reformationens Tid, hvor Bistrup Gaard og Gods lægges under Krønen. Stedet ligger dog øde hen som Brandtomt lige indtil Aar 1583, hvor Jordene og alt tilhørende Gods gøres til det saakaldte „Roskilde Len“.

I Aaret 1583 lader Kong Frederik II paa Brandtomten opføre en lille Hovedbygning af Bindingsværk. Da Kong Christian IV kommer paa Tronen, lader han denne Bygning nedrive for at bruge Stenene til Udbedringen paa Roskilde Gaard, og Tomten ligger øde og ubenyttet hen. Godset bestod dengang af noget over 600 Td. Land med 296 Bøndergaarde, der laa spredt rundt i Københavns-, Holbæk-, Sorø- og Præstø Amt; alt dette gives til Staden København, som Belønning for denne Bys heltemodige Forsvar under Svenskekrigen.

Gammelt Parti fra Bistrupgaard.

I den kommende Tid bliver saa godt som hele Godset bortforpagtet af Københavns Magistrat. Vi kommer til Tiden omkring det 18 Aarhundrede, hvor der i København bryder en voldsom Brand ud, der ødelægger for store Værdier. For at skaffe Penge ned sættes en Kommission, der skal søge Godset realiseret.

Aar 1801 sælges Hovedgaarden til Kaptajnløjtnant Brockdorff for 35.350 Rd. og en aarlig Canon af 1048 Rd. To Aar senere overgaar den til James Ferrall for 45.500 Rd. Aar 1806 sælges den for 95.000 Rd. til Niels Hoffman-Bang til Hofmangave. Han forbedrer Gaarden meget og bygger blandt andet den nye Hovedbygning paa det gamle Voldsted. Det er denne Bygning, der i vore Dage tjener som Administrationsbygning for Hospitalet. Den Del af Godset, der blev tilbage efter Salget Aar 1801, forblev Staden Københavns Eje; den havde en særlig Styrelse.

Aar 1796 begynder Staden at sælge bort af denne Del af Godset, men først i det følgende Aarhundrede tager dette Salg rigtig Fart. Aar 1862 sælges 489 Ejendomme, der er spredt over et Areal paa over 11.378 ha. Tilbage blev der af det saakaldte Fæstegods 7 Gaarde og enkelte Huse, samt store Skovstrækninger i Sct. Jørgensbjerg, Valsø, Særløse og Jyderup Sogn og i Ringsted Herred i Sorø Amt. Ved Salget paalægges der de forskellige Gaarde en Afgift paa 4 Td. Byg pr. Td. H. at betale til Godset, men senere ændres dette iflg. Lov af 20 Marts og 28 September 1918 og iflg. Lov af 1 Marts 1919 til en Afgiftskapital, der andrager et samlet Beløb paa noget over 2 Millioner Kroner.

I store Træk har Godset, eller Gaarden, Bistrups Historie formet sig gennem Tiderne, og vi har saa tilbage at fortælle lidt om, hvorledes det tilsidst bliver til det nuværende Sct. Hans Hospital.

Ved Aarhundredskiftet mellem det 16 og 17 Aarhundrede havde Staden København et Sindssygehospital, der kaldtes „Pesthuset“, idet det baade gjorde Tjeneste som Fængsel for gale og afsindige Mennesker og for farlige Mennesker, der var befængte med smitsomme Sygdomme. Første Gang, man hører noget nærmere om det, er i Aaret 1607, da der udstedes et Gavebrev til „Pesthuset“ af Vendele v. Delden. Paa denne Tid skal det have ligget ved Helligaandskirken, og dets egentlige Navn var „Lille Helligesthus“. Aar 1651 skal det imidlertid være flyttet til Københavns Slots Ladegaard, som i nævnte Aar skal være omdannet til Hospital for afsindige og pestsyge Mennesker og Mennesker, der led af andre smitsomme Sygdomme. Her var da Hospitalet indtil Svenskekrigen kom, under hvilken det lagdes øde Aar 1658. Siden opførtes det paa Vester Fælled, ved Kalvebod Strand, paa det Sted hvor „Belvedere“ i sin Tid laa. Det nye Hospital toges i Brug Aar 1665.

Aarene gaar, og Pesthuset forfalder mere og mere. Det skal have været rædselsfulde og ganske elendige Forhold, der herskede inden for dets Mure, og dets økonomiske Forhold skal i ingen Maade have været bedre. Først efter 100 Aars Forløb sker der en Forandring, idet en Silkekræmmer ved Navn Claudi Rosset skænker hele sin Formue ialt 43.396 Rd. til Hospitalet, og Aar 1766 omdøbes det da til „Sct. Hans Hospital og Cl. Rossets Stiftelse“, Fondats af 1 Januar 1766, konfirmeret 16 December samme Aar.

Denne store Gave gjorde det muligt for Københavns Kommune at erhverve Bistrup Gaard. Af den sidste Ejer køber man Godset i Aaret 1808 for 99.800 Rd. iflg. kgl. Aprobation af 19 Maj 1808. Man bygger nu et „Sct. Hans Hospital“, der dog først toges i Brug Aar 1818. Det var i Begyndelsen ikke alene Sindssygehospital men ogsaa „Lemlestiftelse“. Denne Ordning var dog langt fra tilfredsstillende, og der indgik desuden jævnlig Klager over den Behandling, der blev Patienterne til Del, men disse Klager forstummede dog, da den dygtige Overlæge A. Gøricke i Aaret 1831 blev Anstaltens Leder. Først i Aaret 1851 vedtages det, at „Lemlestiftelsen“ helt skal bort fra Sindssygehospitalet, og man foretager forskellige Ombygninger. Man indretter en stor Afdeling for 300 uhelbredelig Sindssyge og en speciel Plejeafdeling samt et nyt Kurhus, der blev bygget og taget i Brug Aar 1860. Senere fulgte større og mindre Udvidelser; saaledes deltes Plejestiftelsen i Aarene fra 1869—71 i to Afdelinger, nemlig en for Kvinder og en for Mænd. Aar 1892 byggedes to nye Patientafdelinger, og samme Aar foretoges store Forbedringer inden for Hospitalet, idet der f. Eks. indlægges Centralvarme, og Hospitalet faar eget Elektricitetsværk og egen Vandforsyning, ligesom store hygiejniske Forbedringer foretages. Senere, i Aaret 1918, foretoges der store Udvidelser af Hospitalet.

Under Ledelse af Arkitekt A. Clemmensen paabegyndtes store Byggeforetagender, dels for at skaffe Plads til Patienter, dels til Bolig for Personalet. Efter disse Udvidelser kan der skaffes Plads til ca. 1800 Patienter paa Hospitalet.

Foruden ovennævnte Bygninger hører ogsaa under Hospitalet Avlsgaardene Bistrup Parcelgaard med ca. 227 ha, Hørgaard med ca. 50 ha, Lerbæksgaard med ca. 73 ha samt 22 Husmandshuse og endelig den gamle Skolelod. Hertil kommer saa det af Københavns Kommune i Aaret 1914 erhvervede „Kattingeværk“, der var en tidligere Cellulosefabrik. Købesummen for dette Komplex androg ca. 60.000 Kr.; det bestaar af 4 Bygninger med en ca. 11 ha stor Park og Frugthave. Her indrettedes Plads til 38 Patienter.

Den i Aaret 1898 erhvervede Sct. Jørgensbjerggaard paa ca. 20 ha drives direkte af Hospitalet. Den er underlagt Direktoratet for Københavns Kommunes Hospitalsvæsen og sorterer under Magistratens 2 Afdeling; dens Anliggender varetages af et Bestyrelsesraad bestaaende af Direktøren for Københavns Kommunes Hospitalsvæsen som Formand, Hospitalets to Overlæger samt Inspektøren. Alt i alt er der knyttet noget nær 550 Funktionærer til Hospitalet.

Boserup Sanatorium, der ogsaa er beliggende paa Sct. Jørgensbjerg Sogns Jorde, anlagdes i Aarene 1900—01 og aabnedes den 1 November 1901. Det blev anlagt af Københavns Kommune og er underlagt samme Overledelse som Sct. Hans Hospital.

Sanatoriet er et statsanerkendt Folkesanatorium for Patienter med Lungetuberkulose og bestaar af to ret anselige Patientbygninger henholdsvis for Mænd og Kvinder samt nogle Skovpavilloner og Liggehaller; desuden findes forskellige Funktionærboliger.

Til Sanatoriet, der kan optage indtil 160 Patienter, er knyttet foruden en Overlæge ca. 65 Funktionærer. Det er omgivet af en Park paa ca. 35 ha, der gaar over i den tilstødende Boserup Skov. Denne, der hører under Bistrup Gods, er paa Grund af sin smukke Natur med afvekslende Skovpartier et meget yndet Udflugtssted for Roskilde-Borgerne.

HIMMELEV SOGN danner egen Sognekommune og grænser til Roskilde By, Roskilde Markjorde, Sct. Jørgensbjerg Sogn, Aagerup Sogn, Fløng Sogn og Roskilde Fjord. Det har Tingsted i Roskilde og hører under samme Rets- og Politikreds, Roskilde Amtstuedistrikt, Roskilde Lægekreds, Roskilde Skatte- og Skyldkreds og Amtets 3 Folketingskreds. Dets samlede Jordareal er ca. 1521 ha, hvoraf ca. 25 ha optages af Moser eller andre Vandarealer. Af Skov er der i Sognet kun ca. 6 ha. Indbyggerantallet var i Aaret 1800 453, i Aaret 1900 var dette Tal steget til ca. 700 og naaede i 1915 til 1085. Nu er Indbyggerantallet 1200.

Sognet ligger i Sømme Herred, og dets Jorde er bakkede og meget højtliggende, gennemgaaende lermuldede og frugtbare. Jordene langs Strandkanten og særlig i Sognets nordligste Del er dog meget sandede. Det bakkede Terræn har et stærkt malerisk Præg, og fra Bakkerne er der mange Steder en vid og skøn Udsigt over Roskilde By og Fjord. Fra Mastehøj, der ligger 50 m over Havets Overflade, er der Udsigt helt op til Frederikssund og langt ind i Horns Herred. Sognets Kirke ligger knap 3 km fra Roskilde By, og Landevejen til Frederikssund løber langs Fjorden gennem Sognet.

Himmelev Sogn er ligesom Sct. Jørgensbjerg Sogn gennem Tiderne og ved Købstadens Udvikling mere og mere sammenvokset med denne. Roskilde adelige Jomfrukloster, der hører til Himmelev Sogn, er saaledes beliggende paa Hovedgaden omtrent midt i Byen. Om dette Kloster og dets Oprindelse ses Side 40.

I de seneste Tider er der opstaaet Byen Lille Himmelev eller Ny Himmelev hovedsagelig bestaaende af Villaer, beboet af Roskilde Haandværkere og Arbejdere. Naar Sognet omtales her, umiddelbart efter Roskilde Købstads Historie og ikke sammen med Herredets andre Sogne under Sømme Herred, skyldes det denne, dens nære Beliggenhed. Paa enkelte Strækninger er den helt indgaaet i Købstaden.

I Sognet ligger Landsbyerne Himmelev, som i Aarene omkring 1350 kendes under Navnet Hemmeløve, med Kirke, Præstegaard og Centralskole; Veddelev paa Veddelevland, kendt i Middelalderen som Withaelef, med Fattighus og Teglværk samt Lille Himmelev. Veddelevland er en Halvø, der strækker sig ud i Fjorden. En anden Halvø, Risø, hører ogsaa til Sognet ligesom flere mindre Holme, hvoraf vi skal nævne Svinholm, der er ca. 3 ha og Elleore, der er ca. 1,7 ha. Af større Gaarde findes der Veddelevgaard, Svaleholmgaard, Ydinggaard og Nævningegaard. I Sognet ligger ogsaa Roskilde Folkehøjskole.

Om Sognets Oldtidsbeboere og Bebyggelse vidner de mange Gravminder, der findes her, og hvoraf flere er velbevarede. De fleste af disse Oldtidsminder findes paa Veddelev; blandt andet et fritstaaende Dyssekammer og en af Ejlershøjene. I alt er der ca. 30 forskellige Gravhøje spredt rundt i Sognet. Beliggenheden har jo ogsaa været særlig egnet som Boplads for vore Forfædre i Oldtiden, nær Vand og Skov som det var. Ved Himmelev By ligger en Høj, der omslutter to anselige Jættestuer.

Højt over Fjorden paa et af Sognets højeste Bakkedrag ligger Kirken. Hvornaar den er opført vides ikke med Sikkerhed, og man ved heller ikke, om der, før denne blev bygget, har ligget nogen anden Kirke i Sognet. Kirkebygningen, der gennem Tiderne har gennemgaaet mange forskellige Forandringer, var i sin første Oprindelse opført af Fraad- og Kridtsten samt Kampesten og maa derfor hidrøre fra det 11 eller 12 Aarhundrede, men nærmere kan man ikke med Sikkerhed komme Tidspunktet.

Kirken har oprindelig kun bestaaet af Skibet, der dog ikke havde den samme Længde som nu; allerede i den gotiske Periode blev det forlænget ret betydeligt mod Øst, og i den tidlig-romanske Tid blev der tilbygget Kirken et lille Taarn mod Vest; dette er helt opført af Kridtsten og har et Vindue, hvis Form og Midtersøjle henføre det til denne Tidsperiode, idet man anvendte helt andre Former paa saavel Døre som Vinduer i den gotiske Periode. Denne Periode kom til at betyde meget for Kirken, idet saa godt som hele Bygningen blev forandret; først overhvæledes det fladloftede Skib, der som før nævnt senere blev forlænget, hvorefter man nedbrød Koret og byggede et nyt. Taarnet fik paasat nogle Stokværk, og endelig blev Vaabehuset mod Syd tilbygget. Ved alle disse Til- og Ombygninger benyttedes Munkesten, og saaledes fik efterhaanden den lille Landsbykirke sit nuværende Udseende.

Inde i Kirken findes en anselig og smuk Altertavle, antagelig fra Aar 1600; ligeledes et Alterbordspanel fra samme Tid. Billedet i Altertavlen er dog af meget nyere Dato, sandsynligvis fra Aarene omkring 1875 og malet af Th. Wegener. Prædikestolen, hvis Udskæringer er meget smukke med bibelske Figurer og Symboler, er skaaret paa et Roskildeværksted omkring Aar 1625. Endelig maa nævnes den i smuk Højrenæssancestil af Egetræ udførte Døbefont. Kirken henregnes til Sjællands Stifts-Landsbykirker.

Sogneraadets Medlemmer er: Førstelærer E. STEPHANSEN, Formand; Gaardejer J. JACOBSEN; Kedelpasser H. C. NIELSEN; Gaardejer M. NIELSEN; Banearbejder N. HOLM; Parcellist P. M. NIELSEN; Tømrersvend N. P. PEDERSEN. Hjælpekassens Formand er Tømrersvend N. P. PEDERSEN; Værgeraadets Formand er Sagfører A. E. KORNERUP; Sognefoged er Gaardejer S. HARTINGTON.

SOKKELUND HERRED

Sokkelund Herred er Amtets største Herred. Dets samlede Jordareal udgør ca. 22.601 ha. Heraf er ca. 1310 ha Søer og Moser eller lignende, der fordeles saaledes i Sognene: I Gladsaxe Sogn 100 ha spredt liggende Tørvemoser; i Herlev Sogn godt 17 ha, væsentlig Mosestrækninger i den sydlige Del; 61 ha i Gentofte Sogn incl. Gentofte Sø, og i Ordrup kun knap 10 ha. I Lyngby Sogn optages ca. 432 ha af Søer og Moser, hvoraf de 300 ha er den Del af Furesøen, som hører til Sognet. Lyngby Sø og Kanalen til Furesøen er ca. 80 ha, og Resten er mindre Tørvemoser. Taarbæk Sogn har 20 ha og endelig har Søllerød Sogn ialt 481 ha, de 320 ha heraf er den til Sognet hørende Del af Furesøen. Hertil kommer desuden store Engstrækninger, som ikke er medtaget i den samlede Opgørelse, da de det meste af Aaret er tørlagte. Skovene optager ca. 2630 ha eller over en Niendedel af Herredets samlede Jordareal fordelt saaledes: Paa Amager i Store-Magleby Sogn Kongelunden paa ca. 165 ha, i Gladsaxe Sogn ca. 200 ha, hvoraf en Del af den under Københavns 2den Skovdistrikt hørende Store Hareskov samt Aldershvile Skov, i Gentofte Sogn Statsskoven Ermelunden paa 72 ha, i Ordrup Sogn Ordrup Krat paa ca. 18 ha og Charlottenlund Lystskov paa ca. 84 ha, Lyngby Sogn med en Del af Hareskoven, Nørreskov, Frederiksdal og Sorgenfri Skov paa tilsammen henved 300 ha. Taarbæk er det mest skovrige af Herredets Sogne. Her ligger Dyrehaven, Jægersborg Dyrehave og Raadvad Hegn paa tilsammen næsten 1000 ha eller omtrent hele Sognets Jordareal. I Søllerød Sogn ligger Jægersborg Hegn paa ca. 460 ha, Trørød Hegn paa ca. 56 ha, Ravneholmene paa ca. 48 ha og endelig Geelsskov samt Dronninggaards Skov og Kohave paa tilsammen godt 250 ha. Alt ialt ca. 860 ha. Herredet er det tættest befolkede paa Sjælland, hvilket naturlig skyldes dets Beliggenhed umiddelbart op til Hovedstaden. Derfor har ogsaa de fleste af Sognene en købstadsmæssig Bebyggelse, f. Eks. Lyngby, Gentofte, Ordrup o. s. v. Storbyen København vokser stadig længere og længere ind i de nærmest liggende Sogne i Form af Forstadsbebyggelse, og Byen har i de senere Aar, med Udvidelse for Øje, købt flere Arealer og Gaarde i Nabosognene.

Medens Herredet nu er tæt befolket, har det, i Modsætning til andre Kysterherred, været mindre tæt befolket i Oldtiden. Baade Sten-, Bronze- og Jernalderens Befolkning har ladet deres Boliger opføre i den nordlige Del af Herredet, hvor Jorden var rig og sandmuldet og bevokset med store Skove, medens den sydlige Del afgav daarligere Grundlag for Beboelse med de flade og lerede Jorde. Dette fremgaar ogsaa af de færre Oldtidsfund her er gjort. Langt flere, om end ikke særlig mange, Oldtidsminder findes i Herredets nordlige Del, og særlig i Jægersborg Hegn og Dyrehave støder man paa Gravhøje fra Bronzealderen. Sandsynligvis er mange af disse Minder udslettede gennem Aarene ved den udbredte Opdyrkning af disse Egne. I Middelalderen kaldtes det Støvnæs Herred, og man træffer dette Navn saa sent som i det 14 Aarhundrede (Støffuens herret). Omkring Aaret 1445 træffer man Navnet Zokkelunds Thing, men først i det 16 Aarhundrede bliver Navnet Sokkelund almindelig. Det stammer fra en lille Lund, der laa Syd for Buddinge, og hvor man da holdt Tinge. I Middelalderen hørte Herredet under Sjællands Østersyssel og fra Aaret 1660 under det oprindelige Københavns Amt; i gejstlig Henseende danner det eget Provsti.

Intet andet Herred kan frembyde saa rige og skønne Egne som Sokkelunds, og det besøges da ogsaa altid af mange Turister. Gennem Herredet gaar Strandvejen, og her ligger Klampenborg med Dyrehaven. Af Slotte findes Eremitagen, Bernstorf og Sorgenfri, hvor Kongen bor om Sommeren. Mod Nordvest ligger Lyngby Skove og Sø, Fure Sø, Frederiksdal og Søllerød. Hele den nordlige Del er een stor Skov med Søer og Moser,

Enge og Bakker, lige smuk Sommer og Vinter, og en meget yndet Tumbleplads for Københavnerne, hvoraf mange har Sommerbolig her.

I Herredet ligger Sognene: Søllerød, Taarbæk, Lyngby, Skovshoved, Ordrup, Gentofte, Hellerup, Herlev, Gladsaxe, Rødovre, Hvidovre og endelig Amager med Magleby, Dragør, Kastrup og Taarnby Sogn samt Øen Saltholm.

Litt.: H. U. Ramsing, et Bidrag til det ældste Københavns Birk og Sokkelund Herreds Historie. I Historien Md. om Kbhvn. Trap, Danmark.

LYNGBY – TAARBÆK SOGNE danner een Kommune, hvorfra Taarbæk Sogn i Aaret 1906 udskiltes. Lyngby Sogn har Tingsted i København, hører under Københavns Amts nordre Birks Rets- og Politikreds, Københavns Amtstuedistrikt, Københavns Amts nordre Lægekreds, Lyngby Skatte- og Skyldkreds og Amtets 2 Folketingskreds. Sognet deles i 3 Sognefogeddistrikter: nemlig vestre Distrikt, der omfatter Brede, Frederiksdal, Fuglevad og Virum, mellemste Distrikt omfatter Lyngby, Ørholm, Lundtofte og Hjortekær og endelig østre Distrikt, der omfatter Taarbæk Sogn og saaledes ikke er under Lyngby Sogn, men samme Kommune.

Lyngby Sogns samlede Jordareal udgør ca. 2767 ha. Kommunens samlede Areal er ca. 3868 ha; af Lyngbys Sogneareal optages af Moser og Søer ca. 432 ha. Heraf optager Lyngby Sø ca. 73 ha, og over 275 ha af Fure Sø hører til Sognet; denne Sø har et samlet Areal paa nær 1150 ha hørende under følgende Sogne: Søllerød, Værløse, Farum, Birkerød og endelig som nævnt Lyngby Sogn. Fure Sø omgives af sandede Bredder og er paa sine Steder meget dyb; dens Tilløb kommer fra Farum Sø mod Nordøst samt fra Søllerød og Veile Søer, og sit Afløb har den ved Mølleaaen, der løber midt gennem Byen Lyngby. Af Skov hører der til Sognet ca. 300 ha. Dette Areal udgør følgende Skove, eller rettere Dele af disse: Harreskov, Nørreskov, Frederiksdal og Sorgenfri Skove samt en mindre Del af Dyrehaven og endelig Geelsskov.

Sognet grænser til Ordrup, Gentofte og Gladsaxe Sogne samt Søllerød Sogn, fra hvilket det ved Mølleaaen paa et langt Stykke adskilles, endelig som nævnt til Fure Sø og Bagsværd Sø for paa den sidste Grænsestrækning at berøre Kirke Værløse Sogn i Smørum Herred. Dets Jorde er gennemgaaende gode, ler- og sandmuldede og er særlig mod Nord temmelig højtliggende; her ligger Højene Bavnehøj og Jægerbakken, medens de mod Søerne sænkes meget og afgiver store Eng- og Mosestrækninger.

Lyngby Sogn, der saaledes er saare rigt baade paa Skove og Søer, er ogsaa for allerede mange Aar siden blevet kaaret som et af Københavnernes mest yndede Udflugtssteder. Allerede i Aaret 1777 er man begyndt Anlæggelse af Landsteder herude i og ved Kongens Lyngby. Hans Holk skriver i sit Provincial-Lexicon af 1778: „I Byen er en Del Lystgaarde og Hauger samt en Klæde- og Silkefabrik, men ellers kun 15 Gaarde og Huse“. Sommer og Vinter gennemstrømmes da ogsaa Sognet af en tusindtallig Turist-skare, der kommer for at nyde Skovenes Skønhed ved Sorgenfri og Frederiksdal, eller for at spadsere ad Prinsessestien, der løber langs med Mølleaaen. Dette smukke Landskab maa have været meget skønnere paa de Tider, da Chr. Winther besang det, thi da laa her endnu mange af de gamle Vandmøller, der omtales i ovennævnte Lexicon:

„ni Møller og Werker lagdes an i Lyngby Aa paa en Distance af mindre end 2 Mil“. Her laa Fuglevad Mølle, en Sigte-Mølle og 2 Messinghamre, Brede Mølle med 2 Kobberhamre, 2 Messinghamre, 1 Messingtraadværk og en Brændeovn, Lyngby Vandmølle, Strandmøllen eller Papirmøllen, der er den største og bedste i Landet, Raadvad og Stubbemølle i Dyrehaven, der har et Fileværk til Isenkram og Gjørtlerarbejde samt et meget godt Sigteværk, der tilhører Isenkræmmerne i København, Ørholm

Parti fra Brede, Aar 1800.

Mølle, der er en Le- og Skæreknivefabrik og endelig den sidste af Møllerne, der hørte til Lyngby Sogn, Friderichsdahls Kornmølle, som tidligere kaldtes Hjortholms Mølle. De to andre Møller Nymølle og Kongens Mølle hørte under Søllerød Sogn. Da dette berettes hørte Taarbæk Sogn med til Lyngby Sogn, og her i Taarbæk fandtes paa den Tid 26 Huse alene beregnet til Fiskerne, en stor anselig Gæstgivergaard samt flere Lystgaarde med Haver. Byen Lundtofte havde i Aaret 1778 7 Gaarde og 11 Huse og Virum 15 Gaarde og 42 Huse; den var altsaa paa den Tid langt den største af Sognets Byer. Springforbi maa ogsaa nævnes her. Den havde en Kro og et Lyststed, som nu kaldes Sølund. Om Slottene Sorgenfri og Frederiksdal skal berettes andet Sted. Saaledes saa da Sagnet ud i det Herrens Aar 1778 og talte vel knap 1800 Indbyggere.

Men hvorledes var da dette Sogn i Oldtiden? Ja, skal man dømme efter det meget ringe Antal Oldtidsminder, som til vore Dage er bevarede, har der været meget sparsomt med Befolkning paa den Tid, men dette gælder sikkert heller ikke, idet adskillige af Gravhøjene og Stensætningerne fra hin Tid uden Tvivl forlængst er ødelagt, overpløjet og inddraget i Jordbrugene, thi dette Sogn er jo paa et meget tidligt Tidspunkt underkastet Agerdyrkning. Blandt de Oldtidsminder, vi finder, er de saakaldte Rævehøje noget Syd for Lundtofte og Bavnehøjen beliggende Nordøst for Lyngby. Endelig har der i Nærheden af Hvidegaarden ligget en Række Gravhøje, der sikkert stammer fra den ældre Broncealder; i en af disse Gravhøje er der gjort et meget ejendommeligt Fund bestaaende af et Broncesværd og nogle Læderetuier. Som det sidste af saadanne Minder fra Oldtiden skal nævnes en stensat Gravkiste, der sikkert stammer fra en Langdysse-Rest. Den ligger tæt ved Dyrehavegaard.

Som allerede omtalt ligger en stor Del af Furesøen i Sagnet, og denne vidunderlige, skovomkransede Sø, der sikkert skylder Chr. Winthers Digte sin Navnkundighed, er et af de Steder i Sagnet, Turisterne helst søger. Hele Søen er omtrent 1000 ha og har paa sine Steder store Dybder, op til 36 m. Den har sit Afløb ved Mølle Aa, og her ligger en Del Virksomheder; vi har tidligere fortalt, hvordan den ene Mølle efter den anden anlagdes her i længst forsvundne Dage, men naar og hvor langt vi skal tilbage i Tiden for at træffe de første Anlæggelser af Møller her, lader sig ikke med Sikkerhed sige; det synes helt at tabe sig i Historiens Mørke. Den først kendte af Møllerne var Nymølle, som man træffer paa allerede i Begyndelsen af det 13 Aarhundrede, men det synes efter Navnet at dømme, at denne ikke er den ældste, men at der allerede da eksisterede andre Møller. Nymølle kom i Aaret 1417 i Roskildebispens Jens Andersens Eje; tidligere havde den været underlagt Vor Frue Kirke. I Begyndelsen af det 14 Aarhundrede nævnes 2

Udsigt over Lyngby fra Sorgenfri omkring Aaret 1800.
I Baggrunden ses det gamle Blegtaarn.

Møller, en ved Ørholm, der da kaldtes „Ørewaz“ og en ved Brede, da „Brydæ“, og de var sikkert begge en Art Savmøller. Brede Mølle blev i Aaret 1628 af Kong Chr. IV givet til Johannes von Dehlen, der oprettede en Krudtmølle. Ogsaa ved Fuglevad var der da en Krudtmølle, men begge disse blev meget hurtigt forandret til anden Fabrikation, og vi er nu naaet saa langt frem i Tiden, at Billedet af disse Møller er som i Aaret 1778. — Byen Lyngby har faaet sit Tilnavn Kongens Lyngby,

fordi den tilhørte Krongodset, og man finder da ogsaa dette Navn anvendt i Aaret 1400 som „Konningx Lyngbye“. Der findes rundt om i Landet ikke saa faa Steder, der kaldes Lyngby. Saaledes ligger der paa Sjælland 3 Kirkebyer og 4 Landsbyer med dette Navn, og i Jylland findes 4 Kirkebyer og 3 Landsbyer, der hedder Lyngby.

Byen Lyngby, der ligger paa begge Sider af Mølleaaen, er i vore Dage en købstadslignende Landsby, men om dens Udvikling, Virksomheder, Skoler og Institutioner skal der berettes andet Sted. Endvidere ligger der i Sognet Landsbyen Virum, der i Aaret 1180 blev kaldt Wigherum, med Skole, nyopført i Aaret 1910, samt Plejehjemmet Gyvelholm, der er oprettet 1918 af Københavns Kommune; Lundtofte med Kirke og Skole samt Hjortekær, der nærmest er at betragte som en Samling Huse.

Nord for Kongens Lyngby ligger Slottene Sorgenfri og Frederiksdal samt flere ældre større Landsteder. Af større Gaarde beliggende i Sognet kendes Dyrehavegaard, Hummeltofte, Brede Ladegaard, Holmgaard, Virumgaard, Engelsborggaard o. a. Af disse Gaarde er flere udstykkede og til dels nedlagte, medens andre er erhvervede af Københavns Kommune. Endelig skal nævnes Lyngby—Fortunfortet og den af Valdemar Poulsen oprettede Radiotelegrafstation for traadløs Telegrafering.

Sognets Indbyggerantal har i de sidste 100 Aar forandret sig betydeligt. I Aaret 1800 var det ca. 2000, i 1850 ca. 3623, i 1900 ca. 7735 og endelig i Aaret 1931 meget nær 13.000. I hele Kommunen er der omtrent 15.000 Indbyggere.

Byen Lyngby var for nogle hundrede Aar siden kun en lille Landsby, hvis væsentligste Bebyggelse bestod af de herved liggende Landsteder Sorgenfri og Frederiksdal samt Kirken og ellers kun 15 til 16 Gaarde og Huse, hvortil kom Tid efter anden de ved Mølleaaen opførte Møller med tilhørende Boliger, men man kommer dog helt op til vort Aarhundrede, før der bliver Tale om store Udvidelser og Bebyggelser. Ganske vist medførte Jernbanens Anlæggelse i forrige Aarhundrede (aabnet for Driften den 8 Juni 1864) en Udvidelse af Byen, der jo da blev Stationsby, men man var dog ikke kommet længere med Bebyggelsen, end at man kunde kalde den en stor Landsby, eller som vi finder den benævnt i 1864 en lille Købstad. I vore Dage findes der rundt om paa Sjælland flere Købstæder, der paa mange Maader ikke nær kan maale sig med Stationsbyen Kongens Lyngby.

Forinden vi betragter det Billede, der i vore Dage fremrulles for vore Øjne af Kongens Lyngby, skal vi kortelig nævne nogle af de mange Virksomheder og Institutioner, der i det sidste halve Aarhundrede er opstaaet her. Vi finder saaledes Gardinfabrikken anlagt i 1898, Sukkerraffinaderiet anlagt 1898 og atter omkring 1920 nedlagt; dets Byg-

ninger ligger her endnu, men for største Delen uden at blive brugt. I nogle af dem er der dog for Tiden en Automobilkarosserifabrik. Desuden skal nævnes Binders Væverier, der en Tid var blandt de største Virksomheder af denne Art, flere Maskinfabrikker, Trævarefabrikker, Bogtrykkerier og flere andre industrielle Virksomheder.

Ved en Opgørelse i Aaret 1915 fandtes der ikke mindre end ca. 700 Huse. Hertil kommer saa en hel Række forskellige Institutioner, der har egne Byg-

ninger. Vi nævner: Menighedshuset opført 1908, Byens Skolebygninger opført og indviede 1909, den private Underskole bygget 1871, Tilbygning i Aaret 1900, Teknisk Skole opført 1903, uden for Byen Landbrugsskolen og Grundtvigs-Højskolen, Landbrugsmusæet med tilhørende flere Bygninger og i Udkanten af Byen mod København Amtssygehuset, opført 1891; paa Hovedgaden ligger Apoteket, oprettet i Aaret 1865, flere Alderdomsboliger og Alderdomshjem, en Del Børnehjem, Stiftelser og Asylter, Magdalenehjemmet „Skovtofte“, oprettet og indviet 1896, Lyngby og Omegns Spare- og Laanekasse stiftet 1898, Banken for Lyngby og Omegn oprettet 1906, Statsskolen indviet 29 November 1923, Vandværk, Gasværk, Elektricitetsværk, Jernbanestation, Posthus, Politistation, Hoteller, Kommune-Administrationsbygning m. m.

Om de fleste af disse vil vi senere fremdrage Billeder til Belysning af de paagældende Institutioner og deres Virke til Gavn og Bedste for saavel Byens Befolkning som Landets Indbyggere.

Taarbæk Sogn (Torbæk) var indtil 1906 ikke noget selvstændigt Sogn, men dets Areal var underlagt Lyngby Sogn. Nu danner disse to Sogne en fælles Kommune med Lyngby som Hovedsognet. Taarbæk Sogns samlede Areal udgør ca. 1100 ha. Det grænser til Sundet samt til Skovshoved, Ordrup, Lyngby og Søllerød Sogne, fra hvilket det adskilles ved Mølleaaen.

I Sognet ligger Jægersborg Dyrehave og Raadvad Hegn, der med over 970 ha optager omtrent det samlede Sogneareal. 20 ha optages af Vandarealer som mindre Moser og lignende. Indbyggerantallet er gennem Tiderne stærkt forøget; i Aaret 1906 var der 995 Indbyggere, i Aaret 1910 ca. 1000 og i Aaret 1915 ca. 1660. Jægersborg Dyrehave, der er ca. 870 ha stor, ligger i Sognet og støder op til Jægersborg Hegn, der dog ikke hører til Taarbæk, men til Søllerød Sogn. Hegnet er ca. 460 ha og adskilles fra Jægersborg Dyrehave ved Mølleaaen. I Aaret 1913 forøgedes Jægersborg Dyrehave med det saakaldte Chr. IX' Hegn, der er ca. 110 ha. Af Jægersborg Dyrehaves Areal er ca. 275 ha ikke bevokset, men ligger hen som store Sletter; paa en af disse ligger Eremitageslottet, der er opført 1736. Her ligger desuden Dyrehavsbakken, Kirsten Pils Kilde samt Ulvedalene, hvor der i Aaret 1910 blev bygget et Friluftsteater. Her findes ogsaa de store Kælkebakker, Djævlebakken og Kamelryggen, hvor der om Vinteren, naar Sneen dækker den skønne parklignende Dyrehave, udfolder sig et rigt og muntert Sportsliv. Intet Sted i Landet er saa stærkt besøgt et Udflugtssted som Dyrehaven, det være sig Sommer som Vinter. — I Sognet ligger Villa- og Fiskerbyen Taarbæk (Torbæk), der er delt i Gammel og Ny Taarbæk. I Aaret 1778 fandtes der i Byen kun 26 Huse, alene beregnet

Hovedgaden ved Aastræde, Aaret 1820.

Sorgenfri Slot omkring Aar 1720.

til Fiskere, samt en ret stor Gæstgivergaard og en Del Lystgaarde og Haver; blandt disse skal nævnes Havslunde med tilhørende meget smukke Park, der er anlagt af Etatsraad C. A. Broberg, Stokkerupgaard, Springforbi, alle store Lystejendomme, der tilhører Slægter i København.

Mod Sydøst ligger Villakvarteret Klampenborg, der i de seneste Tider er vokset betydeligt; her ligger Klampenborg Jernbanestation, der er aabnet 22 Juli 1863 og som alle sjællandske Jernbaner overgaaet til Staten 1880. Desuden Vandkur- og Badeanstalten Klampenborg, Raadvaddam ved Mølleaaen med Fabrikkerne, Skole opført 1918, Vor Frue Sogns Optagelseshjem „Bøgely“, den ældgamle Stampen Mølle, der nedbrændte 1914 og endelig Nymølle, Ørholm Mølle samt Strandmøllen.

Slottet Sorgenfri, eller som det hed, dengang det blev bygget, for over 200 Aar siden, Sorgenfrey er en af de mange Lystejendomme, som i Begyndelsen af det 18 Aarhundrede voksede op i Nærheden af København. Den Mode at ligge paa Landet havde man netop optaget indenfor Københavns fornemme Verden, og paa Christian V' Tid, da Slottet ejedes af Grev Ulrich Frederik Gyldenløve, blev det ofte benyttet af de kongelige Herskaber til et lille Hvil i Jagttiden, hvor man indtog Forfriskninger. Paa den Tid var der jo her omkring store udstrakte Skove med glimrende Jagt.

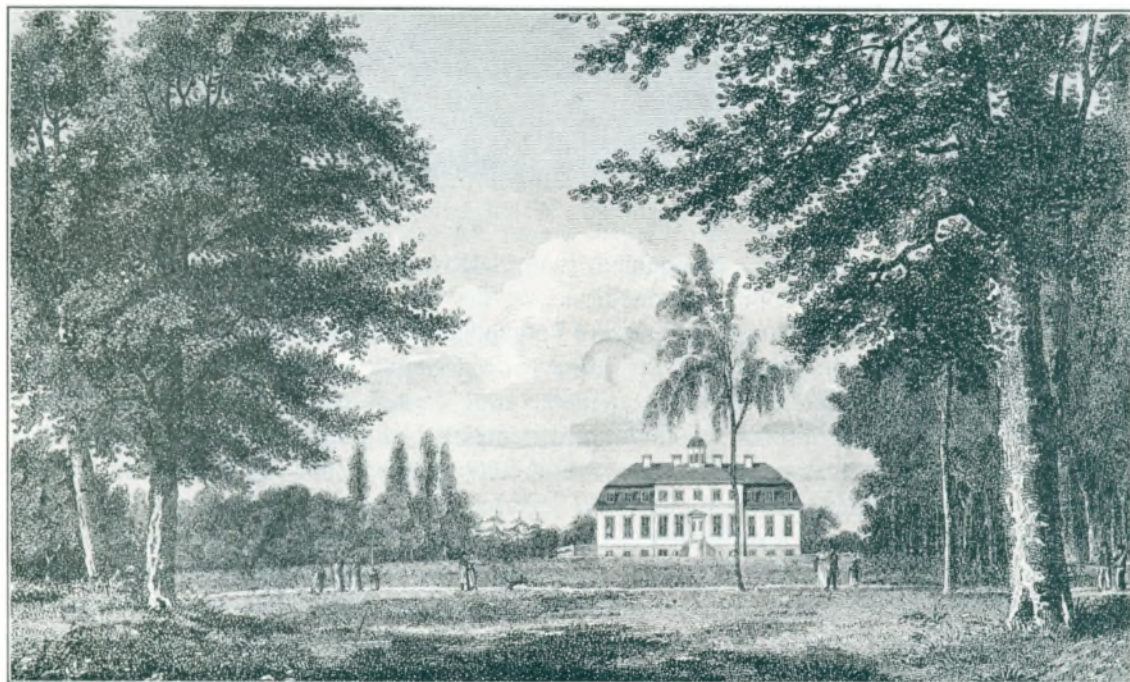
Om Bygningernes Udseende paa den Tid vides kun, at de maa have været meget brøstfældige, og i Aaret 1702 overlader da Gyldenløve Sorgenfri til sin tilkommende Svingersøn Grev Carl Ahlefeldt. Han var Søn af den berømte og paa den Tid meget kendte Storkansler Grev Frederik Ahlefeldt, der spillede en ikke ringe Rolle ved Kong Christian V' Hof. Da Kronprins Frederik, til hvem Grev Carl Ahlefeldt stod i personlig Venskabsforhold, blev Konge under Navnet Frederik IV, steg Carl Ahlefeldts Stjerne mere og mere, og samme Aar, som han fik overladt Sorgenfri og ombyggede dette, blev han viet til Ulrikka Antoinette Danneskjold-Laurvig, der var en Datter af Ulrich Frederik Gyldenløve og dennes tredie Hustru. I Aaret 1711, da Kongen lader sig hemmeligt vie til Anna

Sophie Reventlow, begynder Carl Ahlefeldts Stjerne at dale, og til sidst forsvinder hans Indflydelse ved Hoffet helt, indtil hans Udnævnelse til Statholder i Slesvig og Holsten fuldstændig fjerner ham fra Hoffet. Ved denne Forflyttelse solgte han Sorgenfri til Grev Ulrich Adolf Holstein, der i Aaret 1700 var blevet viet til Christine Sophie Reventlow, en Søster til Anna Sophie, der i Aaret 1711 blev viet til Kongen. Dermed steg hans Indflydelse ved Hoffet, og han opnaede at blive Storkansler. Nu kom der en stor Tid for Sorgenfri, thi saalænge Grev Holstein sad her paa Slottet, var Portene aabne for hele den fornemme Verden. Man sagde paa den Tid, at vilde man opnaa noget hos Kongen, gik Vejen over Sorgenfri og Grevindens Spillebord; hun var, fortælles der, en lidenskabelig Spiller.

I Kong Frederik IV' sidste Regeringsaar købte han Slottet og overlod det i Aaret 1728 til Enkemargrevinde Sophie Christiane af Brandenburg-Culmbach. Her fik Enkemargrevinden sin Residens, og ogsaa hun kom til at spille en stor Rolle i det danske Hofliv, men særlig efter, at Kong Christian VI havde bestegit Tronen. Hun døde i Aaret 1737 under et Besøg hos Kongeparret paa Fredensborg Slot og ligger begravet i Roskilde Domkirke.

Hendes Datter Enkefyrstinde Sophie Caroline af Østfriesland havde allerede siden 1734 boet paa Sorgenfri og blev nu Ejer af Slottet, hvor hun blev boende til 1740, da hun ved Dronningens Indgriben blev fjernet fra Hoffet og fik anvist Bolig paa Fredensborg, hvor hun holdt et meget stort Hof. Hun døde i Aaret 1764.

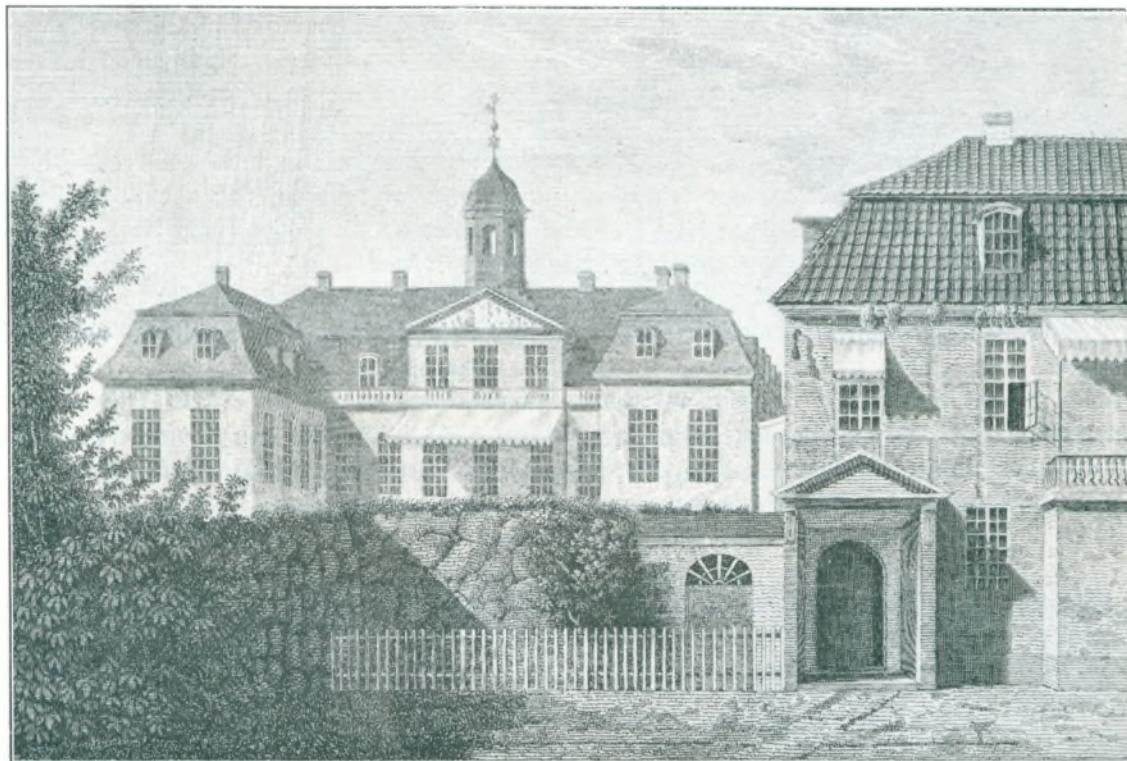
Sorgenfri Slot staar nu i nogle Aar helt ubeboet hen; det travle Hofliv er forbi, og Bygningerne ligger ubenyttede. Ret længe varer denne Tornerosesøvn imidlertid ikke, thi Kongen beslutter at give Slottet til Kronprinsen, den senere Kong Frederik V, og lader derfor Slottet underkaste en gennemgribende Restaurering samt opføre flere Tilbygninger og Fløje. Efter Kronprinsens Formæling i Aaret 1743 bliver det hans Sommerresidens, indtil det i Aaret 1769 bliver solgt til Geheimekonferensraad Jean Henri Desmercieres, der var født 8 Maj 1687 i Paris som uægte Søn af den meget rige Greve af Gyldensten J. F. Huquetan; hans Moder var Modehandlerinde.

Sorgenfri Slot i Begyndelsen af det 19 Aarhundrede.

Købesummen for Slottet var ca 8000 Rdl. I sit 61 Aar giftede Desmercieres sig med Komtesse Elisabeth Sophie Friis, en Datter af en af Landets fornemste Slægter, og blev da ophøjet i Adelstanden. Han døde i Aaret 1778, og i Aaret 1783 solgte hans Enke Slottet til Heinrich Bolten, der senere blev ophøjet til Baron, og Salgssummen androg da 14.500 Rdl. Antagelig solgte hans Bo Slottet til Arveprins Frederik for en Sum af 13.000 Rdl. Arveprinsen anlagde Haven og Lystskoven, men opholdt sig ikke meget her, før han mistede sin Gemalinde Prinsesse Sophie Frederikke af Mecklenburg-Schwerin i Aaret 1794. — Da bliver Sorgenfri atter Midtpunktet for Hoffet og den fornemme Verdens Interesse og naar sin største Tid som Sommerresidens for Kong Christian VIII og Dronning Caroline Amalie.

Prins Christian (den senere Kong Christian VIII) blev formælet med Prinsesse Ca-

Exteriør fra Sorgenfri i det 20 Aarhundrede.

roline Amalie, f. 28 Juni 1796, i København i Aaret 1815, og det unge Fyrstepar tog straks Sorgenfri i Besiddelse for Sommermaanederne, og det var i denne Tid, at Sorgenfri atter blev Samlingsstedet, hvor mange af Landets betydeligste Mænd indenfor alle Grene kom og gik. I Aaret 1839, da Prins Christian tiltraadte Regeringen, troede man, at Kongeparret, der havde saa mange Slotte at vælge mellem, vilde forlade Sorgenfri, men den skønne Egn, de mange smukke Minder fra Ungdomsdagene og Fisketurene paa Søen holdt Kongeparret fast, og Sorgenfri vedblev at være Sommerresidens. Efter Kongens Død vedblev Enkedronningen at residere her til sin Død i Aaret 1881. — I de mange Aar fra 1815 virkede Dronningen meget for Børnesagen og for Fattige, særlig i Omegnen af Sorgenfri, og det er ikke helt uden Grund, at man kaldte hende „Fattige Børns Moder“.

Saa vel Dele af Hovedbygningen som de til forskellige Tider opførte Dependenser til Kavalerer, Damér og Tjenerskab blev efter Enkedronningens Død taget i Brug til Boliger for Funktionærer, Pensionister og enkelte Private.

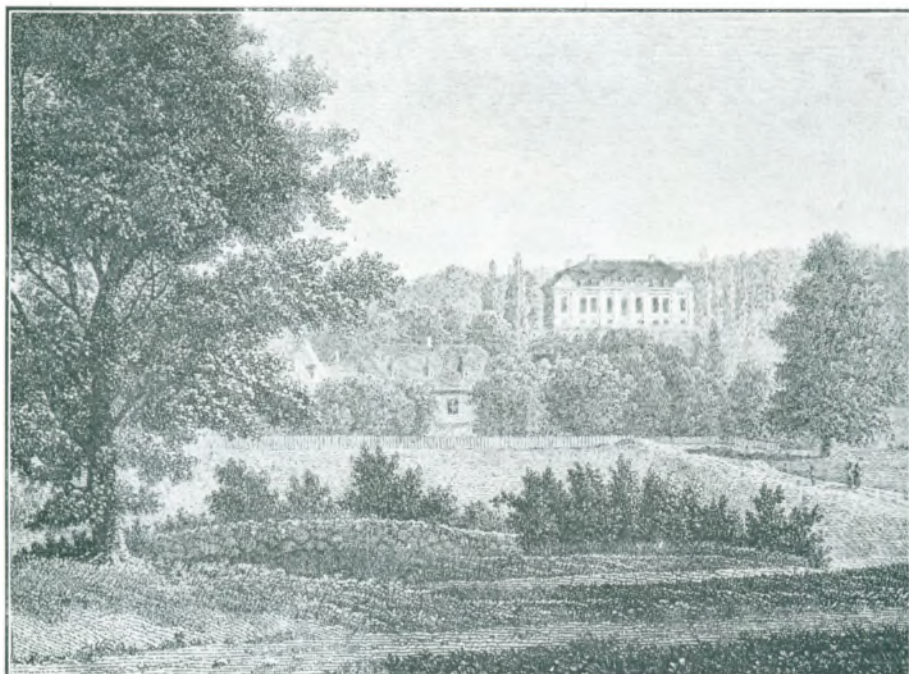
Der blev stille i og ved Sorgenfri, men Minderne fra disse store Dage lever stadig,

og den Dag i Dag træffer man Folk, som kan fortælle om de store og begivenhedsrige Dage paa Sorgenfri. Til Minde om Enkedronning Caroline Amalie rejste Kvinder fra Lyngby i 1882 en Støtte af Granit med Portrætmedaillon af Enkedronningen ude i Slots-parken. Her staar desuden en Mindestøtte over Frederik V. Baade i Parken og i Skovene ved Sorgenfri findes flere meget anselige og sjældne Træer; blandt disse skal nævnes de høje Tulipantræer og de smukke Ædelgraner.

I de seneste Tider er Sorgenfri atter blevet det Sted, hvor Landets Konge af og til søger Fred og Hvile.

Frederiksdal Slot, dets Beliggenhed og Historie er allerede hos Holberg og senere i Chr. Winthers Digte beskrevet og besunget.

Længe før Øresunds Skønhed og Friskhed begyndte at drage Københavnerne til sig, havde Hovedstadens Beboere fundet Vej ud til Lyngby—Frederiksdal, der ofte benævnedes

Frederiksdal Slot i det 17 Aarhundrede.

„den grønne Lund“, med de mange skønne og idylliske Søer. Først langt senere er de mange Landsteder opstaaet. Disse har hver sin Historie, men her skal kun berettes om Frederiksdal Slot.

Ved Frederiksdal udmunder Kanalen i Furesø, og netop her paa dette Sted kan man se om end kun sparsomme Rester af den i sin Tid her beliggende Kongeborg, der senere kaldtes Hjortholm Slot. De sparsomme Ruiner og Rester af Voldpladsen fortæller, at her har ligget en anselig og godt befæstet Borg. Denne Borg, der først tilhørte Kronen, overgik senere til de mægtige Roskilde Bisper, der her ansatte Mænd fra deres Rækker som Høvedsmænd. I Aaret 1472 nævnes saaledes Jep Mikkelsen som Hjortholms Høvedsmand og i Aaret 1485 Hermann Rolfsen, der senere blev adlet under Navnet Herman von Leneren. I Aaret 1489 er det Claus Neb, der sidder her som Høvedsmand, og 1507 den navnkundige Olaf Daa. Den sidste Høvedsmand, vi kender, er Peder Godske, der sad her under Grevens Fejde, og skal have forsvaret Slottet meget tappert til det sidste. Det berettes, at han først overgav sig til Grev Christoffer, da Slottets Taarn samt Vægtergang og det meste af Slotsmuren var nedskudt. Man kan i Bispestolens Arkiver se, at

Biskop Joachim Rønnow samt Domkapitlet i et aabent Brev frafald al Afkald*) paa saavel selve Slottet som dets Inventar og desuden takker ham for det tapre Forsvar.

Da Reformationen kom, overgik Resterne af det ældgamle Slot ligesom Landets øvrige Kirkegodser til Kronen, og i Aaret 1668 lod Kong Fr. III, ikke langt fra den gamle Slotstomt, opføre et lille Jagtslot, som han kaldte Friedrichsthal, og hermed begynder da dette Slots egentlige Historie. I et Brev af samme Aar skriver Christoffer Gabel, at Kong Fr. III netop nu befinder sig paa et lille Lystslot, „som han hafver tilforhandlet sig af kgl. Rentemester Henrik Müller og ladet kalde Friedrichsthal og er til Sinds at ville indrette synderlige Ting og Vandspring her“.

Kronprins Christian den senere Kong Chr. V overlod Slottet tillige med Gentoftegaard og Bagsværd til Kronprinsesse, senere Dronning Charlotte Amalie. Hun oprettede her paa Egnen flere industrielle Virksomheder og Fabriksanlæg. Det skyldes saaledes

Sophienholm omkring Aaret 1850.

Dronningens Paavirkning, at Nymølle Kobbermølle og Frederiksdal Papirmølle blev anlagt; den sidste i Aaret 1673. Denne blev en Tid lang drevet af Hans Heuser, medens Nymølle blev bortforpagtet til Henrik Ehm.

Ved Dronning Charlotte Amalies Død i Aaret 1714 tilfaldt Slottet hendes Datter Prinsesse Sophie, der døde 1735, hvorefter det kom i Kong Christian VI' Besiddelse. Kongen skænkede saa Frederiksdal til sin højt betroede Mand Grev Joh. Sigismund Schulin, Stamfader til den Slægt, der endnu ejer Slottet. Ved Gavebrev af 28 Marts 1739 bevilger Kongen Geheimeraad Grev Joh. Sigismund Schulin Frederiksdal Lystgaard til fri Beboelse og Brug; senere blev Hovedgaarden med tilhørende Bygninger, Haver, Mølle. Værtshus og Fiskeri ved kgl. Koncession af 1743 og 1744 overladt ham og hans Frue paa Livstid; dog fik han hverken Bøndergodset eller Tienderne. Endelig i Aaret 1747 opnaede Greven at faa Skøde paa Godset, hvilket skete ved kgl. Resolution af 17 April 1747. Den nuværende Hovedbygning er opført i Aarene 1750–54 af Arkitekt N. Eigved, der ogsaa var Grevens Arkitekt ved Ombygningen af hans Gaard i København (Efterslægtensgaard). Hovedbygningen er i eet Stokværk med en meget høj Mansard. Grev Joh. Sigismund Schulin, der er født 1694 i Prichsenstad ved Ansbach, døde 13 April 1750,

*) Afkald: gammel Betegnelse for de paa Slottet paahvilede Hefelser.

og efter hans Enkes Død i Aaret 1770 overtog Sønnen Grev Frederik Ludvig Schulin, der er født 1747, Slottet, der samme Aar oprettedes som Fideikommiss. De senere Ejere er Grev Sigismund Ludvig Schulin født 1777, senere Kammerherre og Amtmand, død 1836; hans Søn Grev Johan Sigismund Schulin født 1808 død 1880, derefter Hofjægermester Grev Sigismund Schulin født 1846 død 14 Juli 1930, hvorefter det overgik til hans Nevø Grev V. Sigismund Schulin født 14 Oktober 1892.

Foruden Sorgenfri Slot og Frederiksdal Lystgaard ligger der i Sognet Sophienholm og Hummeltofte, begge gamle Lystgaarde, der stammer fra Aarene omkring 1750. Sophienholm er sikkert opført omkring Aarene 1773—76 af J. Th. Holmskov, og man hører paa den Tid for første Gang denne Gaard omtalt som en statelig Lystgaard i Skovene ved

Eremltagen.

Lyngby. Hvorvidt der før denne af Holmskov opførte Bygning har ligget en anden vides ikke med Sikkerhed.

I Begyndelsen førte denne Lystejendom en saare lidet bemærkelsesværdig Tilværelse, men da Geheimekonferensraad G. Brun i Aaret 1790 køber Gaarden, kommer der Liv og Røre derude. Han lader i Aaret 1803 Hovedbygningen ombygge og udvider den betydeligt samt anlægger den smukke Park, hvor der plantes mange sjældne Træer. Digterinden Frederikke Brun var hans Hustru, og disse to Mennesker samlede om sig, naar de om Sommeren boede der ude, en stor Kreds af Datidens Kunstnere, og det var ikke underligt, at Sophienholms Ry spredtes saa viden om. Det varede dog kun kort Tid, thi ved Frederikke Bruns Død i Aaret 1835 ophørte helt Livet der ude. I 1882 købte Redaktør Carl Aller Sophienholm.

Hummeltofte hører man første Gang omtale som Lystgaard i Aaret 1774, da den købtes af Amtsforvalter Chr. Brun. I Slutningen af det 18 Aarhundrede kom Gaarden i Konferensraad C. Wendts Eje, og vi formoder, at det er ham, der har ladet den nuværende

Hovedbygning opføre. Den navnkundigste af Humletoftes Ejere var Biskop Monrad, efter hvem den i Aaret 1865 solgtes til Professor N. Chr. Frederiksen.

Hvor Eremitageslottet nu staar omkranset af vore skønne danske Bøge- og Egeskove laa i længst forsvundne Dage en lille Landsby, der hed Stokkerup. Skoven, den laa i, kaldtes dengang for Boveskoven, og man finder den nævnt i Aaret 1231 i Valdemars Jordebog under Navnet „Bouæsscogh“. Om selve Landsbyen vides ikke stort, thi da Kong Christian V vilde bygge Eremitageslottet, blev Landsbyen nedlagt, og der findes intet tilbage af den.

Kongen havde paa sine Rejser og ikke mindst under sit lange Ophold i Paris ved „Solkongen“ Ludvig XIV' fornemme og glansfulde Hof set mange Lystslotte eller saakaldte „Eremitager“, der alle var overdaadigt udstyrede, for at Kongen her kunde hvile ud efter Hoflivets trættende Strabadser. De svarede lige saa lidt til deres Navn, som de saakaldte „Sparepenge“ her i Landet. Disse var Slotte, som Kongerne opførte, for der at føre et mindre kostbart Hofliv, men de blev ogsaa efterhaanden Lystslotte, hvor Drikkegilderne huserede. Ved „Sparepenge“ tænker vi her paa Antvorskov Slot ved Slagelse i Sorø Amt, der blev opført af Frederik II.

Eremitageslottet blev imidlertid ikke saadan et Pragtpalæ, som Kongen havde set i Frankrig, men var i sin første Oprindelse en saare uanselig Bygning, der var bygget paa en Jordhøj, men dog saaledes i de indre Gemakker, at Kongen kunde bo der i længere Tid. Dette skete ofte i Kongens sidste Regeringsaar. Eremitagen blev ikke Slottet, hvor Ro og Hvile skulde plejes, men Jagtslottet, hvorfra de lystige Jægere drog ud i Dyrehaven. Ogsaa Frederik IV var en ivrig Jæger og jagede meget der fra.

Da Christian VI blev Konge, var Slottet allerede i saa daarlig Stand, at det med sine faldefærdige Bygninger ikke svarede til Tidens Krav, og Kongen lod da Bygningerne nedrive og det nuværende Slot opføre. Det var Laurids de Thura, der fik den Opgave at bygge dette Jagtslot, der kom til at staa færdig i Aaret 1736. Vi kan i denne Forbindelse nævne, at det meste af Materialet blev taget fra Rosenborg Slot ved de der nedrevne Lysthuse.

Selve Bygningen, der jo ligger højt, er i to Stokværk i Rokokostil med Statuer, Søjler, Ornamentter og Jagtemblemer. Ud mod Sundet findes en Altan. Ogsaa indvendig blev det smukt udstyret, men til Trods for, at det nu i et og alt var værdigt til at modtage sine høje Herskaber, blev det kun lidt benyttet. Senere fik dog Slottet ogsaa sin Glansperiode, der indledtes med Frederik V' Tronbestigelse. Det forhen stive og rolige Hof afløstes nu af et Hof, der var lige ivrig ved Jagt, Baller, Fester og Udflugter. Da vi nærmer os Slutningen af det 18 Aarhundrede, trues Eremitageslottet atter af Undergang. Det kongelige Jagtslot blev kun sjældent benyttet og forfaldt i allerhøjeste Grad, og den 7 April 1790 underskrev Kong Christian VII da ogsaa Slottets Dødsdom, men i sidste Øjeblik fik Grev Ranzow, under hvem den kongelige Dyrehave sorterede, udvirket, at Slottet fik Lov at staa, saaledes at han blev Herre til Eremitageslottet. Han lod det restaurere, men havde dog kun Slottet i faa Aar indtil 21 Juni 1797, da det efter mange Forhandlinger atter overgik til kongelig Ejendom.

I de aller seneste Tider er Slottet atter blevet underkastet en Restaurering, hvorved man har forsøgt at genskabe dets oprindelige Udseende. Saaledes kan vi da den Dag i Dag se det lille gratiøse Jagtslot, der ligger omgivet af store Sletter, hvor fredelige Dyreflokke græsser.

Paa enkelte Dage i Sommertiden er her i tusindvis af Københavnerne, der nyder Skovens og Naturens Skønhed, og staar end Slottet tomt og ubeboet hen, kan vi dog vanskeligt tænke os at undvære det i Billedet af Eremitagesletten.

Jægersborg Dyrehave eller blot Dyrehaven, som vi kortelig benævner Skovene ved Klampenborg, Fortunen, Ermelunden, Springforbi og Eremitagen, er vel nok en af de

Skove her i Landet, der gennem Tiderne har draget flest Mennesker til sig lige fra Oldtidens første Beboelser til de seneste Tider. Vi skal ikke her komme ind paa det forstmæssige, men kun i enkelte Billeder forsøge at fremdrage de skiftende Tider.

Langs Øresunds Kyst ikke langt fra København og helt op til Helsingør, ind over Landet til Esrom- og Arresøen strakte sig i Oldtiden en af Sjællands største Skove. I dette urskovagtige og ufremkommelige Skovareal fandtes ikke megen Beboelse. Oldtidens Mennesker byggede og boede længere inde i Landet, men der findes dog enkelte Steder Rester, der vidner om, at ogsaa i Stenalderens Dage var Skovene her befolket. Særlig i Broncealderen synes det, som om disse Steder er blevet bebygget, og herom vidner de mange Gravhøje, der laa spredt om i Skovene, og hvoraf endnu enkelte er tilbage. Vi skal ikke her dvæle ved Gribskov og de der om liggende Skove, men kun betragte Billedet af Dyrehaven. Ogsaa her findes der endnu i vore Dage mange Gravhøje, og enkelte af dem og de største har efterhaanden faaet egne Navne f. Eks. Garderhøj og Orehøj. Særlig tæt ligger disse Fortidsminder paa Strækningen fra Fortunvejen op over Ulvedalene og hen over Præstesletten. Her ses utallige smaa Høje inde mellem Træstammerne, men mange af dem er mere eller mindre ødelagte og gennem Tiderne helt sunket sammen. Paa mange af dem vokser der store Træer, og Skoven, der breder sit løvgrønne Tæppe over Højene, har gennem de svundne Tider fornyet sig mange Gange, siden vore hedenske Forfædre begravede deres Døde her.

Boveskov, som Jægersborg Dyrehave hed paa Valdemars Tid, fik sit nuværende Navn paa Christian V Tid, da Kongen lod indhegne hele den Del af Skoven til kongelig Dyrehave. Dog havde allerede Kong Frederik III i sine sidste Regeringsaar været stærkt optaget af at indrette denne Dyrehave. Saaledes befaler Kongen den 1 April 1669, at der snarest muligt skal opsættes nye Hegn om Stokkerup Skov. Vi minder her om, at Skoven i kort Tid havde dette Navn efter Landsbyen af samme Navn, der laa her. Denne blev jo som tidligere omtalt nedlagt ved Opførelsen af Eremitageslottet.

Frederik IV' Synsforretning over Dyrehaven giver os et godt Billede af, hvorledes Skoven paa den Tid saa ud. Der nævnes en Del Skovhuse, der sikkert var Skovfogedboliger, saasom Klampenborg, der er opkaldt efter Skovfoged Klampen, der boede her i Aaret 1694, Springforbi, Kørom, Rundforbi og Hjortekjær; alle Steder, der den Dag i Dag er velkendte. Hele Dyrehaven var forsvarligt indhegnet, og der fandtes meget Vildt. Ved kgl. Reskript af 1844 blev det bestemt, at Jægersborg Dyrehave skulde udgaa fra den almindelige Forstbestyrelse, for alene at indrettes til Lystskov. Til dette Formaal maatte der aarlig anvendes 1500 Rdl. ud over det, som Skoven selv kunde indbringe. Kong Chr. VIII, der gerne saa, at hans Undersaatter morede sig, sørgede ogsaa for, at de kunde komme i Skoven om Søndagen og gav dem Dyrehaven til Tumleplads. Der oprettedes ogsaa i Klampenborg en Vandkur- og Søbadeanstalt, hvor der senere til Adspredelse for Kurgæsterne kom Musik og Afholdelse af Baller. Hele denne Herlighed aabnedes den 15 Juni 1845, og i Løbet af kort Tid opstod her et mondænt Forlystelsesetablisement med Koncerter, Dansemusik, Illumination m. m.

Allerede samme Sommer begyndte Dampene „William“ og „Emma“ regelmæssig Fart mellem København og Klampenborg, og snart efter kom den nye Strandvej, hvor Kaperkuskene kørte frem og tilbage mellem Staden og det nyopstaaede Forlystelsessted ved Klampenborg. Størst Sukces fik dog Dyrehaven ved Jernbanens Anlæggelse og Aabning i Aaret 1863. Saa stor var den Fornøjelse for Københavnerne at tage med Toget til Dyrehaven og særlig i Tiden omkring Sct. Hans, at man lod Byens Porte staa aabne, for at Dyrehavegæsterne, naar de om Natten vendte hjem, kunde komme ind.

Selve „Dyrehavsbakken“ var opstaaet i Aarene omkring 1780. Med sine Telte, Beriddere, Linedansere, Musik o. s. v. tiltrak den sig alle Samfundsklasser, og denne Forlystelse var særlig yndet paa Fr. VI' og Chr. VIII' Tid. Begge Konger besøgte hver

Sommer Dyrehavsbakken og gav ved denne Lejlighed Bakken et særligt Præg. Hertil kom, at Datidens Digtere Oehlenschläger og Heiberg i deres Digte forherligede Stedet. Paa de Tider havde man endnu ikke Strandvejen, men benyttede Kongevejen, Bernstorfsvejen, Ordrupvejen og drejede ved Emilie Kilde af mod Stranden.

Da Tivoli aabnede i Aaret 1843, mistede Bakken noget af sin Tiltrækning, men søges dog endnu Sommer efter Sommer af mange Mennesker, om end det ikke er under slet saa idylliske Forhold som tidligere.

Lyngby—Taarbæk Sogneraad bestaar af 13 Medlemmer: Formand, Redaktør I. NØRGAARD; Førstelærer G. JOH. JAKOBSEN, Taarbæk; Fru H. HENRIKSEN, Lyngby; Værkmester H. HANSEN, Lyngby; Snedker P. JENSEN, Ørholm; Entreprenør M. JENSEN, Lyngby; Væver P. PEDERSEN, Brede; Bagermester T. TEGLERS, Lyngby; Proprietær G. LEHWALD, Lyngby; Skovfoged A. LØVDAL, Taarbæk; Købmand H. GJERLØW, Lyngby; Sognefoged ROSTGAARD ANDERSEN, Virum; Lærerinde Frøken C. HOFFMEYER, Lyngby.

Hjælpekassens Formand er Væver P. NIELSEN, Brede, og Værgeraadets Formand er Overretssagfører KETIL CARLSEN, Lyngby. Menighedsraadene er følgende: Lyngby Sogns Menighedsraad med Sognepræst G. KROHN som Formand, Taarbæk Sogns Menighedsraad med Førstelærer G. J. JAKOBSEN som Formand og endelig Lundtofte Menighedsraad med Lærer F. M. MADSEN, Brede som Formand.

Lyngby—Taarbæk Kommunekontorer ledes af Kontorchef V. RYDAHL. Kommuneingeniør er Driftsbestyrer, cand. polyt. J. A. C. RASTRUP.

INGVAR NØRGAARD, Sogneraadsformand

f. 30 Marts 1882 i Hejls, S. af Møller Peter N. og Hustru Gedske, f. Herning, g. 3 Maj 1908 med Olga N., D. af Skræder Niels Persson. Uddannet og arbejdet som Skomager, Postbud 1908—24. Journalist ved Københavns Amts Socialdemokrat 1924, Medlem af Sundhedskommissionen 1913—17, For-

mand for Sognets Biblioteker og Formand for Lyngbykredsens socialdemokratiske Kredsorganisation, Medlem af Sogneraadet 1913—21, paany 1925 (Sociald.), Formand for Budgetudvalget, Gasværksudvalget, Teknisk Udvalg m. fl., Sogneraadsformand 1928.

J. A. C. RASTRUP, Kommuneingeniør og Bygningsinspektør

f. 1 Februar 1891 i Lyngby, S. af Proprietær R. Rasmussen og Hustru M. C. Jørgensen, g. med Alice de Chabert, D. af Oberstløjtnant, Kammerjunker Ch. de Chabert. Cand. polyt., ansat ved Statsbanerne 1913, ved Anlæg af Rønne—Allinge og Alminding—Gudhjembanen 1915, ved Sukkerfabrikkerne

paa Sct. Croix 1916—17, Kommuneingeniør og Bygningsinspektør siden 1917, Driftsbestyrer ved Lyngby—Nærumbanen siden 1919.

LYNGBY-TAARBÆKS kommunale Værker er et helt Afsnit for sig og har sin egen Historie. Det er jo ikke saa mange Aar siden, de blev oprettede. Vi behøver blot at gaa et halvt Hundrede Aar tilbage i Tiden, og Billedet af Lyngby bliver saa vidt forskelligt fra det, vi nu kender. Gaderne var da kun Veje med Grøfter eller aabne Rendestene langs Siderne, og asfalterede Gader var end ikke i Tankerne opstaaet.

Skulde vi give et fyldestgørende Billede af Byens kommunale Værker og Anlæg, vilde det kræve mere Plads, end vi her kan afse, og vi maa derfor nøjes med kortelig at omtale de største Arbejder paa disse Omraader. Henimod Slutningen af forrige Aarhundrede blev de første Veje i Lyngby, Hjortekjær, Lundtofte samt enkelte Steder i Taarbæk kloakerede. Vejnettet havde paa den Tid en Længde af ca. 25 km offentlig Vej; de var ikke særlig gode, men paa den Tid fandtes jo ikke Automobiler, og saa godt som alt Gods blev sendt med Jernbanen.

Gasværket anlagdes i Aaret 1895 ved Toftebæksvej, der paa den Tid kaldtes „bag om Byen“. Det var et Kulegasværk, og Anlægssummen beløb sig til ca. 119.067,00 Kr. Det var imidlertid kun selve Byen, der forsynedes fra Værket, og man faar et tydeligt Billede af dets Størrelse ved at høre, at det i alt kun havde et Ledningsnet paa ca. 8000 m. Antallet af Maalere var ca. 310.

Samtidig kom saa Belysningen af Gader og Veje. Vi ser saaledes, at der blev opstillet 106 Lygter, hvoraf de 20 var paa privat Vej. Før den Tid var det ret sparsomt med Belysningen i Kongens Lyngby, idet der kun enkelte Steder fandtes en lille Tranlampe eller Olielygte.

I Aaret 1904 blev Gasværket betydeligt udvidet. Der opførtes en ny Gasbeholder og et nyt Kedelanlæg til en Anskaffelsessum af ca. 46.500,00 Kr. En meget stor Udvidelse af Retorthuset kostede ca. 12.000,00 Kr.

Den næste Udvidelse sker i Aaret 1907, da der anskaffedes et nyt Maskinhus samt nyt Ekshaustor og Vasker; tillige indrettedes der en særlig Koksnyder til et samlet Beløb af 14.000,00 Kr. Selve Ledningsnettet udvidedes i Aaret 1909 til en Del af Stengaardens Villakvarter, 1910 til Engelsborgvejene og endelig anlagdes i Aaret 1914 en Ledning til Sorgenfrigaard og Brede. — Kommunen havde allerede i Aaret 1913 overtaget Sorgenfrigaards Gasværk og Ledningsnet og inddraget dette under Lyngby Gasværk.

I Aaret 1917—18 udvidedes Gasværket atter, og endelig naar vi til de aller seneste Tider, hvor det paatænkes helt at ombygge Gasværket til Dobbeltgasværk i Lighed med Gasværket i Helsingør. Dette blev imidlertid ikke gennemført, og man nøjedes med at foretage forskellige større Istandsættelser og Nyanskaffelser. Ligeledes er Ledningsnettet betydeligt udvidet og har i Aaret 1929 en Længde af 35.000 m. Dette er dog kun selve Hovedledningsnettet, hvortil saa kommer alle de mindre Ledninger. Værket med samtlige Udvidelser har kostet ca. 811.000,00 Kr. Det er bogført til en Værdi af 161.035,45 Kr., men dets virkelige Værdi kan dog anslaaes til 719.000,00 Kr.

Efterhaanden som Gasværket udvidedes blev ogsaa Byens Gadebelysning forbedret. Det er dog ret interessant at se, at saa sent som i Aaret 1923 foregik Belysningen af Lundtofte og Hjortekjær endnu med Petroleumslamper. Først dette Aar blev de afløst af elektriske Lamper. Disse installeredes i Aaret 1924 ogsaa paa Strækningen Nygaard til Hotel Lyngby, og endelig i Aaret 1927 udvidedes denne Belysning til Sogneskallet og Slottet. Senere er forskellige Veje og vigtige Vejkryds forsynet med elektrisk Lys. I alt findes nu over 300 Gaslygter og ca. 300 elektriske Lygter paa Kommunens Areal.

Saaledes blev i Løbet af forholdsvis faa Aar Lyngby-Taarbæk Kommune med Hensyn til Belysning en moderne og tidssvarende Kommune.

Vandværkets Fuldførelse i Aaret 1904 medførte, at de tidligere Vejposte og Gaardposte helt forsvandt og dermed endnu en Rest af den gamle Landsbyidyl, men til Gengæld fik Byens Indbyggere ikke alene en Behagelighed mere, men ogsaa hygiejnisk set bedre Vand.

Værket blev taget i Brug den 1 Juni 1904; det bestod af et Vandindvindingsanlæg paa 6 Boringer af en Dybde paa 44 m, et Maskinhus med dobbeltvirkende Pumper, der havde en Ydeevne paa 55 m³ pr. Time hver, drevne af hver sin 18 HK. Gasmotor, Afjerningsfilter, Sandfilter, en 450 m³ stor Højdebeholder ved Fortunen og endelig det 24,4 km lange Ledningsnet omfattende Lyngby By, Virum og Taarbæk By. Allerede Aaret efter Anlæggelsen af Værket udvides dette til Frederiksdalsvej og Engelsborgkvarteret, i 1906 til Stengaardskvarterets nordlige Del samt det sidste Stykke af Frederiksdalsvej. Fra 1906—09 foretages forskellige mindre Udvidelser, og i Aaret 1909 paabegyndes den store Udvidelse til Hjortekjær og fortsættes derfra i Aaret 1914 gennem Lundtofte til Ørholm, og endelig i Aaret 1916 til Villabyen „Frem“.

Netop ved denne Tid paabegyndtes der en større Udstykning af Grundene ved og omkring Byen, og Byggevirkomheden steg mere og mere til Trods for de da ret dyre Byggepriser. Denne Periode medførte en Forøgelse af Værkets Ledninger ud til de nyopstaaede Kvarterer. Saaledes lagdes Ledningen til Raadvad, og i Aaret 1918 en Ledning til Furesøkvarteret, 1920 til Lille-Ørholm og Kollemosekvarteret og 1921 til Musæumskvarteret. I 1923 lagdes i Forbindelse med et lille Hjælpevandværk for Højdezone ved Fortunen sekundære Ledninger i alle Vejene omkring Fortunen. I Aaret 1924 lagdes Ledningen til Nyholte Villakvarter og Lundtoftevejens Ringforbindelsesledning. I Tiden 1925—28 lagdes Ledninger i Præstevangkvarteret, Ringledninger i Engelsborgvej og Buddingevej, Rosenvænget, Bredevej, Aalebækskvarteret og Virumvej samt til Frederiksdals Kro. Der lagdes i disse Aar ca. 30 km Hovedledning til en samlet Sum af næsten 400.000,00 Kr.

Man skulde tro, at denne kolossale Udvidelse af Ledningsnettet og den deraf følgende Forøgelse af Vandforbruget medførte, at Værket ikke kunde magte denne store Ydelse, men det gik dog ret godt indtil Aaret 1924, da man maatte ombygge Værket og sørge for nye og kraftigere Maskiner. Værre var det med Vandindvindingen, fordi de gamle Boringer tilstoppedes, saa man stadig maatte flytte og forøge Boringerne. Værket raader nu over 9 Kalkboringer og 16 Sandboringer, men det bliver nødvendigt i den nærmeste Fremtid at anlægge et Vandindvindingsanlæg til i Kommunen. Endelig skal nævnes, at der i Aaret 1919 blev bygget en ny Højdebeholder i Virum i Forbindelse med Virum Skole, ligesom der ogsaa ved Fortunen blev bygget en ny Beholder.

Kommunens Vandværk har gennem Tiderne kostet ca. 1.100.000,00 Kr. i Anlæggelse og Udvidelser, men af Værkets Overskud er efterhaanden anvendt saa meget paa Afskrivinger, at den bogførte Værdi af Værket er 587.718,00 Kr. Til et Udvidelsesfond er henlagt 81.000,00 Kr.

Brandvæsenet oprettedes i Aaret 1904 som et særligt Korps, hvis Personale i Begyndelsen var frivilligt. Fra Aaret 1909 ansættes det af Kommunen. I Aaret 1910 installeres der elektrisk Alarmeringssystem, og i Aaret 1921 indrettedes der paa Lyngby Hovedgade en ny Station for Brandvæsenet, der samme Aar fik Motorsprøjter. Det i Aaret 1911 opførte Øvelsestaarn i Bondebyen blev i Aaret 1927 nedrevet og erstattet af et nyt ved Brandstationen, der da var flyttet over paa en Kommunen tilhørende Grund.

Idrætsanlæg er blandt de Ktav, de senere Tider har medført, og Kommunen lod derfor anlægge en Boldplads ved Virum Skole. Anlæggessummen var ca. 11.000,00 Kr. I Taarbæk anlagdes i 1919 til en Bekostning af ca. 15.000,00 Kr. en Boldplads ved Trepilelaagen. I Forbindelse hermed opførtes i Aaret 1927 en Idrætspavillon. Efter Erhvervelsen af de store Arealer ved Ulrikkenborg lod Lyngby By udarbejde og anlægge en Idrætsplads her, omfattende en Fodboldbane og tre Tennisbaner, og endelig lod Kommunen i 1925 bygge et Idrætshus her, alt i alt med en Bekostning af 44.000,00 Kr.

I denne Forbindelse kan nævnes, at Kommunen, naar Isforholdene tillader det, sørger for Skøjtebane paa Lyngby Sø og ved Baadehavnen, saavel hvad Belysning som Vedligeholdelse af disse angaar.

Faa Landkommuner har som Lyngby-Taarbæk ofret saa meget til Fremme af Sporten, og der findes da ogsaa i Sognene adskillige Sportsforeninger.

Endelig skal vi, blandt de Anlæg Kommunen har foretaget i de sidste Tider, nævne Søpromenaden, der virkelig er bleven til megen Glæde for Byens Beboere. Anlæggelses-summen var ca. 36.000,00 Kr. Med sin Baadehavn og Pavillon indrammet af smukke Beplantninger er den et af de Anlæg, der har bidraget mest til Byens Forskønnelse. Desuden er der, efterhaanden som Byen udvikledes, anlagt en stor Mængde Gader og Veje, som det vil føre for vidt her at komme ind paa.

Vi har nu omend i korte Træk omtalt Kommunens forskellige Nyanlæg gennem de sidste 50 Aar, men der er naturligvis flere forskellige Bygninger, som Kommunen har opført, eller hvis Opførelse den har været delagtig i. Hertil kommer Skolerne, men om disse fortæller vi under de enkelte Skolers Afsnit.

I Løbet af kort Tid er Lyngby omdannet til en moderne By, men midt i hele den moderne Del ligger endnu den gamle skønne Del af Kongens Lyngby kaldet Bondebyen, men ogsaa her har enkelte Steder og Partier maattet vige for den nye Tids Krav.

Lyngby—Taarbæk Kommunes Skoler har selvsagt en ret interessant Historie og for at faa et samlet Billede af disse Skoler, har vi besluttet os til at lade dem optræde under et, til Trods for, at de hver for sig har sin egen Oprindelse og danner et historisk Tidsbillede. Det maa dog forinden siges, at den Plads, der er til Raadighed for os til denne Beskrivelse, er saare lille, hvorfor vi i mangt og meget maa indskrænke os til blot enkelte Notater.

Naar man betragter Kongens Lyngbys meget smukke Kommuneskolekompleks derude ved Statsskolen, tænker man ikke paa, at den som saa mange andre Landsbyskoler har sin Oprindelse fra Tiden ved og umiddelbart efter Reformationen. Det var da Stedets Degn, der underviste; et Skolehus var noget ganske ukendt, men i de Sogne, hvor der fandtes et Degnelod med Degnebolig, blev der holdt Skole. Vi maa dog her bemærke, at der var ganske enkelte Landsbyer, der før denne Tid havde Skoler, men det var katolske Skoler, der var oprettede af Kirken, men kun til Brug for Børn, der var egnede til engang at blive gode Herrens Tjenere. Saadanne Skoler fandtes kun, hvor der var et Kloster.

Lyngby har da ogsaa haft sine Degne, og naar man tager i Betragtning, hvor stort Areal Sognet dengang havde, maa man formode, at det har været de saakaldte „Løbedegne“, der har været her. Ved Begyndelsen af det 18 Aarhundrede sker der en hel Omvæltning paa Skolesagens Omraade, thi Kong Fr. IV lader da oprette ikke mindre end 240 Skoler spredt rundt om paa de kongelige Godser eller saakaldte Rytterdistrikter, hvorfor Skolerne da ogsaa kaldtes Rytterskoler. Det første Skridt til Rytterskolernes Oprettelse finder vi hos den kongelige Kommission af Krigsjordebøger i Frederiksborg og Kronborg Amter, thi denne Kommissions højeste Embedsmænd Justitsraad C. Birkerød og Kancelliraad Ole Pedersen indsender til Kongen den 20 Juli 1720 følgende Forslag „om ikke nogle visse Skoler maatte allernaadigst indrettes i København, Frederiksborg og Kronborg Rytterdistrikter, hvor Kongen jo ejede langt den største Part af Jordegodset“. Videre hedder det i denne Henstilling: „Gadehuse kunde udlægges til Skolehuse. Skoleholderen kunde faa 20 Sletdalere i aarlig Løn“. Den hele aarlige Udgift for Kongen vilde blive ca. 1000 Rdl. Dette Forslag tiltraadte Kongen, og ved en Resolution af 12 Aug. 1720 paalægges det Kommissionen at forhandle med Sjællands Biskop, Biskop Christian Worm om, „hvorleedis det heele Verck paa en bestandig og gavnlig Fod udi disse Districter kand indrettes“. — Alle disse Rytterskoler var nøjagtig ens, og deres Bygmester var Murermester og Teglbrænder Lauritz Eriksen fra Nivaa. Skolehusene, der efter de Tidens Forhold var aldeles mageløse, næsten smaa Pragtbygninger, var inddelt i 9 Fag og opført af Mursten i halvanden Stens Tykkelse. Indvendig var der 4 Alen fra Gulv til

Lyngby Kommuneskole.

Loft. De 4 Fag til venstre var Skoleholderens Beboelse, og de andre 5 var Skolestue med tilhørende Forstue samt Stald. Huset Gulve var med Undtagelse af Staldens af brændte Sten. Dette var Begyndelsen til den danske Folkeskole, der 200 Aar senere har til Huse i næsten paladsagtige Bygninger. Saaledes var altsaa Lyngby Skoles Begyndelse i en af de gamle Rytter-skoler, og i denne Bygning vedblev den gennem Tiderne at holde til, idet der dog i Aarenes

Løb skete enkelte Forbedringer. Først i Slutningen af det 19 Aarhundrede, paa den Tid da Byen rigtig tog til i Udvikling, blev der foretaget nogle Ombygninger, der gav saavel Lærer som Elever væsenlig bedre Lokaleforhold. I Aaret 1895 opførtes en Skolebygning ved den daværende Fortunvej; den rummede 4 Klasseværelser. I Aaret 1900 opførtes endnu en Skolebygning, der blev bygget paa det opfyldte Gadekærs Plads. Denne Bygnings Indre blev ret hurtigt helt omdannet, og der opførtes et særskilt Gymnastikhus. I Aaret 1904 faldt den gamle Rytterskolebygning og gav Plads for en ny og moderne Embedsbolig.

Det sidste Billede i denne Skoles Historie bliver da den nuværende Skolebygning, eller som man maa sige Skolebygninger, thi i Aaret 1908—09 opførtes det nye Kommuneskolekompleks efter Tegning af Arkitekt Magdahl-Nielsen. Det blev i Pavillonstil, og efter Udvidelsen i Aarene 1911—14 findes der her 16 Klasseværelser, 4 Særklasser, Badeanstalt, Gymnastikhus m. m. Ved Skolen er der ansat 12 Lærere og 10 Lærerinder. Skolens Overlærer er TH. PEDERSEN.

Ved kongelig Rescript af 13 September 1803 oprettedes den saakaldte „Lyngby ny Skole“. Den fik dog ikke ret lang Levetid, thi allerede i Aaret 1846 blev den nedlagt og forenedes med den gamle Skole.

Skolen i Virum skriver sig fra Aaret 1711 og er bygget af Prinsesse Sophie Hedevig, dog synes det efter enkelte Akter at dømme, som om Bygningen allerede før den Tid var opført, og at det var et Fæstehus, der blev omdannet til Skolehus, men 100 Aar senere var dette Hus saa forfaldent, at det næsten var forbundet med Livsfare at holde Skole i Huset. Først i Aaret 1818 købtes der af en Mand ved Navn Mariager, for en Sum af 4000 Rdl., et nyt Hus til Skolen. I dette Hus bliver Skolen da til 1920, idet der kun foretages nogle mindre Forandringer ved Bygningen. I Aaret 1920 kunde det nye Skolekompleks ved Parcelvej tages i Brug, og det var opført efter

Virum nye Skole.

Tegning af samme Arkitekt, som byggede Lyngby Kommuneskole. Den har 6 Klasseværelser, særskilt Gymnastikhus, Badeanstalt og Embedsbolig m. m. Der er til Skolen knyttet 3 Lærere og 1 Lærerinde. Overlærer er J. RAMBØLL.

JOHANNES RAMBØLL, Overlærer

f. 30 September 1880 i Odense, S. af Snedkermester N. J. R. og Hustru Simonia f. Rasmussen, g. 1910 med Ebba Thorbek. Dimitteret 1901 fra Odense, kaldet til Sct. Hans Landsogns Skole 1901, til Korsør kommunale Realskole 1909, til Lyngby kommunale Skole 1917 og siden 1926 Leder ved Virum Skole.

Brede Skole er oprindelig stiftet og opført af Brede Fabrikker. Hvornaar lader sig ikke med Sikkerhed sige, men antagelig er det omkring Aarene 1775—80. Skolen kaldtes som oftest Fabriksskolen, antagelig fordi den var oprettet for de ved Fabrikken arbejdende Børn. Skolen tilhørte Fabrikken, og der har gennem Tiderne været megen Klammeri om den, idet den jo ikke helt fulgte med i Tidernes Udvikling.

Der var mange Børn herude, og Skolelokalerne var elendige; man ved, at her engang var en Lærer, der var ret høj. Han kunde ikke staa oprejst i Skolestuen uden at støde mod Loftet. Senere, da det blev nødvendigt at have en Lærerinde som Hjælpelærerinde, saas det Særsyn, at Lærer og Lærerinde underviste i samme Lokale fra hver sit Kateder. Dette var saa sent som ved det 19 Aarhundredes Slutning. I Aaret 1894 lader Fabrikken saa opføre en Skole ved Brede- og Fuglevadvejen, og det maa her siges, at var det forhen sløjt med Skolelokalerne, saa raadede Fabrikken Bod paa dette ved det nye Skolehus. I Aaret 1913 overgik Skolen til Lyngby Kommune, der dog ikke stod som Ejer, men som Lejer af Skolebygningen. I Aaret 1922 byggedes der en ny Skolebygning, der ligesom de sidst omtalte Skoler blev fuldt moderne. Nu undervises der af 4 Lærere og 2 Lærerinder. Overlærer er FREDERIK MARIUS MADSEN, der er født den 20 April 1876 i Hedensted som Søn af Sadelmager Peder Madsen. I Aaret 1902 gift med Hilda Christoffersen. Dimitteret 1896 fra Jællinge Seminarium. Overlærer ved Brede Skole siden 1912.

Raadvad Skole er sikkert fra samme Tid som Skolen i Brede og var en ren Fabriksskole. Var Skolehuset i Brede end sløjt, saa var, efter de Overleveringer man har, det i Raadvad værende Skolehus endnu værre. Det ses meget tydeligt af den Skrivelse, den daværende Provst i Aaret 1827 vedlægger en Ansøgning fra Skolens Lærer om et Embede i Valby. Provsten skriver blandt andet, „hvad især bevæger ham til at søge er den usle Skolestue, som er 13 Alen lang, 3¼ Alen bred og 3½ Alen høj. Ved Bordene kan der tæt sammentrykket sidde 36 Børn, og der er 53 i yngste Klasse“. Allerede i Aaret 1810 havde man paatænkt at omdanne dette lille Skolehus, men det skete dog først i Aaret 1829, og der byggedes en helt ny Skolestue, der bestod i henved 100 Aar. I Aaret 1896 bliver Raadvaddams Fabrikker Eneejer af Skolen. I Aaret 1913 blev Skolen her ligesom alle andre Fabriksskoler en ren kommunal Skole, idet en Lov af samme Aar meget strængt forbød Børns Arbejde paa Fabrikkerne.

I Aarene 1918—19 lader Kommunen da opføre de nuværende Skolebygninger efter Tegning af Arkitekt Lønborg-Jensen. Bygningen rummer 3 Klasseværelser, Gymnastiksal, Baderum, Skolekøkken, Sløjdsal m. m. Den blev indviet den 21 August 1919 og har 4 Lærere og 1 Lærerinde. Skolens Overlærer er P. B. OUTZEN.

Taarbæk Skole.

Taarbæk Skole. Vi tager sikkert ikke fejl, naar vi siger, at der næppe har været Skole i Taarbæk i gamle Dage. Til Trods for, at der virkelig har ligget et Skolehus, som omtales i Aaret 1720, har der sikkert her kun været anvendt Løbedegne, thi vi ser, at Taarbæk Fiskerbørn søgte til Hvidøre Skole, som laa over en Kvart Mil fra Taarbæk. Til Trods for Skolelove og Forordninger synes det, som om Børnene fra dette Leje kun havde ringe Trang og Lyst til at søge Skolen. Pastor Rønne udtaler engang ved sit Skolevisitats, at af de Taarbæk Børn var der aldrig mere end 5, i Regelen 2 eller 3.

I Aaret 1818 synes det, som om der skal ske en Forandring i Skoleforholdene i Taarbæk, thi Gentofte Kommune vilde ikke have Børnene fra Taarbæk til at søge Skolen i Hvidøre, men Tiderne var ikke saadan, at man i Taarbæk eller Lyngby Kommune havde Penge til at skaffe Skolehus for. Nu var gode Raad dyre, og man søgte stadig en eller anden Udvej, indtil endelig i Aaret 1821 to i København boende Englændere ved Navn Watt og

Gordon skænker det dem tilhørende Lyststed i Taarbæk til Kommunen. I dette Sted indrettedes saa Skolen samt en Art Missionshus. I Aaret 1914 opførtes den nuværende Skolebygning i Taarbæk og indviedes den 17 April 1914. Bygningen, der opførtes efter Tegning af Arkitekt Lønborg-Jensen, rummer 4 Klasseværelser, Gymnastiksal, Lærerværelse, Bibliotek, Sløjdlokaler, Badeværelse, Skolekøkken m. m. Skolens Leder er Overlærer GEORG JOHANNES JACOBSEN, f. 19 Juli 1890 paa Bogø, Søn af Gaardejer Rasmus J., gift 1915 med Inger f. Sørensen. Dimitteret 1911, kaldet til Lyngby Kommuneskole til 1915, Raadvad Skole 1919, Overlærer ved Taarbæk Skole siden 1924, Medlem af Sogneraadet siden 1921.

Lundtofte Skole stammer fra Aaret 1872, men lige fra Begyndelsen har der hersket megen Strid om denne Skole, der snart var ved at ophøre, for lige saa hurtigt efter atter at opblomstre.

En rolig og sikkert voksende Skole kan man først sige den blev i Aaret 1904, da man lod opføre den nuværende Skolebygning. I Aaret 1927 blev den udvidet med en ny Gymnastiksal. Skolens Leder er Overlærer H. A. JØRGENSEN.

Statsskolen i Lyngby hører til Landets yngste, omend dens Eksistens rækker et halvt Aarhundrede tilbage i Tiden; den har under vekslende Vilkaar, under Medgang og Modgang været et væsentligt Led i Lyngbys Fysiognomi.

I Slutningen af forrige Aarhundrede paa en Tid, hvor der i Byen var Trang til en god Privatskole, opstod da som en Grundtvigs Friskole Begyndelsen til den Skole, der senere skulde afløses af den nuværende Statsskole.

Friskolen oprettedes i Aaret 1871 af senere Overlærer A. P. Thyssen.

I Aaret 1881 paa Tiaarsdagen for Skolens Stiftelse blev den en Eksamensskole og antog Navnet Lyngby Realskole. I Aaret 1885 fik den Tilladelse til at afholde almindelig Forberedelseseksamen. Under disse Forhold fortsattes Skolen med stadig Fremgang, og det næste Mærkepunkt i Skolens Historie bliver Aaret 1905, da Skolen forenes med Lyngby Døtreskole, hvis daværende Bestyrerinde var Frøken Marie Hansen. Der opstod herved en Fællesskole, og i Aaret 1911 knyttedes der til denne et Gymnasium, og Sko-

lens Navn blev nu Lyngby højere Almenskole. Til Trods for disse mange Navne, der hver for sig kunde virke klingende nok, kaldtes den stadig „Thyssens Skole“, et Navn, der forlængst var slaaet fast i Folks Bevidsthed, og Skolen var jo ogsaa meget stærkt præget af denne Mand. Da Skolen begyndte sin Virksomhed, talte den kun 6 Elever, men ved Skolens Udvidelse og Opførelsen af Skolebygningen paa Lyngby Hovedgade i Aaret 1883, talte den ca. 50 Elever. Fra den Tid voksede

Lyngby Statsskole.

Elevantallet stadig, saaledes at det ved Aarhundredeskiftet var nødvendigt at opføre endnu en Skolebygning. Dette blev gjort i Aarene 1900—02 af Hans Thyssen, en Søn af Skolens Stifter, der i Aaret 1900 havde overtaget Lédelsen. Elevantallet var efter Sammenslutningen med Døtreskolen ca. 250. Det første Kommunitilskud fik Skolen i Aaret 1877 og det første Statstilskud i Aaret 1879.

Elevantallet kulminerede ved Krigens Begyndelse, og vi stod da overfor et nyt Vendepunkt i Skolens Historie. Vanskelighederne var meget store, og det saa trist ud for Skolen og dens videre Eksistens, men da traadte en Kreds af Forældre til, først med Grosserer Asmussen senere med Inspektør Frøken Sahlertz som Formand, og tog alvorligt fat paa den Opgave at redde Skolen for Byen. I Aaret 1920 lykkedes det at faa denne Skole med blandt de Skoler, Staten overtog. Vi er nu, om end i korte Træk, naaet igennem Skolens Tilblivelsesaar og videre Udvikling til det sidste store Mærkeaar i Skolens Historie. Det var Opførelsen af den nuværende Statsskoles monumentale Bygninger efter Tegninger af kgl. Bygningsinspektør Magdahl-Nielsen. De blev indviede og taget i Brug den 29 November 1923.

Statsskolen er beliggende ved Buddingevejen, hvor Lyngby Kommune har ladet opføre et helt nyt Kvarter af Villaer og Rækkehuse. Ikke langt herfra ligger ogsaa Kommunens Skolebygninger. Statsskolen bestaar af Mellemskole, Realklasse og et Gymnasium med 2 Linier, en nysproglig og en matematisk-naturvidenskabelig Retning. Den har en fast Lærerstab paa 16 Lærere, og Elevantallet er nu 336, idet det er vokset fra 149 siden Statens Overtagelse af Skolen. Siden Aaret 1920 er cand. mag. OLUF THOMSEN Rektor.

OLUF THOMSEN, cand. mag., Rektor

f. 25 Juli 1870. Cand. mag. 1894, Adjunkt ved Helsingør højere Almenskole 1897—1920, Medlem af Eksamenkommissionen til Afholdelse af Studentereksamen for Privatister 1910—20.

Lyngby private Underskole er som tidligere omtalt stiftet i Aaret 1871, og vi skal i korte Træk gøre Rede for de nærmere Enkeltheder ved Oprettelsen. Der var paa den Tid Trang til en god Privatskole, og Stifteren Lærer A. P. Thyssen paabegyndte Under-

Thyssens Skole 1871.

visningen lige efter Sommerferien i et lille straa-tækt Hus nede ved Aaen. Han begyndte med 6 Elever, og det var smaat med Antallet de første Aar. Aaret efter Starten flyttede Skolen hen i Feyschous Gaard, og 3 Aar efter fik den sit eget Hus. Midlerne hertil kom fra Skolens Venner, og vi maa her nævne, at daværende Pastor Peter Rørdam fik Enkedronning Caroline Amalie og Etatsraad Tietgen til at interessere sig for Planen.

Af Skolebygningerne fra den Tid er der i vore Dage intet tilbage. Til Erstatning for den i Aaret 1875 erhvervede gamle Bygning, der kun lidet egnede sig til Skole, købtes der i Aaret 1883 en ny Bygning paa Hovedgaden. I Aaret 1887 fik Skolen en Tilbygning med 2 Klasseværelser og Gymnastiksal. Skolen havde allerede i Aaret 1885 faaet Tilladelse til at afholde almindelig Forberedelseksamen. Denne Tilladelse blev dog kun givet for et Tidsrum af 3 Aar og maatte hver Gang fornyes indtil Aaret 1908, da Skolens nye Forstander fandt det formaalstjenligt at gaa over til den nye Mellemskoleordning, og fik der-

for Tilladelse til at afholde Mellemskole- og Realskoleeksamen.

I Aaret 1902 var Skolens næste Bygning blevet taget i Brug paa en Tid, hvor Byen udvidedes, og Skolen trivedes særdeles godt, og endelig skal nævnes den Udvidelse, der skete, da Skolen blev forenet med den daværende Lyngby Døtreskole. Det sidste Afsnit af Skolens Historie bliver det, hvor den udvides med Gymnasiet for endelig den 1 April 1920 atter at blive Forskole til den tidligere omtalte Statskole. Den Bygning, der blev opført i Aaret 1883, er nu i Kommunens Eje, medens Underskolen har til Huse i den Bygning, der blev opført i Aaret 1902, beliggende bag den første Bygning.

Ved Skolen virker 7—8 Lærerinder og en Gymnastiklærer. Dens Ledere er Frøken AGNES OLSEN (Administrationen) og Frøken JOHANNE SCHARFF (Undervisningen). Bestyrelsen bestaar af Lensgreve S. SCHULIN som Formand, Grosserer AAGE ASMUSSEN, Provisor J. HERTZ, Skatteseekretær RASMUSSEN, Professor A. H. GRØN, Fru LAVETZ og Adjunkt HANS THYSSEN.

Skolens Stifter og første Forstander var A. P. Thyssen fra 1 November 1871 til 31 Marts 1900, derefter Hans Thyssen til 1 April 1920.

INGEBORG JOHANNE SCHARFF,
Skolebestyrerinde

f. 7 Marts 1890 i København, D. af Bagermester J. S. og Hustru Ane M. f. Larsen. Dimitteret 1913, Lærerinde ved Lyngby højere Almenskole 1916—20, Lærerinde ved Lyngby private Underskole 1920—27, konstitueret Bestyrerinde 1927—28, siden 1928 Leder for det pædagogiske Arbejde.

AGNES O. K. OLSEN,
Skolebestyrerinde

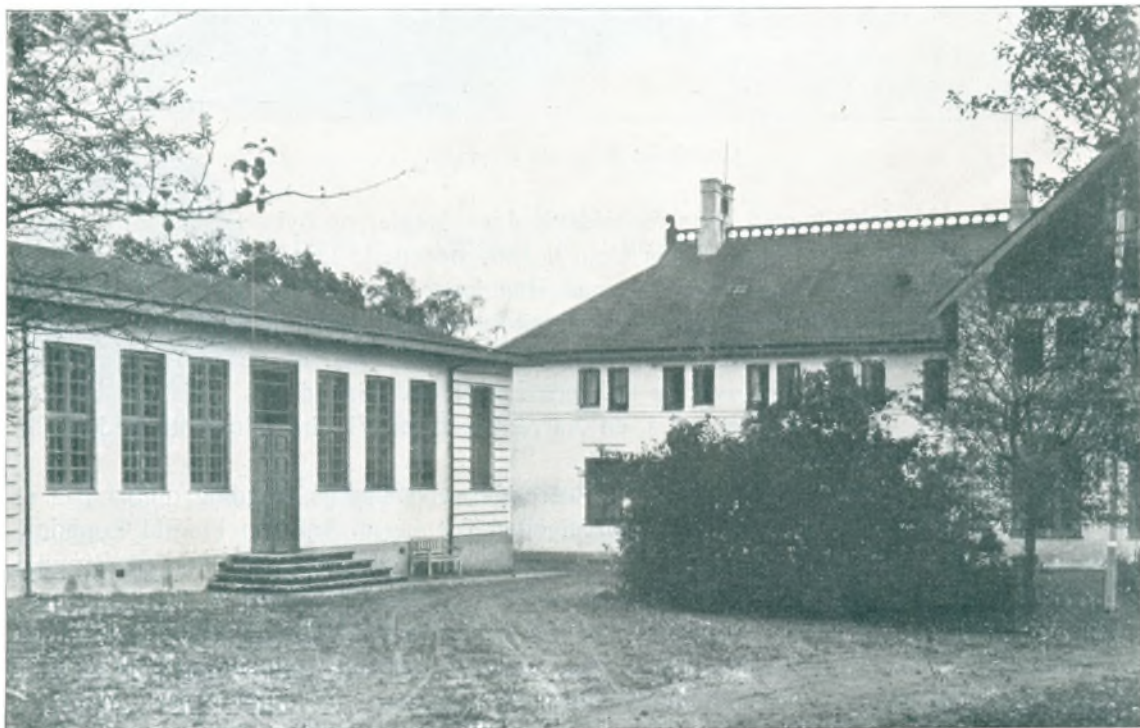
f. 29 Januar 1889 i Rødovre, D. af Gaardejer Ole O. og Hustru Ane f. Larsen. Dimitteret 1918, Bestyrerinde af Strib Forberedelsesskole 1919—20, administrativ Leder af Lyngby Underskole siden 1921.

Grundtvigs Højskole i Lyngby har en meget smuk Beliggenhed nord for Sorgenfri Slotspark paa Skrænten af den idylliske Mølleaadal, som snor sig fra Lyngby over Brede og Ørholm til Strandmøllen ved Øresund. Frilandsmuseet og Lyngby Landboskole er dens nærmeste Naboer og skærmer Skolen for den larmende Trafik paa den stærkt befærdede Kongevej.

Den er en af Danmarks ældste Højskoler, omend den aldrig har været blandt de største. Naar den bærer Navn efter selve Højskoletankens Fader, skyldes det ikke, at den gør Krav paa at være mere „grundtvigsk“ præget end andre Højskoler, men at den er stiftet af N. F. S. Grundtvig selv.

Efter at Grundtvig i henvend en Snes Aar i Tale og Skrift havde kæmpet for Oprettelsen af en statsunderstøttet dansk-folkelig Højskole i Sorø- og blandt andet havde vundet Kong Christian VIII' varme Interesse for denne Sag, maatte han ved Kongens Død i 1848 opgive at se sin Højskoletanke virkeliggjort under denne Form. Men allerede da havde det danske Folk selv begyndt at oprette private Højskoler flere Steder i Landet, den første i Rødning i 1844. Grundtvigs mange Venner ønskede meget, at ogsaa Grundtvig selv maatte faa en saadan Skole, hvor hans Tanker kunde prøves, og som han selv personlig kunde give Præg. De overraskede ham da med paa hans 70 Aars Fødselsdag, den 8 September 1853, at overrække ham et Gavebrev, underskrevet af 379 Danske med Enkedronning Caroline Amalie i Spidsen, og desuden af 92 norske Venner, ledsaget af en Pengegave, som efter Givernes Ønske skulde sætte ham i Stand til at oprette en folkelig Højskole, der skulde bære hans Navn og indrettes efter hans Bestemmelse.

Efter at en senere Indsamling havde forøget Midlerne, og det var blevet bestemt, at Skolen skulde ligge saa nær ved København, at Grundtvig jævnlig kunde gæste den, købte Grundtvig i Juni 1855 en Ejendom med 30 Tdr. Land i Raadmansmarken nær ved Vibenshus i Københavns Udkant og kaldte Gaarden „Marielyst“ efter sin nylig afdøde Hustru Fru Marie Toft f. Carlsen. Her aabnedes den 3 November 1856 „Grundtvigs Højskole

Grundtvigs Højskole.

paa Marielyst“. Ved Aabningsmødet talte Grundtvig selv, og hans kendte „Sang for Grundtvigs Højskole“: „Hvad Solskin er for den sorte Muld“ blev sunget. Samme Dag udstedte Grundtvig et Gavebrev, der gjorde Skolen til en selvejende Institution, og bestemte, at den efter hans Død skulde staa under en Bestyrelse paa tre Medlemmer. Til den første Bestyrelse valgte Grundtvig: Hofjægermester H. Carlsen, Gammel Køgegaard, Sognepræst Gunni Busck til Brøndbyvester, og Sognepræst P. A. Fenger ved Frelsers Kirke paa Christianshavn.

Skolens første Forstander blev cand. theol. C. J. Brandt, senere Præst i Olstrup og Rønnebæk og fra 1872 Grundtvigs Efterfølger som Præst ved Vartov, kendt som Digter, kirkelig Forfatter og Udgiver af „Dansk Kirketidende“. I 1859 afløstes Brandt som Forstander af cand. theol. C. F. Grove, der ledede Skolen i 31 Aar, til han i 1890 maatte trække sig tilbage af Helbredshensyn. Paa dette Tidspunkt fandt Bestyrelsen det fordel-

Grundtvigs Højskole i Lyngby.

agtigt at sælge „Marielyst“ med dens forholdsvis dyre Arealer og flytte Skolen til Lyngby, hvor man købte den af Kaptajn J. C. la Cour i 1867 oprettede Lyngby Landboskole (den ældste private Landbrugsskole i Danmark) med Bygninger, Inventar og 10 Tdr. Land. Her skulde saa drives baade Højskole og Landbrugsskole under Forstander la Cours Ledelse. Efter to Aars Forløb fandt man det imidlertid hensigtsmæssigt, at de to Afdelinger fik hver sin Forstander, og i 1892 overtog tidligere Lærer ved Grundtvigs Højskole H. Rosendal, der i 1867 havde oprettet og i en Aarrække ledet Vinding Højskole ved Vejle, Ledelsen af Folkehøjskolen.

I 1897 fik Grundtvigs Højskole sin nuværende selvstændige Bygning opført paa et Hjørne af Landboskolens oprindelige Jordareal efter Tegning af Arkitekt Harald Lønborg-Jensen. Bygningen er senere udvidet i 1908 og 1918 og delvis nyopført efter en Brand i Sommeren 1928. Under H. Rosendals Ledelse havde Skolen en Række gode Aar med stigende Elevtilgang. Rosendal blev landskendt som Højskolemand og Forfatter og nød i sin høje Alder stort Ry for sine omfattende, solide Kundskaber og sine ypperlige Fortælleevner. Fra 1897 var den kendte Kvindesagsforkæmper, Fru Jutta Bojsen Møller, i en Aarrække knyttet til Skolen som Leder af en særlig Husholdningsafdeling for Kvinder. I 1921 døde H. Rosendal, 82 Aar gammel. Han virkede ved Skolen til det sidste, men

Forstanderstillingen var i 1917 overtaget af hans Søn, cand. theol. H. A. Rosendal, der trak sig tilbage i 1928, hvorefter Bestyrelsen valgte den nuværende Forstander, ERNST J. BORUP, til Skolens Leder.

Ejendomsfællesskabet mellem Grundtvigs Højskole og Lyngby Landboskole vedblev at bestaa til Sommeren 1930, da Bestyrelsen bortsolgte Landboskolen.

Af Mænd, som gennem Aarene har haft Sæde i Grundtvigs Højskoles Bestyrelse, kan — foruden de af Grundtvig valgte 3 Medlemmer — nævnes: Sognepræst P. Rørdam, Lyngby, Handskemager N. F. Larsen, Kbhvn., Brygger J. Vestberg, Kbhvn., Grosserer C. L. Larsen, Kbhvn., Folketingsmand Lars Dinesen, Sognepræst Dr. H. F. Rørdam, Lyngby, Sognepræst P. M. Larsen, Marmorkirken og Stiftsprovst C. C. Hjortekjær, Haderslev. Den nuværende Bestyrelse bestaar af: fhv. Minister, Hypotekbankdirektør J. JENSEN-SØNDERUP (Formand), Kommuelærer SVEND NISSEN, Lyngby, og Pastor JACOB TRIER, Marmorkirken.

Blandt Lærerne i Skolens første Tid var den senere Seminarieforstander og Politiker J. T. A. Tang og den kendte Folkesanger Morten Eskesen. Blandt Eleverne i Vinteren 1874—75 var senere Konceilspræsident J. C. Christensen.

I sin Tale ved Skolens Aabning i 1856 udtrykte Grundtvig Ønsket om, at Skolens Undervisning først og fremmest skulde samle sig om, „hvad der som virkelig Dannelse og Oplysning kan være og maa ønskes *fælles* for et helt Folk i alle Stænder og Stillinger og derhos bestandig mindes, at dette Folk er det danske Folk“. Dette er endnu Skolens Maal. Den søger at skabe en levende, befrugtende Vekselvirkning mellem unge fra Landets forskellige Egne og af alle Livsstillinger og at vække deres Sans for fællesfolkelige og fællesmenneskelige Livsværdier. Oprindeligt var Skolen kun beregnet for unge Mænd, men allerede i Grundtvigs Levetid oprettedes der ogsaa Kursus for unge Piger, og nu har Skolen som de fleste andre Højskoler Kursus for unge Mænd om Vinteren og for unge Kvinder om Sommeren. Mellem 4 og 5000 unge fra alle Landets Egne — deriblandt mange Sønderjyder — har gennem Aarene besøgt Skolen, og paa Grund af sin Beliggenhed besøges Skolen ikke blot af Bønder, men ogsaa af unge Haandværkere fra Byerne. Skolen har i sin Tid haft Plads til over 100 Elever. Efter Branden i 1928 har den Plads til 50 Elever.

ERNST J. BORUP, Forstander

f. 16 April 1894. Uddannet som Snedker, Student fra Døckers Kursus 1917, studerede i nogle Aar frit ved Universitetet, fra 1920—28 Sekretær i Kbhvns. Højskoleforening, Grundtvigs Hus, fra 1928 Forstander for Grundtvigs Højskole, Lyngby.

Landboskolen ved Lyngby oprettedes 1867 af Egnens Beboere i Forening med daværende Assistent ved Landbohøjskolen i København Løjtnant senere Kaptajn I. C. la Cour. Den satte sig som Opgave: „At meddele saavel den almindannende som den faglige Oplysning og Kundskab, der er af Betydning for Landbostanden ved Benyttelsen af Danmarks Jorde og ved deres øvrige Virksomhed i det danske Samfund“.

I Overensstemmelse hermed indrettedes Skolen i to Afdelinger, en Folkehøjskole med væsentlig almindannende Undervisning, og en Landboskole med væsentlig fagdannende Undervisning. Til Dato har begge Skoler været besøgt af ca. 7000 Elever fra alle Egne af Landet.

Landboskolen ved Lyngby.

Medens Landboskolens Formaal stadig er det samme, som ovenfor nævnt, er dens ydre Vilkaar og Skikkelse i Tidens Løb undergaaet en Del Forandringer. 1873 udvidedes Bygningerne til at kunne rumme dobbelt saa mange Elever, som tidligere. 1889 blev la Cour Eneejer af Skolen, hvorefter den delvis ombyggedes for at skaffe lysere, hyggeligere og i det hele bedre Elevværelser. Samme Aar byggedes i Skolens umiddelbare Nærhed et Museum for Landbrugs-

redskaber og Landbrugsprodukter. 1890 købtes Landboskolen af Bestyrelsen for „Grundtvigs Højskole“, hvorefter den 1891 udvidedes med nye Bygninger, blandt andet en ny Skolebygning med kemisk Øvelseslaboratorium. Endelig byggedes i 1897 i nogen Afstand fra Landboskolen en helt ny Skolebygning, udelukkende bestemt til Folkehøjskolen, saa denne har siden haft egen Økonomi og egen Forstander og været fuldstændig skilt fra Landboskolen. — Efter Kaptajn la Cours Død i 1898 overtoges Landboskolens Ledelse af Landbrugskandidat R. J. Petersen-Børup, der siden 1 Maj 1873 havde været Lærer ved Skolen, og da han afgik ved Døden 6 Oktober 1901, blev Skolens Ledelse overdraget Landbrugskandidat J. J. Hansen, der de tre foregaaende Aar havde været knyttet til Skolen som Lærer. Forstander J. J. Hansen trak sig tilbage fra Skolevirksomhed 1 Oktober 1929, og i hans Sted antoges som Forstander, Landbrugskandidat JOHS. PEDERSEN, der tidligere havde virket som Lærer ved Sydsjællands og Asmildkloster Landbrugsskoler. I 1930 skiftede Skolen Ejer, idet Bestyrelsen for Grundtvigs Højskole solgte den til Kaptajn L. N. KLINT, men Forstander JOHS. PEDERSEN fortsatte som Forpagter og Leder af Skolen.

Til Skolen hører et Landbrug paa 13 ha let, lermuldet Jord. Jorden drives uden noget fast Sædskifte med almindelig Afgrøde og nogen Frøavl. Besætningen bestaar af 14 indkøbte Stambogskøer, 1 Tyr og 5—6 Stk. Ungkvæg, 24 Grise og 2 Heste samt 200 Høns hvide Italiener. Paa Skolen afholdes følgende Kursus: 5 Md. Kursus for Landmænd fra Novbr. til April, 6 Md. Kursus fra Novbr. til Maj, 9 Md. Kursus fra Novbr. til August og 4 Md. Forberedelseskursus til Landbohøjskolen fra April til August. Ved Undervisningen medvirker som Lærere foruden Forstanderen 3 faste Lærere og 6 Timelærere.

JOHS. PEDERSEN, Forstander

f. 12 Marts 1891 i Vejringe ved Stubbekøbing, S. af afd. Gaardejer A. Pedersen. Efter Uddannelse ved det praktiske Landbrug paa større og mindre Gaarde, og efter Ophold paa Ollerup Højskole og Sydsjællands Landbrugsskole gennemgik Johs. P. Landbohøjskolen og dimiteredes derfra som Landbrugskandidat 1921. Fra 1921—24 virkede Johs. P. som Lærer ved Sydsjællands Landbrugsskole og fra 1924—29 ved Asmildkloster Landbrugsskole ved Viborg. I Foraaret 1929 købte han Gaarden „Bøsbæk“ i Sønderjylland, men den afhændedes igen, da Johs. P. den 1 Oktober 1929 overtog Stillingen som Forstander paa Landboskolen ved Lyngby.

Jernbanen over København-Hillerød-Helsingør afsætter paa denne Strækning en Del Stationer, og blandt disse Stationen Lyngby.

Da denne ligger i det første af Københavns Amts Herreder, vi begynder Beskrivelsen af, vil vi fremdrage enkelte Billeder af denne Bane, dens Anlæggelse og Opkomst.

Hvornaar Jernbanerne opstod her i Landet er vist en kendt Sag, og den første, der var paa Strækningen København-Roskilde,

aabnedes for Driften den 26 Juni 1847 og vakte megen Forundring, ja bragte den ganske Befolkning helt ud af Ligevægt. Knap 4 Aar efter, at denne Bane var aabnet, begyndte man at tænke paa Banen fra København til Helsingør. Den skulde dog ikke blive til Virkelighed uden mange Forhandlinger og Besværligheder, og der gik 10 Aar, før de paatænkte Planer kunde realiseres. Ved Lov af 19 Februar 1861 blev der givet „Det sjællandske Jernbaneselskab“ Koncession paa Anlæggelsen af bemeldte Bane København-Helsingør. Denne Meddelelse vakte naturligvis ikke saa lidt Røre i Befolkningen, og da ganske særlig paa de Strækninger, man mente, Jernbanen vilde komme igennem. Ogsaa Lyngby kom i Oprør, da det jo var saa godt som afgjort, at Banen vilde komme der igennem.

Den endelige kongelige Approbation paa Jernbanens Anlæggelse udstedtes den 27 Juni 1861, og man tog straks fat paa Anlæggelsen af Banelegemet og Bygningen af Stationer. Det vil føre for vidt her at komme nærmere ind paa dette Arbejde, og vi vil derfor springe frem til den 28 Juni 1864, da Banen aabnes for Driften, og det flagsmykkede Tog sætter sig i Bevægelse fra Hovedstaden Kl. 12 Middag medtagende, de kongelige Herskaber, Landets Ministre og Jernbaneselskabets Styrelse.

Det var den anden Trusel i dette Aarhundrede mod de ældgamle Befordringsmidler, Postvognene og Deligenserne. Disse var jo indtil Banens Anlæggelse de eneste Samfærdselsmidler saavel her som alle andre Steder i Landet. Jernbanen blev et Vendepunkt i Samfærdselsforholdene mellem Byerne og blev til Gavn og Bedste for deres Udvikling. Der

Viadukten ved Frederiksdalsvej.

Lyngby Jernbanestation 1864.

opstod da ogsaa i Løbet af faa Aar den ene Stationsby efter den anden, og om end de ikke alle var lige store og blomstrende, saa drog de dog alle Fordel af denne Revolution i Befordringsmidlerne. Saaledes ogsaa Kongens Lyngby.

De danske Jernbaner bredte sig mere og mere, og Forholdene blev snart saadan, at de gamle Bygninger maatte afgive Plads for nye og større, og Banelegemerne maatte udvides og bedres. Ved Aarhundredeskiftet blev der bygget flere nye Stationer, blandt andre ogsaa

den i Lyngby, der er opført i Aaret 1891 efter Tegning af Arkitekt Holsø. De senere Aars stærkt forøgede Toggang har nødvendiggjort Forandringer i Banernes Overkørsel af Landevejene. I Lyngby blev der saaledes i Aarene 1919—21 foretaget omfattende Forandringer. Vi tænker her paa Viadukten ved Buddingevejen og Tunnelen ved Bagsværvej. Viadukten ved Buddingevejen aabner for Tilblivelsen af en hel Forstad til Kongens Lyngby, hvor Skolerne opstod. Vi tænker her paa Statsskolens monumentale Bygning, Kommuneskolens pavillonagtige Komplex, Engelsborg Villakvarter, og Kommunens smukke Rækkehuse. Alt i alt en ny smuk, moderne Forstad til Lyngby med et Vejnet efter Tidens Krav. Ogsaa paa den anden Side af Viadukten ind mod Byen blev der Forandring. Haverne langs med Banelegemet faldt delvis væk, det store nye Bytorv blev anlagt, og noget senere opstod her de store, moderne Bygninger.

Den første Stationsforstander ved Lyngby Station var Hugo Nielsen, der i Aaret 1888 afløstes af Jens Peder Knudsen, der sad her til 1924, da han afløstes af Chr. Jensen. Den 19 Oktober 1929 gik han af og afløstes af den nuværende Forstander F. P. L. HANSEN. Desuden tæller Stationen 1 Kontrolør, 6 Assisterter, 2 Overportører og 9 Portører. Stationen hører under Statsbanernes 1 Distrikt.

FERDINAND PETER LAURITZ HANSEN, Stationsforstander

f. 6 Maj 1869 i København, S. af Maskinmester i Marlnen Jens Chr. Hansen og Hustru Emma Josephine f. Pedersen, g. 1897 med Sigrid Orlamundt. Ansat 1 Juni 1886 som Aspirant, Elev 1887, Assistent 1889, Assistent ved Lyngby Station 1913, Kontrolør samme Sted 1919, 1 Januar 1929 Stationsforstander i Birkerød, 1 Novbr. 1929 Stationsforstander i Lyngby.

Lyngby Postvæsen og dets Historie gennem Tiderne fra dets Oprettelse og til vore Dage er et langt Kapitel, saa langt, at vi maa indskrænke os til kun at nævne de mere væsentlige Begivenheder indenfor dette Afsnit.

Vi har allerede under Købstaden Roskildes Historie beskrevet det danske Postvæsens forskellige Stadier gennem Aarene (Side 66—67), selv om man jo ikke kan sammenligne Postvæsenet i en Købstad og en Stationsby, omend Lyngby i mangt og meget overgaar enkelte af vore sjællandske Købstæder. At Kongens Lyngby ret tidlig indtog en frem-skudt Plads indenfor Postvæsenet ses af, at Byen tælles mellem de Købstæder, der i Aaret 1846 havde egen Postmester. Dette gjorde sig tillige gældende for Hørsholm, (Hirschholm) samt Snoghøj og Løgstørs Vedkommende.

Det vides, at allerede i Aaret 1833 var Kongens Lyngby et ret stort Postsamlingssted. Naar Lyngby saaledes meget tidligt inddrages under Postvæsenet, skyldes det sikkert væsentligt, at Familien Gyldenløve allerede i Begyndelsen af det 18 Aarhundrede fik overladt Sorgenfri; den samme Gyldenløve, der af Kongen havde faaet overdraget Postvæsenet. Hertil kom tillige, at Vejen til Hirschholm og videre til Helsingør gik over Lyngby, der saaledes fra den tidligste Posttid har været ikke alene Samlingssted, men ogsaa Hvilested for saavel den ridende som den senere agende Post.

Den største Udvikling indenfor Postvæsenet skete ved Jernbanernes Anlæggelse. Som tidligere omtalt aabnedes Banen Helsingør—København i Aaret 1864, og da først tager Postvæsenet rigtig Fart; der byggedes selvstændige Postbygninger, og den lettere Samfærdsel mellem Byerne fremmede Handelen, og dermed voksede ogsaa Trangen til hurtigere at meddele sig ikke blot mellem Handelsforbindelser, men ogsaa mellem Slægtninge og Venner.

I Aaret 1777 bliver der i Lyngby oprettet en Postexpedition, og i Aaret 1783 bliver der i Byen oprettet Hovedpostkontor. Den første Postexpeditør, der kendes, var Madam Kjær, der var Enke efter Gæstgiver Mads Kjær, men hun solgte straks efter Mandens Død Gæstgivergaarden til Christoffer Arnet, der under 10 September 1778 faar overdraget Postexpeditionen. De følgende Postmestre er da: Claus Jørgensen 12 December 1783 til 28 December 1828, Niels Lauritzen Hvidt 1 April 1829 til 31 Marts 1843, Jens Kraft Bøeg fra 1 Juli 1843 til 3 Juni 1854, Premierløjtnant Chr. Carl Vogelius Steenstrup fra 13 September 1854 til 31 December 1858, Jens Gerhardt Carl August von Nyebølle fra 1 Januar 1859 til 29 Marts 1866 og Grev Frederik Adolph Chr. Erhardt Ahlefeldt-Laurvig (f. h. v. Branddirektør i Flensborg) fra 31 Juli 1866 til 30 September 1874.

Nu fulgte der en kort Tid, hvor der ikke udnævntes Postmestre i Lyngby, men kun konstitueredes saadanne. Fra 1 December 1874 til 31 December 1880 Postexpedient Alf. Carl Otto Thomsen, Jacob Ferdinand Wrads Larsen fra 1 December 1881 til 31 Maj 1905, siden da nuværende Postmester P. S. THOMSEN, f. 28 December 1861. Assistent 1887, Fuldmægtig 1902 og siden 1 Juli 1905 Postmester i Lyngby.

Under Postkontoret i Lyngby hører ogsaa Postexpeditionen i Nærum samt hele Byens Opland. Personalet bestaar af: 4 Assisterter, 1 Overpostbud, 1 Overpakmester, 5 Bypostbude og 6 Landpostbude.

Politiassistent
Frantz Hartmann.

Lyngby—Taarbæk Sogne danner fælles Sognekommune i retslig Henseende og hører under Københavns Amts nordre Birks Rets- og Politikreds, men har allerede siden Midten af forrige Aarhundrede haft egen Politivagt. Den første saadanne Politivagt havde, saa vidt vides, til Huse i Jernbanegade 5, men flyttede herfra til Østergade og atter tilbage til Jernbanegade. I Aaret 1926 flyttedes den til Kommunens Administrationsbygning og har nu til Huse paa Jernbanevej.

I Taarbæk Sogn er der oprettet Politivagt paa Taarbæk Hotel. Den ældste Politiassistent, vi kender Navn paa, er H. P. Blom, der senere blev Justitsraad og afgik i Aaret 1907. Hans Ansættelse skriver sig fra Aaret 1847. Der skal før hans Tid have været en Assistent Gad, men det synes, som om han kun har fungeret i ganske kort Tid her.

Den nuværende Politiassistent er FRANTZ HARTMANN, der er født i Assens den 2 December 1886, gift 1917 med Else f. Nielsen. Student 1908, cand. juris. 1915 og siden 1915 Politiassistent i Lyngby.

Lyngby Apotek er det første Landapotek i Danmark. Det oprettedes i Aaret 1806 af Hans Leopold Reichwein Seehausen, der var født 22 Maj 1781 og døde 18 Novbr. 1833.

Seehausen indgav sin Ansøgning om at maatte oprette Apotek i Lyngby den 20 Februar 1806, og det er morsomt nu i vore Dage at se, hvilke særlige Grunde han angav til Støtte for dette sit Andragende. Saaledes skriver han: „Der er i Lyngby og dens Omegn en stor Del Familier udenfor Bondestanden, hvilke i Sygdomstilfælde behøve Medikamenter, som nu maa hentes i København, og ofte formedels den lange Tid, der medgaar ved Transporten, kommer for sildig, ej at tale om, at man om Nattetide ej kan komme ind af Stadens Porte“. Men til Trods for denne ret væsentlige Grund til Oprettelse af et Apotek i Lyngby, var det sikkert ikke blevet bevilget af det høje Sundhedskollegium i København, om ikke Seehausen i sit Andragende havde saa mange betydelige Mænds anbefaling. Disse kunde Kollegiet ikke komme uden om, og den 27 Juni 1806 fik han da tildelt Bevilling.

Apoteket blev oprettet samme Sted, hvor det endnu i vore Dage findes, men om

Lyngby Apotek.

dets nærmere Indretning fra den Tid m. m. savnes alle Oplysninger. Vi ved blot, at Bygningen var i et Stokværk med Straatag og med et tilhørende lille ogsaa straatækt Hus, der laa i Apotekets Have. Alt var takseret til 2960 Rigsdaler.

Ved at følge de forskellige Apotekere, der har været Ejere af Lyngby Apotek faar man et omend kun svagt Billede af Apoteket og dets Indretning. Den næste Apoteker i Byen blev Salomon Meyer Trier født 29 Marts i København og død 7 Marts 1894.

Han købte Apoteket i Aaret 1830 for 20.000 Rdl.; og hans Bevilling er dateret 14 September 1830. Ved Bevilling af 14 December 1840 anlagde han et Apotek i Hørsholm. Han ombyggede Lyngby Apotek, saa det fik Kvistetage, men stadig forblev i et Stokværk, det havde som nu 2 Indgange fra Gaden, en til selve Apoteket og en til Privatlejligheden. Ejendommen blev nu takseret til 6130 Rdl. I Aaret 1856 solgte han begge Apoteker til H. F. M. Mau, født den 8 Januar 1821 i Skelskør og død 2 Februar 1857. Købesummen for begge Apoteker var 54.000 Rdl. Efter hans Død købtes Apoteket i Lyngby af Jacob Frederik Trier, medens Hørsholm Apotek blev selvstændigt. J. F. Trier, der var født 1829 i Nysted og døde 1903, havde Lyngby Apotek til Aaret 1869, da han solgte dette med tilhørende Jorde for 39.000 Rdl. til Apoteker Harald Emil Hansen, født 1845 i Kallundborg. I Aaret 1873 solgtes Apoteket til Christian Schøller, født 1845, og Salgssummen var da 40.000 Rdl. Han anlagde i Aaret 1873 et Hjælpeapotek i Taarbæk. Bevillingen til dette er dateret 21 Juli 1873. Tre Aar efter sælger han begge Apoteker til Frederik Ludvig Friis, født 4 Januar 1822 i Vejle og død 1906. Bevillingen for ham til begge Apoteker findes udstedt 4 Oktober 1876. Købesummen androg da for begge Apoteker 110.000 Kr. I Aaret 1883 bortforpagter han begge til sin Søn Emil Aarestrup Friis, født 1856 i Kolding. Tre Aar efter, at han har faaet dem i Forpagtning, køber han dem begge for en Sum af 120.000 Kr. og sælger dem begge til Apoteker V. C. A. Løffler for en Sum af 185.000 Kr. Kort efter Overtagelsen lader den nye Ejer Apoteket ombygge, og det faar sit nuværende Udseende. Endelig kommer vi til den sidste og nuværende Ejer, der købte Lyngby Apotek i Aaret 1908 med Bevilling udstedt 14 Januar 1909.

JENS CHRISTOPHER HANNIBAL STRØYBERG, Apoteker

f. 6 September 1860 i Aalborg, S. af Apoteker Jørgen Jacob Gellerup Strøyberg og Hustru Susanne f. Strøyberg, g. 1 Gang med Andrea S. f. 21 Aug. 1864, død 1887, D. af Overlærer, Professor Henrik Smith, g. 2 Gang med Sophie Frederikke Maximiliane Baronesse Haxthausen, D. af Generalmajor, Baron H. Haxthausen. Discipel paa Assens Apotek 1876—80, Kandidat 1881, Indehaver af Løveapoteket i Randers 1889 til 1908, af Lyngby Apotek fra 26 August 1908. Havde under Opholdet i Randers flere Tillidshverv f. Eks.: Formand for Danmarks Apotekerforenings Aarhus—Randers Kredsforening, Formand for Klubben Harmonien i Randers, Formand for Randers Roklub samt forskellige Plantningsforeninger. Formand for „De samvirkende Plantningsforeninger“ 1908—24, siden 1910 Repræsentant i Hedeselskabet, Formand for

Lyngby Grundejerforening, Bestyrelsesmedlem i Fællesforeningen af Grundejerforeninger i København og Omegn, Medlem af Danske Grundejeres Landsorganisation, siden 1916 Medlem af Bestyrelsen for Sparekassen for Lyngby og Omegn og Formand for Sparekassens Tilsynsraad m. m.

Lyngby Brandkorps eksisterede indtil Aaret 1900 i sin gamle Ordning, og først da oprettedes i Byen et frivilligt Korps paa 16 Mand; denne lille Styrke dannede da Byens Brandkorps. I Tjenesten var de forsynet med et Armbind, som tilkendegav, at de var Brandmænd, men efterhaanden som Byens Bebyggelse bredte sig mere og mere, blev det ogsaa nødvendigt at sørge for en bedre og mere tidssvarende Ordning af Brandvæsenet. Denne Ordning paabegyndtes da i Aaret 1906; saaledes fik man Uniformer, særskilt Udrustning til hver enkelt Brandmand, Alarmeringsapparater m. m., og endelig anskaffedes i Aaret 1922 1½ Tons Fordvogn, hvorpaa monteredes en Motorpumpe. Noget senere anskaffede man nok en Vogn, og endelig anskaffedes en Vogn til i Aaret 1927 samt en mekanisk Stige og en stor Del tekniske Slukningsapparater m. m.; ligeledes lod man opføre et Øvelsestaarn ved Jægersborgvejen.

CHR. CHRISTIANSEN,
Tømrermester

f. 3 Januar 1871 i København, S. af Havemand Hans Chr. og Hustru Ane Sofie f. Petersen, g. 1893 med Christine Jørgensen. Etableret i Lyngby 1901, Chef for Brandvæsenet siden 1915, Delingsfører i det frivillige Brandkorps siden 1902, Skatteraadsformand siden 1915, Formand for Stolpegaards

Direktionen siden 1913, Medlem af Ligningskommissionen, Vurderingsmand for Østifternes Brandforsikring og for Ejendomsskyld, Tillidsmand for Overformynderriet til Anbringelse af Umyndiges Midler.

HJALMAR VILHELM CLAUSEN,
Tømrermester

f. 15 April 1897 i Lyngby, S. af Bager P. V. C. og Hustru Marie f. Hansen, g. 1922 med Helga Christensen. Virket ved Frivilligt Brandkorps siden Oprettelsen, Brandfoged siden 1928, Etableret i Lyngby 1920, Repræsentant for Stormskadeforsikringen „Kongeriget“ samt Hussvampeforsik. „Absalon“.

CARL MARIUS NIELSEN,
Cementvarefabrikant

f. 20 September 1883 i Assens, S. af Brolægger Hans N. og Hustru Kirstine f. Watterstein, g. 1908 med Agnes Christensen. Ansat ved Brandvæsenet 1913, Assistent siden 1917.

AXEL HARILD,
Murermester

f. 25 September 1875 i København, S. af Murermester C. C. Harild og Hustru, g. 1910 m. Anna Christiansen. Svend 1894, Murermester 1906, Vurderingsmand i Landbyggernes Brandforsikring, Vurderingsmand i Østifternes Hypotekforening, Vicebrandmand i Lyngby, Formand for Haandværkerlegatet.

Sparekassen for Lyngby og Omegn aabnedes i Aaret 1899, men inden vi nærmere betragter Sparekassens Historie gennem de 30 Aar, den nu har bestaaet, vil vi kortelig se lidt paa Bybilledet af Lyngby, før dette Pengeinstituts Tilblivelse.

Byen, der ved Aarhundredeskiftet var i en rivende Udvikling, havde ikke før Sparekassens Oprettelse noget selvstændigt Pengeinstitut, hvor Beboerne kunde indsætte deres Penge til Forrentning. Paa den Tid, hvor Sparekassens Historie begynder, havde Byen meget nær 7600 Indbyggere, men alle de nuværende Gader og Stræder, Alleer og Veje var dog endnu kun Fremtidsdrømme. Byen havde endnu sit Landsbypræg, der dog afveg

Sparekassens første Hus.

noget fra andre Landsbyer paa Grund af de mange Sommervillaer, der var bygget af københavnske Forretningsmænd.

Hvornaar Tanken om Sparekasser opstod her i Landet, har vi kortelig berørt under Købstaden Roskilde Sparekasses Historie (Side 47), og det fremgaar deraf, at den første egentlige Sparekasse stiftedes i Aaret 1810 -- 11 af Grev Holstein til Holsteinsborg. Tid efter anden opstod saa

Sparekasser rundt om i vore Byer og enkelte Steder endog i vore større Landsbyer.

I Kongens Lyngby fandtes i Tiden fra 1873—92 en Filial af Dansk Arbejderbank i København, bestyret af Kirkeværgen A. Christensen. Filialen var oprettet paa Initiativ af Byens Borgere, men hele dens Virkemaade og de Forhold, hvorunder den arbejdede, var saare primitive; den havde kun aabent en Gang om Ugen, og her sad saa i det lille Lokale 10 Borgere, der modtog og kvitterede for Indskud. Ønskede man et Beløb udtaget, begærede man det paa en af Aabningsaftenerne og fik det udbetalt den næste. I Aaret 1892 inddrog Banken Filialen og indtil Sparekassens Begyndelse, fandtes der ikke noget Pengeinstitut i Byen.

Her maatte det selvsagt være udefra, at Stødet til en Sparekasses Oprettelse skulde komme, og det skete da ogsaa i Slutningen af det forrige Aarhundrede ved de 2 store Fabrikkers Anlæg, nemlig Gardinfabrikken, som stadig drives og Sukkerfabrikken, der desværre i Aaret 1920 ophørte Driften her. Foruden fandtes der jo paa samme Tid Binders Klædefabrik, som netop udvidede stærkt, samt flere andre industrielle Virksomheder. Dette medførte Tilflytning af en Mængde Arbejdere, og derved opstod Tanken om Oprettelse af en selvstændig Sparekasse for at kunne imødekomme og fremme Spar-sommeligheden blandt disse.

Sparekassens Stiftere var en hel Række Personer af Byens Borgere, men Sjælen i Foretaget var Købmand Laur. Møller. Den 28 September 1898 samledes en Kreds af Byens Borgere paa Hotel Rustenborg, og her vedtoges da Oprettelsen af Spare- og Laanekassen for Lyngby og Omegn.

Saa aabnede da Sparekassen under megen Forventning den 25 Maj 1899 i de smaa beskedne Lokaler, man havde lejet i Ejen-

Sparekassens nuværende Hus.

dommen Hovedgaden Nr. 27. Som Medhjælper havde man sikret sig daværende Post-expedient RICARD NIELSEN, der blev Bogholder og Kasserer, nu Sparekassens Direktør. Dens første Bestyrelse bestod af Købmand L. Møller, Købmand W. Christensen, Kirkeværge A. Christensen, Sagfører C. Ask og Sagfører V. Rasmussen, der var Bestyrelsens Formand til Aaret 1908.

Sparekassens første Regnskabsaar endte med et samlet Indskud paa 43.103 Kr. og et Underskud paa 316 Kr. I Aaret 1904 flyttede Sparekassen hen til andre Lokaler i Byens Tekniske Skole, hvor den blev til Aaret 1919, da den erhvervede egen Bygning paa Lyngby Hovedgade Nr. 17. Fra Aaret 1908 var Købmand L. Møller Formand for Bestyrelsen og fra 1919 Direktør for Sparekassen. Tilsynsraadet med Apoteker Strøyberg som Formand stammer fra samme Aar. Faa eller ingen af vore Byers Sparekasser kan paa saa faa Aar vise en saa rivende Udvikling som Lyngby Sparekasse. Fra det første Aars lille Indskud paa 43.103 Kr., er Indskudskapitalen nu gennem Tiderne vokset til 4.427.178 Kr., med et Reservefond paa 112.929 Kr. Dette til Trods for, at der i Byen og dens Omegn findes adskillige andre Pengeinstitutter.

Sparekassens nuværende Tilsynsraad bestaar af: Apoteker J. C. H. STRØYBERG som Formand; JØRGEN FREDERIKSEN; A. W. RASMUSSEN; CHR. CHRISTENSEN; CARL JOHANSEN og RØSTGAARD ANDERSEN.

RICARD NIELSEN, Direktør

f. 10 Oktober 1871 i Rudkøbing, S. af Kaptajn senere Hotelejer Willam N. og Hustru Johanne f. Bang, g. 1897 med Mathilde Wind. Ansat ved Postvæsenet fra 1887—1919, Bogholder i Sparekassen for Lyngby og Omegn 1899—1919, Meddirektør siden 1920, Ene­direktør siden 1924.

Banken for Lyngby og Omegn, der begyndte sin Virksomhed 12 Maj 1906, var stiftet den 6 Februar samme Aar ved et Møde, som afholdtes paa Fabrikant Binders Kontor i Lyngby.

Vi har under Sparekassens Historie fortalt om Bybilledet før Bankens Oprettelse. De mange forskellige Virksomheder, som ved Aarhundredeskiftet opstod i Lyngby og Omegn, medførte naturligvis en stærk Stigning i Indvandringen til Byen, ligesom der deraf fremkom større Efterspørgsel af Boliger. Der opstod derved en Byggevirksomhed, som forresten florerer den Dag i Dag, idet saa mange Arealer udstykkes til Villakvarterer. Virksomhedernes stigende Tal og den pludselige Udvidelse af Byen medførte selvsagt en forøget Efterspørgsel af Penge under andre Former, end Sparekassen var indstillet paa.

Det skal dog her siges, at de to Pengeinstitutter ikke er Konkurrenter; der hersker tværtimod den bedste Forstaaelse mellem dem, ganske som man ser det i andre Byer.

Den 6 Februar 1906 stiftedes saa Bankens for Lyngby og Omegn med Kredslæge J. Lemche som Formand og en Aktiekapital paa 150.000 Kr., der var indbetalt, inden Bankens første Regnskabsaar var gaaet. Ved det andet Regnskabsaars Begyndelse blev Aktiekapitalen udvidet til 250.000 Kr.

Bankraadets første Handling var at sikre sig Ejendommen paa Lyngby Hovedgade Nr. 9, som stadig er Bankens Hjem. Den daværende Ejer var Bagermester Hamann.

Gennen de 25 Aar, der er gaaet, siden Bankens blev stiftet, har den dog mange Gange maattet udvide Kontorlokalerne, ligesom Bygningen er blevet helt ombygget.

Bankbygningen i Lyngby.

En ganske kort Aarrække havde Banken Filialer i Vedbæk og Holte, men de er nu begge nedlagt.

Det første Bankraad bestod af: J. Lemche, som Formand; Gaardejer G. Jensen (senere Lehwald). Lyngby; Fabrikant Georg Binder, Lyngby; Sagfører H. Hansen, København; Gaardejer Jørgen Lund, Lyngby; Bankdirektør Hassing Jørgensen, København; Murermester P. Petersen, Holte og Købmand Fr. E. Bugge, Lyngby. Til lige valgte man et Repræsentantskab paa 20 Medlemmer til Støtte for Banken i de første Aar. De fleste af de her omtalte Personer er døde; der lever kun to endnu. Bankens første Direktør var C. F. Lytting fra 1906—08, derefter Sagfører Vilhelm Rasmussen fra 1908 til han døde i Aaret 1928, siden da den nuværende Direktør K. V. PONTOPPIDAN.

Bankens nuværende Bestyrelse er: Kreds- læge J. LEMCHE, Formand; Landstingsmand GEORG LEHWALD, Næstformand; Købmand FR. BUGGE, Lyngby; Direktør C. FABRICIUS, København; Gaardejer JØRGEN LUND, Lyngby; Proprietær R. RASMUSSEN, Lyngby; fhv. Malermester CHR. SØRENSEN, Lyngby og Sagfører A. FREDERIKSEN, Lyngby.

KNUD VIETH PONTOPPIDAN, Direktør

f. 16 November 1893 i Ribe, S. af Dommerfuldmægtig M. C. P. og Hustru f. Vieth g. 1921 med Franziska Wolsing-Hansen. Prlm. Eksamen 1908, Købmandsskolens Handelseksamen 1914, Ansættelse i Ribe Discontobank 1909—14, Militærtjeneste 1915—17, Aarhus Købmand- og Haandværkerbank 1917—19, Bogholder i Lyngby Bank 1919—28, derefter administrerende Direktør.

Dansk Landbrugsmuseum har sin Oprindelse fra „Den Nordiske Industri-, Landbrug- og Kunstudstilling“ i København i Aaret 1888. Grundlaget for dette Museum blev det af Kaptajn J. C. la Cour fremførte Forslag om en landbohistorisk Afdeling paa Udstillingen. Til denne fremskaffedes der da en Del ældgamle Landbrugsredskaber m. m. Efter Udstillingen blev den tilvejebragte Samling stillet under „Det kgl. Danske Landhusholdnings-selskabs“ Varetægt sammen med det Overskud, denne Del af Udstillingen havde givet, i alt ca. 16.000 Kr. Da man kun vanskeligt, og endda ikke uden meget store Udgifter kunde skaffe Rum til Opstillingen af de erhvervede Genstande, som nu efter Udstillingen maatte fjernes, modtog man et Tilbud fra Kaptajn la Cour, om indtil videre at give Plads for Samlingen ved Landbrugsskolen i Lyngby, og saaledes flyttede da den erhvervede Landbrugssamling til Lyngby. Samlingen talte da 375 Numre og voksede i Løbet af det første Aar til 800, nu ejer Museet over 12.000 Genstande. I Aaret 1914 fik Museet en Statsbevilling paa 87.000 Kr. til Opførelse af Museumsbygning. Den blev bygget af Arkitekt D. Rasmussen, Ollerup, og stod færdig til Indvielse den 20 Juni 1916. I denne Bygning er da Landbrugsmuseets Samlinger for største Partens Vedkommende anbragt. Museet, der i Begyndelsen var selvejende, overtoges i Aaret 1906 af Staten.

Frilandsmuseet eller *Dansk Folkemuseums Frilandsafdeling* aabnedes i Aaret 1901, som en særskilt Afdeling, med det Formaal at paavise Udviklingen af den danske Husbygning gennem Aarene med særlig Henblik paa Landbruget. Denne Plan er dog senere blevet udvidet til ogsaa at omfatte de vigtigste danske Landbygningstyper, saavidt muligt ordnede efter Landsdele. Gennem Tiderne har Museet da erhvervet saavel Gaarde som Huse, Møller o. s. v. hidrørende fra svundne Tider i vort Lands Historie, saaledes at vi her kan følge Udviklingen ikke alene i Bygningskunsten, men i hele vor Kultur. Saavel Frilandsmuseet som Landbrugsmuseet ligger lige ved Sorgenfri Slot paa Jorde, der har tilhørt Virumgaard, en Gaard, der selv har historisk Betydning, idet den i ældgammel Tid tilhørte Kronen og tjente som Jagtgaard og senere som Avlsgaard under Sorgenfri Slot. Den er som tidligere omtalt nu Forsøgsgaard og tilhører Staten.

Statens Forsøgsvirksomhed i Plantekultur har nu liggende spredt om i Landet flere Forsøgsgaarde og Stationer. Saaledes ligger der i Lyngby Sogn: Statens Forsøgsstation paa Virumgaard; Statens plantepatologiske Forsøg paa Dronningens Vænge, samme Sted Statens Planteavls-Laboratorium. Alle tre Virksomheder, der griber ind i hinanden, men hver for sig selvstændige Virksomheder med hver sit specielle Arbejde inden for Plante-kulturen. Inden vi nærmere kommer ind paa disse tre Stationers Historie, vil det være rigtigst først kortelig at fremføre noget om Begyndelsen til disse Forsøgsvirksomheder.

De første stationære Markforsøg, som bekostedes af Staten, blev anlagt af Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskoles Forsøgsmark i København, faa Aar efter denne Skoles Oprettelse i Aaret 1858. Herfra udvikledes denne Virksomhed rundt om i Landet til de forskellige Landboforeninger efterhaanden, men dog saadan, at de forskellige Forsøgsgaarde eller Stationer blev oprettede paa privat Initiativ. I denne Forbindelse skal nævnes Skolelærer P. Nielsen, Ørslev ved Skelskør, som i Aaret 1870 begyndte Undersøgelserne paa sin Skole. Han blev senere Statskonsulent i Planteavl, og hans Undersøgelser blev Grundlaget for mange andre Forsøgsgaarde. I Aaret 1886 oprettedes saa paa Statens Bekostning Forsøgsstationen i Tystofte, men om denne og andre skal berettes under de Kommuner, hvori de ligger. Vi vil nu betragte de Stationer, der ligger i Lyngby Sogn.

Statens Forsøgsstation paa Virumgaard ved Lyngby er oprettet i Aaret 1890 af „Forening til Kulturplanternes Forbedring“ og altsaa paa privat Initiativ, men ved denne Forenings Opløsning i Aaret 1893, overgik Forsøgsstationen til Staten. Det maa dog erindres, at Virumgaard først ved Forpagtningen i 1911 blev en samlet Forsøgsstation, med sine Forsøgsmarker under et. Før den Tid laa Markerne ret spredt, idet der gentagende Gange maatte foretages Udvidelser af Jordtilliggendet ved Leje af nærliggende Jordstykker. I Aaret 1913 bød der sig en Lejlighed til at købe Virumgaard, og dette Køb blev bevilget ved en særlig Lov af 29 Maj 1914. Gaarden kostede 135.000 Kr. Virumgaards Areal er 48,6 ha, der fordeles saaledes: Agerjord 42,84 ha, Rørmose 2,56 ha, Statens Planteavls-laboratorium 1,50 ha, Dansk Landbrugsmuseum 0,60 ha, Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskole 1,10 ha. Gaardens Besætning bestaar af 7 Heste og 12 Kreaturer samt nogle Svin. For at kunne indlægge Forsøgene i regelmæssige Sædsifter er Markerne delt i flere Afdelinger hver med sit Sædsifte. Forsøgsstationens Leder og Bestyrer er siden 1914 Landbrugskandidat J. C. LARSEN, Statens plantepatologiske Forsøg.

Planmæssige Undersøgelser og Forsøg vedrørende Plantesygdomme og deres Bekæmpelse, blev saa vidt vides allerede begyndt i Aaret 1860 af E. Rostrup, der gjorde et banebrydende Arbejde som Plantepatolog. Han var Lærer i Plantepatologi ved Landbohøjskolen fra 1884 til sin Død i Aaret 1907. Han blev dog ikke Grundlægger af Statens plantepatologiske Forsøg. Æren herfor tilkommer hans Efterfølger Dr. phil. F. Kølpin Ravn. I Aarene 1905—13 udvikledes disse Forsøg ved Støtte fra Landets Landboforeninger, og først i Aaret 1913 indgik de som et Led i Statens Forsøgsvæsen under Navn af Statens plantepatologiske Forsøg, med Dr. phil. F. Kølpin Ravn, som Leder. Rammerne for denne

Virksomhed og de Vilkaar, hvorunder den udøvedes, var dog langt fra tilfredsstillende Forsøg og lagttagelser i Marken var henlagt til det gamle Forsøgsareal paa Stationen ved Lyngby. Arbejdslokaler og Kontorer var nogle Værelser paa Palludan Müllersvej i København. Denne Splittelse var dog i Længden uholdbar, men først i Aaret 1918, efter Indstilling af Statens Planteavlsudvalg, blev der ved Indenrigsministeriets Foranstaltning overladt Forsøgsvirksomheden et til dets Brug velegnet Areal paa 4,5 ha i Lyngby ved Sorgenfri Slots Frugthave. I Aaret 1920 paabegyndtes Opførelsen af en Bygning til Brug for denne Afdeling indenfor Statens Forsøgsarter. Bygningen, der er i tre Etager, kostede 304.500 Kr. at opføre; hertil kom saa Indretningen af de forskellige Lokaler, der kostede ca. 62.000 Kr., heri er dog medregnet Instrumenter og Apparater m. m. I Aaret 1922 stod da denne monumentale Bygning færdig og blev taget i Brug af Statens plantepatologiske Forsøg, hvis Leder siden 1913 er cand. mag. ERNST GRAM.

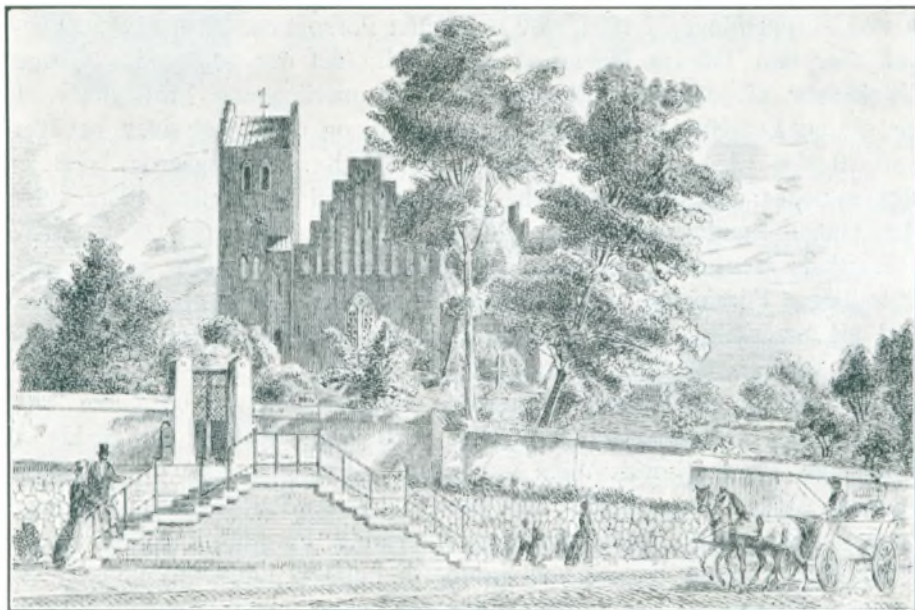
Statens Planteavls-Laboratorium er det sidste i Rækken af disse Forsøgsstationer, der hører under Staten. Det oprettedes i Aaret 1909 og er betydeligt udvidet i Aaret 1923. Laboratoriet foretager i Forbindelse med Forsøgsstationernes kemiske Laboratorier de til Forsøgene knyttede argrikulturkemiske og jordbundskemiske-bakteriologiske Undersøgelser. Denne Art Undersøgelser paabegyndtes i Aaret 1905 og blev i Aaret 1909 samlet under Statens Planteavls-Laboratorium, der i Aaret 1923 flyttede ind i sin egen Bygning ved Frederiksdalsvej. Som Leder og Forstander fungerer Professor K. A. BONDORFF.

I længst forsvundne Tider opførtes Lyngby Kirke som Sognekirke for det daværende ret omfattende Sogn, hvori Taarbæk var indlemmet. Hvornaar Kirkebygningen er opført lader sig ikke med Sikkerhed sige, idet dens Oprindelse taber sig i Historiens Mørke. Der er heller ikke noget, der kan fortælle, om der eventuelt har ligget en Trækirke, før denne Kirkebygning blev opført. Skal man dømme efter det Materiale, Kirken oprindeligt er bygget af, maa man antage og regner sikkert ikke meget forkert ved at sige, at Tiden for dens Opførelse ligger omkring Aar 1100.

Af denne Bygning er der i vore Dage kun meget lidt tilbage, thi Kirken har gennemgaaet forskellige større og mindre Ombygninger.

Det kunde se ud til, at Ombygningerne er begyndt allerede i den romanske Tid; Koret er saaledes blevet helt nedrevet og et nyt og større opført, og muligt er det ved

samme Tid, at man har ladet Skibet forlænge. Begge disse Byggearbejder er udført i brændte Sten. Der kommer nu en Tid, hvor der har været stille om Kirken, og først i den sengotiske Tid har man ladet tilbygge et lille Vaabenhus mod Nord; paa dette har man saa igen, men paa et senere

Lyngby Kirke for over 100 Aar siden.

Tidspunkt, ladet opføre Taarnet. Fra samme Tid er antagelig det mod Syd liggende lille Kapel. De gotiske Hvælvinger er sikkert blevet indbygget samtidig med Taarnets Opførelse. Disse Hvælvinger har da samtidig faaet pragtfulde Kalkdekorationer med bibelske og legendariske Fremstillinger af Helgener og den hellige Jomfru, indrammet af dekorative Løvværker. I Aaret 1915 blev disse Kalkmalerier restaurerede af Kunstneren O. Søndergaard. Kirkens Altertavle er meget anselig og stammer antagelig fra Tiden omkring 1680; dens Billede er dog af nyere Dato, idet det er malet i Aaret 1829 af Maleren Eckersberg. Døbefonten er fra senromansk Tid og af Granit; den har 12 Sider med Snorornamenter, og over den hænger et Kobberrelief. Prædikestolen er fra Aaret 1598 og i en smuk og udpræget Højrenæssancestil. Af langt nyere Tid er det lille Kapel mod Nord, hvori der er lavet Indgang for Kongefamilien. I Kirken staar en Marmorsarkofag, der er udført af Kunstneren Wiedewelt, den samme Kunstner, der har udført det pragtfulde Monument i Roskilde Domkirke over Kong Fr. V.

Kirken ligger paa en høj Bakke, og Kirkegaarden var da paa Bakkeskraaningen. Senere anlagdes Assistens Kirkegaard, hvortil der fra Kirken førte en Sti med en Bro over Fæstningskanalen. I Aaret 1901—02 anlagdes den nye Kirkegaard, Sorgenfri Kirkegaard, ved Frederiksdalsvejen. Den havde da kun en Sjattedel af sin nuværende Størrelse. Paa Kirkegaarden opførtes i Aaret 1905, efter Tegning af Arkitekt H. Lønborg-Jensen, et Kapel og en Graverbolig. Kirken var indtil Aaret 1901 i Konferensraad C. F. Tietgens Eje, men købtes da af Kommunen. Overtagelsessummen for Kirken og den gamle Assistens Kirkegaard samt Kirkens Kapital paa 9250 Kr. var 24.850 Kr. C. F. Tietgen blev saaledes den sidste private Ejer af Lyngby Kirke.

GUSTAV CÆSIUS KONRAD KROHN, Sognepræst

f. 27 September 1876 paa Baagø, Odense Amt, S. af Sognepræst C. J. M. K. og Hustru Helene f. Schrøder, g. 3 November 1903 med Marie Sophie Wendel, D. af Kontorchef ved Orlogsværftet A. C. D. Wendel og Hustru Sophie f. Erdmann. Student 1894 fra Nykøbing Katedralskole, theol. Kandidat 1899,

efter nogle Aars Virksomhed som theologisk Manuduktør 2den præsteviet Kateket ved Vor Frue Kirke (Domkirken) i København 1903, samtidig Præst ved Københavns Tvangs- og Arbejdsanstalt (Ladegaarden, nu Sundholm) samt Lærer ved De Brocks'ke Handelsskoler og ved Prins Valdemars Hofstat, residerende Kapellan ved Viborg Domkirke 1907, Sognepræst til Lyngby 1921; Ridder af Dannebrog 1924. Udgivet 1916: Ved Vejskellene, til dem der spørge; 1921: Under Jul — Ved Nytaarstide; 1924: Troens Hvilepunkt, Orientering i Spørgsmaalet: Vejen til Gud; 1930: Juleglæde — Nytaarshaab.

OLE MARINUS CHRISTENSEN, Graver

f. 11 Oktober 1868 i Madum ved Ringkøbing, S. af Husmand Jens Chr. og Hustru Ane f. Clemmensen, g. 1902 med Camilla Halling. Forst- og Jagtlærebrev 1891, Assistent ved Landbrugs- og Bygningsmusæet 1900—07, Graver ved Lyngby Kirkegaard siden 1907.

HANS CHR. NIELSEN, Klokker

f. 27 Januar 1864 i Skibby, S. af Ole Nielsen og Hustru Caroline f. Frederiksen, g. 1889 med Anna Andersen. Klokker ved Lyngby Kirke siden 1897, fast ansat siden 1924.

KAJ ROSENDAL, Organist

f. 28 Juli 1898 i Odense, S. af Lærer Gustav R. og Hustru Else Marie f. Krarup-Hansen, g. 1923 med Anna Kathrine Hansen. Elev af P. S. Rung-Keller, Mogens Wøldike, Th. Laub; Organisteksamen 1922, Vikar ved Lyngby Kirke 1921—22, siden 1922 Organist s. Sted.

Lundtofte Kirke.

Lundtofte Kirke er bygget i Aarene 1919—21, men forud gik der en lang Aarrække med Forhandlinger, lige siden man i Aaret 1905 begyndte Forhandlingerne om Taarbæk Sogns Udskillelse. Det vil føre for vidt, om vi her skal fremføre blot lidt om alle de Forhandlinger og Møder, som Kirkespørgsmaalet i Lundtofte medførte, hvorfor vi vil indskrænke os til at nævne enkelte af de vigtigste Begivenheder i denne Sag. Den 14 Juni 1917 modtog Kirkekomiteen af Ørholm Grundejerforening Grunden, hvorpaa Kirken blev bygget. Paa dette Tidspunkt havde Komiteen i alt indsamlet ca. 13.000 Kr. Den 22 Juni 1917 ansøger man Ministeriet om Tilskud til en Kirke i Lundtofte, stort 35.000 Kr., men faar Afslag. Nu forhandles der videre om Sagen. Komiteens Formand er utrættelig for at skaffe Midler til Kirkebygningen, og den 10 Januar 1918 henvender man sig atter til Ministeriet om Tilskud til Kirkebygningen. Dette bevilges den 16 April 1918, men Tilskudet blev ikke saa stort, som man havde ventet, idet man kun fik 30.000 Kr. Komiteen henvendte sig nu til Arkitekt Lønborg-Jensen om Teg-

ninger og Overslag til Kirkebygningen i Lundtofte. Den ansloges til ca. 90.000 Kr., men havde, da den var færdig, kostet over 250.000 Kr. Den 22 Juli 1919 blev Grundstenen nedlagt. Dokumentet, blev der nedlagt i en Glas cylinder, var skrevet paa Pergament, og dets Ordlyd var følgende:

„Anno 1919, den 27 Juli, 6 Søndag efter Trinitatis, i Kong Christian den Tiendes ottende Regeringsaar, det Aar, i hvilket Freden efter den store femaarige Verdenskrig blev sluttet, hvorved det blev bestemt, at den danske Del af Sønderjylland skulde genforenes med Danmark, da Th. Povlsen var Kirkeminister, Harald Ostenfeld Biskop over Sjællands Stift, Ferdinand Munck Provst i Sokkelunds Herred og Provst C. C. Hjortekjær Sognepræst i Lyngby, lagdes Grundstenen til denne Kirke. Residerende Kapellan i Lyngby, Niels Nielsen Sværdborg, er udset til Kirkens Præst“.

Saaledes var Dokumentets Indledning, og dernæst følger en Redegørelse for Midlernes Tilvejebringelse m. m. Den 30 Oktober 1921 stod da Kirken færdig til Indvielse, og saavel Kirkebygningen som den nærliggende Præstebolig danner nu et smukt Samlingsmærke for den her ude ved Lundtofte opstaaede lille Villaby. Selve Kirkerummet er skønt med høje, spidse Hvælvinger; Koret ligger noget højere end Skibet. Saavel Lysekroner som Alterets forskellige Relikvier er Gaver fra saavel Menigheden som Fremmede. Ejendommeligt er det, at saa godt som alle Trossamfund har givet med til denne Kirkes Opførelse.

Amtssygehuset i Lyngby opførtes i Aaret 1891. Før dette Aar var der ikke i Lyngby Sogn noget egentlig Sygehus; man havde i den Bygning, hvori nu findes Kommunens Kontorer m. m., indrettet nogle Sygestuer, nærmest at betragte som en Art kommunale Sygestuer, men naar disse er indrettet vides ikke med Sikkerhed. Forskellige Notaer kunde tyde paa, at de er paabegyndt i Slutningen af 80erne; men da de ikke har været af saadan Beskaffenhed, at de har kunnet lignedes med et Sygehus eller Hospital, gør vi vel bedst i ikke at regne væsentlig med disse kommunale Sygestuer.

Man betragter Aaret 1891 for det egentlige Tidspunkt, paa hvilket Lyngby fik Sygehus, og dette blev et Amtssygehus, opført efter Tegning af Arkitekt Philip Smidth, og taget i Brug 1 September 1891 med Distriktslæge Ditlevsen som Sygehuslæge. Paa det nye Syge-

hus var Plads til 36 Patienter. Sygehuset bestod af een stor Hovedbygning, hvori rummedes de forskellige Lokaler. — Det blev opført paa Jægersborgvej, der dengang ikke var anlagt som Vej, men først senere ved de mange Villa-bebyggelser her, er blevet en stærkt befærdet Vej; ligeledes var hele dette

Fugleperspektiv af Amtssygehuset.

Areal omkring Sygehuset kun Marker og Enge. I Aaret 1908 oprettedes der bag Hovedbygningen et Tuberkulosehospital paa Sygehusets Grund, opført efter Tegning af Arkitekt V. Ingemann, med Plads til 24 Patienter; saavel ved Opførelsen som til den senere Drift nyder det Statsunderstøttelse. Saaledes rummer da det samlede Amtssygehuskompleks nu Plads til 60 Patienter. I Aaret 1909 blev Niels Ditlew Schreiber Amtssygehusets Læge, og er det stadig. Personalet, der er knyttet til Sygehuset, tæller foruden Sygehusinspektør, Oversygeplejerske, Økonoma, 4 Sygeplejersker, 9 Elever og nogle Portører, samt Maskinmester og dennes Assistent.

NIELS DITLEW SCHREIBER, Sygehuslæge

f. 12 Oktober 1874 i København, S. af Bogholder Niels Heinrich S. og Hustru Charlotte f. Reinsholm, g. 1913 med Ester Wentzel. Kandidat 1901, Sygehuslæge ved Lyngby Amtssygehus siden 1909, praktiserende Læge i Lyngby siden 1910.

ANDERS PEDER LARSEN, Maskinmester

f. 15 Februar 1897 i Lyshøj, S. af Husmand Chr. L. og Hustru Frederikke f. Nielsen, g. 1924 med Petra Marie Jensen. Ansat ved Lyngby Amtssygehus 1911, Maskinmester siden 1921.

SØSTER CARLA, Oversygeplejerske

f. 6 December 1886 i Odense, Emma Petrine Carla Christensen, D. af Missionær Chr. N. Chr. og Hustru Tala Georgine Lorentzen. Uddannet paa Diakonissestiftelsen 1911, Odense Sygehus 1915—24, siden 1924 Oversygeplejerske ved Amtssygehuset i Lyngby.

HARRIET OLSEN, Økonoma

f. 14 December 1890 i København, D. af Bagermester Adolph O. og Hustru Marie Halberg. Ansat som Assistent ved Amtssygehuset i Lyngby 1916, Økonoma siden 1927.

Udsigt over Mølleaaen
(set fra Lyngby—Nærum—Banen).

Lyngby—Nærum—Banen anlagdes i Aarene 1899—1900. Det er gaet denne Privatbane som andre lignende Baner; dens Tilblivelseshistorie var lang og trang, med mange og lange Forhandlinger. Saa vidt vi kan se af Banens gamle Akter, var mellem de ivrigste Forkæmpere daværende Grosserer Alfred Christensen og Etatsraad J. Hansen de mest fremtrædende Personer, ligesom det synes at være disse to, der var de egentlige Koncessionsindehavere. Det vil dog her føre for vidt, om vi skal fremdrage blot

lidt om de mange Forhandlinger fra de Dage, denne Bane var i sin Vorden. I Aaret 1900 aabnedes Banen for Driften. Som Driftsbestyrer ansattes C. G. Chr. Drewsen, og som det nye Selskabs Formand valgtes L. Koefoed. Banen var vist nærmest tænkt som en Art Hjælpebane i Tilfælde af Krig og Mobilisering. Den løb ved Aabningen fra Lyngby til Vedbæk, og Tilsynet med Banelegemet var hos Ingeniørregimentets 5 Kompagni, som beholdt dette Hverv i Banens første 10 Aar. Det fremgaar ogsaa af de gamle Akter, at dette Kompagni Gang paa Gang benyttede Banen til Manøvrer. I Længden var dog disse Forhold ikke holdbare. Vi vil betragte enkelte af de mest bemærkelsesværdige Aarstal i Banens Historie. Saaledes blev Nærum Station i Aaret 1904 Postexpeditionssted, medens Posten tidligere var gaet over Holte. I Aaret 1905 blev Generalmajor H. Ulrich Selskabets Formand, og samme Aar blev Forhandlingerne angaaende Billetsalget til Statsbanerne paabegyndt.

I Aaret 1908 ansattes som Stationsforstander og Driftsbestyrer Ingeniør Joh. Wilsten, som i Aaret 1911 afløstes af Lorentz Petersen. I Aaret 1920 deltes Stillingen, og Kommuningeniør J. A. C. Rastrup, Lyngby, blev Banens Driftsbestyrer, medens Peder Christensen blev Stationsforstander. Vi er nu kommet til det Tidspunkt, der bliver et Vendepunkt i Banens Historie, nemlig Aaret 1926, thi i dette Aar fra den 1 April blev Banen bortforpagtet til Lyngby—Taarbæk og Søllerød Kommuner ved en Kontrakt, der er uopsigelig fra Banens Side i 20 Aar, men kan opsiges af Forpagterne med Aars Varsel til en femaarig Periode. Disse to Kommuner er da interesseret i Banens Drift i Forholdet 4:1 og deler Indtægter og Udgifter i dette Forhold. Der valgtes en Driftsbestyrelse, der nu bestaar af: Sogneraadsformand, Redaktør INGV. NØRGAARD, Formand; Købmand H. GJERLØV; Snedker P. JENSEN; Statsskovfoged AXEL LØVDAL, der alle er valgte af Lyngby—Taarbæk Kommune, Overretssagfører MANTHEY-WAGNER, valgt af Søllerød Sogneraad, og Generalmajor H. ULRICH, der er valgt af Lyngby—Nærum—Banens Bestyrelse.

Udsigt over mod Brede
(set fra Lyngby - Nærum—Banen).

Banens Forpagtere omlagde straks Driften til en efter vore Forhold nødvendig Hurtigdrift, saaledes at der nu gaar 15 Tog daglig i hver Retning mod tidligere 4. Ligeledes anskaffedes en Del nye Maskiner og Vogne, og siden Juli 1926 køres der næsten udelukkende med Motortog, saavel til Person- som til Godstransport. Samtidig nedlagdes Strækningen Nærum—Vedbæk, men hvorvidt dette var klogt eller ej, skal vi ikke udtale os om. Banen passerer en naturskøn Egn med de herligste Udsigter, bl. a. mod Brede og Engene ved Fuglevad Mølle.

Personalet bestaar foruden Driftsbestyreren af Stationsforstanderen, der tillige er Kasserer og Postexpeditor samt 1 Værkmester, 1 Baneformand og 5 Funktionærer

PEDER CHRISTENSEN,
Stationsforstander

f. 11 Maj 1884, Alrø, S. af Husmand Jens Chr. og Hustru Rasmine f. Jensen. Ansat ved Lyngby—Nærum—Banen 1910, Stationsforstander siden 1919.

CARL GUDNITZ,
Værkmester

f. 18 Juli 1885 i Aarhus, S. af Restauratør Chr. G. og Hustru Laura Rosenberg. Ansat ved Østsjællands Jernbane 1906, Værkfører ved Haderslev Amts Jernbane 1 Januar 1920, siden 1 Maj 1926 Værkmester ved Lyngby—Nærum—Banen.

JOHAN ARNOLD SØRENSEN, Baneformand

f. 7 Juli 1878 i Helsingør, S. af Restauratør Ole S. og Hustru Anne Margrethe f. Hansen, g. 1907 med Anna Marie Christiansen. Ansat ved Lyngby—Nærum—Banen 1911, Baneformand 1921.

Lyngby Haandværkerforening stiftedes den 15 Oktober 1865 ved et Møde, der denne Dag afholdtes i „Hold An“ i Lyngby. Den startede med et Medlemsantal paa 21.

Vil man nu vide lidt om denne Forening og dens Trivsel gennem de mange Aar, der er forløbet, siden den begyndte, kan man gennemblade Foreningens gamle Protokoller, og af de mange deri indførte Forhandlinger udtage enkelte Billeder. At fremdrage dem alle, vil sikkert være alt for omstændeligt og sikkert ogsaa noget trættende, thi ikke alle Forhandlingerne er lige interessante. Vi vil derfor kun her holde os til de mere bemærkelsesværdige Begivenheder i Foreningen.

Det var ikke alene Haandværksmestre, men ogsaa Svendene inden for de forskellige Fag, der kunde optages i Foreningen. Den syntes for øvrigt at være noget afvigende fra andre paa den Tid opstaaede Foreninger blandt Haandværkerne, idet den fra Begyndelsen nærmest var en selskabelig Forening og en Sygehjælpeforening, der senere ogsaa fik Begravelseskasse, medens de andre Foreninger kun havde Interesse for selve Haandværket og dets Udøvere.

Foreningens første Formand var Snedkersvend C. Jensen, der afløstes af Tømrersvend W. Hansen. Dens fornemste Maal var at støtte og hjælpe Medlemmerne, ikke alene i Sygdomstilfælde, men ogsaa naar økonomiske Kriser indtraadte. Den næste Opgave var at fornøje, og efter Protokollerne at dømme, forstod man dengang til fulde den Kunst, thi der var Fest paa Fest, Udflugter og Teaterforestillinger, kort sagt, det var ikke Smaating, man i de Dage bød Medlemmerne.

Naturligvis varetog Foreningen ogsaa mere alvorlige Interesser; saaledes stiftedes i Aaret 1866 et Hjælpefond. Den første store Mærkedag havde Foreningen den 25 Juli 1867, thi paa denne Dag samledes 4 af Byens ledende Foreninger til en smuk og højtidsfuld Fest i Lyngby Kirke, for at afsløre den paa Haandværkerforeningens Initiativ opsatte Mindetavle for de i Krigen 1848—50 og 1864 faldne.

I Aaret 1901 stiftedes Foreningens særlige Begravelseskasse, og vi vil her nævne, at Foreningen da, i Tiden fra 1905—14, ialt havde udbetalt ca. 5000 Kr. i Syge- og Begravelseshjælp. Fra Aaret 1908—15 var Foreningens Bestyrelse uforandret, ja nogle af dens Medlemmer fra den Tid findes endnu i Bestyrelsen. Da Byen i Aaret 1902 skulde have sin Tekniske Skole, var selvfølgelig Haandværkerforeningen blandt de Foreninger, der i første Række ydede denne Skole, til Gavn for Haandværket, sin Støtte. Ogsaa ved mange andre Lejligheder har Foreningen været blandt de første til at hjælpe, saa godt dens smaa Midler tillod. Endelig skal her nævnes Tømrer Niels Olsen, der blev valgt til Formand i Aaret 1897 og beklædte denne Post i et kvart Aarhundrede.

Foreningens nuværende Bestyrelse bestaar af: Formand, Møller H. E. L. LARSEN; Næstformand, Malermester CHR. HENRIKSEN; Sekretær, Barbermester ANDERSEN; Dugmager M. RASMUSSEN; Drejermester og Sognefoged P. FR. NIELSEN; Snedkermester A. TANGE og Fabrikant P. LINDVOLD.

HENRY EDVARD LAURITZ LARSEN, Møller

f. 24 November 1884 i Holbæk, S. af Møller Rasmus L. og Hustru Elvine Marie f. Nielsen. Bestyrelsesmedlem i Lyngby Haandværkerforening siden 1919, Formand for samme siden 1922.

MATHIAS RASMUSSEN, Dugmager

f. 22 November 1859 i Fløng, S. af Banevogter Rasmus Hansen og Hustru Dorthea Marie f. Ludvigsen, g. 1880 med Thora Jacobine Lawrentz, død 1928. Ansat ved Birkerød Klædefabrik indtil 1891, da Fabriken brændte flyttede til Lyngby 1 November s. A. og fortsatte i samme Firma indtil 1906, kom saa til Firmaet I.

L. Binder & Co., og var der til 1926.

R. A. TANGE, Snedkermester

f. 11 Juli 1881 i Vordingborg, S. af Møller Joh. T. Nyraad og Hustru Maren Rasmussen, g. 1914 med Marie Johansen. Etableret i Lyngby 1914, Bestyrelsesmedlem i Lyngby Haandværkerforening siden 1922, Formand for Lyngby Erhvervs-Udstillings Komite af 1928, Medlem af Bestyrelsen i Teknisk Skole og i Skytteforeningen.

PEDER LINDVOLD, Cyklehandler

f. 26 Februar 1878 i København, S. af Skomager P. L. og Hustru Anne f. Jeppesen, g. 1900 med Hedvig Erhbo. Etableret i Lyngby 1908, Bestyrelsesmedlem i Lyngby Haandværkerforening siden 1922.

CHRISTIAN HENRIKSEN, Malermester

f. 20 Juli 1871 i Kirke-Værløse, S. af Malermester Søren H. og Hustru Maren Kirstine f. Andersen, g. 1902 med Emma Sandberg. Etableret i Lyngby 1899, Bestyrelsesmedlem i Lyngby Haandværkerforening siden 1911, Kasserer siden 1915, Vurderingsmand til Ejendomsskyld i Lyngby 2 Distrikt.

PEDER FREDERIK NIELSEN, Drejermester, Sognefoged

f. 5 Juli 1862 i Nodrup, S. af Husmand Vilhelm N. og Hustru Karen f. Pedersen, g. 1887 med Karithe Gøtche. Etableret i Lyngby 1909, Politibetjent i Lundtofte 1891—97, Reserve- og Auktionsbetjent i Lyngby 1891—1921, Sognefoged-Bestalling 1922, Bestyrelsesmedlem i Lyngby Haandværkerforening s. 1899.

NIELS OTTO FR. ANDERSEN, Barbermester

f. 12 December 1885 i København, S. af Postbud Lars A. og Hustru Karen f. Nielsen, g. 1912 med Ingrid Wohlfahrt. Etableret i Lyngby 1909, Bestyrelsesmedlem i Lyngby Haandværkerforening siden 1919, Sekretær i s. siden 1931.

Lyngby borgerlige Forening stiftedes den 7 Oktober 1869, og er saaledes blandt de ældste af Lyngby Sogns Foreninger, tillige maa det betragtes som ret ualmindeligt, at en Forening, hvis Formaal udelukkende er af selskabelig Natur, gennem to Slægtled, trives og lever endnu.

Blandt de Personer, der var med til at stifte Foreningen, nævnes her afdøde Redaktør Herdahl, der var Foreningens første Formand, samt Dyrslæge Hamann, der i en meget lang Aarrække var Foreningens Formand. Desværre lader det sig ikke gøre at fremdrage Billeder fra Foreningens tidligere Aar, idet dens Forhandlingsprotokol samt en Del af Foreningens Ejendele brændte sammen med Hotel Lyngby i 1880. Ved denne Brand var Foreningens gamle Fane, der i Aaret 1874 blev skænket af en Kreds af Damer, nær gaaet tabt; den opbevares nu i Foreningens Festsal paa Hotel Lyngby. Foreningens nuværende Bestyrelse bestaar af: Murermester ALF. HANSEN, Formand; Købmand KNUD GRAULUND; Blikkenslagermester A. H. BØRCHERS; Købmand E. M. C. CHR. HENRIKSEN AARØ; Ejendomshandler CHR. LUND.

ALF. HANSEN, MURERMESTER

f. 11 Januar 1887 i København, S. af Laborant N. P. H. og Hustru Lise f. Nielsen, g. 1917 med Minna Krause. Etableret i Lyngby 1920, Formand for Lyngby borgerlige Forening, Brandfoged siden 1921.

KNUD GRAULUND, Købmand

f. 8 Juni 1902 i Lyngby, S. af Købmand L. P. G. og Hustru Emmy f. Thomsen, g. 1927 med Esther Bugge. Etableret i Lyngby 1926, Næstformand i Lyngby borgerlige Forening siden 1927.

A. H. BØRCHERS, Blikkenslagermester

f. 6 Juli 1888 i København, S. af Blikkenslagermester H. B. og Hustru Wilhelmine f. Larsen, g. 1911 med Theodora Hansen. Kasserer i Lyngby borgerlige Forening siden 1930.

E. M. C. CHR. HENRIKSEN AARØ, Købmand

f. 18 November 1879 i Thorstellund, S. af Landmand Niels Henriksen Aarø og Hustru Julie f. Knudsen, g. 1912 med Augusta Hansen. Etableret i Lyngby, Sekretær i Lyngby borgerlige Forening siden 1925.

CHR. LUND, Ejendomshandler

f. 27 Marts 1886 i Løgstør, S. af Gaardejer N. P. L. og Hustru Christine f. Jacobsen, g. 1910 med Marie Christoffersen. Medlem af Bestyrelsen for Lyngby borgerlige Forening siden 1830.

Handelsforeningen for Lyngby og Omegn blev stiftet den 27 April 1887 paa et Møde hos Købmand Lauritz Møller. Den blev stiftet under Navnet „Nordre Birks Handelstandsforening“ og omfattede da hele denne Del af Herredet. Foreningens Formand blev Købmand L. Møller, og dens Formaal var at varetage Detailhandlernes Interesser, blandt andet ved at søge at komme den ulovlige Omløben med Varer til Livs. Ved at gennemblade de gamle Forhandlingsprotokoller ser man heri nogle af de Opgaver, Foreningen gennem

Tiderne tog sig paa. Vi bemærker saaledes Foreningens Andragende til Birkedommeren om, ved Bekendtgørelser i Bladene, at forbyde Omløben med Varer; dette Andragende er dateret 23 Maj 1887. I Aaret 1894 opstaar Landsorganisationen Københavns Handelsforeningers Fællesrepræsentation, og Lyngby Handelsforening beslutter da at indtræde i denne. Da der i Aaret 1898 er Planer fremme om en Sparekasse i Lyngby, vælges der den 26 September 1898 Repræsentanter for Handelsforeningen til Deltagelse i Mødet angaaende denne Sag. — Den 24 Oktober 1906 skifter Foreningen Navn og antager sit nuværende. I Aaret 1907 er der Planer fremme om Oprettelse af en Aftenskole for Handelslærlinge. Det var Handelsforeningen, der tog dette Spørgsmaal op, og Foreningen har saaledes stadig haft et vaagent Øje for det, der kunde gavne ikke blot dens Medlemmer, men ogsaa hele Byen og dens Udvikling. I Aaret 1908 afgik L. Møller som Formand og afløstes af FR. BISSERUP.

Efter nogle Aars Forløb udmeldtes Foreningen af Handelsforeningens Fællesrepræsentation, og indmeldtes i „De samvirkende Købmandsforeningers Centralorganisation“. Foreningens nuværende Bestyrelse bestaar af: Købmand CHR. HANSEN, Formand; Købmand E. RASMUSSEN; Købmand H. GERLØW; Købmand H. PALLE og Købmand AUG. SCHØNHØR.

HANS CHR. HANSEN, Købmand

f. 8 September 1865 i Gislinge, S. af Gaardejer Hans Sørensen og Hustru Karen f. Johannesen, g. 1897 med Petrine Andersen. Etableret i København 1897, i Brede 1902, i Lyngby 1924, Næstformand i Handelsforeningen for Lyngby og Omegn fra 1914, Formand for samme siden 1922, 1919 Medstifter af Danske Købmænds Handels-Aktieselskab, i Forretningsudvalget og Bestyrelsen for samme siden Stiftelsen, Medlem af Forretningsudvalget i „De samvirkende Købmandsforeningers Centralorganisation Øst for Storebelt siden 1926, Værge ved Lundtofte Kirke fra 1919—24.

Erhvervsudstillingen af 1928 oprettedes med det Formaal, at søge at fremme Byens Erhvervsliv, idet den samtidig arbejdede som Turistforening. Til disse Formaal samt til Byens Tekniske Skole gaar dens Midler. Den afholdt i Aaret 1928 en særdeles vellykket Udstilling, og det er Meningens senere at afholde lignende Udstillinger. Ligeledes har den paa forskellig Maade virket for at trække Omegnens Beboere til Byen i Julemaaned, til Gavn for Byens Handlende, ligesom den ved festlige Lejligheder har paataget sig den Opgave at udsmykke Byen med Flag o. l. Udstillingskomiteen bestaar af 14 Medlemmer, der er taget saavel fra Byens Sogneraad som fra følgende Foreninger: Haandværker- og Handelsforeningen, Kvindesamfundet, Grundejerforeningerne, Skytteforeningen, Fællesorganisationen samt Pressen. Formand for Erhvervsudstillingen er Snedkermester R. A. TANGE.

Frederiksborg Amts Skytteforenings 48 Kredts stiftedes i Aaret 1888 paa en Tid, hvor der rundt om i vore Byer opstod flere og flere Skytteforeninger, alle med nationalt Tilsnit; saaledes ogsaa denne Afdeling i Lyngby. Men som Aarene gik, og det blev mere og mere vanskeligt at skaffe Banaplads, svandt ogsaa Skytteinteressen. En Tid havde man Bane ved Stenrødgaard, men da denne maatte opgives i Aaret 1916, holdt man helt op med Skydning paa Langbaner, og man fortsatte med Salonskydning, som indførtes i Aaret 1903. I Aaret 1928 antog Foreningen Navnet „Lyngby Salon-Skytteforening“ og tæller nu ca. 75 Medlemmer. Ganske vist har Foreningen ikke i vore Dage det Præg, som den havde i Slutningen af forrige Aarhundrede, hvor det var Festsdage, naar Skytterne drog ud til de aarlige Skyttekampe, men saaledes er det vel med al Foreningens liv, det gammeldags primitive og hjertelige er forsvundet.

Foreningens nuværende Bestyrelse bestaar af: Købmand M. MADSEN, Formand; Gartner V. W. RØPKE, Kasserer; Snedkermester S. PEDERSEN; Væver M. ANDERSEN; Installatør HERLOV SCHOLL.

MICHAEL JENS NIELS MADSEN,
Manufakturhandler

f. 24 August 1893 i København, S. af Købmand Luis M. og Hustru Hanne f. Harder, g. 1920 med Alma Hansen. Etableret i Lyngby 1924, Kasserer for Andelsselskabet Toftebækshus, Næstformand i Lyngby Tennisforening, Formand for Lyngby Salon-Skytteforening siden 1929.

VICTOR WILLEMOS RØPKE,
Anlægsgartner

f. 25 Februar 1871 i Lyngby, S. af Skomager Th. F. R. og Hustru Ida Karoline f. Dørge, g. 1898 med Agnethe Bonnesen. Etableret i Lyngby 1898, Bestyrelsesmedlem i Lyngby Salon-Skytteforening siden 1908.

HERLOV SCHOLL,
Installatør

f. 5 November 1884 i Raadvad, S. af Smedemester Th. S. og Hustru Oline f. Lundgreen, g. 1910 med Ingeborg Nielsen. Etableret i København 1918, i Lyngby 1920, Bestyrelsesmedlem i Lyngby Salon-Skytteforening.

MARCHAL ANDERSEN,
Væver

f. 12 December 1896 i Lyngby, S. af Smed Carl A. og Hustru Bente f. Hansen, g. 1923 med Anna Pedersen. Medstifter af Lyngby Boldklub og i flere Perioder Medlem af dennes Bestyrelse, Bestyrelsesmedlem i Lyngby Salon-Skytteforening siden 1929.

Lyngby Sangforening er blandt de ældste af de Foreninger, der den Dag i Dag er Rammen om Byens Foreningsliv. Den er stiftet i Aaret 1852 i September Maaned, men Datoen vides ikke, for i Aaret 1891 brændte Hotel Lyngby og dermed Sangforeningens Forhandlingsprotokoller for Aarene 1852—72. I de mange Aar, Foreningen har eksisteret, har den haft Lokaler paa Hotel Lyngby. Medens de første Aar af Foreningens Historie saaledes er gaaet tabt, ved man dog, hvem der var med til at stifte den. Det er Navne paa Personer, der i sin Tid var kendte Personer i Byen. Saaledes Jernstøber Bentzen, Skomager Becker, Drejer Call, Blikkenslager Olsen og Skomager Lund m. fl. Den første Dirigent var Lærer Erslev, Jægersborg. En ganske kort Periode i forrige Aarhundrede laa Foreningen stille, men blomstrede atter op og samlede Borgernes Interesse, og i Aaret 1902 fejrede Foreningen sin 50 Aars Stiftelsesdag under megen Tilslutning. Den ledes som en selskabelig og underholdende Forening, der gennem Aarene har forstaaet at samle ikke blot Medlemmerne, men ogsaa Byens andre Borgere til Sangstævner og Koncerter. Desuden afholder den Dilettantforestillinger, og „Lyngby-Revuen“ imødeses hvert Aar med stor Interesse og betragtes som et fast Led i Byens Forlystelsesliv. Foreningen tæller ca. 100 Medlemmer; dens nuværende Bestyrelse bestaar af: Grosserer Vinhandler F. W. PAUSTIAN, Formand; Snekermester E. F. NIELSEN, Kasserer; Faktor O. CHRISTOFFERSEN, Sekretær.

FRITZ WULFF PAUSTIAN,
Grosserer, Vinhandler,

f. 11 Maj 1892 i København, S. af Købmand Fritz P. og Hustru Johanne f. Michaelsen, g. 1919 med Marie Kappel-Petersen. Etableret i Lyngby 1926, Bestyrelsesmedlem i Selskabet De danske Forsvarsbrødre for Lyngby og Omegn, Revisor i Dramatisk Klub Lyngby, Næstformand i Lyngby Sangforening 1929, Formand siden 1930.

OLAF JULIUS CHRISTENSEN,
Bogtrykker

f. 5 Marts 1881 i Høng, S. af Bagermester Chr. og Hustru Julie f. Jørgensen, g. 1909 med Marie Jensen. Medlem af Bestyrelsen for Lyngby Sangforening siden 1910, Faktor paa Dagbladet Nordre Birks Tidende 1903—18, etableret som Bogtrykker i Lyngby 1918, Forfatter af den lokale Revy siden 1910.

EDVIN FRITHIOF NIELSEN,
Snedkermester

f. 12 September 1898 i Lyngby, S. af Snedkermester Chr. N. og Hustru Sofie f. Christiansen, g. 1921 med Edith Karen Andersen. Medindehaver af Firmaet Christoffer Nielsen & Søn siden 1921, Bestyrelsesmedlem i Lyngby Sangforening 1926, siden 1927 Kasserer.

OLUF CHRISTOFFERSEN,
Faktor

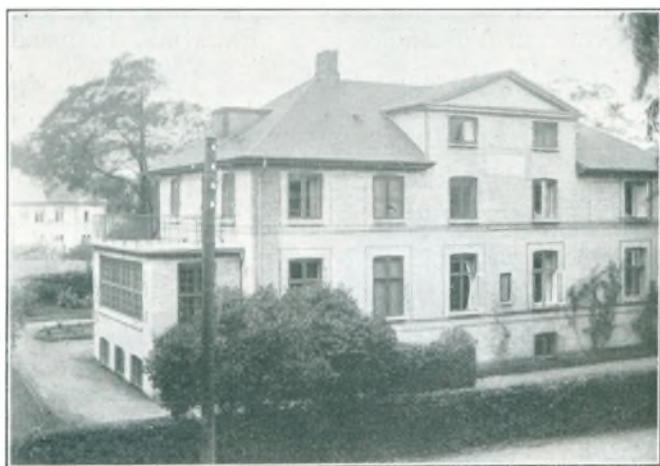
f. 1^r November 1896 i Roskilde, S. af Husejer N. P. Chr. og Hustru Karen Marie f. Jacobsen, g. 1925 med Judith Andersen. Typograf ved Roskilde Tidende siden 1918, Faktor ved Lyngby Expresstrykkeri, Sekretær i Lyngby Sangforening siden 1923, Formand for Dansk Typograf Forbund Lyngby Afd. s. 1924.

Lyngby Sogns velgørende Forening er blandt de ældste af Byens eller Sognets Foreninger, tillige den Forening, der yder langt den største Velgørenhed i Sognet. Foreningen opretholdes udelukkende ved Legater og Medlemsbidrag fra dens ca. 300 Medlemmer, ligesom den fra Sparekassen aarlig modtager Tilskud. Foreningens samlede Legatkapital andrager nu ca. 70.000 Kr. Hertil kommer at Foreningen ejer 3 Ejendomme, hvori er indrettet Friboliger til trængende Personer i Lyngby Sogn. Disse Boliger er „Aldersly“, beliggende paa Prinsessestien. Ny-Aldersly og Aldersly paa Bagsværdvej. Foreningens Formand er Købmand EMIL BUGGE; Kasserer er Sparekassedirektør R. NIELSEN.

Elisabeth Stau's Hvilehjem, for blinde Kvinder, i Lyngby, oprettedes i Aaret 1921, men allerede længe før den Tid var der indenfor Hjemmet for arbejdsføre blinde Kvinder i København arbejdet paa at skaffe Midler til et saadant Hjem, thi det var jo saaledes, at Hjemmet i København, ifølge sine Bestemmelser, kun kunde optage „arbejdsføre blinde Kvinder“, men da der nu omkring Tiden hvor Hvilehjemmet i Lyngby stiftedes, fandtes mange Kvinder, der var i Alder 60—65 Aar, forstaaer man Savnet af et Hjem for disse, der kunde trænge til Pleje og Hvile. Indtil Aaret 1920 havde man naaet at samle ca. 12.500 Kr., indsamlet ved Bidrag Landet over, og man havde da den Glæde at modtage som Gave fra Grosserer Cornelius Stau, dennes Ejendom i Lyngby, der havde en Værdi af ca. 60.000 Kr.

Den 18 April 1921 blev Hjemmets Fundats oprettet, i dette bestemmes, at Hjemmets Navn skal være „Elisabeth Staus Hvilehjem for blinde Kvinder“.

Hjemmet har til Formaal, paa Grundlag af Ejendommen Matr. Nr. 18 n, 37 s, 18 u,

Elisabeth Staus Hvilehjem.

alle af Lyngby By og Sogn, samt en Kapital paa 6000 Kr., at oprette et som selvejende Institution virkende Hjem for uarbejdsdygtige blinde Kvinder og der at yde disse Kvinder den Forsorg og Pleje, som deres Tilstand kræver. Disse Kvinder skal have dansk Indfødsret. — Den 1 Juli 1921 aabnede da Hjemmet i Lyngby i Villa „Elisabeth“, efter at denne Ejendom var indrettet til dette Formaal. I Aaret 1923 udvides Hjemmet saaledes, at der kan optages 12 Damer, i Begyndelsen var der kun Plads til 7 Damer. Hvilehjemmet

ligger smukt omgivet af Have, hvori Damerne kan færdes ugenert og er i sin Helhed meget hyggelig og rummelig. Hjemmets daglige Drift ledes af en Lukas-søster med en Assistent. Hjemmets Bestyrelse bestaar af: C. LEHMANN, R., DM., fhv. Borgmester; Hjemmets Formand, Forstander O. WUSTENBERG, R., Næstformand; P. J. BRØSTED, Bankfuldmægtig, Kasserer; O. FENGER, R. af D., DM., Kontorchef; E. SAUGMANN, Stabslæge, K., DM., Gentofte; MARIUS HAN-

„Borrebakken“, set fra Vejen.

SEN, Organist og Frk. CAROLINE KREBS, Forstanderinde. — *Borrebakken*, Sygekassen Fremtidens Rekonvalescenthjem, oprettedes i 1930 af Sygekassen og hovedsagelig beregnet for denne Kasses Medlemmer. I Lighed med lignende Rekonvalescenthjem gælder Opholdene her paa Borrebakken kortere eller længere Tid, alt efter Lægernes Ordination. Ikke alene Medlemmer af omtalte Sygekasse kan optages paa Rekonvalescenthjemmet, men ogsaa betalende Rekonvalescenter og samme fra andre Sygekasser, saafremt der maatte være Plads. Borrebakken er en smuk beliggende Villa, oprindelig bygget i Aaret 1914 som privat Beboelse for Direktør Goos, men i Aaret 1930 købte Sygekassen Fremtiden Ejendommen med tilhørende Park og Skov, samlet Areal ca. 9 Tdr. Land. Købesummen androg 105.000 Kr. Bygningen blev da indrettet med det nye Formaal for Øje, denne Ombygning lededes af Arkitekt Orkill, og det maa siges, at Bygningen i et og alt er særdeles velindrettet, ligeledes er der i Værelser og Dagligstuer anvendt smukke og festlige Farver, ialt kan der optages 32 Rekonvalescenter paa Hjemmet. Ikke alene den smukke Bygning, men tillige den meget smukke Beliggenhed ved Brede, med Udsigter over det her saa smukke og skønne sjællandske Landskab, giver Rekonvalescenthjemmet et ganske betydeligt Fortrin frem for andre lignende Institutioner. Den 22 Februar 1931 var Hjemmet færdig og toges da i Brug. Bestyrerinde er POULA BÜLOW PETERSEN. Administrationen er underlagt Sygekassen Fremtiden.

POULA BÜLOW PETERSEN, Bestyrerinde

f. 2 Juli 1897 i Charlottenlund. Uddannet Sygeplejerske, virket paa forskellige Rekonvalescenthjem og Stiftelser, siden 1931 Bestyrerinde paa Rekonvalescenthjemmet Borrebakke.

Lyngby og Omegns Syge- og Begravelseskasse stiftedes i Aaret 1866, men ikke under tilnærmelsesvis saa store Rammer, som denne Sygekasse nu i Aaret 1931 spænder over; egentlig var det jo paa den Tid noget ret enestaaende med saadanne Sygekasser. Lyngby og Omegns Sygekasse stiftedes under Navnet „Lyngby Arbejderforening“, og var vel nok i Begyndelsen mest en Art selskabelig Forening, der tillige virkede som en mindre Hjælpeforening til Støtte for trængende Medlemmer. Dens Stifter og Formand var Snedker Carl Jensen,

der beklædte denne Post til Aaret 1870. Efterhaanden som Foreningen voksede, maatte man inddele dens Medlemmer i Kredse, og i Aaret 1867 stiftedes da en Begravelseskasse, Foreningens Love og Bestemmelser revideredes, og den begynder da at tage Form som Sygekasse. Omkring Aaret 1920 indlemmes Taarbæk i Foreningen, og Navnet bliver nu Lyngby—Taarbæk Arbejderforening. I Aaret 1928 tages da det nuværende Navn, og Gladsaxe og Skodsborgkredsene udskilles fra Sygekassen. Foreningen begyndte med 37 Medlemmer og i Aaret 1931 er der over 5000 Medlemmer.

CHR. R. PETERSEN, Forretningsfører

f. 14 April 1901 i København, S. af Sognefoged P. P. og Hustru Flora f. Olsen, g. 1925 med Elsw. Jensen. Kommune-Revisor, Formand for Lyngby Propforening, Revisor for Sygekassen 1921—24, siden 1924 Forretningsfører for samme.

Lyngby Asyl blev oprettet i Aaret 1860 af daværende Klædehandler J. C. Modeweg, hovedsagelig til Brug for de mange Arbejderbørn, hvis Forældre arbejdede paa Lyngby Klædefabrik. Asylet havde tillige en ikke ringe Støtte ved den Aarvaagenhed Hds. Maj. Enkedronning Caroline Amalie viste det; saavel dette Børnehjem som Børnehjemmet „Børnely“ hørte til de Institutioner, Enkedronningen med særlig Forkærlighed tog sig af. I Aaret 1882 nedrev man den oprindelige Asylbygning og lod den nuværende Bygning opføre paa samme Plads, hvor det gamle Asyl laa. Det nuværende Børneasyl har Plads til ca. 100 Børn. Bestyrerinde er Frk. T. E. WALBERG. Asylets Bestyrelse vælges af Sogneraadet.

THYRA ELISABETH WALBERG, Asylbestyrerinde

f. 17 September 1872 i Skelskør, D. af Skibsfører Johan W. og Hustru Ida f. Møller. Kursus i Børnehvæarbejde, Medhjælper ved Asylet i Gothersgade i København 1903—06, siden 1906 Bestyrerinde ved Lyngby Asyl.

Ved de store gamle Fabrikker i Brede oprettedes der i Slutningen af forrige Aarhundrede et Børnehjem eller Asyl, hvortil Fabrikens Arbejdere kunde sende deres Børn. Hjemmet stiftedes af Fabrikejeren, og senere blev den gamle Bygning erstattet af den nuværende smukke og udmærket indrettede Bygning; dette blev bekostet af Fabrikken. I Bygningen er der to Afdelinger en Spædbørns Afdeling d. v. s. Vuggestue, og en Børnehvæ Afdeling.

MAREN JUL MOGENSEN, Plejemoder

f. 25 December 1866 i Ugelt, D. af Landmand Mogens Christensen. Uddannet paa Diakonissestiftelsen, Assistent ved Sygehjemmet i Rudsvæby 1902—06, siden 1 Maj 1906 Plejemoder i Brede.

IRMA LENZ, Børnehvælærerinde

f. 26 Juni 1907 i Skodsborg. Uddannet Børnehvælærerinde, ansat ved Brede Fabrikens Børnehjem 1928.

Brede Plejehjem blev i Aaret 1863 oprettet af Fabrikant J. C. Mødeweg og blev ved Gavebrev af samme Aar stillet til Raadighed for Lyngby Kommune. Hjemmet havde til Huse i Brede i et lille beskedent Hus, hvor der var Plads til 12 Børn, og efter Datidens Forhold var det et særdeles udmærket Børnehjem, men som Aarene gik, fordredes der jo mere og mere. Trods dette vedblev Børnehjemmet at have til Huse herude i Brede under de efterhaanden ret trange Forhold. — Imidlertid erhvervede Lyngby Kommune i Aaret 1929 Fabrikant Bardings Villa „Folevad“, beliggende Møllevvej Nr. 15, Matr. Nr. 3 f af Lundtofte, med tilhørende Areal 5390 m² for en Sum af 33.608,65 Kr. Man paabegyndte da i

Brede Plejehjem.

November Maaned Indretningen af denne Bygning til det nye Formaal; denne Ombygning kostede ca. 13.800 Kr., men saa var den ogsaa velegnet til Formaalet som Børnehjem med alle moderne Installationer, saasom Centralvarme, Vaske til Børnene med koldt og varmt Vand, rummelige og lyse Sove- og Legestuer; ogsaa Haven istandsattes til Børnehavebrug med Legeplads og Sandkasser samt flere smaa Haver til Børnene. Foruden Lokaler til Børnene blev der Lejlighed til Bestyrerinden samt Værelser til Assisterer, og man opnaede saa megen mere Plads, at der nu kan optages 17 Børn paa Hjemmet.

GERDA SAHLERTZ,
Bestyrerinde

f. 26 December 1872 i København, D. af Zoolog Ivan S. og Hustru Annie Jerndorff. Uddannet paa Kong Fr. VII' Stiftelse, siden 1923 Bestyrerinde af Brede Plejehjem.

MARIE ALBINUS NIELSEN,
Forstanderinde

f. 16 April 1873 i Kong. Uddannet i Sygepleje, Hus-holdning, Syning m. m., Ansættelse paa Holsteinsminde samt Abel Katrines Stiftelse, siden 1 Maj 1908 Forstanderinde paa Børnehjemmet „Børnely“.

Enkedronning
Caroline Amalie.

Børnely Børnehjem er en selvejende Institution, der er stiftet af Enkedronning Caroline Amalie i Aaret 1853. Hjemmet blev indrettet af Hofdame Frk. Andresen, men Enkedronningen fulgte til Stadighed Hjemmet med stor Interesse og Kærlighed, og tildelte det hvert Aar en Gave paa 200 Rdl., ligesom hun hvert Aar arrangerede et Choc-ladegilde paa Sorgenfri Slot for Hjemmets Børn. Disse Fester blev naturligvis imødeset med stor Spænding og blev for mange et uforglemmeligt Minde. Da Hjemmet i 1853 blev oprettet, havde det til Huse paa Lyngby Hovedgade i en gammel og da allerede noget brøstfældig Bygning. I Aaret 1879 blev der derfor opført en ny Bygning, hvis hele Indretning blev særdeles god med store, lyse og rum-

Børnehjemmet Børnely.

melige Værelser, men først ved en Tilbygning, opført i Aaret 1920, blev det helt godt, idet man her ved erhvervede en Lege- eller Læsestue.

Denne Tilbygning, der kostede 5400 Kr., blev skænket Hjemmet af Byens Haandværkere. Hjemmet, der optager indtil 15 Piger, støttes af Kongehuset, Staten, Det Spanjerske Legat, Det Classenske Fideikommis samt af Private. Desuden er der ved Testamente skænket Hjemmet forskellige Legater, saaledes cand.

theol. Jensens Legat paa 10.000 Kr., Frøken Føns's Legat paa 5000 Kr. og endelig Fru Sofus Lunds Legat paa 2000 Kr.

Den 1 November 1879 aabnede Hjemmet sine Døre for Børnene, der optages i Alderen fra 4 til 12 Aar og kan blive paa Hjemmet til deres 15 Aar.

Efter Konfirmationen søger Hjemmet saa vidt muligt at skaffe Pigerne en Tjenesteplass og følger med Interesse Børnenes videre Færd.

Gennem Aarene har der været følgende Bestyrerinder paa Hjemmet. Fra 1854—74 Jomfru Pedersen, 1874—77 Elise Bartholdy, 1877—1903 Jomfru Jørgensen, 1903—08 Frøken L. Jørgensen og siden 1908 den nuværende Bestyrerinde, eller som hun kaldes Forstanderinde MARIE ALBINUS NIELSEN.

Hjemmets Bestyrelse bestaar af: Sognepræst G. KROHN, Formand; Overlærer A. D. THYSSEN, Forretningsfører og Kasserer; Fru LAURA HANSEN; GUSTAV NISSEN; Fru JOHANNE JENSEN og Kommuneingeniør J. A. C. RASTRUP.

Alderdomshjemmet „Lykkens Gave“ ligger ved Fuglevad og er en smuk palæagtig Bygning opført i Aaret 1903 som privat Villabeboelse for Grosserer O. H. Bærentsen. Den smukke Stil i denne Bygning skyldes Arkitekt Eugen Jørgensen, og det anelige og smukke Haveanlæg, der hører til Bygningen, anlagdes af Havearkitekt Erstad-Jørgensen.

Denne Ejendom med tilhørende Park blev i Aaret 1915 skænket til Kommunen af Grosserer O. H. Bærentsen, med det Formaal at tjene som Alderdomsbolig. Den 15 September 1916 kunde da Hjemmet efter endt Ombygning tages i Brug af gamle og svage Aldersrentenydende. Der kunde i alt optages 18 gamle, svage Personer, men i Aaret 1925 lod Kommunen tilbygge en Sidefløj, saaledes at der blev Plads til 22.

Bygningen rummer 4 Stk. Eneværelser, 2 Stk. Dobbeltværelser, 2 Stk. 3 Personersværelser samt Bestyrerens Lejlighed, Pigeværelser, Køkken i Kælderen, en stor og smuk Spisesal og endelig den smukke Samlings- eller Opholdsstue; overalt i Hjemmet er der smukke og lyse Farver.

Lykkens Gave, set fra Parken

Foruden dette Alderdomshjem er der af Kommunen i Aaret 1916 opført Alderdomsboligen paa Lundtoftevej, efter Tegning af Arkitekt Magdahl Nielsen. Denne Bygning indeholder 12 Stk. 1 Værelseslejligheder med Køkken og V. C.; i Aaret 1927 lod Kommunen da opføre yderligere 3 saadanne Huse, beliggende modsat omtalte Bygning, med i alt 18 1 Værelseslejligheder.

Alle disse Lejligheder er udlejede til Aldersrentenydende for en aarlig Leje af 144 Kr.

PETER HANSEN,
Bestyrer

f. 4 Oktober 1872 i Godsted, S. af Husmand Hans Rasmussen og Hustru Maren f. Mortensen, g. 1899 med Anna Chr. V. Andersen. Siden 1916 Bestyrer paa Lykkens Gave, Medlem af Skolekommissionen siden 1913 og af Bestyrelsen for Lyngby og Omegns Sygekasse's. 1923.

ANNA CHRISTINE VILHELMINE HANSEN,
f. Andersen, Økonoma

f. 12 Februar 1877 i Lyngby, D. af Arbejdsmand Peder Andersen, g. 1899 med Bestyrer Peter Hansen. Økonoma paa Lykkens Gave siden 1916.

Børnehjemmet Thorsvej, Lyngby, administreres af „Mødrehjælpen“, men forinden vi nærmere beskriver dette Hjem, er det af Interesse at høre lidt om Foreningen „Mødrehjælpen“; denne Forening er opstaaet ved en Sammenslutning af „Foreningen til Hjælp for ulykkeligt stillede Mødre“, stiftet i Aaret 1905, og „Foreningen til Hjælp for enligt stillede nødlidende Kvinder med Børn“, stiftet i Aaret 1906. Disse to Foreninger havde i alt væsentlig det samme Formaal og Opgaver, og man enedes da om en Sammenslutning, der traadte i Kraft 1 Januar 1924. Under Navnet „Mødrehjælpen“ optog den under mere enkle og usammensatte Former de to Foreningers Opgaver.

Allerede i Aaret 1905 havde man indenfor „Foreningen til Hjælp for ulykkeligt stillede Mødre“ stiftet et lille Hjem, der havde til Huse paa Kultorvet hos Foreningens daværende Formand Aage Werner, som uden Vederlag stillede sin Lejlighed til Raadighed; her kunde optages 8—10 unge Mødre med deres Børn, men snart forlangtes der endnu mere Plads, og man fik da i Aage Werners Sommervilla i Klampenborg oprettet et nyt Hjem, der voksede Aar efter Aar, indtil man i Aaret 1910 havde Midler til at lade opføre et tidssvarende og til det Brug indrettet Hjem i Lyngby; dette Hjem blev taget i Brug den 23 Marts 1910, og Hjemmet i Klampenborg blev da nedlagt.

Børnehjemmet paa Thorsvej, opført 1910.

Paa Hjemmet i Lyngby blev der Plads til 10 Mødre med deres Børn, samt til 14 Plejebørn; som Vederlag for Mødrenes og Børnenes Ophold, udfører de den daglige Husgerning, Vask, samt Pleje for de Børn, der optages uden Moder; dog gør dette sig kun gældende, naar Opholdet strækker sig over et halvt Aar. Plejebørnenes Mødre kan blive paa Hjemmet i 10 à 14 Dage og saaledes komme til Kræfter

Engelsborg.

igen. Hjemmets Forstanderinde er ELISABETH CAROLINE NIELSEN, f. 16 Marts 1879 i Svendborg. Uddannet paa Kommunehospitalet samt Dronning Louises Børnehospital m. fl.

Optagelses- og lagttagelses-hjemmet „Engelsborg“ oprettedes i Aaret 1907 af Foreningen „Fængselshjælpen“. Foreningen købte Hovedbygningen af den gamle Engelsborggaard, hvis Jorde var blevet frasolgt og udstykket til det nuværende Engelsborg Villakvarter; dog bibeholdtes der

et ret stort Areal som Haveanlæg rundt om Hjemmet, og midt i denne Have ligger da „Engelsborg“s gamle Bygning, ret som en fornem gammel Gaard, bevaret i sit Udseende indtil Aaret 1930, da Foreningen lod paabygge nogle Kviste. Hjemmet er beregnet til at kunne tage 20 vanskelige unge Piger i Alder 14—21 Aar, der anbringes af Fængselshjælpen, Værgeraadene Landet over og Politiet. Opholdet varer fra mellem 3 til 9 Maaneder, undertiden længere; de optagne unge Piger kaldes Elever og opøves i almindelig Husgerning, Madlavning samt forskelligt Haandarbejde, om Sommeren deltager de i Havearbejdet, og i den nærliggende Kommuneskole er der beredvilligt stillet en Gymnastiksal til Raadighed, og her afholdes 3 Gange ugentlig Gymnastik. Undervisningen ledes af en Lærerinde. Hjemmet ejes af Foreningen Fængselshjælpen og administreres af denne.

SOPHIE BUGGE, Forstanderinde

f. 14 April 1872 i København, D. af Toldkontrolør Th. B. og Hustru Christlane Louise f. Andersen. Ansat som Assistent 1 Juni 1908, siden 1 September 1909 Forstanderinde paa Engelsborg.

Mosevang Optagelses- og lagttagelseshjem blev indviet den 17 November 1919. Mosevang staar i Tilknytning til Ungdomshjemmet „Skovly“. I Henhold til Loven af 12 Juni 1922 om Værgeraadforsorg modtog Hjemmet den 26 Marts 1923 af Undervisningsministeriet Anerkendelse som Optagelses- og lagttagelseshjem.

Mosevang ligger paa Kollomosevej i Holte, men hører dog under Lyngby-Taarbæk Kommune, idet dets Bygninger ligger paa denne Kommunes Jorde, men helt op til Grænseskellet. Hjemmet har til Huse i en lille Villa, velindrettet til dets Formaal, der kan ialt optages 8 Piger i Alderen 14—16 Aar. Magdalenehjemmet har i Henhold til en Beslutning af dets Bestyrelse paataget sig at dække Mosevangs

Optagelseshjemmet Mosevang.

eventuelle Underskud, saalænge Staten ikke har paataget sig denne Forpligtelse. Hjemmets Bestyrerinde er PETRA THOMSEN, f. 26 Oktober 1891 i København F., D. af Kartograf B. T. og Hustru P. f. Bertelsen. Lærerinde paa Ungdomshjemmet Skovly 1915—19, siden 17 November 1919 Bestyrerinde af Optagelses- og lagttagelseshjemmet „Mosevang“.

Børnehjemmet „Solhøj“ er et privat stiftet Børnehjem, der paabegyndtes i Aaret 1929 af Fru KIRSTEN SCHNEIDER i hendes

Børnehjemmet „Solhøj“.

Villa paa Jægersborgvej, men da Forholdene her var smaa, flyttedes Hjemmet i Aaret 1930 til Peder Rørdamsvej i en meget rummelig Villa; Hjemmet optager 12 Værelser, og overalt bærer det Præg af saavel meget praktiske som meget hygiejniske Foranstaltninger; alt er her i Hjemmet holdt i rene, lyse Farver, særskilte Køkkener til Børnenes Mad- og Mælketilberedelse; ialt kan der optages indtil 24 Børn paa Hjemmet. Det er hovedsagelig indrettet som Spædbørnshjem og deles i 2 Stuer med 5 Senge, 1 med 9 Senge og 1 med 3 Senge samt en særskilt Legestue. Til Hjemmet er knyttet 1 Assistent, 1 Sygeplejerske og 4 Elever. Hjemmets Leder er Fru KIRSTEN SCHNEIDER f. Larsen, f. 30 Januar 1892. Uddannet Sygeplejerske med Specialkursus i Spædbørnspleje.

Søren Nielsen.

Søren Nielsen, som havde flere Biografteatre baade i Norge og Sverige startede Lyngby Biografteater i den lille Sal paa „Rustenburg“, som senere viste sig rør lille, og der blev saa bygget en Bygning ved siden af „Rustenburg“ med Plads til ca. 200 Tilskuere. Søren Niensens Søn, Louis Nielsen, overtog dette i 1916, og efter hans Død i 1923 drev hans Enke Fru HELGA NIELSEN dette videre indtil Tiden krævede et endnu større Teater, og dette byggedes i 1929 paa Torvet og blev indrettet efter alle Nutidens Krav, saaledes er der et meget stort Anlæg for Tonefilm. I Teatret er der Plads til ca. 450 Tilskuere, og der beskæftiges nu 7 Mennesker. Søren Nielsen, d. 1922, var en af de førende indenfor Biografverdenen.

Nuværende Bevillingshaver af Lyngby Billedteater er HELGA NIELSEN, f. 8 April 1887 i Sverige, D. af Murermester Forslund, g. 1908 med Albert L. Nielsen, d. 1923, siden da Indehaver af Bevillingen og Lyngby Biografteater.

Kristelig Forening for Unge Mænd i Lyngby stiftedes den 6 Marts 1905; straks efter Foreningens Start tog den et ret stort Opsving, men senere gik det frem og tilbage med Foreningslivet. Faa Aar efter Foreningens Stiftelse dannedes der en K. F. U. K. Forening. Begge disse kristelige Foreninger har Lokaler i Lyngby Menighedshus. K. F. U. M.s Leder er Kordegn EJNAR SØRENSEN. K. F. U. K.s Leder er Fru OLGA SØRENSEN.

Dansk Kvindesamfunds Lyngby Kreds er stiftet den 1 Februar 1913 som en Afdeling af Landsforeningen „Dansk Kvindesamfund“, der er oprettet som en københavnsk Forening i Aaret 1871 og organiseret med Kredse hele Landet over 1893.

I Henhold til Landsforeningens Program „at udvikle og dygtiggøre Kvinden til den fuldmyndige Borgers Ansvar og Arbejde“ virker Lyngby Kredsen ved Foredrag, Kursus og Demonstrationer med Henblik paa Kvindens Arbejde i Hjem og Samfund. Kredsen her har i Aarenes Løb sammensparet en Kapital paa noget over 10.000 Kr., hvis Renter

ved Begyndelsen af Aaret 1932 skal uddeles i to Portioner som Hjælp til unge Lyngbykvinders erhvervsmæssige Uddannelse. En saadan Uddeling vil da hvert Aar finde Sted paa Lyngbykredsens Fødselsdag den 1. Februar. Legatkapitalen vil komme til at bære Dansk Kvindesamfunds Navn. Foreningens Formand er Forfatterinden Fru GYRITHE LEMCHE.

Historisk-topografisk Selskab for Lyngby-Taarbæk Kommune blev stiftet den 9. Februar 1927 med det Formaal „at udbrede Kendskab til og vække Interesse for Lyngby-Taarbæk Kommune i Fortid og Nutid saavel i historisk som topografisk, økonomisk som kulturel Henseende, samt at støtte Bestræbelsen for at bevare, hvad der har historisk eller æstetisk Værdi“. For dette Formaal er der arbejdet ved Foredrag, Henvendelser til Autoriteter og Institutioner, samt ved Udgivelse af Skrifter. Selskabets Formand er Forfatterinden Fru GYRITHE LEMCHE.

De Danske Forsvarsbrødre for Lyngby og Omegn, stiftedes den 29. Januar 1889 som en Lokalforening under Landsforeningen „De Danske Forsvarsbrødre“. Foreningens Program og Virke er den samme som de øvrige i Landet værende Foreninger, se Side 79. Lyngby Afdelingens Formue andrager ca. 2000 Kr., Formand er Købmand H. GERLØV; Kasserer Købmand E. RASMUSSEN.

Lyngby Motorklub, der er stiftet den 21. September 1923 og tæller ca. 50 Medlemmer, har gennem Aarene deltaget i flere Løb; dens Program er at varetage Motorfolkens Interesser. Formand er Cyklehandler P. LINDVOLD.

Lyngby Idrætsforening er stiftet den 6. September 1906 og driver særlig Boksning og Brydning; Formand er Textilarbejder HANS LARSEN.

Ugebladet er Lyngbys ældste upolitiske Lokalblad; det er stiftet i Aaret 1922 af Bogtrykker A. Sørensen og Ingeniør Gudmand Rump. I Aaret 1924 blev Sportsredaktør Sofus Andersen Bladets Redaktør, og siden da er Bladet vokset saavel i Oplag som i Format; Ugebladets nuværende Udgiver er Bogtrykker ALFRED SØRENSEN og Redaktør S. ANDERSEN.

Lyngby Sogns Grundejer- og Kommunal Forening blev stiftet i Aaret 1893, og er saaledes den ældste af Sognets forskellige Grundejer Foreninger, og selvsagt langt den største og mest betydende. Foreningens Formand er Apoteker L. C. H. STRØYBERG.

Ørholm Grundejerforening er stiftet den 5 Januar 1917. Foreningen spænder over hele det Villakvarter, der siden Aaret 1899 opstod herude ved Lundtofte Kirke paa Jordene, der forhen tilhørte den gamle Gaard „Ørholm Gaard“, der af Trælasthandler Nimb blev udstykket til Villabebyggelse; saaledes opstod Tid efter anden her ude den nuværende lille Villaby med Vejene Danmarksvej, Finlandsvej, Sverigesvej, Norgesvej og Grønlandsvej. Midt i Villabyen ligger Lundtofte Kirke, der er bygget paa en Grund givet af Ørholm Grundejerforening. I Aaret 1918 lod Grundejerforeningen Kvarteret forsyne med Vandledninger, senere kom der elektrisk Lys paa Vejene, ligeledes har Foreningen vedligeholdt Vejene her ude for egen Regning, men nu er Hovedvejene Danmarksvej og Finlandsvej overtaget af Lyngby-Taarbæk Kommune. Ogsaa saa omfattende et Arbejde som Kloakering af Villabyen har Grundejerforeningen varetaget. Den tæller ca. 80 Medlemmer; alt i alt ligger der her ude ca. 55 Villaer som en Ramme omkring den smukke Kirke. Foreningens første Formand var P. Larsen; nuværende Formand er Particulier, Sognefoged N. P. CHR. PETERSEN.

NIELS PETER CHRISTIAN PETERSEN, Particulier, Sognefoged

f. 7 Juli 1870 i København, S. af Arbejdsmand Frederik V. P. og Hustru Ulrikke Marie f. Petersen, g. 1900 med Flora Vilhelmine Marie Christine Olsen. Viktualiehandler i København 1899—1918, Bestalling som Sognefoged 1923, Kirkeværge for Lundtofte Kirke siden 1922, Formand for Ørholm Grundejerforening siden 1919 og for Foreningen til Fremme af Fjerkræ-, Kanin- og Biavl siden 1927.

**JOHAN LEMCHE,
Kredslæge**

f. 23 August 1863 paa Onsgaard, Hellerup, S. af Gaardejer P. S. Lemche, død 1901, og Hustru f. Jacobsen, død 1887, g. 1893 med Forfatterinden Gyrithe L. Student fra Haderslev Læreres Skole 1882, med. Eksamen 1889, praktiserende i Lyngby fra 1889, Jernbanelæge 1894.

Læge ved H. M. Kongens Hof paa Sorgenfri fra 1898, Kommunalæge 1909, konst. Distriktslæge 1910—15, Kredslæge 1915, Formand for Lægekredsforeningen for Københavns Omegn 1910—15.

**MARIE ELISABETH (LIS) THRUE-MØLLER,
Læge**

f. 14 December 1894 i Lemvig, D. af Overpakkemester Staugaard og Hustru Ane Kirstine f. Nielsen, g. 1930 med Forlagskonsulent Asker Thruemøller. Student 1915, Kandidat 1924, virket ved SINDSSYGEHOSPITALET i Viborg, Lemvig Amtssygehus, Turnus Aarhus Amtssygehus og Aarhus Kommunehospital, praktiserende Læge i Lyngby siden 1930, Specialistanerkendelse i Lungetuberkulose 1931.

**CATINKA BJØRNDAL,
Tandlæge**

f. 28 September 1890 i Kirke Hyllinge, D. af Sognepræst B. og Hustru Catinka f. Holm. Tandlægeeksamen 1918, praktiserende Tandlæge i Lyngby siden 1924.

**VERA MARIA PETRI,
Jordemoder**

f. 23 Maj 1896 i Sverige, D. af Israelsmissionær Phillemo og Hustru Bricken Christina f. Grundell, g. 1916. Jordemoderskole 1924, praktiserende i Hellerup 1925—26, i Lyngby siden 1926.

**BØILE KNUDSEN,
Handelsgartner**

f. 8 Marts 1872 i Egvad, S. af Gaardejer, Sognefoged Knud Chr. Bøilesen, g. 1904 med Margrethe Olsen. Gartner paa Rydehave 1893—98, siden 1 Oktober 1910 Forpagter af Sorgenfri Slots Gartneri.

**HARALD LAURIDSEN,
Gartner ved Sorgenfri Slot**

f. 28 Marts 1877 i Korsør, S. af Bødkermester Hans L. og Hustru Else Marie Hansen, g. 1902 med Marie Hansen. Gartner ved Sorgenfri Slot siden 1916.

**CARL H. LUND PETERSEN,
Gartner**

f. 23 April 1904 i Ringe, S. af Restauratør Alfred L. P. og Hustru Elna f. Christensen, g. 1930 med Ingeborg Petersen. Uddannet Gartner, Medhjælper ved Sorgenfri Slotsgartneri 1923—28, etableret i Lyngby 1928.

**HANS JØRGENSEN,
Bogtrykker**

f. 29 November 1870 paa Lolland, S. af Skomagermester Rasmus J. og Hustru Maren f. Hansen, g. 1892 med Anna Schier. Ansat ved Hans Langkjærs Bogtrykkeri 1899—1905, etableret i København 1913, Bestyrer af Gyldendals Forlagstrykkeri 1905—13, Formand for Engelseborg Villakvarters Vejlaug.

MARIUS BERTHEL SØRENSEN,
Skorstensfejermester

f. 23 Juli 1874 i Viborg, S. af Johannes S. og Hustru Marie f. Windelin, g. 1908 med Olga Henriette Bauer. Uddannet i Viborg, konstitueret Mester i Lyngby 1914 —15, autoriseret Mester i Lyngby siden 1915.

RASMUS JENSEN,
Vognmand

f. 26 April 1859 i Jægerspris, S. af Ladefoged Jens Christiansen og Hustru Mette f. Laursen, g. 1902 med Emma Grubb. Etableret som Vognmand i København 1910, Koncession paa Rutebiffarten Bispebjerg-Søborg 1915, do. paa Rutebiffarten København-Lyngby 1926, død Maj 1931.

Fisker- og Villabyen Taarbæk, eller Torbæk, hvilket Navn af Stednavneudvalget er foreslaaet indført i Stedet for Taarbæk, idet man antager, at der ligger det hedenske Gudenavn til Grund for Navnet Torbæk, og først i de senere Tider er ved Retskrivningen kommet som dialektisk aa, Navnet Taarbæk. I Aaret 1610 findes da Stedet ogsaa her kaldet for „Thorbeck“, vi har tidligere beskrevet, hvilket Omraade Sognet omfatter, og skal nu i korte Træk fortælle lidt om Sognets eneste Landsby, Taarbæk By, bestaaende af Ny- og Gamme Taarbæk. Ved Aarhundredskiftet var her ca. 1000 Indbyggere, Byen har Skole, Kirke, Præstebolig, Lægeboliger, Kro, Hotel, Apotek samt flere Sommerpensionater, ligesom der ligger en stor Del Sommervillaer, hovedsagelig bygget af københavnske Indbyggere.

Lægeboligen i Taarbæk, „Solhøj“.

Vi tør vel sige, at Taarbæk først gennem det sidste 1/2 Sekel har faaet sit nuværende Udseende, thi gaar vi blot tilbage til det forrige Aarhundredes Slutning, træffer vi et ganske andet Billede af denne By, der dengang helt havde Præg af dens Indvaanere Fiskerne. Der var paa den Tid kun enkelte Villabyggeselser herude, saagodt som hele Kysten henlaa som aaben Strand, hvor det friske Øresund skyllede ind paa Land; der fandtes ikke Havn, eller Moleanlæg, det var et sandt Naturbillede her ved Taarbæk paa de Tider.

KARL SOFUS BREDVAD,
Rodemester

f. 13 Februar 1893 i Taarbæk, S. af Købmand Sofus B. og Hustru Marie f. Nielsen, g. 1920 med Else Yde. Bestalling som Rodemester 1 Juni 1928, Bestyrelsesmedlem i Socialdemokratisk Forening, Bestyrelsesmedlem i Idrætsforeningen gennem ca. 15 Aar.

SVEND AAGE ØRNSHOLT,
Politibetjent

f. 8 November 1895 i Næstved, S. af Stabssergent L. Chr. Ø. og Hustru Vilhelmine f. Marchusen, g. 1926 med Karly Hansen. Ansat ved Politiet i Hellerup 1 December 1919, i Taarbæk siden April 1926.

Taarbæk Apotek blev, som alt under Lyngby Apoteks Historie fortalt, oprettet i Aaret 1873 som et Hjælpeapotek, eller en Filial af Lyngby Apoteket. De nærmere Omstændigheder ved dette Apotek og dets Oprettelse er i korte Træk saaledes.

Chr. Schøller, der i Aaret 1873 var Apoteker i Lyngby, ansøgte om Tilladelse til i Sommermaanederne at etablere en Dispensationsanstalt ved Klampenborg Kur- og Badeanstalt under Tilsyn af Anstaltens Læge og iøvrigt under eget Ansvar. Denne Ansøgning blev anbefalet af Autoriteterne, og den 21 Juli 1873 fik da Apoteker Chr. Schøller Bevilling til „paa Klampenborg Kuranstalt eller i sammes umiddelbare Nærhed“ at maatte oprette et Hjælpeapotek i Henhold til kgl. Resolution af 7 Juli 1873, og Chr. Schøller aabnede da Taarbæk Apotek den 26 Juli 1873. Denne kgl. Resolution tilsagde vedkommende Apoteker Ret til i 10 Aar at drive det ham bevilget Hjælpeapotek, men i Aaret 1883 var denne Tid udløbet, og det Spørgsmaal opstod, hvor vidt Taarbæk Hjælpeapotek nu kunde bestaa som selvstændigt Apotek. Fysikatet mente, af Hensyn til Egnens Beboere, der alt nu var betydelig forøget, at det var fordelagtigt for Apoteket at blive selvstændigt, og den 5 Maj 1883 indstilledes til Ministeriet, at Taarbæk Apotek blev oprettet som selvstændigt Apotek, med personlig Privilegium fra Aaret 1884 at regne.

Ved kgl. Resolution af 6 September 1883 oprettedes derefter et selvstændigt Apotek i Taarbæk fra 1 August 1884 at regne. Apoteket oprettedes med personlig Privilegium og med Handelsret som for Købstads Apotekere i Henhold til Forordningen af 4 December 1672 § 18, og den 18 December blev da udstedt den første Bevilling til Carl Christian Nicolai Michelsen med Ret til at drive selvstændigt Apotek i Taarbæk fra 1 August 1884 at regne. Gennem Tiderne har der været forskellige Apotekere her som Ejer af Taarbæk Apotek. Vi skal kortelig nævne Rækken. 1896 Conrad Haaber Larsen; 1909 Otto Anders Sandberg; 1910 Carl Frederik Emil Dam; 1915 Marius Rosenkilde, død i Taarbæk 15 Juli 1922; Bahne Riddermann Bahnsen fik da den 2 Oktober 1922 Bevilling paa Taarbæk Apotek, død 14 Januar 1924 i Taarbæk; Hans Peder Møller overtog da Apoteket med Bevilling af 13 Marts 1924. Da Taarbæk Apotek i Aaret

Taarbæk Apotek.

1873 blev indrettet havde det til Huse i nogle lejede Lokaler tæt ved Klampenborg Søbad, men da det blev et selvstændigt Apotek opførtes nuværende Apotekerbygning, i Slutningen af forrige Aarhundrede blev dog Apotekets Indre forbedret, og Apoteket med tilliggende Jorde blev i Aaret 1922 vurderet til ca. 80.000 Kr. I Aarene 1922—24 blev atter dets Indre betydelig forbedret, og disse Forbedringer fortsattes af P. Møller, der lod tilbygge et Vindfang ved Indgangen til Officinet samt det nuværende smukke Trapperum. I de sidste Aar er Apotekerbygningen blevet yderlig forbedret af nuværende Ejer Apoteker Budtz, saaledes er der nu elektrisk Lys, Centralvarme, Kontorer og Vagtlokaler, Gas og Vand, ligesom Apotekets Laboratorium er blevet forsynet med nye Indretninger af forskellig Art. Apoteket er beliggende paa Mtr. Nr. 5 d. Ejendommens samlede Areal udgør ca. 1600 □ Alen. I Aaret 1907 oprettedes der i Vedbæk et Haandkøbsudsalg, et lignende oprettedes 1907 i Skodsborg, og endelig skal siges, at det i Skovshoved værende Haandkøbsudsalg i Aaret 1930 overgik til Taarbæk Apotek. Apotekets nuværende Ejer er HANS EILER BUDTZ.

HANS EILER BUDTZ, Apoteker

f. 5 Maj 1877 i Aalborg, S. af Intendant Bertel Chr. B. og Hustru Vilhelmine Arnoldine f. Krarup, g. 1907 med cand. pharm. Poula Caroline Hørlyck Dall. Discipel paa Nørrebros Apotek 1893—97, Medhjælpereksamen 1897, Kandidat 1898, konditioneret paa Svaneapoteket i Roskilde 1898—1900, Sct. Pauls Apotek i København

1900, Sct. Jacobs Apotek i København 1901 m. fl. Steder, Bestyrer af Hjelpeapoteket i Aars 1906—17, derefter paa Krone Apoteket i Randers 1917—30, siden 1 Februar 1930 Apoteker i Taarbæk, med Bevilling af 7 November 1929, Medlem af Bestyrelsen for Pharm. Læseselskab, fra 1914—17 Kasserer i Aars Elektricitetsværk, 1913—17 Bestyrelsesmedlem i Aalborg Amts Rekyllkorps, 1926—29 Formand for Dansk Farmaceutfor­enings Aarhus Randers Kreds.

FRANTS ADAM VILHELM HILARIUS KALCO, Læge

f. 12 Juli 1872 i København, S. af Overretsprokurator J. H. K. og Hustru Marie f. Engel, g. 1898 med Margrethe Bertelsen. Student 1890, Embedseksamen 1897, praktiserende Læge i Taarbæk siden 1 Januar 1902, Kommunalæge og Jernbanelæge siden 1902.

Taarbæk Kirke i Aaret 1864.

Taarbæk Kirke, eller Skovkapellet i Jægersborg Dyrehave, opførtes i Aarene 1863—64. Kirkens Arkitekt var Carl Emil Wessel, født 1831, død 1867. Motivet til Skovkapellet er taget fra en gammel angelsachsisk Kirke i Limerick, opført af røde Mursten paa en Granit­ sokkel, Taget tækket med Skifersten, Skibet afsluttes mod Øst med en fremspringende Kor­ afslutning. Klokketaar-

net er bygget paa Skibets Sydside. — I Juni Maaned 1864 stod da Kirken færdig til Indvielse, og den 26 Juni foregik da denne Indvielse under meget alvorfulde Tider for vort Fædreland. Thi den 22 Juni udløb Vaabenhvilen, den 26 Juni havde Preusserne ved Sundeved samlet 30.000 Mand og det til Overgangen til Als forberedte Baadmateriel — og den 29 Juni Kl. 2 Morgen begyndte Overgangen til Als. Selve Indvielsen overværedes af Kong Chr. IX, Dronningen, Enkedronningen, Kronprinsen og Prinsesse Dagmar. Taarbæk Kirke var saaledes den første Kirkebygning Kong Chr. IX var med til at indvie. Saaledes er det da paa forunderlig Vis blevet ordnet, at Taarbæk Kirke blev et Minde om Krigen i 1864 og denne Krigs ulykkelige Udgang, og Lundtofte Kirke i samme Kommune blev os et Minde om Freden, der gav os det tabte Land fra 1864 tilbage.

MARTIN SIEGFRIED RASMUSSEN,
Kordeg, Kunstmaler

f. 27 December 1883 i Raadvad, S. af Smed Peder R. og Hustru Luise f. Jensen, g. 1905 med Petrine Pedersen Munk. Kordeg i Lundtofte 1921—29, do. i Taarbæk siden 1929, Stifter af Evangelisk blaa Kors i Taarbæk, Medstifter af Foreningen Dyrehavens Malere af 1913, Lærer i Dekorationsfag ved Gentofte Tekniske Skole.

ERNST GUSTAV BENTZEN,
Graver

f. 15 Februar 1877 i Taarbæk, S. af Postbud B. og Hustru Louise f. Johansen, g. 1903 med Elisabeth Ravn. Uddannet Gartner i Danmark og England, Graver ved Taarbæk Kirkegaard siden 1906.

Taarbæk Havn anlagdes i Aarene 1864—65. Fiskerne lagde før denne Tid Baadene til ved Land eller saa nær Land, man kunde komme, og gik da ind til Land med deres Fangst, men maa vi huske paa hine Tider, drev man ej heller Fiskeriet saa rationelt som nu i vore Dage. Men efterhaanden som Fiskeriet tog mere og mere om sig, blev det nødvendigt at anlægge en Havn, og den nuværende nordlige Havn blev da anlagt med et Havnebassin paa ca. 1000 m² og en Dybde paa ca. 2,5 m. Havnen toges i Brug i Aaret 1865, og fra samme Tid begyndte Fiskeriet her at tage mere og mere til, ligeledes begyndte der at opstaa flere og flere Bebyggelser.

I Aaret 1888 udvides da Havnen med et sydligt Bassin, af samme Størrelse som det nordlige, og man flyttede da Indsejlingen over i Øst. Saaledes ligger da Taarbæk Havn til Aaret 1926, i Tiden fra Havnens sidste Udvidelse og til Aaret 1926, havde Havnen kostet ikke saa faa Summer i Vedlige- og Renholdelse, thi der savnedes en Dækmole, som kunde beskytte Havnebassinerne mod Sand og Tang, denne Mole byggedes da i Aaret 1926. Molen kostede 25.000 Kr. at anlægge, Midlerne til denne fik man dels ved Havnens egne Midler og dels ved Tilskud fra Lyngby—Taarbæk Kommune, denne gav et aarligt Tilskud paa 2.500 Kr. udbetalt straks 6 Aar frem i Tiden. Med

Havnen faa Aar efter Anlæggelsen.

Nordre- og Søndre Havnebasin.

dette Tilskud fra Kommunen om-
lagdes Havnebestyrelsen, saaledes
at Kommunen fik Ret til at be-
klæde 2 Mandater i Bestyrelsen.
Nu havde Havnen den Størrelse,
man mente var nødvendig, og Ti-
derne havde medført, at der til Sta-
dighed i og ved Havnen henlaa et
ikke lille Tal af Lystfartøjer, saa-
ledes at der her Sommeren igen-
nem udfoldede sig et rigt Sejl-
sportsliv. Men man savnede en
Plads til disse mange Fartøjer,
hvor de i Vintermaanederne kunde
ligge i Kaj, og i Aaret 1930 blev

den nuværende „Strandpromenade“ færdig, paa denne blev da en særdeles udmærket Kaj-
plads, og hertil kom, at saavel Byens Indbyggere som de mange Turister i særdeles ud-
strakt Grad glæder sig over denne smukke Promenade.

Havnen tilhører Fiskerne, og Antallet af deres Baade andrager ca. 25, medens Tallet
af Fiskere andrager ca. 70. Havnen ledes af en Havnebestyrelse bestaaende af: Fisker
A. J. PETERSEN, Formand; Fisker C. C. SØRENSEN; Fisker A. J. PETERSEN; Førstelærer
JACOBSEN; Sognefoged OLSEN, begge de sidstnævnte er Kommunens Repræsentanter. Havne-
foged og Toldopsynsmand er SØREN SØRENSEN.

SØREN SØRENSEN, Havnefoged

f. 18 Marts 1858 i Taarbæk,
S. af Fisker Peder S. og Hu-
stru Karen Kirstine f. Niel-
sen, g. 1908 med Alma C.
Wahlberg. Bestalling som
Havnefoged 1 Marts 1916,
Toldopsynsmand 1916, i Pe-
rioder Formand for Taarbæk
Fiskeriforening, Socialdemo-
kratisk Forening, Medlem af
Havnebestyrelsen m. m.

AXEL JOHAN PETERSEN, Fisker

f. 22 Februar 1883 i Taarbæk, S. af Fisker Jens P.
og Hustru Hansine f. Olsen, g. 1920 med Ellen
Svendsen. Medlem af Havnebestyrelsen siden 1919,
Formand siden 1921.

Taarbæk—Vedbæk Fiskeriforening stiftedes i Aaret 1902, i December Maaned, Datoen
vides ikke med Sikkerhed. Foreningen stiftedes med det Formaal, at varetage Fiskernes
Interesser i Fiskeri-Spørgsmaal, oprindeligt stiftedes Foreningen som „Taarbæk Fiskeri-
Forening“, men faa Aar efter Stiftelsen inddroges ogsaa Vedbæk Fiskerne i Foreningen.
Da Foreningen stiftedes var der ikke slet saa rationelt Fiskeri i Taarbæk som nu i vore
Dage, ligeledes var det ej heller med saa moderne Baade som nu, man havde dengang
kun Sejl og Robaade, først omkring Aaret 1913-15 skete der en Omvæltning paa Fiskeri
Omraadet, idet der var flere Fiskere der anskaffede Motorbaade; ved denne Lejlighed
svandt ogsaa mere og mere den gamle Tradition, som gennem Tiderne havde holdt sig, at
Fiskerne lod deres Hustruer gaa rundt og sælge Fiskene, nu sejles langt den største Part
af Fangsten ind til Hovedstaden, hvorfra den sælges, dog træffer vi endnu enkelte af de
velkendte Taarbæk Fiskerkoner med Kurven paa Ryggen, men det er et Billede der snart
er ved at svinde bort.

Foreningen tæller ca. 90 Medlemmer, dens Bestyrelse bestaar af: Fisker S. FR. LINDEGAARD CHRISTENSEN, Formand; Fisker H. J. NIELSEN; Fisker CHR. JENSEN; Fisker S. PEDERSEN, alle af Taarbæk. Fisker O. OLSEN og Fisker CHR. ASSER af Vedbæk.

SVEND FR. LINDEGAARD CHRISTENSEN,
Fisker

f. 23 April 1889 i København, S. af Smed Hans L. Chr. og Hustru Signe f. Sørensen, g. 1923 med Else Andersen. Formand for Taarbæk-Vedbæk Fiskeriforening s. 1931.

HANS JØRGEN NIELSEN,
Fisker

f. 17 December 1878 i Taarbæk, S. af Fisker Jørgen N. og Hustru Ellen f. Larsen, g. 1905 med Ella Johanne Emilie Andersen. Næstformand i Taarbæk—Vedbæk Fiskeriforening siden 1923, i flere Perioder Bestyrelsesmedlem i Taarbæk Sangforening,

Taarbæk Sangforening er en af de ældste Foreninger i Taarbæk By, den stiftedes i Aaret 1881 i November Maaned af en Kreds af Fiskerlejets yngre Mænd, blandt disse er endnu en Del levende, vi nævner enkelte af Stifterne, Havnefoged S. Sørensen, Fiskerne Chr. Sørensen, Søren Johansen, Søren Nielsen m. fl. I Begyndelsen virkede Foreningen kun som Sangforening, men efterhaanden som den lille Kreds af Sangere blev dygtigere, afholdt man mindre Koncerter til Fordel for forskellige velgørende Institutioner, blandt andet til Fordel for Sygeplejeforeningen og Børnehjælpsdagen. Foreningen tæller ca. 160 Medlemmer og er den Dag i Dag med i Rækken naar det gælder Byens Gavn og Befolkningens Glæde og Fornøjelse. Som Sanglærer og Dirigent har Foreningen gennem flere Aar haft J. ADELHVADT, Formand er Fisker CHR. FR. NIELSEN.

Taarbæk og Omegns Spareforening „Juleglæden“ begyndte sin Virksomhed den 1 Januar 1906. Blandt Stifterne maa her nævnes afdøde Købmand Sofus Bredvad, hos hvem Foreningen blev stiftet, han var Foreningens første Formand, fra 1908—09 var Malermester Chr. Hindberg Formand, siden 1909 nuværende Formand Murermester H. P. SØRENSEN. Da Foreningen paabegyndte sin Virksomhed talte den ca. 100 Medlemmer, nu tæller den over 300 Medlemmer. Af de Midler Foreningen samler som Overskud, hjælper den trængende Personer i Byen samt tildeler Sygeplejeforeningen Hjælp, saaledes virker da Foreningen ikke alene til Gavn for Sparerne, men ogsaa til Gavn og Glæde for trængende Personer, dens nuværende Bestyrelse bestaar af: Murermester H. P. SØRENSEN, Formand; Malermester CHR. HINDSBERG; Kioskejer J. NIELSEN; Skibshandler E. SØRENSEN.

CHRISTIAN FR. NIELSEN,
Fisker

f. 8 April 1890 i Taarbæk, S. af Fisker Søren N. og Hustru Kristine f. Larsen, g. 1920 med Edith Brandt. Formand for Taarbæk Sangforening siden 1927.

HANS PEDER SØRENSEN,
Murermester

f. 23 Januar 1876 i Taarbæk, S. af Fisker Johannes S. og Hustru Kristine f. Christensen, g. 1896 med Emilie Otto. Etableret i Taarbæk 1924, Formand for Taarbæk og Omegns Spareforening siden 1909, Næstformand i Skovshoved og Omegns Sygekasse.

Taarbæk—Raadvad Socialdemokratiske Vælgerforening, er stiftet den 22. Januar 1896, og er saaledes blandt de ældste socialdemokratiske Foreninger, den begyndte med et Medlemsantal paa 20, men tæller nu over 200 Medlemmer, den virker udelukkende som Politisk Vælgerforening; blandt Foreningens Stiftere maa nævnes den første Formand Fisker Peder Larsen. I Tilslutning til denne findes der i Taarbæk flere socialdemokratiske Foreninger, men alle af faglig Art. Foreningens nuværende Formand er Pedel H. S. JENSEN; Næstformand er Portør K. R. MADSEN; Kasserer Lærer OLSEN, Raadvad; Rodemester K. S. BREDVAD; Fru MATILDE PEDERSEN.

HANS SIGVALD JENSEN, Pedel

f. 1 Juni 1883 i Springforbi, S. af Papirarbejder Hans J. og Hustru Christine f. Pedersen, g. 1908 med Jørgine f. Jørgensen. Uddannet Murer, Pedel ved Taarbæk Skole siden 1918, Kasserer i Socialdemokratisk Forening 1911, Formand for samme siden 1913, Kredsforsmand i Skodsborg Sygekasse siden 1916.

KAJ RUDOLF MADSEN, Portør

f. 19 Juni 1892 i København, S. af Fyrbøder Ole M. og Hustru Signe Marie f. Sørensen, g. 1916 med Martha Elise Kreutzfeldt. Portør ved D. S. B. siden 1 Maj 1913, Næstformand i Taarbæk Socialdemokratiske Forening siden 1922, do. i Lyngby—Taarbæk Kommune Hjælpekasse, Formand for Dansk

Jernbaneforbund Klampenborg fælles Afdeling.

Dansk Jernbaneforbund Klampenborg Afdeling, er stiftet 1899, og er saaledes den ældste lokale faglige Forening inden for Jernbanerne, efter at Dansk Jernbaneforbund stiftedes indtraadte de forskellige lokale Foreninger herunder i en fælles Organisation. Afdelingen her tæller noget over 200 Medlemmer. Formand er Portør K. R. MADSEN, Taarbæk; Næstformand er AXEL HANSEN, Hellerup.

Taarbæk Folkebørnehave, er oprindelig oprettet som Taarbæk Asyl, stiftet den 1 November 1871. Asylet har gennem Tiderne modtaget forskellige Legater, saaledes A. N. Hansens Døtrelegat af 1885, stort 2000 Kr., Juveler J. Hertz og Hustrus Legat af 1904 stort 1000 Kr., Vekselerer Henriquis og Hustrus Legat af 1905, stort 2000 Kr. og endelig nævnes Frk. Werburgs Legat af 1906, stort 200 Kr. i 5 Aar. Men da det var vanskeligt at skaffe Midler til Opretholdelsen af Asylet, omdannes dette i Aaret 1921 til Folkebørnehave, underlagt Staten, og drives for Statens Regning. Bygningen, hvori Børnehaven har til Huse, er opført til Asylet i Aaret 1881; der kan optages indtil 30 Børn. Formanden for Børnehaven er Tømrermester JENSEN, Taarbæk; Leder er INGER SAMUELSEN.

INGER SAMUELSEN, Børnehaveleder

Uddannet Børnehavelærerinde, Leder af Taarbæk Folkebørnehave siden 1 Oktober 1930.

BENNY BENTZEN, Murermester

f. 9 September 1883 i Taarbæk, S. af Fisker Johan B. og Hustru Karen f. Petersen, g. 1906 med Marie Svare. Etableret i Taarbæk 1916, Snefoged for Taarbæk, Medlem af Sundhedskommisionen.

SIGNE HENRIETTE KIRSTINE HANSEN, Frue, Jordemoder

f. 13 Oktober 1896 i Rødvig, D. af Møllejejer Niels Nielsen og Hustru Jensine f. Pedersen. Dimitteret fra Jordemoderskolen i København 1930, praktiserende i Taarbæk siden 1930.

SØLLERØD SOGN danner een Sognekommune med Tingsted i København, hører under Københavns Amts Nordre Birks Rets- og Politikreds. Københavns Amtstuedistrikt, samme Amts Lægekreds, Lyngby Skatte- og Skyldkreds og endelig Amtets 2. Folke-tingskreds. Sognet deles i 4 Sognefogeddistrikter, nemlig Dronninggaard, Søllerød, Vedbæk og Skodsborg.

Søllerød Sogns samlede Jordareal udgør ca. 4065 ha. Heraf optages af Moser og anden Vandareal ca. 480 ha, f. Eks. hører under Sognet ca. 320 ha af Fure Sø. Vejle Sø optager ca. 20 ha, Søllerød Sø ca. 15 ha. Af Skov optages over 1000 ha af Sognets Jorde; saaledes ligger i Sognet følgende Skove, alle hørende under Københavns 1' Skovdistrikt, Geelsskov ca. 215 ha, Jægersborg Hegn ca. 460 ha, Trørød Hegn 56 ha, Ravneholmene ca. 50 ha, og endelig Søllerød Kirkeskov optagende noget nær 50 ha; desuden hører under Sognet Dronninggaard Skov og Kohave Skov. Sognets Indbyggerantal var i Aaret 1800: 1618, i Aaret 1900: 3850, i Aaret 1916: 6371, ved sidste Folketælling 1931: 10.200.

Sognet grænser til Øresund samt til Taarbæk og Lyngby Sogne, hvor Mølleaaen danner Skillelinien; tillige grænser Sognet til Birkerød og Hørsholm Sogne i Lyngby Kronborg Herred i Frederiksborg Amt. Sognets Jorde er gennemgaaende gode, frugtbare, meget højtliggende og temmelig bakkede; dette gør sig dog særlig gældende i Sognets nordvestlige Del, hvor det højeste Punkt er Sandbjærg, ca. 85 m. Sognets østlige Del falder temmelig jævnt af mod Sundet, og paa disse Strækninger findes flere Mosedrag og Enge, blandt andre Maglemose, der for største Delens Vedkommende hører under Hørsholm Sogn.

I Sognet ligger Landsbyerne Søllerød, med Kirke, Præstegaard, Skole, Raadhus, Alderdomshjem, Asyl samt flere Landsteder og Rekonvalescenthjem. Øverød, med Skole. Nærum, med Skole, Nærum Gaards Børnehjem, Kostskole oprettet 1907, Hotel, Jernbanestation, (Endestation for Nærum-Lyngby Banen), samt Rekreationshjem for Syersker. Gl. Holte og Stationsbyen Ny Holte, hvortil maa regnes Villakvartererne „Rudegaard“, „Dronninggaard“ og „Skovridergaard“. I Ny Holte ligger Skole, teknisk Skole, Apotek, Husholdningsskole, Jernbanestation, Postkontor, Rekonvalescenthjemmet „Fødselsdagsgaven“, Børnehjemmet „Bethania“ m. fl. Trørød med Skole. Skodsborg med Jernbanestation, flere Rekonvalescenthjem, og mange Sommerhoteller samt det store moderne Badesanatorie med tilliggende Kuranstalt, Toldppebørselskontrol m. m. Vedbæk med Kirke, Skole, Toldkontrolsted, Lystbaadehavn, Jernbanestation samt flere Hoteller og Rekonvalescent- og Hvilehjem.

Søllerød Sogn staar ikke tilbage for de andre Sogne i Sokkelunds Herred, hvad angaar Naturskønheder, for til Sognet hører en lang Strækning af Kysten langs Øresund fra Strandmøllekroens maleriske Bygninger helt op til Smidstrup; ogsaa ind mod Land mod Vestsiden har Sognet sine Naturskønheder. Furesø grænser til Søllerød Sogn, og hele Sognearealet er bogstaveligt talt indrammet af de skønneste Skove med idylliske Søer, og selve Sognets meget bakkede Terræn gør det endnu mere malerisk. Vil man vide, hvorledes dette Sogn var i ældgamle Tider, da har man som Minder om Oldtidens Befolkning kun de faa Gravhøje, der endnu ligger spredt rundt i Sognet. Dog har der her som i Nabosognene været adskilligt flere af disse Mindesmærker, men de er efterhaanden ødelagt.

Der har paa disse Strækninger sikkert været godt at bygge. Her var jo Skovene med deres rige Jagtbytte og Stranden, hvor der var rigeligt Fiskeri. Hele Landskabet maa siges at have været særlig egnet for hine Tiders Bebyggelse.

Selve Sognets Jorde har dog været ganske anderledes end i vore Dage. Ved Maglemose var der i Oldtiden ikke en Mose, men en Vig af Øresund, som strakte sig et langt Stykke ind i Landet; her er der i de senere Tider gjort nogle meget interessante Fund af Bopladser fra hine Tider. Naar man ser de op imod 40 Gravhøje, der ligger spredt i større og mindre Grupper i Jægersborg Hegn, maa man tro, at denne Del af Sognet foruden Skov har haft flere mindre og større Søer, saaledes at Sognet har været delt i mange Holme eller Øer. Disse er efterhaanden udtørrede, og derved er det ejendommelige og

bakkede Terræn opstaaet. Kommer man op til Geelsskov og Ravneholmene, er det ganske anderledes, thi der har sikkert paa disse Strækninger gennem Aarhundreder været Skov, der var mer eller mindre uigennemtrængelig, men dog saa tæt og saa lidt i Forbindelse med Vandet, at man i Oldtiden ikke kunde anvende dette Sted til Bopladser; dette ses ogsaa af, at der næsten ingen Gravminder findes fra den Tid. Ved Trørød kommer der atter flere Høje, her har Terrænet formodentlig været som det først omtalte. Der har dog sikkert været mange flere Oldtidsminder, men vi ved, at Kong Frederik VII havde en særlig Forkærlighed for Udgravning og Granskning af vore Forfædres Grave og har derved udslettet mange. I senere Tider er ogsaa en stor Del ødelagt ved Overpløjning.

Betragter vi i korte Træk Sognets Historie efter Oldtiden, synes det, som om Sognets største eller i hvert Fald mest omtalte By var Nærum, der da hed Niartherum. Denne By omtales særlig i et Gavebrev, som udstedtes af Absalon og stadfæstedes af Pave Urban i Aaret 1186. Omkring Aarene 1370 tilhørte Sognet Bispestolen i Roskilde og var underlagt dennes gejstlige Gods paa Hjortholm ved Furesø. Denne Borg laa, hvor nu Frederiksdal er bygget. Først efter Reformationen synes det, som om Søllerød faar mere og mere Betydning. Søllerøds ældgamle Navn var Silverruth, og dens Oprindelse taber sig helt i Historiens Mørke. Man har forsøgt at henvise til forskellige Personer og Steder, men det er imidlertid kun Gisninger — med Bestemthed lader sig intet fastslaa. Ved Reformationen blev al Kirkens Gods underlagt Kronen og dermed ogsaa Søllerød Sogn, som var Kirkegods; alle Sognets Indbyggere blev Kronbønder, der maatte betale deres Afgifter til Hovedstaden, thi der fandtes paa den Tid ikke nogen kongelig Sæde- eller Avlsgaard i Sognet.

Sognet havde i Aaret 1777 kort før Stavnsbaandets Løsning følgende Byer med følgende Gaarde og Huse: Søllerød By, Slottet, Dronninggaard, Kaninholmen, Frydenlund samt 4 Gaarde, 1 saakaldt $\frac{1}{2}$ Gaard og endelig 12 Huse. Holte By med 6 Gaarde og 27 Huse samt Lystgaarden Holtegaard. Nærum By med 7 Gaarde og 26 Huse, Gæstgivergaard og flere større Lystgaarde, hvoriblandt var Geelshus og Tuborghus. Øverød, der i Aaret 1360 hed Oberuth, havde 6 Gaarde og ikke mindre end 20 Huse samt 2 anselige Lystgaarde. Trørød By med 8 Gaarde og 11 Huse. Grøndlund med 4 Huse og ingen Gaarde. Vedbæk med 3 Gaarde og 16 Huse samt Lystgaarden Enrum. Tæt ved denne laa en anden Lystgaard, der hed Aggershvile med smukke Parker og meget Jordegods, der strakte sig helt ind i Dyrehaven. Skodsborg var paa den Tid ikke nogen By, her fandtes kun 2 Lystgaarde eller rettere sagt Lyststeder, der kun havde meget ringe Jordegods. Endelig hørte til Sognet Strandmøllen, Valkemøllen og Nyemølle.

Selvstyret inden for Landkommunerne har sin egentlige Begyndelse ved kongelig Anordning af 13. August 1841. Man valgte da et Sogneforstanderskab, og først omkring Aaret 1867 bliver Navnet „Sogneraad“ det almindelige. Søllerød Sogneraad bestaar nu af 15 Medlemmer, nemlig Gaardejer F. CLAUSEN, Øverød; Formand, Amdsraadsmedlem F. HUBENBECHER, Gl. Holte; Murermester P. NIELSEN, Vedbæk; Overlærer V. KIERKEGAARD, Gl. Holte; Grosserer A. HANSEN, Nærum; Murer H. RASMUSSEN, Søllerød; Postmester C. OLAFSEN, Holte; Overlærer N. P. LORENTZEN, Nærum; Tømrer O. MORTENSEN, Dronninggaard; Inkassator F. LENDAL, Holte; Købmand Fr. RASMUSSEN, Holte; Gross. J. LARSEN, Holte; Regnskabsfører CHR. SEIDENFADEN, Øverød; Hjælpekassens Formand er Statsskovfoged N. F. NIELSEN, Nærum; Værgeraadets Formand er Sognepræst E. EILSCHOU HOLM, Søllerød; Menighedsraadets Formand er for Søllerød Kirkesogn, Sognepræsten for Vedbæk Kirkesogn, Sognepræst A. RASMUSSEN. Søllerød Kommune Kontorer ledes af Kontorchef cand. jur. A. UNDEN. Kommuneingeniør er cand. polyt. AXEL RIIS.

1. *Københavns Skovdistrikt*: 1495 ha. 1926 Ejendomsskyld Kr. 1.015.400, Grundskyld Kr. 556.200. De herunder hørende Skove: Geel Skov (211 ha), Søllerød Kirkeskov (47 ha), Ravneholmene (49 ha), Trørød Hegn (57 ha) og Jægersborg Hegn (498 ha) ligger i Københavns Amt, medens Rude Skov (584 ha) og Bistrup Hegn (49 ha) ligger i Frederiksborg

Amt. Distriktet har 3 Skovfogeder og 17 Skovløbere. Distriktet er i Hovedsagen et Løvskovdistrikt: Bøgen dækker 862 ha, Egen 101 ha, Birk, Ahorn, El og Ask 78 ha, Rødgran og Ædelgran 278 ha, Lærk og Skovfyr 18 ha. Ved Planrevisionen i 1927 maalttes Distriktets samlede Vedmasse (Materialforraadet) til 380707 m³ heraf var 285765 m³ Bøg og kun 62181 m³ Naaletræ, Resten Eg og andet Løvtræ. I den 10-aarige Periode 1920-21 til 1929-30, var den aarlige Gennemsnits- og Bruttoindtægt af den solgte Vedmasse af Bøg 75.824 Kr. eller 88 Kr. pr. ha; af den solgte Vedmasse af Naaletræ 49.645 Kr. eller 168 Kr. pr. ha. Distriktets aarlige Hugst er planmæssigt 6.66 m³ pr. ha af alle Træsarter tilsammen. Det er saaledes et ikke ringe økonomisk Afsavn Skovbruget paatager sig ved at drive Skovdistriktet med Løvtræ, i Særdeleshed med Bøg til Fordel for de landskabelige Hensyn og for den Bybefolkning, der helst søger ud i Bøgeskoven om Sommeren.

Distriktet er bekendt for de smukke unge Bøgebevoksninger, som Forstraad H. C. Ulrich i et banebrydende Arbejde anlagde fra Slutningen af Halvfjerdserne i forrige Aarhundrede ved naturlig Forryngelse af den gamle Bøgeskov, der stod paa mager og morbunden Bund, idet han ved en rationel Overfladebehandling og Kalkning af Bunden, frembragte smukke unge Kulturer, hvilket man hidtil ikke havde formaaet at gøre, hvor den gode Muldtilstand i de gamle Bøgeskove var blevet ødelagt. Fra v. Langens Tid (Slutningen af det attende Aarh.), er der endnu enkelte ca. 160 aarige store Ædelgran tilbage i Geel Skov, hvor der ogsaa findes en interessant og smuk Bevoksning af 130 aarig Lærk iblandet med jævnaaldrende Eg, Bøg og Ahorn i ca. 90 Aars Alderen.

Distriktets Skove, der ligger ca. 2 Mil (15—20 km) Nord for København har stor Betydning for Københavns Befolkning som Søndags Udflugtssteder, ligesom for den Befolkning, der bebor de mange Villabyer, der efterhaanden omklamre disse. De tusindtallige Skovgæster, der om Søn- og Helligdage tager ud fra København, søger særlig over Skodsborg Station til Jægersborg Hegn, hvor de smukke Partier ved Bøllemosen og Skodsborg Dam saavel som Raadvad og Stampen, hvor Strandmølleaaen danner Raadvaddam og Stampedam, er de mest besøgte. I denne Skov er der i gode Aar en sjældent rig Bundflora af Anemoner i Foraarstiden, og denne Skov, der ved sin virkelige og friske Skovnatur, danner en heldig Modsætning til den noget stereotype „Dyrehave“, der mod Syd grænser op til den, besøges af det store Publikum, der sætter Pris paa en Sommerdag at færdes i Fred under Skovens mægtige Haller. Lige saa besøgte er Skovene ved Holte,

Parti fra Slaglunde Skov, Frederiksborg Amt.

der ligger saa nær Furesøen, og da navnlig Rude Skov med sit kuperede Terræn og Højdepartierne St. Maglebjerg 91 m, Sandbjerg 84 m og Højbjerg 82 m, som har saa smukke Bevoksningsforhold, idet Skovbilledet varieres med Bøg og Naaletræ og karakteriseres ved de mange Moser med Birk, Gran, Skovfyr, der giver en Farvevariation af stor Virkning i Skovbilledet; end mere forhøjes den landskabelige Skønhed ved de smukke Søer: Løgsø, Agersø,

Skovrøddam og Ebberøddam, som ligger i denne Skov. Ogsaa de andre Skove som Geel Skov med Stendalen nu kaldet „Gryderne“ og Ravneholmene med „Det danske Schweiz“ er stærkt besøgte af Publikum; i den sidste Skov er der ligesom i Trørød Skov ved Vedbæk anlagt Ski- og Kælkebaner af de stedlige Turistforeninger, hvor der om Vinteren udfolder sig et rigt Sportsliv.

Fra 1862—98 var Forstraad H. C. Ulrich, og fra 1899—1923 (^{1/10}) Jagtjunker Chr. Irminger Skovrider for Distriktet.

AAGE ISEBRAND HOLTEN, Chef, kgl. Skovrider

f. 20 April 1870, g. 1896 med Astrid Kjær f. 20 September 1874. Skovridergaarden „Geelsvang“, Holte. Forstkandidat 1892, Direktør for Skovbrugsskolen i Arkadlen, Grækenland 1897—99, Generalinspektør for Skovene i Grækenland 1900—01 med Bopæl i Athen, tilbage i dansk Tjeneste: 1902, Forstassistent ved Statsskovene, kgl. Skovrider for Statsskovdistrikterne: Palsgaard 1911, Maarum 1915, 1ste Københavns 1923. I 1917 Formand for Brændselsfordelingen i Frederiksborg Amt, 1921—23 Medlem af Græsted-Maarum Sogneraad, 1921—24 Formand for Statsskovriderforeningen, Medlem af Bestyrelsen for Holte Grundejer- og Kommunalforening fra 1925, Forfatter til forskellige forstlige Afhandlinger i Fagskrifter og i Dagspressen, 1909 udgivet: „Om Administration af Statsskovbrug med særlig Henblik paa det danske“,

1910 Medlem af og Sekretær ved den af Landbrugsministeriet nedsatte forstlige Administrationskommission.

Vi har nu fremdraget forskellige Tider af Sognets Historie fra Oldtiden, til vi nærmer os dette Aarhundrede, og vi vil nu se paa Søllerød Sogn, som det i vore Dage tager sig ud med Hensyn til kommunale Institutioner, Skoler, Bebyggelser og ikke mindst de mange forskellige Stiftelser, der findes i Sognet.

Søllerød Raadhus, der er Kommunens Administrationsbygning, er bygget i Aaret 1903 og indviet den 24. Maj 1904. Gas- og Vandværket, der kaldes Holteværket, ligger i Øverød og er opført i Aarene 1906—07. Det blev aabnet for Driften den 1. Marts 1907. Gasværket er siden udvidet flere Gange, ligesom man ogsaa for Vandværkets Vedkommende har maattet udvide ved at foretage flere Boringer og anskaffe nye Maskiner. Ligeledes er der bygget Hjelpevandværker i Vedbæk og Skodsborg. Af Interesse er det at vide, at Gasværkets Ledninger nu overstiger 55 km, medens Vandværkets Ledningsnet er paa over 80 km. Det maa dog her bemærkes, at Gasværket ikke forsyner den Del af Sognet, der ligger øst for Kystbanen.

Sognets Skolevæsen er her som mange andre Steder i de sidste Aar undergaaet store Forandringer. Hvornaar Skoleundervisningen egentlig begyndte her i Sognet, kan man ikke med Sikkerhed sige. Vi kender ikke til nogen Skole eller Skoleholder, men ved, at der i længst forsvundne Dage var en Løbedegn i Trørød. Først i Aaret 1726 blev der af Prinsesse Sophie Hedevig ifølge Fundats af 5. April 1721 oprettet tre Skoler beliggende henholdsvis i Søllerød, Trørød og Nærum. Skolerne er af samme Slags som de, der paa samme Tid blev oprettet i Lyngby Sogn. Man kaldte dem for Prinsesseskoler. Hvor længe de gjorde Tjeneste vides ikke med Bestemthed, men i et helt Aarhundrede var det de eneste Skoler, der fandtes i Sognet. Ved Begyndelsen af vort Aarhundrede kommer der et nyt Afsnit i Skolevæsenets Historie. Indbyggerantallet i Sognets forskellige Byer og i Oplandet var steget betydeligt, og man trængte i høj Grad til bedre Skoler, mere tidssvarende og rummelige, og den første Skolebygning stod da færdig i Aaret 1901, det var Nærum Skole. I Aarene 1910 og 1926 er denne dog atter udvidet. Nærum Skoledistrikt omfatter Nærum, Stampen, Nymølle og Skodsborg. Skolen har nu 7 Klasser og en Lærerstab paa 2 Lærere og 3 Lærerinder foruden Overlæreren N. P. Lorentzen. Allerede Aaret efter, at Nærum-Skolen var færdig, tog man fat paa Skolebygningerne i Søllerød og Trørød. Den nye Skole i Vedbæk blev taget i Brug i Aaret 1903, og er senere udvidet i Aaret 1915. Den har 7 Klasser, og Lærerstabten bestaar af 2 Lærere og 2 Lærerinder samt Overlæreren A. Søsted. Vedbæk Skoledistrikt omfatter Aggershvil, Frydenlund og Vedbæk.

Den gamle Skole i Trørød blev nedlagt, da Skolen i Vedbæk blev taget i Brug. Samme Skæbne overgik ogsaa Skolen i Søllerød. Den blev nedlagt, og den nye Skolebygning opført i Øverød. Den blev taget i Brug i Aaret 1902 og er udvidet i Aarene 1922—23 og 1928. Skoledistriktet omfatter Øverød og Søllerød. Overlæreren er H. F. BOAS. Endelig kommer vi til den sidste af Sognets Skoler, Skolen ved Kongevejen. Den

Vedbæk Kirke, bygget Aar 1870—71.

er bygget i Aaret 1908—09, og er den smukkeste af Sognets Skoler, bygget i Pavillonstil af Arkitekt P. Schmidt. For nogle Aar siden blev Skolen betydeligt udvidet. Distriktet omfatter Ny Holte By, Dronninggaard, Skovridergaard og Rudersdal Villabyer. Overlæreren er P. J. HJØRNING. Foruden de her omtalte Skoler, der alle er Kommunens, er der i Aaret 1907 oprettet en Kostskole i Nærum, der gennem Tiderne er udvidet betydeligt. Skolen ligger tæt ved Egevang og har Plads til ca. 20 Elever. I Aaret 1912 stiftedes Søllerød Højere Almenskole og opslugte den daværende Ussings Døtreskole. I Aaret 1915 byggedes en Skolebygning, der i 1930 udvidedes med en betydelig Tilbygning. Skolen er et Aktieselskab, og Størstedelen af Aktiekapitalen er tegnet blandt de Borgere, hvis Børn gaar i Skolen. Dens Formand er Kaptajn C. S. BILLENSTIEN.

Sognekirken Søllerød Kirke ligger paa Toppen af en Bakke, der skraaner ned mod Søllerød Sø. Selve den skønne Beliggenhed, de smukke Anlæg og de mange monumentale Gravmindesmærker har bevirket, at saavel Kirke som Kirkegaard besøges meget af Turister. Blandt de mere kendte Personer, der ligger begravet her, kan nævnes Kobberstikkeren J. F. Kleve, der døde i Aaret 1797 og Fabrikant J. C. Drewsen, der døde i Aaret 1851. Kirken er bygget af Kampesten iblandet Kridt- og Fraadsten, men er allerede i den gotiske Tid stærkt ombygget og udvidet. Disse senere Tilbygninger, hvoriblandt er Taarnet og Vaabehuset, er opført af Munkesten. I Kirkens Indre bemærkes den over 300 Aar gamle Altertavle, hvis Billede dog er af langt nyere Dato; det stammer antagelig fra forrige Aarhundrede. I Kirken findes enkelte meget gamle Ligsten, hvoriblandt bemærkes en fra Aaret 1402, lagt over J. Nicolai de Oberuth.

Paa Enrums Jorde helt henne i Skovens sydligste Hjørne begyndte man i Aaret 1870 Opførelsen af Vedbæk Kirke. Grunden er skænket af Greve C. Danneskjold-Samsøe, Kirkebygningen er skænket Søllerød Kommune af Edv. J. Hvidt, og Bygmesteren er Arkitekt V. Tvede. Kirken ligger lige op til Vejen, der fører til Frydenlund, og Bygningen er opført af røde Mursten; over Indgangen hæver der sig et 25 m højt Taarn. Kirken blev indviet den 4. Juni 1871. I Aaret 1925 blev der foran Kirken anlagt en Kirkegaard, og der byggedes det smukke lille Kapel nord for Kirken. Anlæggelsen af Vedbæk Kirkegaard er foretaget af Anlægsgartner Fritz Johannes Bloch.

FRITZ JOHANNES BLOCH, Graver

f. 21 December 1890 i Hillerød, S. af Fotograf Th. B. og Hustru Juliane f. Møller, g. 1918 med Anna Margrethe Hammer. Uddannet Anlægsgartner, ansat ved Vedbæk Kirke som Graver 1 April 1926, anlagt Vedbæk Kirkegaard 1925.

Carls Kilde i Enrum Park.

Lystgaarden Enrum, der i sin Tid hed Enrum Slot, er sikkert en af Søllerød Sogns skønneste og mest idyllisk beliggende Lystejendomme. Den stammer fra Aaret 1731, da Justitsraad Georg Chr. Jacobi i det lille Skovparti, der gaar i et med Trørød Skov, lod bygge et Lyststed og anlægge en meget smuk Have. Selve Hovedbygningen var i to Stokværk og meget herskabeligt indrettet.

Vi skal i korte Træk følge Enrums Ejere gennem Tiderne. I Aaret 1745 blev den solgt til Michael Fabritius, der døde i Aaret 1746 og efterlod Enrum med tilhørende Jorde til sin Enke Anne Marie f. Køster. Denne giftede sig to Gange senere. Først med J. F. Wever, der døde 1759 og derefter med Generalmajor J. B. Descarrieres de Longueville, der døde 1766. Hun var en meget indflydelsesrig Dame, og Dronning Caroline Mathilde og Hoffet var hyppige Gæster paa det skønne Lystslot. I Aaret 1768 afhændede hun Enrum, der i Mellemtiden var blevet meget betydeligt udvidet. Der var saaledes underlagt Stedet nogle Gaarde i Vedbæk, samt Lyststedet Mariendal og endelig ret store Are-

aler af Nærum Jorde. Conrad Alexander, der senere blev adlet under Navnet Fabritius de Tengnagel og var Søn af Fru de Longuevilles i første Ægteskab, overtog Enrum. Han førte ligesom sin Moder et meget stort Hus og udvidede Stedet meget ved Køb af Sølyst og nogle Jorde af Aggershviles Arealer. Han fik tillige Skøde paa Enrums Grund mod at afgive til Kronen den saakaldte Hestehave, som i Aaret 1772 af Frydenlunds Ejer var blevet solgt til Enrum. Før den Tid havde Enrum været Fæstegrund.

Fabritius de Tengnagel lod opsætte flere Mindestene og Monumenter; blandt disse Søjlen over Carls Kilde til Minde om, at Svenske Kongen i Aaret 1700 daglig hentede Vand her i Tiden fra 28. August til 4. September, i hvilket Tidsrum han indskibede sin Hær i Vedbæk.

Fabritius de Tengnagel døde i Aaret 1805, og hans Enke Debora Kloppenburg tilskødede i Aaret 1806 Enrum til Chr. Colbjørnsen, der paa den Tid var Ejer af Nærum. Han lod Haven yderligere forskønne og opsatte senere en Bautasten over sin første Hustru. I Aaret 1810 kom Enrum i Postdirektør Peder Kolderup-Rosenvinges Besiddelse. Hans sælger i Aaret 1814 Stedet til Chr. Tønder, der dog i Aaret 1817 sælger

Enrum set fra Kysten, som det ser ud i vore Dage.

det til den tidligere Ejer. Fra ham kom det i Kammerherre J. F. Gyllenstjerne Schesteds Besiddelse, og efter hans Død overgik det til det Schestedske Fideikommis, der i Aaret 1845 sælger det til Greve C. S. Danneskiold-Samsøe, der døde i Aaret 1886. Han lod den nuværende Hovedbygning opføre efter Tegning af Arkitekt Herholdt. I Aaret 1908 kom det i den nuværende Ejers Besiddelse. Det var Grev Aa. C. Danneskiold-Samsøe. I længere Tid stod Stedet ubeboet, men i Aaret 1930 udlejedes det til Fru Doktor Mix Friis, der har ladet det indrette til Rekreationshjem og Hvilehjem.

Litt.: Søllerød Sogn, E. Nystrøm, 1911. Trap: Danmark.

Dronninggaard er en af de Lystgaarde, der opstod paa Kong Frederik III. Tid, og vi ved, at Kongen, da han byggede Frederiksdal i Lyngby Sogn, skænkede Dronning Sophie Amalie det paa den modsatte Side af Furesøen udskydende Næs, hvor Dronningen lod opføre en Lystgaard. Man ved ikke, hvordan den saa ud eller, hvor den laa. I Aaret 1762 kom Geheimeraad Hans von Ahlefeldt i Besiddelse af Næsset, og han lod opføre en ny Hovedbygning. Antagelig er den gamle Bygning ødelagt ved Ildebrand. Nogle Aar senere kom Lystgaarden atter i Kronens Besiddelse, indtil Kong Christian VII i Aaret 1772 skænker den til sin Kammerherre v. Staffelt.

Nu følger forskellige Ejere, indtil den i Aaret 1781 kommer i Etatsraad de Conincks Besiddelse, og nu begynder Dronninggaards Storhedstid. Han lader ude paa Næsset opføre en ny Hovedbygning i 3 Stokværk og i udpræget Louis XVI Stil. Denne Bygning kom senere til at hedde Næsseslottet. De Coninck lod ogsaa anlægge den over 50 ha, store og paa den Tid pragtfulde Park. Her var kinesiske Havepartier, engelske Havepartier, Lysthuse, Statuer, Søjler, Vaser og Grotter samt Tempelruiner med omstyrkede Søjler. I Aaret 1811 døde han, og Dronninggaard, der nu var et anseligt Herresæde, overgik til hans Søn. Slægten har, uvist af hvilken Grund, allerede i Aaret 1822 maattet skille sig af med Ejendommen. Nu kom der en sørgelig Tid for Næsseslottet, der hyppigt skiftede Ejer. I lange Tider stod det ubeboet hen, og snart var det ganske forfaldent. I Aaret 1895 ejedes det af Enken efter Generalkonsul A. Westenholz, og hun solgte det til et Aktieselskab, der lod Jordene udstykke, og derved opstod Dronninggaard Villakvarter. Næsseslottet overgik i Aaret 1906 til Forlagsboghandler A. Bagge.

Søllerød Slot hed oprindelig Søllerødgaard, og den tidligste Ejer vi kender, er Etatsraad Fr. Esmarch, der døde Aar 1737. Hans Enke solgte i Aaret 1740 Gaarden til Grev Danneskjold-Samsøe, der lod bygge en ny pragtfuld Hovedbygning med tilhørende Kapel. Dette er i Aaret 1765 nedrevet, og den daværende Ejer kgl. Berider Schæffer lod opføre en ny Hovedbygning. Slottet skiftede senere ret hyppigt Ejere og var et Stykke Tid i Kronens Eje. I Begyndelsen af dette Aarhundrede er Slottet atter blevet restaureret og

genopbygget, da det var meget stærkt ødelagt. Den daværende Ejer lod indrette en Kirkesal i Sidefløjen og lod samtidig Haven anlægge.

Carlsminde kan ikke føres længere tilbage i Historien end til Midten af det 18. Aarhundrede. Lystejendommen menes at være opført af en tysk Kattuntrykker. Hans Familie skal saa have solgt Stedet til Grev C. Fr. Reventlow. I Tiden fra 1874—81 var Gaarden sammen med et mindre Jordtilliggende i Komponisten

Carlsminde.

Udsigt over Nærum med Nærumgaard.

Em. Hartmanns Besiddelse. Herfra stammer Navnet Hartmanns Hus. Den sidste Ejer af dette historiske Sted var Rentier Martin Nielsen. Han var født den 1 Februar 1861 i Sverrig og nedsatte sig i Nærum som Fragtmand og forpagtede Stedet i Aaret 1889. Senere købte han det og lod enkelte Jordarealer udstykke, men solgte det senere igen til Nærumgaard Børnehjem, der i Aaret 1930 lod det nedrive.

Nærumgaard er opstaaet ved Sammenlægning af flere Gaarde

og Landsteder. Egentlig hed Gaarden Sophiehøj og var et ret ubetydeligt Landsted, der i Aaret 1775 ejedes af Hofagent P. Borre. Han solgte Stedet til Chr. Coldbjørnsen vistnok i Aaret 1781. Denne lod opføre en ny Hovedbygning i tre Stokværk. Det var ligeledes ham, der samlede de omkringliggende Gaarde og gav Stedet Navnet Nærumgaard. Han solgte i Aaret 1806 den samlede Ejendom, og der fulgte en Række forskellige Ejere. Den sidste var Grosserer D. B. Adler, der døde i Aaret 1878. Hans Enke døde i Aaret 1902 og overdrog Stedet til Københavns Kommune, der lod det indrette til Børnehjem. Der er senere foretaget forskellige Om- og Tilbygninger.

Holtegaard var oprindelig et Krongods og kom i Aaret 1756 i L. Thuraahs Besiddelse. Han lod opføre den endnu eksisterende smukke Hovedbygning. Ogsaa denne gamle Gaard har været i mange Slægters Besiddelse.

Frydenlund ejedes, første Gang vi hører noget om dette Landsted, af Grev Mogens Frijs, der døde i Aaret 1676. Hans Enke solgte i Aaret 1683 Gaarden til Kong Christian V, der senere overlod Landstedet til sin Storkansler Grev C. Reventlow. Bygningerne, som de omtrent ser ud nu, er fra Struensens Tid. Han opholdt sig meget her sammen med Dronning Caroline Mathilde. Frydenlund var i Kronens Besiddelse til Aaret 1793. Efter den Tid skiftede ogsaa dette Landsted, der i over et Aarhundrede havde været Skueplads for saa mange Begivenheder af Betydning i vort Lands Historie, atter og atter Ejere.

Skodsborg, der nu i vore Dage bestaar af en lang Række Sommervillaer og Lyststeder, var i længst forsvundne Tider omkring Aar 1730 delt i 2 Dele eller Ejendomme, hvoraf

den ene kaldtes „Retraite“ og den anden „Gl. Skodsborg“. Det første Navn stammer muligvis fra den Fæstning, der var ved Kysten paa den Tid. Den blev i Aaret 1807 indtaget af Englænderne. Begge disse Landsteder har gennem Tiderne været snart delt og snart sammenlagt i forskellige Personers Besiddelse. I Aaret 1852 købtes Gl. Skodsborg af Kong Frederik VII, som lod opføre en særskilt Bygning til Grevinde Danner. Efter Grevindens Død solgtes Slottet ved Auktion, og Spisesalen eller Grevindens

Parti fra Skodsborg.

Palæ samt Tjener- og Staldbygninger købtes af Sanatoriet. Palæet ejes af Direktør Damm.

I Slutningen af det forrige Aarhundrede begyndte den tætte Villabebyggelse, vi kender nu, og fra samme Tid stammer ogsaa Skodsborg Sanatorium, hvis Historie vi vil omtale her. Det er Carl Ottesen, Sanatoriets mangeaarige Leder og Overlæge, der er Stifteren af dette nu saa omspændende Sanatorium. I Begyndelsen af 1880 kom Carl Ottesen, der da var Dyrlægestuderende i

Stranden ved Skodsborg, yderst til venstre ses Frederik VII Palæ.

København, i Berøring med Knud Brorson (en Ætling af den berømte Salmedigter), og Talen faldt paa Sygdomsaarsager og Betingelserne for at genvinde Sundheden. Brorsons Fremstilling af det af Adventisterne, for hvem han var Missionær, i Battle Creek, Mochigan drevne Sanatorium, gjorde et saa stærkt Indtryk paa den unge Carl Ottesen, at han besluttede ikke at blive Dyrlæge, men Læge. Han opgav Dyrlægevejen og begyndte det medicinske Studium. Endelig efter flere Aars ihærdigt Studium kunde Carl Ottesen i Aaret 1897 være blandt de Personer, der stiftede Selskabet „Skandinavisk Filantropisk Selskab“, med det Formaal at oprette og drive en Virksomhed af lignende Art som den af Brorson omtalte. Læge Carl Ottesen var Leder og Pastor O. A. Olsen Formand. Selskabet bestod hovedsagelig af Adventister, men gav Adgang for alle andre Trossamfund. Det begyndte Virksomheden i Frederikshavn, men ganske kort Tid efter aabnedes Kuranstalten i Skodsborg nemlig i Maj Maaned 1898 i de til Palæet tidligere hørende Tjener- og Staldbygninger. Her begyndte Kuranstalten under smaa og beskedne Forhold. De erhvervede Bygningers Areal strakte sig helt ned til Vandet, og her langs Stranden indrettedes Frilufts-Liggehaller.

Skandinavisk Filantropisk Selskab, som drev Sanatoriet, havde givet Dr. Ottesen Ledelsen, og med en urokkelig Tro paa sin Sag arbejdede han og hans Hustru, afdøde Johanne Ottesen, samt en lille Funktionærstab, der udelukkende bestod af Mennesker, der

paa Grund af deres Tro følte det som en Trang at pleje Syge. Foretaget lykkedes og allerede i Aaret 1907 maatte man lade opføre en stor ny Bygning til Kurgæster. Atter i Aaret 1912 opførtes Spisesalsfløjen i Forbindelse med Fløjen fra 1907. I Aaret 1914 opførtes det store Midterkurhus, og endelig i Aaret 1923 byggedes Fløjen yderst til højre, ligesom man allerede da havde inddraget Villa Rex under Kurhuset.

Kong Frederik VII Villa „Rex“.

Kong Frederik VII Staldbygninger ved Skodsborg,
Sanatoriets første Kurhus og Kontorer.

Da Sanatoriet i Aaret 1898 aabnede, var der i det første Aar Plads til 20 Kurgæster. I Tiden fra Starten og til Jubilæumsaaret 1923 havde ialt over 21.000 Kurgæster besøgt Sanatoriet. Foruden Læger er der hele Aaret rundt knyttet ca. 300 Funktionærer dertil.

Vi skal nævne nogle flere Enkeltheder om Udviklingen gennem de første 25 Aar. I Aaret 1897 købtes Ejendommene — beliggende tæt ned til Stranden — og her begyndte Sanatoriet. I Aaret 1899 anskaffedes en Døckers Barak, og man købte en mindre Villa

„Monica“ beliggende paa Strandvejens Landside. I Aaret 1900 anskaffedes en ny Døckers Barak med 10 Værelser, og i Mellemtiden havde man erhvervet forskellige Grunde, der stødte op til Sanatoriet, i alt et Areal paa omtrent 8000 Kv. Mtr. I Aaret 1907 opførtes den første store Bygning nu Nordfløjen med 22 Værelser. For at faa Plads til denne Bygning maatte man nedrive Villa Monica. I Aaret 1912 købtes en 3-etages Bygning til Funktionærerne; hertil skænkede afdøde Konsulinde Ekman en stor Sum. I Aaret 1914 tilbyggedes Kurfløjen, og i Aaret 1917 købtes Villa „Marthas Haab“ beliggende paa Skodsborg Bakke. I Aaret 1918 erhvervede Sanatoriet den i Skodsborg beliggende Højskole, der nu hedder Vestbygningen. I 1919 købtes Skodsborg Kro samt 2 mindre Villaer og en Ejendom i Nærum By. I 1920 opførtes en Bygning, der indeholdt 13 Værelser, og i Aaret 1921 erhvervede Kuranstalten Villa Rex med tilhørende Have. I Aaret 1923 købtes paa Strandsiden 3 Villaer med tilliggende Grunde, og samme Aar opførtes Administrationsbygningen. Hertil kommer saa de paa forskellige Tider opførte mindre Ejendomme og Ombygninger og de stadige Erhvervelser af nye Apparater til Brug ved de forskellige Behandlinger. Skodsborg Kuranstalt raader nu i Aaret 1931 over en anselig og monumental syvfløjet Hovedbygning med det derom liggende store Parkanlæg, hvori der ligger flere mindre Villaer. Kuranstalten er ikke blot kendt og skattet her i Landet, men ogsaa ude omkring i Verden er den kendt, og Mennesker af alle Folkeslag kommer hertil for at søge Helbredelse paa Skodsborg Badesanatorium.

Samfærdselen mellem Sognet og Omverdenen nu og i gamle Dage afgiver Stof til en Række interessante Billeder. Naar vi betragter den Trafik, der nu om Stunder gaar gennem Sognet, hvor Jernbanetog suser mod Nord og Syd, og Automobilerne, hvad enten det er

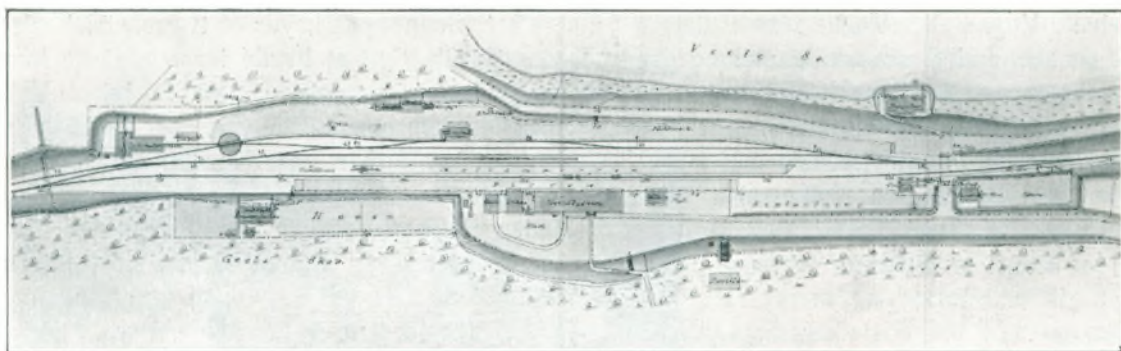
Skodsborg Badesanatorium i Aaret 1930.

private Vogne eller Vogne i fast Rutefart, gennemfarer Sognet paa kryds og tværs, er Billedet et ganske andet sammenlignet med gamle Dages Trafik. Sognet havde i gamle Dage kun faa og meget daarlige Veje. Kongevejen, der var anlagt af Frederik II., var en lukket Vej, der tilhørte Kongen og ikke maatte befares af Bønder, hverken med Vogne eller med Stude, thi derved kunde Vejen lide saa meget, at den ikke var farbar, naar Kongen skulde køre paa den. Senere, da Kongevejen aabnedes for Bønderne, blev der opsat Bomme, hvor man maatte betale Told. Disse Bomme udvidedes efterhaanden i Tal, saadan at der blev opsat Bom og Bomhus for hver Mil. Der har sikkert i sin Tid været et stærkt Leben ved disse Bomme og meget Skænderi, thi ikke alene Bønderne, men ogsaa fornemme Personer fra Hovedstaden, der flyttede paa Landet, maatte betale Bompeng. For de Folk der drev Jordbrug, kunde det under Markarbejde blive en ret dyr Historie med alle de Bompeng. Foruden Kongevejen, der jo senere er omlagt og vel nok er den stærkest befærdede Vej i Nordsjælland, var der Strandvejen, men denne var da saa smal og elendig, at det stundom var ganske umuligt at befare den, idet baade Heste og Vogn stak fast i Sandet, saa man ikke kunde komme videre. Endnu findes der enkelte smaa Strækninger af den gamle Vej, bl. a. ved Sletten. Ved Vedbæk blev der i Aaret 1810 anlagt et Toldsted og en Baadebro. Dette Toldsted blev i Aaret 1841 underlagt København, og i Aaret 1865 flyttedes det til Skodsborg.

I Aaret 1798 sattes vistnok den første Diligence i Gang i Danmark mellem København og Helsingør. I Aaret 1711 var der blevet oprettet enkelte Postruter, der ogsaa medtog Passagerer, men først i Midten af det forrige Aarhundrede kommer der rigtig Fart i Samfærdselen mellem Byerne, og den daglige Diligencekørsel indføres. I Aaret 1864 kom Søllerød Sogn i Forbindelse med Jernbanen. Stationen laa da i Geelskov, omtrent hvor nu Ny Holte Hotel ligger. Først i Slutningen af Aarhundredet flyttedes Stationen til sin nuværende Plads. Vi viser her et Billede af dette Jernbaneterræn, der om kort Tid atter skal helt omlægges. Stationen fik Navnet Holte, og efter dennes Anlæggelse voksede der en By op omkring Stationen. Den blev kaldt Ny Holte. Ved Stationen opførtes i Aaret 1916 en Postbygning. Postvæsenet havde tidligere haft til Huse i den gamle Jernbanestation og sorterede under Stationsforstanderen. Der havde inden Jernbanens Anlæggelse været et Postsamlingssted i Holte, idet der i Aaret 1852 var blevet aabnet en Postexpedition i det

Sanatoriet ved Jubilæet i Aaret 1923.

Holte Banegaardsterræn efter Omlægningen i Aaret 1890.

gamle Bomhus, hvor der nu er Politivagt. Før denne Tid var Posten blevet sendt over Hørsholm, der allerede fra Aaret 1833 havde haft Postkontor. Først, da Postvæsenet faar selvstændig Bygning, oprettes der Postmesterembede. Den ældste Stationsforstander og Postmester vi kender, er A. V. H. Baumann, der blev ansat i Holte i Aaret 1869, den 1. Juni og tog sin Afsked i September 1887.

H. A. SEGELCKE, Stationsforstander

f. 6 Januar 1869 i Kværkeby, g. 1895 med Cathrine Marie Anna Honoré. Ansat ved Det Sjællandske Jernbaneselskab 1884 som Elev, Assistent 1887, Overassistent 1906, do. af 1ste Grad 1914, Leder af den gamle Klampenborgbane, Gyldenløvesgade, København, fra 1914—17 ved denne Stations Nedlæggelse, vagthavende Overassistent ved Hovedbanen 1917—21, siden 1 Oktober 1921 Stationsforstander i Holte.

vagthavende Overassistent ved Hovedbanen 1917—21, siden 1 Oktober 1921 Stationsforstander i Holte.

W. CHR. OLAFSEN, Postmester

f. 6 Oktober 1863 i Vaalse. Indtraadt i Postvæsenet 1881, Postmester i Nørre Alslev 1896, i Holte siden 1916. Medlem af Søllerød Sogneraad.

Kystbanen løber paa en lang Strækning gennem Sognet. Denne Bane anlagdes i Aaret 1894 og aabnedes for Driften i Aaret 1897. I Sognet ligger Stationerne Vedbæk og Skodsborg. Endvidere var der i Sognet Lyngby-Vedbækbanen, der aabnedes for Driften i Aaret 1900, men i Aaret 1926 nedlagdes Strækningen fra Nærum til Vedbæk. (Se Side 138). Saaledes kan man da med Jernbane komme gennem Sognet fra Nord til Syd og fra Øst til Vest, og til de Steder, hvor Banerne ikke naar, gaar der Rutebil, der paa den Maade ikke konkurrerer med Jernbanen. Ruten raader over 3 store Vogne og er i direkte Forbindelse med Jernbanetogene. Den indehaves af Brødrene S. og K. Saust.

KAI FREDERIK SAUST, Rutebilejer

f. 28 Februar 1892 i Valby, S. af fhv. Bagermester V. V. S. og Hustru Elisabeth f. Øder, g. 1918 med Maren Pedersen. Medindehaver af Holte—Skodsborg Rutebil-Rute.

SVEND SAUST, Rutebilejer

f. 26 Oktober 1898 i Valby, S. af fhv. Bagermester V. V. S. og Hustru Alfredine f. Øder, g. 1926 med Emily Hansen. Medindehaver af Holte—Skodsborg Rutebil-Rute.

Søllerød Sogn hører jo som bekendt under Københavns Amts Nordre Birks Rets- og Politikreds og deles i de tidligere omtalte Sognefogeddistrikter. Hvor længe, der har været Politi i Sognet, vides ikke med Sikkerhed, men man tør gaa ud fra, at dette først er kommet, da Sognet begyndte at vokse saa stærkt. Først saa sent som i Aaret 1919 fandt man det betimeligt at lægge et Vagtlokale i Sognet, og dette blev saa installeret i det gamle Bomhus, der ligger lige op til Hovedsamfærdselsaaren gennem Sognet. Ved Holte Politivagt er der foruden Inspektionsbetjenten 3 Politibetjente. Desuden sorterer de i Skodsborg-Nærum og Vedbæk stationerede Betjente under Holte Politivagt.

N. FR. HANSEN, Inspektionsbetjent

f. 9 September 1871 i Tystrup, S. af Husmand Peder H., g. med Marie Nielsen, død 1930. Ansat ved Lyngby Politi 1 Oktober 1905, ved Søborg i Gladsaxe Kommune 1 December 1905—07, Inspektionsbetjent i Lyngby 1 Oktober 1925, i Holte siden 1 Maj 1930.

E. H. P. ABILDGAARD, Politibetjent

f. 20 Marts 1894 i Frederikshavn, S. af Carl A. A. og Hustru Ane Marie Petrine f. Jacobsen, g. 1919 med Ester Andersen. Indtraadt i Københavns Poltikorps 1 April 1918 til 1 April 1920, atter ansat ved Nordre Birk 1 Januar 1922, siden 1927 i Nærum.

LAURITZ CHR. WESTERGAARD, Politibetjent

f. 28 April 1895 i København, S. af Portner paa den kgl. Mønt Chr. Aug. W. og Hustru Nancy Marie f. Hansen, g. 2 Maj 1920 med Oda Louise Jensen. Udlært Tapetserer og Dekorator, Korporal ved Livgarden 1916—18, Politibetjent i Nordre Birk i Hellerup, derfra i Lyngby i Brede-Virum-Frederiksdalstrikket, 1 Oktober 1923 til 1 April 1931 i Holte og derfra udstationeret i Vedbæk.

Banken for Ny Holte og Omegn oprettedes ved et Møde, der afholdtes den 27 December 1906, paa Holte Hotel; paa dette enedes man om at stifte en Bank, samt at Bankens Aktiekapital skulde være 40,000 Kr. Den 19 Februar 1907 aabnede da Banken i nogle Lokaler, man havde lejet i Villa „Marie“, der laa paa Hjørnet af Stationsvejen.

Som Forretningsfører havde man antaget J. P. Nissen, der beklædte denne Stilling til 1918. Faa Aar efter Starten flyttede Banken sine Lokaler til Gartner Niensens Ejendom, nuværende Stationsvej Nr. 10. Herfra flyttede man over i Ejendommen Stationsvej Nr. 18. I Aaret 1917 antog Banken nyt Navn, saaledes at den kom til at hedde „A/S. Holte Bank“. Bankens Aktiekapital var nu steget til 75,000 Kr. Samme Aar udvidedes Banken med Vedbæk Filialen. I Aaret 1918 udvides Aktiekapitalen til 150,000 Kr., og samme Aar køber Banken den Grund paa Stationsvej, hvor senere Bankens Bygning skulde ligge. Aaret efter forøges Bankens Aktiekapital til 300,000 Kr. Banken boede stadig til Leje i de omtalte Lokaler indtil Aaret 1928, da Bankens egen Bygning stod færdig; denne kostede ca. 185,000 Kr. at bygge og 1. Juli 1928 toges Bygningen i Brug. Man havde allerede i Aaret 1921 forøget Aktiekapitalen til 500,000 Kr. Denne Kapital er da atter en Tid efter nedskrevet til 250,000 Kr. Bankens Reservefond andrager over 35,000 Kr. Bankens Omsætning overstiger nu 60 Millioner Kr. Bankraadets Formand er Murermester BENDIX PEDERSEN, Holte. Administrerende Direktør er siden 1918 CHR. AARUP.

CHRISTIAN AARUP, Bankdirektør

f. 27 Juli 1867 i Aars, S. af Forpagter Peder Aarup og Hustru Catrine f. Harbo, g. 1897 med Alma Fich. Ansat i Crome og Goldschmidts Fabriker som Leder af forskellige Forretninger 1891—97, fra 1897 i Næstved, siden 1918 Direktør for A/S. Holte Bank.

Naar man betænker, at Holte eller Ny Holte, som man kalder den Del af Sognet, der sidens Jernbanens Anlæggelse er vokset op ved Føden af Geelsbakke, dog er ret stor,

idet den næsten gaar i eet med Øverød og strækker sig helt til Rudersdal og Dronninggaard, saa fatter man ikke rigtigt, at der først i Aaret 1919 er oprettet Apotek her. Før den Tid havde der kun været Haandkøbsapotek. Den 10 December 1919 aabnedes Ny Holte Apotek. Bevillingen er udstedt den 15 Januar. Apoteket er bygget af Arkitekt Kull og ligger paa Hovedgaden lige over for Ny Holte Hotel. Selve Bygningen, der har et smukt Ydre, er indvendig meget praktisk indrettet. I Kældretagen findes Laboratorierne m. m. Apoteket er bygget af nuværende Apoteker

AXEL RØNNING, der er født den 20 September 1870 i København som Søn af Fabrikant P. Rønning og Hustru Anna f. Jensen. Gift første Gang 1903 med Marie Brandt Kaalund, d. 1912. Gift anden Gang 1914 med Schjelja Larsen. Elev paa Vesterbros Apotek i Kø-

benhavn fra 1886—91. Skrankar paa Nakskov Apotek 1903—21. Siden 1921 Apoteker i Holte.

Holte Tekniske Skole stammer fra Aaret 1911, men har en Forhistorie. I Aaret 1905 dannedes der i Holte en Forening under Navnet „Fremtids Haab“, der nærmest var en Art Hjælpeforening. Den fik senere Navnet Holte Borgerlige Forening, og i Aaret 1911 samledes nogle unge Mennesker af denne Forening og Holte By til et Møde, for at drøfte Spørgsmaalet om Oprettelsen af et Teknisk Selskab med det Formaal at oprette en Teknisk Skole. Paa den Maade stiftedes Skolen, der straks gik godt og vandt stor Tilslutning.

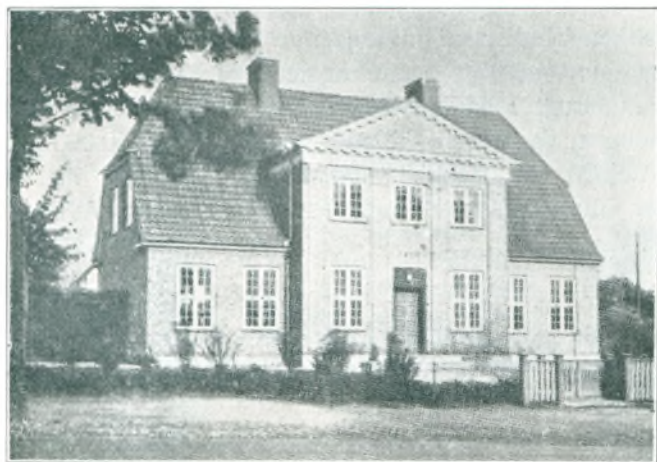
I Aaret 1917 mente det i 1911 startede Tekniske Selskab, at have leveret Bevis for, at Teknisk Skole havde en Mission i Byen. Man omdannede derefter Selskabet under Navnet Holte Handels-, Haandværker- og Borgerforening, og den satte sig det Maal, at faa opført en selvstændig Skolebygning. Hidtil havde man laant Lokaler af Søllerød Kommune.

I Aaret 1918 ansøger da Foreningen Søllerød Sogneraad om at vise Foreningen den Velvilje at stille en Grund til Raadighed for Opførelsen af en teknisk Skolebygning. Sogneraadet besluttede at forære Foreningen en Grund paa ca. 3000 Kvadrat Alen, beliggende

Apoteksbygningen i Holte.

paa Grunersvej. Denne Grund fik man senere Tilladelse til at ombytte med en anden Grund, mere centralt beliggende. Efter at forskellige Formaliteter var bragte i Orden, besluttede man den 30 Juli 1920 at paabegynde Opførelsen af Skolens Bygning, der stod færdig Nytaar 1921 og toges i Brug den 3 Februar 1921; Skolebygningen havde da kostet ca. 54,000 Kr. Skolens Formand er Blikkenslagermester E. CHR. FR. PETERSEN, f. 20 Marts 1880 i København, S. af Malermester Chr. P. og Hustru Marie f. Christofp.

Holte Tekniske Skole.

Drowsens Hospital, nu Alderdomshjem.

Gift 1904 med Christine Petersen. Etableret i Lyngby 1905. Medstifter af Teknisk Skole, siden 1923 Formand for samme.

Ved Foden af Kirkebakken, tæt ud til Søllerød Sø, ligger endnu i vore Dage en smuk, gammel Bygning, det saakaldte Drowsens Hospital eller, som man ofte hører det nævnt, Søllerød Hospital. Det er dog ikke Hospital i den Betydning, som man nu lægger i Ordet, idet det blev bygget og indrettet som Fattigstiftelse. Det blev skænket af Magdalene Frederikke

Drowsen, der var Enke efter Højesteretsassessor Jørgen Chr. Drowsen, død 1801. Fundatset til denne Gave er udstedt den 27 Marts 1809, men man havde dog allerede Hospitalet helt færdig i Aaret 1808, idet Gaven er stadfæstet ved Testamente af 5 Januar 1804. Magdalene Drowsen døde Aar 1809.

Straks efter Hospitalets Aabning blev der indskreven 11 Lemmer, som man da benævnte Personer, der kom under Fattigforsorg. I Aaret 1902 blev det nedlagt som Hospital, og der indrettedes Asyl i Stedet. I Aaret 1914 indrettedes det til Alderdomshjem med Plads til 8—9 Personer. Det blev aabnet den 11 Maj, og man maa sige, at man daarligere kunde finde et Sted med smukkere Omgivelser til et Hjem for Gamle og Svage, end netop her, i Læ af Kirkebakken og med Udsigt langt ud over Søen. Baade Sommer og Vinter er det et stille og fredfyldt Sted. Hjemmets Leder og Forstanderinde er Sygeplejerske AGNES CHARLOTTE DENCKER CHRISTENSEN, f. 29 Marts 1894 og uddannet i Sygepleje. Virket ved Sct. Hans Hospital i Aarhus, Aalborg og ved Rigshospitalet i København.

Aldershvile er et nyt opført Alderdomshjem, beliggende paa Vejen til Rundforbi, højt paa et Bakkedrag, med en meget smuk Udsigt over et Landskab af meget afvekslende Art. Bygningen er opført i Aaret 1920 og rummer 11 Værelser. I Aaret 1930 udvidedes det, saa det nu rummer 16 Værelser. Hjemmets Bestyrerinde er Frøken MARGRETHE BLOCK f. 26 Januar 1882 i Sønder Omme. Hun er uddannet som Sygeplejerske og har virket som Menighedssygeplejerske i Vejen, Nivaa, Ølgod og Karlebo. Siden den 1 September 1926 er hun Bestyrerinde ved Trørød Alderdomshjem. — Børnehjemmet „Bethania“ er stiftet i Aaret 1908, som et privat Plejehjem, af Frøken Ida Koch. Bygningen, hvori Hjemmet har til Huse, er opført i Aaret 1905 og ligger i Rudegaardsalle. I Aaret 1913 blev Hjemmet statsanerkendt. Frk. I. Koch var Hjemmets Leder til 1917, fra 1917—23 lededes det af Vilhelmine Baumann, og siden 1924 af den nuværende Bestyrerinde INGEBORG LARSEN, f. 15 Januar 1891 i Tornemark, Sorø Amt. Datter af Gaardejer N. P. Larsen. Uddannet paa Askov Højskole samt ved Børnehjemmet

Trørød Alderdomshjem, „Aldershvile“.

„Eliezer“, siden 1921 Assistent ved Bethania Børnehjem, og siden 1923 Bestyrerinde af dette. Hjemmets Formand er Kaptajn Biltenstien.

Børnehjemmet „Betlehem“ er stiftet og oprettet af „Kristelig Forening for Børnehjemmet Betlehem“, stiftet 8 December 1882, med det Formaal at tilvejebringe et Hjem for forældrelose eller særligt ulykkeligstillede Børn.

Aaret efter Foreningens Stiftelse var man naaet saa vidt, at man kunde indvie den nye Bygning i Bjelkes Alle 34; ganske kort Tid efter havde man den Glæde at faa Midler til at udvide Hjemmet med, hvilket meget tiltrængtes, og Nr. 36 i samme Alle inddrages da i Børnehjemmet. I Aaret 1917, den 13 Maj, indviedes da atter et nyt Hjem paa Frederikssundsvej Nr. 257, og endelig i Aaret 1920 sælges disse Bygninger, og Hjemmet erhverver samme Aar den store og smukke Villa paa Høje Sandbjerg, hvilket var det Maal, man havde arbejdet længe paa, for at komme ud hvor Pladsen var rigelig, hvor der fandtes Tumbleplads til Børnene, og hvor Luften var frisk og sund.

Skal vi gaa hele den lange Række af Aar igennem, i hvilket „Betlehem“ har øvet sin saa velsignelsesrige Gerning blandt de mange ulykkeligstillede Smaabørn, (til Dato er i alt udgaaet fra Hjemmet over 350 Børn), bliver det en lang Beretning, hvorfor vi kun kortelig nævner disse mest historiske Perioder. Hjemmet anerkendtes af Ministeriet for Kirke- og Undervisningsvæsenet ifølge Bekendtgørelse af 24 Marts 1906 og senere efter Bekendtgørelse af 14 Maj 1921. Foruden de mange Bidrag der ydes Hjemmet af private Personer og Institutioner, yder Staten aarlige Tilskud. Dog kan det siges her, at et Hjem som „Bethlehem“, der optager de fattigste og ulykkeligst stillede Børn (hovedsagelig fra København) uden Vederlag, eller i hvert Tilfælde for et meget ringe Vederlag, stadig har Brug for Midler, og ser man Hjemmet derude paa Høje Sandbjerg, som Livet former sig en almindelig Dag, da forstaaer man, at dette Hjem fortjener al den Støtte, det kan faa. Foreningens Protektrice er Hds. Majestæt Dronning ALEXANDRINE. Dens Formand er ROLF CHRISTIANSEN, Kommunelærer. Den øvrige Bestyrelse bestaar af H.

DIETHRICHSON, Højesteretssagfører, R. af D., D. M.; C. E. JENSEN; Viceinspektør W. JØRGENSEN; Departementschef, R. af D., D. M. GEORG PETERSEN, Direktør; T. SCHWARTZ-NIELSEN, Handelsgartner. Hjemmets Forstanderinde er siden 1910 KAREN JESPERSEN, f. 9 Maj 1869 i Tarm, ansat ved Betlehem som Medhjælper 1899, Forstanderinde siden 1910.

Litt.: Mindeskrift, Børnehjemmet Betlehem. 1907.

Ungdomshjemmet „Skovly“ blev oprettet af Magdalenehjemmet

Børnehjemmet „Bethania“ set fra Haven.

Børnehjemmet „Betlehem“.

Skovly Ungdomshjem.

og sorterede under dette til Aaret 1920, den 1 April, da det blev en selvejende Institution.

Den 5 Marts 1923 blev Skovly, ved Loven om Værgeraadforsorg af 12 Juni 1922, statsanerkendt som Ungdomshjem. Deter udelukkende for unge Piger, der optages i Alderen fra 14 til 16 Aar. Der kan ialt være ca. 40 Piger i Hjemmet, og de forbliver der i 2 a 3 Aar og uddannes i den Tid i alt husligt Arbejde, f. Eks. Rengøring, Madlavning, Vask, Lapping, Syning og andet Haandarbejde. Endvidere un-

dervises de unge Piger i de almindelige Skolefag og beskæftiges ved Havearbejde og Hønseri. Der er til Hjemmet knyttet flere Skolehaver. Skovly staar i nøje Tilknytning til Magdalenehjemmet, Kirkelig Forening for Indre Mission i København og Kirkelig Forening for Indre Mission i Danmark. Hjemmet bestaar af to ret anselige Bygninger „Bethel“ og „Silo“, der begge ligger tilbagetrukket i den store Park, der omgiver Hjemmet. Frk. ELLA REITH FORMANN har siden Maj 1910 været dets Bestyrerinde.

Gl. Holte Asyl er oprettet i Begyndelsen af dette Aarhundrede, og har til Huse i den tidligere Forskole-Barak i Gl. Holte. Paa Asylet er der Plads til ca. 40 Børn. Formand for Asylet er Sognepræst A. RASMUSSEN, Vedbæk. I Nærum By laa forhen, i den gamle Distriktsjordemoderbolig, et lille Asyl, kaldet „Nærum Asyl“, men dette blev nedlagt i Aaret 1921.

Søllerød Asyl, beliggende paa Øverødvej, er ikke af ret gammel Dato; det begyndte i Aaret 1902 i det nuværende Søllerød Alderdomshjem, (Drewsens Hospital). I Aaret 1914 blev den nuværende smukke og særdeles velindrettede Asylbygning taget i Brug. Foruden Lokaler for Børnene, er der en mindre Mødesal, der bruges til Møder for forskellige kristelige Foreninger, saasom K. F. U. M. og K. En Afdeling af Frivillig Drenges Forbund holder ogsaa til her. Selve Bygningen, der ligger paa Hjørnet af Øverødvej og Pileallé, ligger højt paa en Bakke, med herlig Luft og Udsigt. Desværre er der kun ganske lidt Have til Asylet. Bestyrerinde for Asylet er AGNES JUHL, f. 18 November 1880 i København, Datter af Handelsfuldmægtig Peder Juhl og Hustru Marie f. Jørgensen. Uddannet Børnehavelærerinde. Ansættelse paa Magdalenehjemmet samt ved Nærum Asyl 1917—19, siden 1 Januar 1919 Bestyrerinde af Søllerød Asyl. Formand for Asylet er Grosserer J. LARSEN.

Foreningen „Fødselsdagsgaven“ der er stiftet den 23 Juni 1908, har til Opgave at tilvejebringe og drive Rekonvalescent- og Rekreationshjem for Mænd og Kvinder, som — navnlig efter overstaaet Sygdom — trænger til i nogen Tid at at nyde Ro og Hvile, i landlege Omgivelser, for snarest at genvinde

Søllerød Asyl.

deres Arbejdsdygtighed, og enten slet ikke eller kun delvis, har Evne til at afholde de dermed forbundne Omkostninger.

Midlerne til Løsningen af denne Opgave tilvejebringes ved Indsamling af „Fødselsdagsgaver“ à 2 Kr. samt af andre Gaver.

Foreningens Hjemsted er København, dens Virksomhed omfatter Hovedstaden med Nabo-kommuner, og den styres af en Komité paa ca. 30 Medlemmer (Bidragydere) og en af denne valgt Bestyrelse paa 12 Medlemmer.

Foreningens Stifter var afdøde Kommunelæge J. Carlsen, dens nuværende Formand er Professor ved Københavns Universitet, Dr. med. AXEL LENDORF, og dens Kontor er Olfert Fischersgade 6¹. I Holte ejer Foreningen Villa „Berghsbo“ paa Hjortholmsvej, der drives som Rekonvalescenthjem med Plads til ca. 20 Rekonvalescenter. Siden Hjemmets Oprettelse har der været anbragt 2222 Personer med et samlet Antal Opholdsdage af 60090.

Børnehjemmet „Jacob Michaelsens Minde“ er stiftet ved Fundats af 8 April 1920, og er af Stifteren skænket Københavns Kommune. Gaven omfattede Ejerenes Ejendom „Aggershvide“ med tilhørende Jorde. Paa Hjemmet optages saavel Piger som Dreng; fra Hovedbygningen er der ned mod Stranden en herlig Park, ret en Tumbleplads for Børnene, paa modsatte Side af Hjemmet ligger nogle Jorde, der opdyrkes af Hjemmet, og hvor de større Dreng arbejder.

Hjemmets Leder er Forstander PEDER JENSEN, f. 30 April 1885 i Graaskov. Gift 1914 med Ninna Ravnkildé. Dimit. 1912, Lærer paa Børnehjemmet Holsteinsminde 1912—17, paa Stevns Børnehjem 1917—21, siden 1921 Forstander paa Jacob Michaelsens Minde.

Holte Børnehave er stiftet af Frk. Agnethe Holck, der i Aaret 1927 paabegyndte Børnehave i Villa „Jesta“ paa Birkholmsvej; i Aaret 1930 blev Hjemmet stats-
anerkendt. Børnehaven hargennem

Børnehjemmet „Jacob Michaelsens Minde“, Skodsborg.

Holte Børnehave.

Holte Børnehave, den nye Bygning.

„Solhuset“, Nærum.

Tiden udviklet sig saa stærkt, at det nu i Aaret 1931 paatænkte at flytte til Birkebakken, hvor Stifterinden lader opføre en Bygning, indrettet netop med Børnehav som Formaal.

Børnehavens Stifter Frk. A. HOLCK er f. 15 Oktober 1893 i Nysted. Datter af afdøde Borgmester Harald Julius Holck og Hustru Augusta f. Fenger; uddannet paa Niels Hjorts Skole. Vikarieret paa forskellige Hjem 1926—27.

Rekreatiohshjemmet „Solhuset“ i Nærum By tilhører „Den gensidige kvindelige Hjælpeforenings Sygekasse“, der er stiftet i Aaret 1867. Denne Hjælpe-Sygekasse ejer flere saadanne Hjem eller Stiftelser, bl. a. Stiftelserne i Korsgade 18—20 samt Gyldenløvesgade 12, begge i København.

Egentlig begyndte Rekreatiohshjemmet i Nærum, i Aaret 1889, i to mindre Villaer, der ejedes af Frøknerne Julie og Emma Barfred Pedersen; de skænkede Hjælpeforeningen en Kapital paa 40.000 Kr. samt Grunden, hvorpaa „Solhuset“ opførtes, og her blev da i Aaret 1912, den 15 Juni, det nye Rekreatiohshjem aabnet. Dette styres og forvaltes af Foreningen, medens den daglige Ledelse er underlagt MARGRETHE AGERBY, der siden 1928 har været Hjemmets Forstanderinde.

Helsebo i Holte er et for private Midler oprettet Rekreatiohshjem, der paabegyndtes i Aaret 1925 under Navnet „Søllerød Rekreatiohshjem“, og ejedes af Frk. A. Poulsen; i Aaret 1928 overtoges det af nuværende Ejerinde, Fru ANNA K. DUUS JOHANSEN, f. 9 Marts 1891, uddannet Sygeplejerske, virket paa Skodsborg Sanatorium 1916—22. Helsebo er meget smukt beliggende tæt ved Søllerød Sø, helt op til den smukke og idylliske Søllerød Kirkeskov. Hjemmet er nu udvidet og kan optage indtil 16 Rekonvalescenter.

J. C. SEIDENFADEN, Kasserer

f. 21 Februar 1869 i Ballerup, S. af Vilhelm S. og Hustru Maren Sophie f. Abrahamsdatter g. 1895 med Christine Wagner. Kontor- og Bogholderi-uddannet, Kasserer for Søllerød Sogns Sygekasse 1913, Regnskabsfører for kooperative Forretninger i Søllerød Sogn, Medlem af Hjælpekassen 1917—21.

Søllerød Sogns Sygekasse stiftedes 1 December 1862; efter Sygekassens Forhandlingsprotokol fortælles, at Stifterne var Fabrikejer Johnsen, Skodsborg; C. Hansen til Søllerødgaard; E. Agier til Egevang i Nærum m. fl. Sygekassen statsanerkendtes 1900, og talte da ca. 400 Medlemmer, nu tæller den ca. 2100. Sygekassens nuværende Formand er Sognefoged ERIK J. NIELSEN, Ny Holte; Kasserer J. CHR. SEIDENFADEN. En Medstifter har skænket

„Helsebo“, Holte.

Rudersdal Kro.

Sygekassen et Legat, „Agiers Mindelegat“. Renterne af dette Legat uddeles hver Nytaar til gamle og svagelige Medlemmer af Sygekassen.

Rudersdal Kro oprettedes i Aaret 1581 af Kong Frederik II som kgl. privilegeret Kro og Gæstgiversted; naar Kroen anlagdes netop her ved Rudersdal, var det en Følge af den paa den Tid anlagte Kongevej. Oprindelig hed Kroen „Rudestald“ og var gennem Aarhundreder Samlingsstedet for de Vejfarende; her skiftedes Post-

heste og i en kort Periode var her ogsaa Postsamlingssted. Ligeledes har der gennem Tiderne paa Kroen været reserveret Værelser til Kongerne. Saaledes havde Kong Frederik VII, der stadig paa sine Udflugter søgte til Kroen, sit eget Gemak her. Kroen ejes af A. FALK RASMUSSEN, der forhen var Ejer af Strandmølle Kroen, som han jo saa mesterligt har ført tilbage til sin oprindelige Skikkelse. Det er hans Tanke, at føre Rudersdal Kro tilbage til sin gamle Skikkelse, med de mange smaa gamle og morsomme Interiør, og det arbejdes der for Tiden ogsaa paa.

I Nærum By har der ikke i saa forfærdelig mange Aar været Kro eller Hotel. Egentlig stammer denne Bevilling fra Tiden ved Banens Anlæggelse, men dog kun som en Art Restaurationsbevilling; senere udvidedes denne til Hotelbevilling. I Bygningen, hvor Hotellet nu findes, har der forhen været Skole, en privat Realskole; i de sidste Tider, er denne Bygning dog betydeligt ombygget, saaledes sidst i Aaret 1921, da der tilbyggedes Hotellets Sal. Hotellet har siden 1919 været i PETER POULSEN'S Besiddelse, f. 30 Maj 1872 i Houendal. Hotelejer i Vedbæk 1909—19, siden 1919 Ejer af Nærum Hotel.

„Dronninggaard Mejeri“, der nu er en meget omfattende Institution indenfor Mejeribrancen, begyndte i Aaret 1890 under meget smaa Forhold; egentlig var det Fru Marie Hedetoft, f. Christensen, der begyndte denne Bedrift. Hun var uddannet Herregaards Mejerske, og begyndte et lille Mejeri paa Vesselsminde ved Vedbæk. Senere i Aaret 1895 udvidede man og anlagde „Dyrehavegaards Mejeri“, og endelig

P. Jensen Hedetoft

i Aaret 1900 grundlagdes da „Dronninggaard Mejeri“. Saaledes bestod da disse 3 Mejerier til Aaret 1915, i hvilken de alle underlagdes Dronninggaards Mejeri, som da blev Hovedforretningen. Stifteren af denne, nu saa omfattende Virksomhed, PETER JENSEN HEDETOFT, f. 19 Marts 1851 i Henne, Søn af Post og Landbruger Jens Nielsen og Hustru Dorothea Helen, f. Holst. Gift 1877 med Marie Christensen, R. af D., anlagde flere saadanne Mejerier, som da senere udskiltes til private

Nærum Hotel.

Ejere. Dyrehavegaard og Dronninggaard Mejeri ledes nu af Sønnen ANDREAS HEDETOFT, f. 10 Marts 1890 i Vedbæk. Gift 1917 med Augusta Binneboebeck. Formand for Nordre Birks Mejeriforening siden 1920.

Gartneriet „Waldmose“ i Øverød er grundlagt i Aaret 1893 af nuværende Indehaver, Gartner HANS CHR. JACOBSEN, f. 23 Januar 1867 paa Vejlegaard. Gift 1900 med Kirstine Andersen.

I Gartneriet Waldmose drives der særlig Bregner og Blomster.

Den upolitiske Lytterforening for Holte og Omegn stiftedes i Aaret 1930 af en Kreds af Borgere fra Sognet, med det Formaal at varetage Lytternes Interesser. Foreningens første Formand var Kontorist Wendt. Foreningen tæller ca. 100 Medlemmer, og dens nuværende Formand er NIELS M. PETERSEN, Banearbejder, f. 14 Maj 1897 i Faarup. Søn af Gæstgiver J. Chr. Petersen og Hustru f. Hedemann. Gift 1916 med Ida Marie Thomsen. Formand for Lytterforeningen siden 1931.

Dansk Kvindesamfunds Holte Kreds, stiftedes den 25 Marts 1918 som en Kreds under Landsforeningen. Holte Kredsen stiftedes af Fru Jutta Bojsen Møller, Fru Forfatterinde Gyrithe Lemche og Enkepastorinde Gudrun Jensen. Kredsens første Formand var Fru Sigvart Hansen, der beklædte denne Stilling til Aaret 1922. Holte Kredsen virker under de samme Former som Landsforbundet og tæller ca. 60 Medlemmer. Fra 1923—29 var Enkepastorinde GUDRUN JENSEN Kredsens Formand; nuværende Formand er Fru Skovridder ASTRID HOLTEN, f. 20 September 1874 i København. Datter af Etatsraad P. B. Kjær. Gift 1896 med Aage Isebrandt Holten. Næstformand er Enkepastorinde G. JENSEN; Kasserer er Fru JENSINE STEGER.

N. M. Petersen

GUDRUN E. M. JENSEN, Enkepastorinde JENSINE STEGER, Frue

f. 16 Marts 1859 i Selling, D. af Pastor Fr. D. Møller og Hustru Jutta Bojsen, g. 1882 med Sognepræst Ferdinand J., død 1925. Formand for Dansk Kvindesamfund Holte Kreds 1923—29, siden 1929 Næstformand.

f. 25 Marts 1872 i Gjettrup, D. af Gaardejer Jens Lauer- sen og Hustru Maren f. Nielsdatter, g. 1898 med Købmand I. Steger, S. af Per Mørch, Assens. Kasserer for Dansk Kvindesamfund, Holte Kreds, siden 1920.

Søllerød Sogns Murermesterforening er stiftet 1908 under Navnet Søllerød Sogns Murer- og Tømrermesterforening. I Aaret 1918 udskiltes Tømrerne, saaledes at Murer- mesterforeningen opstod. Formand er BENDIX PEDERSEN.

Holte Grundejer- og Kommunal-Forening stiftedes den 30 Maj 1905 under Navnet „Ny Holte Grundejerforening“. Blandt Stifterne maa her nævnes Handelsgartner C. J. Nielsen, Købmand Steger, Arkitekt Huld og Købmand Henriksen. Foreningens første Formand blev Handelsgartner C. J. Nielsen. Gennem Tiderne har Formandsposten været besat af forskellige Personer. Nuværende Formand er Fabrikant EINER HERMANN, f. 10 August 1878 i Fredericia, Søn af Købmand S. Hermann og Hustru Kristine Johanne f. Knüttel. Gift 1916 med Ingeborg Møller. I Aaret 1911 antog Foreningen sit nuværende Navn.

E. Hermann.

Dansk Røde Kors Afdeling for Søllerød og Vedbæk Sogn er stiftet den 22 Januar 1925. I Aaret 1917 var der i Holte stiftet en Samariterforening, denne indgik under Røde Kors Afdeling 1925. Foreningen har gennem Tiderne afholdt flere Foredrag og Kursus for Medlemmerne, i Samaritergerning og Nødhjælp

Afdelingen raader over et ret stort Forbindingsmateriale og Sygerekvisitter m. m. Stifterne af begge disse Foreninger var cand. polyt. C. E. AAGAARD og Fru FANNY AAGAARD. Foreningens Formand og Næstformand har siden Stiftelsen været de omtalte to Personer.

AXEL KOEFOED, Ridelærer

f. 14 Oktober 1881 i Odense, S. af Købmand Julius K. og Hustru Laura Karoline f. Fahnøe, g. 1914 med Gerda Henriette Meyer. Ridemester ved 11 Kavaleri, i De Forenede Stater ca. 10 Aar, oprettet Holte Rideskole 16 Februar 1929.

AGNES NIM, Musikpædagog

f. 28 Februar 1884 i København, D. af Slagtermester S. Arildsen og Hustru Mathilde f. Hansen, g. 1907 med daværende Premierløjtnant R. Th. N. Uddannet af Fru Anna Stockmarr, grundlagde den 31 August 1930 Holte Musikonservatorium.

HANNE CHRISTINE ANDERSEN, fhv. Distriktsjordemoder

f. 14 Juli 1861 i Sønderup, D. af Landmand Jens Hansen og Hustru, g. med Glarmester A. Andersen. Dimitteret 2 Juli 1890, Distriktsjordemoder i Holte 1 Januar 1913 til 1 Januar 1928.

CARL CHRISTIAN PETERSEN, Smedemester

f. 7 December 1880 i København, g. 1912 med Anna Margrethe Pedersen. Etabl. 1922 i Gl. Holte, Bestalling som Brandfoged for Gl. Holte Distrikt 10 December 1928, Reservekolonnefører i Røde Kors, Bestyrelsesmedlem i Søllerød Sogns Sygekasse.

J. F. V. WAGNER, Skorstensfejermester

f. 23 Juni 1885 i Øverød, S. af fhv. Skorstensfejermester W. og Hustru Anne Marie, g. 1905 med Ane Kirstine. Lært hos Faderen 1902, Mester 1 August 1919. Familien er Skorstensfejere i 3 Generationer.

EVALD HEBEL, Læge

f. 3 Septbr. 1898. Lægevidenskabelig Embedseksamen; Kar. laud. Vinteren 1924—25, derefter Amanuensis hos praktiserende Læge; paa Sø: Hans Hospital og Nykøbing F. Sygehus samt Reservelæge i Hæren, i Juli 1927 Nedsættelse som praktiserende Læge i Holte, fra Juli 1928 tillige knyttet til Søllerød Sanatorium som Reservelæge.

ASRA HASLUND, Danselærerinde

f. 4 August 1905 i København, D. af Gross. H. Roepstorff og Hustru Dagny f. Hummel Jensen, g. med cand. pharm. Erik Haslund, S. af afdøde Læge P. H. Oprettet Danse- og Gymnastikskole i Holte, uddannet i København.

HANS ANDERSEN, Tømremester

f. 4 Marts 1877 i Farringløse. S. af Landmand Rasmus A. og Hustru Louise f. Jacobsen, g. 1918 med Thola Trandberg. Etabl. i Holte 1903, Medlem af Bygningskommissionen, Brandfoged for Geels Skov Distrikt 1926, Vicebrandinspektør siden 1926, Vurderingsmand i Østifternes Brandforsikring og Hypotekforening.

OLUF HANSEN, Brandinspektør

f. 31 Maj 1880 i Farum. Brandinspektør 1821.

AAGE HOLGER FÆSTER CARLSEN, Installatør

f. 13 April 1894 i Hillerød, Søn af Dampmøller A. H. C. og Hustru Julie f. Fæster, g. 1925 med Elisabeth Salomon.

GENTOFTE KOMMUNE optager et Areal af ca. 4556 Td. Land, eller ca. 2515 ha, hvilket omtrent bliver ca. 25 Kvadratkilometer. Kommunen bestaar af 5 Kirkesogne nemlig: Gentofte, Hellerup, Maglegaard, Ordrup og endelig Skovshoved. Kommunen har Tingsted i København, hører under Københavns Amts nordre Birk, samme Rets- og Politikreds, Københavns Amtstuedistrikt, Københavns Amts nordre Lægekreds, Gentofte Skattekreds, Gentofte-Ordrup Skyldkreds, og Amtets 1 Folketingskreds.

GENTOFTE SOGN grænser til Brønshøj, Gladsaxe, Lyngby, Ordrup, Maglegaard og Hellerup Sogne. I Aaret 1918 er en mindre Del af Sognets sydøstlige Jorde underlagt Maglegaards Sogn, saaledes at Sognets nuværende Areal er ca. 1475 ha. Heraf optager Statsskoven Ermelunden ca. 72 ha, og den i Midten af Sagnet beliggende Sø, Gentofte Sø, tilhørende Staten, optager ca. 27 ha. Foruden findes der spredt rundt om i Sagnet en Del Eng- og Mosestrækninger. Jordene er gennemgaaende jævne og ret lavtliggende. I de sidste Tider er saa godt som alle Gaarde solgt til Udstykningselskaber og udstykkede til Villabebyggelse, Sagnet har helt Præget af sammenhængende Villabyer, kun adskilte ved enkelte større Ejendomme. En stor Del af Sognets Indbyggere har deres Virksomhed i Hovedstaden.

I Sagnet ligger Byerne Gentofte, med Kirke, Kommune- og Realskole, Amtssygehus, Bojsens og Hustrus Børneasyl, oprettet 1862, Alderdomshjemmet „Solhjem“ bygget 1904, udvidet 1914, et andet Alderdomshjem oprettet 1890 af Foreningen „Alderdomshjem“, flere Stiftelser som f. Eks. Lukas Stiftelsen, Husmoderskolen paa Vældegaard, Apotek med Bevilling af 1905, Banker og Sparekasser, Jernbanestation (Nordbanen), Posthus med Telegrafstation bygget 1905.

Jægersborg med Skole, Kaserne, Jægersborghus den tidligere „Schæffergaard“, siden 1909 Bolig for Prins Harald, Hotel og Vandværk m. m. Vangede — første Gang denne By nævnes, har den Navnet Wonwethe — med Skole bygget 1880, udvidet 1900. Menighedshus, Asyl m. m., samt Station paa Slangerupbanen, Stolpegaard, Fattig- og Forsørgelsesgaard for Gentofte, Gladsaxe, Herlev, Lyngby og Søllerød Kommuner oprettet i Aaret 1875. Endelig Bernstorff, der er en Villaby opstaaet i de sidste Tider paa Hovmarksgaards Jorde. Endvidere ligger i Sagnet Slottet „Bernstorff“ tilhørende Staten, og nu Bolig for Prins Valdemar.

MAGLEGAARDS SOGN, udskiltes den 1 Juli 1918 af Hellerup og Gentofte Sogne; det grænser til Ordrup Sogn og Øresund. Jordene er temmelig lavtliggende, men ret frugtbare. Sagnet danner een Sognekommune med Gentofte, Hellerup, Ordrup og Skovshoved Sogne, og hører under de samme Kredse.

Sagnet bestaar hovedsagelig af Villabebyggelser, der strækker sig fra Nord til Syd, alle opstaaet i den sidste Tid. I Sagnet er der bygget Skole i 1909, udvidet 1912. Vandværk m. m. Kommunens Raadhus bygget 1903, Kirke og flere større Landsteder. Ved Udskillelsen talte Sognets Indbyggere ca. 3400.

HELLERUP SOGN danner een Sognekommune med Gentofte, Ordrup, Skovshoved, og Maglegaards Sogne, og hører under de samme Kredse som disse; dets samlede Jordareal udgør ca. 367 ha. Sagnet grænser til Gentofte og Maglegaards Sogne samt til Øresund og endelig til Københavns Grund. Jordene er ret frugtbare, for største Delen meget muldede. Indbyggerantallet var i Aaret 1918: 10.529.

I Sagnet ligger Byen Hellerup, der først efter Klampenborgbanens Anlæggelse er opstaaet; før denne Tid tilhørte de fleste Jorde her Tuborg, Gl. Vartov, Mariendal, Onsgaard og endelig Øregaard. I den korte Tid fra Klampenborgbanens Aabning og til vore Dage er Byen vokset med en rivende Hastighed. Utallige Villabebyggelser opstod, og i Løbet af faa Aar fandtes der her en By, der dog stadig er i Udvikling. I Byen findes Kirke, Skole bygget 1904 og udvidet 1914, Hellerup Gymnasium, Statsskole for Drengene,

Øregaards Gymnasium, i Aaret 1918 overtaget af Kommunen, Hellerupgaard Gymnasium, og endelig Aurehøj Gymnasium, ogsaa i Aaret 1918 overtaget af Kommunen, Husholdningsskole, Jernbaneskole, Børnehjemmene „Dohns Minde“ af 1882, „Ove Hohlenbergsminde“ af 1886, Hellerup Apotek og Jernbaneapotek, Strandvejens Gasværk anlagt i Aaret 1892, Jernbanestation for Nord- og Kystbanen, Post- og Telegrafstation, Brandstation og Politistation. I Sognet ligger Tuborg Fabrikker, med den af Fabrikken i Aaret 1875 anlagte Havn, syd for denne ligger Hellerup Havn og nordligere Hellerup Lystbaadehavn. Af større Gaarde nævnes Rygaard og Øregaard, hvis store Park paa 7 ha i Aaret 1917 købtes af Gentofte Kommune og udlagdes som Folkepark i Aaret 1918. Endelig Lundsgaard, der i Aaret 1918 solgtes til Sct. Lukasstiftelsen.

ORDRUP SOGN danner en Sognekommune med Gentofte, Hellerup, Maglegaard og Skovshoved Sogne og hører under de samme Kredse som disse. Sognets samlede Areal udgør ca. 680 ha; heri er dog beregnet det i Aaret 1915 udskilte Areal, der er henlagt til Skovshoved Sogn. Sognet var før Aarhundredskiftet under Gentofte Sogn, og først ved kgl. Resolution af 1901 dannes der det nuværende Ordrup Sogn, der da atter i Aaret 1915 maatte afstaa det nuværende Skovshoved Sogn. Sognet grænser til Gentofte, Maglegaard, Skovshoved, Lyngby og Taarbæk Sogne samt til Sundet. Jordene er for en stor Del bakkede; ca. 100 ha af Arealet optages af Skov, saaledes ligger i Sognet en Del af Ordrup Krat og Charlottenlund Skov.

I Sognet ligger Byen Ordrup, der er sammenbygget med Villabyen Charlottenlund, med Kirke, Skole, opført 1900, Gymnasium, Katholsk Kirke og Kollegium, Christian IX og Dronning Louises Asyl for Smaabørn, oprettet i Aaret 1860, ny Bygning 1898, Børnehjemmet Christianshøje, Børnehjemmet Kana, Apotek, Alderdomshjem opført 1919, Bank, Filial af Københavns Sparekasse, Cykle- og Galopbane, Charlottenlund Jernbanestation, nyopført 1898, Post- og Telegrafstation m. m. I Charlottenlund Skov ligger Slottet af samme Navn, og mod Nord i Skoven det gamle Traktørsted „Grøndalshuset“. Ved Ordrup Krat ligger Havebrugsskolen „Vilvorde“, oprettet 1875. Desuden ligger som Led af Københavns Landbefæstning, Charlottenlunds Kystbatteri; herved ligger en smuk aaben Strandstrækning, kaldet „Fluepapiret“, der er en af Københavnerne meget søgt Sommertumleplads. Endelig skal nævnes blandt de større Lyststeder, der ligger i Sognet, Ordruphøj, Ordrupsdal og Ordrupgaard; sidstnævnte har en stor Malerisamling, tilhørende Etatsraad W. Hansen; den har været offentlig tilgængelig siden 1918.

SKOVSHOVED SOGN danner een Sognekommune med Gentofte-Ordrup-Maglegaards og Hellerup Sogne, hører under de samme Kredse som disse, og er udskilt ved kgl. Resolution af 6 Oktober 1915 fra Ordrup Sogn; det grænser til Ordrup og Taarbæk Sogne samt Sundet. Jordene er gennemgaaende jævne, hist og her noget bakket. Gennem de sidste Tider er saa godt som hele Sognets Kyststrækning blevet een Kæde af Villaer, og man tør sige, at Hovedbebyggelsen i Sognet er Villaer.

I Sognet ligger Byerne Skovshoved, allerede i det 13 Aarhundrede nævnt som Fiskerbyen „Scogshoueth“, med Kirke, Skole, bygget omkring Aarene 1906—08 i Pavillonstil, Asyl oprettet 1878, Kronprins Frederiks og Kronprinsesse Louises Asyl oprettet 1894, Nordsjællands Elektricitetsværk anlagt 1902, Bankafdelinger, Hoteller, Badeanstalter, flere Købmandshandeler m. m., og endelig Baadehavn anlagt 1869 og i Aaret 1919 overtaget af Kommunen. Endvidere Charlottenlund, dog kun den nordlige Del, med Traverbanen, flere store og smukke Landsteder saa som Sophiesminde, Skjoldgaarden og Egenæs, Klampenborg, dog kun den sydlige Del af Villakvarteret, med Jernbanestation nyopbygget 1898, Post- og Telegraf-Kontor, flere Hoteller, som f. Eks. Bellevue, og mange andre Traktørsteder, Dampskibsbro, Lystslottet „Hvidøre“, Christiansholmsfortet, „Emilie Kilde“ og endelig det ny opstaaede engelske Villakvarter „Christiansholm“.

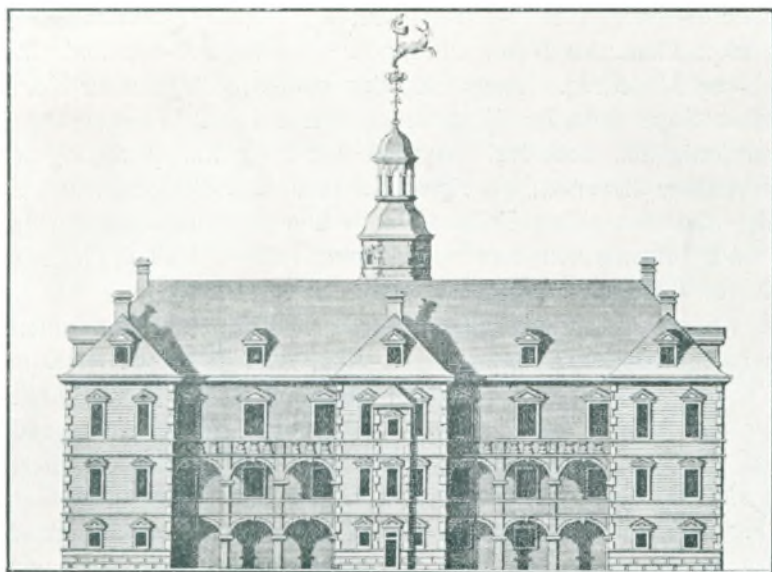
GENTOFTE KOMMUNE danner Indgangen til Nordsjælland; hist og her skimtes Overgangsformerne fra den midsjællandske Natur til den nordøstsjællandske, med sine Skove, Søer, maleriske Bakke- og Mosedrag. Langs hele den østlige Side grænser Kommunen til Sundet. Hver enkelt Sogn indenfor Kommunen griber i sine Arealer ind i hinanden, saaledes at man vanskelig kan beskrive, hvor det ene Sogn holder op, og det andet begynder. Gentofte Kommune hører til de rigest befolkede Landkommuner; saaledes opgives Indbyggerantallet ved den sidste Folketælling i den samlede Kommune til 48.370, saaledes fordelt i de under Kommunen værende Sogne: Gentofte 16.354, Hellerup 12.322, Ordrup 8154, Skovshoved 6086 og Maglegaard 5494.

Vi vil nu i de følgende Linier forsøge at gengive nogle Billeder fra Kommunens Historie, idet vi dog vil tage hele Kommunen under et og ikke Sogn for Sogn. At Kommunen i Oldtiden har været stærkt bebygget, tyder blandt andet det store og rige Oltidsfund paa, der er gjort ved Ordrup Mose i Aaret 1919. De forskellige ret spredt liggende Dysser og Gravhøje tyder paa, at ogsaa senere Tidens Folk har bosat sig her. De fleste af disse Fortidsminder er nu sløjfede, men man finder dog endnu i vore Dage ved Gentofte Station to ret anseelige Høje, der hedder „Brødrehøjene“. Navnet er egentlig Brød-højene og stammer sikkert fra den katolske Tid, hvor de Jorde, Højene ligger paa, hørte til Gentofte Kirke. Ved en af disse Høje døde i Aaret 1910 Forfatteren C. Brosbøll. En anden Gravhøj ligger ved Dyssegaard, og noget syd for Vangede By ligger Højen „Bavnehøj“. Tæt ved Snogegaard har der ligget en nu sløjfet Jættestue, og ved Anlægningen af Garderhøjfortet blev der ligeledes sløjfet nogle Gravhøje. I en af disse fandt man en Kiste, der var dannet af en udhulet Egestamme, antagelig fra Broncealderen. Paa det Areal, der nu optages af Hellerup Sogn, vides ikke at have ligget saadanne Oldtidsminder, men man har tæt ved Store Tuborg i en Mark fundet en Gravkiste, der antagelig er fra Stenalderens Slutning.

I Ordrup Sogn, eller rettere sagt paa de Arealer, der hører under dette Sogn, findes endnu flere Gravhøje, men Tallet har været langt større, idet mange er sløjfede. Der findes endnu ca. 10 Høje, der alle er skovbevoksede og ligger i Charlottenlund Skov. Om saadanne Gravhøje og Jættestuer i Skovshoved Sogn kendes intet.

Billedet af Kommunen for ca. 200 Aar siden er jo ganske anderledes end i vore Dage. Omkring Aaret 1750 skrives: Kommunen haver Byen' Gentofte, der bestod af 20 Gaarde og 40 Huse. Hertil regnedes tillige Ordrup og Vangede, som tilhørte Greven af Bernstorff, der havde givet Beboerne Skøde paa deres Ejendomme ogsaa for deres Efterkommere. Han havde tillige ophævet Fællesskabet og inddelt Markerne og fritaget Bønderne for Hoveritjeneste. Kort Tid efter flyttedes 14 Gaarde fra Gentofte By ud paa Markerne. Kirken skal have været meget smuk og tilhørte Vartov Hospital i København. Den har i Tidernes Løb gennem flere Perioder været underlagt Kirken i Lyngby, men har siden Aaret 1758 været selvstændig. I Byen fandtes et Hospital for 10 „Lemmer“, som havde deres Underholdning af Blokkene ved Kirsten Piiels Kilde i Dyrehaven og den hellige Kilde i Vangede By. Hvidøre bestod af nogle faa Huse og en Bagergaard. Skovshoved havde 42 Huse, hvis Beboere ernærede sig ved Fiskeri, og Fangsten bragte de daglig til København.

Ordrup havde 8 Gaarde og 16 Huse, og Vangede 15 Gaarde og 12 Huse. Heraf er 8 Gaarde i Aaret 1778 udflyttede. Der nævnes endvidere paa den Tid: Jægersborg, Charlottenlund, Bernstorff, Christiansholm, Sølyst og Lystgaardene Vilhelmsdal og Bellevue ved Dyrehaven, der begge havde en stor og smuk Have. Endvidere Mariendal, Tuborg, Constantia, tæt ved Charlottenlund, Vibehus, der var et Værtshus lige ved Nørrefælled, og Lundehuset ved Landevejen ca. en halv Mil uden for København. I Dyrehaven laa følgende Traktørsteder: Klampenborg ved Stranden og Fortunen ved den anden Ende af Skoven. Fra Slottet Jægersborg, forbi Bernstorff Slot til Charlottenlund Slots Haveport, gik en meget smuk Alle af høje Lindetræer.

Slottet Jægersborg paa Kong Fr. V' Tid. Efter Thuras Plan.

Jægersborg var i gammel Tid ikke noget Slot, men en Hovedgaard med en omliggende Landsby, der hed Ibstrup. Navnet Jægersborg fremkommer først paa Kong Chr. V' Tid. Han var en meget ivrig Jæger og opholdt sig ofte her paa Stedet for den rige Jagts Skyld. Det var ham, der omdøbte Ibstrup til Jægersborg.

Ibstrup var en ældgammel Herregaard, der menes at have været i Familien Ulfeldts Besiddelse. Den skulde saa senere være blevet solgt

til Kong Fr. IV. Dette er muligvis forkert, thi forskellige historiske Dokumenter mener at vide, at Gaarden allerede paa Kong Fr. II' Tid var underlagt Kronen. Et Dokument fra Aaret 1576 fortæller, at Kongen, da han opholder sig paa Ibstrup, lader Tyge Brahe kalde til sig for at tilbyde ham Øen Hveen som Len.

Om Ibstrups oprindelige Bygninger ved man intet, og først paa Kong Fr. II' Tid melder Historien noget om dette gamle kongelige Jagtslot. Mellem de mange Gaarde, Kongen havde, var Ibstrup, frem for alle andre, Stedet, hvor Kongen helst tog Ophold. Meget tyder paa, at der allerede omkring Aar 1570 har været indrettet standsmæssige Gemakker paa Ibstrup, hvor Kongen og hans Følge kunde tage ind. Ligeledes har der været Stalde, hvor de kongelige Heste kunde opstaldes. Disse Jagtslotte var som Regel forpagtet bort.

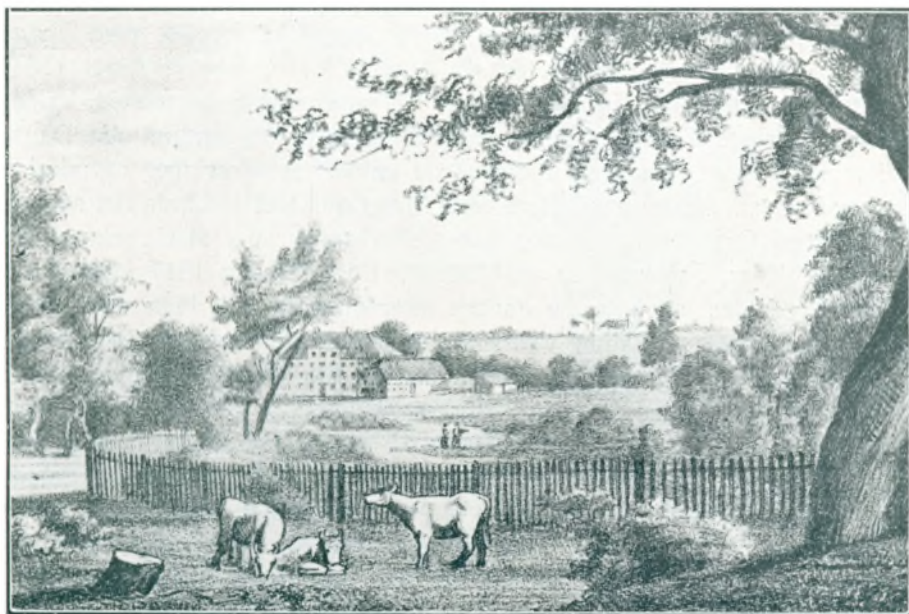
Ibstrup har saaledes været forpagtet til Lavrids Knudsen, der var Herredsfoged i Sokkelunds Herred. Ibstrubs Storhedstid oprinder imidlertid først i Kong Chr. IV' yngre Aar. Dronning Anna Katrine af Brandenburg fik overdraget Ibstrup til Ejendom, og i Aaret 1609 blev det besluttet at op-

Ermelundshuset.

føre en ny Bygning her. Det formenes, at denne blev opført paa det gamle Ibstrups Plads. Af Beretningerne fra den Tid ses, at Slottet først i Aaret 1611 kom under Tag. Efter Dronningens Død kaldtes Gaarden en lang Tid for „Kongelig Majestæts Gaard“, men med Byggeriet gik det kun smaat. Kalmarkrigen optog hele Kongens Interesse og Tid, og først omkring Aar 1618 sattes der Vinduer og Døre i det nye Slot. Man regner med, at Slottet stod færdig i Aaret 1620. Det var helt i hollandsk Renæssancestil omtrent som Badstuen paa Frederiksborg Slot eller Rosenborg Slot i København, der er opført i samme Periode. Slottet var i 3 Stokværk, og paa Facaden fandtes 3 korte Tværfløje eller Udbygninger. Paa disse fandtes atter mindre Altaner eller Karnapper. Mellem Tværfløjene var der i de 2 Stokværk aabne Gallerier baaret af svære Granitsøjler. Modsat denne Facade var der et meget anseligt sekskantet Trappetaarn. Slottet var helt omgivet af Grave, uden om Volde. Da Slottet endelig stod færdigt, har det sikkert været udstyret med megen Pragt. Omend ikke Slottet i den Forstand kunde benævnes som Sommerresidens, saa opholdt Kongen sig dog meget ofte her. I Slutningen af Chr. IV' Regeringstid var Ibstrup bortforpagtet som et særligt Len, man ved, at det i Tiden fra 1645—49 var forpagtet til Slotsskriver Peder Pedersen; det maa dog her forstaaes, at det var den til Slottet hørende Ladegaard eller Avlsgaard, der blev bortforpagtet, ikke selve Slottet eller Hovedgaarden. Kong Fr. III gav Ibstrup til Dronning Sophie Amalie, og i en kort Aarrække afholdtes der paa Ibstrup pragtfulde Hoffester, men saa kom Krigen med Svenskerne. 1659 laa Svenskekongens Hær omkring København, og en kort Tid opholdt den svenske Konge sig paa Ibstrup, dog lang Tid nok til at hans Mænd raserede og ødelagde meget paa Slottet. Efter Krigen fik Oberst Ruse Gaarden i Forpagtning; han lod Slottet istandsætte, ja tildels ombygge, og i Aaret 1664 kommer Stedet atter under Kronen. Kong Chr. V opholdt sig ofte her, og gav Slottet Navnet „Jægersborg“. I Aaret 1737 lader Kong Chr. VI det paa den Tid meget brøstfældige Slot ombygge; de øverste Stokværk blev aftaget og Taarnet nedrevet, da det truede med at falde sammen. Da Jægersborg blev underlagt Ryttergodset, fik en Kavaleriafdeling Standkvarter paa Slottet, men Slottets Dage var nu talte, og allerede i Aaret 1761 gives der Ordre til at lade Slottet nedbryde; kun enkelte Udbygninger blev staaende. Saaledes svandt da helt et af vor Fortids herlige Slotte.

Gaar man modsat Jægersborg og den gamle Fasangaard, kommer man over til Erme-

Schæffergaarden omkring Aaret 1838 (nu kaldet „Jægersborghus“).

lunden og Fortunen, der er Dele af de Jagtskove, der i sin Tid hørte under Jægersborg Slot. Nu er det de Steder, der mest har vundet Københavnerens Hjerter. Her, imellem Skove og Enge, ligger det gamle Ermelundshus, lige ved Ermelundsleddet. I gamle Dage laa her et Vangehus, der var

Bernstorff Slot.

Bolig for Hyrden, der havde Opsigt med Dyrene i Ermelunden. Senere blev det Bolig for Jagtsvende. En af disse, ved Navn Peder Bendsen, fik i Aaret 1762 Bevilling til at holde Traktørsted her, og i Slutningen af det 18 Aarhundrede fik Daniel Lulau Ejendomsret til Stedet samt Selvejerskøde. Han lod bygge et nyt Hus, da det gamle var meget forfaldent. Siden har det været paa private Hænder.

„Jægersborghus“ hed indtil Aaret 1909 „Schæffergaarden“,

og er oprindelig opstaaet paa den Tid, da Jægersborg Slot i Aaret 1747 var under Restaurering. Den blev bygget som Jagtstalde, thi de Byggearbejder, der var blevet foretaget paa Slottet, var ikke saa store, at der her kunde rummes saa mange Heste, som man havde Brug for, men kun kort Tid blev den anvendt efter sin Bestemmelse. I Aaret 1755 kommer Bygningerne paa Auktion og købt af Hofsnedker Diderich Schæffer, der gav den Navnet „Schæffergaarden“. Han lod den indrette til Beboelse, og Gaarden beskrives som en ret anselig trefløjet Gaard; Hovedbygningen og Sidelængerne er alle i eet Stokværk, bygget af Mur- og Fyrrebindingsværk. Antagelig er det den samme Schæffer, der lader Gaarden ombygge, men disse Byggearbejder foraarsagede, at han maatte forlade Gaarden. Flere Gange skifter Gaarden Ejer, og en af de sidste Ejere, Grosserer N. Smith Dahl skal have anvendt ret store Summer paa at forskønne den gamle Gaard. I Aaret 1909 solgte han den til Prins Harald af Danmark, der i Aaret 1909, den 26 Juni, ved Deklaration fik tillagt Gaarden Navnet „Jægersborghus“.

„Jægersborg Fasangaard“ med tilliggende store Park og Have, skriver sig fra omkring Aaret 1680, da den blev anlagt med Fasanjagt for Øje. Denne Del af Jægersborg Gods skænkede Kong Frederik V til sin Udenrigsminister J. H. E. Bernstorff, i følge Gavebrev af 7 November 1752. Denne Besiddelse er senere blevet betydelig forøget med andre omkringliggende Jorde af Jægersborg Gods, saaledes i Aaret 1761 og sidst i Aaret 1764. Paa dette saaledes opstaaede Gods, lod Ejeren i Aaret 1760 opføre et Sommersted, kaldet „Sommerhuset“, senere „Bernstorff Slot“. Dette staar i alt væsentlig endnu den Dag i Dag, saaledes som det blev bygget, naar lige undtages de enkle Restaureringer og mindre Ombygninger, Tiden har krævet. Slottet var i Bernstorff Slægt til Aaret 1812, da det solgtes for 225.000 Rdl. til Etatsraad Ole Borch, der dog Aaret efter sælger det til Gehejmestatsraad og Justitsminister Fr. Kaas, Salgsummen var 280.000 Rdl. I Aaret 1817 sælges det til Plantagejer Chr. Mac Evoy, der lod anlægge Parken efter engelsk Stil. Han døde 1838 og efterlod sig Slottet i meget forfalden Stand. Ved Auktion samme Aar køber Krigsassessor P. Kalko Slottet for 25.850 Rdl, og Aaret efter køber samme Ejer Jordegodset, der indtil nu havde været i Bernstorffs Slægts Eje. Det var egentlig Tanken, at Slottet skulde have været nedrevet, men i Aaret 1842 køber Kong Chr. VIII saavel Gaard som Gods for 100.000 Rdl., Kongen lod Slottet istandsætte og benyttede det som Sommeropholdssted. Efter Aaret 1848 blev Slottet Statsejendom og var i ca. 10 Aar udlejet, indtil Aaret 1854, da daværende Prins Christian fik Slottet til Sommerresidens. Var Slottet og Stedet gennem Aarene misrøgtet og lagt øde, og ofte havde skiftet Ejer, da oplevede det nu en Renaissance; i næsten et halvt Aarhundrede blev Slottet Bernstorff Landets Residensslot i de skønne Sommermaaneder. Utallige fremmede Monarker og Fyrster har her aflagt saavel

Landet, som dets Konge, Kong Chr. IX, Besøg. Efter Chr. IX' Død blev Slottet Prins Valdemars Sommerresidens. Kommunens Beboere lod i Aaret 1913 rejse et Mindesmærke i Form af en Obelisk, paa Pladsen ved Jægersborg Alle, kaldet „Femvejen“, for Kong Chr. IX og Dronning Louise. I Aaret 1783 lod Bønderne paa Godset, til Minde om Bernstorffs velsignelsesrige Virksomhed, rejse en Støtte til Ære for ham; Støtten staar paa Gentofte Bakke, og er en ca 7 m høj Obelisk, udført i Marmor af Kunstneren J. Wiedewelt, „Charlottenlund“ var oprindeligt Dyrehave til Ibstrup, og som vi har set paa forskellige Billeder fra det gamle Ibstrup, ligger det nær paa Vejen ned gennem Jægersborg Alle forbi Bernstorff, og fortsætter helt til Slottet „Charlottenlund“.

I det 17 Aarhundrede findes ofte i kongelige Brevakter nævnet Skovvogterhuset ved Vejen fra København til Helsingør i Ibstrups Dyrehave. Hvorledes denne Del af den kongelige Dyrehave har været bortforpagtet, skal vi senere komme tilbage til, og straks nu begynde paa Charlottenlunds Historie paa den Tid, da Ulrik Frederik Gyldenløve kommer i Besiddelse af den. Saa vidt man ved, sker dette ved Skøde udstedt den 1 Maj 1671, thi da tilskødes der Gyldenløve af Oberst Ruse, den daværende Besidder, en Bygning; mulig er det den før omtalte Skovvogterbolig, med det til denne hørende Rettigheder i Dyrehaven. Gyldenløve ofrer da meget paa Bygningerne og anlagde rundt om i Skoven Fiskedamme og fremkommelige Lystgange, Kongen tilskødede ham da i Aaret 1772 „Den lille Dyrehave ved Ibstrup“ til Arv og Ejendom, for paa denne Maade at holde ham skadesløs for hans Forbedringer af Stedet; Skovens Udstrækning var ca. 1830 Alen i Længden og 1200 Alen i Bredden, eller omtrent samme Areal som i vore Dage. Fra den Tid Gyldenløve blev Besidder af Skoven, kaldes den ofte „Gyldenlund“, men allerede i Aaret 1680 krævede Kongen Skoven tilbage, og Gyldenløve fik i Stedet Skjoldnæsholm.

Foruden Lyststedet, som Gyldenløve lod bygge, laa der i Skoven, eller rettere sagt helt nede ved Stranden, en Gaard. I Aaret 1690 lod Kongen Lyststedet, eller som det benævntes „Det kongelige Lysthus“, ombygge. Det anvendtes af de kongelige Herskaber i de Dage, der holdtes Hof paa Jægersborg; Lysthuset var ikke indrettet til Beboelse, men kun som et Tilflugtssted ved Sommerudflugter. I Begyndelsen af det 18 Aarhundrede blev Gyldenlund skænket til Kronprins Christian, senere Chr. VI; han var da en Yngling paa 17—18 Aar og lod Lysthuset tildels ombygge, men faa Aar efter, at han besteg Tronen, skænkede han Gyldenlund til sin Søster, Prinsesse Charlotte Amalie. Hun lod Lystslottet helt ombygge, og disse Ombygninger skete omkring Aarene 1731—33. Byggematerialerne blev taget fra Københavns Slot, som Chr. VI straks efter sin Tronbestigelse lod nedrive; Prinsessen døde 1782, og Lystslottet overgik da til Staten. Det havde nu faaet Navnet „Charlottenlund“, hvilket det jo kaldes endnu. Ogsaa dette Slot blev i en Tid, da Fjenden opholdt sig i Landet, tildels ødelagt; saaledes i Aaret 1807, da der var en Masse Englændere paa Slottet. I en kortere Tid boede Prinsesse Louise Charlotte og hendes Gemal, Landgreven af Hessen, herude. Da Kronprins Frederik i Aaret 1869 blev formælet, blev Charlottenlund

Charlottenlund Slot omkring Aar 1800.

anvist ham som Sommerbolig, og som Konge opholdt han sig meget ofte herude. Det af Prinsesse Charlotte Amalie opførte Lystslot stod saa godt som uforandret til omkring Aaret 1880.

Bygningen var ikke særlig stor, og for at raade Bod paa dette, lod man i Aarene 1880—81 opføre nogle Sidefløje. Ligeledes rejste man over den gamle Frontspids en med Spir prydet Kuppel. Nogle Aar senere lod man opføre Kavalerbygningerne, der ligger langs den offentlige Vej, lige overfor „Over Stalden“. Paa denne Plads laa tidligere den egentlige Slotsforvalterbolig. Slottet fik derved det Udseende, som vi kender nu i vore Dage.

Dyrehaven ved Ibstrup blev senere kaldt den lille Dyrehave og endnu senere Gyl-lendlund. Siden Aaret 1782 hedder den Chartottenlund Skov. Det var Lunden nærmest

Teltene i Charlottenlund, som de saa ud i sin Tid.

ved København og kendt og elsket af alle Københavnerne, der søgte herud til Skovture og Fester. Man ved, at Kongen i Aaret 1663 gav sin Kammertjener, Jacob Pedersen, Ret til at holde Værtshus i den lille Dyrehave ved Ibstrup. Tillige maatte han lade indrette alle Slags Spil og Lege, og hvad der iøvrigt hørte til et Værtshus. Der fandtes ogsaa i Skoven mange smukke og sjældne Træarter, og i hele det 18 Aarhundrede blev den benyttet og hørte under Slottet som Park. Mest kendt er dog Forlystelserne i Charlottenlund, der jo er af meget ældre Dato end Dyrehavens. Disse begyndte først omkring Midten af det 18 Aarhundrede. Af disse folkelige Forlystelser er der i vore Dage intet tilbage. Teltene og Gøglerne er flyttet til Dyrehaven. Endnu ligger her, omend af et andet Udseende, Grøndalshuset, hvortil Københavnerne om Søndagen søgte ud for at spise og more sig, medens Ungdommen fik sig en „Svingom“ inde i Grøndalshuset.

„Over Stalden“ er ikke saa gammel, og stammer antagelig fra Aarene omkring 1830. Dens Tilblivelse skyldes et Modelune. Det var i Begyndelsen af det 19 Aarhundrede blevet Mode at ride til Charlottenlund, men da man ikke maatte medtage Hestene i Skoven, fandt en afskediget Løjtnant, ved Navn F. Wiglar, paa, at indrette en Bygning til Stald. Tanken slog an, og allerede 2 Aar efter laa Bygningen færdig, smukt opført i Bindingsværk. Den fik Navnet „Over Stalden“, og dette stammer fra, at der over selve Staldbyg-

Grøndalshuset i Charlottenlund Skov, Aar 1810.

ningen blev indrettet et fornemt Konditori i smukke stilfulde Værelser for det bedre Publikum, der ikke ønskede at besøge Teltene,

Foruden de to her omtalte Traktørsteder, rejste der sig mange flere af denne Art rundt omkring i og ved Skoven. Særlig Skovløberhusene fik i Begyndelsen af vort Aarhundrede stort Besøg. Hertil søgte Københavnerne om Søndagen paa Familieskovturen.

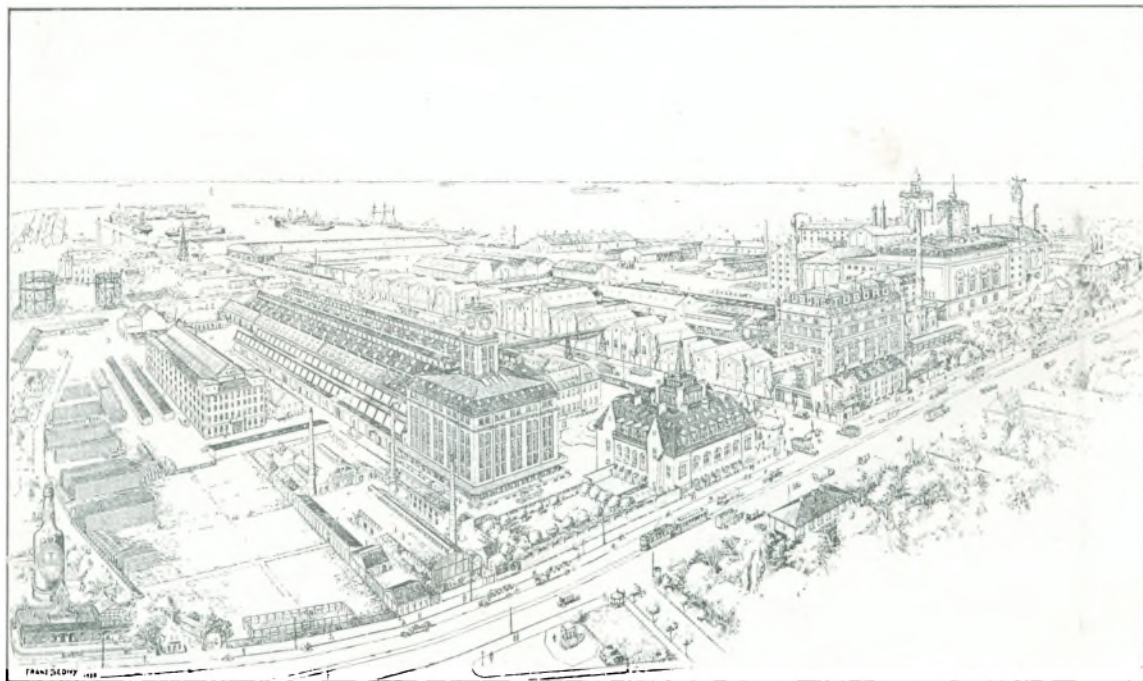

„Over Stalden“ i det 19 Aarhundrede.

Slutningen af forrige Aarhundrede medførte store Spekulationer med Grundene ved Charlottenlund. Tid efter anden opstod her Villa ved Villa. Fra Begyndelsen kun som Sommervillaer, men efterhaanden som Helaarsbeboelse, og der findes, med Undtagelse af „Fluepapiret“, snart ikke et Sted, hvorfra man kan nyde Udsigten over Øresund. Den gamle Allé, der fra Charlottenlund gaar forbi Bernstorff til Jægersborg, blev først i Midten af forrige Aarhundrede aabnet for Offentligheden.

Fra Charlottenlund Slot fortsætter vi ind mod Hovedstaden, og paa Strækningen ind til Hellerup laa flere Traktørsteder. Efterhaanden opstod her Villa ved Villa, og Traktørstederne nedlagdes. Vi kommer nu til Hellerup og Tuborg.

Store Dele af de Jorde, hvor nu Hellerup og Tuborg ligger, hørte i gammel Tid under Vartov. Før den Tid var hele Arealet optaget af Lersøen, hvorfra Hovedstaden forsynedes med Vand. Her laa, som saa mange andre Steder paa den Tid, flere Vandmøller og blandt disse en, der hed Rosbækmølle, og under denne hørte en Gaard af samme Navn. Allerede i Aaret 1350 nævnes denne Gaard, i Forbindelse med en Del Gods, sammen med Landsbyen Serritslev, der laa ved Gentoftes Sognegrænse. Den omtalte Mølle laa helt nede ved Stranden, omtrent paa det Sted, hvor nu Tuborg Fabrikker ligger. Saavel Gaard som Mølle hørte under Kirken, men kom efter Reformationen under Kronen. I Aaret 1524 overdrager Kong Fr I Rosbæk Mølle til Borgmestre og det menige Borgerskab i København, for et Tidsrum af 10 Aar, men meget tyder paa, at Kongen allerede i Aaret 1532 tog Møllen tilbage og forpagtede den til Rentemester Kristiern Hviid. En Tid lang er der stille om Møllen; Ufredstider i Landet var vel Grunden hertil. Omkring Aaret 1561 synes det, som om Møllen er nedlagt, og Navnet Rosbæk Mølle menes at dække over en eller to Gaarde ved Stranden. I Aaret 1577 ophørte Forpagtningen af Gaarden, og den lagdes under Slottet i København, og blev vist nærmest betragtet som en Art Lyst- eller Jagtgaard, idet de kongelige Dyrehaver strakte sig helt hertil. I Aaret 1585 ansattes en Mand, ved Navn Peder Kiøn, som Forvalter paa Gaarden, og han fik kongelig Tilladelse til at holde Værtshus derude. I Aaret 1586 opholdt Kongen

Tuborg Fabrikker, der nu optager Vartovs Jorde.

Tuborgs Havn og Fabrikker.

nu saa omspændende Fabriksanlæg, maa vi betragte de sidste Billeder af Vartovs Historie. Omkring Aaret 1726 var Bygningerne saa elendige, at Hospitalet ikke mente at kunne se sin Fordel i at lade dem istandsætte, og Kongen gav da sit Samtykke til at sælge saavel Gaard som Jorde. Jordene var paa Landsiden 6 Tdr. Hartkorn og paa Strandsiden 7 Tdr. Hartkorn. Disse var, som Areal betragtet, langt de største. I Aaret 1729 blev saavel Gaard som Jord solgt for 850 Rdl. til Berntsen fra Store Ravnsborg. I Slutningen af det 17 Aarhundrede lod en Mand, ved Navn Jonas Tue, paa en Parcel herude bygge et lille Hus. — Der var straks efter Salget af Vartov gaaet Spekulation i dets Jorde. Man solgte og mageskiftede, og der fulgte en lang Række forskellige Ejere. Tæt ved Vartov laa en Kilde, som paa den Tid besøgte meget, og da Tues Hus laa tæt ved, blev det snart Traktørsted under Navnet Tueborg. Dette er Oprindelsen til det nuværende Tuborg.

Tuborg Linien, nu tilgængelig for Offentligheden.

Tuborgs Administrationsbygning.

sig derude og udstedte et Missive, bærende Navnet „Vartho“, det vi senere kender som Vartov. Vi kommer nu ind i det næste Aarhundrede, hvor der sker store Begivenheder paa Vartho. Kong Chr. IV lod da alle Lemmerne paa Helligaandshospitalet i København flytte derud, og Aaret efter fik Hospitalet kongeligt Brev paa Gaarden Rosbækgaard, der dog i Brevet benævnes med Vartho.

Tuborgs Fabrikker optager, som før nævnt, store Dele af Vartovs Jorde, men inden vi nærmere begynder en kortere, historisk Beskrivelse af dette,

men efterhaanden som Stedet blev mere og mere søgt, og Landliggerne kom herud, opstod snart et nyt Tueborg med en tilhørende lille Gaard, der blev kaldt Lille Tueborg. Gæstgiveriet paa Tueborg menes at være fortsat helt op til Begyndelsen af det 18 Aarhundrede. Sandsynligvis er det nedlagt i Aaret 1797. I en lang Arrække var den største Del af Vartovs Jorde

Mineralvandsfabrikken og Administrationsbygningen.

hurtigt til den Erkendelse, at Ejendommen, paa Grund af sin Beliggenhed, særlig egnede sig for industrielle Virksomheder, og i Særdeleshed saadanne, hvor der kunde være Tale om Artikler, hvis Transport medførte store Udgifter. Interessentskabet besluttede saa kort Tid efter Købet at overdrage Ejendommen til et Aktieselskab for det samme Beløb, det selv havde givet. Den 13. Maj 1873 blev Aktieselskabet Tuborgs Fabrikker stiftet, med det Formaal at fuldstændiggøre og udnytte dette Havneanlæg og drive Fabrikker her.

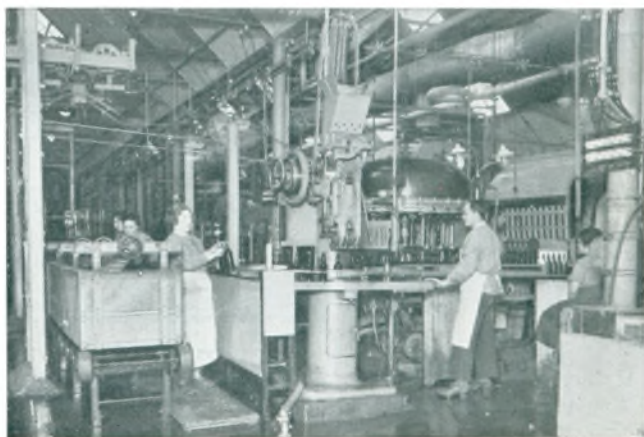
Det nye Aktieselskab startede med en Aktiekapital paa 1 Million Rdl., og de førnævnte Herrer dannede, sammen med Fabrikant, cand. polyt. G. A. Hagemann, Selskabets første Bestyrelse. Selskabet bestemte sig for at lade opføre et paa Export baseret Bayerskøl Bryggeri, et Glasværk til de for Fabrikationen nødvendige Flasker, en Gødningsfabrik og en Svovlsyrefabrik. Tillige lod Selskabet opføre Boliger for Arbejderne og oprettede Skoler for Børnene.

Glasværket og Gødningsfabrikken fik en kummerlig Skæbne, men Pladsen her tillader ikke at komme nærmere ind paa dette. Det blev trange Tider for Bryggeriet i Begyndelsen; hvad det formaade at tjene ind, maatte det give ud paa andre Virksomheder, og man besluttede derfor i Aaret 1880 at afhænde Glasværket. Gødningsfabrikken laa stille hen en lang Aarrække.

Bryggeriet, der var beregnet paa en aarlig Produktion paa 26.000 hl Øl, kunde med Glæde se Produktionen stige. Allerede Aaret efter var man paa 42.000 hl, og nu fulgte Udvidelse paa Udvidelse. I Aaret 1890 købte Tuborgs Fabrikker en lille Mineralvandsfabrik, Absalon, paa Vesterbro og flyttede denne ud til Tuborg, og i Aaret 1892 anlagdes ved Fabrikken en ny Fabrik for Fremstilling af flydende Kulsyre. Denne solgtes i Aaret 1903 til Nordisk Kulsyrefabrik.

Tuborg er ikke alene Gentofte Kommunes største industrielle Virksomhed, men er ogsaa en af Landets største Bedrifter. Ved dens Havn blev der, efter Overenskomst med Københavns Havnevæsen, anlagt en Petroleumshavn med dertil hørende Tanks. Ligeledes sluttedes der Forbindelse med det Store Nordiske

samlede under Tuborg, men i de følgende Aar udstykkedes nu den samlede Ejendom, og en Parcel heraf, ved hvilken der fandtes et Havneanlæg, ejedes fra 1868—73 af Grosserer H. P. Prior. Denne Parcel afhændede han i Aaret 1873 til et Interessentskab bestaaende af: Højesteretsadvokat G. Brock, Grosserer P. W. Heyman, Grosserer R. Puggaard og Etatsraad C. F. Tietgen. Købet var ikke foretaget i nogen bestemt Hensigt, men fordi man fandt, at det var en god Handel. Man kom dog

Tappe- og Crown Cork Propmaskinerne paa Tuborg.

Telegrafelskab, hvis Dampere i mange Aar søgte Havnen. Aar efter Aar blev Fabrikkerne udvidet, men at beskrive de mange forskellige Bygninger vil tage for megen Plads her, dog kan vi nævne, at Fabrikken siden Verdenskrigens Ophør har anskaffet Nyanlæg for mere end 22 Millioner Kr., hvortil kommer Vedligeholdelser m. m., der beløber sig til flere Millioner Kroner. Man forstaar, at det er Millionbeløb, der ved denne Virksomhed kommer dansk Industri og Haandværk til Gode.

I Aaret 1928 erhvervede Tuborgs Fabrikker Ejendommen Nørre Ellegaard i Gentofte, med dertil hørende 100.000

Kv. Al. Jord. I Gaardens Bygninger indrettedes Forsamlingsaal og Boliger for Arbejderne, medens Jordene udlagdes til Kolonihaver. — Endelig skal nævnes, at Havnen i Aaret 1929, efter flere Aars Arbejde, kunde indvies den 13. September, og at Tuborgs Fabrikker den 30. December 1930 oprettede „Tuborgfondet“, med en Begyndelseskapital paa 1 Million Kroner Aktier i De Forenede Bryggerier. Fondet har samfundsgavnligt Formaal og støtter særlig dansk Erhvervsliv. I Aaret 1894 indgik Tuborgs Fabrikker under „De Forenede Bryggerier“. Aaret før, den 15. December, døde Tuborgs Fabrikkers mangeaarige Driftsleder, Etatsraad Philip W. Heyman. I et Aar var da Driftsledelsen underlagt Otto Heyman og Benny Dessau, men ved Sammenslutningen med De Forenede Bryggerier fraaadt Otto Heyman, medens Benny Dessau blev Tuborgs Fabrikkers Driftsleder og De Forenede Bryggeriers administrerende Direktør.

Et Billede af Fabrikationens Udvikling i Tal viser os bedst den rivende Udvikling, Tuborgs Fabrikker gennem Aarene har gennemgaaet. I Aaret 1876 produceredes ca. 15.500 Hektoliter, og der beskæftigedes ca. 100 Arbejdere. I Aaret 1900 produceredes ca. 220.800 Hektoliter Øl og 2.350.900 Flasker Mineralvand, og der beskæftigedes 470 Arbejdere. I Aaret 1930 produceredes 475.100 Hektoliter Øl og 25.684.700 Flasker Mineralvand, og der beskæftigedes 1350 Arbejdere.

Litt.: De Forenede Bryggerier 1891—1916 (Karl Meyer). Kemisk Maanedssblad, 11. Aargang 1930. Trap: Danmark. Eiler Nystrøm: Gentofte Sogn i Fortid og Nutid.

Om de kongelige Slotte Jægersborg, Bernstorff og Charlottenlund har vi tidligere fortalt samt fremdraget enkelte Billeder fra den Del af Kommunen; vi vil da nu vende tilbage til Kommunens Historie for den øvrige Dels Vedkommende, dog maa vi sige, at

Aftapningsanstalten paa Tuborg.

Administrationsbygning, Mineralvandsfabrik, Laboratoriebygning, Exportbygning.

det af Hensyn til Pladsen kun kan blive enkelte Billeder, i Lighed med forudgaaende Beskrivelser, dog saaledes at man faar et Helhedsindtryk af forrige Tidens Historie i Gentofte Kommune.

Gentofte By er sikkert Kommunens ældste Boplads, og med Sikkerhed kan det siges, at længe før Tiden omkring det 12 Aarhundrede var Stedet, om vi saa maa sige, koloniseret. Senere i Tiden viser det sig, at den da stormægtige Roskilde Bispestol ogsaa her ejer Ejendomme eller Jordegods. I Slutningen af det 15 Aarhundrede findes der 16 Bøndergaarde i Gentofte By. Den laa smukt paa et Bakkedrag ved Gentofte Søes østre Side, og saavidt skønnes var Gentofte By lige op til det 17 Aarhundredes Midte en ren Bondeby. Først paa den Tid begynder der at opstaa Landsteder herude; saaledes nævnes som et af de første saadanne Landsteder for mere almene Personer (thi alt har vi jo beskrevet de fyrstelige Landsteder og Slotte) Rentemester Jørgen Rosenkrantz til Keldgaard, der køber en af Kronens Gaarde. Det er sikkert denne Gaard, der senere fremkommer under Navnet „Dronningens Gaard“, thi Rosenkrantz, som købte Gaarden 1649, afstaar den atter 1666 til Kronen. Men efter Tidernes skiftende Besiddere blev Gaarden til sidst helt Avlsgaard, og i Begyndelsen af det 18 Aarhundrede forsvinder Gaardens Historie helt. Som den eneste Lystgaard i Gentofte By i Tiden omkring Midten af det 18 Aarhundrede nævnes „Kløchers Gaard“. Senere, inden det 18 Aarhundrede er til Ende, er der opstaaet flere Lyststeder herude. I Byen laa en Kro, der første Gang nævnes omkring Aaret 1660, men et Aarhundrede efter opstaaer der nok en Kro, der dog atter nedlagdes. Tid efter anden gik de fleste Gaarde ud af Bøndernes Eje og blev Lystgaarde; saaledes gik det med „Heslegaard“, „Søgaard“ samt „Rygaard“, medens „Lundegaard“ egentlig aldrig kan siges at have været Bondegaard. I Aaret 1775 opstaaer Landstedet „Søholm“, bygget af Jacob Holm; i Begyndelsen af det 19 Aarhundrede kom det i J. Davids Besiddelse, og han udvidede og forskønnede Ejendommen meget.

Byen Vangede har mere bevaret sit Landsbypræg. Det vides, at Dronning Margrethe har haft Gaarde og Jordbesiddelser i Vangede, og ligeledes har Roskilde Bispestol ejet Jordegods i Byen. Men den største Jordbesidder i Vangede synes at have været Universitetet i København. Vartov Hospital ejede ligeledes Gaarde i Vangede By. I Svenskekrigen blev Vangede By helt lagt øde af Fjenden, og først omkring Aaret 1660 kom Bønderne tilbage og begyndte at bygge Boliger. Af Gaarde i Vangede By nævnes, før

Strandvejen udfor Bellevue i forrige Aarhundrede.

Svenskekrigen, 8 Gaarde tilhørende Kronen, 4 laa under Vartov, 1 under Universitetet. I Aaret 1766 udskiftedes Gaardene. Noget nord for Byen ligger Stolpegaard, der siden 1875 har været indrettet som Fattiggård og Forsørgelsesanstalt for Gentofte, Lyngby, Søllerød, Herlev og Gladsaxe Kommuner, og endelig maa nævnes Vintappergaarden og Bakkegaardene.

Emilie Kilde.

Kommer vi til Ordrup By, da har ogsaa her Bispestolen haft Jordegods, men før den Tid hørte det meste af Byen under Klosteret i Esrom. Kong Hans fik dog af Roskildebispens, Johan Jepsen, mageskiftet Gaarde i Ordrup, saa det synes, som om Kongen ejede de fleste af Ordrup Gaarde, som han underlagde sin Besiddelse her. Byen var den første af de Bernstorffske Landsbyer, der udskiftedes. Før Udskiftningen laa Byen ret afsondret, men efterhaanden, som de mange Lyststeder opstod, kom den ind i Københavns Hovedrute. Den ældste af disse Landsteder eller Lyststeder menes at være Ordrupgaard, og umiddelbart efter følger da det ene Landsted efter det andet. Vi nævner blot Navne paa disse Lyststeder, Skovgaard, antagelig fra Aaret 1810, Krathuset, Ordruphøj og Ordrupdal m. fl.

„Hvidøre“ kaldes en kongelig Gaard, og allerede i Middelalderen, paa Kong Hans Tid, blev, som før nævnt, de fleste af Ordrup Gaarde underlagt denne kongelige Gaard. Hvidøre var i det 14 og 15 Aarhundrede et vigtigt Udskibningssted; saavel i Kong Hans, som i Chr. II' Tid, var det sikkert hyppigt besøgt af disse to Konger. Kort Tid efter, at Fr. II havde tiltraadt Regeringen, nedlagdes Hvidøre som kongelig Gaard; gamle Akter beretter om Møller og Vandmølleindustri paa Hvidøre.

Paa den Plads, hvor den gamle Hvidøre Gaard laa, lod Vitus Bering opføre et Landsted og kaldte dette „Hvidøre“, men ved Chr. V' Tronbestigelse omdøbtes det til „Kristiansholm“ og blev atter kongelig Ejendom, Kongen skænkede det til Dronning Charlotte Amalie, der 1672 solgte det til Ulrik Frederik Gyldenløve. Atter 1678 kommer Hvidøre ind under Kronen, men omkring Aaret 1720 nævnes Hvidøre og dets Bygninger som værende aldeles forfaldne. I Slutningen af omtalte Aarhundrede kommer Kristiansholm paa private Hænder, og dets Forfaldstid var forbi. Det var Just Fabricius, der købte Stedet, og han lader opføre en ny Hovedbygning. Nu følger forskellige fornemme Ejere, indtil det i Aaret 1914 sælges til Greve Carl Moltke. Arealerne omkring Kristiansholm blev i Begyndelsen af vort Aarhundrede udstykkede, og der rejstes herpaa det nuværende Villakvarter. Det nuværende Hvidøre opstod af en Bygning kaldet Vilhelmsdal og den gamle Skolelod; begge købtes af Legationsraad Fr. Chr. Bruun i Aaret 1871. Han lod opføre det nuværende Hvidøre, og hans Enke solgte Stedet i Aaret 1906 til de to danske Kongedøtre Dronning Alexandra af England og Kejserinde Dagmar af Rusland. I de allersidste Tider er Hvidøre solgt, dets Jorde omdannede og noget underlagt kommunale Foretagender.

Blandt de Lyststeder, der opstod herude, maa lige nævnes „Sølyst“, oprindeligt kaldet „See-Lust“, der skrives sig fra Aaret 1724. Det er grundlagt af en Kræmmer ved Navn J. Frøichen, der indrettede et Katuntrykkeri. Han gik dog Fallit, og i Aaret 1753 køber Etatsraad Just Fabricius Stedet og lader de daværende Bygninger helt omdanne til Lystgaard. Efter hans Død skiftede Sølyst gentagne Gange Ejere, og i Aaret 1776 kommer det i Greve

H. E. Schimmelmans Eje. Han lod den da kendte „Dyrehavskilde“ lede hertil, og opstillede tæt udenfor sin Have en ny Kilde, kaldet Emilie Kilde, til Minde om hans første Hustru Emilie f. Rantzau. En af de senere meget kendte Personer, der havde dette Lyststed var Emil Glückstad.

Skovshoved har sikkert i Middelalderen været et Fiskerleje, der kun i Fangsttiden var beboet; først omkring det 16 Aarhundrede tales der om en egentlig fast bosiddende Befolkning i Skovshoved, der levede af Søen. Saaledes nævnes en halv Snes Husmænd, der, som Afgift af den Jord deres Hus stod paa, gav til Kronen en Fjerding Torsk^h aarlig. Men allerede i det 18 Aarhundrede er Folketallet stærkt steget her, og ligeledes Husenes Antal. Under Svenskekrigen led Skovshovedindbyggerne megen Skade, og flere af dem blev taget til Fange af Svenskerne. Omkring Aaret 1660 oprettedes der Kro i Skovshoved, og nu er denne Kro blevet til et stort Badehotel. I Aaret 1869 anlagdes Havnen. De sidste Tider har ogsaa her i Skovshoved sat sit Præg, nu flourer her Sommeren igennem et livligt Turistliv; saa godt som alle Rum er optaget af Sommergæster. Villa paa Villa har rejst sig fra Kommunens sydligste til dens nordligste Spids, alt optages af Bebyggelse.

Litt.: Trap: Danmark. Eller Nystrøm: Gentofte Sogn i Fortid og Nutid, 1916. Meddelelser fra Historisk-Topografisk Selskab f. Gentofte Kommune 1927-28, samt Gentofte Kirkesogns, dets Kirkes og Præsters Historie udgivet af samme Selskab, 1928.

I Kommunen ligger følgende Kirker: Gentofte Kirke, Ordrup Kirke, Ordrup katolske Kirke, Hellerup Kirke og Skovshoved Kirke. Vi vil da i de følgende Linier fremdrage enkelte korte historiske Billeder af disse Kirker og begynde med Kirken i Gentofte. Den skriver sig fra den romanske Tid og er bygget af Kamp- og Kridtsten. Hvilket Aar den er bygget taber sig helt i Historien, men antagelig skriver den sig fra Aar 1200—50, men af denne første Kirkebygning er i vore Tider ikke synderligt tilbage. Kun ses Langmurene i Skibet. I gotisk Tid er Skibet blevet forlænget, Bygningsmaterialet er overvejende Kridtsten. Sikkert stammer saavel Taarnet som Vaabehuset fra sidstnævnte Periode i Kirkens Historie. Restaureringen af Kirken har sikkert ikke fundet Sted før efter Aaret 1590, thi det ses af ældgamle Dokumenter, at Forstanderen paa Helliggesthuset i København, hvortil Gentofte Kirke og Kongetiende i Aaret 1570 var givet, fra Kronen faar kgl. Ordre til samt Tilhold om ufortøvet at istandsætte den meget brøstfældige Gentofte Kirke. I det 18 og 19 Aarhundrede er Kirken gentagne Gange blevet restaureret og vel ogsaa noget ombygget, men den brede nordlige Tilbygning skal være fra Aaret 1750. Saavel Altertavlen som Prædikestolen er udført i Renæssancestil. Kirken fik i Aaret 1854 en ny Sandstens Døbefont, og den gamle Font blev da stillet i Vaabehuset; den stammer fra

1753 kommer det i Greve Gentofte Kirke.

Aaret 1693 og var en Gave fra Præsten Frederik Plum. Blandt Kirkens øvrige Inventar bemærkes nogle Stolegavle fra Aarene 1620—40, 2 Sølvalterstager er i Aaret 1872 skænket til Kirken af Medlemmer af Kongehuset. Til lige bemærkes liggende foran Alteret to ældgamle Ligsten, der er lagt over Præsterne Jens Zandersen, død 1651, og Jørgen Iversen, død 1657, og Rasmus Olesen, død 1672.

Kirkegaarden er i Aaret 1902 og sidst i Aaret 1917 betydeligt udvidet, og her ligger

Ordrup Kirke, Aaret 1876.

kendte og fremragende Personer begravet, bl. a. Historikeren Ove Malling, død 1829, Maleren J. L. Jensen, død 1856, Etatsraad J. Th. Suhr, død 1858, Forfatteren G. Rode, død 1878, Grev Sponneck, død 1888, Politikeren V. Hørup, død 1902 og flere andre.

Paa den tidligere Egehøj opførtes i Aarene 1875—76 Ordrup Kirke ved Midler, samlet blandt Sognets Beboere. Kirken er bygget i romansk Stil af Mursten paa svær Granit-sokkel; dens Bygmester var Hans J. Holm. Kirken bestaar af Skibet, delt i tre Hvælvinger, Koret med Tøndehvælvning og halvrund Apsis med Kuppel, samt mod Vest to slanke Taarne med Spir; mellem disse er Vaabehuset med Hovedindgangen. Alterbordet og Kru-cifikset derpaa er udført af Faksesten og skænket af Kong Chr. IX. Orglet er skænket af Dronning Louise. Alterstagerne er skænket af Prinsesserne Thyra, Dagmar og Alexandra. Kirken kostede ca. 95.000 Kr. og den blev indviet den 23 Juli 1876.

Paa Ordruphøjs Jorde blev i Aarene 1871—72 bygget den katolske Kirke, Sct. Andreas Kirke, efter Tegning af Arkitekt L. Knudsen. Kirken er opført af røde Mursten i gammelgotisk Stil, med Grundform som et græsk Kors. Ved den vestlige Korsarm slutter sig et lidt lavere femkantet Kor. Kirkens Taarn er opført foran den østlige Korsarm og heri er Indgangen, Taarnet afsluttes med en ejendommelig ottekantet Overbygning, hvorpaa det slanke Spir hviler. Kirkens Indre er meget smuk og rigt prydet. Gulvet er af hvide og sorte Marmorfliser, og der findes flere Marmorstatuer af Frelseren og af den hellige Jomfru Maria. Endelig skal nævnes de tre Altre Kirken har. Til Kirken slutter sig Præsteboligen, Sct. Andreas Kollegiet og Sct. Josephssøstrenes Skole. Tæt ved Kirken ligger det Berlingske Gravkapel. Saavel Kirken som Kollegiet er stiftet af Kammerherreinde Berling.

Hellerup Kirke er bygget i Aarene 1899—1900 efter Tegning af Arkitekt Th. Jørgensen. Grunden, hvorpaa den er opført, er skænket af Proprietær Lemche. Byggesummen androg ca. 90.000 Kr. Kirken er bygget af Mursten paa Granitsokkel og bestaar af Skib med Korsfløje, femsided Apsis mod Vest og Taarn mod Øst. Den 11 Oktober 1900 blev Kirken indviet. I Kirkens Indre bemærkes den smukke dekorede Korbue. I Aaret 1918 foretoges en Udvidelse af Koret. Kirkegaarden, der ligger i Sognets vestlige Del, anlagdes 1911—12 og blev indviet 4 Februar 1912. Paa Kirkegaarden staar et Kapel, bygget efter Tegning af Arkitekt A. Clemmensen.

Kirken i Maglegaards Sogn paabegyndtes i Aaret 1916 og byggedes som Menigheds-
hus, der senere sattes i Forbindelse med den nuværende Kirkebygning. Kirken kaldes „Messiaskirken“.

Skovshoved Kirke.

Kirken i Skovshoved er bygget i Aarene 1914—15 efter Tegning af Arkitekt A. Brandt. Grunden, hvorpaa den er bygget, er skænket af Kommunen, og Byggesummen androg ca. 110.000 Kr.

Kirken er bygget i romansk Stil af røde Mursten, hvilende paa svære Granit-sokler. Den har et meget ånseligt Taarn med et klokkeformet Spir. Selve Kirken bestaar af to med hinanden, ved aabne Buer, forbundne Bygninger. I den nordlige af disse er Skibet, med smukke Tøndehvælvinger, samt Koret, afsluttet med en halvrund Apsis, overdækket af en Halvkuppelhvælvning. Den anden og sydlige Del

danner Sideskibet med Sakristisal, der er overdækket af Bjælkeloft; over dette er en Forsamlingssal med tøndehvælvet Loft. Kirkens Alter er en Gave fra Enkedronningen. Kirken stod færdig 1915, og den 17 Oktober s. A. foretoges den højtidelige Indvielse.

Gentofte Kommunes kommunale Bygninger. Ved Loven af 13 August 1841 blev der givet Landkommunerne Ret til Selvstyre, og der valgtes da rundt om i disse Landkommuner et Sogneforstanderskab. Senere omkring Aaret 1860 forandres dette Navn til „Sogne-raad“. Ifølge Lov af 20 April 1908 gives der Kvinder Valgret og Valgbarhed, og rundt om i vore Landsogne, og Bykommuner indvalgtes der Kvinder i Ledelsen.

Gentofte Sogneraad havde i Begyndelsen sine Møder i Kroen i Gentofte, og senere i den gamle Skole i Jægersborg. Denne Skole var sikkert en af Rytterskolerne. I Aaret 1902—03 opførtes da Kommunens Raadhus paa Jorde, der forhen hørte under „Bregnegaard“, tæt ved Jernbanestationen i Charlottenlund. Raadhuset er opført efter Tegning af Arkitekt A. Thejllé, og stod færdig til Indvielse den 27 August 1903; Byggesummen androg 130.000 Kr.

Kommunens Brand- og Politivæsen maatte selvsagt, efterhaanden som Kommunen voksede, stadig udvides og forandres, efter som Tiderne krævede det. I Aaret 1909 lader da Kommunen opføre den meget monumentale Brand- og Politistation, beliggende i Hellerup. Ogsaa Vandværket maatte anlægges, og dette blev anlagt 1899 ved Mantziusvej; senere udvidet ved Ermelunden 1908 og atter udvidet 1914.

ARENTOFT, Overbetjent

f. 8 December 1873, S. af Smedemester Jensen og Hustru. Ansat ved Politiet i Nordre Birk 1899, Betjent i Lyngby til 1901, i Gentofte som Inspektionsbetjent, Overbetjent i Ordrup 1930.

Arentoft, Overbetjent

HANS SOFUS LARSEN, Overbetjent

f. 30 December 1888 i Dalby, S. af Landmand Niels L. og Hustru Karoline f. Andersen, g. 1912 med Signe Brøndum Jensen. Ansat ved Hellerup Politi 1911, stationeret i Vedbæk 1919, Inspektionsbetjent i Hellerup 1923, do. i Holte 1927, do. i Gentofte 1930, siden 1 Juni 1930 Overbetjent i Gentofte, Formand for Nordre Birks Politiforening siden 1926, Næstformand for Politihundeforeningen for København og Omegn siden 1921.

JENS ANDERSEN, Sognefoged

f. 20 Maj 1865 i Horsens, S. af Gaardejer Anders Nielsen og Hustru Christiane f. Jensen, g. 1895 med Maren Nielsen. Uddannet Tømrer, etabl. som Mester i Horsens 1901, i Gentofte 1902, Næstformand i Tørmesterforeningen for Nordre Birk siden 1911, Medlem af Gentofte Hjælpekasses Bestyrelse 1925—29, Vurderingsmand for Ejendomsskyld i Gentofte s. 1930, Sognefoged s. 1926, Medlem af Menighedsraadet s. 1930.

AXEL VILH. JENS HANSEN, Pantefoged

f. 1 September 1875 i København, S. af Kantor H. P. H. og Hustru Andrea Chr. f. Ellebye, g. 1901 med Ida Kullberg. Uddannet Gartner, Ophold i England 1896—99, etableret i Vangede 1901—26, Næstformand i Gentoftekredsens konservative Vælgerforening, Gentofte Afdeling, 1924—29, Medlem af Hjælpekassen 1925—29, Ejendomsskyldvurderingsmand f. Gentofte Sogns 2 Distrikt siden 1923, Pantefoged i Gentofte siden 1926.

Skolevæsenet i Gentofte Kommune kan føres over 200 Aar tilbage i Tiden; de første Skoler, der anlagdes eller oprettedes her i Kommunen, var de saakaldte Rytterskoler og Prinsesseskoler, sidst-

nævnte er dog nogle faa Aar ældre end Rytterskolerne. Men Kommunen her havde, ligesom andre Sogne og Kommuner før Skolernes Oprettelse, en eller flere Løbedegne. Skal vi følge Gentofte Kommuneskolers Historie gennem de over 200 Aar, disse har eksisteret, vil det tage megen Plads, ja saa megen, at det kunde fylde et helt Værk for sig, hvorfor vi nødes til her kun at fremdrage enkelte og faa, korte Billeder deraf.

I Gentofte By ligger en Kommuneskole, opført 1905,

efter Tegning af Arkitekt Sidenius, og senere omdannet til kommunal Mellem- og Realskole. Her i Byen opførtes saa vidt vides den første Rytterskole i dette Distrikt, antagelig færdigbygget i Aaret 1721. I Aaret 1786 har Greve A. P. Bernstorff stiftet en anden Skole, der dog ikke findes mere, men i Aaret 1922—24 byggedes „Tjørnegaards-Skolen“, der indviedes den 4 December 1924 og udvidedes 1931. I Skolen findes indmuret en Tavle med følgende Indskrift: „Denne Skole er stiftet 1786 ved Godsets uforglemmelige Ejer, Andreas Petrus, Greve af Bernstorff, og ved hans goddædige Legat til nyttige Indretninger paa hans samtlige Godser er den givet Varighed 1804“. — I Vangede By op-

Rytterskolen i Vangede By.

Pavillon-Skolen i Skovshoved.

førtes i Aaret 1720 en Rytterskole, der synes at være benyttet til Aaret 1880, da der byggedes en ny Skole. Atter i Aaret 1902 byggedes der en Skole, eller rettere den gamle Skole af 1880 udvidedes.

Den nuværende Skole i Ordrup er bygget i Aaret 1900; her ligger tillige Ordrup Gymnasium, opført 1873 og udvidet 1919, det katolske Sct. Andreas Kollegium, der omfatter Mellemskole-Gymnasium og Forberedelsesskole, endvidere Josephssøstrenes franske Pigeskole og Maglegaards

Skole, bygget 1909 af Arkitekt Thejlle og betydelig udvidet i Aaret 1912. I Hellerup ligger en Kommuneskole, opført 1904 og udvidet 1914, samt følgende Gymnasier: Hellerup Gymnasium, nu Statsskole for Drengene, Øregaard Gymnasium, tidligere Plockross Skole, i Aaret 1918 overtaget af Kommunen, Hellerupgaard Gymnasium, forhen Hellerup højere Pigeskole, Aurehøj Gymnasium, tidligere Frk. Helms Pigeskole, begge i Aaret 1918 overtaget af Kommunen.

Skovshoved nuværende Skole er bygget i Pavillon Stil omkring Aaret 1908; saa vidt vides var Rytterskolen ikke i Skovshoved, men i Hvidøre, og flyttedes senere til Skovshoved. I hvert Fald vides det, at Skovshoved Børnene søgte en Tid lang Skolen i Taarbæk. Endelig skal nævnes, at Skolen i Skovshoved i Aaret 1930 er blevet udvidet med en stor Tilbygning. Kommunens Skolevæsen ledes af en Skoledirektør.

København Amts Sygehus i Gentofte modtog den 19 Januar 1927 sine første Patienter, men længe før denne Dato, har der været Planer om et Sygehus i Gentofte; vi skal da kortelig her fremhæve de mere væsentlige Tildragelser, der knytter sig til dette Sygehus Tilblivelse. I Aaret 1893 blev Amtssygehuset paa Nylandsvej paa Frederiksberg taget i Brug, og i Aaret 1891 toges Amtssygehuset i Kongens Lyngby i Brug, men trods disse to Sygehuse var der dog alt for faa Sygesenge indenfor Amtsraadskredsen, hvor Befolkningsantallet stadig var i Stigning. Saaledes var Tallet i Aaret 1893: 62.959. I Aaret 1911 var dette Tal steget til 71.000 og endelig skal nævnes, at Tallet i Aaret 1926 var steget til 119.497 Indbyggere. Med disse stigende Tal forstaar man, at Kravet om et nyt Sygehus var ret fremtrædende. Allerede i Aaret 1912 fremkommer dette Krav offentlig, og den 25 November 1913 er da første Gang til Behandling i Gentofte Sogneraad, Mulighederne for et kommunalt Sygehus i Gentofte. I Aaret 1914 ved Verdenskrigens Begyndelse standsede alle Planer; Dyrtider m. m. forhindrede Paabegyndelsen af de planlagte Arbejder, og først i Aaret 1922 paabegyndtes de egentlige Byggearbejder, og det blev ikke et kommunalt Sygehus, men et Amtssygehus. Byggearbejdet var overdraget Arkitekterne E. Jørgensen og Helge B. Møller.

Gentofte Amts Sygehus maa siges at være et Mønster-Sygehus; dets Opførelse har beløbet sig til ca. 8 Millioner Kr., og der disponeres over ca. 350 Sengepladser. Hele Sygehuset er anlagt saaledes, at det kan udvides til ca. 1000 Sengepladser. Sygehusets nuværende Overlæge er A. JØRGENSEN, Overkirurg er A. T. HELSTED og Inspektør er K. WARMING.

STEFAN JØRGENSEN, Kommunelæge

f. 21 Februar 1887 i København, S. af Vinhandler P. Chr. J. og Hustru Marie Elisabeth f. Ingemann, g. 1913 med Ida Luigia Francesca Hajek. Student 1905, cand. med. 1913, Kandidat ved forskellige Hospitaler, Reserve-læge ved Kommnehospitalet og i Hæren 1924, praktiserende Læge i København 1927, siden 1927 i Gentofte, siden 1928 Jernbanelæge, Læge ved De samvirkende Menighedsplejers Sygehjem i Gentofte og ved Børnehjemmet „Sunem“ og Alderdomshjemmet „Solhjem“, 1928 Kommunelæge i Gentofte, siden 1930 Læge hos Prins Valdemar, offentliggjort en Del videnskabelige Værker paa Dansk, Tysk og Engelsk.

HAGBARD VESTERGAARD, Læge

f. 18 April 1891 i København, S. af fhv. Realskolebestyrer Kresten V. (Vestergaard) og Hustru Johanne f. Borch (Madumgaard) g. 1921 med Ellen Alexandra Bahner, g. 1929 med Eleanor, D. af afdøde Smørgrosserer L. E. Bruun. Student 1909, Udlandet 1915 - 17, Vikar paa

københavnske Hospitaler 1916—18, Læge i Hollandsk Indien 1921—22, praktiseret i København fra 1923.

KRISTIANE KAYHØJ HOLST, Tandlæge

f. 26 November 1878 i Silkeborg, D. af Mejeribestyrer Petersen og Hustru Nina f. Høgh Andersen, g. 1914 med Chr. Holst. Tandlægeeksamen 1901, Assistent i Herning 1901—05, praktiserende i Herning 1905—17, siden da i Gentofte.

Gentofte—Lyngby Hospital „Trøstens Bolig“ grundlagdes i Aaret 1712 for de Penge, der samledes i en Blok ved Vangede Kilde; om denne Kilde fortælles det, at den udsprang paa Vangede Mark i Aaret 1709, og at dens Vand havde undergørende Virkning. Kilden blev meget søgt, og snart var der indkommet saa mange Penge, at der kunne bygges et Hospital, der kunne rumme 24 Fattige. I Aaret 1851 fik Hospitalet 2 Afdelinger. Senere flyttedes Blokken fra Kilden i Van-

Alderdomshjemmet „Solhjem“.

gedede til Kirsten Pils Kilde i Dyrehaven ved Jægersborg, da denne Kilde vandt større Ry. Tillige fik Hospitalet de Penge, der blev lagt i Blokken ved „Bellevue“, senere fik Hospitalet sine Midler fra Telt- og Stadepenge af Boderne paa Dyrehavsbakken og foruden ejede Hospitalet en Kapital paa 25.000 Kr. I Aaret 1890 oprettede Foreningen „Alderdomshjem“ et Alderdomshjem. I Aaret 1875 stiftedes ved Legat, „Jul. Schmedes og Hustrus Stiftelse“, Friboliger for Enker og ugifte Kvinder. Men kommunalt Alderdomshjem findes ikke oprettet i Kommunen før Aaret 1904, da Alderdomshjemmet „Solhjem“ opførtes, dette maatte dog allerede i Aaret 1912—13 betydeligt udvides. Hjemmet ledes af MANDA LARSEN, f. 23 December 1885 i Sønder Jernløse, D. af Gaardejer L. P. L. og Hustru Marie f. Larsen. Uddannet Sygeplejerske, ansat som Menighedssygeplejerske i Ordrup 1910—15, siden 1920 Forstanderinde paa Alderdomshjemmet „Solhjem“ i Gentofte.

Manda Larsen.

Alderdomshjemmet i Ordrup er opført i Aarene 1917—19 og taget i Brug den 26 September 1919. Paa det nye smukke Hjem er der Plads til over 60 Alumner; Hjemmet er moderne i sine indre Lokaliteter, saaledes findes der særskilte Sygeafdelinger med Plads til ca. 15 Patienter. Paa Hjemmet er der foruden 30 Enestuer, 10 Fællestuer, og midt i Bygningen findes en meget stor og velindrettet Dagligstue.

Ordrup Alderdomshjem.

Hjemmets Forstanderinde har siden 1 August 1920 været Søster THEODORA HANSEN, f. 27 April 1874 i Assens, D. af Strandkontrolør L. Hansen og Hustru Marie H. Til Hjemmet er fastknyttet 11 Funktionærer.

Børnehjemmet „Dohns Minde“ ejes af Foreningen af 23 April 1882. Det var Grosserer Th. Dohn og Hustru, Josephine f. Sander, der den 23 April 1882 havde samlet ca. 40 Personer, for sammen med disse at fejre deres 12-aarige Bryllupsdag. Ved denne Fest foreslog Fru Dohn,

at de Tilstedeværende skulde danne en Forening, hvis Formaal blev: „At antage sig og opdrage forældreløse og andre ulykkeligtstillede Børn, som lever under saa sørgelige Forhold, at der er Fare for deres aandelige og timelige Vel“. Tanken slog godt an, og Aar efter Aar voksede Medlemsantallet, og naaede sit Maksimum i Aaret 1889, nemlig 2300 Medlemmer. Foreningen rejste Børnehjemmet i Aaret 1887, indviet 6 Juli 1888. Bygningen kostede med alt Inventar og Udstyr ca. 43.000 Kr. Naar dette Arbejde saa hurtigt kunde bringes til Virkelighed, skyldtes det i første Række den storstillede Offer-villighed Th. Dohn og Hustru viste Sagen. Hjemmet er statsanerkendt og kan optage indtil 45 Piger i Alderen 3—10 Aar; de bliver paa Hjemmet til det fyldte 16 Aar. Siden 1912 har Hjemmet været ledet af CHRISTINA BONDE, f. 1 August 1871, D. af Skibstømrer M. Pedersen Bonde. Har siden 1906 været knyttet til Hjemmet. Hjemmets og Foreningens Formand er Kontorchef R. E. COLDING.

Samfærdselen By og By imellem voksede først rigtig ved Dampmaskinens Opfindelse. Forhen havde man ganske vist Postvogne og Dagvogne, men hovedsagelig var det kun Posten, der blev besørget, man rejste ikke saameget i forrige Aarhundrede.

Vi har allerede beskrevet den første Banes Anlæggelse her i Landet, Jernbanen paa Strækningen København-Roskilde, aabnet for Driften den 26 Juni 1847, (Side 64), Faa Aar efter tales der om en Jernbanes Anlæggelse til Helsingør, og denne Bane tages i Brug 1864, København-Hillerød-Helsingør, aabnet for Driften den 8 Juni 1864. Den sidste Halvdel af forrige Aarhundrede bragte store Omvæltninger indenfor Samfærdselsmidlerne. Dette medførte Købstæders Opblomstring og utallige Stationsbyers Opkomst; saaledes ogsaa i Gentofte Sogn. Her blev det Hellerup By, der først tog Del i dette, thi Hellerup Jernbanestation er Landets mest trafikerede Station; her samles Togene til Nord-, Kyst- og Klampenborgbanen, over 350 Tog passerer daglig denne Station, som selvsagt siden dens Anlæggelse gentagne Gange er udvidet.

HANS J. NIELSEN, Stationsforstander, R.

f. 2 August 1864 i Svendborg, S. af Skibsbygger Hans N. og Hustru Anna Cathrine f. Hansen. Fra 1 Januar 1879 Kontorist paa By- og Herredsskriverkontoret i Svendborg, ansat v. Statsbanerne 1 Marts 1883 i Allingaabro som Elev, fra 1 Maj 1884 Assistent hos Overdriftsinspektøren i Aarhus, senere i Horsens og paa

Københavns Hovedbanegaard, 1 April 1901 Overassistent i Esbjerg, senere Trafikkontrolør i Hellerup, fra 1 April 1924 Stationsforstander i Hellerup.

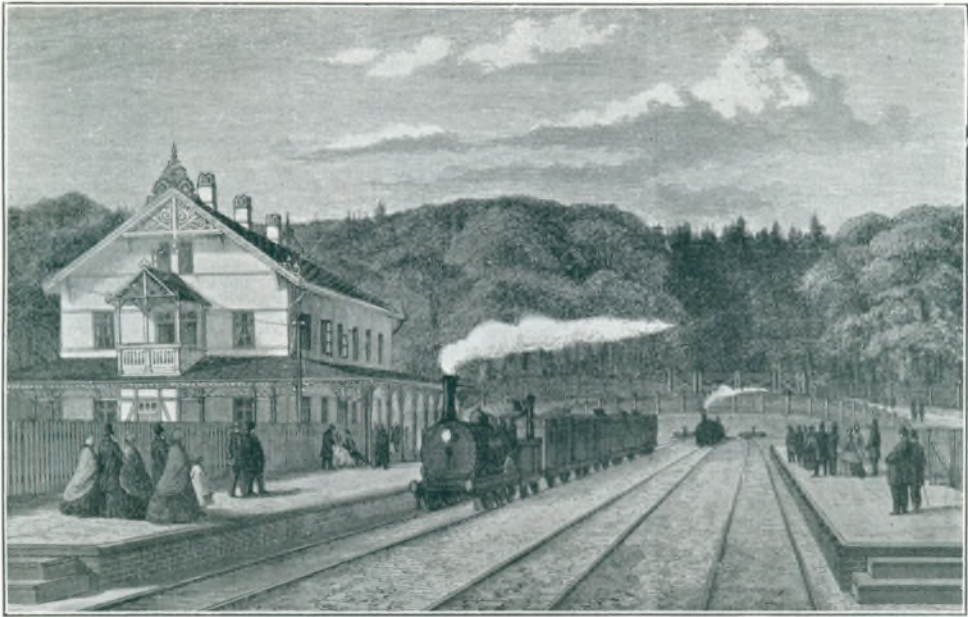
S. C. E. S. RAVN, Trafikkontrolør

f. 10 Marts 1871 i Kolding, S. af Sadelmagermester Chr. S. R. og Hustru Anna Kathrine f. Ingversen, g. 1898 med Helga Louise Vilhelmine Paulsen, D. af fhv. Stationsforstander Paulsen, Sorø. Elev 1 November 1891 i Vamdrup, Assistent i Sorø 1 Oktober 1893, Overassistent af 2 Grad paa Københavns

Hovedbanegaard 1 Juli 1919, Trafikkontrolør af 1 Grad i Hellerup siden 1 Februar 1925.

Gentofte Station er taget i Brug den 1 Oktober 1863 og er ogsaa siden den Tid gentagne Gange ombygget, og er i Aar atter under Ombygning af Hensyn til den forestaaende Elektrificering af Nærtrafikken. Gentofte Station havde sine glansfulde Dage, paa den Tid, da Kong Chr. IX holdt Hof paa Bernstorff. Et andet Minde knytter sig uløseligt til Gentofte, thi her var det, at Danmarks første store Jernbaneulykke skete, Søndag Aften den 11 Juli 1897, hvorved 37 Rejsende dræbtes, og talrige saaredes. Af Forstandere paa Gentofte Station kendes: 1863—64 J. C. Høgemann, 1864—75 J. Bødtcher, 1875—99 H. C. M. Dahl, 1899—1910 O. A. C. Poulsen, 1910—19 O. M. Mansfeld, siden 1 Marts 1919 N. C. HENRIKSEN, f. 1 December 1867. Ansat ved D. S. B. 1883, Formand for Stationsforstanderforeningen. Jernbanestationen i Charlottenlund er nyopført i Aaret

Klampenborg Station, Aar 1863.

1898 og senere betydeligt udvidet. Endelig er der da den nordligste Station i Kommunen, nemlig Klampenborg. Denne Banestrækning aabnedes for Driften Juni 1864, og den første Stationsforstander var Carl Ludvig Lissner, Kaptajn, R. af D. 1898 afløstes han af Nicolai Jh. Johansen, R. af D., afgaaet 1922, og Chr. Sørensen Ryom ansattes 1 Februar 1922, død 1930. Siden 1 April 1931 nuværende Stationsforstander J. A. JYRD.

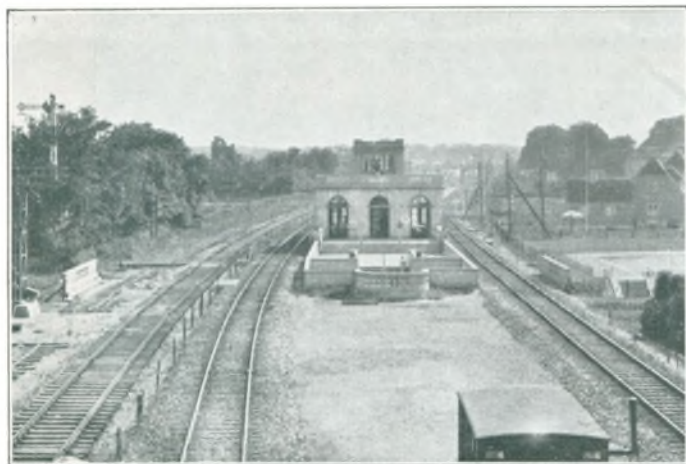
Postvæsenets Historie indenfor Gentofte Kommune føres ikke stort længere tilbage i Tiden end Jernbanernes Anlæggelse. Saaledes ses det, at der i Hellerup ved Banens Aabning oprettedes Brevsamlingssted. 1877 oprettedes Postexpedition i Hellerup, og endelig 1902 Postkontor.

Charlottenlund fik paa samme Tid som Hellerup Brevsamlingssted, men blev 1902 Postkontor, Postmester E. Holbøll. Gentofte fik Brevsamlingssted 9 Juni 1864, Postexpedition 1 August 1877, Postkontor 1 December 1905, Postmester Jens Niels Bloch. Ordrup Postkontor skriver sig fra samme Tid. Klampenborg Postkontor oprettedes i April 1852 som Brevsamlingssted. I Tiden 1861 til 1863 var det flyttet til Taarbæk. 1871 blev det Postexpedition og 1902 Postkontor, nuværende Postmester er C. A. J. SLØK.

Ordrup Station er den yngste af de i Kommunen værende Jernbanestationer; den skriver sig fra Aaret 1924, og der aabnedes for Driften den 1 Juli 1924. Selve Stationsbygningen, der i sin Arkitektur fremtræder meget ejendommelig, har været Genstand for megen Opmærksomhed indenfor saavel hjemlige, som udenlandske Jernbaneselskaber. Ordrup Station har siden Oprettelsen været ledet af Stationsmester JENS VILLUM CARLSEN, f. 19 November 1876 i Neder

Klampenborg Station, Hovedbygningen.

Ordrup Station.

Draaby. Stationsmester i Ordrup siden 1 Juli 1924.

WILHELM THEODOR BENZIN,
pens. Pakmester

f. 4 December 1866 i København, S. af W. B. og Hustru Mathilde f. Jacobsen, g. 1920 med Emma Nielsine Jørgensen. Ansat v. D. S. B. 1895, Konduktør 1897, Pakmester 1919, tildelt den Preuss. Kroneordens Medaille 1913.

RASMUS OLSEN,
Pakmester

f. 21 Februar 1882 i Ferslev, S. af Gaardejer Chr. O. og Hustru Juliane f. Petersen. Ansat ved Postvæsenet 1905, i Gentofte 1914, siden 1928 Pakmester ved Gentofte Postkontor.

JENS LAURITZ JENSEN,
Postpakmester

f. 6 November 1879 i København, S. af L. P. J. og Hustru Ane Sofie f. Larsen, g. 1906 med Anna Kristine Jensen. Ansat ved Postvæsenet 1905, i Gentofte 1911, siden 1925 Pakmester ved Gentofte Postkontor.

Jernbaneskolen i Hellerup paabegyndtes i Aaret 1903 i København, med daværende Trafikinspektør J. C. Skovsted som Forstander. I Aaret 1911 flyttede Skolen til Købstaden Roskilde, og blev ved denne Lejlighed samtidig indrettet som Kostskole. Da Skolen flyttede til Roskilde, var Trafikinspektør V. Koch dens Forstander. Han døde 1913 og afløstes da af Trafikinspektør Rolf Harboe, der fungerede som Forstander til Aaret 1930, da han afløstes af nuværende Forstander, Trafikinspektør AXEL ERIK VILHELM FRIIS-SKOTTE, f. 1 Juni 1877 i København, S. af Togfører Erik Petersen og Hustru Nicoline f. Clausen, g. 1910 med

A. E. V. Friis-Skotte.

Hulda Becker. Ansat som Elev ved D. S. B. 1893, Assistent 1896, Kontrolør 1919, Skoleforstander for Jernbaneskolen 1 Juni 1930.

I Aaret 1920—21 lod Staten opføre en ny Bygning til Skolen i Hellerup, efter Tegning af Arkitekt Veng. Paa Skolen bor ca. 60 Elever. Oprindeligt var Skolen anlagt for Elever samt Portører, der skulde være Stationsmestre, men blev i Aaret 1925 udvidet, saaledes at Skolen nu omfatter

Jernbaneskolen i Hellerup.

C. G. Jørgensen.

alle Uddannelsesgrene indenfor Banerne, dog Søfarten undtaget. Skolens Økonoma er AUGUSTA RIIS, ansat 1912. Skolens Pedel og Portner er CARL GEORG JØRGENSEN, f. 5 December 1879 paa Christianshavn, S. af Fyrbøder Niels Jørgensen og Hustru Marie f. Nielsen, g. 1905 med Thora Jørgensen. Ansat ved Skolen siden 15 Februar 1921.

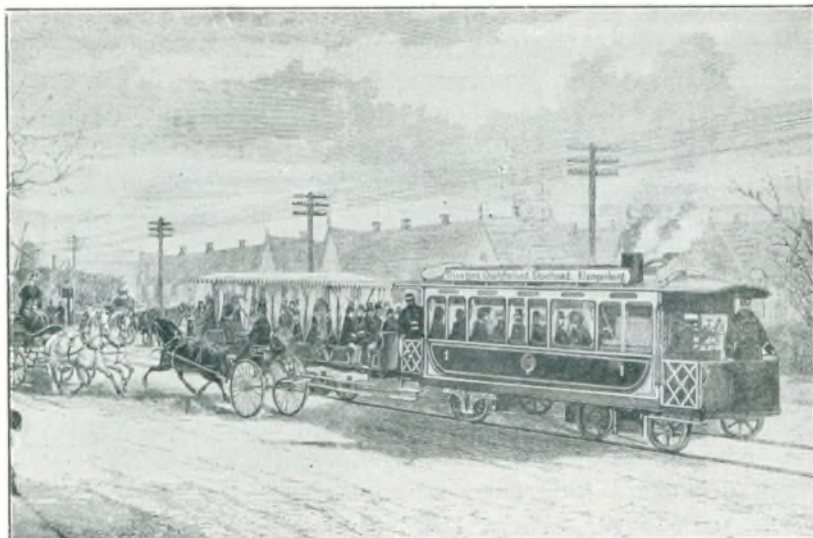
Allerede for trekvarter Aarhundrede siden aabnedes en offentlig Trafik langs Strandvejen. Den var primitiv, men dog regelmæssig. Det var Brødrene Nielsens Vognmandsforretning i Hotel du Nord (dette laa der, hvor nu Magasin du Nord har til Huse), der omkring 1850 etablerede en Omnibuskørsel fra Kongens Nytorv til Taarbæk Kro. Der afgik en Vogn hver Formiddag og hver Eftermiddag. Desuden løb Sommeren igennem Kapervognene ad Strandvejen med Udgang fra Trianglen; disse Kapervogne var de saakaldte Holstenerovogne, hvis populære Københavnernavn var „Kaffemøller“.

Den 29 Juni 1868 forlængedes den i 1863 anlagte Sporvejsrute, der da var Frederiksberg Runddel—Tivoli—Sct. Annæ Plads, senere 1865 udvidet til Vibenshus, og som sagt 1868 til Slukefter ad Strandvejen. Slukefter var et gammelt Traktørsted, der laa i Hellerup. Anlæggelsen af disse Sporvejsruter skete saa vidt vides i Aaret 1862, men Selskabet, der begyndte disse Ruter, maatte dog give op i Aaret 1866, og et nyt Selskab blev dannet af C. F. Tietgen og kaldtes „Københavns Sporvejselskab“.

Paa den Tid rejstes Spørgsmaalet: Sporvejslinie drevet med Dampkraft; tidligere havde det jo været Hestekraft. Disse Planer og Tanker foranledigede, at Indenrigsministeren ved Lov af 20 Februar 1875 blev bemyndiget til for et Tidsrum af 40 Aar at meddele Koncession paa Sporveje med Lokomotiver som Drivkraft, og den 10 Juni 1875 fik da „Københavns Sporvejselskab“ Tilladelse til at køre paa Strækningen Trianglen—Slukefter med Sporvogne drevet af Lokomotiv. I Aaret 1883 dannedes et Selskab „Strandvejens Dampsporvejselskab“, hvis Tanke det var at føre Sporvejen fra Slukefter helt til Klampenborg. Endelig Søndag d. 23 Marts 1884 aabnedes da Dampsporvejsdriften Trianglen—Klampenborg. Den faldt imidlertid ikke i Publikums Smag. Aldrig har maaske noget Selskab været imødeset med saa megen Spænding som Dampsporvejselskabet, men tillige vel heller ikke saa hurtigt faldet i det store Publikums Omdømme. I Aaret 1892 maatte Selskabet standse Virksomheden, og den 14 April 1897 afsluttedes Strandvejens Dampsporvejselskabs Saga ved, at

„En Kaffemølle“ paa Strandvejen.

Dampsporvognstog ved Driftens Aabning 1884.

Indenrigsministeriet fratog det Koncessi-
onen. Saaledes endte
den første mekanisk
drevne Sporvogn i
Danmark.

Fra 1897 til 1902
fortsattes Driften af et
andet Selskab, men
man brugte nu Heste-
kraft. I Aaret 1902
paabegyndtes Anlæg-
gelsen af den elektri-
ske Sporvogn ad
Strandvejen. Det var
det nydannede Selskab
„Tuborg-Klampenborg
elektriske Sporveje“,

der var stiftet den 28 November 1902 som et Datterselskab af „De Københavnske Sporveje“.

Den 30 November 1902 kørte da den sidste Hestesporvogn ad Strandvejen. Et nyt Afsnit og en ny Tid begynder, og nu synes det os ganske naturligt at køre ad Strandvejen med elektrisk Sporvogn. Denne Trafikmaade er helt indgroet i Folks Bevidsthed og kan slet ikke undværes. At beskrive, hvorledes Selskabet udvidedes i Tiden fra 1902 til vore Dage, vil her føre for vidt, men vi vil nævne, at Linien det første Aar befordrede 0,74 Mill. Passagerer og i Aaret 1926: 2,48 Mill.

Elektricitetsværket, der skulde faa saa stor Betydning for Sporvejsselskabet, stammer fra Aaret 1903, thi da startedes Værket i Skovshoved. Det var Begyndelsen til det nu saa omspændende Selskab, hvis Navn stammer fra Aaret 1911, nemlig Nordsjællands Elektricitets- og Sporvejs-Aktieselskab.

Falcks Redningskorps. Den 3 Oktober 1906 oprettedes Redningskorpset i København paa Initiativ og under Ledelse af den i 1926 afdøde Overdirektør Sophus Falck. Da dette Redningskorps senere er vokset til en betydelig og samfundsnyttig Institution, der ikke

Sporvognstog i Sløjfen ved Klampenborg.

alene udfylder sin Plads i Hovedstadens daglige Tilværelse, men har forgrenet sin Virksomhed ud over hele Landet, er der Grund til at give Redningskorpset — eller Falcks Redningskorps, som det nu kaldes — en nærmere Omtale i nærværende Værk, saa meget mere som det kun er meget faa af Landets Amter, hvor der ikke findes Falcks Rednings- eller Brandvagts-Stationer, dels Filialstationer, der er Moderkorpset direkte underlagt, dels selvstændige Korps, der dog alle samarbejder og er forenede under „De danske Redningskorps Fællesforbund“.

Falcks Redningskorps er som Institution enestaaende; i sin Organisation og Virke- maade uden Sidestykke udenfor Danmarks Grænser. Der findes vel i andre Lande Redningskorps, dels kommunale, dels oprettede af Brandforsikringsselskaber, men alle med et enkelt, skarpt afgrænset Virkefelt, idet de enten er oprettet med Ambulancetjeneste som eneste Formaal eller virker som supplerende Organisationer ved Siden af de kommunale Brandvæsener og altsaa kun er indrettet paa at udføre Redningsarbejder under Ildebrand. Falcks Redningskorps har en langt bredere Basis, idet dette Korps udfører en hel Række forskellige Arbejder i Forbindelse med Redning og Brandslukning. Det besørger baade Ambulance- og Sygetransport, assisterer ved Ildebrande, Vandskader, Oversvømmelser og Stormskader, ved Færdselsulykker, Sporvognsstandsninger og Jernbanekatastrofer. Det udfører alle saadanne Arbejder, der er for vanskelige eller forbundet med for stor Fare for andre end særlig uddannet Mandskab udrustet med de særlige Grejer, som Korpset raader over. Endelig har Redningskorpset Landet over organiseret en Række Brandvagter, der rykker ud til Ildebrande i Landkommunerne, og ved deres enkle, praktiske Organisation, standardiserede Materiel og hurtigkørende Motorsprøjter har revolutioneret Danmarks landkommunale Brandvæsen saaledes at dette nu maa siges at staa fuldtud paa Højde med det bedste, der findes i Udlandet; Omkostningerne til dette Brandvæsens Opretholdelse er ringere, end man skulde formode.

Det synes, som det netop er denne Alsidighed, der har muliggjort den betydelige Udvikling, som Falcks Redningskorps har gennemgaaet i de forløbne Aar. Der skabes derved stadig Arbejde, snart paa det ene, snart paa det andet Felt, for det ret store Mand- skab, der paa en moderne Redningsstation maa holdes paa Vagt Dag og Nat. Paa den anden Side medfører denne Alsidighed i Arbejdet ogsaa, at Stationen maa være forsynet med et stort og ret kostbart Materiel.

Det ældste af Falcks Redningskorps er Korpset i København, der som nævnt opret- tedes i 1906. Foruden Moderstationen i Tietgensgade har Korpset oprettet Filialstationer paa Ørnegaard i Gjentofte samt i Hillerød, Køge, Ringsted, Holbæk og Ruds Vedby; des- uden paa Lolland-Falster i Maribo og Nykøbing, og i Jylland i Kolding og Thisted. Falcks Redningskorps i Odense, oprettet 1919, har endvidere Filialstationer i Svendborg, Nyborg, Glamsbjerg og Ejby. Af andre selvstændige Korps kan nævnes Falcks Redningskorps i Næstved, oprettet 1930, Korpsene i Aalborg, oprettet 1921, Aarhus, oprettet 1927, og endelig i Vejle, oprettet 1929, med Filialstation i Horsens.

Af Brandvagtsstationer findes der paa Sjælland 13, paa Lolland-Falster foreløbig kun 2, paa Fyen derimod 19, og i Jylland 41. Tilsammen raader de under „De danske Redningskorps Fællesforbund“ staaende Falcks Redningskorps og Brandvagter (efter Optæl- ling i Maj 1931) over 148 Automobile, heraf 41 Ambulance- og Sygetransportautomobiler og 55 Udrykningsvogne, Kranvogne etc. Desuden 52 Automobil-Brandsprøjter og 31 Paa- hængs-Motorsprøjter @ 1000 Minutliter samt 30 Ellehammer-Sprøjter @ 250 Minutliter.

I 1923 oprettede Falcks Redningskorps en Brand- og Redningsskole, der uddanner landkommunale Brandfolk og iøvrigt underviser enhver interesseret ung Mand i preventive Foranstaltninger mod Brand og Ulykker samt i den Gerning, der naturligt falder ind under Redningskorpset. Det vil af det foregaaende ses, at Falcks Redningskorps Landet over er vokset til en ret anseelig Institution, der yder en væsentlig Indsats i vort Samfundsliv. Det er

dog ikke alene de mange Stationer, det store Materiel eller det talrige, veluddannede Mandskab, der har skabt og stadig opretholder den enestaaende Popularitet, som Falcks Redningskorps nyder i Befolkningen, eller den Tillid, med hvilken det betragtes af Autoriteter og Enkeltpersoner. Et Slagord som: „Ring til Falck!“ opstaar ikke for ingenting af sig selv i Folkebevisstheden. Men bag ved Redningskorpsets Stationer og Mandskab staar ikke alene Korpsets mangfoldige og rige Erfaring paa alle Rednings- og Brandslukningens Omraader, men tillige den Korpsaand, der oprindeligt blev det indblæst af dets Skaber, den initiativrige, energiske og idealistisk anlagte Sophus Falck, hvis Navn og Gerning vil vedblive at leve i vort Folk. Efter Overdirektør Sophus Falcks Død er Ledelsen af Korpsset overgaaet til hans Sønner, af hvilke den ældste, Direktør Rudolf Falck, er adm. Direktør for Moderkorpsset i København. I disse Aar under Ledelse af anden Generation er Falcks Redningskorps gaaet stærkt fremad, og Udvidelserne fortsættes i stadig stigende Tempo. Dette skyldes vel nok i nogen Grad Udviklingen i vort Lands Samfærdselsliv, men i endnu højere Grad den dygtige, maalbevidste Ledelse, der vedblivende fastholder de af den afdøde Grundlægger nedlagte Principper.

RUDOLF SOPHUS FALCK, Direktør

f. 2 Marts 1890 i København, S. af Overdirektør S. F. og Hustru Thyra f. Hansen, g. 1913 med Ebba Pagh. Frekventeret „Lyceum“, Præliminæreksamen 1906, ansat ved Redningskorpsset 1905, Underdirektør 1917, administrerende Direktør 1926.

A/S. Ordrup-Charlottenlund Bank stiftedes i Aaret 1905 med en Aktiekapital paa 50.000 Kr. Nu er Bankens Aktiekapital 500.000 Kr. Banken oprettede Filial i Gentofte under Navnet „Gentofte og Omegns Bank“, senere i Skovshoved under Navnet „Skovshoved Bank“. Leder af Bankfilialen i Gentofte er POUL CHRISTIAN CHRISTENSEN, f. 4 Oktober 1894 i Ribe, S. af Lærer Peder C. og Hustru Marie f. Pedersen. Fuldmægtig og Kasserer i Brønderslev Bank 1918—25, siden 1925 Bestyrer af Gentofte og Omegns Bank. — Det danske Travselskab stiftedes 10 April 1891, og dets Historie er i korte Træk: Den 1 Marts 1885 udgik en af Fabrikejerne Tvede og Marstrand samt flere Personer underskrevet Indbydelse til Dannelse af et dansk Travselskab. I Juni Maaned s. A. stiftedes „Selskabet til Travsportens Fremme i Danmark“, og den 6 og 8 September 1885 afholdtes de første danske Travløb paa den anlagte Bane ved Lyngbyvej. Faa Aar efter splittedes Selskabet, og den 10 April 1891 stiftedes da „Det danske Travselskab“ med Fabrikejer J. Tvede som Formand og Hugo Jørgensen som Sekretær. Den 30 Marts s. A. havde Selskabet underskrevet Papirer angaaende Køb af Grunde i Charlottenlund, hvor „Det danske Travselskab“ anlagde Traverbanen, og allerede den 24 Maj 1891 kunde man afholde Aabnings-Meeting paa Charlottenlund Traverbane. Selskabet ejer Grunde paa over 29 Tdr. Land. Dets Bane og Stalde tjener som Forbillede for andre Lande, og som teknisk Institution nyder det almindelig europæisk Agtelse. Selskabets første Formand var Fabrikejer J. C. Tvede, der døde 1910, og Kammerherre, Oberst, Baron G. Wedell-Wedellsborg valgtes da til Formand; denne Stilling beklædte han til sin Død 1923, og Folketingsmand, Forpagter J. Ulrich blev da Selskabets Formand. Dets Sekretær var siden Stiftelsen Hugo Jørgensen, der virkede indtil sin Død den 25 Juli 1931.

P. Chr. Christensen.

Klampenborg Væddeløbsbane anlagdes af Foreningen til den ædle Hesteavl's Fremme og paa Initiativ af Ritmester Clauson-Kaas. Banen aabnedes 1910. Foreningen er stiftet den 17 December 1859.

Jernbaneapoteket i Hellerup er aabnet den 15 Februar 1918. Der var dog allerede før den Tid oprettet et Apotek i Hellerup By, men Byens kolossale Udvikling medførte, at man i Aaret 1917 gav Bevilling til nok et Apoteks Oprettelse. Bevillingen blev givet til Apotekets nuværende Indehaver, ANTON GOTTLIEB

FRÖHLICH, f. 6 November 1865 i København, S. af Apoteker Frederik An-

A. G. Fröhlich, Apoteker.

ton F. og Hustru Hansine f. Hansen, g. 1924 med Ella Jørgensen. Discipel paa Nørrebros Apotek 1884—88, cand. pharm. paa Øresundsapoteket 1910—18, oprettede i Aaret 1918 Jernbaneapoteket i Hellerup, Bevilling af 1917.

Gentofte, Hellerup og Ordrup Grundejerforeninger blev i Aaret 1896 sammenlagte under een Ledelse og eet Styre og kaldtes for „De tre sammensluttede kommunale Grundejerforeninger“, Foreningen deltager i de kommunale Valg, og staar som Mellemlid mellem Borger og de kommunale Institutioner. Foreningens første Formand var Vaskeriejer Larsen, nuværende Formand er Overretssagfører AAGE E. JØRGENSEN.

Paa samme Maade er der i Aaret 1920 dannet en fælles Ledelse af Gentofte, Hellerup og Ordrup Handelsforeninger under Navnet „Centralledelsen for Gentofte Kommunes Handelsforeninger“. Centralledelsens første Formand var Herreekviperingshandler Martin Jensen, der beklædte denne Stilling til sin Død i 1923. Siden 1926 har Slagtermester Jes Petersen været Foreningens Formand. JES PETERSEN er født 22 Maj 1881 i Lyngby ved Grenaa, S. af Lærer H. N. Petersen. Etableret i Charlottenlund 1916. Er desuden Formand for Ordrup Handelsforening, Medlem

Jes Petersen.

af Sundhedskommissionen og af „De Københavnske Handelsforeningers Fællesrepræsentation“.

Hellerup private Fællesskole — tidligere Hellerup Realskole — er oprettet af en Forældrereds 1906. Den nuværende Indehaver og Leder JOHANNE CHRISTENSEN (eks. Lærerinde fra N. Zahle), overtog Skolen 1925. Samme Aar aabnedes en Børnehave, ledet af Bestyrerindens Søster, eks. Børnehaveleder Frk. GRETHE CHRISTENSEN. Begge Virksomheder har til Huse i en hyggelig Villa paa Hellerupvej 31.

Hellerup private Fællesskoles Børnehave.

Hellerup Jernbaneapotek.

Børnehjemmet „Ove Hohlenbergs Minde“.

Børnehjemmet „Ove Hohlenbergs Minde“ stiftedes i Aaret 1878 af Pastor Ove Hohlenberg under Navn „Børnehjemmet Nøjsomhed“. I Aaret 1886, den 12 Oktober, forandredes dette Navn til „Værnehjemmet Talitha Kumi“, og allerede samme Aar forandredes Navnet til Børnehjemmet „Talitha Kumi“, og endelig i Aaret 1899, i Oktober Maa-
ned, faar Hjemmet sit nuværende Navn til Minde om dets Stifter, som var Formand for Hjemmet til sin Død 1898.

Hjemmet begyndte sin Virksomhed i en mindre Villa paa Østerbro i København, med Plads til 5—6 Pigebørn, men knap 10 Aar efter Hjemmets Op-
rettelse flyttedes det til Hellerup, paa Hellerupvej, i en Bygning opført til selve Formaålet.

Da Hjemmets Bygning rejstes var der rundt om den kun Marker, nu ligger der jo Huse og Villaer, men trods dette er den ca. 5200 Kva-
dratalen store Have omkring Hjemmet stadig en herlig Tumbleplads for Børnene. Hjemmets Besty-
rerinde er ANNE MARIE SØRENSEN, f. 29 Juni 1893 i Lyng Sogn, D. af Vægter Søren S. og Hustru

Maren f. Brandt. Uddannet Børnehavelærerinde paa Frøbels Højskole 1918—20, Barne-
plejerske paa Københavns Kommunes Optagelseshjem, derefter i 5 Aar Assistent paa Børne-
hjemmet „Jacob Michaelsens Minde“ i Skodsborg. Siden 1 Maj 1926 Forstanderinde paa
Børnehjemmet „Ove Hohlenbergs Minde“.

Børnehjemmet paa Lundeskovsvej begyndte i December 1929 som et privat „Spæd-
børnshjem“, dets Stifter er ELISA MOLLERUP-THOMSEN, f. i Norup, D. af afdøde Pastor
Th. og Hustru M. Mollerup. Uddannet i Sygepleje paa Bispebjerg Hospital 1913—17,
Studieophold i Frankrig 1917—21, Sygeplejerske paa Grønland 1921—22, dimitteret fra
Jordemoderskolen i København 1924, Reservejordemoder paa Rigshospitalet 1924—26,
siden da praktiserende Jordemoder i Hellerup. Spædbørnshjemmet ligger paa Lundeskovsvej
og har Plads til ca. 18 Børn.

Børnehjemmet „Nenna“ stiftedes af Frk. MARIE JENSEN i Aaret 1922, men laa den-
gang paa Kragevej i Hellerup. I Aaret 1929 flyttedes Hjemmet til sin nuværende Plads paa Skovvej,
lige over for Bernstorff Slot. Paa Hjemmet kan optages indtil 15 Børn,
der kan blive her til deres fyldte tredie Aar. Hjemmet statsanerkend-
tes 1923 og ledes af Stifterinden, HANNE MARIE JENSEN, f. 2 April 1883 i Everdrup, D. af Skovfoged
Jørgen J. og Hustru Karen Jensen. Uddannet Sygeplejerske ved Køben-
havns Kommune Hospital 1910, Assistent samme Sted 1922, Leder af Børnehjemmet „Nenna“ siden
1922.

Børnehjemmet paa Lundeskovsvej.

Børnehjemmet „Nenna“.

Grundstensnedlæggelsen til „Prinsesse Helenas Børnehjem Danmark“ Sted, den første Sten blev nedmuret af Hendes kongelige Højhed Prinsesse Helena, den anden af Hans kongelige Højhed Prins Harald, den tredje og sidste af Prinseparrets Søn, Prins Gorm, hvem vi Beboere af Hjemmet regner for Børnehjemmets egentlige Grundstensnedlægger, han var den Gang 3 Aar gammel.

Hjemmet stod 1923 saa vidt færdig til Beboelse, at de første 3 Børn kunde modtages og blev modtaget den 21 Juni 1923.

Hjemmet var bestemt til at være Spædbørnshjem for ugifte Mødres Børn, men da der af Læger stærkt blev tilraadet Op-tagelse af Børnenes Mødre med

deres spæde Børn, saa længe Moderen kan amme, blev det af Sundhedshensyn bestemt ogsaa at tage Mødre med, saavidt Plads fandtes, Hjemmet har saaledes Plads til 40 spæde

„Prinsesse Helenas Børnehjem“.

„Frk. Gøtzsches Rekreationshjem“ i Ordrup er ikke ret gammelt, idet det aabnede sine Døre for Rekonvalescenter den 1 Februar 1925 i en Villa paa Skovvangen, som Frk. G. lod opføre med dette Maal for Øje. Paa Hjemmet kan optages indtil 30 Rekonvalescenter. Saavel Lokalteter som Omgivelser er særdeles fortræffelige, da Hjemmet ligger umiddelbart op til det skønne Ordrup Krat. Hjemmet ledes af Stifterinden, ELEONORA GØTZSCHE, f. 19 Juni 1871 i Sæby, D. af Biskop Carl Viggo Gøtzsche, Ribe Stift, og Hustru Anne Marie Pauline f. Hjort. — Den 1 Juni 1922 fandt

Frk. Gøtzsches Rekreationshjem.

Børn, hvoraf de 10 kan have Moderen med. Hjemmets Tilblivelse skyldes Hendes kongelige Højhed Prinsesse Helenas brændende Interesse for smaa Børn, og denne varme Kærlighed til i Særdeleshed spæde Børn, fik Prinsessen til at arbejde med Problemet at samle ind til Oprettelse af et saadant Hjem.

Allerede fra saa langt tilbage som 1910, begyndte Prinsessen sin Indsamling og Agitation hos Høje og Lave for at vække Interesse og Arbejdsiver til dette

Børnehjemmet „Foraarsblomsten“.

JENSEN, ansat fra 1 Oktober 1925. Sygeplejerske Frk. ELLEN THRANE, ansat fra 1 April 1924, leder Børnestuernes smaa Beboeres Pleje, samt Uddannelsen af Barneplejeeleverne, hun bistaas af Sygeplejerske Frk. ALMA FJEDERHOLT MADSEN, ansat fra 1 Februar 1930. Hjemmets Læge er Børnelægen, Dr. med. CARL FRIDERICHSEN. En Bestyrelse paa 11 Medlemmer, med Hans kongelige Højhed Prins Harald som Formand, bistaar Prinsesse Helena med Ledelsen af hele Foretagendet. En Portnerbolig til Børnehjemmet fuldførtes 1929, paa hvilket Tidspunkt et Stykke Jord blev indkøbt og udlagt til Køkkenhave. Børnehjemmets Arkitekt er Arkitekt BRUMMER, som har givet sit Arbejde gratis, ligesom Leverandører i stor Stil har ydet Bidrag. — MARIE HERAMB, Forstanderinde, f. 20 April 1880, D. af afd. Læge Thor H., Nakskov, og Hustru Frida f. Møller. Udnævnt af Prinsesse Helena til Bestyrerinde af Hjemmet 1923. — CHARLOTTE AMALIE WESTERGAARD, Økonoma, f. 15 Maj 1888 i Viskum, D. af Smedemester Chr. W. og Hustru Jensine f. Andersen. Ansat som Økonoma paa Hjemmet 15 Juni 1923. — CHRISTINE JENSEN, Sygeplejerske, f. 19 Juli 1888 i Græse. Ansat paa Hjemmet 1 Oktober 1925.

„Foraarsblomsten“, saaledes kaldes Centralmissionens Børnehjem paa Gersonsvej i Hellerup. Børnehjemmet begyndte sin Virksomhed i Oktober 1912 som Optagelseshjem for Børn, hvis Mødre paa Grund af Sygdom var ude af Stand til at tage sig af dem. Hjemmet begyndte i Stokhusgade 2, og havde fra Begyndelsen kun Plads til 15 Børn, men i Aaret 1920 udvidedes det, saaledes at der kunde optages ca. 30 Børn. I Aaret 1922 flyttedes Hjemmet til Gersonsvej i Hellerup. Her havde

Børnehjems Oprettelse. Nu staar det og har staaet i 8 Aar, smukt og godt, samlet sammen af kærlige og gode Menneskers Arbejde, og virker til Hjælp for de smaa Væseners Start i Livet. Hjemmet ledes af Forstanderinde Frk. MARIE HERAMB, hun samt Økonomaen Frk. CHARLOTTE WESTERGAARD, har været med fra Hjemmets første Begyndelse i 1923, og er her fremdeles. Næstkommanderende er Sygeplejerske Frk. CHRISTINE

Mødre- og Børnehjemmet „Dear Home“.

Centralmissionen erhvervet en Villa, der indrettedes til Børnehjem, og der blev da Plads til ca. 40 Børn. Hjemmet ledes af ASTA JENSEN, f. 23 Juli 1895 i Vindinge Sogn ved Nyborg. Uddannet i Sygepleje paa Amtssygehuset i Holbæk. Assistent paa „Mødrehjælpen“ Børne- og Mødrehjem i Lyngby 1921—23, Forstanderinde paa Spædbørnsafdelingen paa „Aaløkkegaard“ i Odense 1923—28, siden da Forstanderinde paa Centralmissionens Børnehjem „Foraarsblomsten“ i Hellerup.

Mødre- og Børnehjemmet „Dear Home“ blev oprettet i April 1921 som et Tilflugtssted for unge, ugifte Mødre, hvor de kan komme kort før deres Barns Fødsel og blive nogle Maaneder sammen med det. Paa Hjemmet kan optages ca. 16 Mødre og Børn. Det ledes af Søster JOHANNE WEST.

V. A. BAHRENDORFF
PETERSEN, Jordem.

f. 12 August 1883, D. af Smedemester J. Chr. P. og Hustru Hansine Emilie f. Petersen, g. 1906 med Barbmester E. Bahrendorff. Dimitteret 1913, praktiserende i Skovshoved siden 1913.

PETRA SOFIE LARSEN, Jordemoder

f. 29 September 1879 i Rønne, D. af Smedemester Jens P. L. og Hustru Anine f. Lyngberg, g. 1902 med Montør A. Larsen. Dimitteret 1910, praktiseret i København 1910—29, i Vangede siden 1929, uddannet i Sygepleje i Amerika.

MARIE HANSINE
KNUDSEN, Jordem.

f. 2 Juni 1874, g. 1897 med Chr. Knudsen. Praktiserende i Ordrup siden 1907.

ELSE THORDAL, Jordemoder

Praktiserende i Gentofte siden 1919.

JENNY E. LOUISE FIX, Jordemoder

f. 21 April 1897 i Valby, D. af Direktør Wm. F. og Hustru Johanne f. Iversen. Dimitteret 1929, Reservejordemoder ved Aarhus Fødselsanstalt, siden 1930 praktiserende i Gentofte.

Fødeklinden „Tagesminde“ i Gentofte ligger tæt ved Bernstorff Skov i frie og landlige Omgivelser. Selve Kliniken er indrettet i lyse og luftige Værelser; saaledes findes i Stueetagen Barselstuer, medens første Etage rummer Værelser for Patienter, der ønsker at opholde sig paa Kliniken nogen Tid før Fødselen. Kliniken ejes af Jordemoder Fanny FIEHN,

Interiør fra Vældegaard.

Søgaardsvej, Gentofte. „Vældegaard“ ligger umiddelbart op til Slottet Bernstorff og var indtil Aaret 1922 i Hans kgl. Højhed Prins Valdemars Eje. Der blev dog allerede i Aaret 1884 paa Vældegaard oprettet en Pigeskole, eller rettere en kvindelig Højskole, der var den første af denne Art her i Landet. I Aaret 1900 lod Fru Juliane Blicher-Hansen denne Skole omdanne til Husmoderskole og virkede som Forstanderinde for denne indtil Aaret 1921. Selve den gamle hyggelige Hovedbygning ligger her endnu,

men er i Aaret 1930 blevet moderniseret, saaledes med Centralvarme, Bad, elektriske Komfurer m. m., saaledes at Skolen nu raa-der over fuldt ud moderne Udstyr; ligeledes raades der over gode Tennisbaner. I Aaret 1921 overtoges Skolen af Fru HELENE HJUL, der siden 1913 har været knyttet til Skolen, og endelig i Aaret 1922 købtes da Vældegaard af Skolens Ejerinde.

Biavlerforeningen „Nordsjællandske Bivenner“ stiftedes den 18 Maj 1930 ved et Møde, afholdt hos Biavlslærer Hansen i Holte. I August s. A. fik Foreningen Anerkendelse under Danmarks Biavlerforening. Foreningen tæller nu ca. 100 Medlemmer og modtager Tilskud til Bipestens Bekæmpelse; dette Tilskud stiger efter Med-

Helene Hjul.

lemsantallet. Foreningens Omraade strækker sig fra Københavns Bygrænse til Frederiksborg Amtsgrænse, og paa dette Omraade findes ca. 200 Biavlere. Foreningens nuværende Formand er ALFRED GUBBENGAARD, Vognfører, f. 4 Maj 1888 i København, S. af Maskinsnedker Rasmus Nielsen og Hustru Ane f. Jensen, g. 1914 med Anna Hellberg. Ansat ved N. E. S. A. 1913, Formand for Biavlerforeningen „Nordsjællands Bivenner“ siden 1931, Tilsynsmand under Bipestens Bekæmpelse.

A. Gubbegaard.

Gentofte Skytteforening hørte indtil Aaret 1913 under Københavns 8 Kreds, men oprettedes da som „Gentofte Salon Skytte Klub“, og saaledes eksisterede Foreningen da til Aaret 1920, hvor den gaar

over til 50 m Bane, der dog atter i Aaret 1925 ophævedes. Det syntes samtidig, som om Interessen for Skyttesagen helt hendøde, men i Aaret 1929 rekonstrueredes Foreningen, og atter vaagnede Interessen, saaledes at Foreningen nu atter har god Tilslutning af Skytter, der vil søge at hævde den gamle Skyttesags Prestige. Foreningens Formand er N. F. PETERSEN ANTVORSKOV, Guldsmed, f. 22 Juli 1883 i Helsingør, S. af Skrædermester P. og Hustru Magdalene f. Larsen, g. 1912 med Hertha Wilken. Etableret i Gentofte 1923, Formd. f. Skytteforeningen s. 1930, Medlem af Bestyrelsen for Gentofte Boligforening.

N. F. Petersen Antvorskov.

VOLMAR JENSEN, Arkitekt

f. 27 August 1878 i Skørping, S. af Sognepræst V. J. og Hustru Amalia f. Christensen, g. 1912 med Anna Nielsen. Nedsat sig som Arkitekt i Gentofte 1905, 1928 Amtsraadsmedlem, Formand f. Amtets Byggeudvalg og f. Udvalg f. blandede Sager, Medlem af Gentofte Sundhedskommission, tidligere Sogneraadsmember, Formand for „Dansk Arkitektforening“ og mangeaarigt Bestyrelsesmedlem i „Gentofte Sogns Grundejerforening“, flere Diplomer for godt og smukt Byggesæt.

EMIL P. NIELSEN, Grosserer

f. 14 Januar 1872 i København. S. af Sadelmager og Møbelhandler M. N. og Hustru Rasmine f. Petersen, g. 1903 med Ella Johansen. Etabl. 1903, Formand for Gjentofte Sogns Grundejerforening siden 1920 og for Fællesraadet

A. W. L. HEGELUND, Skorstensfejermester

f. 8 Januar 1871 paa Christianshavn, S. af Skorstensfejermester H. H. og Hustru Maren C. f. Hansen, g. 1918 med Olga E. Nielsen. Udlært i Helsingborg, Mester i Fakse 1895, i Gentofte Kommune i Distrikt siden 1903.

for de samarbejdende Grundejerforeninger i Gjentofte s. 1927 samt for Grundejerforeningen „Ellely“ s. 1928.

FREDERIK KJÆR, Graver

f. 29 November 1875 i København, S. af Ministerialbud Niels K. og Hustru Cecilie f. Rasmussen, g. 1900 med Agnes Schiøth. Graver og Gartner ved Gentoft Kirkegaard siden 1911.

FREDERIK ADOLF HANSEN, Slotsgartner

f. 22 Maj 1898 i Klippede, S. af Parcellist Hans A. H. og Hustru Karen Sofie f. Poulsen, g. 1924 med Marie Margrethe Larsen. Uddannet Gartner, Undergartner ved Bernstorff Slot 1919—23, Gartner paa Skjoldnæsholm 1923—28, siden 1928 Slotsgartner ved Bernstorff Slot.

AUGUST DAVID BUSCH, Skorstensfejermester

f. 26 Februar 1886 i Hobro, S. af Skorstensfejermester H. V. B. og Hustru Johanne f. Overgaard, g. 1929 med V. Bichoff. Uddannet i Viborg, Skorstensfejer i Hjørring 1912—29, Mester i Gentoft Kommune 3 Distrikt siden 1929, Leder af den konservative Bevægelse i Vendsyssel, opstillet som Kandidat i Hjørringkredsen 1920 og i Nørresundbykredsen 1929.

Gentoft Brugsforening blev stiftet den 12 Marts 1916 og aabnede sit Udsalg Baunegaardsvej 4 i September 1917. Købte i 1919 Ejendommen, hvor den endnu har til Huse. Foreningen er stadig i god Fremgang. Den første Bestyrelse var: Tømrermester E. Friis, Formand; Kontorbestyrer H. Olesen, Næstformand og Kasserer; Bestyrelsesmedlemmer: Malermester H. P. Haagensen; Arbejdsmand F. Albrechtsen; Blikkenslagermester H. Ruuf; Arbejdsmand A. Gundersen og Repræsentant N. C. Hansen. Den nuværende Bestyrelse er: Snedker C. D. PARNAM, Formand; Malermester H. P. HAAGENSEN, Næstformand og Kasserer; Isenkræmmer E. MORTENSEN, Regnskabsfører; Bestyrelsesmedlemmer: Snedker HILDING HANSEN; Arbejdsmand O. PETERSEN; Vejmand J. C. HANSEN og Hattemager O. JØRGENSEN. Foreningens Uddeler, V. ARILDSEN, har været her i 10 Aar. — Brugsforeningens Kasserer, Malermester H. P. HAAGENSEN, f. 3 Januar 1881 i Reerslev ved Roskilde, S. af Husmand Jørgen H. og Hustru Dorthe f. Petersen, g. 1908 med Anna Petersen. Etableret som Mester i Gentoft 1920, Medlem af Brugsforeningens Bestyrelse siden 1916, Kasserer siden 1926, Medlem af Menighedsraadet siden 1922, og af den kommunale Hjælpekasses Bestyrelse 1914—17, Formand f. Gentoft Haveforening 1921—27. Uddeler er H. P. JOHANSEN, f. 10 April 1888 i Rødning ved Skive, S. af Gaardejer L. J. og Hustru Maren Hansen Kirk, g. 1913 med Esther Katrine Langhoff. Uddannet ved Handelen, Uddeler i København 1914—17, i Roslev 1917—22, i Vangede siden 1922.

Fra Jægersborg Allé fører en gammel Allé til Bernstorffs Hovmarksgaard. Dens Navn var oprindelig Bernstorffs Hovedgaard. Den ligger nu ret skjult i en stor Park med en lille Sø, omgivet af usædvanlige store Træer, hvoriblandt særlig bemærkes en Del ualmindelige maleriske gamle Piletræer med graagrønne Blade, der minder stærkt om Oliven-træer, samt et af de største Valnøddetræer, der findes i Nordsjælland.

Indtil 1900 blev den drevet som enhver anden Gaard, dens Jorde var paa 210 Tdr. Land, derunder to store Tørvemoser, den ene lige under Jægersborg Kaserne, og den anden lige op til Indgangen til den røde Port i Dyrehaven ved Vilvordevej. Særlig denne sidste var bekendt for sin sjældne Plantevækst. Begge Tørvemoser dreves lige til Aaret 1913. Gaarden købtes i Aaret 1900 af Kaptajn F. Frandsen, der ikke var en ny Mand paa Egnen; idet han var født i den gamle Skovridergaard, som dengang laa ved Jægersborg Kaserne, som ældste Søn af Forstraad F. Frandsen, kgl. Skovrider over Dyrehaven, Jægersborg Hegn og Kongelunden. Forstraad Frandsen døde paa sin Ejendom Trianglen, der derefter af hans Enke solgtes til H. M. Kong Chr. IX.

Bernstorffs Hovmarksgaard.

Kaptajn Frandsen følte sig hele sit Liv stærkt knyttet til sin Fødeegn, til hvilken han vendte tilbage i Aaret 1900, idet han købte Bernstorffs Hovmarksgaard af Enkefru Jutta Lund f. Rørdam. Kaptajn Frandsen havde en Del Aar gjort Tjeneste som Officer i Fredericia, hvor han tillige havde haft privat Virksomhed, f. Eks. genoprettede han I. P. Schmidt's Cigarfabrik, da denne ved Ejerens Død var gaet helt istaa, og oprettede Livsforsikringsselskabet „Dan“ m. m. I Løbet af et Par

Aar afviklede Kaptajnen alle sine tidligere Beskæftigelser for at hellige hele sin Energi til et Anlæg af Bernstorffs Hovmarksgaard i Villakvarter, han lod straks de store Veje, Slotsvej, Fortunvej og Hovmarksvej anlægge, og planlagde alle de senere anlagte Veje, byggede en Del Villaer etc., skænkede en Fjerdedel af Arealet til Konge-Monumentet paa Femvejen. Han beboede selv Hovedbygningen fra Aar 1902 til sin Død 1925. Gaarden beboes nu af hans Enke, Fru INGEBORG PLATAU, f. i Flensborg, D. af Theodor Platau og Adolfine Neilman, g. med Kaptajn Frandsen.

HEINERICH JULIUS GOTTFRED JENSEN, Murermester

f. 5 April 1868 i København, S. af Chr. Gottfred J. og Hustru Henriette f. Nielsen, g. 1890 med Mathilde Margrethe Braunstein. Uddannet som Murer, i Tyskland 1885—93, etableret som Mester i Vestjylland 1893—1900, siden 1900 Murermester i Gentofte, Medlem af Huslejenævnet ca. 8 Aar.

Havnen i Skovshoved er anlagt i Aaret 1869, med Indsejling i Øst, men i Aaret 1894 foretoges der Forbedringer af Havneanlægget, og samtidig lagdes Indsejlingen over i Syd. Havnens Anlæggelse skyldes en lille Kreds af Mænd fra Sognet. Paa en stor Sten liggende ved Indsejlingen er indsat Navnene paa de Mænd, der anlagde Havnen: W. Nielsen, Sognefoged, O. B. Suhr, Etatsraad, A. Trier, Grosserer, A. Hansen, Etatsraad, Boisen, Provst, N. Jensen, Oldermann, Koch, Grosserer, R. Petersen, Fisker.

I Aaret 1914 bevilligedes der til Havnens Uddybning et Statstilskud paa 10.000 Kr. Arbejdet færdiggjortes 1915. I Aaret 1920 indgik Havnen, der ellers var i et Havneselskabs Eje, under Gen-

E. Petersen.

tofte Kommune. Havnefoged er EMIL PETERSEN, f. 25 August 1876 i Skovshoved, S. af Fisker Svend P. og Hustru Ellen f. Nielsen, g. 1918 med Erna Henriksen.

Skovshoved Fiskeriforening stiftedes i Aaret 1889, og dens Love er vedtagne den 17 November s. A. Foreningen har til Formaal at varetage Skovshovedfiskernes Interesser samt at forbedre Fiskeriforhold m. m. Foreningen tæller nu ca. 70 Medlemmer, men af disse er dog kun 60 Fiskere. Formand for Foreningens Bestyrelse er SIGVALD MADSEN, Fisker, f. 19 April 1889 i Skovshoved, S. af Fisker Hans M. og Hustru Ane f. Bendsen, g. 1915 med Caroline Amalie Andreasen. Formand for Skovshoved Fiskeriforening s. 1927.

Sigvald Madsen.

Gammel Bellevue i Klampenborg skriver sig fra Aaret 1757 og var allerede paa den Tid et Traktørsted, men lørst senere, i Midten af forrige Aarhundrede, og særlig efter, at der anlagdes Sporveje til Klampenborg, fik Stedet Søgning af Københavnerne. Gennem Tiderne har dog Gammel Bellevue helt skiftet Udseende, det er gentagne Gange ombygget og udvidet, men stadig er det et yndet Udflugtssted for Københavnerne. Siden 1925 har Bellevue Restaurationen

Interiør fra Gl. Bellevue, Klampenborg.

været ledet af VILHELM CHR. IGEL, f. 10 Februar 1877 i Sorø, S. af Baneformand Anders Jensen og Hustru Karen Marie Jensen, gift 1907 med Carla Quist Andersen. I Oktober 1925 overtaget Restaurationen Gl. Bellevue, Klampenborg. — Saavel indenfor som tæt ved Kommunens Grænser findes i Skovene flere ældgamle Skovløberhuse, der den Dag i Dag besøges af en talrig Skare af Søndagsturister. Saaledes ligger her „Røde Port“, ogsaa kaldet „Posemandens Hus“, opført i Aaret 1830. Her var i sin Tid Vadested, og de Rejsende fra Nord tog ind her for at vande Heste samt hvile lidt, inden det sidste Stykke Vej tilbagelagdes. Dengang fandtes der ikke her, som nu, en rød Port, men kun en Bom, og Bompengene betaltes i Posemandens Hus. I Aaret 1862 opsattes Porten. „Studenterkilden“ havde sine særlige glansfulde Tider paa Chr. Ricard og Chr. Winthers Tid. Her er sikkert mange Sold foregaaet, og mangan lystelig Vise blevet til. Det gamle Skovløberhus „Ordrup Hus“ er fra samme Periode som Posemandens Hus, og lige som dette ombygget i Aaret 1918. Siden Aaret 1918 har Ordrup Hus været beboet af Skovløber THEODOR PETERSEN. Tæt ved Dyrehavehegnet ligger „Kongekilden“, nu en Restauration, men i Aaret 1859 var det et Skovløbersted, kaldet Christians Minde, og tilhørte en af Lyngby Gaardene. I Aaret 1883 omdannedes det til Restauration. Det fortælles, at vor nuværende Statsminister Th. Stauning som 18-aarig boede her som Pensionær paa Grund af sit svagelige Helbred.

Vilh. C. Igel, Restauratør.

Ordet Kongekilden stammer fra den Kilde, der indtil Aaret 1920 fandtes her, og her skal Kong Chr. VIII ofte have slukket sin Tørst.

Københavns Sygehjem er beliggende i Ordrup. Hjemmet har sin Oprindelse fra de Foreninger og Institutioner, som Dr. Ludvig Brandes stiftede til Gavn for Samfundet.

Københavns Sygehjem laa oprindelig paa Rolighedsvej i København, men Ejendommen, hvori det havde til Huse, solgtes til

Skovløberhuset „Ordrup Hus“ før Ombygningen. ;j

Københavns Sygehjem i Ordrup.

Landbohøjskolen, og den store nye Bygning paa Ordrupvej opførtes omkring Aarene 1920—21. Sygehjemmet ledes af Kammerjunker GRÜNER, og Hjemmets Oldfrue er JOHANNE MARIE MORTENSEN.

Guldsmedelaugets Byggeforening skriver sig fra Aaret 1871, da der indenfor Lauget oprettedes et Byggefond, der i Aaret 1887 lod opføre en Stiftelse i Læssøgade i København. I Aaret 1929 solgte Lauget Bygningen i Læssøgade og lod opføre den nye

smukke Stiftelse i Gentofte. Bygningen rummer 24 Lejligheder; heraf er 16 helt Friboliger, medens Resten lejes ud til Medlemmer af Lauget, men dog kun til ældre Ægtefæller eller Enker. MARIE JENSEN har siden 1906 været knyttet til Stiftelsen som Viceværtinde.

GLADSAXE SOGN danner een Sognekommune med Tingsted i København, hører under Københavns Amts nordre Birks Rets- og Politikreds, Københavns Amtstuedistrikt, samme Amts nordre Lægekreds, Lyngby Skatte- og Skyldkreds og endelig Amtets 2. Folketingskreds. Sognets samlede Jordareal udgør ca. 2375 ha. Heraf optages af Moser og andre Vandarealer ca. 250 ha. Saaledes ligger i Sognet Bagsværd Sø, der er ca. 123 ha stor og helt hører til Sognet, samt de mod Nordvest liggende Fed- og Smørmoser med store Engarealer; herfra udgaar Kagsaa og løber mod Syd. Noget nær 200 ha optages af Skov. Disse Skove er Aldershvile Skov og en ret væsentlig Del af St. Hareskov, begge underlagte Københavns 2. Skovdistrikt. Indbyggerantallet var i Aaret 1800: 1102, i 1900: 1754, nu er det 14.278. Sognet grænser til Lyngby og Gentofte Sogne, tillige til Værløse Sogn i Smørum Herred, og endelig støder det op til København (Brønshøj). Kagsaa danner Sognets Vestgrænse. Jordene er temmelig højtliggende og i den sydlige Del jævne og frugtbare, medens de i den nordlige Del er ret bakkede og meget sandede. Her ligger den 51 m høje Bakke „Tinghøj“ med trigonometrisk Station. Bagsværd Sø, der som før nævnt helt hører til Sognet, omgives af naturskønne, skovklædte Bakker, og langs dens Bredder er der i de sidste Tider opstaaet flere ret smukke Sommervillaer, Søen omgives helt af Skov undtagen mod Øst, hvor den staar i Forbindelse med Lyngby Sø gennem Nybro. I Sognet ligger „Højnæsbjerg“, den meget yndede Kælkebakke, tæt op til Søen.

I Sognet ligger Byerne: Gladsaxe med Kirke, Skole, nybygget 1920, Mørkhøj, Søborg Villaby med Kirke, Skole, bygget 1907—08 efter Tegning af Arkitekt Mandrup-Poulsen i Pavillonsystem, Vandværk, anlagt 1909, Apotek, Buddinge med Kommunekontor, Jernbanestation m. m., Bagsværd med Menighedshus og Skole, bygget 1906, Kostskole, bygget 1908, Asyl, oprettet 1882, Kuranstalten Hareskov, Kro, Bank, Jernbanestation, Post- og Telegrafstation, flere mindre industrielle Virksomheder m. m. Endelig ligger der i Sognet Bagsværd Mose, Bagsværd Overdrev, Stralsund og Nybro, alle Samlinger af Huse. Blandt større Gaarde i Sognet nævnes Grønnegaard, Gladsaxegaard, Enghavegaard, Mørkhøjgaard, Marielyst, Aldershvile, Kongsvillie, Højgaard, Maglegaard, Grønnemosegaard samt Lillemosegaard og Gammellosehuus, begge indrettet til Aandssvageanstalter. Tillige nævnes, som Led i Landbefæstningen, Gladsaxe- og Bagsværdfortet med Tinghøj og Buddinge Batteri.

Gladsaxe Sogneraad bestaar af: Forretningsfører F. R. WILLUMSEN, Formand, Murrermester POUL PETERSEN, Bagsværd, E. BAUNSGAARD, Kasserer, Søborg, Tømrermester

L. P. LARSEN, Søborg, Lærer A. ASMUSSEN, Arbejdsmand L. P. LARSEN, Ingeniør A. C. KRISTENSEN, Tømrermester CHR. N. BECK, Bagsværd, Snedker CARL JØRGENSEN, Buddinge, Proprietær CHR. PETERSEN, Marielyst og Forsørgelsesforstander CHR. PEDERSEN.

Om Sognets Bebyggelse i Oldtiden vidner de Gravhøje, der tildels er sløjfede og tildels findes bevarede til vore Dage. Saaledes findes tæt Øst for Gladsaxe to ret bevarede Høje, noget Nord for Byen ligger nok en Høj. Hørende under Mørkhøj By ligger den meget anseelige, men dog tildels ødelagte Sneglehøj. Ved Buddinge By ligger ogsaa nogle enkelte Høje. Da man anlagde Forterne under Københavns Befæstning, udgravedes „Tinghøj“ og „Hyrdehøj“, og begge fandtes at være Grave fra Bronzealderen, men foruden de her nævnte Gravminder har der været adskillige flere, men disse er for længst sløjfede. Den under Jægersborg Dyrehave omtalte By, Stokkerup, hørte til Gladsaxe Sogn, medens Bagsværd i tidligere Tid har været et Sogn; man ved, at dets Kirke omkring Aarene 1370 var meget brøstfældig, og Kirken skal straks efter Reformationen være blevet nedrevet, og dens Materiale brugt til Istandsættelsen af Bispegaarden i København, der paa den Tid (1539) blev omdannet til Universitetsbygning. Om Gladsaxe Sogn hedder det i Beretninger fra Aaret 1770: „Gladsaxe Bye, i Aaret 1370 kaldet Glathsaxæ, har 17 Huse og 17 Gaarde; i Aaret 1772 er Jordene delte, og 7 Gaarde ere udflyttede. De 16 Gaarde tilhørte Kongen. Præstegaarden findes at have 21 Td. Land. Buddinge Bye, i Aaret 1290 kaldet „Buedinghæ“, har 22 Gaarde og 28 Huse, ogsaa disse tilhørte Kongen, og Fæsterne havde kongeligt Skøde. Mørkhøje Bye, i Aaret 1370 nævnt som „Myrkøvæ“, har 10 Gaarde og 17 Huse, ogsaa tilhørende Kronen.“ Tillige nævnes i den gamle Beretning, at disse tvende Byer aarlig lod male over 1000 Tdr. Havregryn, som de solgte til Hovedstaden. Bagsværd havde 11 Gaarde, 2 Halvgaarde og en Sø.

Saaledes saa da Sognet ud for næsten 200 Aar siden, men betragter vi Billedet i vore Dage, da er det jo meget forandret. De smaa hyggelige Byer med Gaarde og straa-tækte Huse er tildels helt forsvundne, og Villabebyggelser og Forretningskvarterer er opstaaede allerede fra dette Aarhundredes Begyndelse. Saaledes er Byen Søborg med dens bymæssige Bebyggelse først blevet til i det sidste kvart Aarhundrede; det samme gør sig gældende de andre Steder.

Saaledes ser vi, at Gladsaxe By i Aaret 1915 tæller over 100 Huse og ca. 900 Indbyggere og Søborg By tæller samme Aar over 500 Huse med ca. 3000 Indbyggere. I Aaret 1910 var Tallene her ca. 275 Huse og ca. 1580 Indbyggere; disse Tal fortæller tydeligt om den kolossale Udvikling denne By har haft i de sidste Tider. Buddinge findes at have 105 Gaarde og Huse. Bagsværd nævnes samme Aar med 169 Gaarde og Huse og ca. 1100 Indbyggere.

Gladsaxe Kirke stammer fra Tiden omkring det 12' Aarhundrede, men af denne første Kirkebygning er der nu i vore Dage ikke synderligt tilbage. Kirken var i en ren romansk Stil opført Kampestensbygning med store, svære Hjørnekvadre af Kridtsten. Den nordlige Portal, sikkert af nyere Tid, var af skaanske Sandsten, og disse er senere benyttet ved Vaabenusets Opførelse. Det synes, som om Kirken allerede i tidligotisk Tid har været underkastet en større Ombygning, og ved den er det gamle oprindelige Kor nedrevet, og Skibet saaledes forlænget ganske betydeligt, og det nuværende Kor bygget til. Ligeledes er Taarnet mod Vest og Vaabenuset mod Nord bygget paa denne Tid. Bygningsmaterialet, der er anvendt ved disse Arbejder, er hovedsagelig Munkesten og prydet med svære Kridtstensbaand. Kirken havde tidligere fladt Træloft, men dette blev allerede ved de første Ombygninger erstattet af Hvælvinger. Gentagne Gange har Kirken været underkastet Restaureringer. Kirken tilhører Universitetet i København, og paa den smukke Prædikestol, der er udført i udpræget Højrenæssancestil, ses paa Rygskjoldet dettes Vaaben. Endvidere findes i Kirken en Degnestol fra Aaret ca. 1550. Ophængt i Kirken findes nogle ældgamle og smukke Epitafier, saaledes over Præsten S. Thomsen, død 1619; Præsten

Søborg Kirke.

Hans Nielsen Sæby, død 1653, og endelig et over Præsten Mikkel Sørensen, død 1690. Alle Epitafierne bærer de afdødes Portrætter. Altertavlen er af nyere Tid, men paa Skibets Vægge er ophængt Rester af den ældre Tavle. Denne var en af de første lutherske Tavler med malede Skriftfelter. Paa Kirkegaarden findes et Granitmindesmærke over Dr. C. A. H. Kalkar, død 1886; han var Præst her fra Aaret 1843—68, og i hans Tid brændte Præstegaarden. Det var i Aaret 1849, og atter i Maj 1919 ødelagdes Præstegaarden under en stor Brand, der da hærgede Byen.

Kirken i Søborg er af ret ny Dato; den er bygget i Aarene 1913—14, og Byggesummen androg ca. 70.000 Kr. Heraf gav Staten ca. 30.000 Kr. Den er bygget efter Tegning af Arkitekt Alfred Jørgensen og opført af Mursten paa raa Granitsokkel. Den bestaar af Skib, Kor samt et Taarn mod Vest, hvori Indgangen og Vaabehuset er. Koret hæver sig noget over Skibets Gulv, saaledes at der under Koret er indrettet Sakristi samt en Konfirmandstue. Saavel Alter som Alterbord er modelleret af Billedhugger Bregno. I Bagsværd laa indtil Midten af det 16 Aar-

hundrede en Kirke, og selve Bagsværd nævnes som et eget Sogn, men Kirken skal være nedrevet straks efter Reformationen, og Materialerne blev brugte til Istandsættelse af den gamle Bispegaard i København, da denne i Aaret 1539 blev omdannet til Universitetsbygning. Paa den Tid, da Bagsværd var eget Sogn, tilhørte store Besiddelser her Petrus Nikleson de Bacswerthe, samt Peder Nielsen af den kendte Slægt Rani; Kong Frederik III skødede i Aaret 1663 Gaard og Gods i Bagsværd til Kansler Th. Lente.

Hareskovby Kirke er bygget i Aaret 1929, Grunden, hvorpaa Kirken er opført, er skænket af Direktør Lauritz Bartholdy-Norrby, Midlerne til Kirkens Opførelse er hovedsagelig fremskaffet ved private Bidrag, saaledes kan det nævnes her, at ovennævnte L. Bartholdy-Norrby gav til dette Formaal, foruden Grunden, et Beløb paa 10.000 Kr. Kirken er beliggende i smukke Omgivelser.

LAURITZ BARTHOLDY-NORRBY, Direktør

f. 9 Juni 1884 i København, S. af Husejer L. B.-N. og Hustru Anna f. Feyll, g. 1910 med Anna Emilie Jensen. Etablerede 1902 Solgneringsanstalten „Fix“, i 1911 Dampvaskeriet „Aladdin“, Sogneraadsformand 1928—29, Medlem af Sogneraadet 1920—29, Sognefoged 1920—31, Formand for Bygningskommissionen 1926—29, Æresmedlem af Københavns Amts Sognefogedforening, Medlem af Hareskov Grundejerforenings Bestyrelse, Medstifter af Gasværket m. m.

Under Gladsaxe Sogn hørte, inden Jægersborg oprettedes som kongeligt Slot, Byen Stokkerup, men om denne By har vi allerede andet Sted berettet. — „Aldershvile“ anlagdes i Slutningen af det 18' Aarhundrede af Gehejmerraad Th. Holmskjold, Dronning Juliane Maries fortrolige Raadgiver; han blev født 14 Juni 1731 i Nyborg, og blev en navnkundig og højt fortjent Plantekender og Mineralog.

I Aaret 1755 begyndte han at opkøbe forskellige Gaarde og Jordlodder i Gladsaxe Sogn, ved Bagsværd Sø. Blandt disse Erhvervelser nævnes „Lynggaarden“, tilhørende Ole Thomsen, og Selvejerbonden Hans Westmann's Gaard. Paa de erhvervede Arealer

lod han da opføre en meget smuk, toetages Hovedbygning, samt flere Avlsbygninger. Hovedbygningen nedbrændte 1909. Efter hans Død 1793, solgtes ved Auktion 1794 „Aldershvile“ med samtlige andre Lyststeder, „Søhuset“, „Udsigten“, „Højgaard“ og „Savværks-gaarden“ for 30.000 Rdl. til Adolf Ludvig Friedrichson, ogsaa kaldet Grev Ludvig Ribbing, Navnet er kendt fra Mordet paa Kong Gustav III. Han hørte med til den Kreds af svenske Flygtninge, Kongemordere, Mystikere og Frimurere, der havde deres Tilhold

Parken ved Aldershvile.

paa Lyststederne i Københavns Nærhed, og han betragtedes som en uægte Søn af Hertug Frederik Adolf af Øst-Gottland. 2 Aar efter afhændede han det hele til sin Stiffader, Baron C. Maclean, der atter solgte Aldershvile med tilliggende Ejendomme for 30.500 Rdl. til Peter Lotharius Oxholm. Skødet findes tinglæst 23 Juli 1798. I Aaret 1804 solgte Oxholm „Aldershvile Højgaard samt Stands Gaard“ for en Sum af 50.000 Rdl. til Peter Nicolai Arboe. 1845 solgtes atter Aldershvile og Højgaard til G. R. Fr. Smith, der atter ved Auktionsskøde 1856 afstod begge Gaarde til K. O. V. Nygaard, 1860 afhændes det atter til Ernst Bagge og s. A. sælges Højgaard. Nu bliver Rækken af Ejere saa talrig, at det vil føre for vidt at nævne alle disse. Sidste Gang, det sælges, er 1911 til et Konsortium. Af andre Gaarde skal nævnes Mørkhøjgaard og Kongsvillie, anlagt 1770 af Landfysikus B. Wichmann's Enke. Til Slut kan da vedføjes, at Gladsaxe Kommune i Aaret 1927 købte Aldershvile, og frasolgte til den Plumske Legatstiftelse ca. 11 Tdr. Land, medens Resten, ca. 19 Tdr. Land, hovedsagelig gammel Park, udlagdes til Offentlighedens Brug.

Johs. Hedetoft.

I Aldershvile Hovedbygning lod Kommunen indrette et meget moderne og smukt Restaurationslokale. Restaurationen forpagtes af Restauratør JOHANNES HEDETOFT, f. 20 November 1882 i Jylland, S. af Direktør Peter Jensen Hedetoft og Hustru Marie f. Christensen, g. 1917 med Elna Kirstine Nielsen. Uddannet ved Hotelvirksomhed, Ophold i Udlandet i 10 Aar, etableret i København 1917, Sct. Andreas Ordenens Selskabslokaler 1921, Centralhotellet i Faxe 1921, Aldershvile Restaurant i Bagsværd 1927, Medlem af Bestyrelsen for Kooperationen af Restauratører i København siden 1928 og af Hovedbestyrelsen for Centralforeningen for Restauratører i Danmark, Formand for Vesterbros Restauratørforening siden 1926, Revisor for Stiftelsen for Restauratører siden 1928.

Apoteket i Søborg skriver sig fra Aaret 1923 og før denne Tid fandtes der ikke Apotek her, men det er jo ogsaa først i de sidste Aar at Søborg By, og hele Sognet her, har gennemgaaet en saa stor Udvikling. Søborg Apotek aabnedes i September 1924 i et til Nutidens Krav svarende Lokale. Apoteket ejes af Apoteker FRANTS STEINCKE, f. 3 Juli 1873 i Øfjord paa Island, S. af islandsk Købmand Bernhard August S. og Hustru Pouline Hildur f. Møller. cand. pharm. 1896, Bevill. til at drive Apotek i Søborg er udstedt 1923. Aandssvageanstalten Lillemosegaard, der ligger i Gladsaxe Kommune,

F. Steincke.

Søborg Apotek.

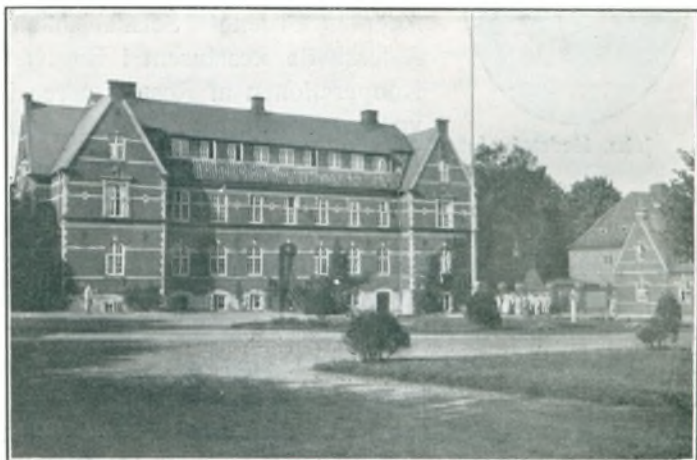
er opført og taget i Brug i 1886 paa Initiativ af den geniale Forkæmper for dansk Aandssvageforsorg, Professor, cand. theol. Johan Keller (f. 1830, død 1884), der for egen Regning og under meget smaa Kaar og Forhold tog Arbejdet op for Forsorgen for „de Abnorme“, som den Gang tillige omfattede blinde, døvstumme og epileptiske Mennesker. Siden er Forsorgen for de forskellige Grupper delt i selvstændige Institutioner.

„Johan Kellers Abnormanstalter“ boede i lejede Lokaler

forskellige Steder i København, hvor Virksomheden tillige omfattede Skole. Den store Idealist var klar over, at det vilde være af overordentlig stor Betydning, om han kunde flytte nogle af sine Afdelinger ud paa Landet, hvor de aandssvage Mennesker under langt sundere Forhold kunde beskæftiges ved Have- og Landbrugsarbejde, men økonomiske Forhold traadte hindrende i Vejen. Endelig først i 80erne saa Johan Keller sig i Stand til at naa sit første Maal: En Anstalt paa Landet. Det første Forsøg blev Lillemosegaard, som købtes og toges i Brug i 1886; men da var Johan Keller død. Hans da 26-aarige Søn, Lægen Chr. Keller (den senere Grundlægger af den moderne danske Aandssvageforsorg, der er et Mønster for hele Verden, Overlæge, Professor Chr. Keller, Den Kellerske Aandssvage-Anstalt i Brejning) tog Opgaven op og førte den ud i Livet.

Lillemosegaard blev bygget som Have- og Landbrugskoloni for 100 aandssvage Mænd med nogen Arbejdsevne. Ideen var rigtig. Lillemosegaard blev Leverandør af Landbrugs- og Haveprodukter til de øvrige Kellerske Anstalter i København. Senere udvidedes Virksomheden til ogsaa at omfatte forskellige Haandværk som Snedker, Kuryemager, Skomager m. m., hvorved man opnaaede det store Gode at have en nyttig og sund Beskæftigelse for sin Arbejdskraft. I 1892 blev yderligere indkøbt en mindre Bondegaard, grænsende op til Lillemosegaard. Her blev opført en Kvindeafdeling, der kaldtes „Gammel-mosehuus“, for 50 voksne aandssvage Kvinder. Disse Kvinder beskæftigedes ved forskelligt Haandarbejde, der ligeledes af-lastede Indkøbene til de andre Anstalter i København.

De aandssvage Mennesker boede her i disse 2 landlige Afdelinger under friere og langt sundere Forhold end i de trange Gader i København. De boede bedre og billigere. Prof. Chr. Keller har sagt, at de 2 Anstalter paa Lillemosegaard og Gammel-mosehuus var hans Faders og hans bedste Værk og tillige Virksomhedens økonomiske Redningsplanke. De smukke Anlæg ved Anstalterne er anlagt ved

Lillemosegaard.

Prof. Chr. Kellers Initiativ. Professoren har en udvidet Sans for at anbringe sine Anstalter i smukke og sunde Omgivelser, hvilket Den Kellerske Anstalts herlige Beliggenhed ved Vejle Fjord ogsaa er et Bevis for.

I 1895 overgik Den Kellerske Anstalt fra privat Eje (Familien Keller) til selvejende Institution, og ved Aarhundredskiftet flyttedes Den Kellerske Anstalt til Brejning, medens de to landlige Anstalter Lillemosegaard med Gammellosehuus

Gammellosehuus.

og Karens-Minde i Valby henlagdes til Den sjællandske Aandssvageanstalt (Gamle Bakkehus --- Ebberødgaard). Den officielle Betegnelse for disse Anstalter er nu Østifternes Aandssvageanstalt, der bestaar af Ebberødgaard ved Birkerød, Lillemosegaard med Gammelhuus pr. Buddinge, Karens-Minde i Valby og Skolehjemmet paa Gamle Bakkehus i København samt Rødbygaard ved Rødbyhavn. Anstalten er en selvejende Institution under Socialministeriets Kontrol; den overordnede Ledelse har en Bestyrelse, hvis Formænd har været Departementchef A. Asmussen og Provst, fhv. Kultusminister M. C. B. Nielsen. Nuværende Formand er Departementchef K. H. KOFOED. Den daglige Ledelse forestaaes af 1 Forstander med den fornødne Medhjælp paa 32 Personer ved Plejen, Økonomien, Landbrug og Have m. m.

Lillemosegaard bestaar væsentlig som da den toges i Brug, men er senere udvidet med 25 Mandspladser og 50 Kvindepladser, saa der er nu Plads til 225 Patienter, eller Alumner, som den officielle Betegnelse er. Haandværkerafdelingerne er nedlagt, da Anstaltens Klientel er et noget andet nu. Den bestaar væsentlig af de saakaldte „Halvasylister“, hvorved forstaaes renlige, rolige Patienter med et godt Helbrød, der kan nøjes med et forholdsvis ringe Tilsyn, og leve i en saakaldt „aaben“ Anstalt og taale en relativ stor Frihed. Haandværkerafdelingerne er som nævnt forlængst nedlagt, medens Landbruget er udvidet meget betydeligt og nu omfatter ca. 65 Tdr. Land. Forstander er OLE OLESEN GOLD.

OLE OLESEN GOLD, Forstander

f. 28 Maj 1882 i Klakring i Jylland, S. af Stationsforstander N. P. Olesen Gold og Hustru Karen Christensen, g. 1914 med Henriette Jørgensen. Uddannet som Landmand, derefter en kort Tid paa Sagførerkontor, Fuldmægtig ved Aandssvageanstalten i Ribe 1909—14, Inspektør ved Sindssygeanstalten i Stege 1914—17, Forstander ved Østifternes Aandssvageanstalt Lillemosegaard med Gammellosehuus siden 1917.

Optagelses- og lagttagelseshjemmet „Stengaarden“ er beliggende paa den gamle Frederiksborg Landevej, nu Gammellosevej. De ældste Oplysninger, man har om denne Gaard, er, at den var blandt de mange Gaarde, som Geheimeraad Th. Holmskjold i det 18 Aarhundredes sidste Halvdel lod opføre. — Foruden denne Gaard og Aldershvile, lod han opføre Engelsborggaard i Lyngby—Taarbæk Kommune, som nu ogsaa tjener som Optagelseshjem. Stengaarden havde oprindelig et ret stort Jordtilliggende, men i Aaret 1921 blev Gaardens Jorde udstykkede, og Hovedparcellen med den nuværende Bygning erhvervet af „Foreningen Fængselshjælpen“ til Optagelseshjem for unge Mænd i Alderen 14—21 Aar. Den nuværende Hovedbygning er opført omkring Aaret 1860, og i Stedet for den i 1921 nedbrændte Bygning opførtes i 1924 en Værk-

stedsbygning, der kom til at rumme de stærkt tiltrængte Værksteder, senere er der ogsaa i denne Bygning indrettet 5 Eneværelser. I Aaret 1923 blev Hjemmet statsanerkendt til Modtagelse af Elever fra Værgeraadet; der er nu Plads til 20 Elever, som om Sommeren beskæftiges i det til Hjemmet hørende ca. 4 Tdr. Land store Gartneri; om Vinteren ved Værksteds- og Husflidsarbejde, ligesom der gives Undervisning i forskellige Skolefag.

Til Hjemmet hører en smuk parklignende Have. Hjemmets

Forstander har siden 1921 været P. BRUMMERSTEDT-HANSEN, f. 25 September 1888. Præliminæreksamen 1904, uddannet paa Stats-Ungdomshjemmet Braaskovgaard samt Ribe Aandssvageanstalt, Medlem af Gladsaxe Sogns Menighedsraad og af Bestyrelsen for Optagelses- og Iagttagelseshjemmenes Forstanderforening samt Bestyrelsen for Taagerups Legat m. m.

P. Brummerstedt-Hansen,
Forstander

Lærlingehjemmet paa „Grønnemosegaard“ er oprettet i 1926, af „Foreningen for Skole- og Opdragelseshjem“. Det var egentlig Foreningens Tanke, at det Offentlige skulde træde til og føre Hjemmet videre, men dette skete ikke, og da Hjemmet havde været i Drift i 3 Aar, maatte Foreningen ophæve det. Da traadte imidlertid Forstander C. R. Bjerg til og købte de af Foreningen opførte Bygninger paa Aakjærsvvej i Søborg og fortsatte Hjemmet som før. Paa Hjemmet er der Plads til 14 Elever, der optages i Alderen fra 15—21 Aar. Hjemmet er ikke statsanerkendt, men har Overinspektionens Godkendelse. Forstander er CARL RØMER BJERG, f. 4 Januar 1893 i Brarup, Maribo Amt, S. af Gartner H. J. B. og Hustru Kristiane Caroline f. Frandsen, g. 1919 med Augusta Camilla Clausen. Seminarist 1914, Lærer ved Opdragelseshjem 1914—26, s. 1926 Forst. f. Lærlingehj. „Grønnemosegaard“.

Enghavegaard i Mørkhøj By.

Optagelses- og Iagttagelseshjemmet „Stengaarden“

„Enghavegaard“ i Mørkhøj By er en meget gammel Gaard, men hvornaar den er opstaaet vides ikke med Sikkerhed, meget taler for, at den først omkring Begyndelsen af det 18 Aarhundrede er blevet en Gaard af nogen Betydning. Mørkhøj By var paa den Tid, da Enghavegaardens Ejer første Gang findes nævnt, kun en lille By med enkelte Gaarde. Den kaldtes da „Mørkøje“, og dette Navn holdt sig helt op til Slutningen af det 18 Aarhundrede. I Begyndelsen af Aaret 1800 blev Navnet saa ændret til Mørkhøj.

Rekreationshjemmet „Ahorngaard“

Hans Søn, ovennævnte Præst Nicolaj Peter Cadovius, havde 2 Sønner, hvoraf den ene Ludvig blev Ejer af Enghavegaard. Han maatte derfor efter den Tids Skik give Afkald paa Efternavnet „Cadovius“, da han nu var at betragte som Bonde, og han tog derfor Efternavnet „Nicolaysen“. medens hans Børn kom til at hedde „Ludvigsen“ efter hans Fornavn. Vistnok omkring 1806 forandredes Navnet igen til det oprindelige Slægtsnavn.

Gaardens oprindelige Tilliggende var ca. 149 Tønder Land. Hovedparcellen var paa 100 Tønder Land, Matr. No. 8. Jordene er ret lavtliggende og noget moseagtige, men ellers ret god Muldjord. Gaardens forskellige Skifter var adskilt ved Grøfter, der i 1875—76 ved Dræning faldt bort. Omkring 1830 overgik Gaarden til Hans Cadovius, gift med Dorteia Larsdatter fra Hyldegaarden i Buddinge. Efter hans Død overgik Gaarden til den næstældste Søn, der i 1910 solgte den til en Søstersøn HANS LUDVIG RUDOLF TEGLER, f. 9 September 1874 i Buddinge som Søn af Gaardejer Hans Olsen og Hustru Kristine f. Cadovius, gift 1902 med Mathilde Hansen. Medlem af Sogneraadet 1921—25, af Skolekommissionen 1923—25, Formand for Jordaboniteringen siden 1922, Ejer af Højagergaard i Ballerup siden 1930, Forpagter af Enghavegaard siden 1929.

„Ahorngaard“ er en af de i Gladsaxe Sogn beliggende gamle Gaarde. Den stammer antagelig fra Slutningen af det 18 Aarhundrede, men med Sikkerhed, kan det ikke siges. I Aaret 1930—31 foretoges der store Ombygninger af saavel Hovedbygning som Sidebygningerne, og er af den nuværende Ejer Frk. JOHANNE PETERSEN, som sammen med Fru IDA LARSEN og JOHS. LARSEN har indrettet Gaarden til Rekreationshjem, som blev aabnet den 31 Maj 1931. Der er her aabnet et Sted hvor svagelige Mennesker kan vinde Helbredelse tilbage. Det nye Rekreationshjem har Plads til 30 Rekonvalescenter.

Hareskov Kuranstalt er oprettet og indviet den 11 April 1908. Den ligger i Nærheden af Bagsværd Station paa et Bakkedrag i Udkanten af den smukke Hareskov, hvorefter Anstalten har taget sit Navn. Desuden omgives den af en ogsaa i 1908 anlagt Park samt

Hareskov Kuranstalt.

Præsten Nicolaj Peter Cadovius tilskrev den 27 Marts 1787 sin Søn Ludvig en meget indgaaende Forklaring angaaende Slægten og Navnet „Cadovius“. Dette skyldtes Sønnens Giftermaal, ved hvilket han var blevet Ejer af Enghavegaard. Navnet Cadovius nævnes første Gang, da Præsten Johannes Cadovius Møller skrev en paa Latin udfærdiget Afhandling over Friisernes Historie. Denne Præst var kommet til Landet som Felt-skærer ved Grev Friis' Regiment og var da gift med en „Tegler“.

af den smukke Slotspark „Aldershvile“, der nu er offentlig tilgængelig. Kuranstalten omfatter, foruden den ret anseelige Hovedbygning, 3 mindre Villaer, nemlig „Havehuset“ tæt ved Hovedbygningen og lidt længere borte „Det norske Hus“ og „Skovbryn“. — Kuranstaltens samlede Jordareal udgør ca. 9 Tdr. Land. Foruden at være en egentlig Helbredelsesanstalt er Hareskov Kuranstalt ogsaa et Hjem, hvor alle, der ikke er egentlig syge, men kun overanstrengte eller paa anden Maade svækkede, under gunstige Forhold kan genvinde deres Livskraft. Fra 1908—13 var Dr. H. P. Lund Anstaltens Læge, men siden 11 April 1913 er Ledelsen overdraget Overlæge AXEL HANSEN, siden Maj 1927 er Dr. AXEL LARSEN, Hareskovby, assisterende Læge.

AXEL HANSEN, Læge

f. 10 December 1883 i Egtved, S. af Læge Ove Anton Frederik Hansen og Hustru Anna Elise Müller. Student 1902 fra Herlufsholm, medicinsk Eksamen Juni 1909, Ansættelse som ledende Læge af Hareskov Kuranstalt 11 April 1913, Specialist-
anerkendelse 1918 (Fysio-terapi).

Om Samfærdsel mellem Gladsaxe Sogn og Omverdenen bliver der egentlig først Tale ved dette Aarhundredes Begyndelse. Da Bebyggelsen og Folkeantallet steg stærkt, fandt man det nødvendigt at sørge for en Forbindelse mellem Hovedstaden og Sognets Byer. Slangrupbanen var da netop oprettet, men havde kun Holdeplads, senere Station, i Buddinge og Bagsværd. Søborg og Gladsaxe laa saaledes helt uden for Forbindelseslinien, men der blev allerede i Aaret 1910 oprettet Rutekørsel Søborg—København. Om denne Rute har der ofte staaet Strid, som det her vil føre for vidt at komme ind paa. I Aaret 1924 aabnedes Sporvejsdriften til Søborg.

PEDER PEDERSEN, Stationsmester

f. 31 August 1873 i Jelling, S. af Snedkermester Niels P. og Hustru Maren f. Pedersen. g. 1899 med Marie Mathilde Therkelsen. Ansat ved Give Banen 1894—99, ved Aalborg Nordenfjords Bane 1899—1906, Stationsmester paa Buddinge Station 1906, Postekspeditør s. St. 1907, Formand for Gladsaxe Sygekasse 1908—27,

Medlem af Bestyrelsen for Buddinge Grundejerforening s. 1921 og af Gladsaxe Sogns Hjelpekasse s. 1929.

G. O. A. CHRISTENSEN, Stationsforstander

f. 3 Maj 1885 i Haslev, S. af Stationsforstander Chr. og Hustru Ida f. Jensen, g. 1914 med Ellen Sørensen. Ansat ved Ods Herredsbanen 1906. Assistent paa Kbhvn L. Station 1908, Stationsforstander i Bagsværd siden 1917.

PETER CHR. PEDERSEN, Rutebilejer

f. 3 December 1896 i Hellevad, S. af Gaardejer P. og Hustru f. Nielsen, g. 1924 med Betty Thomsen. Uddannet ved Landvæsenet, Ophold i Udlandet 1919—23, etablerede Rutebiffart i Frederikshavn 1923 og i Søborg 1928, startede Ruten Søborg—Lyngby—Klampenborg—Taarbæk 1930, Medl. af Bestyrelsen for Kbh. Rutebiforening siden 1929, Kasserer i samme siden 1930, Medlem af Bestyrelsen for Rutebilejernes Gummlindkøbsforening.

Bagsværd Kostskole skriver sig fra Aaret 1908. Grundstenen til denne Skolebygning nedlagdes den 8 April samme Aar. Skolens første Forstander, der tillige var Ejer af Skolen indtil Aaret 1912, var Dr. theol. Hermann Lawaetz. Derefter købtes Skolen af Gymnasielærer O. H. Møllerup, der ledede Skolen indtil August 1931. Kostskolen blev opført efter Tegning af Arkitekt Henning Hansen. I Aaret 1912

Bagsværd Kostskole.

foretoges Udvidelser af Skolebygningen under Ledelse af Arkitekt Gotenborg. Arkitektonisk set maa det siges, at Kostskolen er blandt Landets smukkeste Skolebygninger.

I Tiden fra 1915—24, da Statsskolen i Lyngby blev indviet, uddannede Bagsværd Kostskole Elever til Studentereksamen. Skolens Ejer fra 1912—31 OTTO H. MOLLERUP, f. 11 Marts 1876 i Horsens, som Søn af Organist C. F. M. og Hustru Cecilie f. Geleff, g. 1902 med Ingeborg Degenkolw. Formand for Vinteridrætsforeningen „Højnæs“, Medlem af Bestyrelsen for „Folkebladet“ og „Børnehjem“ i Gladsaxe Kommune. Censor ved Faglærer-eksamen i Sang. I Aaret 1931 overgik Skolen til cand. mag. SVEN HADERUP og VERNER VOLDBYE.

Frk. E. Lund's Skole i Søborg paabegyndtes i Aaret 1915 af dens nuværende Ejer ESTHER LUND, f. 23 Marts 1882 i København, som Datter af Journalist H. V. L. og Hustru Emilie f. Jørgensen. Privat-Lærerinde samt Lærerinde ved Frederiksberg Realskole, Lærerinde i Grønland og Sverige, paabegyndte egen Skole i Søborg 1915.

Kroen i Bagsværd, saaledes som vi nu i vore Dage finder den, stammer fra Aaret 1906, da et Konsortium lod Kroen opbygge og lejede Bygningen ud. Kroen ligger lige op til Hovedfærdselsaaren, og dens Bygninger er store og rummelige. Siden 1918 har nuværende Ejer af Kroen, først som Lejer og siden 1922 som Ejer, haft Bagsværd Kro og Pavillon. SIGFRED ANDERS

Bagsværd Kro.

S. A. M. Sørensen.
Hotelejer.

MARIUS SØRENSEN, Hotelejer, f. 24 August 1879 i København, S. af Vognmand Peter S. og Hustru Elise f. Petersen, g. 1908 med Karen Alfrida Olsen. Uddannet ved Hotelvirksomhed, Ophold i Udlandet 1896—1907, etableret i København 1907, i Bagsværd 1914, Restauratør i den gamle Basarbygning i Tivoli, Medl. af Bestyrelsen for nordre Birks Restauratørforening, Censor ved Kokkenes Eks. paa Teknologisk Institut i 5 Aar.

SØBORG er egentlig først opstaaet ved dette Aarhundredes Begyndelse. Blot 25 Aar tilbage i Tiden saa her ganske anderledes ud; det meste af de Arealer, hvor nu Søborg By ligger, tilhørte paa den Tid „Søborg-Gaard“. Denne Gaard købtes af et Konsortium i Aaret 1898, men dog ikke med Udstykning for Øje. Først omkring Aaret 1900 fik man den Tanke, at lade Jordene udstykke, og samme Aar afsattes de første Veje i Søborg By, nemlig Søborghus Allé, Niels Bohrs Allé, Svend Fleurons Allé og endelig Selma Lagerlöffs Allé, og af de udstykkede Parceller solgtes den første i Aaret 1901. Begyndelsen var da gjort, og paa ganske kort Tid opstod her paa Søborg-Gaards gamle Jorde Villa ved Villa. Kort Tid efter erhvervede samme Konsortium Arealet Matr. Nr. 22 kaldet „Trekanten“. Denne laa paa den modsatte Side af Frederiksborg Landevej, nu kaldet Søborg Hovedgade, og her afsattes Niels Finsens, Erik Bøghs, Vilhelm Bergsøes og Carl Blochs Allé. Omtrent samtidig købtes Matr. Nr. 2, den oprindelige „Lauggaard“, som allerede for længe siden var underlagt „Maglegaard“, og her anlagdes Mars og Uranienborg Allé samt Venusvej og Bakkedraget, men ikke nok hermed, Udviklingen gik hurtigere, end man kunde tænke sig, for paa samme Tid opstod i den yderste Ende af Søborg-Gaards Jorde Villakvarteret „Marienlyst“, og endelig omkring Aaret 1905 paabegyndtes Udstykningen af „Kildebakkegaard“, Matr. Nr. 18 og 19. Maglegaards Jorde var da allerede indlemmet i denne Udstykning, og saaledes har vi da hele Rammen om det Søborg, der opstod ved Aarhundredes Begyndelse. Før laa her kun opdyrkede Jorde og Marker, og ved Frederiksborgvej laa kun Søborg-Gaard og et gammelt faldefærdigt Hus (nu Hjørnet af Erik Bøghs Allé), det var alt, hvad der fandtes af Bebyggelse paa Søborg Hovedgade. Paa Gladsaxevejen laa een Ejendom; noget af denne er endnu bevaret, og det var oprindeligt en Forpagterbolig under Maglegaard.

Søborg By var i Drift, den voksede og voksede, og snart maatte man drage Omsorg for de for en By nødvendige Vand- og Gasværker, og i Aaret 1909 anlagdes da Vandværket paa Gladsaxevej. Allerede i Aaret 1906 var det paa Tale at opføre et Gasværk, da der dengang allerede var 144 Huse i Byen med ca. 200 Familier. I Aaret 1915 fandtes der over 400 Familier i Byen, og man kunde da se Tanken om Gasværket blive realiseret. Kommunen sluttede Kontrakt med Strandvejs-Gasværket, og denne er endnu gældende. Gasværket er opført 1927 paa Initiativ af Direktør L. Bartholdy-Norrby. — Søborg Vandværk er anlagt i Aarene 1909—10 efter Projekt af cand. polyt. Viggo Petersen. Værket drives ved Elektricitet og har en Ydeevne paa indtil 750 Tdr. i Timen, Vandet faas fra Boringer ved Søborg Mose. I Aaret 1919—20 maatte Værket udvides, og der blev da anlagt en Pumpestation i Bagsværd, og i 1928 anlagdes en Pumpestation i Mørkhøj; Vandet hertil faas fra Københavns Kommunes Vandværk. Alle Pumpestationerne drives fra Søborg Værket, dog skal det tilføjes, at saavel Bagsværd som Mørkhøj Pumpestationer er helautomatiske, og saaledes af de mest moderne i Landet. Mellem alle Værkerne er nedlagt Kabler, saaledes at Driften i de automatiske Anlæg herved er sikret. Alt Vandet til

E. M. Kiær, Bestyrer.

Søborg og Bagsværd Værket faas fra Boringer i Sognet. Alle Værkerne er under Ledelse af Bestyrer EJNER MALLING KIÆR, f. 14 December 1880 i Lyngby, S. af Proprietær G. K. og Hustru Petrea f. Malling, g. 1928 med Mette Malling Kiær. Udgaet fra Lyngby Realskole, Maskinisteksamen 1901, Københavns Installatøreksamen 1909, Driftsbestyrer ved Gladsaxe Kommunes Vandværk siden 1909.

Aktieselskabet Gladsaxe Sogns Bank (Søborg Bank) stiftedes i Aaret 1918 og havde da til Huse i Ejendommen Søborg Hovedgade 72, men flyttede i 1924 til den nuværende Ejendom, Søborg Hovedgade 86—88. Kort Tid efter Bankens Oprettelse blev der anlagt en Filial i Bagsværd. Bankens nuværende Leder er Direktør K. THERKILDSEN-HANSEN.

Søborg Grundejerforening stiftedes 1905 ved en Sammenlægning af de daværende 4 Grundejerforeninger, Sammenslutningens første Formænd var Snedker Alfred Nielsen-Gadmar. Det maa ikke glemmes i denne korte historiske Beretning om Gladsaxe Sogn, at Søborg Grundejerforening har en ret væsentlig Part i de Arbejder, der er gjort for at skabe saavel gode kommunale Forhold som gode Forbindelser med Omverdenen, ligeledes skyldes mange Byggeforetagender, Anlæggelser af Veje etc. Grundejerforeningens Initiativ. Alt for vidt vil det føre, om vi her skal give en Redegørelse for de mange Arbejder og Opgaver Foreningen paatog sig, men Søborg Grundejerforening har medvirket i alle de mange Sager, der med Hensyn til Udviklingen i Søborg er sket i dette Aarhundrede.

JENS PETER CHRISTIANSEN, Vejassistent

f. 17 December 1889 i Værløse, S. af Arbejdsmand Peter C. og Hustru Johanne f. Hansen, g. 1911 med Nanna Alm. Ansat som Formand under Ingenlørkontoret i Gladsaxe Sogn 1927, Vejassistent i s. Sogn siden 1930, Kasserer i Hjælpekassen siden 1929, Medlem af Menighedsraadet siden 1926, af Bestyrelsen for den sociale Vælgerforening siden 1914, af Bestyrelsen for Spareforeningen „Fremtiden“, Formand for Vejforeningen siden 1923, Medlem af Udvalget for Sammenslutningen af Grundejerforeninger i Gladsaxe Kommune, i Bestyrelsen for social Ungdomshjems Fond, Revisor for Gladsaxe Sogns Sygekasse 1929—31.

Gladsaxe Kommunes Haandværkerforening er stiftet 1914. Foreningen er Medlem af Fællesrepræsentationen for Industri og Haandværk, har et Legat for ældre og trængende Haandværksmestre og deres Enker, støtter Teknisk Skole, og virker for Haandværkets Interesser og som selskabelig Forening. Foreningens første Formand var Murerm. M. Madsen.

RASMUS P. NIELSEN, Tømrermester

J. W. HAAS, Kunstsmedemester

f. 25 Juni 1894 i Nødager, S. af Gaardejer Marthinus Nielsen og Hustru Maren Kristine f. Gaardsted, g. 1919 med Hansine Kristine Christensen. Uddannet Tømrer 1911, etableret i Bagsværd 1921, Formand for Haandværkerforeningen siden 1929, i Bestyrelsen for s. siden 1927, Brandfoged 1926, Til-

f. 22 November 1872 i Rhinland, S. af Smedemester J. H. og Hustru Agnes f. Haack, g. 1910 med Karen Andersen. Etableret i Aarhus 1898, i København 1908, i Søborg 1931, Formand for Haandværkerforeningen siden 1929.

lidsmand for Holbæk med flere Amters Brandforsikring siden 1925.

Søborg Boldklub blev stiftet af nogle unge Sportsmænd den 11 Januar 1923. Klubben har i de forløbne Aar hævdet sig smukt, hvor den har deltaget og 3 Gange vundet Meisterskabet for Nordre Birks Boldspilunion, men ogsaa i mange andre Kampe har Klubben deltaget og i de fleste Tilfælde taget Sejren hjem, saaledes er Klubben nu i Besiddelse af ca. 70 Pokaler og andre Præmier. Klubben har stadig været i god Udvikling, og den tæller nu over 150 aktive Medlemmer; dens Formand har siden 1929 været LOUIS BRØNNUM, Lagerchef, f. 27 Maj 1900 i København, S. af Maskinist L. Brønnum og Hustru Marie f. Sørensen, g. 1929 med Edith Pedersen. Uddannet ved Kontorvæsen, Lagerchef i Firmaet J. C. Wad.

Rekonvalescenthjemmet i Bagsværd.

Rekonvalescenthjemmet i Bagsværd har til Huse i en Ejendom opført i Aaret 1925—26 med dette Formaal for Øje. I Aaret 1927 købte Rekonvalescenthjemmets nuværende Ejerinder, Frøkerne KAREN LUISE STOFFREGEN og ALICE MARIE HALLE, Bygningen og har siden drevet Hjemmet videre. Der kan ialt optages 10 Patienter, og selve Bygningen ligger omgivet af en smuk Have.

Børnehjemmet C. V. Rasmussens Minde er stiftet i Aaret

1927. Dets Tilblivelseshistorie skriver sig fra Aaret 1925 ved daværende Sogneraadsformand C. V. Rasmussens Død, idet Gladsaxe Sogns Indbyggere gerne ønskede at sætte et Minde over dets mangeaarige Sogneraadsformand som en Tak for hans Indsats i Sognet. Der indsamledes et ret stort Beløb, og for en Del af dette opsattes der paa hans Grav en Bautåsten. Restbeløbet ca. 3000 Kr. besluttede man da indenfor Kommunen at anvende som Fundats til et Børnehjem. Kommunen overdrog fuld Brugsret over den Ejendom, hvori Hjemmet indrettedes.

Hjemmets Formand er Forretningsfører F. R. WILLUMSEN, Kasserer er Fattigforstander CHR. PEDERSEN. Forstanderinde er

ERNA JENSEN, f. 18 Marts 1903 i Helsingør, D. af Maskinarbejder R. J. og Hustru Johanne f. Jørgensen. Uddannet ved Børnehave og Spædbørnsplejehjem, Medhjælper i Adel-

Børnehjemmet C. V. Rasmussens Minde.

gades Børnehave i ca. 4 Aar og Valdemarsgades Børnehave i 4 Aar, Forstanderinde for C. V. Rasmussens Minde siden 1931.

Skandinavisk Pelsberederi og Farveri oprettedes i Aaret 1930 i Tilslutning til Berederiet, der var oprettet 1922. Det nye Farveri er fuldtud moderne indrettet efter udenlandsk Mønster med saavel Sprøjteanlæg som direkte Farvebade. Her gennemgaar Skindene forskellige Processer inden de til Slut farves ved særlige Sprøjteanlæg. Indehaver er A. A. MØNSTER.

Skandinavisk Pelsberederi og Farveri

KAREN LUISE STOFFREGEN,

f. 9 Januar 1895 i København. Uddannet i Sygepleje paa Rigshospitalet 1921—24, Medindehaver af Rekonvalescenthjemmet i Bagsværd.

ALICE MARIE HALLE,

f. 25 Oktober 1899 i København. Uddannet i Sygepleje paa Bispebjerg Hospital 1921—24, Medindehaver af Rekonvalescenthjemmet i Bagsværd.

ALFR. AUGUST MØNSTER, Garvermester

f. 6 August 1879 i Vejle, S. af C. M. og Hustru Dorthea f. Hansen, g. 1905 med Oline Sørensen. Uddannet Garver, Ophold i Udlandet ca. 6 Aar, etabl. Skandinavisk Pelsberegneri og Farveri i Buddinge 1922.

GEORG VILH. FREDERIKSEN, Købmand.

f. 5 Juli 1881 i Hjortespring, S. af Gaardejer Ole F. og Hustru Cecilie f. Jørgensen, g. 1916 med Sophie Christensen. Uddannet Landm., etableret som Købmand i Gladsaxe 1925, samt udnævnt til Brandfoged.

AXEL A. LARSEN, Læge

f. 22 April 1887 i Helsingør, S. af afd. Dampskibsfører P. M. Larsen og Hustru Oline Kristine f. Jørgensen, g. 1929 med Inger Fjelsted. Efter Præliminærexam. ansat i Det Foren. Dampskibsselsk. 1903, Student 1907, Kand. 1916, Reservelæge i Hæren under Sikringsstyrken, Kand. paa Kbhvns Amtssygehus, Frederiksberg 1917, med „Dansk Røde Kors Finlandsambulance i Finland“ 1918, Turnus paa Rigshospitalet og Kommunehospitalet Afd. 6 1919—20, konstituerende Amtslæge og Sygehuslæge i Thorshavn 1920—21, forskellige Vikariater, Praxis i Hareskovby 1923, Embedslægeeksamen 1925, Formand for Sundhedskommissionen i Værløse Kommune.

JOH. L. SCHLANBUSCH, Kommunelæge

f. 18 November 1873 i Stakkebro ved Grenaa, S. af Godsforvalter Marius S. og Hustru Andrea M. f. Nielsen, g. 1906 med Læge Karen Marie Hansen. Cand. pharm. 1895, Student 1897, cand. med. 1904, Ophold i Udlandet 1899—1901, Amanuensis 1904—06, praktiserende Læge i Buddinge siden 1906, Kommunelæge 1907, Medstifter og Bestyrelsesmedlem for Gladsaxe Sogns Sygeplejeforening og Gladsaxe Sogns Bank, Formand for Grundejerforeningen og for Sundhedskommissionen.

ELLEN MARIE THYKIER Læge

f. 30 Januar 1885 i Haslev, D. af Malermester W. Kruse og Hustru Ellen Sophie f. Jensen, g. 1914 med Billedhugger Niels Rasmussen Thykier. Student 1904, cand. med. 1913, Turnus m. m., praktiserende Læge i Gladsaxe 1 Maj 1921, fra 1 April 1931 i Bagsværd By, Læge ved Optagelseshjemmet for unge

Piger i Herlev og ved Spædbørnshjemmet i Bagsværd m. m.

CARL PETER VÆRNET, Læge

f. 28 April 1893 i Løjenkær pr. Assedrup, S. af Rentier P. Jensen. Læge ved Psykoteknisk Institut fra 1915, Uddannelse paa Kommunehospitalets II, IV, V og VI Afdeling samt Øresundshospitalets med. Afdeling, praktiserende Læge i Søborg siden 1924, Medlem af Bestyrelsen i Gladsaxe Kommunes Hjælpekasse.

ELNA MØLLER JØRGENSEN, Tandlæge

f. 23 Juni 1896 i Esbjerg, D. af Ægexportør Peter Jensen Sorø og Hustru Sofie Martine f. Nielsen, g. 1929 med fhv. Militærflyver, Ingeniør Axel Møller Jørgensen, Tandlægeeksamen 1919, siden 1920 praktiserende Tandlæge i Søborg.

JENS THEODOR OLSEN, Muremester

f. 7 April 1877 paa Møen, S. af Muremester Jacob O. og Hustru Ane f. Jensen, g. 1900 med Johanne Højgaard. Etableret i Gladsaxe 1909, Medlem af Gladsaxe Sogneraad 1910—21 og af Amdsraadet i en Aarrække, Vurderingsmand til Ejendoms-skyld, Medlem af Skyldsraadet for Københavns Amt, Form.

for Lyngby og Omegns Muremesterforening 1913—21, Medstifter af Gladsaxe Sogns Bank, Medlem af Bankraadet.

CARL JØRGENSEN, Sognefoged

f. 27 April 1855 i Buddinge, S. af Gaardejer Claus J. og Hustru Mette Kirstine f. Pedersdatter. Sognefoged og Lægsmand fra Juli 1904, Maskintilsynsmand 1903—25, Brandinspektør for Gladsaxe Kommune 1903—04, Medlem af Bestyrelsen for Hjælpekassen 1913—17 og af Menighedsraadet 1917, Kasserer i

Gladsaxe-Herlev Sygeplejeforening 1908—17, Repræsentant for Forsikringsselskabet Danmark siden 1887.

HANS PETER JØRGENSEN, Tømrermester

f. 5 November 1869 i Buddinge, S. af Tømrermester Jens J. og Hustru Hanne f. Hansen, g. 1902 med Karen Marie Jørgensen. Uddannet Tømrer, etableret i Buddinge 1894, Brandfoged 1904—16, Brandinspektør 1916—27, Medstifter af Teknisk Skole Næstformand for s. siden 1919, Formand for Bagsværd konservative Forening, medlem af Buddinge

Grundejerforenings Bestyrelse siden 1906, Vurderingsmand i Østifternes Kreditforening siden 1907, Medlem af Gladsaxe Sogneraad i flere Perioder, Repræsentant for Husmændenes Kreditforening for Østifterne.

CARL CHRISTIANSEN, Formand

f. 30 Juli 1860 i Slagelse, S. af Indsieder Niels Chr. og Hustru Ane Larsdatter, g. 1914 med Kristine Ekkelund, død 1920. Ansat ved Østre Gasværk 1886, Formand s. St. 1899, Afsked 1924, Formand for Værgeraadet siden 1927, Medlem af s. siden 1909, og af Sogneraadet 1909—21, Formand for Socialdemokratisk Vælgerforening 1908—10.

CARL CHR. DYBSØ, Inspektionsbetjent

f. 27 Marts 1881 i Vejle, S. af Jordbruger Hans Chr. Jørgensen og Hustru Anna f. Johansdatter, g. 1905 med Alma N. H. M. Raun. Uddannet Landmand, ansat ved Politiet i Hellerup 1909—12, i Ordrup 1912—20, Inspektionsbetjent i Hellerup 1920—27, i Søborg 1927—28, i Hellerup 1928—30 og atter i Søborg siden 1930, Medl. af Best. for Nordre Birks Politif. 1914—19, Form. 1919—21, Medl. af Best. for Foreningen af Over- og Inspektionsbetjente s. 1930.

EBBA TESCH, Organist

f. 19 Maj 1874 i København, D. af Sognepræst Fr. Th. T. og Hustru Anna Vilhelmine f. Dampe. Organisteksamen 1906, vikarieret 1906—11, Organist og Kantor ved Theotius Kirken i Valby 1911—25, Organist ved Gladsaxe og Bagsværd siden 1925, Elev af Frk. Susanne Saabye, Fru Gerson Trier, Fru Agnes

Adler, Ellen Beck, Organist Jacobsen og Birkedal Barfod, Komponist til forskellige Smaasange.

HJALM. VILH. MØLLER, Skorstensfejerm.

f. 24 Maj 1882 i København, S. af Skorstensfejermester Oluf Fr. M. og Hustru Martine Mariane f. Neumann, g. 1905 med Meta Marie Petersen. Udlært 1904, Ophold i Udlandet 1904—06, Mester i Gladsaxe Sogn siden 1915.

ADOLF KROG, Guldsmed og Urmager

f. 1 Maj 1884 i Klakring, S. af Indsieder Jens Peter Andersen og Hustru Gustave f. Gustavson, g. 1920 med Erne Fuchs. Uddannet Urmager 1899, Ophold i Udlandet 6 Aar, etableret i Lyngby 1920, i Bagsværd 1926, Hovedkasserer for Forbundet for Urmagersvende i Danmark 1919-20, i Hovedbestyrelsen f. Tysk Urmagerforbund, Formand for Vestfolkkreds i Norge, Redaktør af Urmagersvendenes Fagblad, Formand for Sydsjællandsk Afd. for Urmagersvendene og for Lyngby Idrætsforening.

Herlev gamle Præstegaard.

HERLEV SOGN danner een Sognekommune, der i kirkelig Henseende er Anneks til Gladsaxe. Det hører under de samme Kredse som Hovedsognet. Dets samlede Jordareal udgør ca. 1184 ha, og heraf optages ca. 17 ha af Moser og andre Vandarealer. Jordene er i den sydlige Del jævne og ret frugtbare, og her findes flere Mosestrækninger. I den nordlige Del af Sognet er Jordene ret bakkede og mest sandmuldede. Indbyggerantallet var i Aaret 1800 461, medens det i Aaret 1900 var steget til 700, nu er det 2443.

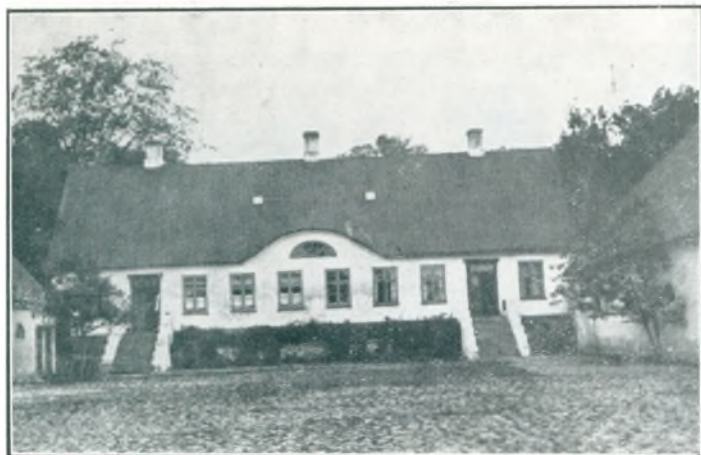
Herlev Sogn grænser til Hovedsognet Gladsaxe samt til København og Rødovre Sogn, tillige til Ballerup Sogn i Smørum Herred. Mod Nord dannes Grænsen af Værebro Aa. I Sognet ligger Landsbyen Herlev med Kirke, Skole, opført 1905, Vandværk, opført samme Aar, samt Jernbanestation med Post og Telegraf. Endvidere ligger her Hjortespring med Skole.

Herlev Sogn hørte indtil Midten af det 18. Aarhundrede til Smørum Herred. Fra det 15. Aarhundrede finder man Byen kaldet „Synderherløffue“. I længst forsvundne Tider skal der have ligget en meget stor Gaard i Herlev, thi fra Aaret 1395 findes Nicolaus Awouis nævnet som Herre til Herlev. Senere træffer man hans Søn Anders Nielsen. Begge ejede sikkert udstrakte Jorde i Herlev, men de boede vistnok den meste Tid paa deres Gods „Dronningholm“. Selve Byen Herlev havde i Aaret 1778 17 Gaarde og 27 Huse; i vore Dage tæller Byen over 100 Gaarde og Huse. — Hjortespring By har sikkert tidligere været Bondebyen Tukkerup eller Tøpperup. Vi

Lille Birkholm.

ved nemlig, at der i Skrivelser fra Valdemar den Store til Tvis Kloster i Aaret 1163 findes nævnt en Ridder Helm til Tubbethorp. Omtrent 200 Aar senere nævnes Clemmens Skyttæ til Tubbethorp som Ejer af en større Gaard i Tubberup. Om ham vides det, at han førte adeligt Vaaben. Denne ældgamle Landsby blev omkring Aar 1670 samlet under eet som en adelig Sædegaard under Navnet „Hjortespring“. Det var daværende

Herlevgaard.

Gehejmaraad Vincens Joachim Hahn, der ved kongeligt Gavebrev af 1673 samlede Byen under een Gaard. Hans Søn Axel Hahn solgte Gaarden til daværende Kammerjunker Peder Svendi til Husumgaard i Aaret 1702 for en Sum af 16.000 Rdl. 13 Aar senere solgte hans Enke Gaarden til I. Einsberg til Knapstrup. Dennes Enke, Kristine Stæhr, solgte da i Aaret 1726 Gaarden til daværende Regimentskvartermester, Højesteretsadvokat Hans Heinrich

Ermandinger. Efter ham kom Gaarden i Aaret 1738 i Kronens Besiddelse og forblev under den til Aaret 1771, hvor den udstykkedes til 11 Selvejergaarde. Af større Gaarde, der nu ligger i Sognet maa nævnes: Herlevgaard og Højergaard samt Lille Birkholm, hvis Hovedbygning er opført i Aaret 1860 af den daværende Ejer Baron Løvenskjold til Løvenholm, der i Aaret 1878 afhændede Gaarden. Herlev Kirke er sikkert bygget omkring Slutningen af det 15 Aarhundrede og antagelig af Mathias Jensen, der døde i Aaret 1480. Hans Ligsten findes indmuret i Vaabehuset, og Indskriptionen lyder saaledes: „tutoret funda for hujus ecc lesiæ“. I sin oprindelige Skikkelse havde Kirken hverken Taarn eller Vaabehus; de er først tilbygget senere, men sandsynligvis dog endnu i Middelalderen. Muligvis stammer det mod Nord liggende Kapel fra samme Tid. Saaledes, som Kirken nu fremtræder, er saa godt som alt fra dens første Tid skjult. I Aaret 1702 er, fortæller Historieskriveren Hans Holck, hele Kirken paany opbygget. Der menes dog sikkert kun, at den har gennemgaaet et omfattende Restaureringsarbejde. Kirken havde oprindelig i alle Hvælvingerne ældgamle Kalkdekorationer, antagelig stammende fra dens aller første Tid, thi paa et af disse findes, foruden Sct. Jørgens Kamp med Dragen, en Gengivelse af Treenigheden samt knælende ved Jomfru Maria og Johannes to Kvinder „Gyde og Christine“, der begge nævnes paa den før omtalte Ligsten over Mathias Jensen som dennes to Hustruer. I Kirken har der i sin Tid været et stort Antal Relikvier, blandt andre den Pil, hvormed Kong Hans blev saaret i Munden og derved mistede to Tænder, men denne Pil skal i Aaret 1659, da Svenskerne opholdt sig her, være forsvunden. Om den gennemgribende Restaurering i Aaret 1702 fortæller en i Taarnet opsat Tavle. Herpaa ses to adelige Vaabener, nemlig Casper Barntolins og Ole Worms. Kirkens nuværende Altertavle er af ret ny Dato, medens Prædikestolen stammer fra Aaret 1620. I Kirken fandtes tidligere en gammel Alterkalk, der var skænket af Jep Persen. Kalken findes nu i Nationalmuseet. Paa en af Klokkerne ses det, at den er støbt i Aaret

Herlev Optagelseshjem, Hovedbygningen.

1518 og viet til den hellige Sct. Laurentius. Antagelig er hele Kirken paa den Tid indviet til denne Helgen. — Herlev Sogneraad bestaar af: PETER KNUDSEN, Købmand, Formand; HOLGER JENSEN, Murer, Næstformand; JENS AXELSEN, Mælkeforpagter; HOLGER HANSEN, Jordbruger; J. C. JØRGENSEN, Skomager; HENRY NIELSEN, Vognmand; NIELS PEDERSEN, Kontofist; CRILLES SVENDSEN, Gaardejer; N. M. SØRENSEN, Tømrer. Kommuneingeniør er H. P. DINESEN; Sekretær er K. H. LARSEN; Kasserer er G. HANSEN.

Ane Riisager,
Forstanderinde.

Herlev Optagelseshjem for Piger er stiftet af Kristelig Forening til Børns Redning; Stifteren var Pastor Nissen. Hjemmet paabegyndte sin Virksomhed paa Kalkbrænderivej i København, men kort Tid efter flyttedes Hjemmet til Holte, i Borgmester Steffensens Villa „Gyvelholm“, som Foreningen lejede til Hjemmets Formaal. I Aaret 1916 købte Foreningen en Grund paa 6 Tdr. Land i Herlev og lod her opføre nuværende Bygning, indrettet saaledes, at de unge Piger har hver sit Værelse, i Modsætning til Hjemmet paa „Gyvelholm“, hvor man havde Sovesale. Bygningerne opførtes efter Tegning af Arkitekt Koføed. Der kan ialt optages 30 unge Piger, der undervises i Hjemmets Skole, samt ved Havebrug og Husgerning. Hjemmets Leder er ANE RIISAGER, f. 6 Maj 1884 i Horne, D. af Tømrer Chr.

R. og Hustru Ane f. Sørensen. Præliminæreksamen 1911, paa engelsk-dansk Højskole 1911—13, Lærerinde ved Herlev Optagelseshjem 1913, Forstanderinde paa s. siden 1928.

EDVARD PETERSEN,
Proprietær

f. 23 Marts 1885 i Viborg, S. af Landmand Martin P. og Hustru Mette Kirstine, g. 1918 med Rosa Nielsen. Forpagter af Kristinelund ved Slagelse, Ejer af Landsgravgaard ved Slagelse og af Vejsgaard ved Forlev, siden 1925 Ejer af Herlevgaard, Formand for Herlev Grundejerforening siden 1930. Med-

lem af Bestyrelsen for Lyngbykredsens Venstreforening fra 1929.

RASMUS CHR. HENRIKSEN,
Politibetjent

f. 29 Juli 1882 i Nidløse, S. af Husmand Chr. H. og Hustru Ane f. Nielsen, g. 1912 med Anne Jensine Nielsen. Uddannet ved Landvæsenet, Ansat ved Nordre Birks Politibetjent, Hellerup St. 1914—19, i Vangede 1919, i Herlev 1927.

HANS PETER CARL DINESEN, Kommuneingeniør og Bygningsinspektør

f. 25 Maj 1873 i Tved ved Svendborg, S. af Gaardejer Jens D. og Hustru Dorthea f. Johansen, g. 1907 med Valborg Lindhard-Sørensen. Uddannet som Maskinist, Eksam. I og II og ved private Læreranstalter 1887—95, Afgang „Teknisk Akademi“ 1895, Konstruktor, Rejseingeniør og i kortere Tid Direktør hos A/S. Tuxen og Hammerich 1896—1902, selvst. Virksomhed i Danmark 1902—05, i Sverige 1905—09 og siden 1909 i Herlev, Gulddiplom i Lund 1907, Medlem af Dansk Ingeniørforenings Udvalg ang. fremtidige Hovedtrafiklinier mellem København og Nabokommunerne, samt af forsk. a. Udvalg, Medstifter og (fra 1930) særligt Medl. af Ingeniør- og Konstruktørsammensl., Form. f. Bygningskom. 1913—22, Medl. af Sundhedskom. 1917—26, Vurderingsm. til Ejendoms- og Grundskyld fra 1924, Kommuneing. og Bygningsinspektør fra 1922.

RØDOVRE SOGN danner egen Sognekommune, men er i kirkelig Henseende Annekts til Vanløse i København. Sognet grænser til København, Hvidovre og Herlev, samt

til Brøndby Øster og Glostrup Sogne i Smørum Herred og hører under de samme Kredse, som Hvidovre Sogn. Dets samlede Areal udgør ca. 1145 ha, og heraf optages 12 ha af Moser eller andet Vandareal. Dets Jorde er jævne og ret frugtbare. Gennem Sognets nordvestlige Del skærer Københavns Befæstning sig, mod Øst, hvor det grænser til Damhussøen, rører der sig Sommeren igennem et livligt Københavnerliv; Stedet her er et meget søgt Udflugtssted, dog har dette i de senere Aar taget betydeligt af. Sognet havde i Aaret 1800 ca. 330 Indbyggere, i Aaret 1900 ca. 716, nu er Indbyggerantallet ca. 5816.

I Sognet ligger Byerne Rødovre med Kirke, Skoler, Skolehjemmet „Prøven“, Artillerikaserne, oprindelig Fattiggaard, der i Aaret 1901 blev omdannet til Kaserne, Gartneriet „Korsdal“, tilhørende Kirkens Korshær; Islevmark med Skole, bygget 1917. Ved Islevmark ligger flere Handelsgartnerier; Søtorp, opstaaet ved Byggeforenings-Villabebyggelse ved Damhussøen. Af større Gaarde nævnes nu i Sognet Islevgaard og Toftegaard, medens Gaardene, der laa langs Roskildevejen, i senere Tider er solgt og udstykkede; dette gør sig ogsaa gældende i Sognets sydlige Del, hvor der i de allersidste Tider er opstaaet en stor Villabebyggelse. Tæt udenfor Hovedstaden, ved Sognets Grænse, ligger den ca. 300 Aar gamle Kro „Damhuskroen“; dens ældgamle Navn var „Langvertsdamhus“.

Sognet har ikke mange Oldtidsminder tilbage, saaledes er der kun een ret velbevaret Høj igen, kaldet „Valhøjene“. Her laa oprindelig to Høje, men den ene af disse, saavel som alle de andre Høje, der har ligget i Sognet, er gennem Tiderne dels overpløjede, dels paa anden Maade lagt øde. Til Islevhus knytter der sig Minder om Torben Oxe. I Sognet laa en Gaard kaldet „Toftegaard“, men denne blev ødelagt i Aaret 1778.

Rødovre Sogn bestod i Slutningen af det 18 Aarhundrede af Landsbyen Rødovre, ogsaa kaldet „Ovre ved Stranden“, med 16 Gaarde og 10 Huse. Blandt disse nævnes Damhuset som en Kro, den nuværende Damhuskro. Endvidere Islemark, ogsaa kaldet Isløf og nu Islevmark, med 4 Gaarde. Alle disse Gaarde var i Tiden fra 1778—1800 vistnok ubeboede og Jordene underlagt Kronen, der kun brugte disse Agre til Høavl for de kongelige Stalde. Ved Agrene laa „Markmandens Hus“ og noget herfra en Gaard, sikkert Lystgaarden „Rolighed“, hvortil hørte 2 Vænger. Under Islevmark hørte ogsaa den tidligere omtalte „Toftegaard“, der ogsaa henstod ubenyttet.

I kirkelig Henseende var Sognet Anneks til Brønshøj. Oprindelig var Rødovre Sogn et eget Pastorat og hørte til Smørum Herred, og først efter, at dette og Hvidovre Sogn var ødelagt under Krigen med Svenskerne, blev det underlagt Brønshøj Kirke. Ved Resolution af 1671 bestemtes det, at Rødovre skulde være Anneks til Brønshøj. Ved Udskillelsen fra Brønshøj i 1904 blev Rødovre atter et selvstændigt Sogn, men blev i kirkelig Henseende underlagt Vanløse Sogn, med hvilket det udgør eet Pastorat.

Rødovre Kirke blev under Svenskekrigen 1658—60 delvis ødelagt, og først omkring 1670 paabegyndtes Genopførelsen. Man ved ikke, hvordan Kirken saa ud i sin første Oprindelse, men man mener, at den ved Genopførelsen blev opført delvis i sin tidligere Skikkelse. Kirken er dog senere undergaaet nogle Forandringer. Saaledes er Taarnet først tilbygget omkring 1830. Skibets nederste Del er af Munkesten, der godt kan være fra den oprindelige Bygning, medens den øverste Del er af mere moderne Sten. Om Skibet er ombygget samtidig med Opførelsen af Taarnet, hvad Materialet kunde tyde paa, vides ikke. Kirken, der i sin Tid var rød, er nu hvidkalket og bestaar af Skib, Vaabenhus og Taarn. Alteret er fra Slutningen af det 16 Aarhundrede, medens Prædikestolen stammer fra Renæssancetiden. I Kirkens nordre Mur findes en Ligsten over Forvalteren ved Islemark, Anders Poulsøn Krag, antagelig fra Aaret 1700.

Sogneraadet bestaar af: H. KLITTEGAARD, Formand; Handelsgartner OTTO J. MØLLER; Murermester J. DALBY; Gaardejer CHRISTEN CHRISTENSEN; Guldsmed P. H. PHILIPSEN; Handelsgartner H. C. HANSEN; Overpostbud CARL EDV. HANSEN; Maler HANSEN FRIIS og Stenrykker JENS JENSEN.

POUL HARTVIG ERIK KLITTEGAARD,
Inspektionsbetjent, Sogneraadsformand

f. 18 Maj 1887 paa Frederiksberg, S. af Peter Hansen og Hustru Ane Marie f. Nielsen, g. 1913 med Ingeborg Hansen. Ansat ved Københavns Politii 1909, Skriver hos 1ste Inspektør 1914—17, Inspektionsbetjent 1917 med Tjeneste paa Hovedstationen, Medlem af Rødovre Sogneraad siden 1927, Formand siden 1929, Fuldmægtig i antropologisk Komité siden 1918.

SVEND HOLM, Læge

f. 25 Oktober 1895 paa Frederiksberg, S. af Tegner A. H. og Hustru Birthe f. Jonassen, g. 1921 med Olga Volf. Student 1914, Frederiksberg Gymnasium, Kandidat 1922, Turnus paa Rigshospitalet Afd. C. Kommunehospitalets 6te Afdeling, Kandidat ved „De gamles By“ senere konstitueret Reservelæge s. Sted,

Vikariater flere Steder, paa Finsens Lysinstitut i 6 Maaneder, praktiserende Læge i Rødovre siden 1924, Skolelæge ved Rødovre Kommuneskoler.

Skolehjemmet „Prøven“ er oprettet paa Initiativ af Foreningen „Fængselshjælpen“ og med Tilskud fra Staten. I Aaret 1923 blev Hjemmet statsanerkendt. Det begyndte Virksomheden i Aaret 1907—08, og dets nuværende Forstander er E. H. OLSEN, der er født den 12 April 1886 i København. Dimitteret fra Vordingborg Seminarium, Førstelærer paa Braaskovgaard 1916—19. Siden 1919 Forstander paa „Prøven“.

Tanken om en Institution som „Barnets Hus“ opstod hos afdøde Folketingsmand Peter Sabroe, men først i Aaret 1919 samledes en Kreds af Kvinder og Mænd fra alle Samfundslag, for sammen at bringe den Tanke til Udførelse, at fremskaffe et Hjem, hvor man uden besværlige Formaliteter og økonomiske Betænkeligheder kunde faa anbragt Børn

Barnets Hus.

SØREN CHRISTIAN SØRENSEN,
Vandværksbestyrer

f. 18 Juli 1882 i København, S. af Politibetjent Jørgen S. og Hustru Laura f. Jensen, g. 1917 m. Ebba Elvira Hertz. Uddannet Maskinmester, Certifikat som Mester 1908, ansat ved D. F. D. S. og Ø. K. 1906—25, Bestyrer af Rødovre Vandværk siden 1927.

CARL AUG. MORTENSEN, Politibetjent

f. 10 April 1893 i Soderup Sogn, S. af Landmand L. P. M. og Hustru Christiane f. Petersen, g. 1919 med Klau-dine Hansen. Uddannet ved Landvæsen og Entreprenør-arbejde ved Landbrug, ansat ved Københavns Politii 1921, ved Søndre Birk og udstationeret i Rødovre 1928.

Adolf Sørensen.

der pludseligt var kommet i Nødstilstand. Man erhvervede en Villaejendom i Rødovre og ombyggede den, saa den passede til sit Formaal, og den 1 November 1920 kunde Hjemmet aabne sine Porte for de smaa, nødstedte Menneskebørn. Der hændte den lille Episode, før Hjemmet endnu var aabnet, at der midt under Ombygningen meldte sig en lille, hjemløs Pige, som det selvsagt var utænkeligt at afvise, og blev, trods de vanskelige Forhold under Ombygningen, det første Barn, der blev

Laura Sørensen.

optaget. Ved Ombygningen i 1927 blev Hjemmet udvidet med 20 Pladser og der er saaledes nu 60 Pladser. Barnets Hus staar nu 11 Aar efter sin Oprettelse som et Mønsterhjem. Det ledes af Ægteparret ADOLF og LAURA SØRENSEN, og den nuværende Formand for Bestyrelsen er forhenværende Guvernør HELWEG-LARSEN under hvis Formandsskab Hjemmet har haft en lykkelig Udviklingsperiode.

En af de mest udbredte Høns racer her i Landet i den nyere Tid er den fra U. S. A. stammende Rhode Island Races røde Varietet. En af Foregangsmændene i denne Races Avl er Holger Hansen, Rødovre, som i ikke mindre end 16 Aar har fremavlet disse

over hele Landet kendte røde Høns og saaledes har været med i Avlsarbejdet lige siden denne Races Indførelse.

Et Par Aar efter Racens Fremkomst stiftedes en Landsforening med det Formaal at forbedre Racens Egenskaber og den 27 Januar 1922 stiftedes en lokal Klub for København og Omegn, som Aaret efter oprettede et Avlscentre hos Holger Hansen i Rødovre, der herefter ledede dette Avlscenter indtil 1930, hvilket Aar Klubben trak sig ud af det aktive Avlsarbejde.

I disse otte Aar var Holger Hansens Hønseri et Midtpunkt i Omegnens Fjerkræavl og en talløs Skare Kyllinger og Avlsdyr er udgaaet fra hans Hønseshuse.

HOLGER HANSEN er født den 21 April 1875 som Søn af Husmand Rasmus Hansen og Hustru Ane Kirstine født Hansen, gift 1901 med Bolette Hansen.

„Korsdal“ er Navnet paa Redningshjemmet, der er beliggende paa Ejbyvej i Rødovre Sogn; det er stiftet af Kirkens Korshær i Aaret 1918. Den Gaard, hvori Hjemmet er indrettet, stammer fra en Udstykning fra Lundegaard, antagelig foretaget i Aaret 1898—99. Selve Gaardens Bygninger, der er opført ved denne Tid, er en trelænget Gaard og har et Tilliggende paa 11 Tdr. Land. Gaarden blev i en Del Aar drevet som almindeligt Landbrug med noget Frilandsgartneri ved. Dens Beliggenhed bag de gamle Volde er ret smuk. I Aaret 1918 købte da „Kirkens Korshær“ Gaarden og lod den indrette til Redningshjem for Mænd, og den 15 December 1918 blev Hjemmet indviet, og dets Navn blev „Korsdal“. Nogle Aar efter tilbyggedes der Gaarden nok en Længe, saaledes at Korsdal nu er en firelænget Gaard. Denne nye Længe rummer Værksteder m. m. Senere er der tilbygget Drivhuse m. m. Der kan optages 16 Mænd paa Hjemmet, og disse beskæftiges med Arbejde ved Gartneri og Landbrug. Hjemmets nuværende Forstander er TH. THEOPHILIUS THOMSEN KOCH, f. 5 Marts 1892 i Gaaser pr. Gandrup, S. af Landmand Niels Peter Thomsen og Hustru Marie f. Jacobsen, g. 1924 m. Poula Louise Fabech. Uddannet i Landvæsen, Elev paa Diakon Skolen i Aarhus 1920—23, Leder af Værkstederne paa Moltrup Optagelseshjem pr. Vildbjerg 1923—27; Korpsleder under Kirkens Korshær i Aarhus 1927—28. Forstander for Optagelseshjemmet „Korsdal“ siden 1928.

Th. Th. Thomsen Koch,
Forstander.

Holger Hansen.
Leder.

HVIDOVRE SOGN danner en egen Sognekommune, der 1916 i kirkelig Henseende udskiltes fra Valby Sogn i København. Sognet har Tingsted i København, hører under Københavns Amts søndre Birks-Rets- og Politikreds. Københavns Amtsstuedistrikt, Københavns søndre Lægekreds. Amager Skatte- og Skyldkreds og Amtets 4 Folketingskreds.

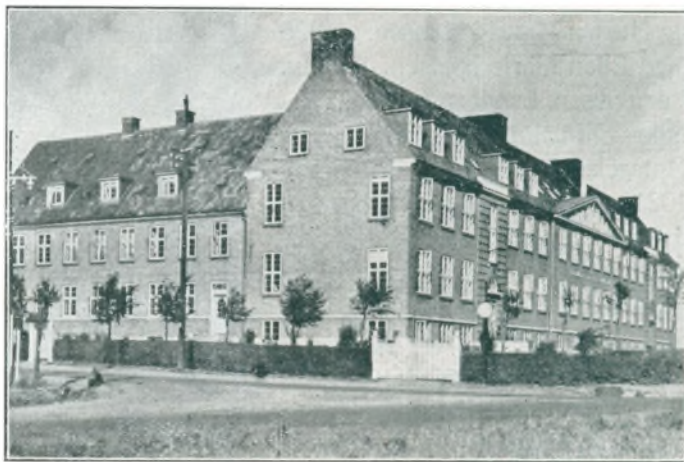
Sognets samlede Jordareal udgør ca. 945 ha. Indbyggerantallet er 1931: ca. 6800. Sognet grænser til Timotheus og Valby vestre Kirkesogne i København, hvor Skillelinien dannes af Harrestrup Aa; det grænser tillige til Kalvebodstrand samt Rødovre Sogn og endelig til Brøndby-Øster Sogn i Smørum Herred. Jordene er temmelig lavtliggende, men ler-muldede og ret frugtbare. I Sognet ligger Landsbyen Hvidovre, og af større Gaarde nævnes Holmegaard, Berringgaard, Spurvegaard, Bredalsgaard og Svendebjærggaard.

Indtil Reformationens Indførelse hørte Sognet vistnok under Københavns Kapitel og underlagdes senere Vor Frue Kirke; saaledes var Sognet i 1573 Anneks til 1ste Kapellani under Vor Frue Sogn. I Tiden fra 1747 til 1891 er Sognet underlagt Frederiksberg, og i Aaret 1891 fremstaar det da som selvstændigt Sognekald. Sognet var da betydeligt større i Omfang end nu i vore Dage, idet den mod Øst liggende Del, bestaaende af Valby og Damhussøens Opland samt Enghaven (Kongens Enghave) hørte under Sognet, men denne Del blev ved Resolution af 1900 underlagt København, saavel i verdslig — som i kirkelig -- Henseende; det øvrige Sogn blev da samtidig Anneks til Valby østre Sogn, indtil Sognet ved Resolution af 1916 atter blev et selvstændigt Sognekald.

Hvidovre Kirke skriver sig fra Aaret 1650, om den oprindelige Sognekirke, der af Svenskerne i Aaret 1658 blev nedbrudt, og Bygningens Materiale anvendt til de Svenskes Lejr, vides ikke synderligt. Kirken blev efter Svenske-Krigen atter opbygget, og saaledes, som den dengang blev opført, staar den endnu væsentligt. Kirken bestaar af Skib, der dog ikke har hvælvet, men fladt Loft, Vaabenhus mod Syd, mod Nord en lille Korsfløj og endelig mod Vest Taarn. Kirkens Skib er bygget af Kridtsten, og Korsfløjene er opført som Bindingsværk; i denne Fløjs nordre Mur findes indmuret en Tavle, der fortæller, at Erik Lauritzen 1675 skænkede Kirken sit Hus i Farvergade i København, hvilket efter hans Død blev solgt for 2000 Sletdalere. For disse Penge blev saavel Taarn som Korsfløjene opført; efter dette ser det ud, som om Kirken er opført i flere Perioder, saaledes Skibet af Kridtsten i den første Periode, dertil er da bygget Taarn og Korsfløj i Slutningen af Aarhundredet, og Vaabenhuset endnu senere. Af Kirkens tidligere katolske Pragt er der ikke andet tilbage end nogle Træfigurer fra den første Altertavle; den nuværende Altertavle er af nyere Dato, Prædikestolen er i Renæssancestil, og Døbefonten af nyere Dato; den oprindelige Døbefont findes i Nationalmuseet.

Hvidovre Sogneraad bestaar af ARNOLD NIELSEN, Forretningsfører, Formd.; LUDVIG RASMUSSEN, Gasværksarbejder, Næstformd.; KR. KILDEBO, Købmand; H. CHR. SKOV, Malermester; CARL LARSEN, Gartner; M. BECH, Forpagter; M. MORTENSEN, Politibetjent; V. P. O. TIMM, Sporvognsfunktionær; S. M. HANSEN, Porcelænsarbejder. Menighedsraadets Formand er Pastor Egede Schak. Værgeraadets Formand er Overlærer C. N. PETERSEN. Hjælpekassens Formand er Tøfelmager FR. LUND.

Om der har været Skole i Sognet før Rytterskolernes Oprettelse, vides ikke med Bestemthed; meget tyder dog paa, at der har været det. Rytterskolerne oprettedes i Aaret 1721 i de under Kronen hørende Rytterdistrikter. Om disse Skolers Tilblivelse ses Side 115. Faa af vore Kommuner paa Landet har gennemgaaet en saa rivende Udvikling i Skole-spørgsmaalet i dette Aarhundrede som Hvidovre. I Aaret 1901 op-

Skolebygningen fra 1924.

Optagelseshjemmet „Hvidborg“.

f. Jensen., g. 1908 med Helga Nielsigne Kathrine Christensen. Dim. fra Jonstrup Seminarium 1905, Vikartjeneste 1905—07, gennemgaaet 2-aarigt Kursus paa Statens Lærerhøjskole, 2den Lærer i Bloustrød 1908, 1ste Lærer i Thybjerglille 1908—13, i Hvidovre 1913—19, siden 1919 Overlærer samme Sted. Form. f. Værgeraadet.

Carl Otto Petersen,
Forstander.

Kristelig Forening til Børns Redning stiftedes i Aaret 1899. Gennem Aarene har denne Forening ladet oprette flere Optagelseshjem rundt om i Landet, men vi skal her kun omtale Optagelseshjemmet i Hvidovre Sogn „Hvidborg“. Hjemmet begyndte paa Valbygaardsvej i Valby og havde til Huse her til 1930, da det flyttedes til Hvidovre i den af Foreningen erhvervede Ejendom. Den 15 Oktober 1930 var man færdig med Ombygningen, og Indvielsen fandt Sted. Ved den Lejlighed fik Hjemmet Navnet „Hvidborg“. Paa det nye Hjem kan optages indtil 20 Elever, medens der paa Valbygaardsvej kun var Plads til 8. Hovedbygningen rummer 36 Værelser og desuden findes Værksteder, Vaskerum, Stalde m. m. Endelig hører der til „Hvidborg“ en stor og smuk gammel Have, hvori Eleverne under kyndig Vejledning dyrker Havebrug. Forstanderen paa Hvidborg er CARL OTTO PETERSEN, f. 15 Marts 1894 i Helsingør, S. af Snedker P. O. P. og Hustru Thora f. Hansen, g. 1925 med Ellen Marie Nielsen. Udd. v. Landvæsen, Landbrugsskole, Teknolog. Institut, Forvalter paa Optagelseshjemmet „Sølager“ 1921—25, Formand for Idrætsafdelingen i Valby K.F.U.M., Forstander for Hjemmet paa Valbygaardsvej 1925—30 og siden 1930 for „Hvidborg“.

Frelsens Hærs Mødre- og Spædbørnshjem Catherine Booth-Kolonien, har Plads til 35 unge, ugifte Mødre og 25 Børn, og desuden er

førtes en ny Skole, der allerede i 1924 afløstes af en betydelig større Skolebygning, og i 1926 er denne atter udvidet. Fra en beskeden lille Landsbyskole er den vokset til en meget omfattende Skole, med en Lærerstab paa 22 Lærere og Lærerinder. Skolen har 14 Klasseværelser, og Børneantallet var i 1924: 340; i Aaret 1931 var det 1070.

Skolens Overlærer er CLAUDIUS NIELS PETERSEN, f. 17 Juli 1882 i Flinterup, S. af Parcellist Jens Petersen og Hustru Karen Marie

Claus Niels Petersen,
Overlærer.

Mødre- og Spædbørnshjemmet „Svendebjerggaard“, Hvidovre.

der paa det til Kolonien knyttede Børnehjem Plads til yderligere 25 Børn. Den unge Kvinde kommer til Hjemmet nogle Uger, før hun skal til Rigshospitalet, og kommer tilbage fra dets Stiftelse, naar Barnet er født. Moderen forpligter sig til at blive paa Hjemmet et halvt Aar med sit Barn.

Hjemmets Forstanderinde er AUGUSTA OLSEN. Indtraadt i Frelsens Hær 1906, Forstanderinde paa Svendbjerggaard siden Hjemmets Begyndelse 1919.

ARNOLD L. NIELSEN, Sogneraadsform.

f. 1 Januar 1872 i København, S. af Snedker Søren N. og Hustru Abelone f. Hansen, g. 1921 med Olivia Olsen. Uddannet som Former 1890, Formand for Dansk Former og Støberiarbejder Forbund siden 1906, Sogneraadsform. i Hvidovre siden 1929, Medlem af Arbejdsløshedsnævnet siden 1908 og

af den faste Voldgiftsret siden 1912.

HARALD P. ENGELSTRUP, Politibetjent

f. 20 September 1892 i Slagelse, S. af Slagter Jacob Petersen og Hustru Caroline f. Petersen, g. 1919 med Kristine Mathiasen. Ansat v. Københavns Politi 1918, s. 1922 Politibetjent i Hvidovre.

AMAGER er Navnet paa den lille frugtbare Ø, som vi nu i vore Dage synes gaar i et med Hovedstaden, og dog er den smalle Sejlrende Kalvebodstrand, der skiller Øen fra Sjælland, nok, til at Øen fremtræder som noget helt for sig hvad angaar dens Historie, Folkeliv, Sæder og Skikke. Øen, der er saare rig paa historiske Minder, spænder over et Areal paa ca. 6529 ha. Den deles i 3 Kommuner, nemlig Taarnby-Kastrup, Store Magleby og Dragør. Øens Nordspids optages af Christianshavn, Amagerbro og Sundbyerne, der tilsammen spænder over ca. 200 ha og hører under København. Til Øen henregnes den mod Øst beliggende Ø Saltholm paa ca. 1603 ha, de syd for liggende Holme „Svaneklapperne“ paa ca. 15 ha og endelig Holmene i Kalveboderne „Koklapperne“, paa ca. 10 ha. Indbyggerantallet var i Aaret 1800: 3770, i 1900: 6200 og i 1915 ca. 8900. Iberegnet de under København hørende Steder bliver Tallene i Aaret 1800: 15.165, i 1900: 48.160 og i 1915: ca. 88.000. Oprindelsen til Øens Navn er vanskelig at spore, da den gaar meget langt tilbage i Tiden. Fra omkring Slutningen af det 11 Aarhundrede og helt op til Midten af det næste brugtes Navnet „Isula Amaca“. Denne latinske Form stammer sikkert fra Kirkesproget. I Slutningen af det 12 Aarhundrede fremkommer Navnet „Amaka“ eller „Amakæ“, og i det næste Aarhundrede nævnes „Amakor“ eller „Amakæ“. I de følgende 200 Aar skifter Navnet hyppigt, og snart kaldes den „Amaghæ“, snart „Amgmæghæ“, „Amage“ eller „Amaka“. Ved det 16 Aarhundredes Slutning bliver Formen mere fast, og Navnet

Amager Segl.

Amagerport, Aar 1724.

Kort over Amager fra Midten af det 17 Aarhundrede

„Amage“ er den hyppigst brugte. Først langt senere hen faar Navnet sin nuværende Form. Øen er sandsynligvis opstaaet ved den baltiske Vandflod, der medførte store Forandringer af saavel Land — som Havforhold. Den er sikkert ogsaa snart efter blevet beboet, thi de Oldtidsfund, der er gjort, godtgør, at den har været beboet baade i den yngre og den ældre Stenalder. De fleste af disse Fund stammer fra Egnen omkring Øens sydøstlige Del ved Højdedragene mellem Dragør og St. Magleby. Ogsaa fra Broncealderen er der gjort adskillige Fund, om end ikke saa righoldige som Stenalderens. De viser, at Øen ogsaa i den Periode har været beboet. De fleste af de Gravhøje, der har ligget paa Øen, stammer fra Broncealderen. Af disse Oldtidsminder er der i vore Dage ikke mange tilbage. De er i Tidens Løb overpløjet og udnyttet i Agerbrugets Tjeneste. Man ved, at der ved Dragør Lund

har ligget en lang Række mindre Høje fra Broncealderen. Paa samme Sted fandtes ogsaa en Del Redskaber fra Stenalderen. Ogsaa nord for Dragør har der ligget flere Gravhøje og ligeledes ved Maglebylille. Ved Tømmerup laa to Høje kaldet „Broderhøjene“; den sidste af dem blev sløjfet i Slutningen af forrige Aarhundrede, og man fandt i den forskellige Oldsager bestaaende af Brudstykker af Sværd og Smykker fra Broncealderen. Derimod er der paa Øen kun gjort enkelte Fund fra Jernalderen. Sandsynligvis har den i denne Periode ikke været meget beboet, da de urolige Tider, der i Jernalderen prægede hele Landet, ikke gjorde det sikkert at bosætte sig paa en Ø, hvor de naturlige Forhold ikke traadte hjælpende til. Som allerede nævnt, hører Christianshavn, Amagerbro og Sundbyerne til Staden København, hvorfor vi her maa undlade at komme nærmere ind paa disse Steder, da det kun er den Del af Amager, der hører under Sokkelunds Herred, der her skal omtales. Vi vil dog bringe nogle enkelte Billeder fra de omtalte Steder, da det jo danner Indgangen til det Amager, vi skal omtale. I gamle Dage var Amagerport den eneste Vej til Øen, der kaldtes „Københavns Spisekammer“. Den var bygget af Chr. IV, der i 1621 indførte Konsumtions-Afgiften, som en Toldgift paa Malt. I Aaret 1649 flyttedes Tolden fra Dragør ind til Amagerport, hvor Kongens Mænd bedre kunde

føre Kontrol med alt, hvad der kom til og fra Øen. Porten var aaben fra Klokken 6 Morgen til 10 Aften; uden for denne Tid kunde ingen Trafik foregaa. „Spisekammeret“ var lukket. Længere ude laa Ravelinhuset, Militærets Vagtbod, og mellem dette og Porten anbragtes omkring 1718 den saakaldte Skillingsbom, hvor alle Kørende og Ridende maatte afgive Bompenge. Dette System vedvarede til Midten af forrige Aarhundrede. Denne Accise eller Konsumtions Afgift var i det 17 Aarhundrede $\frac{1}{48}$ af Varens Værdi, medens den i det 18 Aarhundrede var forhøjet til $\frac{1}{12}$. Til Staden førte Knippelsbro, der var bygget omkring 1620. Det var en Gangbro, der naede fra Strandgade til Børsen; en imponerende Længde efter Datidens Forhold. Den blev 25 Aar senere udvidet til Kørebro. I Aarene 1728 og 1866 er den igen ombygget og udvidet. Endvidere Kalvebodbro eller Langebro, der var anlagt i Aaret 1686, men ikke kunde benyttes af Amagerne, da der ikke fandtes Accisebod ved den. Kommer man gennem Torvegade ud mod Amager, ligger her endnu, som det vil

Ravelinhuset.

I Baggrunden ses Skillingsbommen.

Den kgl. Vagt ved Amager Port.

være de fleste bekendt, det af Chr. IV opførte Ravelinhus. Christianshavn blev anlagt i Tiden fra 1618 til omkring 1630 paa de lavtliggende Engdrag langs Stranden samt paa nogle Holme, der laa ude i Løbet. Betragter man denne Del af Amager nu, er det forbavsende, at de store Forandringer er sket i Løbet af kun 300 Aar. Vi skal imidlertid ikke komme nærmere ind paa dette Spørgsmaal her, da Christianshavn hører under København. Amagerbro med den ved Christianshavn liggende Fælleddannede forhen et Kvarter for sig. Før Aar 1720 bestod dette Kvarter kun af nogle enkelte Huse, 2 Møller samt en Reberbane. Efterhaanden anlagdes her flere Oliemøller og mod Slutningen af det 18 Aarhundrede fandtes her en Del Beboere og Handlende. I Aaret 1783 blev Amagerbro Kvarteret underlagt København. Sundbyerne eller Sundby, som vi nu kalder det, nævnes omkring Aar 1085 som „Sundby occidentali“ og „Sundby orientali“. Det er Sundbyvester og -øster. Navnene stammer fra Byernes Beliggenhed ved det smalle Sund mellem Amager og Sjælland, hvor i sin Tid Fiskerflækken „Haffu“ laa. Paa Chr. II' Tid havde de ca. 20 Gaarde. I Begyndelsen af det 18 Aarhundrede er de dog i betydelig Vækst. I 1830 havde Sundbyvester over 1000 Indbyggere, og Sundbyøster havde samme Aar, efter at Udskiftningen af Gaardene i 1800 var begyndt, ca. 613. I Aaret 1900, men dog først fra 1906 at regne, blev Sundbyerne indlemmet i København. Der er her i de sidste Tider og særlig i de sidste 10 Aar opstaaet en Bydel, en Forstad til København, større, end man skulde tro det muligt paa saa faa Aar. Det er denne Bydel, man maa igennem, inden man naar de Søgne paa Amager, hvorfra vi her skal bringe nogle historiske Tidsbilleder og Tildragelser.

Ravelinhuset ved Christianshavns Vold.

Kødegaard, ogsaa kaldet „Dyvekes Gaard“

Hvad enten man begiver sig ad Amagerboulevard eller gennem Torvegade, kommer man ud i Amager-Hovedgade, der med sin brede asfalterede Kørebane danner Hovedfærdselsaaren ud til Sognene. Langs denne Vej og helt ud forbi Tømmerup har man tydelige Spor af den Udvikling, der stadig foregaar; Villa opstaar ved Villa imellem bugnende Marker. Hovedfærdselsaaren, der nu

i lige Linie gaar gennem Øen ned til St. Magleby og derfra videre til Dragør, var tidligere en smal og ufremkommelig Vej, der ved Vintertid var opkørt og næsten ufarbar. Fra denne udgik saa de endnu mindre fremkommelige Veje til de forskellige Steder. Øen Amager hørte i umindelige Tider under Kirken og var i alle Retsforhold underlagt denne; og disse Forhold varede, til Kronen i Aaret 1416 overtog Øen, og Amager Birk opstod. At angive dette Tidspunkt nøjagtigt lader sig ikke gøre, men Birket findes nævnt i Aaret 1496. Da Hollænderne under Kong Chr. II

indvandrede, deltes Øen i to Birker, saaledes at der opstod et Taarnby Birketing og et Store Magleby Birketing. Dette sidst nævnte Birketing havde den hollandske Schout til Overhoved, medens Taarnby Birketing bestaaende af de danske Byer var underlagt Lensmanden i København og styredes af en Tingfoged, senere kaldet Birkefoged. Af Tingfogeder fra den Tid nævnes: 1585 Peder Holst, 1611 Oluf Hansen, 1619 Hans Poulsen af Vipperup. I Aaret 1634 efter Christianshavns Anlæggelse var Tingfogeden for Taarnby Birk tillige Byfoged for Christianshavn. Denne Ordning vedvarede til Aaret 1685, da Christianshavn underlagdes Københavns Byting. I den sidst omtalte Periode boede Birkefogeden paa Christianshavn, medens der for de Landsbyers Vedkommende, der var underlagt dette Birk, fandtes Tinghus i Taarnby. Dette flyttedes i Aaret 1701 til Sundbyerne. Henved 300 Aar forløb paa denne Maade, og i Aaret 1817 - 18 sammenlagdes begge Birketingene til eet Birk, kaldet Amager Birk, og Tingstedet blev flyttet til Maglebylille, hvor der paa Albert Clausens Mark for Øens Regning blev bygget et Tinghus. Dette Tinghus er senere omdannet til Højskole. Den ældste Birkedommer over Amager Birk var Prokurator Lauritsen, derefter fulgte Kancelliraad I. C. von Osten, W. Petersen, Dallerup og Øllgaard. Nu danner Øen sammen med Københavns Amts søndre Birk een Retskreds med Tingsted i København, een Politikreds med Politimester i København, hører under Københavns Amtstuedistrikt, Københavns Amts søndre Lægekreds, Amager Skattekreds og Amtets 2 Folketingskreds.

Vagtboden udfor Torvegade.
Omkring Aar 1800.

Islandsgade.
Forhen Nyvestergade. Det ældste Bykvarter i Sundbyerne.

Hanseskib udfør Visby.

men det var begyndt allerede paa Kong Abels Tid. Han gav nemlig i Aaret 1250 Hansestæderne forskellige Friheder angaaende Handel og Fiskeri i hele Danmark. Dette ældgamle Hanseleje paa Dragør var i Begyndelsen ikke bebygget, men der rørte sig et frit Markedsliv paa Stranden langs Øret. Stranden var inddelt i 10 til 12 Fed, og hver Stad havde saa sit Fed. Den ældste af disse Hansestæder, der saaledes hvert Aar havde Stade, var sikkert Wismar, men der nævnes ogsaa Golitswald og Stralsund m. fl. Af Privilegier paa Dragør stammer de ældste fra Aaret 1342. Det var dog ikke alene Hansestæder, der fik disse Privilegier, men ogsaa hollandske og forskellige andre Stæder. Dragør har sikkert allerede paa Tider, der ligger før den Tid, Øen var underlagt Bispestolen i Roskilde, været et meget søgt Fiskerleje. De Privilegier, der var givet fremmede Folkeslag til Udnyttelse af Fiskeriet, blev vel snart udvidede til ogsaa at omfatte Ret til paa deres Fed at drive forskelligt Haandværk m. m. Der opstod paa den Maade et Slags Købmandsskab foruden selve Fiskeriet. I Aaret 1348 gives der Københavns Borgere Ret til paa Dragør Marked at drive al Slags Købmandsskab. Disse Privilegier, der stadig udvides, og af de efterfølgende Konger stadfæstedes, medførte, at Dragør voksede i Anseelse, og i henved 300 Aar var den lille Plet yderst paa Amager en meget

Bødestræde i Dragør.

fremtrædende og kendt Handelsplads. Tid efter anden fik flere danske Købstæder Rettigheder i Lighed med de her omtalte, men Byer, der ikke havde disse Rettigheder, drog i Fiskeri- og Markedstiden til Dragør for at købslaa med Hanseaterne. Paa den Maade opstod, saafremt der kan være Tale om Havn, Danmarks første Frihavn, en Frihavn for Hansetrafikken. Det var selvsagt under meget primitive Former og Forhold, men det ligger jo ogsaa ca. 600 Aar tilbage i Tiden. Fiskeritrafikken, Markederne og Frihavnslejet ved Dragør bevarede gennem Tiderne helt op til Christoffer af Bayerns Tid. I hans Regeringstid oprettedes Handelsmarkedet i København. Fra Hansetiden i Dragør er der i vore Dage intet tilbage ud over de Fund, der er gjort af Redskaber, Køkkensager, Drikkebægre, Stentøj, Mønter og mere. Man har tidligere ogsaa fremdraget Bygningsfundamenter, Rester af brolagte Gader o. lign. Erik af Pommern søgte at bekæmpe og indskrænke den Magt, Hansestæderne gennem Tiden havde tilegnet sig. Begyndelsen til denne Kamp blev Øresundstolden, der førte til en langvarig Krig med Hansestæderne. Denne Fejde resulterede i, at Kongen maatte forny de østersøiske Stæders Privilegier paa disses 3 Hovedlejre nemlig Skanør, Falsterbo og Dragør. Københavns Borgere fik samme Rettigheder ved Dragør og endda den Forret at maatte opføre faste Boder paa det danske Fed. Dette var underlagt Kronen og strakte sig over det Areal, hvor nu Strandhotellet, Bondegaardene og Kroen ligger. Fra den Tid stammer altsaa de første faste Bebyggelser i Dragør. Der opførtes Toldbod, Herberg og et Kirkehus. Men efterhaanden, som der lagdes flere og større Afgifter paa Fed-Besidderne, og hertil kom større og større Told, gik Handelen tilbage. Fiskeriet var allerede i Aftagen, og det synes, som om Dragørs Stortid er forbi. Saa kom Grevefejden fra 1533—36, og den førte til Dragørs fuldstændige Ødelæggelse. I denne Fejde nævnes Dragør flere Gange, hvilket kunde tyde paa, at Byen maa have haft en ikke ringe Betydning. Alt, hvad der fandtes af Boder og faste Bebyggelser paa Lejet, blev brændt, og Grevens Fejde ødelagde saa at sige al Handel ved Dragør. De øde Tomter laa længe hen, og ingen vovede rigtig at begynde igen før henimod Slutningen af det 16 Aarhundrede. Da syntes det, som om Fiskeriet atter tog til, et nyt Opsving begyndte, og Folk drog atter hertil og tog fast Bopæl derude. Fiskerlejet Dragør var underlagt Kronen, og da Chr. II i Aaret 1521 overgav Amager til Hollænderne`hed det ifølge Kongens Arkiv, at han gav dem uindskrænket Ret til hele Amager, „alt dat ganse lant“ med Undtagelse af Kronens Fiskerleje og dens 4 Gaarde paa Dragør. Efter Kongens Fald blev disse Rettigheder for Hollænderne betydeligt reducerede, og de fik nu kun den sydlige Del af Øen samt Saltholm.

Dragør hørte i Sogne-, Kommune-, og Retsforhold fra ældgammel Tid under St. Magleby. Efter Hollændernes Indflytning paa Øen kom Dragør under det hollandske Sognebirk, hvis Overhoved var den hollandske Schout, men i kommunal Henseende syntes det, som om Dragør indtog en Særstilling og nærmest var direkte underlagt Lensmanden i København. Byens Foged var i Begyndelsen Tolderen, men da dette Embede blev underlagt den hollandske Schout, blev en

Toldhuset og den gamle Smedie ved Dragør Havn.

Parti fra Dragør Havneplads.

hollandske Schout, blev en

Den gamle Dragør Kro.

Vedtægt angaaende Bjergningen stammer fra Aaret 1713. Nu følger en ny Tid, hvor nye Bestemmelser og Vedtægter afløser hinanden i ret hurtigt Tempo, saaledes 1723 og 1749. I Aaret 1852 andrager en Kreds af Byens Borgere Amtmanden om at revidere de nu snart gamle Vedtægter, da de ikke passede til de da eksisterende Forhold, og 1855 stadfæster Kongen de nye Vedtægter for Dragør By. Det var dog stadig Bjergningen, der gav det væsentligste til Byens Økonomi. I adskillige Aar havde Kommunekassen hele sin Indtægt fra dette Bjergningssystem, saa der blev af Beboerne ikke svaret nogen stor Skat. Det Bjergningsomraade, der hørte til Dragør, strakte sig „saa langt Øjet kunde række noget Skib, der trængte til Hjælp“. Men efterhaanden, som Dampskibene begyndte, blev det vanskeligere for Byen at tage Kampen op, og dertil kom det i 1833 stiftede Selskab „Em. Svitzers Bjergnings-entreprise“, som Kommunen i Aaret 1866 sluttede Kontrakt med. Det var nu efterhaanden saadan, at det kun daarligt kunde betale sig for Byen med „kommunal Entreprise“ paa Bjergningsomraadet, og i Aaret 1910 nedlagdes dette, og der blev dannet et privat Bjergerlav. Kommunen ledes nu af en Kommunalbestyrelse bestaaende af 7 Mand nemlig A. M. AGERLIN, Formand, C. Z. JANSEN, EMIL PETERSEN, CORNELIUS PETERSEN, OLUF CHRISTOFFERSEN, CARL EGEROD og Lærer LUND ANDERSEN. Byens Raadhus opførtes i Aaret 1914, og siden er de kommunale Kontorer

Dragørborger valgt til Foged. Vi finder saaledes i Aaret 1624 Gaardejer Cornelius Clausen som Foged i Dragør. Byen havde tillige et Slags Repræsentantskab bestaaende af 4 Mænd, valgt af Byens Beboere og kaldet „de fire Mænd“. I næsten 200 Aar var Dragør By underlagt Hollændernes Formynderskab saavel i økonomiske som i retslige og kirkelige Forhold. I Aaret 1707 forandredes disse Forhold, og Byen fik egne Vedtægter og fremstaar derved som en særlig Kommune, hvis begyndende Indtægter hovedsagelig bestod i, hvad Byens Skippere og Fiskere maatte svare af de „Sjou“, som de kunde bjerge fra Søen. Den første

Magstræde i Dragør.

Gade i Dragør.

flyttet hertil. Byens Indbyggerantal var ved sidste Folketælling 2095. Omkring Aar 1600 bestod Dragør af 20 Huse og 20 Fiskeboder. 25 Aar senere er dette Antal steget til 27 for Husenes Vedkommende og 17 for Boderne. Omkring Midten af forrige Aarhundrede var Tallet paa faste Huse steget til 35, medens Boderne Antal var i Nedgang. De fleste af de Bygninger, der i vore Dage findes i Dragør, stammer fra det 17 og 18 Aarhundrede, naar man undtager de sidste Tiders Villabebyggelser. Med endnu ældre Bygninger er det kun sparsomt, hvilket sik-

kert skyldes de efter Grevens Fejde opstaaede trange Tider, hvor næsten alle Huse opførtes af Træ. Dragør Husene er saare enkle i Form, men kan ikke indlemmes i nogen bestemt Stilart. De er meget hyggelige, hvilket særligt kommer frem paa Steder, hvor der endnu er hele Samlinger af disse gamle Huse langs snørklede Gyder og Stræder og enkelte Steder som en malerisk Ramme om et lille Torv. Ingen anden Fiskerby synes som Dragør at forene det hyggelige, det maleriske og det stadig afvekslende i Formen. Hertil kommer, at Dragør-Befolkningen er noget for sig, meget venlige og hjælpsomme. Det er, som om Fortidens Hygge endnu er til Stede i mange Hjem her. Det vilde blive af uerstattelig Værdi, om man formaaede gennem Tiderne at frede og værne om denne Fiskerby og dens ældgamle Bygninger og dermed Minder om svundne Tider i vort Lands Historie. Underligt nok savner man helt Oplysninger om Havnen ved Dragør. Det vides ikke, om der overhovedet før Aar 1600 fandtes nogen egentlig Havn. Først omkring Begyndelsen af det 17 Aarhundrede træffer vi Begrebet Havn, idet Hollænderne benyttede en saadan til deres Skuder, hvormed de overførte Kreaturer til Saltholm. I Lensregnskaberne fra Midten af det 17 Aarhundrede findes omtalt Udgifter til Havnen i Dragør, hvilket kunde tyde paa, at Havnen har hørt under Kronen. Der blev ogsaa paa den Tid af Tolderen afkrævet Havnepenge. Under

Sct. Gertrudsstræde i forrige Aarhundrede.

Jens Eyberts Hus.

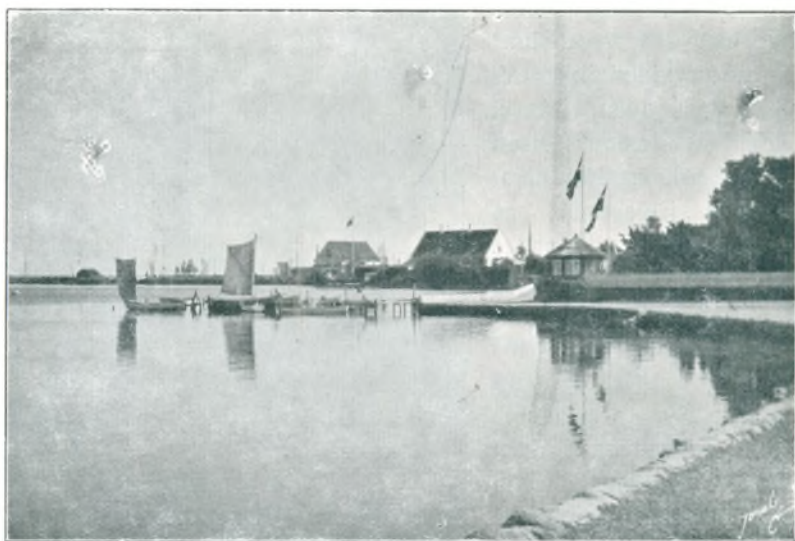
Svenskekrigen nævnes atter Dragør Havn, idet der til den indførtes „Jernfang“ fra et svensk Skib, der var brændt under Krigen. Paa Meyers Kort over Amager (1656) findes aftegnet en lang Bro eller „Pehrstelte“, som den da kaldtes. Hvor den laa, findes nu Havnens nordre Mole. I Aaret 1682 fik Tolderen Tilladelse til at bygge sit Hus ved Dragør Skibsbro. Kort efter Krigen begyndte der ved Dragør at

Exteriør fra Fischers Plads.

lokale. I Aaret 1725 paabegyndtes en Udvidelse af Havnen, og kort Tid efter søgte Dragør om Fritagelse for Havneafgifter, eller rettere sagt søgte om Afgiften maatte tilfalde Havnekassen. Dette blev bevilget den 8 Marts 1730 ifølge Resolution fra det kongelige Rentekammer, og fra denne Dato tilhørte Havnen Byen. Det vil føre for vidt, om vi skal gennemgaa alle de Akter, der omhandler Dragør Havn, og vi vil derfor nøjes med at bruge nogle spredte Notater. I Aarene 1849—54 blev de gamle Bolværker paa Havnens nordre Side erstattet med Stenmole, og 1859—62 anlagdes Yderhavnen. Endelig skal nævnes de sidste Tidens Udvidelser og Forbedringer, saaledes Midterhavnen og Fiskerihavnen. I Aaret 1762 ansattes den første Havnefoged, Svend Jansen, der skulde holde Orden og paase, at Havnens Materiale blev forsvarlig behandlet. Da Dragør blev selvstændig Kommune, blev Havnens Sager og Regnskaber underlagt Kommunalbestyrelsen. Ret tidlig i Sejladsens Historie lod de forskellige Stater anbringe Fyrindretninger, der, hvor primitive de end var, kunde vejlede de Søfarende. Allerede da Valdemarerne kom paa Danmarks Trone lod de foretage saadanne Foranstaltninger, men der blev intet gjort for at skaffe Lodshjælp. Først paa Fr. II' Tid høres noget derom. I hans Søret af 1561 forekommer enkelte Bestemmelser om Lodsmand og Skippere. Den egentlige og ældste Bestemmelse om fast Lodseri stammer fra Chr. V. Den kongelige Resolution findes udstedt den 8 Marts 1684 og gav Dragør-Lodseri Eneret paa Lodsning gennem Drogden. Denne Resolution er sikkert fremkommet, fordi andre Lodser har forsøgt at gaa Dragør Lodserne i Bedene. I Aaret 1728 fremkommer ifølge kgl. Resolution af 26 Marts s. A. Admiralitetets udarbejdede Forslag til Ordning af Dragør Lodseriet. I Aaret 1731 bekræftes Dragør-Lodsernes Eneret paa Lodseri i Drogden, og den 2 Januar 1740 ansattes Kaptajnløjtnant Schønnebøll som Lodsinspektør eller Overlods for Dragør-Lodserne. Faa Aar efter blev denne

røre sig nogen Skibsfart. Først af Hollænderne, der jo til Stadighed havde deres Skuder liggende i Havnen, men ogsaa af Dragørborgerne, der begyndte at sejle som Skippere paa udenrigs Fart. I Aaret 1666 havde Dragør 3 Smaaskibe paa 14 Læster, og 10 Aar senere har Byen 2 Jagter, 82 mindre og større Baade eller Skøjter samt 28 „Aaleskøjter“. Disse sidste tilhørte dog vist Hollænderne. I Aarene 1674—79 tjente Havnen som Station for en Del af Marinens Skibe. I Aaret 1682 fik Havnen et Pakhus, der sikkert var Begyndelsen til det senere Havne- og By-

Udsigt fra Strandstien.

Nyere Billede af Dragør Havn.

kaptajn ansattes Kaptajnløjtnant Lous. Dragør-Lodserne vandt stort Ry, hvilket sikkert for en Del skyldes, at det var dem, der lodsede de kongelige Skibe. Som Lodsoldermand nævnes i Aaret 1759 Peder Esborsen, i 1785 Poul Schmidt, 1802 Rasmus Sørensen Præst

F. V. Møller,
Lodsoldermand.

og 1848 Kaptajn P. E. Sletting. Derefter fulgte Generalkrigskommissær Gandil, Kommandør N. C. Møller og Kaptajn Th. Messerschmidt. I Aaret 1912 omdannedes Dragør-Lodseriet atter, saaledes at det bestyres af en Lodsoldermand. I denne Stilling konstitueredes FREDERIK VILHELM MØLLER, f. 20 November 1852 i Dragør, S. af Skibsfører Jørgen Peder M. og Hustru Petronelle Tuesen, g. 1893 med Bertha Præst. Lods 1875, Lodsoldermand 1913, Tildelt dansk, tysk, russisk og siamesisk Fortjenstm., samt tysk Kroneordensmed., D.M. 1916. Gennem Sundet passerede aarlig en Mængde Skibe, men medens der i Dragør i Aaret 1875 var 50 Lodser, er der nu 3 Lodser og 1 Lodsformand, der nu ogsaa deltager i Lodseriet; tidligere gjorde Lodsoldermanden kun Tjeneste ved Lodsningen af kongelige eller

fyrstelige Skibe. Siden 1925 er Lodsformanden Leder af Lodseriet. Fra ældgammel Tid har man benyttet forskellige Landemærker saasom Bakker, Høje, Træer eller lignende til Vejledning for de Søfarende, og som før nævnt foretoges der allerede paa Valdemarernes

Tid Foranstaltninger til Vejledning for dem, men hvornaar de første „Blus“ er udsat vides ikke. Vi ved, at Kongen i Aaret 1558 gav Rasmus Olsen af København Ret til at beholde „Blusseriet“ paa Dragør. Senere udlagdes Søtønder som Sø- og Lodsmærker. I Aaret 1837 udlagdes Drogdens Fyr og i 1870 opførtes et fast Fyr „Røsefyret“ midt i Farvandet. I Aaret 1894 led dette megen Skade ved Isskruninger og maatte ombygges. Omkring Aar 1870 opførtes

Det gamle Lodshus ved Dragør Havn.

2 faste Fyr ved Dragør, men begge nedlagdes i Aaret 1906. Et af disse Taarne gjorde i lang Tid Tjeneste som Vandtaarn.

Dragør Skibsfører og Skibsrederforening stiftedes 14 Marts 1875. Den samme Tanke, som laa til Grund for Stiftelsen af „Dansk Skibsførerforening“, gav ogsaa Anledning til Stiftelsen af denne Forening, som vi her skal give et kort Resume af. Dens Formaal var at varetage Standens Interesser, at fremskaffe et fast Samlingslokale samt selskabelige

Formaal. Foreningens første Bestyrelse bestod af: Skibsfører L. Schiønnemann, Formand (død 1884); Skibsfører P. Schmidt, Viceoldemand (tillige Foged i Dragør, død 1899); Skibsfører Bertel J. Jaus (død 1908); Skibsfører H. N. Jeppesen (død 1883) og Skibsfører P. P. Schmidt (død 1897). Skibsfarten betød for Dragør gennem godt 200 Aar en væsentlig Indtægtskilde, ja man kan godt sige, at den var Hovederhvervet for Byens Befolkning. Som tidligere nævnt havde Byen allerede i Aaret 1700 flere Smaaskuder. I Aaret 1710 havde Byen 7 „Jagtskipper“, i 1733 var der 60 Skippere, og i Midten af Aarhundredet fandtes i Byen over 100 Skippere, der tilsammen ejede 130 Fartøjer. Ved Aarhundredskiftet synes det at være gaaet tilbage for Dragørskipperne, og under Krigen med England led de store Tab. Først i Midten af det 19 Aarhundrede kom de atter paa Fode igen. I Aaret 1843 ejede de 55 mindre Fartøjer, og ved Slutningen af Aarhundredet stod Dragør som Landets trediestørste Søfartsby og indtog en fremskudt Plads i Søfartskredse. I Aaret 1881 dannedes indenfor Foreningen et Enkepensionsfond, der dog nogen Tid efter indgik i Foreningens Enkekasse. Denne Kasses Formue steg hurtigt, saaledes ejede den i Aaret 1890: 7000 Kr., i 1900: 15.000 Kr., 1925: 38.000 Kr. og 1930: 44.000 Kr. Foreningen modtog i 1923 et Legat paa 2000 Kr., stiftet af Dampskibsfører Egbert Th. Schmidt og Hustru til Minde om deres Søn Hans Henrik Schmidt, der under Verdenskrigen kom af Dage. I 1929 modtog Foreningen Kaptajn L. Schiønnemann og Hustrus Mindelegat paa 5000 Kr.

Følgende Skibsførere har gennem Tiderne været Foreningen Formænd, H. D. Præst 1884—94, C. J. Borg 1894—1908, Isbr. P. Schmidt 1908—20, P. M. Steffensen 1920—23. Foreningens Kasserer har siden 1913 været Lods JOHN. OLUF SVANE, f. 8 August 1863 i Dragør, D. M., R. af D., tildelt Sct. Olaf Orden, p. p. Lodsformand i Dragør 1922—28. Foreningens nuværende Bestyrelse bestaar af Skibsfører H. CHR. PALM, Formand, A. JEPSEN MØLLER, MARTIN JANS, J. P. THEISEN.

HANS CHRISTIAN PALM, Skibsfører

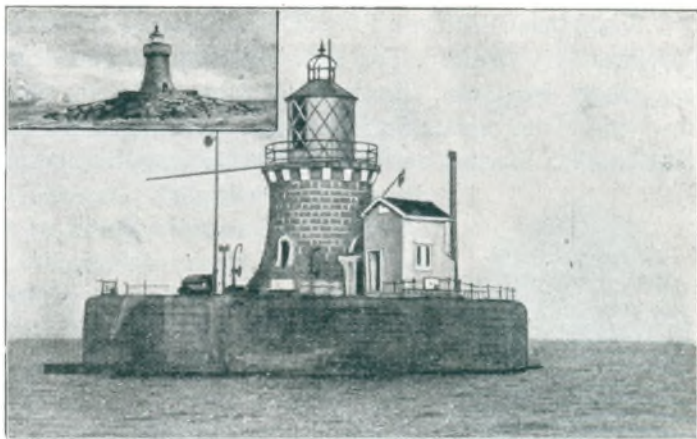

f. 6 Oktober 1870 i Dragør, S. af Skibsfører Thies Rasmus P. og Hustru Marchen f. Wass, g. 1896 med Marchen Hansen. Styrmand 1891—98 paa Sejlskibe, siden 1897 paa Dampskibe, Selskabet C. K. Hansen, udgik af Tjeneste 1930, Formand f. Dragør Skibsfører og Skibsrederforening siden 1931.

ANDERS JEPSEN MØLLER, Skibsfører

f. 15 Maj 1870 i Dragør, S. af Lods Henrik M. og Hustru Marchen f. Wass, g. 1898 med Mary Teresé Krabbe, Styrmand 1894, Skibsfører 1910 ved Selskabet A. P. Møller, Medlem af Bestyrelsen for Dragør Skibsfører- og Skibsrederforeningsiden 1913.

Røsefyret efter Ombygningen 1894.
(I Hjørnet, før Ombygningen).

Foreningen „Dragør Fremme“ skriver sig fra Aaret 1887, og dens første Formand var Dyrslæge F. J. Madsen. Faa eller ingen af Dragørs Foreninger har gennem Tiderne betydet saa meget for Byen. Dens Navn passer til dens Gerning. Vi skal her kun kort omtale de vigtigste og største Opgaver, som Foreningen har gennemført i de Aar, den har virket. Straks efter Starten anlagdes „Anlægget“, og hertil kom de senere Udvidelser med „Til-lægget“ og „Paalægget“. Dernæst kom Beplantninger paa Byens Veje, Vestgrønningens Anlæggelse og den smukke „Strandsti“ fra Havnen og nord paa. Den paabegyndte Arbejdet paa et Anlæg ved Walløe Havn og medvirkede ved Anlægget af Dragør Havn. I Aaret 1895 afholdt Foreningen en stor Sommerfest, der gentages hvert Aar og gennem Tiderne har givet et Overskud paa henved 100.000 Kr., der er medgaaet til Løsningen af de Opgaver, Foreningen har paataget sig. Mange af Byens kendte Kvinder og Mænd har siddet i Spidsen for dette Arbejde. Foreningen har tillige været medvirkende ved de sidste Tidens Sommerbebyggelser i og ved Dragør. Fiskebyen er i vore Dage et meget søgt Tilflugtssted for Københavnerne. Foreningens Formand er siden 1905 Fabrikant WILHELM CARL GUSTAV WIEDER,

W. C. G. Wieder,
Fabrikant.

født 17. Januar 1866 i Tyskland som Søn af Lærer Gustav Wieder og Hustru Anhelica født Behr, gift 1893 med Ane Schmidt fra Dragør. Ansat som Bestyrer af Dragør Klæde-væveri 1889. Overtog dette 1914 og lagde dermed Grunden til det nu saa kendte „W. Wieders Jaquordvæveri“ i Dragør. Det beskæftiger 50—60 Mennesker og spænder over et Areal paa ca. 3 Tønder Land. Fabrikant Wieder er Kasserer i Amager Museumsforening og Æresmedlem af Dragør Borgerforening.

Dragør Borgerforening er stiftet i Aaret 1906 og saaledes en af Byens nyere Foreninger, men dens Formaal, der er af selskabelig og filantropisk Art for Byen, bringer den i saa nøje Samklang med Foreningen „Dragør Fremme“, at Foreningens korte Historie hører hjemme her. Blandt de Mænd, der var med til at stifte den, maa nævnes Fabrikant W. Wieder, Købmand Ravn og Snedkermester H. Blichmann. Foreningens første Formand var Snedkermester H. Blichmann. Fra 1908 boede Foreningen til Leje i „Holm's Selskabslokaler“, der var indrettet til Foreningsbrug, og 1916 købte Foreningen Bygningen og restaurerede den. I 1919 stiftedes en Bogsamling, der har til Huse i Foreningsbygningen og rummer ca. 1200 Bind. I 1911 lod Foreningen paa en af Kommunen skænket Grund opføre et Alderdomshjem, kaldet „Borgerforeningens Alderdomshjem“; det rummer 6 Friboliger. Straks efter Foreningens Stiftelse oprettedes en „Lærlinge-Kasse“, hvorfra Lærlinge skulde have Hjælp og Understøttelse til Uddannelsen. I Foreningens nuværende Bestyrelse sidder: Stationsforst. JENS PETER KURE, Form., Fabrikant W. WIEDER, Revisor F. ENGELBRECHTSEN, Forretningsf. A. HERMANN, Grosserer LAUERSEN, Kobberstikker FELIX STEFFENSEN, Snedkerm. M. Blichmann og Kasserer E. WORM. Stationsforst. J. P. KURE er f. 9 Novb. 1881 i Rønne, S. af Skibsfører P. J. K. og Hustru C. Ipsen, gift 1911 med Ingeborg Larsen. Ansat ved Bornholms Jernbaner 1 Oktober 1900, ved Frederiksværkbanen 1905, ved Amagerbanen 1907, Stationsforstander i Dragør siden 1911, Formand for Dragør Borgerforening siden 1926, Kasserer i Turistforeningen og Biblioteksforeningen, Kommunalrevisor siden 1925.

J. P. Kure,
Stationsforstander.

Der findes desuden i Dragør By flere Foreninger saasom Turistforeningen, Sportsforeninger, Sangforeninger, politiske Foreninger o. s. v., men disse vil senere blive omtalt. Naar vi nærmere har omtalt de andre, er det fordi de først og fremmest har haft Byens Fremgang og Trivsel som Maal. Dette gælder naturligvis ogsaa Turistforeningen, men denne er af ganske ny Dato og spænder over hele Amager.

Vi maa nævne Historikeren CHRISTEN NICOLAISEN, der er født den 7 Februar 1857 i Skyum i Thy. Kom til Dragør 1884 som Postexpeditør, senere Postmester og Telegrafbestyrer, Redaktør af Amagerbladet m. m., Medstifter af Foreningen „Dragørs Fremme“, Turistforeningen, Museumsforeningen, Forfatter af en Mængde Værker om Øens Historie, vi nævner: „Dragør Fortid og Fremme“, Dragør Strandhotel, et historisk Tilbageblik, Amagerbanens Jubilæumsskrift 1917, Dragør Skibsfører- og Skibsskibsførerforenings Jubilæumsskrift 1925, og endelig Hovedværket „Amagers Historie“, der blev udgivet med Støtte fra Carlsbergfondet. Det spænder over 3 Bind, der udkom 1907—09 og 1918. Endvidere har han skrevet en Mængde Artikler i „Historisk Aarbog for Københavns Amt“. Disse Historiske Arbejder over Amager har været vor væsentlige Kilde til Beskrivelsen af Øen.

Chr. Nicolaisen,
Historiker.

I Aaret 1719 opførtes der i Dragør en Skolestue, men det synes dog, som om der allerede før denne Tid har været Skole i Byen, thi der omtales fra Aaret 1686 en Skolemester i Dragør. Før denne Tid har Børnene fra Dragør sikkert søgt til Skolen i Hollænderbyen. Skolestuen fra 1719 bestod af et femfags Hus, hvor man holdt til

C. C. Petersen.
Overlærer.

til 1741, da der blev bygget en ny og større Skole. Den kostede i Opførelsessum 828 Sletdalere, 2 Mark, 13 Skilling. Denne Skolebygning blev 1827 ombygget og senere udvidet. I 1861 opførtes en ny Bygning som en Art Forskole, og endelig blev der ved Slutningen af det 19 Aarhundrede opført nok en Skolebygning samt 1920 en stor Skolebygning med Gymnastiksal. Den første Skoleholder i Dragør var Jørgen Erichsen, der afløstes af Niels Wochmann. 1741 nævnes Rasmus Brun. Endvidere 1760—68 Isbrandt Clausen; 1773—87 Niels Nielsen; 1791—1812 C. Grundtvig; 1812—25 Molberg; 1825—34 Giese; 1834—83 A. P. Petersen. Denne sidstes Sønesøn er Skolens nuværende Overlærer.

Kirken i Dragør er opført i Aarene 1882—84, men inden vi kommer nærmere ind paa denne Bygnings Tilblivelseshistorie, skal vi fremdrage nogle enkelte Billeder fra Tiden, før Byen fik sin egen Kirkebygning. Dragør og Hollænderbyen laa i stadig Klammeri. Snart var det angaaende Skattesager snart Skolesager. Det var de utroligste Emner, der foraarsagede Uenighed, men vel nok først og fremmest de fælles Kirkeforhold, der gav Anledning til disse Stridigheder. Det var nemlig saadan, at Folk fra Dragør maatte nøjes med den Plads, der kunde blive, naar Hollænderne selv havde indtaget deres Stole. En Tid lang maatte Dragørborgerne endog leje Stolestader i Kirken. Selv om Dragør i Tiden fra 1855—85 svarede Kirkeskat til Hollænderkirken, maatte dens Borgere nøjes med de bagerste Stole samt Pladserne paa Pulpituret. Dragørs Borgere havde længe tænkt paa at bygge egen Kirke, men havde ikke Midlerne dertil. I Slutningen af 70erne dannedes en Komite med Dyrslæge F. J.

Dragør-Bys Skoler.
Yderst til højre Skolebygningen fra 1741.

Dragør Kirke.

Madsen som Formand. Skibsfører, Byforstander H. J. Pyrst skænkede 10.000 Kr. til Kirkens Bygning, Kommunen 7000 Kr., Staten 6000 Kr. og ved en Basar indkom 1800 Kr. Endelig fik man som Gave den Grund, hvorpaa Kirken opførtes efter Arkitekt J. H. Wessels Tegning. Den 4 Oktober 1882 blev Grundstenen nedlagt, og i 1885 blev Kirken indviet, og den havde da kostet 60.000 Kr. Den 26 April 1885 oprandt den store Dag i Kommunens Historie, da Kirken kunde indvies i Overværelse af Kongefamilien, Stiftsamtmændene og andre. I Aaret 1889 byggedes der paa Kirkegaarden et Kapel. Kirken er stadig Anneks til St. Magleby, men administreres af Dragør Kommune.

Dragør Gas-, Vand- og Elektricitetsværk stammer fra Aaret 1906. Det anlagdes under et af en Privatmand, og dets Historie er i korte Træk saaledes. I Aaret 1905 opnaaede et Aktieselskab med Direktør Harboesgaard som Leder Koncession for 25 Aar paa

et saadant Værk, der blev anlagt i Aaret 1906 efter de af Ingeniør Klein udarbejdede Planer. Gasværket var ret primitivt, Ovnene smaa og Beholderne ikke større end 300 m³. I Aaret 1913, da Værket skiftede Ejer, blev Forholdene dog noget bedre, idet der blev anskaffet Halvgeneratorer. Da Værket blev overtaget af Kommunen, blev der atter foretaget forskellige Udvidelser og Forbedringer, saaledes at Gasværket nu bestaar af 2 Ovne, 1 til 4 Retort- og 1 til 5 Retort-Ovn, Ammoniakvasker, Exhauster med Omløbsregulator, Rensekasser, Koksknuser, Stationsmaaler og Byregulator m. m. Endvidere opførtes en ny 2000 m³ Beholder. Det samlede Ledningsnet er ca. 12 Kilometer, og Værket fremstiller kun Kogegas. Forbrugernes Antal er ca. 700. Vandværket drives dels ved elektrisk dels ved Gaskraft. Vandet faas fra 3 Boringer og oprindeligt brugtes det gamle Fyrtaarn, der af Grundlæggeren blev købt for 700 Kr., til Vandtaarn. Dette kunde rumme 25 Tons, og i Aaret 1922 opførtes det nuværende Vandtaarn, der rummer ca. 100 Tons. Det samlede Ledningsnet andrager ca. 13 Kilometer og den gennemsnitlige Produktion er ca. 500 Tons i Døgnet. Som tidligere nævnt blev Værkerne i 1913 overdraget en ny Ejer, og det var Maskininspektør W. Andersen, Sorø, der afstod Værkerne til Kommunen i Aaret 1922. Dets nuværende Driftsbestyrer er CARL FREDERIK EMIL MØLLER.

STORE MAGLEBY danner i kirkelig Henseende eet Sogn med Dragør Sogn som Anneks, men det er i Lighed med Dragør i kommunal Henseende selvstændigt. Det grænser til Taarnby Sogn samt til Køgebugt, Sundet og Kalvebodstrand. Dets samlede Areal udgør ca. 1610 ha, og dets Jorde er meget frugtbar. I Sognet ligger Øens eneste Skov „Kongelunden“, der hører under Statens Lystskovdistrikt. Ordet „Magle“ stammer fra det oldnordiske Ord „Mikel“, der betyder stor. Dette siger os, at de senere opstaaede Byer paa Øen har været mindre end Store Magleby, der en Tid lang ogsaa kaldtes Magleby Søndre. Saa vidt vides træffes Byen første Gang omtalt i Slutningen af det 11. Aarhundrede, paa det Tidspunkt da Amager underlagdes Kirken i Lund. Den nævnes da under Navnet „Maelaby“. Paa Chr. II. Tid, inden Hollænderne endnu var ført til Øen, havde Byen ca. 20 Gaarde. I Begyndelsen af det 16. Aarhundrede hørte hele Øen under Kronen, og Chr. II forsøgte at formaa nogle hollandske Bønder fra Provinsen „Marken“ i Nordholland til at flytte hertil for at drage Nytte af det betydeligere højere Udvik-

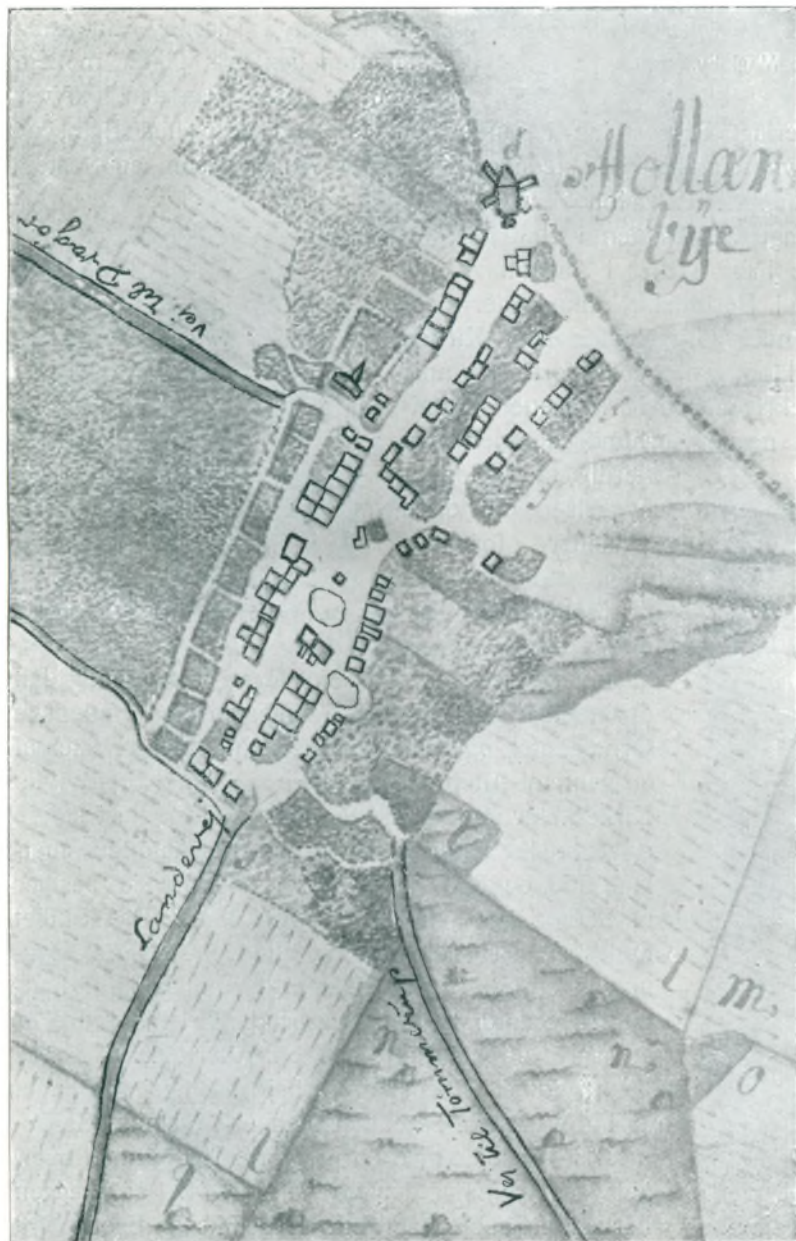

Store Maglebys Segl.

lingstrin disse Bønder stod paa med Hensyn til Land- og Havebrug. Disse Forhandlinger synes at have strakt sig over længere Tid, men i Aaret 1516 havde Forhandlingerne dog ført til det Resultat, at nogle Hollændere kom hertil, antagelig for at tage Forholdene i Betragtning. I Aaret 1520 var Gaardene i Magleby Søndre endnu i danske Fæstebønders Besiddelse, saa antagelig er de hollandske Familier først kommet Aaret efter eller maaske i 1522. Chr. II gav de 184 hollandske Bønder, der kom hertil, fri Raadighed over hele Amager samt Saltholm. Dog som før omtalt undtaget Fiskerlejet Dragør og Kronens Gaarde der. Som Følge heraf maatte de danske Bønder flytte og bosætte sig andre Steder.

De Forhold, hvorunder Hollænderne levede paa Amager, var i mangt og meget afvigende fra de ellers i Landet gældende Regler for Bondestanden. Retslig havde de ogsaa meget frie Hænder; de fik straks Lov til at vælge deres egen „Schout“, der afgjorde

alle retslige Spørgsmaal. Endvidere var de fritaget for Høveri og andre Byrder, mod at svare en fast aarlig Sum til Kronen. Kort Tid efter, at Hollænderne havde bosat sig paa Amager, maatte Chr. II drage i Landflygtighed, og Adelen, der med stor Uro havde set paa de Friheder, Hollænderne havde faaet, tvang Fr. I til at indskrænke disse Rettigheder, og de 184 Hollændere, der udgjorde 24 Familier, fik saa kun Brugsret over Øens søndre Del samt Saltholm. Det har sikkert kostet Hollænderne et stort Arbejde at omdanne Byen, saa den passede ind i deres Hjemlands Skikke. Saavel Jordfordeling som Byggemaade og Husinddeling afveg meget fra deres Forhold. — Deres eget Kommunestyre, saavel kirkeligt som retsligt, beholdt de trods Indskrænkningerne. — Sandsynligvis var Hollænderne ikke blevet færdige med at omdanne Byen efter deres Behov, da Grevefejden udbrød og bragte Forstyrrelser overalt. Byer blev nedbrændt

Kort over Hollænderbyen fra Aaret 1739.
(I Rigsarkivets Besiddelse.)

Parti fra Store Magleby.

denne Del af Amager underlagt Bispestolen i Lund. Dennes 2den Bisp hed Egin, og blandt hans Fortjenester nævnes, at han oprettede en Kirke paa Amager, som en Søsterkirke til Kirken i Lund. Senere, da Absalon blev Biskop i Lund, blev Amager underlagt Bispestolen i Roskilde, og Kirken henlagdes under „Vor Frue Kirke“ i København. Da Hollænderne saa tog Byen i Besiddelse, tilkom der dem ogsaa Retten til Kirken. Under Grevefejden blev Kirken brændt, og synes først i 1611 at være genopført. I samme Aarhundrede, under Svenskekrigen, led Kirken atter Brandskade, og først langt hen i næste Aarhundrede blev man

Prædikestolen fra Aar 1614.

og rundt om paa Landet blev mange Gaarde lagt i Aske, og saaledes er det sikkert ogsaa gaaet Store Magleby.

Der hersker nogen Uoverensstemmelse om, hvilken Kirke der er den ældste paa Øen. Nogle mente, at Taarnby Kirke var den ældste, men de seneste Undersøgelser har godtgjort, at Kirken i Store Magleby er den ældste, ja, maaske endda 100 Aar ældre end Kirken i Taarnby. Antagelig stammer den fra Tiden mellem 1060 og 1072. Paa den Tid var

Den gamle romanske Døbefont.

et andet Minde om Kirkens første Tid, nemlig den oprindelige Døbefont af Kampesten med romanske Ornamentter og Indskriptioner. Endvidere Rester af en gammel Altertavle og nogle ældgamle Stolegavle. Kirken blev efter de sidste Ødelæggelser gjort større og betydelig højere, saaledes at den rummer mellem 500 og 600 Siddepladser. Bygningen bestaar af Skibet med en tresidet Afslutning. Paa Skibet findes en Tagrytter med et lille Spir. Dele af Bygningen er opført af Kalksten, der antagelig er hentet fra Saltholms Kalkstensbrud. Kirkens Indre er et saare smukt Rum med en Altertavle af nyere Dato i gotisk Billedskærerarbejde. Billedet er malet af Th. Wegener. Prædikestolen er et smukt Senrenæssancearbejde med en pragtfuld Lydhimmel over, antagelig stammer den fra Aaret 1614. Paa Væggen herved er anbragt et lille Krucifiks af Egetræ fra Aaret 1520. I Loftet hænger en smuk Malmlysekroner fra Tiden omkring 1617. Den skal have til-

hørt den kendte Slægt Grubbe, og er i Aaret 1730 skænket Kirken. Orglet er en Gave fra Justitsraad v. Osten, der var Birkedommer over Amager Birk. Fra Hollændernes Indvandring og helt op mod det 18 Aarhundrede blev der prædikeret i Kirken paa det hollandske Sprog. Den sidste Præst, der prædikede paa dette Sprog var Compastor K. Schmitto, over ham er der paa Kirkegaarden rejst en Mindesten. Her findes endvidere en Mindesten, rejst af Admiral J. C. Krüger, til Minde om 25 af hans

Folk, der faldt den 20 August 1808 i Kampen under Falsterbo. Af de ældste Præster ved Hollænderbyens Kirke skal blot nævnes nogle enkelte: Samuel Meiger 1555, Per Persen 1584, Niels Lauritzen 1594, Nicolaus Krøger 1608 og Jacob Andersen Hummer 1695—1735, der tillige var Kapellan ved Holmens Kirke. I Aaret 1735 deltes Sognet i 2 Embeder, et tysk og et dansk. Jørgen Gottfredsen Røbel var den første tyske Præst i denne Periode og afgik 1760. Den første danske Præst i denne Periode var Gunder Thøgersen Wegerslev, der afgik 1739. Fra 1802 blev det atter Eneembede med F. C. Schmitto som Sognepræst; han afgik 1833, og fra 1878—1909 var P. H. Baumann Sognepræst. Siden 1925 den nuværende Sognepræst M. P. UHNER, født 29 September 1885. Præstegaarden ejes af Hartkornsejerne, men tjener til Bolig for Sognepræsten. Den stammer antagelig fra Fr. III' Tid, men er i de senere Tider betydelig ombygget. I Gaardens øverste Stokværk fandtes indtil Midten af forrige Aarhundrede en gammel Stue, den saakaldte „Kongestue“; den blev indtil Chr. VIII' Tid benyttet af Hoffet, naar det holdt Jagt paa Amager. I en af Præstegaardsfløjene findes indmuret en Sten med Kong Fr. III' og Dronning Sophie Amalies Navnetræk samt en Indskrift, hvori der paa Latin staar: „Til Minde om den treenige Gud og den kongelige Gavnildhed“.

Hollænderbyens Mølle fra 1696.

Store Magleby Kirke.

stammer sikkert fra Kommunens første Tid, thi som før nævnt havde Hollænderne deres eget Retsvæsen og for at kunne deltage i dette, var det nødvendigt, at de fik Skoleundervisning, og det har i Begyndelsen sikkert været Præsten, der forestod denne. Omkring Aar 1640 blev der i Store Magleby ansat en Degn og Skolemester ved Navn Hendrich Hendrichsen Hans Efterfølger Christian Hansen Suenborg blev kaldet til Embedet Aar 1670. Byen fik saa vidt vides ikke nogen egentlig Skolebygning før omkring Aar 1740, da den daværende Degnebolig blev ombygget til dette Formaal og i Aaret 1808 atter delvis ombygget. Degne- og Skolemesterembedet indehaves af

Hollandsk Sømand.

Omkring Aar 1700 bestod Byen af 34 Gaarde, der laa paa begge Sider af Bygaden. Paa hver Gaard boede almindeligvis 3 Familier. Desuden fandtes ca. 20 Huse, de saakaldte „Indsiddershuse“, og 11 Haandværksmestre. Under Pesten 1711 døde en Trediedel af Byens Befolkning, men den havde til Trods herfor 42 Gaarde i Midten af det 19 Aarhundrede. Den største af disse var „Marienlyst“, der i 1852 deltes i 3 Gaarde; den næststørste var „Skrivergaarden“. Allerede omkring Midten af det 18 Aarh. var der begyndt en Udflytning fra Hollænderbyen til de danske Byer; dette skyldtes, at de gamle Skatteprivilegier var blevet ophævet, samt at Hollænderne havde mange Penge staaende i danske Gaarde.

Som før nævnt havde Hollænderkommunen eget Retsvæsen, hvis øverste Myndighed var „Schouten“, og Retssager afholdtes som Regel i „Skrivergaarden“. Denne Ordning bestod i 300 Aar, til Sognet i Aaret 1822 forenedes med Taarnby Birk under Navnet Amager Birk. Hollænderkommunens gamle Vedtægter synes ligesom dens Retsvæsen at have været særegne. De holdt sig gennem Tiderne helt op til Aaret 1818, da der kom nyt Byforstanderskab. Det nuværende Kommunestyre stammer fra Aaret 1857, da Landkommuneloven blev vedtaget. Den første Sogneraadformand var Gaardejer P. S. Schmidt, medens det nuværende Sogneraad bestaar af: Gaardejer D. B. DIRCHSEN, Formand; Gaardejer H. HOIELT; Gaardejer A. C. CHRISTENSEN; Gaardejer H. A. JACOBSEN og Gaardforpagter C. E. GJERTSEN. Sognefoged er E. O. JANSEN. — Om Kongelundens Oprindelse siger en Mindesten, der staar i Skoven,

følgende: „Kongelunden anlagdes 1818—45 med Kongens Bifald og Støtte af Jonas Collin, som Præsident for det kgl. Landhusholdningsselskab. Kongen lod rejse denne Sten 1898“. Omkring Aaret 1841 flyttedes det kgl. Fasaneri fra Jægersborg til Kongelunden, det omfattede ca. 1000 Fasaner, og samtidig ansattes en Fasanjæger, denne Stilling og Fasaneriet har dog nu været nedlagt en halv Snes Aar. Vildtet og Jagten har siden Fasaneriets Ophævelse været underlagt Forst-

A. V. Busk, Skovfoged.

væsenet. Skovfoged er AXEL VILH. BUSK, f. 21 Maj 1893 i Hundstrup, S. af Skovfoged Vilhelm Busk og Hustru Marie f. Hansen, g. 1917 med Educa Marie Margrethe Larsen. Afsluttet sin Uddannelse ved Forstvæsenet 1913, Skovfoged under Grevskaftet Lindenberg's Rold Skov 1919—23, Assistent under Sorø Akademis II' Skovdist. 1923—24, Skovf. v. Lystskoven Kongelunden s. 1924.

Hollænderkone.

samme Person til Aaret 1800, hvorefter der ansattes en Skoleholder eller Lærer, der tillige var Kirkesanger. Omkring Midten af forrige Aarhundrede ansattes tillige en Anden-Lærer. I allernyeste Tid er Kommunens Skole flyttet til den meget moderne, nyopførte Bygning beliggende, hvor før den mareriske Kirkelade laa.

Store Magleby Sogn havde omkring Aar 1600 ikke mere end ca. 600 Indbyggere. 150 Aar senere havde selve Byen ca. 600 Indbyggere, medens Dragør By havde ca. 1200. Ved dette Aarhundredes Begyndelse havde Hollænderbyen ca. 950 Indbyggere.

TAARNBY—KASTRUP SOGNE danner een Kommune, og Kastrup var Anneks til Taarnby, indtil den udskiltes ved kongelig Resolution af 1 Januar 1918. Kommunens samlede Areal udgør ca. 4532 ha. Taarnby Sogn grænser til Kastrup, Store Magleby og København samt til Kalvebod-Strand og Øresund. Det er det største af Amagers Sogne, og Jordene er meget frugtbare; de bruges mest til Dyrkning af Grøntsager. Endelig skal nævnes „Koklapperne“, der hører under dette Sogn. I Taarnby ligger Byerne: Taarnby, kaldet Gammel Taarnby, i Modsætning til Villabyen Taarnby i Kastrup Sogn; den har Kirke, Præstegaard, Skole m. m.; Maglebylille, med Skole; Tømmerup, med Skole, Mejeri, flere Fabrikvirksomheder og Jernbanestation; Ullerup og Viberup, med Skole. Endelig skal nævnes Skelsgaarde, der dog kun er en Samling Gaarde og Huse. Taarnby Sogn havde tidligere større Areal end nu, idet det nuværende Amagerbro Kvarter paa ca. 260 Tdr. Land ved Udskiftningen i 1784 blev underlagt København. Sundbyerne udskiltes som Kirkesogn i 1870 og indlemmedes i 1894 helt i København.

Kastrup Sogn grænser til Taarnby Sogn, med Amagerlandevejen som Sognegrænse, samt til Øresund. Til Sognet hører Saltholmen og Svaneklapperne. Af Byer findes Fabriksbyen Kastrup, med Jernbanestation, Kirke, Raadhus, Mellemskole, Borgerskole, Postkontor, Politikontor samt flere Fabrikvirksomheder, hvoriblandt skal nævnes Kastrup Kalkværk. Endvidere Villabyen Taarnby. Nord for Kastrup ligger Kastrupfortet og Nord for Saltholm ligger Saltholm-Flakfort. Ud for Kastrup ligger „Nordre Røse Fyret.“ Kommunens samlede Indbyggerantal var i Aaret 1800: 1550, i Aaret 1900: 3622 og den 1 April 1930 angives det til 9645.

Som tidligere omtalt hørte den Del af Amager, der ikke tilhørte Hollænderne, under Kronen, og den kongelige Ridefoged var Kongens Embedsmand og Øens øverste Myndighed. I det 18 Aarhundrede var Styrelsen underlagt Amtsforvalteren, under hvem Fogederne fungerede; hver By havde saa en lokal Foged. Ved Midten af Aarhundredet styredes Øen af et Sogneforstanderskab, og dette vedvarede til Landkommunalloven af 1867 blev vedtaget. Den første Sogneraadformand var Møller Andreasen, Maglebylille, medens det nuværende Sogneraad bestaar af: Folketingsmand, Typograf N. P. NIELSEN, Formand; Forretningsfører C. J. OLSEN; Handelsgartner O. CHRISTENSEN; Jordbruger C. G. FISCHER; Stationsbestyrer S. M. MADSEN; Gaardejer P. DIRCHSEN; Chauffør C. JENSEN; Overlærer R. C. HANSEN; Gaardejer G. HANSEN; Telefonmontør O. ANDERSEN og Forvalter CHR. JØRGENSEN. Sognefoged for Østre Distrikt er CHR. JØRGENSEN og for Vestre Distrikt Proprietær S. ELGAARD. — Kirken i Taarnby var oprindelig Anneks til Frue Kirke i København, ligesom saa mange andre Landsbykirker i Hovedstadens Omegn. I Aaret

1474 blev den af Paven overgivet Kronen for at underlægges Københavns Universitet. I de følgende 100 Aar var den i mange forskellige Besiddelser, indtil den i 1560 atter kom under Universitetet. Selve Kirkebygningen stammer sikkert fra Absalons Tid, og dens ældste Del er opført af Kamp- og Kridtsten. I den senere Middelalder undergik Kirken adskillige Forandringer. Saaledes er Skibet blevet forlænget med et Hvælvingsfag mod Vest og har senere

Det indre af Taarnby Kirke.

Kastrup Kirke.

faaet en Udvidelse mod Øst, hvorved det oprindelige Kor blev nedrevet og en 3 Fags Krydshvælvning blev tilføjet. Denne sidste Tilbygning er sikkert fra Aaret 1577, ligesom Taarnet og det mod Syd liggende Vaabenhus sikkert ogsaa er fra denne Periode. Vaabenhuset er senere forhøjet. Mod Nord ligger et af 2 Krydshvælvinger overdækket lille Kapel og mod Øst et Sakristi, der nu bruges som Ligkapel. Kirkens Indre er ret enkelt og tarveligt. Man bemærker Prædikestolen, der er skænket Kirken i Aaret 1629 af Rektor ved Københavns Universitet, Kasper Bartholm. Altertavlen

er fra 1844, malet af Roed. Orglet er skænket af Sognets Beboere i Aaret 1775. En af de 4 store Malmlysekroner er skænket af Præsten M. Anchersen i 1721. Kalken bærer Aarstallet 1667. Endvidere skal nævnes den romanske Døbefont og de gamle barokke Stolegavle. De 2 Klokker er henholdsvis fra 1678 og 1688. Her findes tillige et ældgamelt Urværk samt en Tavle til Minde om Frederik den V' Nærværelse ved et Amagerbryllup. I Aaret 1914 blev der afdækket nogle Kalkmalerier fra det 14 Aarhundrede; de blev restaureret af O. Søndergaard og gengiver forskellige evangeliske Symboler.

Ved Kirken ligger den gamle Præstegaard, der skal være opført omkring Aar 1790. Der menes, at Bygningsmaterialerne hertil stammer fra det nedbrudte Hirchholm Slot, hvilket ogsaa bl. a. Døre, Indfatninger og Smedejernsarbejder kan tyde paa.

I Kirken og paa Kirkegaarden findes mange Mindesmærker over Præster, der gennem Tiderne har været ved Taarnby Kirke. Det ældste er det bag Alteret indmurede over Præsten Lars Nielsen, der døde 1566. I Kirkens Gulv og paa Kirkegaarden ligger ogsaa mange Ligsten over velhavende Amagerbønder.

Omkring Aar 1870 opstod den Tanke, at bygge en Annekskirke i Kastrup, men først i 1882 blev der dannet en Komite, der skulde tage sig af Sagen. Man havde paa dette Tidspunkt samlet ca. 12.000 Kr., og Staten bevilgede 6000 Kr., ligesom en Bazar indbragte 4000 Kr. Kirken blev opført af Arkitekt Ph. Schmidt og blev indviet i Aaret 1884. Den er bygget af røde Mursten hvilende paa en Granitsokkel, og bestaar af Skib, Kor og Taarn. Kirkens Indre er overdækket af et fladt Træloft. I Aaret 1918 underkastedes Bygningen en Restaurering. Fra 1 Januar 1918 danner Kastrup et eget Kirkesogn.

Skolevæsenet i Taarnby Sogn er sikkert først efter Aar 1700 blevet en offentlig Institution, idet der da efter Fr. IV' Befaling oprettedes Skoler i alle betydende Landsbyer. Disse Skoler skulde staa under Sognepræstens Tilsyn, og Undervisningen blev som oftest forestaaet af Degnen. Ved Aar 1800 forandredes disse Forhold, og der ansattes Lærere. Den første Lærer i Taarnby var Hans Sørensen Rasch, der tillige var Kirkesanger. Efter Skoleloven af 1814 forbedredes saavel Lærernes Kaar som Undervisningen, og efterhaanden opstod ogsaa nye og mere tidssvarende Skolehuse. Tømmerup synes først at have faaet Skolehus i Aaret 1837, hvor der paa „Kongens store Enge“ opførtes en Fællesskole for Tømmerup, Skelsgaarde, Viberup og Ullerup. Denne Skole laa her til 1908. Ullerup og Viberup havde dog allerede fra 1733 haft eget Skolehus og syntes at have dannet eget Skoledistrikt. Da Fællesskolen blev bygget, ophævedes Viberup og Ullerup Skole, og først i Aaret 1908 oprettedes igen en selvstændig Skole i Viberup. Maglebylille synes at være den af Kommunens Byer, der i tidligere Tid var daarligst stillet med Hensyn til Skole, og egentlig fik den vist først Skole omkring Aar 1730, men Forholdene for Degnen, der forestod Undervisningen, var meget elendige. Fra Aaret 1783 omtales en fast Skole i Maglebylille med Hans Lintner som Lærer. Det synes, som om den i Aaret 1817 er sammensluttet i en Fællesskole med Kastrup. Hvornaar Kastrup har faaet egen Skole, vides ikke med Sikkerhed, men fra Aaret 1680 omtales en Lærer K. Riiber som Skoleholder i Kastrup, men det har sikkert kun været en Løbedegn. Der kendes heller ikke

nogen egentlig Skole eller Skolebygning, før Fællesskolen for Maglebylille og Kastrup i Aaret 1817 opførtes midtvejs mellem disse to Byer. Kastrup gik imidlertid stærkt frem i Indbyggerantal, og i Aaret 1877 ophævedes Fællesskolen, og en selvstændig Skole blev bygget i Maglebylille med I. C. Kierkegaard som Lærer. Senere opførtes ogsaa egen Skole i Kastrup By. Denne blev benyttet til Aaret 1907, hvorefter den blev indrettet til Raadhus for Taarnby Kommune, medens der blev opført en ny Skolebygning til Borger- og Mellem-skolen. I de sidste Tider opførtes der atter nye Skolehuse i Kommunen, og den ved Taarnby Villaby beliggende Skole udvidedes.

Taarnby var, som før omtalt, i den tidligste Tid Retssæde for hele Amager og efter Hollændernes Ankomst for det danske Amager. I Aaret 1700 havde Taarnby 13 Gaarde og ca. 40 Huse, hvoraf dog kun Halvdelen havde Jordtilliggende. Beboerne udgjorde kun ca. 50 Familier. 100 Aar senere udgjorde Indbyggerantallet 542, og ved Aarhundredeskiftet var det 600. I Taarnby laa i sin Tid den kongelige Ladegaard, hvorunder der hørte et ret stort Areal, kaldet Ladegaardsmarkerne. Disse udstykkedes allerede omkring 1780, og den gamle Ladegaard nedbrændte 1912. Den laa paa samme Sted, hvor den oprindelige — under Chr. IV nedlagte — kongelige Ladegaard laa.

I Taarnby ligger „Løjtegaard“, der er opstaaet af 7 af Ladegaardsmarkernes Parceller. Gaarden er sikkert opført omkring 1785, og dens Udlænger nedbrændte omkring Aaret 1816. Det synes, som om de første Udflytninger fra Taarnby er sket omkring Aarene 1798—1806. — Maglebylille var i ældre Tid den næststørste By paa Amager og kaldtes da „Maghleby-litlæ“. I Aaret 1700 havde den 18 Gaarde og 10 Huse. Af Gaardene regnedes over Halvdelen for „halve Gaarde“, hvilket vil sige Gaarde under 6 Tdr. Hartkorn. Dengang laa Gaadrækken i en Halvbue omkring Lergraven eller Gadekæret, og der førte to Veje fra Byen; en til Hollænderbyen og en til Dragør. I Begyndelsen af næste Aarhundrede var Gaardenes Antal forringet til 15, medens de 10 Huse med et lille Jordtilliggende stadig fandtes. De fleste af Byens Jorde var underlagt Gaardejere fra Dragør eller Store Magleby. I 1718 boede der 30 Familier i Byen, medens Indbyggerantallet i 1830 var steget til 245. Omkring Aar 1800 var det 335. Ved samme Aar udflyttedes den første Gaard.

Tømmerup nævnes allerede i Aaret 1135 under Navnet „Tummethorp“. Omkring Aar 1700 var den en By med 14 Gaarde, hened 15—16 Huse og havde af Beboere 31 Familier. Ved Aarhundredeskiftet fandtes der i Byen kun 12 Gaarde, der næsten alle var mindre, medens Husenes Antal var steget til 21, hvori var medregnet nogle enkelte Jordbrugere. Indbyggerantallet var da 245, og til Byen hørte ca. 1033 Tdr. Land. De fleste af Jordene her var ogsaa underlagt Hollænderbyen, ligesom Udflytningen ogsaa her begyndte omkring Aar 1800. I Tømmerup er der i de senere Aar opstaaet en Preserveringsfabrik „Ama“, der i Aaret 1926 beskæftigede ca. 200 Arbejdere. Desuden ligger der i Byen Kro og Mejeri. — Viberup var i tidligere Tid en Hovedgaard, der senere deltes i to Gaarde. Omkring Aar 1700 nævnes den stadig som bestaaende af Gaarde paa tilsammen ca. 180 Tdr. Land, medens de fleste af Jordene omkring Aar 1800 blev drevet af Ejere, der boede i Nabobyerne. Ved Aar 1860 fandtes der 4 Gaarde og 2 Huse i Byen; denne havde ikke som andre Byer egen Foged, men var underlagt Ullerup.

Ullerup var en By paa 6 Gaarde og 10 Huse, der alle laa samlede langs Vejens Vestside; de fleste af Gaardene hørte i det

Den gamle Ladegaard i Taarnby.

Parti fra Saltholm med Holmegaarden.

17 Aarhundrede under „Raa-gaard“. I Aaret 1800 var der 7 Gaarde og 2 Jordbrug, der for de flestes Vedkommende blev drevet af „Raa-gaard“ eller af Hollænderbyen. Omkring Aar 1830 var Tallet paa Gaarde og Huse steget til 12 og 8. Indbyggerantallet var i 1801: 143. — Skelsgaarde har

sikkert ogsaa i ældgammel Tid været en Hovedgaard, medens den i Aaret 1700 var delt i 4 Gaarde, der atter deltes i 8 Fæster. I Aaret 1869 bestod Byen af 9 Gaarde og 6 Huse, hvoraf de 2 var uden Jord. Skelsgaarde havde ikke egen Foged, men hørte under Tømmerup. — Kastrup By bestod omkring Aar 1700 af 11 Gaarde og 12 Huse, og i Aaret 1718 nævnes der i Byen 18 Gaardmænd og 13 Husmænd. Endnu i Aaret 1800 var Tallet paa Gaarde 11, men de var blevet betydelig mindre, idet en Del af Jordene var blevet købt af Kastrup-Gaard. I Aaret 1830 havde Byen 465 Indbyggere, medens Gaardenes og Husenes Antal var steget til 15 og 40. Inden Udgangen af Aarhundredet var der 18 Gaarde og hened 2000 Indbyggere. Kastrup By har i dette Aarhundrede gennemgaaet en rivende Udvikling og vokser stadig. I Aaret 1915 var Indbyggerantallet 2288. — Den yngste af Kommunens Byer er den ved Amager Landevej beliggende Taarnby Villaby, der er opstaaet i Begyndelsen af dette Aarhundrede, først som et lille Villakvarter for Arbejderne paa Orlogsværftet; den voksede og udvidedes imidlertid meget hurtigt, og der blev snart anlagt Gader og Veje. I Aaret 1910 havde Villabyen 671 Indbyggere, og i 1913 var dette Tal steget til 800.

DEN LILLE Ø SALTHOLM ligger knap 7 km ud for Kastrup og ca. 8 km ud for Dragør. Den har fra ældgammel Tid hørt under Amager, og er antagelig først i Oldtidens seneste Perioder hævet over Havet. Første Gang, man hører noget om Øen, er da Valdemar Sejr i Aaret 1230 lagde den under Roskilde Bispestol.

Øen bestaar af flade Græsmarker, og langs Kysten er disse Græsmarker afbrudt af Huller eller Render, der er opstaaet ved Oversvømmelser. Stranden er derved blevet meget uregelmæssig og bestaar af smaa Holme og „Klapper“. De flade Enge afbrydes paa Øens østlige Side af en lille Lund med smaa, forkrøblede Træer. Der er saa vidt vides ikke gjort Oldtidsfund paa Øen. Dens første Beboere var sikkert de Hollændere, som Chr. II overdrog Brugsretten til Øen. Disse flyttede dog senere derfra, og Kronen benyttede denne Fraflytning til at give Amagerne Medbrugsret til Øen. Et Kongebrev af 1547 gav saaledes Danskerne og Hollænderne paa Amager samme Ret til Udnyttelse af Øen. Disse Rettigheder har de efterfølgende Konger ikke betragtet som en Ejendomsret og lod derfor ofte bryde Kalksten derovre. Lige siden Middelalderens Dage har man brudt Kalksten paa Saltholm. De første, der begyndte paa dette, var sikkert Valdemarnerne og Absalon, idet der paa den Tid blev bygget en Mængde Kirker og Klostre, hvortil skulde benyttes meget Byggemateriale. Amagerne maatte for Brugsretten

Svaneklapperne ved Flinterenden.

til Øen aarlig svare store Afgifter i Form af Kalksten. Gennem næsten 200 Aar leverede de aarlig 200 Læs Kalksten til Kronen. Selv benyttede de kun lidt disse Sten, og i Aaret 1670 tog Chr. V visse Forbehold med Hensyn til deres Brugsret til Øen. Da København i Aaret 1728 blev hærget af en stor Ildebrand, hvorved en Mængde Huse blev lagt i Aske, gav Kronen Stadens Borgere Tilladelse til at bryde Kalksten paa Saltholmen. Ligeledes blev der i den følgende Tid til en stor Del af de Byggeforetagender, Staten havde i Gang, benyttet Kalksten, der blev en meget yndet og

Skøjter ved „Barakkebroen“ paa Saltholm.

efterspurgt Vare, anvendelig som den var til mangt og meget. Snart efter opstod paa Saltholm Knæ det Kalkbrænderi, der blev Begyndelsen til Kastrup-Værk. I Aaret 1800 gravedes der paa Øen 1000 Kubikfavne Kalksten, og der var en fast Befolkning paa 28 Personer. Ved Midten af det 19 Aarhundrede ophørte man med at bryde Kalksten. Grundretten til Saltholm blev ved en Højesteretsdom i 1862 tilkendt Staten, men Amagerne fik i Aaret 1873 atter fuld Brugsret over Øen mod en Afgift paa 31.000 Rdl. Det var Græsningen paa Saltholm, der var det væsentligste for Amagerne, og det var Hollænderne, der mest benyttede den. Kronen havde imidlertid ogsaa Ret til at sende Kvæg til Græsning, men det vil føre for vidt at komme ind paa alle de Love og Vedtægter, denne Græsning gennem Tiderne affødte. Vi skal blot nævne, at ifølge en Bestemmelse af Chr. V, fra 1688, taxeredes Afgiften af de 450 Høveder, Hollænderne havde til Græsning, til en halv Skp. Hartkorn pr. Høved. De danske Byer paa Amager betalte Afgift af Græsning for over 1000 Høveder. I Aaret 1832 overførtes ca. 1600 Stk. Kvæg, Heste, og Faar og ca. 800 Gæs til Græsning paa Øen. Transporten foregik indtil Midten af forrige Aarhundrede over Dragør, hvortil Dyrene førtes, for derefter at blive sejlet over af Fiskerne. Derefter overtog Kastrup-Værk denne Transport, idet de havde ladet bygge nogle store og brede „Skøjter“, der kunde tage indtil 20 Høveder. Samtidig lod Værket anlægge en Bro ved Øen, den saakaldte „Barakkebro“, hvortil større Baade kunde gaa ind. Foruden rører der sig Aaret rundt et livligt Fugleliv. Det er hovedsagelig Maager, men ogsaa andre Søfugle holder til her. Der bor kun et Par Husmænd og nogle Opsynsmænd paa Øen, der hører under Taarnby Kommune siden 1911. Jagtretten paa Øen hørte tidligere under Kronen, men er nu overdraget Amager; der findes en stor Harebestand paa Øen. Svaneklapperne, der ligger Syd for Saltholm, er siden 1904 fredet som Opholdssted for Fugle. Inden vi gaar over til at omtale de i de sidste Tider opstaaede Fabriksvirksomheder, Foreninger o. l. paa Amager, skal vi blot nævne de herom liggende

Dyreliv ved Hollænderbrønden.
(Efter Tegning af Th. Philipsen.)

Forter, der alle er Led i Hovedstadens Søbefæstning. Syd for Dragør ligger Dragør-Fortet, anlagt 1914, Nord for Kastrup det i 1886—87 anlagte Kastrupfort, Saltholm Flakfort, anlagt 1910—14, og til sidst Kystartilleriets Batteri paa Saltholm.

Amagerbanen aabnedes for Driften den 17 Juli 1907, og vi skal her i Korthed omtale de Planer, der siden 1866 med Mellemrum var fremkommet om en Jernbane paa Amager. Jernbanen til Helsingør var da lige aabnet, og der var Planer fremme angaaende

flere andre Baner og deriblandt ogsaa en paa Amager. Denne var tænkt som en Transitbane over Øen med Tilslutning til en Dampfærgeforbindelse Dragør—Limhamn; det var daværende Kaptajnløjtnant, senere Kommandør O. K. A. Wilde, der fremsatte denne Plan, der imidlertid blev skrinlagt. En halv Snes Aar efter fremkom nye Planer. Det var „Det Sjællandske Jernbaneselskabs“ Formand, Kammerherre V. R. Rothe, der foreslog at føre Amagerbanen fra den daværende Hovedbanegaard Vest om Tivoli til Kalvebodstrand over en ny Langebro, derfra ind til Torvegade, Vest om Sundbyerne, Øst om Kastrup, svingende om Maglebylille og mod Syd til Dragør, hvor en ny Havn skulde anlægges; herfra skulde Dampskibsforbindelsen med Limhamn være. Det var et kostbart Projekt, og inden man var kommet i Gang dermed, blev „Det Sjællandske Jernbaneselskab“ overtaget af Staten. Der blev dog i 1875 den 24 Maj vedtaget en Lov, der gav Ministeriet Bemyndigelse til at udstede Koncession paa Anlægget af den omtalte Amagerbane. Sagen blev imidlertid henlagt, vist mest paa Grund af den kostbare Anlæggelse og de paa den Tid herskende pengevanskelige Tider. Omkring 80erne fremkom saa det tredje Projekt; det var den engelske Ingeniør William Rowan, der søgte Koncession paa Anlæggelse af en elektrisk Sporvogn eller en Dampsporvogn langs Hovedlandevejen til Dragør; den var nærmest tænkt anlagt for Amagerbønderne. Imidlertid døde Ingeniør Rowan, inden Planen naaede ret langt, og Spørgsmaalet faldt atter til Jorden. Nu gik nogle Aar i Stilhed, men i Slutningen af 80erne blev der atter Bevægelse om Banen. Der var paa den Tid opstaaet Planer om at gøre Dragør til Sommeropholdssted for Hovedstadens Middelstand, og den da stiftede Forening „Dragør Fremme“ forsøgte at faa realiseret Planen om en Bane. Til Trods for, at der var mange af Øens fremstaaende Mænd der var ivrige for Planens Virkeliggørelse, mødte man saa store økonomiske Vanskeligheder, at den maatte opgives.

Derefter fulgte Konsul Joh. Steenbergs Forsøg, der ogsaa mislykkedes. Etatsraad E. Juel og Oberstløjtnant J. P. Clausen forsøgte saa at gennemføre de af Konsul Steenberg udarbejdede Planer sammen med Slangerupbanen. Denne sidste blev fuldført, men med Amagerbanen blev det stadig til intet, vist ogsaa denne Gang af økonomiske Grunde. Endnu et Projekt fremkom, da daværende Folketingsmand Oscar Hansen og Vexelerer Rubin i Begyndelsen af dette Aarhundrede tog Sagen op, men ogsaa da mislykkedes det, vist paa Grund af Vexelerer Rubins pludselige Død. I Sommeren 1903 blev Spørgsmaalet taget op igen af Overretssagfører V. Fischer og den daværende Ejer af Kastrupværk, Direktør C. M. Larsen. I de kommende Aar blev der arbejdet meget stærkt for Sagen, og man fik den økonomiske Side bragt i Orden, idet der blev tegnet en større Aktiekapital blandt Øens Befolkning. I Aaret 1905 indgav den nedsatte Komité Ansøgning om Koncession paa Anlægget af Banen og fik den bevilget den 10 Juli 1905 med Eneret paa

Banen i 90 Aar. Den 27 Marts 1906 udvidedes denne Ret til ogsaa at gælde Strækningen til Dragør, idet Dragør Kommune, der i 1903 var den eneste, der ikke deltog i Planerne, nu var kommet med.

Aktieselskabet Amagerbanen blev saa dannet, og dens første Bestyrelse kom til at bestaa af: Overretssagfører V. Fischer, Formand, C. M. Larsen, G. Kähler, H. Sigumsfeldt, Jan Z. Jansen, P. Thønnesen og I. P. Johansen. Anlægskapitalen var anslaaet til

Amagerbanens Hovedstation.

525.000 Kr., men blev udvidet til 767.000 Kr., da Dragør Kommune blev medinteresseret, og Banen skulde føres igennem til Dragør By. I Foraaret 1906 paabegyndtes Arbejdet, og Banens Udgangspunkt blev paa den nedlagte Holmbladske Limfabriks Grund ved Amagerbro. Det viste sig snart, at den tænkte Anlægssum ikke slog til, hvorfor man maatte udvide Aktiekapitalen til 1.250.000 Kr. Vi skal ikke her komme nærmere ind paa Enkeltheder ved Banens Anlæggelse, men blot nævne, at da den var færdig stod den i 1.300.000 Kr. Amagerbanen aabnedes saa den 17 Juli 1907, mere end et kvart Aarhundrede efter, at man begyndte at arbejde med Planer om dens Oprettelse. Banens første

E. Baht, Driftsbestyrer.

Driftsbestyrer var Kaptajn C. F. Kiær, R. af D. Den nuværende Driftsbestyrer er EDMUND BAHT, f. 1 Januar 1874 i Nyborg, S. af Bogholder W. Baht og Hustru Frida f. Hagen. Ansat ved D. S. B. som Elev 15 Juni 1891, Stationsforstander ved Amagerbro Station 1 April 1907, Trafikinspektør 1 December 1926, siden 1 Oktober 1928 Driftsbestyrer. I de snart 25 Aar, der er gaet siden Aabningen, har Banen været en meget væsentlig Faktor i Aarsagerne til Amagers store Udvikling. De Byer, Jernbanen berører, er vokset enormt, ikke mindst Dragør, der har faaet den Sommerbeboelse, man i sin Tid haabede. Naar man tager de sidste Tidens Udvikling i Betragtning, ser man, at Amagerbanens Ledelse har haft Forstaelsen af, at det

bliver Landevejene og ikke Banelinien, der bliver de kommende Tidens Trafikaarer, thi i Aaret 1930 overtog den de første Bilruter Sundby-Kastrup og Sundby-Kongelunden, samtidig oprettedes en Rute Sundby-Dragør. Den 1 September 1931 overtog den Ruten Sundby-Taarnby og endelig den 1 Oktober 1931 oprettedes den sidste Rute Sundby-Lufthavnen. Disse Ruter køres Dagen igennem fra tidlig Morgen til sen Aften med ca. en halv Times Mellemlum. Koncessionen paa Rutebiltrafikken er tildelt Amagerbanen i Aaret 1930. Persontrafikken paa Jernbanen er naturligvis gaet stærkt tilbage, og muligvis vil den en Gang i Fremtiden kun blive en Godsbane. Det samlede Personale paa Amagerbanen overstiger 90 Personer og den ejer 15 moderne og bekvemmelige Ruteautomobiler. Den nuværende Bestyrelse bestaar af: Folketingsmand N. P. NIELSEN, Taarnby, Formand og Repræsentant for Taarnby Kommune; Borgmester ANTHON ANDERSEN, Borgerrepræsentant JULIUS MADSEN og Borgerrepræsentant PETER WRAAE for Københavns Kommune; Amdsraadsmedlem, Sogneraadsformand D. B. DIRCHSEN for Store Magleby Kommune; Kommunalbestyrelsens Formand, Kaptajn A. M. AGERLIN for Dragør Kommune.

OLE PEDER LARSEN, Stationsmester

og Maaler i Tømmerup, Statens Tilsynsførende ved Udførelse af Grøntsager, Medlem af Bestyrelsen for Radikale Venstre, Revisor i Amager historiske Saml.

f. 21 Marts 1872 i Kagerup, S. af Husmand Lars L. og Hustru Ellen f. Jørgensdatter, g. 1897 med Johanne Petra Larsen. Ansat ved Hillerød-Frederiksværkbanen 15 Marts 1897, ved Amagerbanen 1 Juli 1907, som stationsbestyrer i Tømmerup 1919, Stationsmester s. Sted 16 Oktober 1907, kgl. Vejer

SØREN ANDREAS SKARVING, Stationsmester

f. 9 Juli 1883 i Sværdborg, S. af Peder Petersen og Hustru Johanne Frederikke f. Andreasen, g. 1908 med Maren Kristine Nielsen. Ansat ved Amagerbanen 1 Juni 1907, Stationsbestyrer ved Øresundsvej St. 1 Maj 1908, forflyttet til St. Magleby 1 Aug. 1909 som Stationsmester og Postekspeditør samt kgl. Vejer og Maaler.

HJALMAR PRAMVIG, Stationsmester

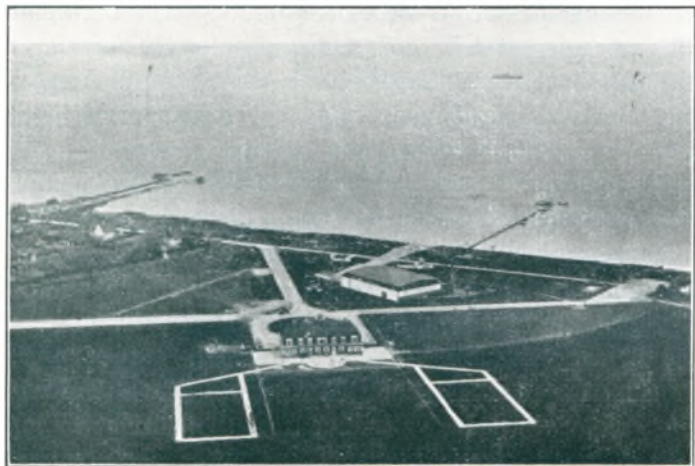

f. 31 Maj 1883 i København, S. af Skomagermester Lars Petersen og Hustru Sophie f. Olsen, g. 1907 med Jenny Walbom. Ansat som Portør ved D. S. B. 1906—09, ved Amagerbanen 1 Juni 1909, Togbetjent 1916, Stationsmester 1917.

ANDERS JØRGEN ANDERSEN, Banemester

f. 30 Marts 1882 i Vissenbjerg, S. af P. Fr. A. og Hustru Anna M. f. Hansen, g. 1910 med Anna M. Hansen, død 1924. Banearbejder ved Nordvestfynske Jernbaner, ansat ved Amagerbanen 1 Juli 1912 som Banearbejder, Baneformand 1916, Banemester 1 Januar 1925.

Kastrup Lufthavn.

Kastrup Lufthavn blev anlagt af Ministeriet for offentlige Arbejder i Aarene 1924—25, men blev allerede kort efter betydeligt udvidet. Saaledes oprettedes i Aaret 1927 en Radiostation, omfattende 4 Afdelinger, en for Vejmeldinger, en for Telegramindlevering, en Afdeling for Forbindelse med de øvrige europæiske Flyvepladser, og endelig en Afdeling for Forbindelse med de i Luften værende Maskiner. Selve Lufthavnen spænder over et ret stort Areal, og der er opført Kontorbygninger, Hangarer m. m.

For kort Tid siden er der ogsaa opført nogle smukke Beboelsehuse for Personalet ved Lufthavnen. Endelig blev der, som før omtalt, i 1930 oprettet Toldsted med Toldforvalterembede. Lufthavnens Leder er LEO SØRENSEN, og Radiostationens Leder er Kontrolør ved Post- og Telegrafvæsenet VALDEMAR GEORG MOSDAL f. 13 Januar 1897 i København, g. 1931 med Inga Betty Glosimodt. Ansat ved Telegrafvæsenet 1 Oktober 1914, Assistent 1 Oktober 1920, Kontrolør 1 November 1930.

V. G. Mosdal, Kontrolør.

Aktieselskabet Det Danske Luftfartsselskab er stiftet i Foraaret 1920 og hører saaledes til de ældste Luftfartsselskaber i Europa. Selskabet benyttede i Begyndelsen den militære Flyveplads paa Kløvermarksvej, men i Aaret 1925 overflyttedes Virksomheden til den af Ministeriet for offentlige Arbejder

En af Selskabets Rutemaskiner.

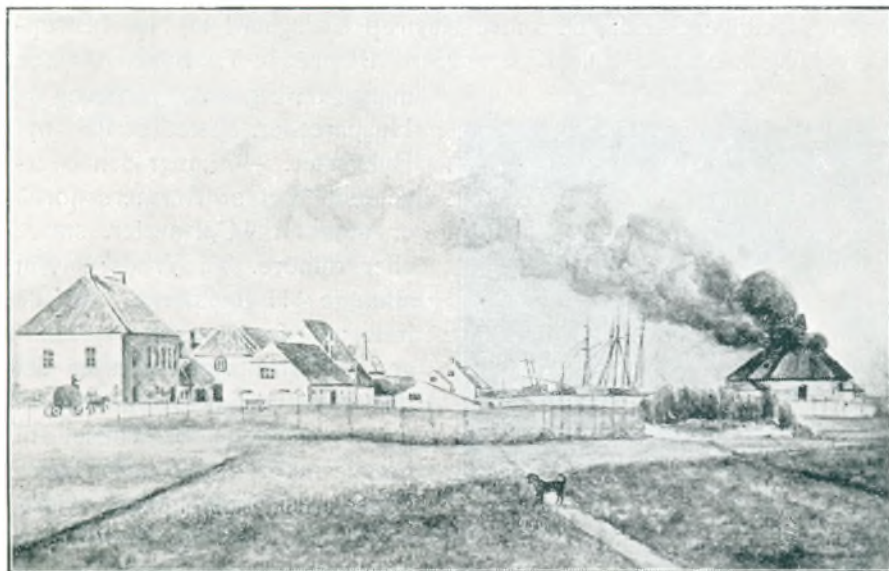
anlagte Lufthavn i Kastrup. I 1925 lykkedes det Selskabet at opnaa Støtte saavel fra Staten som fra Byen København; denne Støtte gjorde det muligt for Selskabet, der ved Starten kun raadede over begrænsede Midler, at drive Selskabet videre og udvide det under faste Rammer; Selskabet raader over 4 moderne Fokker-Maskiner, Model VIII a, med 440 Hk. Brostol Jupiter Motorer. Maskinerne har Plads

Kastrupværk i det 19 Aarhundrede.

til 8 Passagerer, Bagage, Post og Gods. Til Ekstra-Flyvninger har Selskabet en lille Desoutter Maskine med Plads til 2 Passagerer. Selskabet beflyver, i Samarbejde med Deutsche Luft Hansa A/G., Berlin, Ruterne Malmø—København—Hamborg v. v., København—Berlin v. v., og deltager tillige i de nordiske Landes Natpostflyvninger. Selskabets Leder er Direktør KNUD K. KREBS, f. 15 Februar 1881 i København F. Udnævnt til administrerende Direktør for Selskabet 1 September 1926.

Paa Amager fandtes ingen egentlig Industridrift før Kastrupværk opstod. Det var Hofstenhugger Jacob Fortling, der med Støtte fra Kronen i Aaret 1747 begyndte Opfyldning paa „Kastrup Knæ“, for her at skabe en Havn og en Plads til et Kalkværk. Han fik den 1 Maj 1749 Privilegium paa Kalkbrænderi, med Ret til Kalkbrud paa Saltholm. I Aaret 1752 udvidedes Værket til Mur- og Teglstensbrænderi, og senere opstod en Stentøj- og Sukkerformfabrik. I Aaret 1754 flyttedes et af Staten i Jylland oprettet „Okkerværk“ hertil, og endelig skal nævnes, at samme Jacob Fortling i Aaret 1760 overtog Statens Porcelænsværk ved Blaataarn og lod det flytte til Kastrup. Han døde imidlertid Aaret efter, og Værket overgik derefter til Jacob Stentyler og Jess Didrichsen, der drev det til 1777. Da de overtog det, var det i en meget slet Tilstand; det var forfaldent, og Oversvømmelser havde ødelagt og bortskyllet store Værdier. I 1777 blev Værket overtaget af Chr. Høpfner og Chr. Ditlev Westerholt, men Værket kunde ikke mere svare sig, og i

Kastrupværk.

Aaret 1792 blev hele Værket samt Kastrupgaard solgt til Justitsraad O. T. Lange for 41.800 Rdl. Det var særlig Havnen og Gaarden, den nye Ejer interesserede sig for, og han lod Havnen meget forbedre, ligesom han flere Gange udvidede Gaarden ved Køb af Jorde. Under Kriegen med Englænderne led Værket

stor Skade, ja blev næsten helt ødelagt. I Aaret 1813 blev Værket købt af Martin Pedersen, der i Aaret 1847 frasolgte en Del af Værkets Grund til Grev Christian Conrad Danneskjold-Samsøe, der senere lod opføre Kastrup Glasværk. Martin Pedersen foretog adskillige Forbedringer, lod opføre Arbejderboliger, og lod i 1869 Havnen betydeligt udvide ved at anlægge et nyt Havnebassin Syd for det gamle. Han døde i Aaret 1870 og efterlod sig en ikke ubetydelig Formue. Hans 3 Sønner overtog henholdsvis „Bjergningsentreprisen“, „Landejendommen“ og „Værket“. Ved den ældste Søns Død overgik Bjergningsentreprisen til det da lige oprettede Bjergningsselskab „Switzer“. Værket og Havnen samt 50 Tdr. Land solgtes i Aaret 1894, efter Cornelius Pedersens Død, til Brygger C. M. Larsen, der senere solgte Værket og Havnen til „Ny Kalkbrænderi“. Dette Selskab har senere gentagne Gange foretaget betydelige Forbedringer. Det vil være umuligt her at omtale alle de Fabrikker og Virksomheder, der gennem Tiderne har været ved Kastrupværk, og vi vil kun nævne enkelte. Glasværket anlagdes 1847 som en Underafdeling af Holmegaards Glasværk. I Aaret 1873 udskiltes det herfra og omdannedes til et Aktieselskab, der siden 1907 drives i nøje Tilknytning til „De forenede Glasværker“. Værket har egne Arbejderboliger, Bolværk m. m. „Nordisk Benzinkompagni“ opførte i 1911 ved Kastrup Havn Benzinbeholdere samt oprettede et Benzinaftapningsanlæg. Aktieselskabet „Dansk Svovlsyre- og Superphosphatfabrik“ er oprettet i 1902 og udgør et større Komplex Nord for Kastrup. Ved Havnen ligger en større Maskinfabrik og ved Kastrupværks Hovedbygninger ligger Flensborg og Sebbelows Væverier, og tæt herved ligger en Møbelstof-fabrik. Kastrup er i vore Dage et Sogn med talrige større og mindre Fabriksvirksomheder.

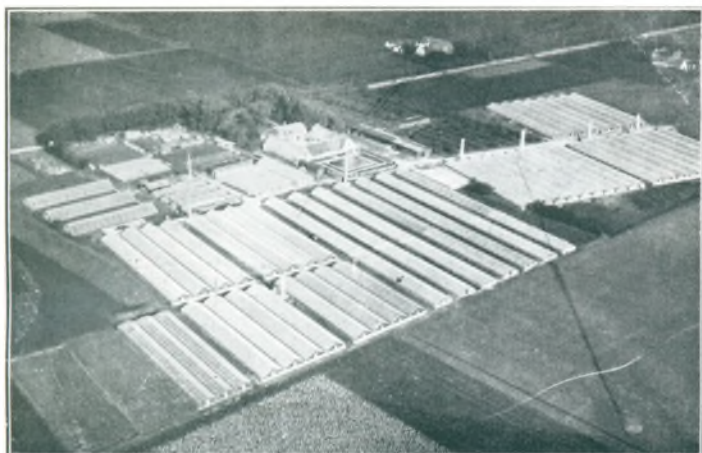
Kastrupgaard opstod som Hovedgaard i Aaret 1749, da J. Fortling købte den Kronen tilhørende Gaard i Kastrup samt Halvdelen af en anden og mindre Gaard, ogsaa i Kastrup. Han lod da opføre den ret anselige „Kastrupgaard“, og efter Sigende skal en Del af Materialerne stamme fra det nedbrudte Christiansborg Slot. Man ved, at den i Aaret 1754 var forsikret for 5600 Rdl. Tid efter anden udvidede han Ejendommen ved Køb af Jordarealer og byggede den endnu eksisterende Hovedbygning, kaldet „Slottet“.

Ved J. Fortlings Død blev Gaarden solgt og ejedes nogen Tid af forskellige, indtil den, som tidligere omtalt, i Aaret 1792 kom i O. T. Langes Besiddelse. Det var hans Maal at samle alle Gaarde i Kastrup paa en Haand, men dette lykkedes ham dog ikke. Han fik dog under Kastrupgaard samlet over 300 Tdr. Land. Omkring Aar 1830 blev Gaardens Jorde udparcellerede, og under Hovedgaarden forblev kun ca. 16 Tdr. Land. Af disse Parceller opstod adskillige Gaarde, bl. andre Kastrup Ladegaard og Ny Kastrupgaard. Senere ogsaa den tidligere omtalte Lille Kastrupgaard, tilhørende Th. Suhr. Af disse

Allégaarden.

mange Smaagaarde, Jordbrug og Husparceller, opstod et helt nyt Bykvarter. — Langt den overvejende Del af Amagers Jorde er udlagt til Gartnerier, større eller mindre. Til Trods for, at allerede Hollænderne, da de indvandrede, begyndte Dyrkningen af Grøntsager, saa er det dog først i vort Aarhundrede, at Gartnerierne er vokset til det, de nu er. Paa Amager ligger saaledes et af Landets største Gartnerier, De Suhrske Gartnerier, hvis Indehavere er Brødrene Suhr. De danner to selvstændige

Holger Suhrs Gartneri.

Gartnerier, Allégaarden i Taarnby og Lille Kastrupgaard i Kastrup, begge i Taarnby Kommune. Allégaarden laa, indtil en Ildebrand i Aaret 1858, i Taarnby ved Byens sydlige Ende, men blev ved denne Brand sammen med 3 andre Gaarde lagt i Aske. Gaardene, der var Allégaarden, Dalsgaarden, Raagaardsdal og Raagaardsminde, blev senere genopført inden for Byen, langs den nordre Landevej til Kastrup. Allégaarden tilhørte da Amtsraadsmedlem Nicolai Larsen og

var paa 3 Længer med et Jordtilliggende paa 25 ha. I Aaret 1901 erhvervede Holger Suhr den og paabegyndte her det Gartneri, der skulde blive et af de største i Landet; det raader over 80 Drivhuse og 5 ha er beplantet med Frugttræer. Ved en Gennemskæring af den sydlige Længe er der fra Hovedbygningen, der senere er prydet med en Frontispice, aabnet Udsigt over Gaardens Anlæg og Gartneriet. HOLGER SUHR, f. 14 Maj 1873 i Kølstrup, Søn af Lærer Johannes S. og Hustru Christine f. Jensen, gift 1903 med Christiane Fabricius, død 1927. Censor ved Havebrugsskolen siden 1918, Medlem af Bestyrelsen for Alm. Dansk Gartnerforening 1903—12. Lille Kastrupgaard ejes af THORVALD SUHR, f. 22 Februar 1882 i Kølstrup, gift 1909 med Helga Marie Møller. — Gaarden er udstykket fra Kastrupgaard, men om den er mellem de Parceller, der udstykkedes omkring 1840 af Generalkrigskommissær Langes Enke, eller om den først er udstykket paa et senere Tidspunkt, da Ole P. Jacobsen var Ejer, vides ikke. I Aaret 1883 eksisterede Gaarden imidlertid og ejedes da af Cornelius Bagger; den var da paa 20 Tdr. Land og blev drevet paa almindelig Amagervis. I Aaret 1908 købte Th. Suhr Gaarden og begyndte Dyrkningen af grovere Grøntsager. Efterhaanden udvidedes Jordene ved Erhvervelse af tilstødende Parceller, og Arealet er nu over 30 Tdr. Land stort. Foruden grovere Grøntsager, dyrkes i Drivhuse, hvis Antal er 70, forskellig Drivhusfrugt. I Aaret 1916 udvidedes det oprindelige Stuehus med 2 Fag i hver Ende, saaledes at det fik den dobbelte Længde. Gaarden er ligesom Allégaarden paa 3 Længer og ud mod den smukt anlagte Have paasattes der Hovedbygningen en Frontispice, hvorunder findes en Balkon med græske Søjler. Begge Gartnerier sælger deres Varer fra samme Hal og er saaledes i nøje Forbindelse. — Blandt de Grøntsager Amager særlig har Ry for, kan

Lille Kastrupgaard.

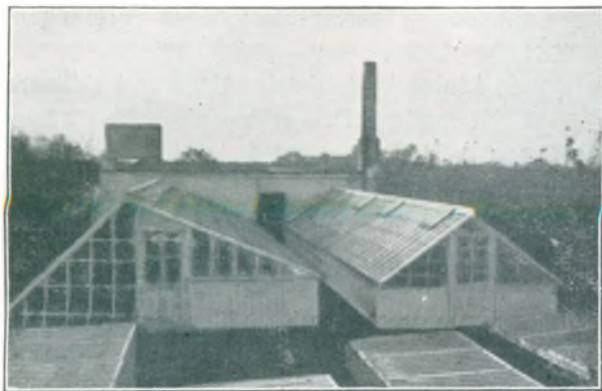
Gartnerlet „Tagenshus“.

nævnes Hvidkaal og Blomkaal. Under Verdenskrigen udførtes der over Tømmerup Station store Mængder af Kaal. Dansk Blomkaalsfrø har et meget anerkendt Navn blandt udenlandske Blomkaalsdyrkere. Naar Danmark hævder sig saa smukt paa dette Omraade i Udlandet, skyldes det det store Forædlingsarbejde, der herhjemme udføres af vore Blomkaalsavlere og Eksportører. Blandt disse maa nævnes det eneste paa Amager beliggende Frøavlsfirma „A. Hansen“, der grundlagdes paa Tagensvej 23 af afdøde Handelsgartner A. Hansen i

Aaret 1873. Firmaet har to Gartnerier paa Amager, „Tagenshus“ hvor Blomkaalsfrøavlens specialiseres og „Brassica“ der drives som Forsøgsgartneri, ligesom Firmaets Kontorer, Lager og Frørenseri ogsaa er beliggende her. Firmaets nuværende Indehavere er Handelsgartner A. Hansens 3 Sønner,

Blomkaalssorten „Regama“.

Dragør Bys Blomstergartneri.

CHRISTIAN E. HANSEN, PAUL HANSEN og TAGE HANSEN.

I Dragør findes der kun et Gartneri, nemlig Andreas Peder Schmidts Blomstergartneri, hvis Forretning ligger i Byen, medens selve Gartneriet ligger tæt ved Sognegrænsen paa Store Maglebys Jorde. Det spænder over 2 Tdr. Land og er grundlagt i Aaret 1900 af Andreas Peder Schmidt, f. 28 Januar 1865 i Dragør.

I Aaret 1922 overtog Sønnen CHRISTIAN PEDER SCHMIDT Ledelsen af Gartneriet.

Taarnby Apotek er blandt de sidst oprettede paa Amager. Før dets Oprettelse fandtes der paa Amager kun Christianshavns, Sundbyernes og Islands Brygges Apoteker. Selv om der fandtes Haandkøbsudsalg fra Sønderbro Apotek i Dragør og Kastrup, medførte de sidste Tidens stadig stigende Udvikling af saavel Dragør, Kastrup som Taarnby Krav om et selvstændigt Apotek, og den 27 December 1929 fik Apoteker Sode Bevilling til Oprettelse af et Apotek.

Bygningen, der ligger paa Amager Hovedlandevej, er opført af Arkitekt V. Hammer og kostede ca. 92.000 Kr.

Den rummer foruden de meget moderne Lokaler for Apoteket en ret stor Lejlighed. Apoteket aabnedes den 1 Oktober 1930 og ejes af Apoteker JØRGEN FREDERIK EMIL SODE, f. 18 Marts 1874 i Ny-Lars paa Bornholm, S. af Landmand Herman Emil Sode og Hustru Anna f. Clausen, gift 1899 med Johanne Christine Pihl. Discipel paa Rønne Apotek, Kandidat paa Østerbros Apotek i Kbhvn. 1897, Ejer af Skagen Apotek fra 2 Maj 1921 til 1 Oktober 1930. Haandkøbsudsalgene i Taarnby, Dragør, Kastrup og Store Magleby hører

J. F. E. Sode, Apoteker.

under Apoteket. — I Aaret 1887 begyndte Chr. Helmig og Chr. Nicolaisen Udgivelsen af et upolitisk Ugeblad under Navnet „Amager-Posten“. Det udkom nogle Aar, men kunde ikke svare sig, og i Aaret 1902 begyndte Bogtrykker F. J. Christreu Udgivelsen af Ugebladet „Amager Avis“, der fra 1905 redigeredes af Chr. Nicolaisen. Det ophørte 1913, men samme Aar udgav Bogtrykker A. Th. Bjarnø „Amagerbladet“ og med Chr. Nicolaisen som Redaktør. I Aaret 1929 blev dette overtaget af „Amager Bladforlag“, der fortsatte det som en Særudgave af „Amager Borgerven“, der første Gang udkom 1915 ved Anthon Larsen, der ogsaa redigerede det, indtil Amager Bladforlag overtog det i 1928. Amager Bladforlag, med Kaj Holbech som Redaktør, havde kort før paabegyndt Udgivelsen af: „Dragør Posten“, „Kastrup Posten“ og „Taarnby Posten“. Endelig skal nævnes Ugebladet „AB“, Amagers Blad, der udkom første Gang 1922, og det udgives nu af Amager Annoncebureau med JOH. GERNER som Redaktør. — Haandværkerens Syge-Begravelsesforening i Dragør er stiftet 10 Juni 1849.

Taarnby Apotek.

Haandværkernes Enke-Pensionskasse i Dragør stiftedes 4 Marts 1890; begge Foreningers nuværende Formand er Gartner A. P. SCHMIDT.

Toldvæsenet paa Amager har vi i foregaaende Linier kort omtalt. Det var i tidligere Tid Acciseboderne, der indkasserede denne Statsafgift, medens Dragør By allerede i meget tidlig Tid havde eget Toldsted. I 1930 oprettedes der i Kastrup ved Lufthavnen et Toldforvalterembede, hvis Chef blev CHARLES ANDREAS OLE MARKERS, f. 9 Februar 1883 i København, Søn af Husejer A. M. M. og Hustru Anna f. Lauritzen, gift 1909 med Ebba Andersen. Ansat som Elev ved Toldvæsenet 1 Marts 1899. Assistent 1 April 1909. Kontrolør i Overtoldinspektoratet i København 1921. Kontrolør i Toldopsynet i København 1926. Toldforvalter i Kastrup Lufthavn 1930. Embedet omfatter foruden Lufthavnen ogsaa Kastrup og Dragør Havn. Toldopsynet i Dragør var tidligere underlagt Lodsoldermanden. Først omkring 1890 forandredes dette Forhold og der ansattes en Strandvagtmeister direkte under Københavns Toldsted. Den nuværende Strandvagtmeister i Dragør er M. L. DALL.

C. A. O. Markers,
Toldforvalter.

I Kastrup blev saa vidt vides først i 1850 oprettet et Toldoppebørselssted, beliggende ved Kastrup Værk. Fra 1870 nævnes en Strandkontrolør ved Navn Møller. I 1910 var Lars Jensen Strandkontrolør, og den nuværende ansattes i 1922. Det var EMIL THORVALD JERNHOFF, f. 9 April 1866 i København, Søn af Instrumentmager J. M. Jensen og Hustru Dorthea Voigt, gift 1923 med Ingeborg Wäel. Ansat som Elev ved Toldvæsenet 1881. Medhjælper 1890. Assistent 6 Oktober 1894. Strandkontrolør i Kastrup siden 17 Januar 1922. Mønstringsbestyrer siden 1922. Toldbygningen ligger lige overfor det gamle Kastrupværk og tilhørte tidligere Ejeren af Søvang, Skibsreder Petersen.

Postvæsenets Historie i Taarnby-Kastrup Sogne føres helt tilbage til 1852. De første Spor af et officielt Postvæsen i Sognet finder man i 1852, da der afsluttedes Kontrakt med Gæstgiveren i „Nykro“ om at modtage Breve og Smaapakker til og fra Omegnens Beboere. Først i Slutningen af 50erne oprettedes der et Brevsamlingssted i Sundbyøster; dette indtoges dog atter i 1873, da denne Del af Sognet, som tidligere fortalt, i postal Henseende lagdes under den i 1868 paa Christianshavn oprettede Postekspedition. I Kastrup By blev der i 1865 oprettet et Brevsamlingssted under Bestyrelse af den stedlige Toldstrandkontrolør, der dengang var Toldkontrolør Bisserup, der afløstes i Aaret 1879 af Toldkontrolør Johannes Møller, og der blev tillige i Aaret 1883 oprettet en Telegrafstation ogsaa under Bestyrelse af Toldkontrolør Møller. Medens det hidtil havde være Folks egen Sag, at afhente eller lade afhente deres Breve paa Posthuset, foranstaltede Postvæsenet i Aaret 1870 en Omdeling over Sundbyøster Brevsamlingssted med Aflægningssteder i Taarnby, Tømmerup-Ullerup Skole, Store Magleby, Maglebylille og endelig Nykro, men først i Aaret 1878 begyndte Postvæsenet her at antage Nutidsformer, idet Udbringningen udvidedes til at omfatte en direkte Omdeling til Adressaterne, „forsaavidt disse boede ved offentlig eller let fremkommelig privat Vej og ikke ganske afsides“. Denne Ombæring skete til Taarnby og Tømmerup, med Budgang fra Sundbyerne; Maglebylille og Kastrup fik Posten fra Kastrup, medens Ullerup og Viberup fik Posten fra Store Magleby. Ved Amagerbanens Aabning i Aaret 1907 oprettedes der et Postkontor i Kastrup, hvis første Postmester var F. L. G. Nielsen; Telegrafstationen flyttedes da ogsaa hertil; Saltholm faar 3 Gange

E. Th. Jernhoff,
Strandkontrolør.

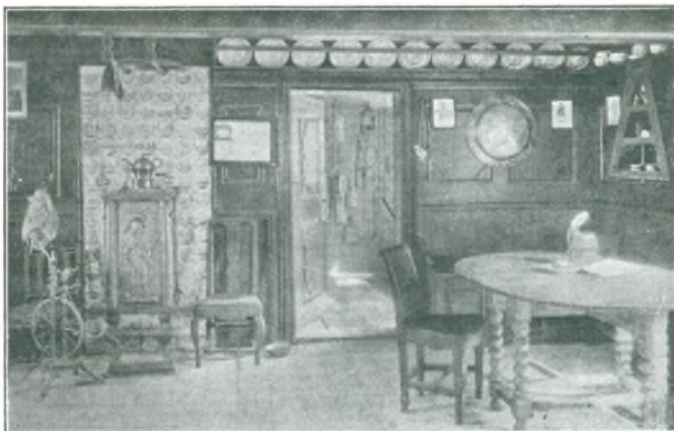
R. M. Rasmussen,
Postmester.

ugentlig Post med Motorbaad, med hvilken Forbindelse tillige befordres Passagerer. Som Følge af Kommunens stærke Udvikling blev der i Aaret 1929 oprettet et Postindleveringssted i Taarnby. Postmester Nielsen afgik 1 Juli 1926 og døde 1930. Nuværende Postmester R. MICH. RASMUSSEN tiltraadte 1 Juli 1926.

Litt.: Overpktr. Fr. Olsen, „Det københavnske Postvæsen 1624—1912“.

Amagermuseet i Store Magleby er ikke af gammel Dato, idet den første Begyndelse til et

Amagermuseum føres tilbage til Aaret 1901. Det var Kemikeren, cand. pharm. R. Jørgensen, paa Kastrup Glasværk, der først fremsatte Tanken. Det vil dog her føre for vidt nærmere at komme ind paa alle de Møder og Forhandlinger, som denne medførte, og vi maa indskrænke os til kun at nævne enkelte Punkter af Museets Tilblivelseshistorie. Ved et Møde, den 17 November 1901, stiftedes „Amagers historiske Samling“ med Gaardejer, Sognefoged G. Zibrandtsen som Formand. Det gik dog kun smaat frem, og i Aaret 1903 havde man kun naaet at erhverve den Grund, hvorpaa den paatænkte Museumsbygning skulde rejses. Det kneb ogsaa stærkt med at erhverve Genstande til Museet, og en Tid lang laa Sagen helt stille, indtil der ved et Tilfælde atter kom Gang i Planerne. I Aaret 1910 nedbrændte to af de ældste Gaarde i Store Magleby, hvorved store og til Dels uerstattelige Værdier nær var gaaet op i Luer. To Aar senere nedbrændte Taarnby gamle Ladegaard, og her gik en prægtig Samling gammelt Amager-Bohave tabt. Samme Aar besluttede man at genoprette den historiske Samling og erhvervede Gaardejer Dirch Jansens ret betydelige Samling for en Sum af 8000 Kr. Dette skete i 1915, og til Købet skænkede Grosserer K. Lippmann 2000 Kr. Samlingen omfattede et komplet Udstyr og Bohave til et gammelt Amagerhjem fra omkring Aar 1800, ialt 700 Genstande. Man havde stadig ingen Museumsbygning, da det kneb med Midlerne. I Aaret 1916 raadede Foreningen over en Formue paa ca. 10.000 Kr., hvortil kom en Gave fra M. P. Brandt, samt den tidligere omtalte Byggegrund. Da kom imidlertid den Gaard, som man havde udset til Museumsbygning, til Salg. Den laa i Store Magleby, tilhørte Jacob Willumsens Enke, og var fra 1782. Denne købte man saa for 18.000 Kr. og bragte den, saa vidt Forholdene tillod, tilbage til den oprindelige Stil. Dette voldte nogen Vanskelighed, da den i Tidens Løb var væsentlig ombygget; saaledes var den aabne Skorsten fjernet, Af-tægtsstuen nedrevet og Stuerne og Køkkenet helt forandret. Den 12 Januar 1922 flyttedes Samlingen saa til sit eget Hjem, og mere end 20 Aars Arbejde var hermed lønnet med et Amagermuseum i egen Bygning. Vi har her en Samling, der kan fortælle nulevende Slægter om Mennesker, der for mere end 400 Aar siden indvandrede her til Landet. Dragør Museumsforening er stiftet 1930 med det Formaal at skabe et Søfarts-, Fiskeri- og Bymuseum som et Supplement til de historiske Samlinger i Store Magleby. I Løbet af ganske kort Tid er Samlingen vokset, saa den midlertidige Museumsbygning er ganske

Dragørstue i Amagermuseet.

Hjørne af en Stue i Taarnby Ladegaard.

Gammel hollandsk aaben Skorsten.

overfyldt, og man haaber paa at faa installeret Museet i det gamle Kompagnihus ved Havnen. Dragør Kommunalbestyrelse har stillet sig meget velvilligt og har allerede nu stillet Dele af Kompagnihuset til Raadighed for Museet. Det er Meningen, saa snart de nødvendige Midler er skaffet til Veje, at restaurere Bygningen og anlægge Pladsen omkring den. Man vil med dette Museum kunne anskueliggøre Dragør Bys ejendommelige historiske Udvikling. Museets Formand er Læge POUL DICH.

Vi har i de foregaaende Linier omtalt de Foreninger og Selskaber paa Amager, der er medvirkende i Arbejdet for Øens Udvikling, og vi vil i de følgende ganske kort omtale nogle andre Foreninger. — Dragør Fiskeriforening er stiftet i 1904 som en ren faglig Forening. Dens Medlemsantal er ca. 55, og dens Formand er Fisker CARL LARSEN, Dragør. Dragør Sangforening er stiftet i Aaret 1867 og har i Tidens Løb medvirket

ved mange Velgørenhedskoncerter. Dens nuværende Formand er Snedkermester J. P. LORENTSEN, Dragør. Dragør Boldklub er stiftet 1907, og 1928 overlod Kommunalbestyrelsen den et Areal Syd for Dragør, hvor der blev anlagt Fodboldbaner, Tennisbaner m. m. Dens nuværende Formand er Maler RICHARD P. ANDERSEN.

RICHARD P. ANDERSEN, Maler

f. 1 November 1892 i Dragør, S. af Fyrassistent Jens A. og Hustru Emma f. Guldborg. Formand for Dragør Boldklub siden 1922.

CARL JUL. FR. GREISEN, Sognefoged

f. 22 Januar 1878 i Dragør, S. af Lods Jens Chr. G. og Hustru Marie Laurine f. Jørgensen, g. 1901 med Augusta Scholl. Bestalling som Sognefoged i Dragør 1926, Natvægter i Dragør siden 1922.

M. TH. Blichmann, Snedkermester

f. 11 Marts 1887 i Dragør, S. af Snedkermester Jørgen Dirch B. og Hustru Mathilde f. Steffensen, g. 1911 med Christine Bothmann. Overtaget Virksomheden efter Faderen 1924, i Kompagni med Broderen siden 1925, Virksomheden er grundlagt omkring 1735, Medlem af Bygningskommissionen, Vurderingsmand for Landbygningernes Brandforsikring siden 1926.

MARTHIN ARENTOFT, Politibetjent

f. 26 Maj 1878 i Astrup ved Hjørring, S. af Smed Carl Jensen og Hustru Ane Marie f. Jensen, g. 1909 m. Dorthea Vilhelmine Poulsen. Arrestbetjent ved Nordre Birks Ting- og Arresthus paa Blegdamsvej, København 1901—1903, Politibetjent med Station i Dragør siden 1 Maj 1903.

JAN H. JANSEN, Skibsinspektør

f. 7 August 1865 i Dragør, S. af Havnefoged Henrik J. og Hustru Trine f. Jansen, g. 1894 med Th. V. Eriksen. Navigationsskole 1883, Styrmandseksamen 1884, sejlede i forskellige Skibe til 1900, i Dampskibsselskabet „Norden“ fra 1900, var Skibsfører fra 1906—25, Skibsinspektør siden 1929.

JENS ALB. VESTERMARK, Politibetjent

f. 28 April 1893 i København. S. af Nattevagt Hans V. og Hustru Christine f. Bondesen, g. 1917 med Karen Elvira Olsen. Ansat ved Københavns Politi 1 April 1919, i Taarnby siden 1 April 1923, Kasserer i Søndre Birks Politiforening, Medlem af Taarnby Menighedsraad siden 1930.

E. LAUERSEN JENSEN, Distriktsjordemd.

f. 29 Juni 1883 i Valling, D. af Karetmager L. J. og Hustru Maren f. Fosgaard Sørensen. Dimmitteret fra Jordmoderskolen 1912, Distriktsjordemoder i Store Magleby siden 1926.

MARIE JENSEN, Distriktsjordemoder

f. 4 Juni 1882 i Hvirring, g. 1906 med Jernbanearbejder Jens Peder J. Dimmitteret fra Jordmoderskolen 1912, Distriktsjordemoder i Kastrup siden 1920.

K. BRUUN PETERSEN, Distriktsjordemd.

f. 14 Juni 1870 i Jyllinge, D. af Rasmus P., g. 1892 m. L. P. Bruun, død 1924. Dimmitteret fra Jordmoderskolen 1897, Jordemoder i Frederiksund 1897—99, Distriktsjordemoder paa Ourø ved Holbæk 1899—1903, Distriktsjordemoder i Dragør siden 1 Januar 1903.

KØGE

Køge

BLANDT Danmarks Byer er der ikke saa faa, der gennem Aarhundrederne har levet deres Liv i stille Tilbagetrækkethed; de har aldrig fundet Lejlighed til at indskrive deres Navn med særlige Træk i vort Folks Historie. Men der er andre, i hvis Lod det er faldet — med eller uden egen Fortjeneste — at blive Stedet for betydningsfulde Tildragelser, saa deres Navne er uløselig knyttet dertil. Her skal der ikke nævnes Eksempler, men til disse sidste hører Køge, og alle Danske, som enten hører denne Bys Navn nævne eller selv gæster den, vil uvilkaarlig mindes en af Danmarks stolteste Sejre, da Niels Juul 1677 slog de Svenske i Bugten udenfor Byen, eller det heltemodige Offer, Ivar Hvitfeldt bragte, da han en Menneskealder senere (1710) vedblev at fyre paa Fjenden, til hans Skib sprang i Luften, og han selv og hele hans Besætning fandt Døden i Bølgerne.

I de følgende Linier skal vi søge at tegne et Billede af Køge gennem Tiderne, og det vil deraf fremgaa, at denne By, ligesom de fleste andre Købstæder, har haft en meget vekslende Skæbne. Fra en ringe Begyndelse voksede den i Indflydelse, hørte en Stund til vore betydeligste Stæder, gik tilbage, saa den kun var for en Smaastad at regne, men i de senere Tider er den paany vundet frem, og staar nu som en driftig By med et ret betydeligt Opland.

Man har tidligere næret den Anskuelse, at den engang — vist paa Overgangen mellem det 13 og 14 Aarhundrede — er bleven „flyttet“, idet den forud for den Tid skulde have haft sin Plads længere Vest paa, der, hvor nu Gammel Køge og Gammelkøgegaard ligger, men dette beror sikkert paa en Misforstaaelse, da den Landsby, der var Moder til den nuværende Gammel Køge paa den ene Side, og Købstaden Køge paa den anden, antagelig ikke har haft andet til Fælles end Navnet.

Den oprindelige Betydning af dette Navn er man ogsaa i Tvivl om, og man har søgt at fremsætte forskellige Forklaringer. Der er dem, der har ment, at Navnet Køge stod i Forbindelse med Kog, et fladbundet Skib eller en Baad, der bragte Varer op ad Fjorden og Aaen; andre har tænkt sig, at Byen i gamle Dage kaldtes Kigøje, fordi der her ved Nattetide brændte Lys for at hjælpe de søfarende. Atter andre har formodet — og de støtter sig bl. a. til Omegnens Udtale af Navnet — at det skulde have samme Oprindelse som Køjen paa et Skib, et aflukket Hvilested, og endelig er den Mening bleven fremsat, at Endestavelsen skulde gemme i sig Ordet Aa, som Tilfældet er med adskillige Bynavne, der ender paa e. Hvilken Forklaring, der er den rette, staar foreløbig hen i det uvisse, men det kan være, at det er Fremtiden beskaaret at klare dette Spørgsmaal. At Gammel Køge har været til, længe før Ny Køge eller Køge Købstad grundedes, er udenfor al Tvivl. Meget tyder paa, at Købstadens første Oprindelse skriver sig fra Erik Glipping's Tid. Saa meget er sikkert, at denne Konge havde skænket Køgemændene Græsgange paa begge Sider af Aaen, og gennem de ældste Privilegier, som nu

Bygning fra Aaret 1619, nu flyttet til Museumsgaarden.

kendes, fra Aaret 1288, synes det, at Byen da ikke har været „færdig“, idet Erik Menved tilstod alle, som vilde optage nye Grunde i Byen og bebygge dem, Fritagelse gennem 4 Aar for alle Afgifter og Byrder, som laa til Kongens Ret, fra den Tid af, da de begyndte at bebo Grunden. Sammenligner man Køges Byplan med f. Eks. Kalundborgs og Aarhus', der begge er et Par Menneskealdre ældre, viser det sig, at Køge staar som „Repræsentant for en yngre, mere fremskreden Type“, hvis Hovedejendommelighed er den, at Torvet fra første Færd af har været forbeholdt borgerlig Bebyggelse, medens det ellers som Regel er Tilfældet, at Kirke og Kirkegaard indtager den ene Side af dette. Det er ogsaa værd at lægge Mærke til, at de oprindelige Hovedgader, der er de samme som i vore Dage, Brogade, Nørregade og Vestergade, „med en blød, let Krumning fører ind til Torvet, saaledes at man intet Steds fra Stadens 3 Porte, Nørreport, Vesterport og Broport, direkte fik frit Indblik til dette Købstadens Allerhelligste . . . Hverken Vindene eller overrumplende Fjender maatte direkte kunne bestryge det“. (Hugo Matthiessen). Som en fjerde Port synes man at have regnet den saakaldte „Strandport“, der fra Torvet danner Indgangen til Bygaardsstræde. Og endelig er der gjort opmærksom paa, at Køge, der fra sin Barndom af var henvist til at søge en væsentlig Del af sin Næring ved Skibsfart, saa at sige vender Ryg mod Søen og aabner sig mod Land, hvad der „ret mærkeligt genspejler Fortidens Mistro og Utryghedsfølelse overfor det truende Hav, paa hvis Bred Bysamfundet nølende vovede sig ud“.

Men dristede man sig altsaa til at lægge Byen ud paa den flade, aabne Kyst, var det dobbelt nødvendigt at dække den med Forsvarsværker, og der kan ingen Tvivl være om, at den fra den tidligste Tid har været omgivet af Jordvolde og Planker, Mure og Grave, som ganske vist blev ødelagte under Fr. I, men rejste sig paany i Grevens Fejde, da Staden var i Grev Christoffer af Oldenburgs Magt, og dette Byens Panser bevarede i nogen Maade lige til Svenskekrigens Dage, i det 17 Aarhundredes Midte, selv om det havde lidt meget, hvorfor Svenskerne følte sig kaldede til — efter at Stormen paa København var mislykkedes — at genopbygge og væsentlig forstærke de forfaldne Fæstningsværker. Men allerede faa Aar efter, da Fjenden var af Landet, fik Omegnens Bønder Ordre til at hjælpe med ved Sløjfningen, der dog kun gik langsomt for sig, da

Den gamle Spindegaard, nu Museumsbygning.

Smedegaarden i Kirkestræde.

Det gamle Apotek ved Torvet.

man endnu i det 18 Aarhundrede kunde se Rester af Voldene.

Som Skik og Brug fordrede, blev de Privilegier, som engang var givet en By, stadfæstet ved hvert Kongeskifte, og der findes saaledes ogsaa for Køges Vedkommende en Række Breve, der vidner, at Byens Borgere, som det hed, var under kongelig Fred og Beskyttelse tilligemed alle deres Ejendomme og dem tilhørende Familier, og at alle de Rettigheder og Friheder, som tidligere Konger havde givet Køge By, paany stadfæstedes. Meget ved man ellers ikke om denne Stad, før man naar noget længere ned i Tiden. At den ret hurtig har vokset sig stærk, synes man at kunne slutte af Kirkens Opførelse, der sættes til den første Fjerdedel af det 14 Aarhundrede, mulig 1324. Men Byen har ogsaa virket lokkende paa Fjenden; saaledes skal den 1342 være blevet indtaget og afbrændt af Holstenerne, hvad der dog vel ikke er ensbetydende med, at den er bleven i Bund og Grund ødelagt, thi i saa Tilfælde kunde den ikke have modtaget Val-

demar Atterdag med en Skare Venner og Gæster, der, efter Arild Huitfeldts Beretning, skal have holdt en Turnering eller Dystrending der i Aaret 1352. Under alle Omstændigheder har den forstaaet at overvinde Modgangen; den er vokset i Velstand og Størrelse, hvad der bl. a. kan slutes af, at den svarede højere Afgifter end andre Købstæder paa Sjælland, og i Begyndelsen af det 15 Aarhundrede vandt den end ydermere frem, dels ved at faa sin første Havn, der skal være anlagt („indpælet“) under Dronning Margrethe 1411, og dels ved et nyt Beskærmelsesbrev, som Erik af Pommern ydede den 1414. Yderligere Vidnesbyrd om Køges Fremgang har man derigennem, at Havneanlægget allerede 1430 maatte udvides, og 1441 gav Kristoffer af Bajern Byen en særlig Stadsret, der, hvad Indholdet angaar, i alt væsentligt skal have svaret til Helsingørs. De følgende Tider bragte nye Begunstigelser, der bidrog til, at den efterhaanden blev en ret anselig Handelsby, der drev en betydelig Handel, særlig med Hollænderne, som var fulgt efter Lübeckerne, der gennem lange Tider havde været de dominerende i Østersøen. Ogsaa paa andre Maader lagde Køges Velstand og Betydning sig for Dagen. Om Kirken vil der senere blive talt; ved sin Størrelse og sit Udstyr vidner den om, at det ikke var lutter Smaamænd, der boede i Køge. Men foruden denne, der var indviet til de søfarendes Helgen, Sct. Nicolaus, fandtes der en Klosterkirke og et Sct. Gertruds Kapel. Sent holdt Munkene deres Indtog i Køge, mærkeligt nok, og det var først i 1484, at Kong Hans gav „vor og Kronens Gaard i Køge, liggende ved Porten, som man udganger til gamle Køge Kirke“ [ø: ved Vestergade], til Graabrødrene, for at de der skulde „lade opbygge et Kloster af Sct. Francisci Orden og derudi holde deres Ordens rette Regel og Observanciam og tjene den almægtigste Gud . . .“ Straks tog Munkene fat, Aaret efter indviedes Grunden og Munkeboligen, medens Kirken først blev færdig mere end 20 Aar senere og indviedes 1509. De havde haft god og virksom Støtte af Kong Hans' Moder, Enkedronning Dorothea, der endog vilde hævde, at hun havde opbygget Klostret for egne Midler. — Nogen lang Virketid fik Graabrødrene imidlertid ikke i Køge. Reformationen holdt snart efter sit Indtog, og allerede 1531 forlod Munkene Klostret, der dernæst brugtes til Hospital for fattige, syge og vanføre, til Bygningerne noget senere blev nedrevet, dog

med Undtagelse af Kirken, som stod til Svenskekrigens Tid. — Som ovenfor nævnt, fandtes der ogsaa i Køge i Middelalderen et Sct. Gertruds Kapel, liggende i den nordlige Udkant af Byen ved Vejen, der udgik fra Lovportsstræde. Antagelig er det grundet i den sidste Halvdel af det 14 Aarhundrede og var, som lignende Stiftelser andetsteds, omgivet af forskellige Bygninger, der tjente til Herberge, Sygehus o. s. v. Det var nemlig disse Gertrudsstiftelsers Opgave at kunne yde fattige Vandringmænd og omstrejfende Tiggere Husly for en Nat og et Hvedebrød, foruden Drikke, til Føde. Den første Gang, vi hører det nævnt, er 1394, og det virkede — til Tider sikkert under økonomiske Vanskeligheder — til midt ind i det 16 Aarhundrede. 1552 fik Borgerne Lov til at nedrive det og bruge Materialerne til Raadhuset, Havnen m. m., men endnu i det 18 Aarhundrede stod Rester tilbage af Kapellet, og i Begyndelsen af forrige Aarhundrede stødte man ved Udgravning paa tykke, røde Mure, der viste, at det havde været et ret betydeligt Anlæg.

Parti fra Kirkestræde.

Som i andre Byer var der ogsaa i Køge i Middelalderen forskellige Gilder, hvormange ved man ikke; men i hvert Fald fandtes der et Sct. Annæ Laug eller Danske Kompagni, og et Jomfru Marie eller vor Frue Laug, der ogsaa kaldtes tyske Kompagni. Fra hvilken Tid de skriver sig, kan ikke siges, og i det hele taget kender man ikke meget til deres Virksomhed i Køge.

Det var i det 15 og 16 Aarhundrede, at Køge særlig blomstrede, skønt der ogsaa til Tider kunde komme svære Tider for den. Under Grevens Fejde stadfæstede Grev Christoffer Byens Privilegier 1534 og gav Borgerne ved sit Brev udvidede Rettigheder. Saaledes hedder det, at de herefter [skal] ligge til Kongens Fadebur og give did og intet andet Sted deres Byskat, og de skal have Fuldmagt til selv at kaare og sætte en Dane-mand til Byfoged, hvem dem tykkes og duelig og nyttelig kan være. Til dem overdrages gamle Køge paa begge Sider af Aaen til evindelig Eje, som er Ager, Eng, Skov, Mark, Fiskevang og Fægang . . . intet undtagen i nogen Maade. Og Borgmestre, Raad og menige Borgere i Køge skal have Fuldmagt til selv at vælge en god, lærd Prædikant og en god Kapellan, som kan og vil prædike og lære dem Guds klare, sunde og rene Ord og det hellige Evangelium og give det hellige Sakramente i begge Parter, som Christus det selv indstiftede. Og naturligvis tages Borgerne „i vor fyrstelige Hegn, Værn, Fred og Beskærmelse“. Men samtidig — om end, selvfølgelig ikke ved dette Brev — og ned gennem Tiderne krævedes der svære Afgifter af Byen, hvad man bl. a. kan se af, at Køge af Købstæderne paa Sjælland var takseret højest, saaledes 1536 til 8000 Gylden, medens Roskilde og Næstved var sat til 6000, Skelskør til 4000, Korsør til 3000 og Storehedinge, Præstø samt Vordingborg til 2000. Det vil føre for vidt at gaa ind paa en nærmere Udredning af de forskellige Skatter og Afgifter, i Penge eller paa anden Maade, som Køge maatte yde frem gennem Aartierne, og som trods Byens Velstand, kunde tynde haardt og bevirke, at man søgte om Lempelse, hvad der til Tider opnaaedes, til Tider afsloges. Men alligevel holdt Køge sig som en anselig By ogsaa ned gennem en Del af det 17 Aarhundrede, og var i Ry baade for sin Handel og sit Haandværk. Saaledes kan der, blandt adskilligt andet, peges paa de berømte og prægtige Tapeter, som i Slutningen af det 17 Aarhundrede paa Chr. V's Foranledning forarbejdedes af de til Køge indkaldte

Bindingsværksbygning fra Fr. P. Tid.

brabandske Tapetvævere, Brødrene van der Eichen. Men efterhaanden ebbede Byens Glanstid ud, hvortil forskellige Forhold bidrog. 1633, Helligtrefoldigheds Søndag, hjemstøttes Byen af en stor Ildebrand, der i mindre end 3 Timer lagde mange Gaarde og Huse i Aske og forarmede en stor Del ellers velstaaende Borgere, hvorfor Kongen tilstod dem Skattefrihed i 3 Aar. Og saa var der de hyppige Krige, der tyngede haardt paa Køge som paa Landets øvrige Byer, ikke mindst Svenskekrigene, der jo, som bekendt, bragte Ulykke og Ødelæggelse med sig over hver Egn af vort Rige. I den Beretning, der blev afgivet, da Krigen var til Ende, hedder det bl. a.: Byen i sig selv er . . . saare medtaget og forringet, idet fast af hver Gades Ender og ellers en god Del af Husene ere slet borte . . . Mange Ejendomme ere spolerede, ruinerede og øde . . . Raadhuset med dets Tilbehør er ruineret og skadiget for 333 Rdl. Der omtales i det Hele 16 Hovedgaarde [o: større Købstadsejendomme], der enten er nedbrændte eller spolerede, ruinerede og øde samt 40 andre Gaarde, der har faaet den samme Skæbne. Den Skade, som

Køge havde lidt, og de Udgifter, som den havde haft, opgjortes ialt til 116.779 Rdl., og desuden havde Byen haft en meget stor Indkvartering baade til Hest og til Fods, og den har maattet levere Vogne, der stadig kørte til Lejren og andre Steder. Det var nemlig i Køge, at de store Leveringer af Stude, Brød, Øl og Brændevin samledes fra hele Syd- og Østsjælland, og herfra bragtes de til den svenske Hær. Som allerede nævnt, fornyede og forstærkede Svenskerne de gamle Volde om Byen, for at de i paakommende Tilfælde kunde have et fast Punkt at trække sig tilbage til, hvad der imidlertid, som bekendt, ikke blev Anledning til.

Inden vi vender os til det 18 Aarhundrede, kan der maaske være Grund til her at nævne Overtroen, som ikke var mindre raadende i Køge end andre Steder, og som gav sig et af sine mærkeligste Udslag i den Spøgelses- og Besættelseshistorie, som foregik i Matr. Nr. 154, kaldet Prinsen, og under Navnet Køge Huskors er bleven vidt bekendt gennem den Skildring, som Rektor paa Herlufsholm, Johan Brunsmand gav af den. Som mange vil vide, drejede det sig om nogle forunderlige Tildragelser i den agtbare Borger Hans Bartschers Hus, da Djævelen optraadte og snart som en Høne, snart som en Skruptudse, snart som en brun, stumphalet Rotte gjorde allehaande Ulykker, til man fandt det egentlige Ophav, den fattige Borgerkone Johanne Andersdatter, kaldet Johanne Thomeses, der som Straf led Døden paa Baalet som Heks 11 Septbr. 1612.

Gaard i Vestergade fra Aaret 1644.

Enhver Krig, der gaar hen over et Land, bringer Sorg, Ulykke og Elendighed med sig, og det varer som Regel længe, inden alt bliver bragt i Lave igen. Men ingen af de Krige, Danmark har ført eller maattet føre, har virket saa ødelæggende som Svenskekrigene 1657—60, og det er ikke urigtigt, naar det er bleven sagt, „at ikke siden Middelalderens Dage, ja maaske aldrig, har en saadan Hjem søgelse ramt vort Fædreland, som i den. . . Saa-rene efter Grevens Fejde, der

Interiør fra Museumsgaarden.

ellers minder saa meget om Svenskekrigen, synes at være bleven forholdsvis hurtig lægte . . . Men Krigen 1657—60 satte Danmark saa grundig i Knæ, at det mærkedes derefter i hundrede Aar.“ Der var ogsaa andre Forhold, som bragte Besværligheder med sig for Land og Folk. Da Hollændernes Handel paa Danmark, som havde været af saa stor Betydning ogsaa for Køge, ophørte, var det et stort Tab, og Tilbagegangen fortsattes ind i det nye Aarhundrede. I 1729 skriver Byens Borgmester og Raadmænd: „Sandelig, Hjælp for denne liden, fattige Købstad og os er højst nødvendig; thi Handel og Vandel ved Købmandsskabs Næring er plat nedlagt.“ Ganske vist anraabte man i utallige Henvendelser Regeringen om Støtte, men det var ikke altid lige let at opnaa den ønskede Hjælp. Da man en halv Snes Aar senere, paa Grund af de høje Skatter, søger om Lempelser, lyder Svaret: „Supplicanternes Ansøgning kan i ingen Maade accorderes.“ I 1764 giver Pontoppidan i Danske Atlas bl. a. følgende Skildring af Forholdene i Køge, og som man vil se, nævner han ogsaa der Ophøret af den hollandske Handel: „I gamle Dage var Handelen saa stor, at mange Hollændere her aarligen toge deres Ladning, dog ikke alene af Landets egne Produkter, men ogsaa af polske og liflandske Varer, hvilke Køge Købmænd selv hentede i Østersøen og gjorde Nedlag [o: Oplag] deraf hos sig, indtil hollandske Skibe, i Snesetal, kom og hentede dem der. Men i følgende Tider faldt denne Handel bort, da Hollænderne blev mere vante ved den østersøiske Handel og Skibsfart, saa de sejlede Køge forbi og derfor ikke længere vedligeholdte den Lysning paa Taarnet, som tilforn var et Signal for deres Skibe . . . Nu omstunder har Byen vel nogen Kornhandel og anden borgerlig Næring, men ikke det, som kan lignedes ved bemeldte Stapel eller Nederlag.“ Dog var der ogsaa visse Lyspunkter, hvorfor han fortsætter: „Imidlertid er Borgerskabet nærsomt, baade til Lands og Vands. Visse Haandværksmestre give de københavnske intet efter, dog ere her nu ingen Tapetvævere, saasom i Kong Christian IV' Tid. . . Med Avling omgaas nogle Borgere, og blandt dem fortjene de at roses, som lægge sig efter Tobaksplantning, en saare fornøden Ting til at spare Penge i det Land, hvor Almuen vil have de Varer.“

1769 havde Køge kun 1340 Indbyggere, og 1793 gives der følgende Skildring af Købstædernes — deri særlig indbefattet Køges — Tilstand: „Det kan ikke nægtes, at alle vore danske Købstæder ligger nedsunken i en dyb Armod. Synet af de faldefærdige Bygninger, den paa Gaden herskende Tomhed, overbeviser enhver derom“. Men der var dog ogsaa det, der tydede paa, at Opgang var i Vente, selvom det viste sig at gaa langsomt. I den første Fjerdedel af det 19 Aarhundrede lyder Dommen over Køge, at det er: „en i kommerciel og industriel Henseende ubetydelig By“, og de fleste Huse i Byen betegnes som Bindingsværkshuse, der kun har én Etage. Til disse hørte selvfølgelig, foruden mange

Sct. Nicolai Kirke i Køge.

der er nedrevet, alle de gamle Bindingværksbygninger fra det 16 og 17 Aarhundrede, der udmærker Køge fremfor alle andre danske Købstæder, dog mulig Helsingør og Ribe undtagne, og som giver Byen et saa vidunderligt, gammeldags idyllisk Præg. En Vandring gennem Kirkestræde er en Oplevelse. Og fra Midten af sidste Aarhundrede er Køge gaaet stærkt frem, men derom vil de følgende Sider give Besked, saa den i vore Dage staar som et Udtryk for Fortidens Romantik og Nutidens Iver og Virksomhedstrang.

Som nævnt havde Køge i Middelalderen — foruden Gammel Køge Kirke — dels en Graabrødrekirke, dels et Sct. Gertruds Kapel, men Hovedkirken var dog Sct. Nicolai Kirke, der, ikke mindst ved sit rige Inventar, er en af Landets smukkeste og interessanteste. I den Skikkelse, den nu har, er den ikke et enkelt Tidsrums Værk, og det er tilmed ikke den oprindelige, vi ser, idet der tidligere paa samme Sted stod en mindre, hvoraf enkelte Rester endnu er bevaret i den nuværende Kirkes Murværk. Om dens Bygningshistorie er der, saa at sige, ikke efterladt noget literært Minde, og man er derfor udelukkende henvist til selve Bygningen som Hoveddokument, naar man vil søge at danne sig en Forestilling om dens Tilbliven og Ændringer i Tidernes Løb. Arkitekt Claudi-Hansen har gjort sig fortjent ved i nyere Tid at udrede dens Historie, og det er hans Fremstilling, vi i alt væsentligt støtter os til og i Hovedpunkterne gengiver. Som sagt, har der her paa Stedet staaet en ældre Kirke, der oprindelig var enskibet, havde Hvælvinger, men manglede Taarn. Hvornaar denne er bleven opført, ved man ikke med Bestemthed, men der siges, at den skal være bygget 1324, og alt tyder paa, at dette godt kan passe; mulig angiver dette Aarstal det Aar, den blev indviet. Sandsynligvis ikke længe efter dens Fuldførelse er de tre nederste Stokværk af Taarnet blevet opført, og allerede fra første Færd af har dette — i Sammenligning med andre Kirketaarne her i Landet — været i høj Grad ejendommeligt. Taarnrummet, der nu er Kirkens Forhal, er uimodsagt dens fornemste Parti og har en ganske usædvanlig Form, idet dets Indre danner et korsformet Anlæg ved at der i Sidemurene er udsparet rektangulære Nicher. Muligvis har det oprindeligt helt igennem været prydet med Kalkmalerier. Ved at sammenholde Taarnet med tilsvarende udenfor vort Land, naar man til det Resultat, at det skriver sig fra Midten af det 14 Aarhundrede, og det anses som sandsynligt, at det er danske Haandværkere, der har bygget det. Oprindelig var Taarnrummet aabent ind til Kirken, medens der senere er

opført en Mur, der nu skiller de to Dele fra hinanden. Ogsaa andet Stokværk er korsformet. og paa Østvæggen sidder en Dør, der fører ind til et ejendommeligt aflangt Rum i Murtykkelsen. Der kan sikkert ingen Tvivl være om, at Køge Kirketaarn har tjent som Fæstning, hvortil man kunde tage sin Tilflugt under Datidens urolige Forhold, og man kan derfor tænke sig, at Midtrummet her har tjent som Vaabenmagasin, medens det aflange Rum har været brugt som Gemmested for et eller andet kostbart, maaske for Byens Arkiv. Hvad tredie Stokværk angaar, er der ingen Tvivl om, at det med sine 11 Skydehuller er opført netop med Forsvar for Øje. I en Række af Aar havde Køge da sin enskibede Kirke med det tre Stokværk høje Taarn, men den Tid kom, da Borgerne ikke fandt sig nøjet med denne og ønskede en Udvidelse, der da iværksattes, antagelig i Midten af det 15 Aarhundrede. Uden nærmere at kunne gaa ind paa, hvorledes denne i Enkelt-heder formede sig, skal det blot nævnes, at der engang i Tiden omkring 1400 paa Nord-siden opførtes et Kapel, der senere inddroges i Sideskibet, at man senere skred til en Ombygning af Kirken, der saa at sige, med Undtagelse af Taarnet, blev nedrevet helt til Grunden, dog saaledes, at man brugte det gamle Skib, som havde tre Fags Længde, medens man i Forlængelsen af dets Sidemure opførte det ny og større Kor, og først da denne den østlige Del af den nuværende Kirke var opført, nedreves den gamle og Forbindelsen til Taarnet byggedes. Mulig har — som der ogsaa er bleven peget paa — Graabrødrekirken og Sct. Gertruds Kapel været brugt til Borgernes Gudstjeneste, medens Ombygningen fandt Sted. Baade Midt- og Sideskibe blev dækket af et fælles Tag, men dette er senere ændret, saa at det øverste af Højkirkens Mure nu ligger frit. Da den ny Kirke var opført, ansaa man det for nødvendigt ogsaa at forhøje Taarnet, hvorfor der her blev sat et fjerde Stokværk paa, og i det 16 Aarhundrede blev Taarnet yderligere forhøjet med et 5 Stokværk. Fra denne Tid stammer ogsaa den her i Landet enestaaende „Lygte“, en muret Karnap paa Taarnets østlige Gavl, hvorfra Blus har vist de søfarende Vej til Havnen. Det er en gammel Tradition, at Hollænderne skal have holdt Blusset i Køge vedlige, hvad der ogsaa synes at fremgaa deraf, at der ingen Steder i Byens Regnskaber findes optaget Udgifter til dets Brændsel og Røgt.

Men rummer saaledes selve Bygningen mere end én Ejendommelighed, er det dog især det Inventar, der findes under dens Hvelvinger, som hæver den højt op i Rækken

Det indre af Sct. Nicolai Kirke i Køge.

Brudstykke fra Kirkens Indre, med enkelte Epitafier.

af danske Kirker. Museumsinspektør Chr. Axel Jensen udtaler, at Køge Kirke er *den* danske Kirke, „som giver os det reneste Indtryk af et Kirkerum fra Reformationen og Renæssancens Tid, den eneste, hvor Helhedsbilledet ikke paa en eller anden Maade brydes af nymodens Enkeltheder“. Og man vil i den finde et usædvanlig rigt Træinventar, der repræsenterer alle 16 og 17 Aarhundreders Stilformer. Det lader sig ikke gøre at fremdrage alt, hvad der er Omtale

værd — det tillader Pladsen ikke —, men her skal først nævnes den Række gotiske Stolestader, der nu har sin Plads i det nordre Sideskib, men sikkert oprindeligt har indtaget Hæderspladserne i Midterskibet. Man ved ikke nøje, fra hvilket Aar de skriver sig, dog maa det være omkring Reformationens Indførelse, men det synes at være den ældste Stolestaderække, der er bevaret herhjemme. De er rigt forsynede med Vaabenskjolde og Bomærker, delvis med Lavsmærker (Skomagerknive, Pungmagerpung, en Bagers Skonrogge) og med enkelte Navnemærker. Det er interessant at lægge Mærke til, at Køgeborgerne fra første Færd af har gennemført en streng Ordning af de Kirkesøgende, Borgmestre og Raad først, saa Købmændene og derefter Haandværkerne. De her nævnte Stolestader er sikkert udført i selve Køge. Fra Fr. II' Tid skriver sig Sangerpulpiturerne paa Siderne af Orglet med de ejendommelige Malerier af Muserne og Sanserne, af den laurbærkronede Orpheus og den graahærdede Kong David. Naar man har valgt saadanne Fremstillinger, har det sin Grund i, at Pulpiturerne brugtes af de syngende Skolepeblinge. Fra Chr. IV' Tid stammer den Række Stolestader (hened 100 Gavle), der fylder Midterskibet og det ene Sideskib, og som ogsaa er enestaaende her i Landet; „i ingen anden Købstadskirke er der bevaret en saa pragtfuld og saa fuldstændig Række af Renæssancestole“. Prædikestolen er kun lidt yngre (fra 1624) med en overordentlig sjælden, høj Lydhimmel i 3 Etager, og med rig Dekoration. Endnu noget yngre er Altertavlen, skaaret 1652, et overdaadigt Arbejde, der skriver sig fra Alterbyggeren Lorentz Jørgensens Værksted i Holbæk. Og saa er Kirken desuden rig paa Epitafier og Gravminder, af hvilke sidste der skal være ca. 140, den ældste Gravsten fra ca. 1300.

KØBSTADEN KØGE, som den ser ud i vore Dage, kan jo vanskelig sammenlignes med den Tids Køge, som vi tidligere har fortalt om. Den lille Købstad ved Køge Bugt har gennem Tiderne været hjemsøgt af forskellige Ulykker; særlig har store Ildebrande lagt store Dele af Byen i Aske. Den har haft Opgangs- og Nedgangsperioder, men at den i dette Aarhundrede har været i Vækst ses af Indbyggerantallet. I Aaret 1777 havde Byen 130 Borgere, 277 Huse og 15 Gader og Stræder samt et stort Torv. I Aaret 1800 havde Byen 1527 Indbyggere, i 1900: 3992, og nu er Tallet steget til 5603. I 1915 bestod Byen af over 50 Gader og Stræder, og Husenes Antal var over 535. I de allersidste Tider er der paa Jorde, der tidligere hørte under „Gammel Køgegaard“, opstaaet et Villakvarter. I den modsatte Ende af Byen er der ligeledes opstaaet et Viilakvarter. Gadenettet er naturligvis udvidet betydeligt og er blevet moderniseret. Hovedfærdselsaaren er Brogade, der munder ud i Torvet og fortsættes mod Nord i Nørregade. En anden Hovedaare gaar mod Vest fra Torvet og hedder Vestergade. Under Købstaden hører Landdistriktet, der hedder „Køge Landsogn“. Vi skal i de følgende Linier fortælle om Byens Institutioner, saavel private som kommunale, og i korte Træk omtale de vigtigste af Byens Foreninger.

Byraadets Medlemmer er: Borgmester, Lærer NIELS KOEFOED; Sagfører A. L. BRUUN; Slagteriarbejder SØREN LAUERSEN; Lærer POUL JØRGENSEN; Slagtermester CHR. DALDORPH; Tømrermester JENS W. BLUME; Forretningsfører NIELS ALBRECHTSEN; Overretssagfører C. OLSEN; Arbejdsmand CHR. POULSEN; Typograf CHR. PETERSEN; Købmand JOH. FURSØE; Chauffør JENS JØRGENSEN; Godsexpeditør L. ENGELSTOFT.

Naar undtages Helsingør og Næstved, er der i ingen anden sjællandsk By bevaret saa mange gamle Bygninger som i Køge. Spredt om i Byen ligger der flere meget smukke og ret karakteristiske Bindingsværksbygninger, der hovedsagelig stammer fra det 17 og 18 Aarhundrede; særlig Vestergade og Kirkestræde er rig paa saadanne Bygninger, der giver Byen et eget hyggeligt og gammeldags Præg. Den fornemste af disse Bygninger er Kirken, som vi tidligere har beskrevet. Vi skal i korte Træk omtale de mest kendte af de øvrige gamle Bygninger. I Kirkestræde staar en af Landets allerældste Bindingsværks-huse; over Døren læses „Anna Anno Dni MDXXVII“. Den er fra Aaret 1527 og er med sine to Fag til Gaden kun lille at se til, men den fortæller os, hvorledes de mere velstillede Borgere i Landets Byer byggede deres Huse for mere end 400 Aar siden. Bygningen blev i 1907 restaureret af Arkitekt C. M. Schmidt, men den er sikkert bevaret i sin oprindelige Skikkelse. Særlig smukt er det høje, stærkt skraanende Tag, der rager langt ud over Muren, hvor det støttes af svære, skaarne Knægte.

I Kirkestræde ligger en anden og maaske nok saa malerisk Bygning, den saakaldte „Smedegaard“, hvis Ydermur truer, ved en mægtig Pukkel, med at falde ud af Bindingsværksrammerne. I denne Del af Bygningen findes ingen Vinduer, og sandsynligvis har den været Magasin eller Kornlade. Hele det øverste Stokværk rager med nogle Stens Bredde ud over det underste Stokværk, og de fremstaaende Tværbjælker har alle barokt udskaaret Træarbejde. Den er sikkert en sent middelalderlig Bygning. Paa Torvet (Nr. 18) laa tidligere den saakaldte „Slagtergaard“, der ogsaa er en sent middelalderlig Bindingsværksbygning. Den har dog maattet vige Pladsen for en ny Bygning, men er senere genrejst i Museumsgaarden.

Af Bygninger fra efter Reformationen kan nævnes Torvet Nr. 7, der antagelig stammer fra Aaret 1550; den er dog med Tiden blevet meget ødelagt. En anden og vel et halvt Hundrede Aar yngre Bygning er „Blikkenslagergaarden“, der ligger i Vestergade Nr. 6. I Nørregade ligger 2 med denne nær beslægtede, men dog noget yngre Gaarde; antagelig fra Aaret 1620. Den ene af disse Gaarde er dog gennem Tiderne blevet saa meget forandret, at kun det øverste Stokværk bærer Vidne om Gaardens høje Alder. De Bygninger, der er opført efter Reformationen, er alle af betydeligt sværere Tømmer end de omtalte ældre Bygninger. Hertil kommer, at Knægtene under Tagskæget i Form og

Udførelse vidner om en mere udviklet Sans for Kunst. Medens Knægtene paa de ældre Bygninger er mere barokke og ofte kun lidt udskaaet, er de paa de senere Bygninger formede som smukke, snoede Søjler, nærmest gotiske Søjler, der kunstfærdigt lukker om Bjælkehovederne.

Køge Købstad hærgedes, som før omtalt, i Aaret 1633 af en mægtig Ildebrand, der lagde mange Huse i Aske. Efter denne Ulykke rejstes der efterhaanden paa Brandtomten andre Bygninger, og blandt disse den ret anselige Gaard i Brogade; den blev bygget af Borgmester Hans Christensen Humble. Noget længere nede i Gaden ligger „Karen Olsdatters Gaard“, der bærer Aarstallet 1635. Brogade Nr. 18 er opført 1634, Gaarden i Store Kirkestræde Nr. 3 er opført 1638, Nyportstræde Nr. 41 er fra 1631 og endelig Brogade Nr. 16, der er opført 1644 og er en meget smuk og statelig Bygning. Alle disse Bygninger, der er opført efter Branden, er af den Type som de ovenfor omtalte ældre Bygninger. Helt afvigende fra disse er Bygningen Brogade Nr. 25, hvis Facade er prydet med en Overdaadighed af udskaarne Knægte og Fyldholter, en Rigdom af Ornamentter, hovedsagelig i stærk brusbarok Stil; antagelig stammer denne Bygning fra Aaret 1639. Fra samme Tid findes ogsaa enkelte grundmurede Bygninger, saaledes den ret anselige Renæssancegaard Torvet Nr. 21, hvor man i nogle Jernankre læser „M. N. K. I. D. 1634“. Apotekerbygningen stammer fra Renæssancetiden og var i sin første Oprindelse prydet med en meget anselig Kvistgavl, der havde svungne Kamme. Bygningen er i den nyere Tid overpudset og stærkt forandret, men under den findes de oprindelige hvælvede Kældere. Foruden de her nævnte Bygninger findes Museumsgaarden og Raadhuset, der begge er meget gamle, men derom skal vi senere berette. Endelig skal vi nævne, at der fra det 18 Aarhundrede ligger flere ret smukke Bygninger i Byen.

Raad-, Ting- og Arresthuset, som det nu tager sig ud, skyldes de sidste Tidens Ombygninger og Restaureringer. Oprindelig er Raadhuset opført omkring Aaret 1550, og Bygningsmaterialerne stammer fra to Huse, som Chr. III skænkede Byens Borgere, for at de kunde benytte Materialerne herfra til det nye Raadhus. Af et kongeligt Gavebrev ses det, at Fr. II i 1570 skænkede Køge By en Grund, der tidligere ejedes af Sorø Kloster. Her, hvor nu Indkørselsporten til Bygaardsstræde ligger, blev den nordlige Ende af Raadhuset opført. Hvorledes Bygningen oprindelig har set ud, vides ikke med Sikkerhed, men muligvis har den haft Taarn, Spir og Kamgavl, thi af nogle gamle Akter fremgaar det, at Raadhuset var en herlig Bygning af gotisk Arkitektur. Ved en Undersøgelse i Aaret 1905 saas det, at Raadhuset har været i 2 Stokværk. Dets Vinduer har været svagt afrundede, nærmest med fladrunde Buer, der var rigt prydet med Murankerhoveder og Kridtstensbaand; ogsaa Gavlene havde disse udprægede Empiredekorationer. Bygningen er opført af Munkesten, hvilket særlig bemærkes paa Bagsiden, der nu er overkalket. Facaden blev i Aaret 1803 overstrøget med Puds og prydes af en lille Frontispice, hvori ses to Relieffer. I Forbindelse med Raadhuset er der i nyere Tid tilbygget et Arresthus samt en Bygning til Politikontorerne. Bag disse Bygninger er Byens Brandvæsen installeret.

AUGUST SONNE, Dommer

f. 5 August 1887 i Lyngby, S. af Forpagter Sonne og Hustru Sophie Caroline Amalie f. Gøttig, ugift. Student (Herlufsholm) 1905, cand. jur. 1911, Sagførerfuldmægtig i København 1911—13, Fuldmægtig ved Kronborg vestre Birk 1913—14, Sekretær i Indenrigsministeriet 1914, Fuldmægtig 1920, konst. Dommer i Bregentved-Gisselfeld Birk 1919—20, konst. Vicepræsident i Invalideforsikringsretten 1923, konst. Præsident for samme 1924, Dommer i Køge Købstad, Vallø Birk og Bjæverskov Herred fra 1925, Formand for Københavns 3 Værgeraadskreds 1921—22, Indenrigsministeriets Tilsynsførende ved Statstidende 1921—25, Formand for Køge Venstrevælgerforening, Udenlandsk Orden S. V. 3'.

VIGGO RITZAU, R., Politimester

f. 10 Maj 1873 i Køge, S. af Justitsraad, Prokurator Ritzau og Hustru Eugenie f. Glad, g. 1904 med Emmy Ritzau. Student (Herlufsholm) 1891, cand. jur. 1898, By- og Herredsfuldmægtig i Ebeltoft 1898, Fuldmægtig ved Randers Amt 1910, Politimester i Køge m. v. 1919.

Køge Bymuseum blev stiftet 1898 og aabnet 1900 i nogle Lokaler paa Elisevej. I en halv Snes Aar havde Museet til Huse her, men flyttede saa til Nørregade til den gamle Fattiggaard kaldet „Spindegaarden“ beliggende Nord for Raadhuset. Spindegaarden er en herlig gammel, og af Størrelse meget anselig Bindingsværksbygning i to Stokværk og med 17 Fag til Gaden. Det øverste Stokværk rager frem over det nederste og bæres af de typiske Knægte. Bygningen stammer antagelig fra Begyndelsen af det 17 Aarhundrede. Oprindeligt var Spindegaarden bygget i to Dele, der dog ikke var opført samtidig, men først senere samlet; hvornaar vides dog ikke med Sikkerhed. Gaarden er en af Byens bedst bevarede gamle Bygninger, og fra Hovedbygningen gaar der en lang Sidefløj, der ogsaa er et af de typiske knægtbyggede Bindingsværkshuse, men kun i et Stokværk. For Enden af denne Længe, parallel med Hovedbygningen er i de senere Tider genrejst den tidligere paa Torvet beliggende „Slagtergaard“. Faa af vore Købstadsmuseer fremviser et saa malerisk middelalderligt Gaardsrum, hvis Bygninger alle stammer fra det 17 Aarhundredes Begyndelse. Museet indeholder, foruden en lille Oldsagssamling, hovedsagelig Samlinger af kulturhistoriske Genstande, saasom Hedebo dragter og Landbosager fra Hedeboegnene; desuden findes en Del Lavssager og Bygningsdele fra Købstaden Køge.

Køge Købstads Skolevæsen bestaar nu af Borgerskolen (før Friskolen) og Tøxens Skole, der er kommunal Realskole. Borgerskolen ligger paa den gamle Byskoles Grund, og den nuværende Bygning er opført 1893 af Arkitekt Martin Borch og udvidet 1915 af Arkitekt C. Sylow. Realskolen kaldet „Tøxens Skole“ er oprettet ved et Legat af Købmand Tøxen og Hustru. Bygningen der ligger i Nørregade, er opført i Aarene 1858—59 og indviet den 4 Februar 1859. I Aaret 1913 blev Skolen udvidet med en ny Bygning opført af Arkitekt C. B. Hagen. Det kommunale Skolevæsen ledes af 2 Overlærere, og ved Skolen er ansat 33 Lærere og Lærerinder.

Af andre Skoler maa nævnes Teknisk Skole, der er stiftet i Aaret 1847, men først fik egen Bygning 1884. Denne ligger i Sct. Gertrudsstræde og er opført af Borger- og Haandværkerforeningen og ledes og administreres af denne. Skolen har i Lighed med andre tekniske Skoler Statsunderstøttelse.

Handelsskolen har ikke egen Bygning, men har til Huse i Borgerskolens Lokaler; den er stiftet af Køge Handelsstandsforening i Slutningen af forrige Aarhundrede. Køge Handelsstandsforening er stiftet 1867.

Folkebiblioteket der rummer over 6000 Bind, har til Huse i Bygaardsstræde, og Bygningen er opført 1918—19 af Arkitekt C. Sylow. Det kan her nævnes, at Køge er den første Købstad her i Landet, der har ladet opføre egen Bygning til Folkebibliotek. I Bygningen findes Udlaanssal, Læsesal og en mindre Avisstue.

Køge Bys Sygehus stammer fra Aaret 1865, da Byen købte en Ejendom beliggende i Fennediget og lod den indrette som „Receptionslokale“. Om noget egentligt Sygehus var der ikke Tale; der kunde kun indlægges Syge med smitsomme Sygdomme, og Lokalet var vist nærmest tiltænkt Havnen og de Skibe, der kom ind med Syge om Bord. Først omkring Aarhundredskiftet blev der Tale om et rigtigt Sygehus, der paabegyndtes i 1902 paa Sygehusvej. Det blev bygget af Arkitekt Martin Borch og havde Plads til 15 Patienter. Som Sygehuslæge ansattes Dr. Borries, der døde 1924. I Aaret 1919 flyttedes det omtalte „Receptionslokale“ til en dertil opført Bygning Syd for Sygehuset. I de sidste Tider er Sygehuset stærkt udvidet — 36 Pladser — saaledes opførtes der i Aaret 1928 en stor Sidefløj og en moderne Operationsstue, og i 1926 fik det Installation af Røntgen og Kvartsllys. I Aar, 1931, er der opført en moderne Vaskeribygning. Tidligere var der ved Sygehuset kun 1 Diakonisse med 2 Piger til Hjælp. Nu er der ansat 1 Oversygeplejerske, 1 Assistent, 4 Elever og 5 Piger. Den

Enoch E. Andersen,
Sygehuslæge.

nuværende Sygehuslæge er ENOCH ELIAS ANDERSEN, der er f. 25 November 1889 i Hjørring, Søn af Missionær J. C. Andersen og Hustru Ane f. Jensen. Student 1908, Kandidat 1916, Hospitaltjeneste i Odense, Hjørring, Nakskov, paa Rigshospitalet, Københavns Amt-sygehus, Frederiksberg, Dronning Louises Børnehospital, Hjemmet for Vanføre i København; ved den danske Ambulance i Polen 1920—21, siden 1924 Sygehuslæge i Køge.

Af kommunale Værker kan nævnes Gasværket, der er anlagt 1868 og ligger mellem Havnen og Jernbanen. Om Værkets Drift i de første Aar vides intet, men i Aaret 1906 blev det forsynet med nye Ovne, og i 1909 blev der opført en ny Bestyrerbolig. I Aaret 1925 havde Værket 1085 Forbrugere. Vandværket er anlagt 1892 med Pumper og Filtrerranstalt beliggende i Landsognet ved Broporten og Vandtaarnet Nord for Byen. Vandforsyningen kommer fra Boringer i Herfølge Sogn paa Klemmenstrup Mark. Elektricitetsværket er anlagt 1896 paa privat Initiativ og er endnu i privat Eje. Det er i de sidste Tider stærkt udvidet. I Aaret 1925 havde det en Produktion paa over 200.000 Kwt.

Køge Postvæsen er oprettet den 20 Juli 1664, og af Postmesterens Bestalling fremgaar det, at der ikke tidligere har været Postvæsen i Byen. Omkring Aar 1711 blev Køge Bipostkontor, og 15 September 1779 blev det Hovedpostkontor. Køges første Postmester var Johan Kohl, død 1676. Det nuværende Posthus er opført 1896—97 og rummer foruden Postkontorerne, Bolig for Postmesteren, der siden 1 November 1921 har været PETER RASMUS PETERSEN, R. af D., f. 16 Februar 1864, som Søn af Portør Rasmus Petersen og Hustru Ane Marie f. Vedel, g. 1894 med Ida Theilgaard, der døde 1920. Ansat ved Postvæsenet 1878, Ekspedient i Kolding 1889, Kontrollør i København 1914, Postmester i Langaa 1916, i Køge siden 1921. Telegrafstationen er underlagt Postvæsenet.

Toldvæsenets Historie afviger ikke synderligt fra de øvrige sjællandske Købstæders og er oprettet paa samme Tid. Toldvæsenet i Køge har sikkert haft Hovedsæde ved Havnen, og de forskellige Byporte og Acciseboder har saa været underlagt dette. Om Toldstedet gennem de sidste Tider savner man imidlertid Oplysninger. Den nuværende Toldforvalter er JENS JENSEN EGEBERG. Foruden de her nævnte, findes der forskellige andre Institutioner i Byen. Vi kan saaledes nævne det ret anselige Svineslagteri, og det tæt herved liggende store Skibsværft, der dog nu ligger stille. Ved Havnen ligger Byens Teaterbygning, der tilhører Haandværker- og Industriforeningen, der er stiftet 1847. Bygningen er opført 1884 og købtes af Foreningen i 1918. Sparekassen for Køge og Omegn er stiftet i Aaret 1836 og har i 1913, paa Hjørnet af Kirkestræde og Torvet, hvor tidligere den gamle Borgmestergaard laa, ladet opføre en, arkitektonisk set, meget smuk Bygning. Den blev bygget af Arkitekt Hagen og blev taget i Brug 1913. Køge Bank er stiftet 1905, og dens Bygning, der er opført af Arkitekt Sylow, ligger i Nørregade. Desuden findes i Køge flere Filialer af forskellige andre Byers Banker, men disse har ikke selvstændige Bygninger. Endelig skal nævnes den Nord for Byen liggende ret store Fabrik, „Dansk Galosche- & Gummifabrik Akts.“ Oprindeligt hørte denne under Højelse Sogn.

Helene Munch,
Bestyrerinde.

Køge Bys Alderdomshjem ligger, som før nævnt, i Kirkestræde; det blev bygget 1907 og taget i Brug 1 Oktober 1908. Bygningen rummer ca. 16 Værelser. Fattiggaarden er opført 1900 og har 25 Pladser; begge disse kommunale Bygninger er opført af Arkitekt C. Sylow. — I Aaret 1856 oprettedes paa privat Initiativ et Børnehjem ved Navn „Køge Asyl og Folkebørnehave“. Oprindeligt blev det drevet ved Bidrag fra Asylforeningens Medlemmer, men senere er det blevet statsanerkendt og nyder nu saavel Stats- som Kommunetilskud. Asyllets Formand er Sognepræsten. En Del af Byens Damer, der er Medlemmer af Foreningen, medvirker ved Undervisningen af Børnene, der optages fra 3-Aars Alderen. Den nuværende Bestyrerinde er

HELENE MUNCH, f. 3 September 1882 paa Færøerne, D. af Lærer Skaalum og Hustru Elisabeth f. Nichlason, g. 1908 med Lærer Herman Munch, død 1919. Bestyrerinde for Asylet siden 1928. — I Kirkestræde ligger Fr. Guldbergs Børnehøve, der paabegyndtes 1912 og senere er udvidet samt statsanerkendt.

ANNA K. PETERSEN, Distriktsjordemoder MARIANE JEPPESEN, Distriktsjordemoder

f. 21 Februar 1887 i Havnelev, D. af Landmand Johan Nielsen og Hustru Marie f. Andersen, g. 1911 med Aage Petersen, død 1912. Dimit. fra Jordmoderskolen 1915, Distriktsjordemoder i Sæby ved Roskilde 1915—23, s. da ved Ølsemagle, Højelse og Ejby Sogne, Revisor i Kbhvns. Amts Jordemoderf.

f. 1 Maj 1855 i Store Hedinge, D. af Husmand Peter Andersen og Hustru Sidsel f. Petersen, g. 1876 med Chr. Jeppesen. Dimit. fra Jordmoderskolen 1881, praktiserende Jordemoder i Køge 1881, Distriktsjordem. 1888, ophørte at praktisere 1927.

Af Stiftelser og Foreninger kan nævnes „Det borgerlige Velgørenhedsselskabs Stiftelse“, der er oprettet 1839. Dets Bygning ligger i Nørregade og Ahlgade og er udvidet i 1896 og 1905 saaledes, at det nu rummer ca. 30 delvis Friboliger. Stiftelsens Formue angives til over 150.000 Kr. En anden og meget ældre Stiftelse er „Steens Boder“, der vistnok er oprettet i 1523 af daværende Raadmand Steen. Stiftelsens Bygninger laa ved Klosterkirkegaardsmuren ved Vestergade. I Aaret 1579 skænkede Fr. II Stiftelsen Kron-tiender af Magleby Sogn i Stevns Herred, og i 1857 blev de oprindelige Bygninger ned-revet, og den nuværende Bygning paa Fennediget opførtes. Stiftelsen, der har Plads til 12 gamle og trængende Ægtefolk, staar under Byraadets Styre. „Alexandrastiftelsen“ er opført i Aaret 1879 af Borger- og Haandværkerforeningen, af en særlig Afdeling inden-for denne: „Alexandraforeningen“. I 1897 blev den udvidet saaledes, at der nu er 20 Lejligheder, hvoraf de fleste er Friboliger for trængende Medlemmer af Foreningen. „Aldershvile“ ligger paa Dyrelundsvej og er en, i 1912 oprettet, selvejende Stiftelse, der rummer 8 Boliger. Endelig skal nævnes „2 April-Foreningen“, der er stiftet 1876. For-eningen ejer 2 Bygninger, en paa Tværvej med 14 Lejligheder og en i Nyportstræde med 13 Lejligheder; det er Meningen at disse Lejligheder med Tiden skal blive Friboliger.

Foruden de her nævnte findes et stort Antal andre Foreninger i Køge af saavel sel-skabelig, faglig som filantropisk Art, men det vil føre for vidt her at komme nærmere ind paa disse.

Køge Havn er meget gammel, allerede i Aaret 1411 hører man den omtale. Der var naturligvis ikke Tale om en Havn med Moler og Bolværker, men kun en naturlig Havn, der var forbedret med noget „Pæleværk“. At der allerede da har været en ikke ringe Sejlads paa Køge ses af, at man i 1440erne paabegyndte en Udvidelse af Havnen, der havde en efter Datidens Forhold ret anselig Dybde. Tiderne skiftede, og ogsaa i Køge kom en Nedgangsperiode som nedsatte Sejladsen, Havnen forfaldt mere og mere, og omkring Begyndelsen af det 18 Aarhundrede var den delvis tilsandet og ødelagt. I Aaret 1731 meddeltes det, at der i Køge Havn kun kunde ligge Skibe paa 3 Fods Dybde, hvor tidligere de største kunde gaa ind. Det var først ved Begyndelsen af det 19 Aar-hundrede, at Forbedringerne begyndte. De første Arbejder i den Retning paabegyndtes omkring 1830 og fortsattes med Mellemrum. Vi kan saaledes nævne Udvidelser i 1870 og 1890 ved Erhvervelse af et ca. 4 ha stort Areal af Gammel Køgegaards Jorde; de sidste Udvidelser er foretaget 1918, og det samlede Havneareal udgør nu ca. 21 ha. Sten-molen har en Længde paa over 400 m, og Bolværkerne over 1000 m. I Aaret 1915 var 17 Sejlskibe, 11 Motorskibe og over 100 Baade hjemmehørende i Køge. Havnen bestyres af et Havneudvalg, og Havneingeniør er Ingeniør TEILMANN-CHRISTENSEN.

Køge fik sin første Jernbaneforbindelse i Aaret 1870, ved Anlæggelsen af den syd-sjællandske Bane. Ved Lov af 1 Maj 1875 blev der givet Koncession paa den private „Østsjællandske Jernbane“, Køge—Fakse; den aabnedes dog først 1879. Køge—Ringsted Banen anlagdes i Aaret 1914 og aabnede for Driften 1917. Den blev anlagt ifølge Lov af 27 Maj 1908, medens Bevillingen først synes udstedt 1914.

BERNHARDT DAMSTEDT, Kirkebetjent

f. 21 November 1885 i Roholte, S. af Carl D. og Hustru Anna f. Jensen g. 1914 med Olga Larsen. Kirkebetjent v. Sct. Nicolai Kirke siden 1921.

INGRID MARGR. WANDALL, Jordemoder

f. 28 Januar 1899 i Randers, D. af Guldsmed Karsten Christensen og Hustru Tercha f. Saelberg, g. 1918. Dimmitteret 1928, praktiserende Jordemoder i Køge siden 1930.

PETER JØRGEN PETERSEN, Arrestforvarer

f. 15 November 1891 i Herstedvester, S. af Arbejdsmand Andreas P. og Hustru Ane Marie f. Petersen, g. 1915. Fængselsbetjent ved Vridsløselille og ved Fangekolonien i Jylland, Arrestforvarer i Køge siden 1928.

RAMSØ HERRED

Ramsø Herred er Amtets sydligste og næstmindste Herred. Dets Areal er paa 16.848 ha. Heraf er de 350 ha Søer og Moser og 1.790 ha Skov. Af Skov ligger de 1.285 ha i Brorup Sogn. 150 ha i Nørre-Dalby, 127 ha i Kimmerslev, 98 ha i Ejby og 80 ha i Højelse Sogn. Sø- og Mosearealet fordeles saaledes: Ejby Sogn 75 ha (Moser og Tørvegrave), Højelse 42 ha, Kimmerslev (med Kimmerslev Sø) 40 ha, Syv 37 ha (mest Tørvemoser), Gadstrup 35 ha (mest Tørvemoser), Borup (med Borup Sø) 35 ha, Dalby (med Dalby Sø) 24 ha (16 ha Tørvemoser), Daastrup 16 ha, Rorup 12 ha, Ørsted 4 ha, Ølsemagle Sogn har ligeledes kun 4 ha, men desuden ret store Arealer Eng.

Herredet grænser til Tune-, Sømme-, Volborg-, Ringsted- og Bjæverskov Herreder. Skensved Aa er paa en lang Strækning Grænseskel mod Tune Herred og Køge Aa mod Bjæverskov Herred. Endelig støder det ud til Køge Bugt. Jordene er i den sydlige Del gode og frugtbare, jævne og lavtliggende, i den vestlige Del sandede. Nord for Køge strækker sig det skønne Bakkedrag „Køge Aas“.

I Middelalderen hørte Herredet til Sjællands Medelsyssel, blev 1660 underlagt gammel Roskilde Amt. Dets ældste Betegnelse kendes fra Aaret 1231 „Ramsyohæreth“.

Der er fundet Bopladser fra den ældste Stenalder, men i den yngre Stenalder har Beboelsen været langt tættere, fra den Tid er bevaret en lang Række meget anelige Stengrave i Herredets nordvestlige Del. Desuden findes i Herredet en Del Gravhøje fra Bronzealderen. De fleste Fortidsminder er dog fra Jernalderen.

Herredet danner eet Provsti med Tune Herred, og har foruden Købstaden Køge følgende Sogne: Køge Landdistrikts mindre Del, Rorup, Gadstrup, Ørsted, Syv, Daastrup, Borup, Kimmerslev, Ejby, Nørre-Dalby, Højelse og Ølsemagle.

Rorup, Gadstrup, Syv, Ørsted og Daastrup Sogne har Tingsted i Roskilde, hører under Roskilde Rets- og Politikreds, Roskilde Amtstuedistrikt, Roskilde Lægekreds, Køge Skattekreds og Volborg og Ramsø Herreders Skyldkreds, Amtets 5 Folketingskreds. Borup og Kimmerslev Sogne har Tingsted i Ringsted, hører under Ringsted Rets- og Politikreds, men ellers under de ovennævnte Kredse. Ejby og Nørre-Dalby Sogne har Tingsted i Køge og hører under Køge Rets- og Politikreds samt under Køge Skatte- og Skyldkreds, men ellers under de ovennævnte Kredse. Højelse Sogn har Tingsted i Køge og hører under de samme Kredse som Ejby Sogn dog undtagen Folketingskredsen som her er Amtets 4 Kreds. Ølsemagle Sogn har Tingsted i Roskilde, hører under samme Kredse som Borup Sogn, dog under Køge Skatte- og Skyldkreds samt Amtets 4 Folketingskreds.

Litt.: Trap, Danmark.

KØGE LANDDISTRIKT ELLER KØGE LANDSOGN er forenet med Købstaden Køge. Distriktet omfatter en mindre nordlig Del af Ramsø Herred, hvori Hovedgaarden Gammel Køgegaard ligger, en større sydlig Del, i Bjæverskov Herred i Præstø Amt, her ligger Gammel Køge, Sønder Køge samt Vasebækgaard m. m. — Distriktet har sit eget Distriktsraad, bestaaende af 5 Medlemmer, men hører ellers under Købstadens kommunale Væsener; Formand er Maskinarbejder H. HANSEN, de øvrige Medlemmer er: Arbejdsmand J. HANSEN, Brødkusk H. JENSEN, JENS JØRGENSEN, Fabrikant ØRUM HANSEN, Sognefoged er Smedemester P. HANSEN, Distriktet ha ca. 970 Indbyggere.

Gammel Køgegaard nævnes 1428 og 1437, og i Slutningen af det 15 Aarhundrede beboedes den af Rigskansler Evert Grubbe, man hører i det følgende Aarhundrede ikke stort til Gaarden, omkring 1560 nævnes Jens Bille til Gammel Køgegaard, han døde 1575 og hans Datter Jomfru Lisbeth Bille, til Nørre-Gammel Køgegaard, arver Gaarden. Hvorledes denne ældgamle Gaards første Bygninger var vides ikke, thi da Jomfru Lisbeth i Aaret 1575 kommer i Besiddelse af Gaarden lader hun de gamle Bygninger nedrive og lader i Aaret 1606 opføre en ny Hovedbygning af Ege-Bindingsværk, Dele af denne Bygning stod helt op til Midten af det 19 Aarhundrede, da de maatte falde for nye Mure, lignende opført, men Grundmur; Jomfru Lisbeth døde 1633, og Gaarden overgik til Søsteren Jomfru Birgitte, død 1635; af hendes Arvinger udkøbte Falk Gøye sine Medarvinger og solgte faa Aar efter Gammel Køgegaard til Rigsraad Christen Skeel, død 1659, i de Aar denne havde Gammel Køgegaard, forøgede han dens Tilliggende med ret betydelige Jorde; efter hans Død arvede Datteren Birgitte Skeel Gaarden, hun var gift med Chr. Barnekow til Vidskølle, senere gift med Chr. Parsberg til Frydendal, død 1671, hvorefter hun solgte Gaarden til Otto Krabbe til Holmegaard, men købte Aaret efter Gaarden tilbage igen, hun døde 1699, og hendes Søn Kjeld Barnekow døde 1700. Hans Enke, Margrethe Ascheberg, solgte den i 1724 til Svigersønnen, Greve J. A. Meyerfeldt, død 1749; i hans Slægt forblev Gammel Køgegaard til 1775, da den solgtes til Rasmus Carlsen Lange, død 1789, i de Aar han sad paa Gaarden forøgede han dens Tilliggende betydeligt, hans Enke besad Gaarden til sin Død 1808, hun lod i Aaret 1791 den gamle Hovedbygning erstatte af den nuværende røde Murstensbygning, 1802 overtog hendes Søn Christian Rasmus Carlsen Styrelsen af Gaarden, han adledes 1817, døde 1818, hans Enke besad Gaarden til 1833, hvorefter hun overlod den til Sønnen Hans Rasmussen Carlsen, der 1845 oprettede Stamhuset Gammel Køgegaard, han døde 1887, og hans Datter Emmy Carlsen ejede da Stamhuset til sin Død 1912; ifølge hendes Testamente af 21 Decbr. 1901 overgik Stamhuset til en Legatstiftelse, hvis Fundats blev konfirmeret 3 August 1913.

Paa Køge Aas indrettedes 1853 en Begravelse for Familien Carlsen, indviet 1853 af N. F. S. Grundtvig, der var gift med Anna Marie Carlsen, død 1854; Grundtvig er jordet her den 11 September 1872. I Gammel Køgegaards Nærhed blev den 11 Maj 1876 afsløret en Mindestøtte for de tre Carlsen'er, Støtten er rejst af Gaardmænd, Husmænd og Forpagtere. 1913 rejstes ligeledes et Mindesmærke paa Aasen over Emmy Carlsen.

RORUP SOGN danner èen Kommune med Glim Sogn i Sømme Herred, grænser til dette samt til Syv og Daastrup Sogne, tillige til Allerslev og Ousted Sogne i Volborg Herred. Dets samlede Jordareal udgør ikke mere end 566 ha og det er saaledes Herredets mindste Sogn. Indbyggerantallet var i Aaret 1800: 182, i Aaret 1900: 250, i Aaret 1915: 241, ved sidste Folketælling 837.

I Sognet ligger Byerne Rorup, med Kirke, Præstegaard og Vandværk, Højby med Skole og Brugsforening og Vandværk, Ny-Højby, ogsaa kaldet Aavang, er dog kun en Samling Huse ved Lejre Aa.

I Sognet ligger tæt ved Højby to ret anselige Gravhøje, der menes at have ligget flere Høje samt nogle Langdysser, men der findes nu kun sparsomme Rester tilbage.

Højby Skole med Elever og Lærer.

Staden Høgekjøbing menes at have ligget i Rorup Sogn, men man kan ikke med Sikkerhed paa-vise Stedet, da der ikke er fundet Spor af denne By, der paa Valdemarernes Tid nævnes som en anselig Køb-stad.

Rorup Kirke var op-rindelig en lille beskeden Bygning fra den romanske Tid. Først langt hen i Mid-delalderen blev den ombyg-get og udvidet. Den fik Taarn og Vaabenhuis, og Skibet forlængedes. At dette er sket samtidig, ses deraf, at der

er anvendt samme Bygningsmaade og Stenarter, medens den første Bygning var af Kam-pesten. I Kirkens Indre ses et Krucifiks fra den katolske Tid, Altertavlen er i udpræget Højrenæssancestil, Prædikestolen er Barok og Døbefonten af Kalksten antagelig fra romansk Tid.

Sogneraadet bestaar af: Gaardejer P. J. NIELSEN, Formand; Snedkermester N. E. NIELSEN, Næstformand; Gaardejer L. P. ANDERSEN; Banearbejder H. JENSEN; Gaardejer N. P. NIELSEN; Gaardejer CHR. JENSEN. Hjelpekassens Formand er Gaardejer J. CHRIS-TENSEN. Værgeraadets Formand, Sognepræst I. K. MADSEN. Sognefoged for Rorup Sogn er Gaardejer OLE OLSEN, for Glim Sogn Gaardejer A. RASMUSSEN.

Skolen ligger i Højby, den er opført 1876 paa den tidligere Skoles Plads. Den ældste Lærer, vi kender Navnet paa, var K. Dahl, der var Lærer fra 1866—1905, da han af-løstes af den nuværende Lærer NIELS PEDER PEDERSEN, f. 13 Januar 1876 i Hallelev, S. af Gaardejer Anders P. og Hustru Stine, f. Hansen, g. 1903 med Anne Marie Hansigne Jensen. Dimitteret 1900 fra Johnstrup, Lærer paa Jyderup Realskole 1900, Andenlærer ved Vemmelev Skole 1902—05, kaldet som Enelærer til Højby Skole 1905, Kirkesanger ved Rorup Kirke 1905—25. — Brugsforeningen for Højby og Omegn er stiftet 1891 og aabnede samme Aar Handel i en Bindingsværksbygning, opført med det Formaal for Øje. I 1925 blev Huset udvidet og ombygget og Trimpelen blev pudset over med Cement, saa Bindingsværket skjultes. Udvidelsen omfattede hovedsagelig Bolig til Uddeleren. Da For-eningen blev stiftet, var det Tanken, at Øm By skulde være med, men den stiftede sin egen Brugsforening. — Højby Foreningens nuværende Formand er Tømrer H. P. LARSEN i Lejre. Medlemantallet er ca. 200. Uddeler siden 1916, HERMANN NIELS D. NIELSEN, f. 5 Oktober 1889 i Øm, Søn af Husejer Peder N. og Hustru Anna f. Andersen, g. 1916 med Agnes Larsen.

ØRSTED-DAASTRUP SOGNE danner een Kommune, med det sidste som Anneks. Ørsted Sogn grænser til Gadstrup, Syv, Ejby og Daastrup Sogne, samt til Skensved og Havdrup Sogne i Tune Herred. Dets Areal er 1131 ha, heraf 8 ha Skov og 5 ha Moser og Vandareal. Jordene er jævne og sine Steder ret højtliggende. Det højeste Punkt er Tinghøj, 56 m, paa Bakkedraget ved Ørsted Mølle. Der er vid Udsigt, man kan se 25 Kirker. Indbyggerantallet var i 1800: 343; i 1900: 603. Kommunens samlede Indbygger-antal er nu 1431.

I Ørsted Sogn ligger Byerne Ørsted med Kirke, Præstegaard, Skole, Forsamlingshus, Brugsforening; Hønske med Skole, dens Huse og Gaarde ligger meget spredte. Ørsted

Holme og Ørsted Hestehave, der kun er Samlinger af Huse.

Ørsted Fattiggaard er oprettet 1867 og i 1917 tildels omdannet til Alderdomshjem for Ørsted, Daastrup, Gadstrup, Syv, Dalby og Ejby Sogne. Større Gaarde: Risbyholm og Ørstedgaard.

Daastrup Sogn grænser til Hovedsognet samt til Rorup, Syv og Borup Sogne og til Ousted Sogn i Volborg Herred, hvorfra det adskilles ved Lejre Aa. Dets Areal er 1450 ha. Heraf optages 40 ha af Kloster- og Birkede Skov, sidstnævnte er en Del af Magleskov i Borup Sogn. Moser og andet Vandareal 17 ha. Jordene er højtliggende og meget sandede. Højeste Punkt: 58 m. Indbyggerantallet var i 1800: 400; i 1900: 775.

Byerne Daastrup med Kirke, Skole, Forskole, Forsamlingshus og Missionshus; Assenløse; Søster-Svendstrup; Birkede, med Skole; Truelstrup; Radehuse og Blaamosehuse.

Baade Ørsted og Daastrup Sogne har Tingsted i Roskilde, hører under denne Bys Rets- og Politikreds, Amtstuedistrikt og Lægekreds, men under Køge Skattekreds, Volborg og Ramsø Herreders Skyldkreds og Amtets 5 Folketingskreds.

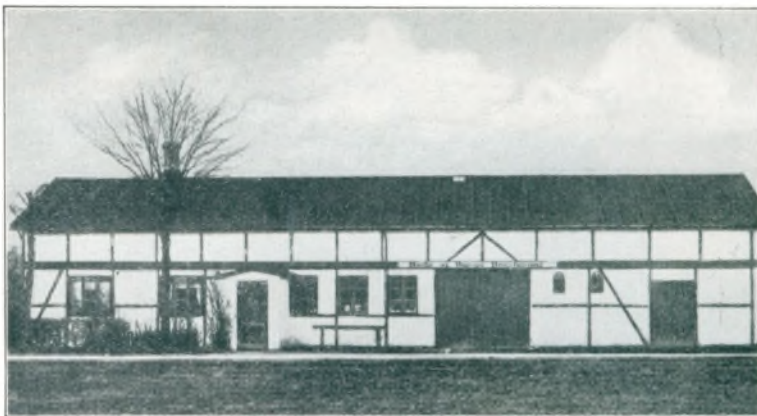
Sogneraadet bestaar af Gaardejer P. ANDERSEN, Formand; Gaardejer P. JENSEN; Uddeler P. SØRENSEN; Lærer H. HANSEN; Handelsmand H. P. CHRISTENSEN; Arbejdsmand H. HANSEN; Gaardejer O. CHRISTENSEN. Hjælpekassens Formand er Gaardejer J. P. MINDEGAARD. Værgeraadets Formand er Lærer J. HAGELSKJÆR. Sognepræst er Provst C. VARMING. Sognefoged er for Ørsted: Gaardejer OLE PEDERSEN; for Daastrup: Gaardejer K. NIELSEN.

I Ørsted Sogn er endnu enkelte Oldtidsminder bevarede, saaledes „Tinghøj“, en Gravhøj. Det menes, at Herredstinget blev holdt her. I Risbyholms Park ligger en lille Høj og tæt ved Hønske en delvis ødelagt Langdysse. I Annekssognet er der flere Oldtidsminder, men en stor Del er efterhaanden bleven ødelagt. Der har ligget en hel Række Høje og Dysser i dets sydlige Del, men kun tre Langdysser er fredede. I 1887 blev en stor Langdysse i Birkede Skov sløjftet, man greb saa endelig ind og fredede de vigtigste af dem, der var tilbage.

I Slutningen af det 18 Aarhundrede bestod Ørsted Sogn af Byen Ørsted, „Ørstæthæ“, med 17 Gaarde, 29 Huse og 6 Boelsteder, og Hønske, „Hienskye“ med 1 Hus. I 1920 talte Sognet 34 Gaarde og 81 Huse.

Daastrup Sogn havde i det 18 Aarhundrede Byerne: Daastrup, „Dostrop“, med 5 Gaarde og 6 Huse; Assenløse, hvis Navn har skiftet hyppigt, snart „Assingløse“, snart „Asløse“ og tidligst „Asundløs“, med 12 Gaarde og 16 Huse; Søster-Svendstrup, med 5 Gaarde og 7 Huse; Birkede, med 6 Gaarde og 7 Huse, og Truelstrup, „Truulstorp“, med 3 Gaarde og 4 Huse. — Sognene var før 1555 adskilte, men blev da ved et Klemmebrev lagt sammen.

Ørsted Kirke er en romansk Kridtstenskirke, i gotisk Tid ombygget og forsynet med Taarn. Den har nogle romanske Kalkmalerier, der blev restaureret i 1895. Altertavlen er malet af A. Dorph. Prædikestolen er Renæssance, forarbejdet i Roskilde. Der er enkelte barokke Stolestader, og i Skibet hænger et Krucifiks af sengotisk Oprindelse. Tillige findes et Epitafium over C. Chr. Schumacher, død 1736, og Hustru Kirstine Katharine, født

Højby og Omegns Brugsforening.

Leegard, død 1754. I tidligere Tid har der været Begravelse under Taarnet, hvor ogsaa de nævnte hvilede. I Kirken staar Ligsten over Præsterne Hans Olsen, død 1614, Hagen Lang, død 1619, og Ole Levyn, død 1796.

Daastrup Kirke er opført i romansk Stil, bygget af Kampesten, Kridtsten og Fraadsten. Efter Materialet at dømme maa den være betydelig ældre end Ørsted Kirke. Alleerede i Middelalderen er den bleven ombygget og Koret nedbrudt for at give Plads til Udvidelse af Skibet. Det nye Kor er bygget i Skibets fulde Bredde, og sandsynligvis er Hvælvingerne indbygget paa samme Tid. Taarnet er antagelig først rejst i 1450, dette og Vaabehuset er af Munkesten. Der er ikke noget særlig bemærkelsesværdigt ved Kirkens Indre. Altertavlen har et nyt Billede, malet af A. Thomsen, „Mariæ Bebudelse“. Prædikestolen er fra Begyndelsen af det 17 Aarhundrede. Døbefonten er af Granit og romansk. Klokkeren er fra 1467. — Baade Ørsted og Daastrup Kirke er selvejende. Sognene har fra 1792 — 1897 kun haft tre Præster, nemlig: C. J. Ørsløff, død 1846; J. H. Rosenkilde 1846 — 67, død 1868; G. H. Lützhøft 1867—97, død 1903. Nuværende Sognepræst er Provst C. VARMING.

I Birkede By skal have ligget en Gaard, kaldet „Birke Hovedgaard“, som tilhørte Sct. Clara Kloster i Roskilde. I Ørsted Sogn ligger Hovedgaarden „Risbyholm“, der er af nyere Oprindelse. Den er oprettet, ifølge kongelig Bevilling af 1722, af Peder Benzon til Aggersvold og er sammenlagt af Gaarde i Riisby og Hønske. I 1737, efter P. Benzons Død, solgtes Gaarden ved Auktion til Oberst Schumachers Enke, Fru Kirstine Katharine Leegard. I den Schumacherske Slægts Besiddelse forblev den til 1784, da den tilskødedes Generalkommissær Johan Brown for 60.000 Rdl. 1788 sælges den til D. Brown, Guvernør i Tranquebar, han sælger en stor Del af Godset til Amtsforvalter Jakob Rosted, heriblandt Jersie og Solrød Kirker. En anden Del sælges til Jørgen Qvistgaard til Vibygaard, heriblandt Daastrup Kirke. Endelig sælger Brown senere Godset i Kagstrup og Kagstrup Kirke til Rasmus Carlsen paa Gammel Køgegaard. Selve Hovedgaarden solgtes 1789 til Forvalteren paa Gaarden, L. Larsen. Den kaldtes indtil 1874 „Benzonseje“, men da Harald Holme købte Gaarden, gav hans Hustru, en Datter af den tidligere Ejer, P. A. Hebert, Gaarden sit nuværende Navn, „Risbyholm“. I de senere Tider har den ofte skiftet Ejer.

Skolen i Ørsted er fra 1845, ombygget i 1927. Den første Lærer, vi kender Navnet paa, var Chr. Andreas Pedersen, 1843—71. Han efterfulgtes, af Lauritz Fr. Larsen til 1881. Derpaa C. A. Duus til 1886, C. A. M. Petersen til 1893 og Carl Fr. Nielsen til 1927. Siden 1 Juni 1927 har H. E. ANDERSEN været Enelærer.

Skolen i Daastrup opførtes 1859, med J. C. Schrøder som Lærer. Han fratraadte 1887 og efterfulgtes af C. A. Duus, som døde 1891. Derpaa Johan Hansen-Petersen, som fratraadte 1923, da den nuværende Lærer J. HAGELSKJÆR blev ansat som Førstelærer. I 1879 opførtes Forskolen, og Lærereembedet forandredes fra Enelærer- til Førstelærereembede.

Skolen i Birkede er bygget i 1914 og taget i Brug 1 Januar 1915. Siden dens Oprettelse har HANS HANSEN været Enelærer.

Ørsted Brugsforening er stiftet 1881 og begyndte i nogle lejede Lokaler. 1892 købte Foreningen Peter Niensens Ejendom for 2600 Kr., og efter nogen Ombygning flyttedes Udleveringen hertil og havde til Huse her til 1906, da den nuværende Bygning rejstes paa Tomten af den gamle. Saavel Formandsposten som Uddelerhvervet har været paa mange Hænder, vi skal her blot nævne den første Uddeler, Peder Nielsen, der gjorde et stort Arbejde for Foreningen, og den nuværende Uddeler, PEDER SØRENSEN, der har været ansat siden 21 Marts 1915.

GADSTRUP OG SYV SOGNE danner een Kommune, med sidstnævnte Sogn som Anneks. Gadstrup Sogn grænser til Annekssognet og til Ørsted Sogn, til Snoldelev Sogn i Tune Herred og til Vor Frue og Glim Sogne i Sømme Herred. Dets Areal er 1368 ha. Jordene er jævne og højtliggende. I Sognets Midte spreder store Moser og Engdrag

sig over den udtørrede Sø „Ramsø“. 40 ha er Moser og Vandareal. Indbyggerantallet var i 1800: 390, i 1900: 624. Kommunens samlede Indbyggerantal er nu 2137.

I Gadstrup Sogn ligger Byerne: Gadstrup, med Kirke, Præstegaard, Skole, Forskole, Andelsmejeri, Jernbanestation med Post- og Telegrafstation; Brordrup, der tidligere hørte til Vor Frue Sogn i Sømme Herred; Ramsøgaarde; Ramsømagle og Ramsølille.

Syv Sogn grænser til Hovedsognet, Ørsted, Daastrup, Rorup Sogne og til Glim Sogn i Sømme Herred. Dets Areal er 1571 ha. Jordene er i Sognets Midte temmelig højtliggende. Der er 13 ha Skov. Nord for Syv strækker sig et Mosedrag. 35 ha er Moser og Vandareal. Indbyggerantallet var i 1800: 445, i 1900: 855 og i 1915: 1160.

I Syv Sogn ligger Byerne: Syv, der deles i Kirke-Syv, med Kirke, og Øster-Syv; Viby, med Jernbanestation, Posthus og Telegraf, Skole, Forskole, Andelsmejeri, Mølle, Bageri, Maskinfabrik m. m.; Øm og Syv Holme, der dog kun er Samlinger af Huse. Af større Gaarde findes Hovedgaarden Viby, Syvgaarden, Skovsbogaard, Klostergaard.

Kommunen har Tingsted i Roskilde, hører under Roskilde Rets- og Politikreds, Amtstuedistrikt og Lægekreds, men Køge Skattekreds, Volborg og Ramsø Herreders Skyldkreds og Amtets 5 Folketingskreds.

Sogneraadet bestaar af: Forpagter H. JEPPESEN, Formand; Gaardejer K. HANSEN, Næstformand; Ekviperingshandler J. PETERSEN; Banenæstformand N. P. JENSEN; Smedemester J. JACOBSEN; Gaardejer A. P. ANDERSEN; Parcellist E. STEFFENSEN; Trafikassistent J. JØRGENSEN; Købmand CHR. KNUDSEN. Hjælpekassens Formand er Arbejdsmand O. PEDERSEN. Værgeraadets Formand er Trafikassistent J. JØRGENSEN. Sognefogeder er Gaardejer L. P. LARSEN, Gadstrup Sogn og Gaardejer N. NIELSEN, Syv Sogn. Sognepræst er VILHELM HANSEN.

Der er endnu enkelte Gravhøje bevarede, saaledes en stor Høj Syd for Gadstrup og en velbevaret Høj tæt Vest for Ramsømagle. Der har tidligere ligget mange Høje spredt i Sognet, men der er nu kun faa tilbage. Paa Øm Mark i Syv Sogn findes en Høj med en af Landets bedst bevarede Jættestuer, bygget af mægtige Kampesten, saavel Tag som Sider. Kammeret er over 7 Meter langt og næsten mandshøjt. Rundt om denne Høj har der ligget flere lignende Jættestuer. I Sognets sydlige Del er der en Langdysse i Tilslutning til Stengravene i Daastrup Sogn. Der har været flere, men de er forlængst sløjfede. Omkring Kirke- og Øster-Syv har der ligget flere Gravhøje, endnu er der enkelte tilbage.

Der knytter sig det Sagn til Ramsømagle, „Ramsø“, at Absalon og Valdemar, efter det blodige Gilde i Roskilde, fandt Tilflugt i en Gaard her, hvorfra de senere undveg til Fjenneslev.

I Slutningen af det 18 Aarhundrede bestod Gadstrup Sogn af Byerne: Gadstrup, med 5 Gaarde og 6 Huse; Ramsømagle, „Ramsømaglæ“, 1314 „Ramsømaglæ“, med 11 Gaarde og 9 Huse; Ramsølille, 1434 „Ramsøyllæ“, med 8 Gaarde og 5 Huse; Ramsøgaarde, „Ramsøgardh“, med 3 Gaarde og 4 Huse; Broderup, 1250 „Brithorp“, med 10 Gaarde og 8 Huse. I Begyndelsen af dette Aarhundrede havde Sognet 165 Gaarde og Huse – Ramsøgaard var i 1379 i Væbneren Johannes Olavies Eje, han skrev sig „til de Ramsø“. 1662 tilskødede Adelsmanden Fr. v. Arenstorff Gaarden Morten Espensen, Borgmester i Køge. I Syv Sogn laa en meget gammel Enestegaard, „Ingelslund“, i 1668 nævnt som Ingvordslunds Eeniste Gaard, alle Spor af den er længst forsvundne.

Gadstrup Kirke er en af Sjællands Stifts-Landsbykirker. Den kan føres tilbage til Absalons Tid. Det nævnes i 1176, at Absalon skænkede Kirken til Vor Frue Kloster i Roskilde. Af den ældste Kirkebygning er der kun en ganske lille Murdel af Kridtsten tilbage i Nord, samt en oprindelig rundbuet Dørnische. I Slutningen af Middelalderen blev Kirken ombygget og udvidet, saa Skibet fik sit nuværende Omfang, og det lave Taarn blev bygget til. Vaabenhus og Sakristi er fra samme Periode. Byggematerialet hovedsagelig Kridtsten, men der er ogsaa anvendt Munkesten. 1874 blev Sakristiet brudt ned. 1866—69

Viby Skole.

blev det Indre restaureret. 1874 restaureredes Taarn og Taarntrappehus. Altertavle og Prædikestol er udført i Roskilde i Højrenæssancestil. Tavlens Maleri er fra 1858 og forestiller „Den kanaanæiske Kvinde“. Der findes et sengotisk Relief „Gud Fader og den korsfæstede Søn“.

Den ene Klokke er fra 1504. I Kirken findes en Ligsten over Præsten Fr. Ludvigsen Munthe, død 1676, og et Epitafium over Præsten Jørgen Larsen Widbye,

død 1742. Kirken i Syv er ikke slet saa gammel som den i Gadstrup, men dog meget gammel. Den oprindelige Kirke blev bygget i Slutningen af det 12 Aarhundrede, hvilket enkelte Dele af Kampe- og Kridtsten vidner om. I den gotiske Periode blev den forandret, og det middelalderlige Præg forsvandt, dels ved Skibets Forlængelse, dels ved Taarnets Tilbyggelse. Byggematerialet er Kridtsten og Munkesten, hovedsagelig det sidste. Den ældste af Klokkerne er støbt 1515. Alterbordspanel og Altertavle er i Højrenæssancestil og Prædikestolen er ligeledes Renæssance. Paa nogle af Stolestaderne ses et indskaaret Vaaben „Emmeke Sparre 1586“. Under Kirkegulvet hviler Peder Olufsen, død 1685. Paa Kirkegaarden findes Gravstene over Ejere af Vibygaard, nemlig P. Qvistgaard, død 1831, og J. D. Chr. Schmidt, død 1883.

Gadstrup Skole skriver sig fra 1770, før den Tid synes der ikke at have været Skole i Sognet. I 1902 blev den udvidet med en Forskole og i 1914 lod Kommunen den nuværende Skolebygning opføre. Den har 5 Klasser med Førstelærer, Andenlærer og Forskolelærerinde. Fra 1777 til 1902 var den 2-klasset, i 1902 4-klasset og i 1915 5-klasset. Den ældste Lærer vi kender Navn paa er S. J. E. Fogt. Nuværende Førstelærer er G. JØRGENSEN.

Skolen i Syv Sogn, i Viby Stationsby, er opført 1914 og er en rød Murstensbygning i tre Fløje med Klasseværelse, Gymnastiksal og Boliger for Førstelærer og Andenlærer. I 1902 fik den Forskole, og i 1914 blev den 5-klasset. Det vides ikke med Sikkerhed, naar Skolen i Viby begyndte, men det ligger nær at antage, at det ikke var ret længe efter Gadstrup Skolen.

I 1914 oprettedes en teknisk Skole, der de første Aar havde til Huse i Afholdsforeningens Ejendom. I 1916 byggede den eget Hus paa en Grund skænket af Gaardejer Hansen og efter Tegning af Arkitekt Møller, Roskilde.

I 1922 oprettede en Kreds af Forældre i Viby en Privat-Skole, nærmest som Forberedelsesskole til Latinskolen i Roskilde. Den overtoges i 1930 af Frk. AASE JENSEN, der flyttede den til egen Bygning i Viby.

Viby Andelsmejeri er stiftet 1888 af en Kreds af Gaardejere. Det kostede 24.000 Kr. at bygge og montere. Til Formand valgte man Sognefoged, Gaardejer Lars Olsen, og L. Larsen fra Christiansfeldt blev ansat som Bestyrer. Mejeriet begyndte med 182 Andelshavere.

I 1901 deltes Leverandørerne i to Lejre, den ene blev ved Andelsmejeriet, den anden dannede Fællesmejeriet i Viby Stationsby. Antallet af Andelshavere i Viby Andelsmejeri er nu 215. Gaardejer CARL ANDERSEN er Formand. Bestyrer STENBERG KNUDSEN er ansat 1 August 1921. I 1915 underkastedes Mejeriet en større Ombygning, og der anskaffedes

en stor Del nyt Inventar. — Brugsforeningen i Ramsømagle begyndte i 1891. Senere erhvervede man det af Claus Petersen byggede Mejeri, hvor man indrettede Uddelersted. Mejerihallen blev omdannet til Forsamlingshus. I 1922 opførtes der et nyt Forsamlingshus i Ramsømagle.

RASMUS CARL RASMUSSEN,

f. 21 Septbr. 1893 i Odense.
Ansæt i Roskilde Politikreds
1 April 1920, i Viby fra 1927,
under Ramsø Tune Herreders
vestre Distrikt.

ELNA C. BENSON, Distriktsjordemoder

f. 8 Januar 1888 i Svanninge.
Uddannet Sygeplejerske, di-
mitteret 1917, praktiserende
Jordemoder i Roskilde 1917
—20, i Lejre 1920—24, siden
1924 i Viby.

ØLSEMAGLE SOGN danner een Sognekommune, men er i kirkelig Henseende Anneks til Køge. Det grænser til Højelse Sogn, til Jersie Sogn i Tune Herred og til Køge Bugt. Grænsen til Tune Herred dannes af Skensved Aa. Sognets Areal er 884 ha. Jordene er lavtliggende og lerede. Ved Stranden er der flere Engstrækninger. Indbyggerantallet var i 1800: 250, i 1900: 431, i 1931: 572.

Sognet har Tingsted i Roskilde, hører under samme Bys Rets- og Politikreds, Amtstuedistrikt og Lægekreds, men Køge Skattekreds og Skyldkreds og Amtets 4 Folketingskreds.

Det har kun to velbevarede Gravhøje, den ene hedder „Rishøj“. — 1398 skriver Væbner Ove Steeg sig til Ølsemagle. Der, hvor nu „Driftsbrogaard“ ligger, laa engang den saa meget omtalte „Skillingskro“. Ved Foden af „Dysagerbakken“ var der i katolsk Tid en Kilde med undergående Kraft. Over Snogebæk, tæt ved Kongevejen over „Ølsemagle Lyng“, gaar der en Bro, som kaldes „Onde Aftens Bro“. Sagnet fortæller, at Chr. IV en Efteraarsaften kørte fast i Engdraget og maatte have Bud til Køge efter Heste, der kunde trække Køretøjet fri af Dyndet. Den Køgekarl, som kom til Hjælp og fik det kongelige Køretøj halet op, skal Kongen have givet Øgenavnet „Køge Tyrk“. Chr. IV lod en Træbro opsætte med følgende Indskrift: „17-CVII-85. Onde Aften“.

Kirken i Ølsemagle er fra tidlig romansk Tid, bygget af Kridtsten, men allerede i i tidlig Middelalder betydelig forandret. Det oprindelige Kor er faldet for en Forlængelse af Skibet. Skibet bestod da kun af et „Langhus“. Senere tilbyggedes Sakristi og Vaabenhus af Munkesten. Taarnet er fra Slutningen af det 14 Aarhundrede og af Munkesten med talrige Baand af Kridtsten. Det er i Forhold til den øvrige Bygning af kolossale Dimensioner. Det øverste Stokværk er i Gavlene prydet med smukke, slanke Blindinger, der, i Modsætning til den Tids fleste Blindinger, er afsluttede i Pyramidespids. Kirkerummet overdækkes af sent-middelalderlige, spidsbuede Hvælvinger, samlet ved barokke Hvælvingsknapper. Alertavlen er Højrenæssance, i Felterne omkring Hovedfeltet er senere indsat forskellige bibelske Sentenser. Den oprindelige Døbefont staar i Vaabenhuset og er antagelig fra det 13 Aarhundrede. Den Døbefont, der nu bruges, er udpræget gotisk og har et meget stort sent-middelalderlig Kobbørfad. I Sakristiets Gulv ligger en Ligsten fra 1654 over Præsten Peder Hansen, Sognepræst til Ølsemagle og Lellinge. Straks efter Reformationen dannede nemlig Ølsemagle og Lellinge Sogne eet Pastorat, men henlagdes 1555 under Køge. Fra 1581—1663 dannede de atter eget Pastorat, men kom saa igen under Køge Kirke, dog med egen Kapellan.

Lellinge Sogn kom i 1734 under Klostret i Lellinge, men 4 Aar efter under Højelse Kirke, medens Ølsemagle Sogn forblev under Køge Købstad. — Skolen i Ølsemagle blev

bygget i Aaret 1858. Antagelig har denne Skole sin Tilblivelse ved Skoleloven af 1814. Men først omkring Begyndelsen af det 19 Aarhundrede træffer vi Navnerækken

C. G. Hansen,
Førstelærer.

paa de Lærere, der har virket ved Skolen, saaledes 1818—58 Thomas Hansen, der de sidste Aar holdt en Hjælpe lærer, Heichelmann. 1858 ansattes Lærer Gildberg, afløst 1885 af Thomas Nielsen, i hvis Periode Ølsemagle Sogns Skole blev udvidet med en Forskole, som i 1904 fik egen Bygning. Lærerembedet blev da gjort til Førstelærerembede. 1920 ansattes Gunnar Elkjær, 1922 afløst af CARL GOTFRED HANSEN, f. 27 April 1892 i Faxe, S. af Tømrer Chr. H. og Hustru Caroline f. Hansen, g. 15 August 1917 med Kirsten Christensen Ravn. — Nuværende Forskolelærerinde er ASTA BOLLERUP CHRISTENSEN, f. 4 August 1896 i Borris, D. af

Førstelærer Jeppe Chr. og Hustru Sofie Marie f. Bollerup. Dimit. 1918, kaldet til Rørbæk Skole 1919—22, siden 1922 til Ølsemagle Forskole. — Sogneraadet bestaar af: Smedemester FR. RASMUSSEN, Formand; Bestyrer L. P. RASMUSSEN, Næstformand; Parcellist P. NIELSEN; Gaardejer L. P. PETERSEN; Brødkusk J. PETERSEN. Hjælpekassens Formand er Gaardejer NIELS NIELSEN. Værgeraadets Formand er Gaardejer HANS GJØRLUND, Sognefoged er Gaardejer NILAUS PETERSEN.

Asta B. Christensen,
Forskolelærerinde.

BORUP – KIMMERSLEV SOGNE danner een Kommune med sidstnævnte Sogn som Anneks. Borup Sogn grænser til Kimmerslev, Nørre-Dalby, Ejby og Daastrup Sogne, til Ousted og Særløse Sogne i Volborg Herred og til Ringsted Herred i Sorø Amt. Jordene er gennemgaaende bakkede og højtliggende. „Højbjerg“ paa 79 m er det højeste Punkt. Sognearealet er 2964 ha, en Trediedel optages af Skovene: Klosterskov, Hegnede Skov, Magleskov, Rye Skov, Storskov, Bastbjerg Skov, Grønholt Lund, Ebbeskov, Svenstrup Skov og Stubberup Skov, med mange idylliske Søer. Borup Sø og flere mindre Søer og Moser optager ialt 35 ha. Indbyggerantallet var i 1800: 635, i 1900: 1139. Kommunens samlede Indbyggerantal var i 1931: 1817. Arealet er 3527 ha.

I Borup Sogn findes Byerne: Borup, med Kirke, Præstegaard, Skole, Teknisk Skole, Fattighus, senere omdannet til Alderdomshjem, Apotek, Gas- og Vandværk, anlagt 1906, Kro, Andelsmejeri, Brugsforening, Savværk m. m. samt flere Handlende og Jernbanestation med Post og Telegraf; Hegnede; Ørninge; Urup; Gammerød, med Skole; Stubberup; Lammestrup; Grønholt; Dyndet og Udløbet, sidstnævnte dog kun mindre Samlinger af Gaarde og Huse. — Af større Gaarde kan nævnes Hovedgaarden Svenstrup med tilhørende Stubberup og Grønholtgaarden.

Kimmerslev Sogn er Anneks til Borup Sogn og grænser til dette samt til Nørre-Dalby Sogn og Bjæverskov Herred i Præstø Amt, her dannes Grænsen af Køge Aa. Tillige grænser Sognet til Ringsted Herred i Sorø Amt. Ind i Sognet strækker der sig flere Enklaver af Dalby og Nørre-Dalby Sogne. Jordene er sandede og noget højtliggende, dog ikke, som i Hovedsognet, bakkede. Sognets Areal er 563 ha, heraf optages 130 ha af Skovene til Svenstrupgaard. 45 ha optages af Moser og andet Vandareal, saaledes den over 40 ha store Kimmerslev Sø. Sognets Indbyggerantal var i 1800: 282, i 1900: 289.

I Kimmerslev Sogn findes Byerne: Kimmerslev, med Kirke, Skole og Mølle og Regnemærk, hvoraf en stor Del hører under Nørre-Dalby Sogn.

Kommunen har Tingsted i Ringsted, hører under Ringsted Købstads Rets- og Politikreds, Roskilde Amtstuedistrikt og Lægekreds, Køge Skattekreds, Volborg og Ramsø Herreders Skyldkreds og Amtets 5 Folketingskreds.

Sogneraadet bestaar af: Gaardejer N. P. JENSEN, Formand; Portør E. JØRGENSEN; Murersvend H. P. LARSEN; Fabrikant F. NIELSEN; Gaardejer L. P. ANDERSEN; Gaardejer J. LARSEN; Lærer E. JENSEN. Hjælpekassens Formand, Banearbejder C. LARSEN. Værgeraadets Formand, Forpagter N. HANSEN. Sognepræst R. M. LAURITZEN. Sognefogeder er Gaardejer H. HANSEN og Gaardejer A. HANSEN.

I Borup Sogns nordlige Del er der nogle Gravhøje og Dysser, men Annekssognet er blottet for Oldtidsminder. I Provinsial-Leksikon'et staar der, at Borup Sogn i 1777 bestod af Byerne: Borup, „Bothorp“, senere „Boerup“, med 5 Gaarde og 10 Huse; Urup, „Ugerup“, 1300 „Ogherop“, senere „Orthorp“, 1777 „Oerup“, med 3 Gaarde og 4 Huse; Stubberup, 1260 „Stubbetorp“, med 3 Gaarde og 9 Huse; Hegnede, 1390 „Heinæth“, 1778 „Heignede“, med 7 Gaarde og 6 Huse; Lammestrup, med 8 Gaarde og 4 Huse; Ørninge, med 3 Gaarde og 1 Hus; Gammerød, 1200 „Gammelruth, med 5 Gaarde og 3 Huse; Grønholt, med 3 Gaarde og 10 Huse; Basteborg, med 3 Huse, nævnes ikke efter Aar 1800. Sognet bestod saaledes af 37 Gaarde og 60 Huse samt Herregaarden Svenstrup. I 1915 havde Sognet 210 Gaarde og Huse, hvoraf Borup By havde de 85.

Kimmerslev Sogn bestod i 1778 af Byerne: Kimmerslev, Kimmersløv, 1330 „Kimmersløwæ“, med 8 Gaarde og 15 Huse, en Vandmølle og tæt udenfor Byen en Vejrmølle; Regnemark, „Reignemarke“, med 4 Gaarde og 4 Huse. I denne By laa desuden 5 Gaarde og 3 Huse, som hørte til Nørre-Dalby Sogn. I 1915 havde Sognet 51 Gaarde og Huse.

I Borup Sogn omtales i det 17 Aarhundrede en Gaard, „Skæverup“, som i 1370 hørte til Roskilde Bispestol.

I den katolske Tid var der ved Ørninge en hellig Kilde, og ogsaa ved Lammestrup skal der have været en undergørende Kilde.

I længst forsvundne Tider laa der en Herregaard „Heignet“ i Hegnede, men nu er der intet Spor tilbage af den. I det 14 Aarhundrede tilhørte den Ridder Jacob Nielsen, der pantsatte den til sin Væbner Anders Aagesen, som senere overlod Pantet til Johan Svinekule. Denne solgte Gaarden til Johannes Pikhard, der i 1360 solgte den til Evert Moltke, hvis Søn i 1390erne nævnes som Ejer. Han kom ved Giftermaal i Besiddelse af Vigsø, og det synes da, som om Heignet er bleven nedlagt.

Borup Kirke er bygget af Kridtsten og Munkesten og antagelig opført i Begyndelsen af det 14 Aarhundrede. Af den oprindelige Kirkebygning staar endnu Skibets søndre Del, medens den øvrige Del er af senere Tilblivelse, men dog ogsaa middelalderlig. Ifølge Kongebrev af 1589 var Kirken dengang saa brøstfældig, at Taarnet var faldet ned, Kongebrevet gav Jørgen Rosenkrantz, Lensmand til Svenstrup, Ret til at oppebære Hjælp til dens Restauration, og i 1590 lod han den tildels genopbygge, Oprindelig bestod Skibet af to Rækker Hvælvinger, der hvilede paa svære Murpiller. Ved Restaurationen i 1880 blev Hvælvingerne erstattet af et fladt Loft. Koret gaar i eet med Skibet. Altertavlens Billede er fra nyere Tid, i en smuk Ramme fra Slutningen af det 16 Aarhundrede. Prædikestolen er fra 1633, Trappe og Dør fra samme Tid. I Vaabehuset er indmuret flere Ligsten, bl. a. over Præsterne Hans Nielsen, død 1573, og Søren Lemvig, død 1692. Oppe i Koret ved Alteret er opsat en Mindetavle over Præsten Hans Højer, død 1657, med Billede af Præsten, hans Hustru og Børn. Paa Kirkegaarden ligger den Neergaardske Familiebegravelse.

Kirken i Kimmerslev er af betydelig ældre Oprindelse. Hele dens Bygningsmaade tyder paa tidlig romansk Tid. Murene er af Kampesten, paa grove profilerede Kampestenssokler. Denne Kirkebygning er da antagelig i Slutningen af romansk Tid eller først i gotisk Tid bleven omdannet ved en Forlængelse af Skibet, medens Taarnet og Vaabehuset er tilbygget senere. Hvælvingerne er gotiske. Taarnet er blevet skalmuret, saa dets middelalderlige Præg er forsvundet. I Vaabehuset findes en Alterbordsforsats fra før 1590, herpaa er bl. a. den kgl. Staldmester Eustachius von Thümens Vaaben malet. Han skænkede desuden Altertavlerne her og i Borup. Altertavlen i Kimmerslev Kirke er Høj-

renæssance, Prædikestolen barok. I Kirken ligger en Bibel fra 1757 med svære Sølvbeslag. Tillige er opbevaret en Messehagel fra 1630.

Herregaarden Svenstrup har intet tilbage af sine oprindelige Bygninger, thi omkring 1523 nedbrændte Gaarden. Heller ikke af den senere opførte Hovedgaard er der levnet os noget synligt Minde, saa lidt som fra den Tid, da Frederik II lod Svenstrup Gaard indrette til Lyst- og Jagtgaard for sig og Dronningen.

Det tidligste, vi ved om dette Gods, er, at det ejedes af det rige Antvorskov Kloster ved Slagelse. Ved Reformationen kom det under Kronen. Den første Bestyrer eller Forpagter af dette kirkelige Gods, vi kender, var Jacobæus i 1339, men allerede i Slutningen af det 12 Aarhundrede har Godset været i Klosters Besiddelse. 1454 mageskifter Klosters Gaarden til Bisp Oluf Daa i Roskilde, og Svenstrup kom paa den Maade under Roskilde Bispestol. Af biskoppelige Lensmænd paa Svenstrup nævnes: Matis Rolof, 1454—81, David Arildsen, 1481—90, Niels V. Lunge 1517. Da Svenstrup brændte i 1523, skal det have været Niels Pedersen de Halvegge, der satte Ild paa den og paa Bistrup. Fra da af og til Reformationen er der stille om Gaarden, man ved ikke meget om dens Genopbygning. Efter at være bleven Krongods overgaar den 1622 ved et Mageskifte til Roskilde Domkapitel, men her forblev den ikke længe, thi straks efter Enevældens Indførelse kom Svenstrup atter under Kronen, som satte kongelige Lensmænd paa Gaarden, saasom Jørgen Rosenkrantz og Eustachius von Thümen. 1666 solgte Kronen Gaarden til Ærkebisp Hans Svane, død 1668. I hans Families Eje forblev den til 1751, da Marie Svane, Datter af Jægermester Frederik Svane til Svenstrup, død 1730, giftede sig med Greve Ørtzen. Han solgte Svenstrup med baade Bønder og Kirkegods til Krigsraad P. Johannes Neergaard. I denne Families Eje har Svenstrup Hovedgaard siden været. J. Neergaard opførte den nuværende Hovedbygning, antagelig i 1783. Hans Søn, Kammerherre Major J. A. Neergaard Bruun Neergaard, tilbyggede de store grundmurede Udbygninger. Han døde 1846. Han havde i 1806 købt Svenstrup af sine Brødre for 410,000 Rd. og i 1844 lod han Godset gøre til Fideikommis. Senere er Hovedbygningen restaureret og de sidste gamle Ladebygninger erstattet af de nuværende. I 1918 rejstes en Støtte til Minde om Fideikommissets Grundlægger. Fideikommissets Kapital er paa 3,1 Mill. Kr. Skovarealet er 1645 ha. Hovedgaarden har et Tilliggende paa 445 ha. Stubberup Gaard, der hører under Svenstrup, er paa 170 ha. Skovridergaarden Grønholtgaard hører ogsaa til Svenstrup ligesom Overdrevsgaarden i Vigersted Sogn, i Ringsted Herred i Sorø Amt.

Borup By blomstrede først rigtig op, da der kom Bane og den blev Stationsby. Den Del af Byen, der ligger Øst for Stationen, er først opstaaet efter 1890, det er de gamle Præstegaardsjorde, som udstykkedes af et Selskab.

En af de første Haandværkere, der nedsatte sig i Borup, var Snedkermester Jensen, der etablerede sig i 1894.

Vandværket anlagdes i 1904 som et Andelsværk med daværende Urmager Petersen som Formand. Indtil 1930 fandtes intet Brandvæsen i Borup, man nøjedes med Sprøjten

Kimmerslev Skole.

fra Svenstrup, men i 1930 anskaffede Kommunen en Motorsprøjte og oprettede et fast Brandkorps paa 7 Mand med Kærtmager KROGH som Brandinspektør.

Kommunens Skolevæsen skriver sig fra 1722, da Fr. Svane paa Svenstrup byggede en Skole i

Grønholt. Han tillagde Lærerembedet Jord og en fast Løn fra Godset. Pengelønnen bestaar endnu. Samtidig oprettede han et Legat for 12 flittige Elever, ogsaa dette bestaar endnu. Skolen flyttedes senere til Borup, og her ses endnu den første Skolebygning, der støtter sig til Kirkemuren. Efterhaanden som Borup By voksede, maatte man selvsagt drage Omsorg for bedre og mere rummelige Skolelokaler. Den nuværende Skole er bygget i 1882, udvidet til 4-klasset i 1905 og til 6-klasset i 1917. I 1913 ansattes H. CHR. HANSEN, f. 6 Februar 1878, som Førstelærer,

Skolen i Gammerød er fra 1829, men blev i 1907 flyttet til sin nuværende Bygning. En af de sidste Lærere ved denne Skole var Th. Jensen, ansat 1887, død 1912. Han efterfulgtes af Lærer EJNER JENSEN.

Kimmerslev Sogn havde før 1891 ikke nogen Sogne- eller Kommuneskole. Børnene søgte til Dalby Skole eller ogsaa til den private Pogeskole. Men i 1891 oprettedes en 2-klasset Skole i Kimmerslev, med Niels Peder Nielsen til Lærer, f. 1 Februar 1866 i Slagelse, død 1 November 1919. Hans Efterfølger Chr. Fr. Poulsen fratraadte i 1925 og efterfulgtes af NIELS CHR. FR. DIPPEL, f. 28 Juli 1898 i København. Dimitteret 1920 fra Johnstrup.

Borup Haandværker- og Borgerforening er stiftet 1912. Den 15 Oktober afholdtes der et Møde paa Kroen, hvor Tanken drøftedes, og den 13 Novbr. afholdtes det egentlige stiftende Møde. Man valgte Købmand TH. CHRISTENSEN til Formand.

Foreningens Formaal er at gavne og støtte Byen og Omegnens Borgere, Handelsdrivende og Haandværkere, at varetage Byens Tarv i det hele og fremme dens Udvikling.

Saaledes er Foreningen Stifter af Teknisk Skole, som begyndte under beskedne Forhold i Tørmester Sofus Hansens Værksted, men den 10 Oktober 1915 kunde man indvie dens eget Hus, der var bygget for Midler, man havde faaet ved en Aktietegning blandt Medlemmerne, og ved Gaver fra privat Side, samt fra Stat og Kommune. Th. Christensen var Formand for Foreningen til 1917 og afløstes af Dyrlæge Shaldemose. Th. Christensen virkede dog som Formand for Teknisk Skoleudvalg til 1921, da han rejste fra Borup, og afløstes da af Murermester Chr. Rasmussen.

Foreningen har haft 5 Formænd, vi skal her nævne Frisør og Centralbestyrer JENS PETER HELTBORG, f. 8 Maj 1866 i Odense, S. af Kreaturhandler Peter Larsen og Hustru Kirstine Larsen, g. 1898 med Emilie Schneider. Etabl. i Borup 1901, Medlem af Borup Haandværker- og Borgerforenings Best. s. 1912, Formand fra 1923—28, Formand for den elektriske Gadebelysning, som Foreningen fik oprettet 1924 med Strøm fra Haslev. Foreningens nuværende Formand er Manufakturhandler LAURENTIUS HANSEN, f. 30 Marts 1875 i Uterslev, S. af Parcellist Mogens H. og Hustru Gamine f. Christensen, g. 1904 med Karen Marie Pedersen. Formand for Borup og Omegns Afholdsforening siden 1898, og for Borup Haandværker- og Borgerforening, Medlem af Borup Sogns Hjælpekasse og af Menighedsraadet, Amtsrepræsentant for Manufakturhandlere paa Landet i Roskilde Amt.

Borup Brugsforening er stiftet den 13 April 1901, med Gaardejer P. Nielsen som første Formand. Den begyndte med 34 Medlemmer, og til Uddelersted erhvervedes en mindre Ejendom, som blev udvidet i 1906. Aaret efter byggede man desuden et Mølleri. Formændene har skiftet saa hyppigt, at vi ikke kan nævne dem alle. Den nuværende er Gaardejer P. RASMUSSEN, Dalby. I 1927 ansattes

Laurentius Hansen,
Manufakturhandler.

Manufakturhandler Peter Larsen og Hustru Kirstine Larsen, g. 1898 med Emilie Schneider. Etabl. i Borup 1901, Medlem af Borup Haandværker- og Borgerforenings Best. s. 1912, Formand fra 1923—28, Formand for den elektriske Gadebelysning, som Foreningen fik oprettet 1924 med Strøm fra Haslev. Foreningens nuværende Formand er Manufakturhandler LAURENTIUS HANSEN, f. 30 Marts 1875 i Uterslev, S. af Parcellist Mogens H. og Hustru Gamine f. Christensen, g.

1904 med Karen Marie Pedersen. Formand for Borup og Omegns Afholdsforening siden 1898, og for Borup Haandværker- og Borgerforening, Medlem af Borup Sogns Hjælpekasse og af Menighedsraadet, Amtsrepræsentant for Manufakturhandlere paa Landet i Roskilde Amt.

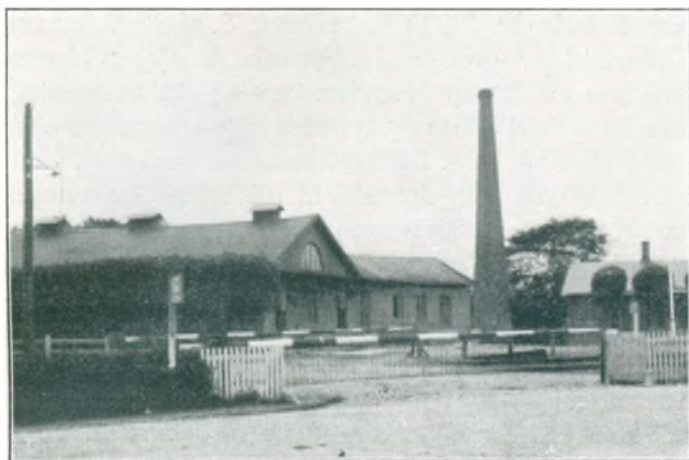
Borup Brugsforening er stiftet den 13 April 1901, med Gaardejer P. Nielsen som første Formand. Den begyndte med 34 Medlemmer, og til Uddelersted erhvervedes en mindre Ejendom, som blev udvidet i 1906. Aaret efter byggede man desuden et Mølleri. Formændene har skiftet saa hyppigt, at vi ikke kan nævne dem alle. Den nuværende er Gaardejer P. RASMUSSEN, Dalby. I 1927 ansattes

N. Fr. Jensen, Uddeler.

J. P. Heltborg.
Barbermester og Centralbest.

Borup Andelsmejeri.

Uddeler **NIELS FREDERIK JENSEN**, f. 26 Juli 1901 i Strøby Egede, S. af Husmand Erik Jensen og Hustru Marie f. Nielsen, g. 1927 med Alida Emilie Nielsen.

Borup Andelsmejeri er stiftet 1888 og begyndte sin Drift den 10 Oktober samme Aar. Det har kostet 29.000 Kr. at bygge og montere. Mejeriets første Formand var Peder Mogensen. I 1911 blev det udvidet og fik nye Maskiner for over 28.000 Kr. Gaardejer **NIELS LARSEN**, Vigersted, er nu Formand, og der er

193 Andelshavere. Mejeriets første Bestyrer var Jørgen Poulsen fra 1888—99. Saa kom Hans Thomsen til 1 Juni 1910, N. M. Ravnsbæk til 1 December 1927 og siden da den nuværende Mejeribestyrer **K. P. GALSGAARD HANSEN**, f. 4 Juni 1897 i Brederød, S. af Lærer A. Galsgaard Hansen og Hustru Kristine, g. 11 November 1928 med Meta Johanne Hansen.

K. P. Galsgaard Hansen,
Mejeribestyrer.

Borup Maskinfabrik ejes af Fabrikant **POVL MØLLER**, der i 1921 overtog N. Nielsens Maskinværksted og Maskinhandel. Efter faa Aars Forløb var Fabrikken vokset saa stærkt, at der maatte bygges, og i 1930 blev den bygget om og udvidet. Fabrikken laver hovedsagelig Specialværktøj til Automobiles.

Den er i Fabrikant Povl Møllers Tid vokset til det tidobbelte. — Borup Idrætsforening er stiftet den 6 September 1916, paa Initiativ af Borup Afholdsorganisation, under Navn „Borup Gymnastikforening“. Som Formand valgtes Boghandler L. Rasmussen, han afløstes af Barbermester Christensen, der i 1929 afløstes af Værkfører **F. J. ANDREASEN**. I 1919 optog Foreningen Boldspil paa Programmet, og 1923 forandredes Navnet til

Povl Møller,
Fabrikant.

F. J. Andreasen.
Værkfører.

„Borup Idrætsforening“. Den er indmeldt under „De Danske Gymnastikforeninger“, „Sjællands Boldspil Union“ og „Sjællands Bokse Union“. Den tæller nu over 350 Medlemmer. Den 23 April 1930 købte Foreningen for 3500 Kr. et Areal paa 3 Tdr. Land, som blev indhegnet, og derefter den 26 Juli 1931 indviet som Sportsplads.

Borup Apotek.

FELIX JOH. ANDREASEN, Værkfører, f. 8 Novbr. 1903 i København, S. af Slagtermester H. O. A. og Hustru Olga f. Jensen, g. 1927 med Lilly Anna Jensen. Formand for Borup Idrætsforening siden 1929, Medlem af Bestyrelsen for Borup Haandværker- og Borgerforening.

Borup Apotek, som hviler paa personligt Privilegium og saaledes ikke kan sælges eller overdrages, oprettedes i Aaret 1899 af Apoteker A. V. S. Dalberg, som drev Apoteket, indtil det i 1915 overtoges af Apoteker O. J. Frederiksen, der drev det til 1922. I 1922 overtoges Apoteket af Apoteker C. H. Gøttsche, som døde i Sommeren 1930, hvorefter hans Arvinger drev Apoteket indtil 1 Februar 1931. Den nuværende Apoteker CHR. RAHBK, overtog da Apoteket, der paa dette Tidspunkt trængte stærkt til en gennemgribende Restaurering ude og inde, og med Assistance af de dygtige lokale Haandværkere blev der foretaget ret betydelige Forbedringer og tillige indlagt Centralvarme. Selve Apotekslokalet blev gjort betydeligt større, og Apoteket fremtræder nu som et fuldtud moderne og tidssvarende Apotek, hvis nære Beliggenhed ved Jernbanestationen gør det muligt med kort Varsel at sende Medicin ud i Oplandet, ligesom der ogsaa er let Adgang for Apoteket til at faa Varer hjem, saa at det til enhver Tid er fuldt leveringsdygtigt. Apoteket har 4 Udsalg af Haandkøbsartikler, nemlig i Bjæverskov, Jydstrup, Viby og Østervang.

CHR. RAHBK, Apoteker, f. 23 April 1872 i Ringsted, S. af Købmand Jens Nielsen Rahbek og Hustru Ane Cathrine f. Jensen, g. 1906 med Bertha Maria Grünwald. Lærte Farmacien paa Stege Apotek fra 1888—92, i hvilket Aar han tog Medhjælpereksamen og konditionerede derefter et Aar sammesteds som Laborant, tog Candidateksamen i 1896

med 1ste Karakter og virkede derefter paa en Række af Landets Apoteker, dels som Laborant og dels som Receptar. Rahbek tilbragte i sine yngre Dage ca. 1½ Aar i Udlandet og var i nogle Aar Kemiker i Aalborg. I 1917 udnævntes han til Apoteker i Hunborg under Thisted Amt og drev dette Apotek indtil 1 Juli 1931.

HANSIGNE PEDERSEN, Distriktsjordemoder

f. 19 August 1882 i Karlslunde. Dimitteret 1907, praktiserende Jordemoder i Aigt, Viborg Amt, 1907—16, Distriktsjordemoder i Hundslund, Skanderborg Amt, 1916—20, siden 1920 Distriktsjordemoder i Borup-Kimmerslev Sogne.

HØJELSE SOGN danner een Sognekommune, grænser til Køge Bugt, Køge Købstads Landdistrikt, Ølseagle og Ejby Sogne, til Kirke Skensved Sogn i Tune Herred (ved Skensved Aa) og til Lellinge Sogn i Bjæverskov Herred i Præstø Amt (ved Køge Aa). Arealet er 2664 ha. Jordene er højtliggende, lermuldede og sandede. Terrænet er bølget. Langs Aerne er der store Moser og Enge, der ialt optager 45 ha. Noget Syd for Ølby ligger Aemose, og ved Køge Aa hæver sig Køge Aas, der strækker sig næsten til Gammel-Lellinge Gaard. Skovareal: 80 ha. Det højeste Punkt er ved Kirken, 46 m., hvorfra der er en vid og smuk Udsigt. Indbyggerantallet var i 1800: 709, 1900: 1145, nu i 1931: 1822.

Byer: Højelse, med Kirke, Skole, Forskole, Præstegaard, Mølle, m. m.; Vilkestrup eller Dalby; Lille-Skensved, med Jernbanestation, Hotel, Brugsforening, Post og Telegraf m. m.; Assendrup, med Mølle; Store Salby, med Skole og Forskole; Lille Salby, med Fællesmejeri; Ølby, med Skole, Forskole og Brugsforening; Ølby-Lyng op til Køge Købstads Markjorder.

Hovedgaarden Gammel-Lellingegaard hører under Vallø Stift.

Sognet har Tingsted i Køge, hører under denne Købstads Rets- og Politikreds, Roskilde Amtstuedistrikt og Lægkreds, Køge Skatte- og Skyldkreds og Amtets 4 Folke-

Johs. Chr. Hansen,
Sogneraadsform, Fabrikant

tingskreds. — Sogneraadet bestaar af: Maskinfabrikant J. C. HANSEN, Formand; Gaardejer L. FREDERIKSEN, Næstformand; Tømrer H. C. PETERSEN; Husejer J. A. JENSEN; Gaardejer O. ANDERSEN; Gaardejer N. PETERSEN; Murer E. NIELSEN; Gaardejer L. ANDERSEN. Hjælpekassens Formand er Gaardejer P. JØRGENSEN. Værgeraadets Formand er Førstelærer L. P. JENSEN. Sognefogeder Gaardejer P. LARSEN for Søndre Distrikt og Gaardejer P. CHRISTENSEN for Nordre Distrikt; Sognepræst, H. K. KALF. — JOHS. CHRISTIAN HANSEN, Fabrikant, f. 1 Maj 1886 i Skuderløse, S. af Uddeler Carl Hansen og Hustru Sophie f. Nielsen, g. 1914 med Ingeborg Petersen. Etablerede sig i Lille-Skensved 1911, Medlem af Sogneraadet siden 1921, Formand for samme siden 1930.

Paa Bakkedraget omkring Ølby ligger der nogle Gravhøje, deriblandt „Nordhøj“. Der skal have været flere i Sognet, men de fleste er sløjfede.

I Slutningen af det 18 Aarhundrede havde Sognet Byerne: Højelse, „Højelse“, omkring 1500 kaldet „Høueolsiæ“, i 1330 „Ølsøllille“, med 12 Gaarde og 4 Huse; Ølby, med 18 Gaarde og 15 Huse; Lille Skensved, „Skenswethlitlæ“, med 12 Gaarde og 7 Huse; Vilkestrup, med 2 Gaarde; Store- og Lille Salby med tilsammen 19 Gaarde og 9 Huse; Assendrup, 1380 „Asserthorp“, med 6 Gaarde og 2 Huse.

Omkring 1800 havde Sognet saaledes 69 Gaarde og 37 Huse. I 1915 over 380.

Byen Højelse ligger meget højt, hvilket man jo ligefrem kan høre af Navnet, og fra det højeste Punkt har man en vid Udsigt og kan tælle mange Kirker. — Til Højelse knytter sig Sagnet om den hellige Margrethe, Absalons Frænke. — Hun var gift med Herlog, men han myrdede hende og hængte Liget op under Loftet, for at det skulde se ud, som om hun havde taget sig selv af Dage. Hun blev derfor begravet i uindviet Jord, men snart skete der Jer-tegn paa det Sted, hvor hun laa, som Ild der løb henover Jorden, og da Absalon hørte dette, tog han Herlog i Forhør. Herlog tilstod, da han mærkede sin Udaad aabenbaret ved Himlens Vilje, Margrethes Lig blev gravet op og i højtideligt Optog med Sang og Fakler ført til Vor Frue Kirke i Roskilde og bisat. Til Margrethes Ære blev et Kloster stiftet, St. Margrethes Kloster, som nød godt af de Gaver, der strømmede ind fra Folk, som blev helbredte ved hendes Grav. — I et Pavebrev af 1257 omtales et Kapel paa det Sted, hvor man først begravede Margrethe, det stod endnu til Midten af det 16 Aarhundrede, men nu kan man end ikke paavise Stedet, hvor det har været. Tæt ved Ølby var en Kilde, som man endnu i Midten af forrige Aarh. valfartede til hver Sct. Hans Nat.

Hovedgaarden Gammel-Lellingegaard er paa 200 ha og hed oprindelig Lellingegaard. Hvor gammel den er, ved man ikke bestemt, første Gang den omtales er i nogle Akter om en Bygningstaksation den 12 August 1609. Den første Ejer, vi kender, var Fru Kirstine Munk, efter hvis Død den kom paa Svigersønnen Corfitz Ulfelds Hænder. Da han dømtes som Landsforræder, tilfaldt alle hans Besiddelser Kronen. I 1662 tilskødede Kongen Gaarden sin Køkkenskriver Hans Olufsen, død 1670. Hans Enke Inger Hansdatter solgte den nogle Aar senere til Caspar Schøller til Taagerød. Schøllers Enke solgte Lellingegaard og Taagerødgaard for 40.000 Rdl. til Anna Sophie Reventlow, der ejede Vallø, og paa denne Maade kom Lellingegaard under Vallø Stift. Anna Sophie Reventlow begyndte i 1733, kort Tid efter, at hun havde erhvervet Gaarden, at bygge et Frøkenkloster paa den, og ligeledes begyndte hun paa en Kirke i Lellinge, der skulde staa i Forbindelse med Klostret. Men i 1735 afbrød hun det store Arbejde, lod det allerede opførte nedrive og Stenene føre til Vallø og bruge til den Stiftsbygning, som rejstes der. Dog blev Soklerne staaende, og paa dem opførtes Hovedbygningen til Gammel-Lellingegaard. Denne ombyggedes i 1861, og det menes, at Kælderhvelvingerne er blevet fjernede ved Ombygningen. — Højelse Kirke er en romansk Kridtstenskirke, men det middelalderlige Præg er til-

dels forsvundet. I sengotisk Tid blev Langhuset forlænget, Koret bygget og Hvælvingerne indbygget. Hvælvingerne blev i Begyndelsen af det 15 Aarhundrede prydet med Kalkmalerier, hvoraf endnu de i de østlige Hvælvinger er tilbage. De blev restaureret omkring 1870 og gengiver bibelske Scener: Treenigheden, Samson i Kamp med Løven — han vrider dens Gab op —, Skabelsen med Adam og Eva, Sct. Jørgen og Dragen, Sct. Antonius, David, Salomon og Dommedag med Himmel og Helvede. I Modsætning til andre Landsbykirker har Højelse Kirke meget tidligt haft Taarn, dog er dets nederste Del ældre end den øverste, antagelig er det engang, i den senere Middelalder, blevet bygget højere. Der synes at have været et udhængende Galleri paa det nederste Stokværk. Saavel Vaabenhus som Sakristi er tilbygget. Prædikestolen er fra 1590. Altertavlens Billede er malet af Professor Storch. I Kirken hviler Elisabeth Bille og Birgitte Bille, død 1639, begge fra Gammel Køgegaard; Sognepræst Claus Hansen, død 1695; Sognepræst Jørgen Rasmussen Fog, død 1769; Præsten Mathias Birkerod, død 1750. Der er en Mindetavle over Præsten Mandrup Peder Kruuse, død 1836, den laa oprindeligt paa Kirkegaarden. Den nuværende Præst er HARALD KARLSEN KALF. f. 25 Oktober 1886. S. af Lærer Karl Sørensen Kalf og Hustru Johanne Emilie, født Schmidt, g. 1. Gang med Olga Hansen, død 1919, g. 2. Gang med Ane Kirstine Espersen. Kandidat 1913. Sognepræst i Grøndals Sogn, Brønshøj ved København, 1917, Sognepræst i Højelse siden 1930.

Højelse gamle Skole 1860.

Skoleundervisningen i Højelse er antagelig begyndt omkring Midten af det 18 Aarhundrede, og i 1790 byggedes der et Skolehus. I 1773 var Ole Werdelin Lærer, Han underviste til 1787. I 1860 fik Højelse nyt Skolehus, det staar endnu. tæt Nord for Kirken. I 1905 flyttedes Skolen 1½ km nordvest for Kirken, tæt ved Bygrænsen mod Lille Skensved. I 1913 udvidedes den med en Forskole i eget Hus. Efter Werdelin blev Brylow Lærer til 1805, Lars Jensen til 1831, Rasmus Møller til 1859, H. C. Jørgensen til 1876. Rasmus Olsen til 1893. Den 10 Oktober 1893 ansattes Førstelærer L. P. JENSEN. Skolen er 4-klasset. Der undervises for Børnene fra Lille Skensved, Assendrup og den nordvestlige Del af Højelse.

LARS PETER JENSEN, Førstelærer

f. 31 Marts 1869 i Kattinge, S. af Parcellist Søren J. og Hustru Karen f. Jørgensen, gift 1894 med Ellen Jensen, Dimitteret 1887, Lærer i Vejleby 1888—93, Førstelærer og Organist i Højelse siden 1893, Formand for Højelse Sogns Spareforening siden 1905, for Værgeraadet siden 1918, for Naturhistorisk

Forening for Sjælland 1912—30, for Havdrup Lærerkreds siden 1929.

ANNA M. OLSEN, Forskolelærerinde

f. 17 August 1900 paa Drejø, D. af Skipper C. M. Pedersen, g. 1927 med Bagersvend Tage M. Olsen. Dimitteret 1923, Odense, Lærerinde v. Højelse Forskole siden 1924.

Skolen i Ølby er fra 1915, men i 1750 var der en Skoleholder i Ølby som hed Brodersen, efterfulgt i 1758 af Frederik Busch, der døde 9 December 1787 i Lellinge. Antagelig er der omkring 1790 bleven bygget en Skole i Ølby paa Tre-kanten, hvor Vejene fra Lyngen, Køge og Højelse-Salby mødes. Den første Lærer her hed Holm og var en studeret Mand. Den næste hed L. Poulsen og var Skræder. Han afløstes af Berthelsen, død 1850. Derpaa Rasmussen til 1862, J. Wigh Hejlesen til 1893, Jens Peter

Ølby Skole bygget 1915.

Herbo til 1908, J. M. Petersen til 1921, O. Jensen til 1927. De tre sidste blev forflyttede. I 1927 ansattes H. Hj. SLENTE som Førstelærer, f. 27 November 1892. Dimitteret 1914 fra Skaarup. I 1913 udvidedes Skolen med en Forskole, med V. Jacobsen som Lærerinde til 1914, E. Heilmann til 1921 og siden da AGNES HERTHA ANDERSEN, f. 9 Januar 1896 i Tersløse, D. af Lærer Rasmus A. og Hustru Ane Sophie, f. Jensen. Dimitteret 1919 i Vejle. Forskolen laa først i Byens ældste Skolehus, som var solgt, men saa blev lejet af Ejeren, og her havde den til Huse indtil 1915, da den nuværende Skole blev bygget 500 m Vest for Byen, med Hoved- og Forskole og Boliger for Førstelærer og Lærerinde. Da Højelse Skole flyttedes i 1905 blev der oprettet en Skole i Store Salby. Før den Tid gik Børnene fra

H. Hj. Slente.
Førstelærer.

Salby i Lellinge, Højelse og Ølby Skoler. Skolen i Salby er for Store- og Lille Salby og for en Del af Højelse. I 1913 blev det nødvendigt at udvide Skolen med en Forskole, saa den blev 4-klasset.

Indtil Begyndelsen af Aarhundredet var Højelse Sognets Hovedby, men da Lille-Skensved i 1905 fik Jernbane, flyttede flere og flere af Sognets Handlende og Haandværkere til Stationsbyen, og i 1916 stiftedes Borger- og Haandværkerforeningen i Lille Skensved. Denne Forening over-

Salby Skole.

tog den tekniske Skole, som var begyndt i 1912 hos Snedkermester H. P. Jensen og senere havde Lokale hos Skrædermester Nielsen. Skolen har nu eget Hus.

LAURITS OLSEN, Førstelærer

f. 30 Maj 1875 i Frejlev, S. af Hans Henrik O. og Hustru Berthe f. Larsdatter, g. 1. Gang 1907 med Nathalia Hansen, g. 2. Gang 1916 med Maria Lauridsen. Ansat ved Store Salby Skole 1905, Førstelærer 1914, Formand for Højelse Sogns Sygekasse 1908—26.

MARIA OLSEN, Forskolelærerinde

f. Lauridsen, kaldet til Store Salby Forskole 1914, g. 1916 med Lærer L. Olsen.

A. CHR. JENSEN, Branddir., Centralb.

f. 10 Marts 1880 i Solrød, S. af Tømrer Jens J. og Hustru Maren f. Kristensdatter, g. 1902 med Ane Christine f. Pedersen. Formand for Lille Skensved Afholdsfor. siden 1922, Branddirektør v. Østifternes Brandf. siden 1912, Herredsvurderingsmand for Husmændenes Kreditf. siden 1927, Formand f. Sygeplejef., Centralbestyrer siden 1909.

SOFUS JØRGENSEN, Stationsforstander

f. 11 Januar 1868 i Meilby, S. af Dyrlæge Rasmus J. og Hustru Marie Amalie f. Hansen, g. 1897 med Karen Marie Mortensen. Ansat ved D. S. B. 1891, expedierende Portør 1894. Stationsmestereksamen 1901, Stationsmester i Lille Skensved 1905, Stationsforstander 1923.

Lundegaard.

Lille Skensved Telefoncentral aabnede i 1909 med 28 Abonnenter. Den hørte under Køge og var et Privat-Selskab, stiftet af Grundlæggeren af Køge Elektricitetsværk. Den har nu over 100 Abonnenter. Bestyrer A. CHR. JENSEN har fungeret siden Starten.

Afholdsforeningen „Hedens Pryd“ er stiftet i 1901 af Førstelærer Jensen og Gaardejer P. Madsen og flere. Gaardejer Madsen blev Formand. Nogle Aar efter sin Oprettelse fik Foreningen bygget et Afholdshotel ved

en Andelstegning. Selve Restauranten forpagtedes bort, men faa Aar efter solgte man den og flyttede sine Møder til Teknisk Skoles Lokaler. Foreningen tæller nu 130 Medlemmer. A. CHR. JENSEN har været Formand siden 1922. — Den 18 Juli 1906 stiftedes Lille Skensved Foderstofforening, og den lagde sine Bygninger ved Jernbanestationen.

Da Lille Skensved blev Stationsby, forstod man, at der vilde blive Brug for mange Slags Forretninger, men da Stationen laa indenfor Køge Købstads Læbælte, kunde der ikke foreløbig oprettes Købmandshandler. Man besluttede derfor, paa Initiativ af Smed Ole Nielsen og Gaardejer Niels Knudsen, at oprette en Brugsforening. Den 21 Januar 1905 blev Foreningen stiftet, og Gaardejer P. Jeppesen valgt til Formand, og allerede en Maaned efter, at Lille Skensved Station var aabnet, var ogsaa Brugsforeningen klar. Den begyndte med 188 Medlemmer, men er vokset med Byen, og har nu over 300. Bygningen med Grund og Montering kostede 72.000 Kr., i 1916 foretoges den første Udvidelse, og siden er der udvidet flere Gange, sidst i 1929. Pengene til Starten rejstes ved Andelstegning og ved Laan i Køge Sparekasse. Gaardejer K. P. JACOBSEN, Ølseagle Mark, er Formand. Foreningens første Uddeler var H. P. Jensen. Siden 1 Januar 1922 har RASMUS RASMUSSEN SIGAARD været Uddeler, f. 19 August 1881 i Taarup, g. 1907 med Anna Sigaard fra Kjærbølling. — Sognet har foruden denne Brugsforening ogsaa en i Ølby, stiftet 1901. I Lille Salby ligger Fællesmejeriet „Bøgely“.

EJBY—NØRRE-DALBY SOGNE danner een Kommune, med Nørre-Dalby Sogn som Anneks. Ejby Sogn grænser til Annekssognet, til Borup, Daastrup, Ørsted, Højelse og Kirke-Skensved Sogne, og til Lellinge og Bjæverskov Sogne i Bjæverskov Herred, Præstø Amt, hvor Køge Aa er Grænse. Terrænet er stærkt kuperet, Bakker veksler med

Enge. Langs Køge Aa er der mange Moser og Smaasøer paa ialt 80 ha. Der, hvor Ejby Sø engang laa, er der nu mindre Skovpartier. Sognet har 100 ha Skov, og der er mange smukke Udsigter, især fra Rævebakke og Ejby Hestehave. Arealet er 2090 ha. Indbyggerantallet var i 1800: 531, i 1900: 1000, nu i 1931: 1751.

Byer i Ejby Sogn: Ejby, med Kirke, Præstegaard, Skole, Forskole, Andelsmejeri m. m.; Store Ladager, med Skole og Mølle; Lille Ladager; Valore, med Skole og Teglværk; samt Stederne Holmehuse, Holme Mølle, Valore Hestehave, Ejby Hestehave, Rubjerg, Ladager Hestehave og Nordmark.

Større Gaarde: Hovedgaarden Spanager under Stamhuset Giesegaard; Stenkelstrupgaard, indtil 1905 under Svenstrup; Storkeknaggaard, nu kaldet Gestedgaard.

Nørre-Dalby Sogn grænser til Hovedsognet, til Borup og Kimmerslev Sogne og til Bjæverskov Sogn i Bjæverskov Herred, Præstø Amt. Arealet er 1321 ha, Terrænet er bakket og højt, Jorderne er sandmuldede. Langs Aaen er der Moser og Søer. Ialt er der 40 ha Vandareal (Store Dalby Sø 22 ha). Der er 150 ha Skov: Kløversted-, Dalby- og Ravnshave Skove. Indbyggerantallet var i 1800: 370, i 1900: 445. Indtil 1690 dannede Nørre-Dalby eget Sogn, men blev da sammenlagt med Ejby Sognekald og forenedes senere med Ejby i fælles Kommune. Af Byer i Sognet findes Nørre-Dalby med Kirke, Skole, Forskole, Lille-Dalby, Kløversted og Regnemark, hvoraf en Del hører til Kimmerslev Sogn. Ejby Sogn har Tingsted i Køge, hører under Køge Rets- og Politikreds, Roskilde Amtstuedistrikt og Lægekreds, Køge Skatte- og Skyldkreds og Amtets 5 Folketingskreds. Nørre-Dalby har Tingsted i Ringsted, og hører under Ringsted Rets- og Politikreds, men iøvrigt under de samme Kredse som Hovedsognet.

Sogneraadet bestaar af: Gaardejer A. ANDERSEN, Formand; Tømrer H. CHRISTENSEN, Næstformand; Gaardejer J. JENSEN; Parcellist A. JØRGENSEN; Gaardejer K. ANDERSEN; Parcellist L. JØRGENSEN; Gaardejer H. J. ANDERSEN; Opsynsmand K. J. HANSEN; Statshusmand V. GLEM. Hjælpekassens Formand er Skovfoged P. CHRISTIANSEN, Værgeraadets Formand er Skrædermester J. MADSEN. Pantefoged for Ejby er J. R. JØRGENSEN, for Dalby er PETER LARSEN. Sognepræst er A. B. BARTHOLDY.

I Ejby Sogn er der kun et Minde fra Oldtiden, nemlig Langdyssen ved Valore, og den er endda meget ødelagt; derimod er der, i Annekssognet flere Grave og en velbevaret Langdysse med mange store Randstene i Kløversted Skov. Ved Valore har man fundet Rester af Volde, som menes at stamme fra den forsvundne Gaard „Farebæksholm“, hvortil Cort Moltke skrev sig i Aaret 1400. Tæt ved Voldstedet har man fundet Mønter fra 1300 og enkelte Bygningsfundamenter. Omkring 1770 havde Ejby Sogn Byerne: Ejby, „Egby“, 1290 „Munkeeghby“, med 16 Gaarde og 21 Huse; Valore, med 10 Gaarde og 15 Huse; Store Ladager i 1200:

„Latacara“, i 1400: „Ladagermagle“, med 3 Gaarde. Endvidere i 1770 Stenkelstrup Gaard og Herregaarden Spanager. Dalby Sogn havde paa samme Tid Byerne: Nørre-Dalby, („Nørre“ kom til efter 1688), med 13 Gaarde og 21 Huse; Kløversted, 1379 „Cløwestæde“, med 13 Gaarde og 7 Huse; Regnemark, (den Del, der hørte under Nørre-Dalby Sogn), 5 Gaarde og 3 Huse. 1915 havde Ejby Sogn 250 Gaarde og Huse og Nørre-Dalby 110.

Ejby Kirke.

Prædikestolen i Ejby Kirke.

Ejby Kirke er fra tidlig romansk Tid og bygget af Grønsandsten. Den bestod oprindeligt kun af Langhuset med Kor i den østlige Del, men i den gotiske Tid blev Koret revet ned og Skibet forlænget samt Taarn, Vaabenhus og Sakristi tilbygget. Den har Kamtakker paa alle Gavle, og Korgavlen og Vaabenhuset har slanke spidsbuede Blindinger. Paa Ydermuren er der en Frise under Taget. Vinduerne i Taarn, Vaabenhus og Sakristi er cirkelrunde. De smukke, stærkt profilerede rundbuede Vinduer langs Skibets Sider og i Taarnets nederste Stokværk er fra den sidste store Ombygning. I Kirkerummet er der flere Ejendommeligheder, som kunde tyde paa, at Kirken er bygget af Skaaninger, i alt Fald røber de endnu bevarede Grønsandstens-Døroverliggerer skaansk Paavirkning. Over den nordlige Dør er afbildet en Drage, med en mægtig Hale, der ender i flere Slangehoveder. Sagnet fortæller, at denne Lindorm havde lagt sig udenfor Kirkedøren, saa ingen kunde komme i Kirke. Efter en klog Mands Raad opdrættede man en Tyrekalv med Mælk og Hvedebrød, og da den var udvokset, gav den sig i Kamp med Ormen og dræbte den. Indtil Midten af forrige Aarhundrede opbevaredes endnu to store Uroksehorn i Kirken, de er nu paa oldnordisk Museum. I et Skab i Kirken har der ligget et Stykke af et Horn af den Okse, som dræbte Ormen. Den anden Døroverligger er nu indmuret paa Skibets indvendige sydlige Mur. Paa den ser man Kristus tronende paa en Regnbue

mellem to stærkt stiliserede Træer. Kirkens Hvælvinger er spidsbuede, og de støtter sig for Skibets Vedkommende paa Halvstøttepillerne langs Ydermuren. Mellem Pillerne hvælver Muren sig spidst opad i en smal Arkade. Paa lignende Maade adskilles Kor og Skib. Altertavlen er fra Slutningen af det 16 Aarhundrede. Den inddeles i 9 Felter, i hvert af disse er malet et bibelsk Vers. Topstykket hviler paa to slanke Søjler, med rigt dekoreret Fodstykke. Prædikestolen er fra omkring 1620, i barok, inddelt i Felter, adskilte med Apostel-Figurer som Søjler, ogsaa i Felternes Nicher findes Apostle. Stolens underste Del har rige Ornamentter med Engle og Helgenhoveder. I Forhold til selve Stolen er Lydhimlen kun spartansk udstyret. Døbefonten er romansk og prydet med de tolv Apostle. Kirkens hellige Kar er fra Domkirken i Åbo i Finland, hvor de Danske røvede dem i 1509. I Kirken har der tidligere ligget mange ældgamle Ligsten over Præster og Mænd i Ejby, men ved en Restaurering blev de taget op og kastet ud paa Kirkegaarden, hvor de efterhaanden er bleven ødelagt. Og for faa Aar siden lod man den gamle Kirkelade nedrive for at faa Plads til en Udvidelse af Kirkegaarden.

Nørre-Dalby Kirke er en romansk Kridtstenskirke, men ogsaa den er efterhaanden ombygget og tilbygget, saa der ikke er meget tilbage af det gamle. Den har gennemgaaet en lignende Udvikling som Ejby Kirke. Altertavle og Prædikestol er fra omkring 1620. Klokken er fra 1501.

Før 1690 dannede Ejby og Nørre-Dalby hver sit Kirkesogn, af Præster ved Nørre-Dalby nævnes: Hr. Lauritz; Lars Svendsen, død 1591; Hans Mogensen; Poul Paal, død 1639; Stephen Lauritsen; Nelaus, Sognepræst fra 1645—59; Anders Clementsen til 1679; Michel Andersen til 1690, da han blev flyttet til Faaborg.

Af Præster ved Ejby Kirke nævnes: Jens Jannesen Saxesen 1589; Peder Andersen, død 1605; Peder Henningsen; Christen Christopher 1659; Niels Torm. Jørgen Tonsvær 1664. Han var Sognepræst i Ejby i 25 Aar, og blev den første Sognepræst for Ejby—Nørre-Dalby Sogne, da de sammenlagdes, han døde 1702; Christian Egbye, f. 1671, død

1704; Lars Nielsen, død 1710: Ole Nielsen Sletting, Provst, død 1745; hans Søn, Niels Sletting var da Præst og senere Provst, døde 1778; Hans Sidelmann 1778—86; Hans Rihl, 1797; Casper Müller, Provst, 1814; Peter Rosenstand Roll, 1835; Jens Worm Taaber 1836—39; Frederik Bagger Taaber, 1860; V. B. Poulsen, 1861—82; C. Tuxen, Provst, 1886; C. M. Schmith 1909; N. F. S. Dahl 1916. Siden 1916 Sognepræst og konstitueret Provst, AAGE B. BARTHOLDY-MØLLER, f. 1867 i Herfølge, S. af Sognepræst Fr. B. Møller og Jakobine Caroline Augusta Bartholdy.

I Begyndelsen af det 12 Aarhundrede omtales i Ejby Sogn en Landsby Spanager, „Spongagræ“ og i den laa der en Sædegaard. 1384 skriver Fru Edele Andersdatter sig til denne Gaard, der rimeligvis sammen med den øvrige By tilhørte Klosteret i Sorø, thi omkring 1400 mageskifter Sorø Kloster Spanager til Roskilde Domkapitel, i hvis Besiddelse den dog ikke forblev længe. I 1417 tilhørte den Erik Jacobsen Due, fra hvem den gik i Arv til Oluf Grubbe. Senere ejes den af Jep Jensen Sparre, som igen skænkede saavel den som Landsbyen Sandby til Roskilde Domkapitel, der lod Gaarden nedbryde, medens Landsbyen af samme Navn i 1658 blev brændt af Svenskerne. Efter Krigen kom Byens Jorder under Kronen. Kongen gav dem til sin Køkkenskriver Hans Olufsen, og senere kom Gaarden i Caspar Schøllers Besiddelse.

Først nu synes Hovedgaarden Spanager at være opstaaet. Caspar Schøller døde 1719. Hans Enke, Fru Johanne Thune, solgte Aaret efter Gaarden til Christian C. Gabel, der det samme Aar havde købt Hovedgaarden Giesegaard. Han døde 1748, men havde i 1736 solgt begge Godser til Anna Sophie Rantzau, Enke efter Greve Schack til Schackenborg. Spanagergaards Hovedbygning er opført 1870—71, efter at den gamle Bygning var lagt i Aske ved en Ildebrand, den er tegnet af Arkitekt F. V. Tvede. Gaarden tilhører det i 1776 af Anna Sophie Rantzau oprettede Stamhus, „Giesegaard“, dens Areal er 361 ha. Fæstegodset er bortsolgt og Arvefæstegodset er afløst.

Ejby Skole er Sognets og Kommunens ældste og stammer fra Slutningen af det 18 Aarhundrede. Det nuværende Skolehus er bygget 1859, da Rasmus Pedersen var Lærer. Han underviste i Ejby i mange Aar og havde tilsidst en Hjælperlærer. Hans Efterfølger blev Hartmann-Petersen, der efter 6 Aars Virken i 1893 afløstes af Jens Pedersen, født 19 Decbr. 1862, afgaaet 1 Oktbr. 1931, da han efterfulgtes af Førstelærer ALLERSLEV JENSEN.

I 1904 udvidedes Ejby Skole med en Forskole, der ligesom Hovedskolen ligger foran den gamle Præstegaard. Som Lærerinde ansattes JACOBINE HACKE, født 16 Marts 1872 i Roskilde, Datter af Malermester Axel H. og Hustru Marie, f. Béder. Dimitteret 1903.

Nørre-Dalby Hovedskole er fra 1889, medens Forskolen er fra 1913. Nørre-Dalby synes ikke at have haft Skole før Skoleloven af 1814. Den første Lærer var cand. theol. Lierbæk, død 1856, han havde været Lærer der i 40 Aar. Af den første Skolebygning, der antagelig er opført 1816, er kun en af Udlærgerne tilbage. Den nuværende Skole er bygget paa den gamles Plads. Lierbæk efterfulgtes af Enelærer Lassen fra Als, der fratraadte i 1888.

Fra Slutningen af 70erne og til langt op i 80erne søgtes Skolen ogsaa af Børnene fra Kimmerslev Sogn, thi dette Sogn fik først egen Skole omkring 1890. Lassen efterfulgtes af H. N. Hansen, der en Tid havde Embede i Valore, han tog sin Afsked i 1912 og døde Aaret efter. Han blev efterfulgt af Førstelærer N. L. GRUBBE. Lærerinde ved Forskolen er siden 1921 KATHRINE THRIGE, født 7 September 1893 i Raasted, Datter af Mathias P. T. og Hustru Mette, f. Møller. Dimitteret 1914 fra Vejle, ansat ved Holstebro 1915—21.

Jacobine Hacke,
Lærerinde.

Kathrine Thrige,
Forskolelærerinde.

Valore Skole.

Valore Skole er ikke af saa gammel Dato, den er bygget 1867, da der blev oprettet et nyt Skole-distrikt i Ejby Sogn, som kom til at omfatte Valore, den vestlige Del af Ladager Mark og desuden Truelstrup i Daastrup Sogn. Ved Oprettelsen af Birkede Skole i 1912, ophørte Skolefællesskabet med Ørsted-Daastrup Kommune, og da der i 1901 ogsaa kom Skole i Store Ladager, kom Ladager Mark under den, saaledes at Valore Skole nu kun er for Valore By. Af Lærere nævnes: C. Lukas

Lars Nielsen,
Enelærer.

Hansen, der i 1888 forflyttedes til Dalby; Ludvig Sahl, som i 1898 forflyttedes til Viby; Jørgen Vilhelm Jørgensen, født 1877, fra 1898—1903; Anton P. Christensen, født 1872, forflyttet til Bjerre Skole 1905; LARS NIELSEN, f. 18 December 1876 i Kildebrønde, Søn af Gaardmand Lars N. og Hustru Karen født Larsdatter, g. 1901 med Berthe Oline Mathilde Mohr. Ansat som Enelærer i Valore 1 Marts 1906, Leder af Husflidsskolen siden 1910, Medlem af Menighedsraadet siden 1922.

Chr. Sørensen,
Enelærer.

Ladager Skole blev oprettet 1901 for Ladager Mark og Store og Lille Ladager. I 1901 ansattes Lærer CHRISTIAN SØRENSEN, f. 6 Februar 1871 i Allinge, S. af Gaardejer Peder S. og Hustru Dorthea f. Knudsen, g. 1901 med Anna Hansen. Dimitteret 1890, ansat ved Nørre Vejen Skole 1894—96, Enelærer i Store Ladager 1901. — I Ejby Sogn ligger Andelsmejeriet samt Ejby Brugsforening, der blev

Ladager Skole.

stiftet i 1875 af en Kreds af Mænd fra Sognet, den 12 Maj samme Aar aabnede Foreningen Uddelerstedet. Første Uddeler var Ester Jørgensen og siden 1 November 1908 har nuværende Uddeler ANDERS PEDER JENSEN været ansat ved Ejby Brugsforening, g. 1908 med Anna Rasmussen. I 1890 lod Foreningen opføre en ny Bygning.

Brugsforeningen i Ejby.

TUNE HERRED

Tune Herred er Amtets mindste, dets Areal er 13,977 ha, hvoraf 100 ha Sø og Mose og 80 ha Skov, ligelig fordelt paa Sognene. Herredet grænser til Køge Bugt, Smørum Herred (ved Lille Vejle Aa), Ramsø Herred (ved Skensved Aa), og til Sømme Herred. Jordene er overvejende lerede og lermuldede. Mod Øst ligger den frugtbare Slette „Heden“, ind mod Land hæver Terrænet sig jævnt og ret betydeligt. Det er et af de frugtbareste Herreder i Amtet. I Middelalderen hørte det til Sjællands Øster-Syssel og kaldtes omkring 1200 „Tunæhæreth“. Ved 1660 sammenlagdes det med Roskilde Amt. Herredet er fattigt paa Oldtidsminder, der er nogle Jættestuer, Dysser og Gravhøje. De sidste samler sig i to Striber, en vestlig mod Snoldelev, Tune og Reerslev Sogne og en østlig, der peger mod Solrød, strækkende sig gennem Kagstrup ned mod Kalvslunde (Karlslunde). Udover disse to Striber er der kun ganske faa Høje, og enkelte Sogne savner dem helt.

Selvom Herredet ikke har mange Gravhøje, saa kan det dog ikke siges at være bleven forfordelt, thi i en af Højene, Balders Høj ved Tune By, ligger Balder begravet, siger Sagnet. Da engang nogle Mænd ved Midnatstide vilde grave i Højen efter Skatte, syntes det dem, som en mægtig Flod styrtede ned imod dem fra Højens Top – saa kastede de Spaderne og løb. Den gamle Skik at „klappe Ryggen af“*) paa den, der forser sig i Julestuen, siges at stamme fra en Hændelse, da Balder engang var Gæst i Tune By, og hans Kone blev ved at skræppe op, saa han til sidst blev vred og slog hende. Han befalede da, at man for Fremtiden i Julestuen skulde lege den Leg, som kaldes „Balderrune“, for at Kvinderne kunde mindes om, at det sømmer sig for dem at tie, naar Mænd taler.

Herredet danner eet Provsti med Ramsø Herred, kaldet Tune-Ramsø Herreders Provsti, og har følgende Sogne: Greve, Gildebrønne (Kildebrønne), Reerslev, Vindinge, Snoldelev, Solrød, Jersie og Kirke-Skensved.

*)

Balder, Rune og hans Viv
de yppede dem en grote Kiv,
grote Kiv i Thune;
Der slog Balder Rune!
Ni Slag ville vi slaa,
Dermed ville vi hiem gaa:
En to tre fire fem,
Der gik end ingen af os hjem,
Seks syv otte og dertil ni,
dermed sigte vi denne Ryg fri. .

HAVDRUP—SOLRØD SOGNE danner een Kommune, med det sidste som Anneks. Havdrup Sogn grænser til Annekssognet, til Snoldelev, Jersie og Kirke-Skensved Sogne, og til Ørsted Sogn i Ramsø Herred. Arealet er 715 ha. Jordene er jævne og særlig i den sydlige Del lavtliggende, temmelig lerede, men ellers overalt af særdeles god Beskaffenhed. Mosen „Ulvemose“ er nu udtørret, men Jorden her er mindre god. Kun ganske faa ha optages af Vand, og af Skov har Sognet intet. Indbyggerantallet var i 1800: 150, i 1900: 680.

Byer: Havdrup, med Kirke, Præstegaard, Mølle, noget Vest for Byen ligger Skolen, af de Parcelsteder, der ligger ind til Byen Havdrup, er i senere Tider opstaaet Lille Havdrup; ca. 3 km fra Havdrup By ligger Stationsbyen Havdrup, paa Ulvemosens Areal, med Jernbanestation, Post-, Telegraf- og Telefonstation, Missionshus, Lægebolig, Apotek, Andelsmejeri, Brugsforening m. m. samt flere Haandværkere og Handlende, Stationsbyen havde i 1915: 125 Gaarde og Huse, med ca. 650 Indbyggere.

Solrød Sogn grænser til Hovedsognet, Køge Bugt, Snoldelev, Kagstrup og Jersie Sogne. Arealet er 1000 ha. Jordene er lavtliggende, ned mod Bugten temmelig stærkt skraanende, overalt meget lerede. Enkelte Steder træder Kalkunderlaget frem i Overfladen. I Sognets østlige Del ligger flere Moser og Engstrækninger paa ialt 12 ha. Langs Stranden, ved Bugten ligger Plantagen „Jernen“, hovedsagelig Naaetræsplantning. Her er i nyere Tid opstaaet en Villabebyggelse, nærmest for Sommerbeboelse. Der er Udsigt mod København og mod Køge helt til Stevns. Indbyggerantallet var i 1800: 215 i 1900: 450. Tilsammen tæller Sognene nu 1677.

Byen Solrød deles af en Aa i en nordlig og en sydlig Del, med Kirke, Skole, Forskole, Forsamlingshus, Brugsforening, Mølle, Andelsmejeri, Afholdshotel m. m. Nordmark, Vestmark og Strandmarken er mindre Samlinger af Gaarde; Solrød Strand har i senere Tider faaet en talrig Sommerbebyggelse, hovedsagelig dog kun Huse af Træ, endelig ligger i Sognet „Nidogaards Kalkværk“.

Begge Sogne har Tingsted i Roskilde, hører under Roskilde Rets- og Politikreds, Amtstuedistrikt, Lægekreds, Køge Skatte- og Skyldkreds og Amtets 4 Folketingskreds.

Sogneraadet bestaar af: Gaardejer P. LARSEN, Formand; Musiker J. R. SØRENSEN; Skomager V. ENGHAVE; Gartner V. CHRISTIANSEN; Skrædermester O. P. OLSEN; Gaardejer N. CHR. OLSEN; Møller J. LARSEN; Købmand J. RASMUSSEN; Snedker L. CHRISTIANSEN. Hjælpekassens Formand er Gaardejer A. JENSEN. Værgeraadets Formand er Gaardejer OTTO POULSEN. Sognefoged er Snedkermester O. BENTSEN. Sognepræst er FR. ENGEL.

I Havdrup Sogn har der kun været et eneste Oldtidmindesmærke, nemlig den nu sløfede Høj „Bavnehøj“, noget Øst for Havdrup. Men i Annekssognet ligger der flere Gravhøje i en langagtig Gruppe, nordøst for Solrød. Der har været over 20 Oldtidsgrave, men de er saa godt som alle mere eller mindre beskadiget, enkelte endda saa ødelagte, at de helt har mistet deres oprindelige Præg.

I Slutningen af det 16 Aarhundrede dannede Havdrup og Kirke-Skensved Sogne eet Pastorat. Byen Havdrup havde da 9 Gaarde og 15 Huse; i 1915 over 225 Gaarde og Huse, heri dog indbefattet Stationsbyen; Sognets Navn var 1370—1700 „Haworthorp“.

Solrød Sogn sammenlagdes i 1555 med Jersie Sogn, her forblev det til 1816, da det underlagdes Havdrup Sogn. Det havde i Slutningen af det 18 Aarhundrede 16 Gaarde og 17 Huse, og af Byer kun Solrød, hvis ældgamle Navn, „Solruth“, staar i Valdemars Jordebog. I Begyndelsen af vort Aarhundrede havde Sognet 125 Gaarde og Huse. —

Havdrup Kirke var en lille romansk Kridtstensbygning, Langhus og Kor ud i eet, i tidlig gotisk Tid blev Taarn og Vaabenus bygget til. De er af Munkesten, udvendig prydet med Baand af Kridtsten. Altertavle, Prædikestol og Døbefont er fra nyere Tid.

Kirken i Solrød er fra samme Periode som Havdrup Kirke, dens Bygningsmaade og Materiale er af samme Art, dens oprindelige Kor, er i tidlig gotisk Tid nedbrudt, og Ski-

bet forlænget. Koret er hovedsagelig bygget af Kridtsten. Altertavlen er meget gammelt Træskærerarbejde i barok Stil, antagelig udført i Roskilde. Prædikestolen er fra 1590, i Taarnet staar nogle gamle Stolegavle, i Renæssancestil, men dog i nyere Indfatninger.

Havdrup Skole menes at være oprettet i Aaret 1814, efter at Skoleloven af samme Aar traadte i Kraft, men det kan ogsaa være at den først er oprettet 1875, da der ikke findes nogen Kilde hvoraf det nøjagtige Aarstal fremgaar. Sidstnævnte Aar blev C. C. Køppen kaldet til Skolen, og han afløstes i Aaret 1863 af C. C. Bielefeldt, der virkede til Aaret 1902. Efter at Byen var blevet Stationsby voksede Skolen ret hurtigt, og i 1903 saa man sig nødsaget til at bygge en ny Skole, denne lagdes i Nærheden af Stationsbyen. I 1920, efter at den nuværende store nye Skolebygning var taget i Brug, forandredes Havdrup Skolevæsen fra almindelig Landsbyskole til nærmest købstadsordnet Skole. 1902 kaldtes J. R. Helmgaard, død 1925, til Førstelærer i Havdrup, han afløstes af nuværende Førstelærer P. PETERSEN.

I 1877 oprettedes der i Havdrup en Friskole, der de første Aar ikke havde noget blivende Sted, men i 1885 byggede Friskolekredsen Havdrup Forsamlingshus, og i dette indrettedes Lokaler for Friskolen. I 1903 blev denne Skole nedlagt.

SØREN PEDER AXEL PEDERSEN, Læge

f. 21 Marts 1871 i København, S. af Vaskeriejer Morthen P. og Hustru Bodil Marie f. Sørensen, g. 1900 med Alida Vilhelmine Theodora Grove. Kandidat 1896, praktiserende Læge i Havdrup siden 1 Novbr. 1898.

EMIL HEINRICH OEST, Apoteker,

f. 28 Februar 1870 i København, S. af Skibsreder, Konsul J. V. Oest og Hustru Vilhelmine Marie f. Lorentzen, g. 1904 med Sophie Margrethe Walther. Elev 1886, Kandidat 1891, i Ribe, Esbjerg og paa Svaneapoteket i København, Apoteker i Havdrup siden 10 December 1923.

Havdrup Apotek er oprettet i Aaret 1907, bygget efter Tegning af Arkitekt C. Sørensen. Bevilling til dette Apotek blev givet til Th. N. Chr. Kjær, den 27 April 1907, men Apoteket aabnede først den 2 August 1908. Den 1 November 1914 overgaar det til Apoteker Johannes Kjær, som drev det til 1923, da det overtoges af Apoteker EMIL HEINRICH OEST. Apoteket er i senere Tid restaureret og omdannet.

Havdrup Brugsforening er stiftet den 1 Maj 1886, den begyndte med 38 Medlemmer og tæller nu over 350. Uddelerstedet blev lagt hos Søren Hansen, i hvis Ejendom man lejede Lokaler. S. Hansen fungerede som Uddeler til 1894 og afløstes af Jens Andersen, der afgik 1903. Uddeler SOPHUS BRUUN RASMUSSEN, ansattes den 1 Januar 1931, f. 19 Marts 1898 i Rørbæk, S. af Vognmand Jens B. R. og Hustru Dorthea f. Nielsen, g. 1926 med Johanne Petersen. Foreningens første Formand var Gaardejer Th. Hansen, han afløstes af Lars Hansen, der 1902 afløstes af Sognefoged Jens Christiansen, der i 1904 afløstes af Gaardejer Hans Hansen,

Havdrup Apotek.

1905 A. Boch, 1907 P. C. Pedersen, nuværende Formand er Parcellist VIGGO JENSEN. I Begyndelsen af Januar 1906 besluttedes det, at opføre en ny Bygning, og i September Maaned, samme Aar, toges Foreningens nuværende Bygning i Brug, den kostede ca. 7200 Kr. Den gamle Bygning solgtes for ca. 2000 Kr., den havde Foreningen købt af den første Uddeler for 2800 Kr., dette Køb blev foretaget i 1891.

REERSLEV—VINDINGE SOGNE danner een Kommune, med det sidste som Anneks. Reerslev Sogn grænser til Annekssognet, Tune og Greve Sogne, til Thorslunde og Høje-Taastrup Sogne i Smørum Herred, og til Roskilde Købstads Markjorde i Sømme Herred. Arealet er 1581 ha. Jordene er højtliggende, for det meste ler- og sandmuldede, dog i Egnen omkring Reerslev By temmelig grusede. Sognets højeste Punkt er „Maglehøj“, ca. 69 m. Der er 15 ha Moser og andet Vandareal og 8 ha Skov. Indbyggerantallet var i 1800: 322, i 1900: 542. Tilsammen tæller de 2 Sogne nu 1405 Indbyggere.

I Reerslev Sogn ligger Byerne: Reerslev, med Kirke, Præstegaard, Skole, Forskole, Vandværk, Brugsforening m. m.; Stærkinge, med 2 Møller; Kohuse. I den Del af Sognet, som næsten støder op til Stationsbyen Hedehusene, er der i de senere Tider opstaaet en Del Bebyggelse, nærmest mindre Huse eller Villaer. Større Gaarde: Barfredshøj, Truelshøj, Korshavegaard, Maglehøjgaard m. fl.

Vindinge Sogn grænser til Hovedsognet, til Tune Sogn, til Vor Frue Sogn og til Roskilde Købstads Markjorde i Sømme Herred. Arealet er 1195 ha. Jordene er for det meste meget lig Hovedsognets Jorde. Af Moser og anden Vandareal er der 5 ha. Indbyggerantallet var i 1800: 350, i 1900: 550.

I Vindinge Sogn ligger Byen Vindinge, med Kirke, Skole, Mølle, Mejeri m. m. Vindinge-Lillevang og Herredsfogedhuse (mindre Samlinger af Gaarde og Huse) samt Mindstrupgaard.

Begge Sogne har Tingsted i Roskilde, hører under Roskilde Rets- og Politikreds, Amtstuedistrikt og Lægekreds, Køge Skatte- og Skyldkreds og Amtets 5 Folketingskreds.

Sogneraadet bestaar af: Proprietær S. BOBERG, Formand; Murersvend N. HANSEN; Parcellist T. THOMSEN; Gaardejer N. P. ALBRECHTSEN; Arbejdsmand M. HANSEN; Tømrermester O. OLSEN; Trykkeriarbejder E. GRANVIG; Smedemester H. OLSEN; Gaardejer K. I. LARSEN. Hjælpekassens Formand er Gaardejer HOLGER HEMMINGSEN. Værgeraadets Formand er Lærer NØRREGAARD. Sognefoged for Reerslev er Gaardejer H. THORSEN og for Vindinge Mejeriejer P. JENSEN. Sognepræst er A. T. J. WASMANN.

I Reerslev har der været en halv Snes Oldtidsgrave, alle i en Stribe fra Nord til Syd, omtrent i Sognets Midte. De fleste er dog for længst sløjfede. „Præstehøj“, tæt Syd

Tjørnehøj Mølle i Stærkinge.

for Reerslev By, er fredet, og noget Syd for Stærkinge By ligger „Maglehøj“. Nord for Byen Reerslev har der ligget en Jættestue og en Dysse. I Annekssognet vides kun at have været en Gravhøj, nemlig den nu ødelagte „Ellehøj“. Reerslev og Vindinge Sogne led under Svenskekrigen 1658 stor Skade, flere Gaarde blev lagt i Aske, og Svenskerne afbrændte en hel By af Vindinge Sogn, „Vedsby“, som omtales i Valdemars Jordebog under Navnet „Wesbye.“

Endnu op i vore Dage finder man paa Byens Tomt Rester af Murværk og lign. Vindinge Sogn, omkring 1080 „Winningawe“, havde i Slutningen af det 18 Aarhundrede 24 Gaarde og 25 Huse, omkring Begyndelsen af det 19 Aarhundrede over 160 Gaarde og Huse. Byens Kirke var i umindelige Tider underlagt Vor Frue Kloster i Roskilde, men blev omkring 1860 underlagt Stiftet, og har siden været blandt Sjællands Stifts-Landsbykirker. Sognet blev efter Reformationen

Maglehøj Mølle.

underlagt Roskilde Domkirkes Kapellani, men blev omkring 1750 Anneks til Reerslev Sogn. Omkring Aar 1777 havde Reerslev Sogn Byen Reerslev, i 1250 kaldet „Rethæsleff“, 100 Aar senere „Rethersleff“, 1777 „Reersløv“, med 13 Gaarde og 15 Huse samt Stærkinge, i det 15 Aarhundrede „Sterckingeæ“, med 7 Gaarde og 3 Huse. I 1915 havde Sognet 117 Gaarde og Huse. Der har engang ligget en Gaard, som hed „Truistrup“, dens Jorde bærer endnu Navnet Truelstrup.

Vindinge Skole var forhen 2-klasset, men da Børneantallet blev for stort, kunde de ikke være i den gamle Skolebygning, der var opført 1857 og som laa inde midt i Vindinge By, og derfor blev der i Aaret 1904 bygget en ny Skolebygning i Udkanten af Byen. I den gamle Skole var der een Lærer, hvorimod der da den nye blev opført, ansattes endnu en Lærer, saaledes at der i Skolen i Øjeblikket er Førstelærer, Andenlærer samt en Haandgerningslærerinde. Ved den gamle Skole var et Jordareal af 16 Tdr. Land, som bortsolgtes fra Skolen, da den nye blev opført. Den gamle Skole var 2-klasset, men forandredes paa Grund af det store Børneantal til 4-klasset, da den nye blev opført, men da Børneantallet atter gik meget stærkt tilbage (fra 148 til 70) blev Skolen 3-klasset 1930 med forøget Undervisningstid. Som Lærere ved Skolen er nu ansatte H. FR. NIELSEN, Førstelærer, P. E. ISHØJ, Andenlærer samt Fru DORA NIELSEN som Haandgerningslærerinde.

H. Fr. Nielsen,
Førstelærer.

H. FR. NIELSEN, Førstelærer, f. 3 Juni 1896 i Sneselev ved Fuglebjerg, g. 1920 med Ingeborg Hansen. Dimitteret 1918 fra Haslev, Huslærer i Skiveren ved Raabjerg 1918—19, derefter Andenlærer ved Vindinge Skole 1919—26 og siden den Tid Førstelærer ved samme Skole. Ved Førstelærerembedet er knyttet Stillingen som Kirkesanger og ved Andenlærerembedet Stillingen som Organist ved Vindinge Kirke. — POUL ERIK ISHØJ, Andenlærer, f. 14 Oktober 1902 i København, S. af Forvalter H. F. I. og Hustru Anna f. Appel, g. 1927 med Ellen Madsen. Dimitteret 1924 fra Blaagaards Seminarium, vikarieret ved forskellige Skoler, ansat 1930 som Andenlærer i Vindinge. — Tjørnehøj Mølle i Stærkinge, i Reerslev Sogn, stammer fra 1885. Oprindeligt laa der paa de Jorde, hvor nu Tjørnehøj Mølle ligger, en meget gammel Gaard, antagelig bygget omkring 1820. Af denne gamle Gaard er endnu den oprindelige Stuelænge, bygget i Bindingsværk og Ler, bevaret. Gaarden ejedes omkring 1870 af Hans

Poul Erik Ishøj,
Andenlærer.

Vindinge Mejeri.

Pedersen, som i 1885 lod Tjørnehøj Mølle bygge og udflyttede sin Gaard til den nuværende Dybkjærgaard; faa Aar efter solgte han Møllen til Chr. Sørensen, som senere lod den nuværende Stuelænge bygge. I 1929 solgtes Møllen til HARRY AAGE RASMUSSEN, f. 10 Juni 1897 i Valsømagle, S. af Skovfoged Søren R. og Hustru Peline f. Nielsen, g. 1928 med Oda Margrethe Sørensen. Uddannet Møller.

Maglehøj Mølle i Stærkinge, Reerslev Sogn, er bygget af

Møller J. P. Meyer, f. 1858. Han købte i 1885 et lille Husmandslod paa 3 Tdr. Land, byggede Møllen paa Grunden og gav den Navn efter den bag ved liggende Gravhøj, „Maglehøj“. Den er bygget af Møllebygger Carlsen fra Køge. I 1888 tilbyggedes Kornmagasin, og 1892 tre Fag til Stuelængen. I 1919 overgik Møllen til J. P. Meyers Svigersøn, HANS PEDER PETERSEN, f. 12 Februar 1878 i Kildebrønde, S. af Gaardejer Niels P. P. og Hustru Johanne Marie f. Andersen, g. 1913 med Augusta Frederikke Meyer. 1919 tilkøbte den nye Ejer en Ejendom paa 3 Tdr. Land (ialt 6 Tdr. Land). Siden 1925 har dog disse Jorde været bortforpagtet.

Vindinge Mejeri oprettedes i Aaret 1908 som Fællesmejeri. I 1919 blev Mejeriet tildels ombygget og omtrent samtidig overtog daværende Bestyrer P. JENSEN Mejeriet, senere er det forsynet med nye, moderne Maskiner. Mejeriets Bygninger er brandforsikret for 49.900 Kr. Antallet af Leverandører er 40, med tilsammen indtegnet 475 Køer.

PETER JENSEN, Sognefoged, Mejeriejer, f. 11 December 1882 i Dragstrup, S. af Gaardejer Anders J. og Hustru Ane f. Jensen, g. 1916 med Sofie Marie Pedersen. Sognefoged, kommunal Revisor, Revisor for Brugsforeningen, Medlem af Repræsentantskabet for Landbobanken i Roskilde.

P. Jensen,
Sognefoged, Mejeriejer.

JERSIE OG KIRKE-SKENSVED SOGNE danner een Kommune, med det sidste som Anneks. Jersie Sogn grænser til Køge Bugt, Annekssognet, Havdrup og Solrød Sogne og til Ølsemagle Sogn i Ramsø Herred, hvor Skensved Aa er Grænse. Arealet er 949 ha. Jordene er lavtliggende, lermuldede og af god Beskaffenhed. I den østlige Del, ved Grænsen, er der ret store Enge og et Par Moser. Det samlede Vandareal er kun 7 ha, Indbyggerantallet var i 1800: 313; 1900: 400. I Jersie Sogn ligger Byen Jersie, med Kirke, Præstegaard, Skole og Forsamlingshus, og Torøgel, en mindre Samling Gaarde og Huse, samt Gaarden Lykkesholm.

Kirke-Skensved Sogn grænser til Hovedsognet, til Havdrup Sogn og til Ørsted, Ejby og Højelse Sogne i Ramsø Herred. Arealet er 655 ha. Jordene er noget mere lerede end i Hovedsognet. Der er ingen Skov, og ikke noget videre Vandareal. Indbyggerantallet var i 1800: 160; 1900: 310. Tilsammen tæller de to Sogne nu 867 Indbyggere. Der er ikke andre Byer end Kirke-Skensved By, med Kirke, Skole, Brugsforening og Andelsmejeri. Begge Sogne har Tingsted i Roskilde, hører under Roskilde Rets- og Politikreds, Amtstuedistrikt og Lægekreds, Køge Skatte- og Skyldkreds og Amtets 4 Folketingskreds.

Sogneraadet bestaar af: Gaardejer K. KNUDSEN, Formand; Parcellist J. PEDERSEN; Gaardejer P. M. POULSEN; Parcellist L. P. LARSEN; Gaardejer E. NIELSEN; Uddeler J. P. JENSEN; Gaardejer N. P. SØRENSEN; Husejer C. NIELSEN; Gaardejer L. PEDERSEN; Hjælpekassens Formand er Parcellist L. LARSEN; Værgeraadets Formand er Parcellist N. P. PEDERSEN; Sognefoged for Jersie Sogn: Gaardejer E. SØRENSEN; for Kirke-Skensved: Gaardejer E. NIELSEN; Sognepræst: V. BLAUENFELDT.

Der er ingen Minder fra Oldtiden tilbage her. I Kirke-Skensved Sogn har der ligget to Stengrave, men de er sløjfede, og ved Skensved Aa har der ligget en kæmpestor Sten, „Kærlingstenen“, der i Følge Sagnet engang af Djævelen blev slynget imod Kirken i Højelse, men i Stedet faldt ned her. I 1777 havde Jersie Sogn 21 Gaarde og 23 Huse; i 1915 over 120 Gaarde og Huse, medens Annekssogñet havde 80. Kirke-Skensved kaldtes i det 12 Aarhundrede, „Scenswith“, og i Slutningen af det 13., „Schienswygtmaglæ“, Jersie og Kirke-Skensved Sogne har ikke altid været eet Kirkesogn, det blev først bestemt i 1812 og gennemført 1816. Om Sogñenes Kirke og Præsteforhold se under Havdrup Kirke, (Side 316).

Jersie Kirke er fra romansk Tid og bygget af Kridtsten, men med denne Kirke er det, som med saa mange andre, at den har mistet sit middelalderlige Præg. Mange Steder i vore Landsogñe har Forandringerne og Tilbygningerne ikke just været af det gode. Jersie Kirke er forandret ganske betydeligt, det oprindelige Kor er revet ned, og det nuværende opført i Forlængelse af Langhuset, Taarn og Vaabenhus er senere tilbygget. Prædikestolen er fra 1593. — Kirke-Skensved Kirke er antagelig opført i Begyndelsen af den gotiske Periode. I 1555 var det nær gaet den ilde, idet det i et Klemmebrev blev bestemt, at den skulde nedrives, og Menigheden søge til Kirke i Jersie. Det blev dog ikke til noget, og Kirken blev staaende. Langhus og Kor gaar ud i eet, og har en tre-sidet Afslutning. Allerede tidligt er Taarnet tilbygget, og dettes nederste Stokværk tjener som Vaabenhus, saavel dette som den øvrige Del af Kirkens Indre er overhælvvet. Altertavle og Døbefont er af langt nyere Dato, Prædikestolen er fra Chr. III Tid. Under Koret ligger Præsten Ole Høfding begravet, død 1755.

I Pavekirkens Dage var Præstens og Degñens Gerning i mange Maader at ligne ved en Missionærs, og Degñens Stilling var slet ikke saa ringe. I Romerkirkens sidste Tid fandtes der „Degnegaaarde“ mange Steder. Degñens Virksomhed faldt ude i det brede Lag af Folket, det var ham, som underviste Almuen i Fadervor og andre Bønner. Det var Udenadslære, thi det menige Folk behøvede den Gang ikke at læse eller skrive. Ved Reformationen bestemtes det i den nye Kirkeforfatning, at Indtægten af Degnegaaardene, plus Degñetienden, fremtidig skulde være Degñenes Lønning. Desuden skulde de nyde Offer de tre store Højtider, Jul, Paaske og Pinse, samt ved Bryllupper, Barnedaab og Barselskoners Kirkegang. Om Undervisningen hed det: „Saa skal Sogñedegñen undervise det unge Bondefolk udi Børnelærdommen, Katekismus, een Gang om Ugen, ud i Sted og Stund, som Sogñepresten dem foreskriver.“ Det var imidlertid kun selve Kirkebyens Ungdom, der fik Undervisning hver Søndag. Børnene i de andre Byer i Sogñet fik højst Undervisning en Gang om Maaneden, idet Degñen en Søndag eller anden Helligdag, naar det var „dejligt Solskin og Børnene kunde komme fra Huse“, begav sig til Udflytterbyerne om Eftermiddagen og samlede Ungdommen i en Bondestue eller paa Gaden, som det bedst kunde passe sig. I „Danske Lov“ af 1683 blev det bestemt, at Degñen skulde undervise en Gang om Ugen i hver af Sogñets Landsbyer, men da det stadigvæk kun drejede sig om Bønner og Katekismus, lærte Almuebørnene fremdeles hverken at læse eller skrive. Kun faa Bønder forstod den Gang at læse, men saadan var det i alle Lande. Med den vaagne og samvittighedsfulde Frederik IV, der vel nok var en af vore mest arbejdsomme og pligtopfyldende Konger, kom der Fart i Udviklingen, idet han oprettede de 240 „Rytterskoler“ omkring i Landet. Navnet kommer af, at de blev

Kirke-Skensved Skole.

bygget paa „Ryttergodset“, Gods som skulde levere Kongen et vist Antal Ryttere i Krigen. Man kan kende Bygningerne paa deres gule Mure. Ved „Rytterskolerne“ blev der ansat Skoleholdere, som underviste i Katekismus, Læsning, Skrivning og Regning.

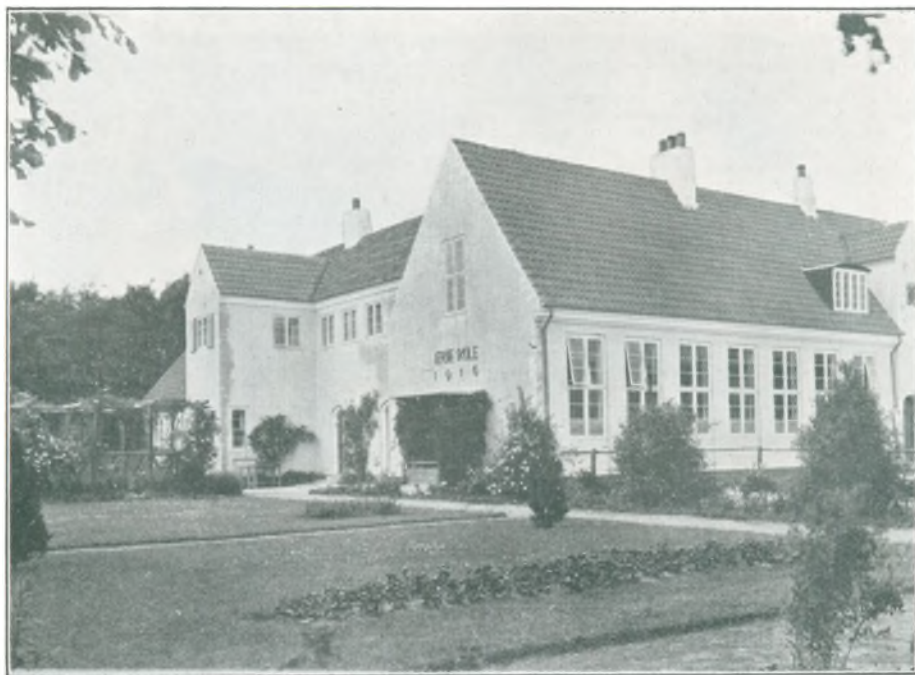
Ved Chr. VI' „Forordning om Skolerne paa Landet“ af 23 Januar 1739 lagdes Grunden til hele vor senere Almueskole. Det var Kongens Hensigt, at der i hvert Sogn skulde bygges en Skole, men nogle af Godsejerne

satte sig derimod, og Bønderne selv følte det nærmest som en Plage. Bonden havde jo Brug for sine Børn i Arbejdet paa Marken. Først ved Fr. VI' Anordning af 29. Juli 1814 blev der Tale om en egentlig Undervisning af alle Almuens Børn, saavel paa Landet som i Købstæderne. — Kirke-Skensved Sogn var forhen Anneks til Havdrup Præstekald, og Sognedegnen, der havde sin Bopæl i Havdrup, var tillige Degn for Kirke-Skensved Sogn. I Henhold til kgl. Resolution af 28 Februar 1812 blev det bestemt, at Kirke-Skensved Sogn ved indtrædende Vakance i Jersie Præstekald skulde skilles fra Havdrup og henlægges til Jersie. Den 5 April 1816 traadte Resolutionen i Kraft, idet Jersie Præstekald da blev ledigt. Omkring 1730 lod Oluf Høfding, Sognepræst til Havdrup og Kirke-Skensved og Provst for Tune Herred, bygge et Skolehus paa Kirke-Skensved Gade, „efter samtlige Bymænds Begæring og Forlangende, saasom der paa den Tid ingen Skole var her omkring“. Med dette „Skolehus“ grundlagdes Skolevæsenet i Kirke-Skensved Sogn.

Af Degne, Skoleholdere og Kirkesangere har følgende været ansatte: Laurits Olsen Kolle, Student fra Roskilde Latinskole, Degn ca. 1666, afgaaet omkring 1680; Peder Olsen Schytte, Student fra Roskilde 1677, Degn fra 1680—1700; Niels Olsen, Student fra Helsingør Skole 1697, Degn fra 1700—18; Berthel Madsen Colding, Student fra Æbeltoft Skole 1712, Degn fra 1718—82; Niels Christensen Gvest, født 1702, var i flere Aar Skoleholder, men blev kaldet til Degn af Abbedissen for Vallø Stift og fik ved Reskript af 27. November 1762 Tilladelse til at blive Degn, skønt han var „en ustudert Mand“, han beklædte kun Embedet i fire Aar, paa en Hjemtur fra Roskilde, den 24 November 1766, faldt han i en Tørvegrav og druknede; Lambst Vederkinck, Student, var Degn fra 1766—70, da han blev forflyttet til Valløby; Peder Unger, Student, Degn fra 1770—85, forflyttet til Lidemark-Bjevverskov; Mathias Hammer, Student, Degn fra 1785—95, da han blev forflyttet til Karlslunde; Hans Johansen, Degn fra 1795—1816; Hans Nielsen, ustuderet, Skoleholder fra 1796—1806; Niels Larsen, ustuderet, Skoleholder og Kirkesanger fra 1806—34; Hans Peterseh, Seminarist, Lærer og Kirkesanger fra 1835—36; Svend Michelsen Rørbeck, Seminarist, Lærer og Kirkesanger fra 1836—38; Georg Eigel Ingversen Thye, Seminarist, Lærer og Kirkesanger fra 1839—81, død i Roskilde 1882; Vilhelm August Illemaan, Seminarist fra Skaarup, Lærer og Kirkesanger fra 1881—87, forflyttet til Braade Skole i Odsherred; Jens Askgaard, født 3. April 1858, Seminarist fra Skaarup, Lærer og Kirkesanger fra 1887—91, forflyttet til Greve Skole; Søren Wiskinge, født 6 Juli 1864, Seminarist, kaldet til Lærer og Kirkesanger 1891.

Jersies første Skole blev bygget i 1838 som en Følge af Skoleloven af 1814. I 1877 blev denne Skole nedrevet og en anden bygget. I 1916 blev Skolen udvidet fra 2- til 4-klasset, og en ny Skolebygning rejstes. Lærere ved Jersie Skole: J. A. v. Cappellen fra 1838—

1876; S. Abrahamsen fra 1877—90; A. Westergaard fra 1890—1900; L. Høybye fra 1901—28, siden da Førstelærer CHR. SCHOU, f. 25 Maj 1899 i Køng pr. Lundby, S. af Gaardejer Jacob S. og Hustru Christiane f. Hansen, g. 1928 med Kristine Lundberg. Kirkeværge, Medl. af Menigheds-

Jersie Sogns nye Skole.

Læreri siden 1916, da Skolen blev 4-klaset: Louise Koppel 1916—20; Magda Eriksen 1920—25 og siden 1926 Fru KRISTINE SCHOU, f. Lundberg.

Chr. Schou, Førstelærer.

SNOLDELEV SOGN danner een Sognekommune og grænser til Tune, Karlslunde (Kalvslunde), Karlstrup (Kagstrup), Solrød og Havdrup Sogne, tillige til Gadstrup Sogn i Ramsø Herred og Vor Frue Sogn i Sømme Herred. Sognets Areal er 1447 ha. Jordene er højtliggende, men gennemgaaende jævne og stærkt lermuldede. Moser og andre Vandarealer optager 14 ha. I kirkelig Henseende er Snoldelev Sogn Hovedsogn med Tune Sogn som Anneks. Indbyggerantallet var i 1800: 427, i 1900: 682, nu er det 923. — I Sognet ligger Byerne: Snoldelev, med Kirke, Præstegaard, Skole, Brugsforening, Andelsmejeriet Allershøj m. m.; Snoldelev-Hastrup, med Skole, bygget 1928; Salløv, med Mølle og Bageri m. m. Salløv Lerhuse, Skelbæk, Raamose, alle kun mindre Samlinger af Gaarde eller Huse. I Sognet ligger af større Gaarde: Snoldelevgaard og Hastrupgaard. — Sognet har Tingsted i Roskilde, hører under Roskilde Rets- og Politikreds, Amtstuedistrikt og Lægekreds, Køge Skatte- og Skyldkreds og Amtets 5 Folketingskreds.

Kr. Schou, Lærerinde.

Sogneraadet bestaar af: Gaardejer T. SVENDSEN, Formand; Parcellist J. HANSEN; Gaardejer O. OLSEN; Gaardejer A. N. MINDEGAARD; Parcellist H. P. LARSEN; Fabrikant A. P. ANDERSEN; Mejeribestyrer N. JOHANSEN. Hjælpekassens Formand er Parcellist J. HANSEN. Værgeraadets Formand er Husejer L. OLSEN. Sognefoged er M. JENSEN. Sognepræst er L. GLAHN.

Fra Nord til Øst strækker sig en Stribe af Gravhøje, de fleste dog ret beskadigede, af de bedst bevarede er „Allehøje“, tæt ved Allehøjgaard. I en Linie mellem Snoldelev og Tune har der ligget en Del Stendysser, men de er alle forlængst sløjfede. Noget Øst

Snoldelev Kirke.

for Snoldelev, paa Præstegaardsjorden, ligger to velbevarede Gravhøje, og Syd for Snoldelev „Blodhøj“. Faa Sogne har været saa rig paa Minder fra den graa Oldtid som Snoldelev Sogn, her fandt man Aar 1780, ved Slæbhøj, Snoldelev - Runestenen, som 1811 førtes til Nationalmuseet i København. Stenens Ind-

skrift er: „Gunvalds Sten, Søn af Roald, Thul i Salhaugum“. — Snoldelev Kirke er bygget i Svend Estridsens Tid, men den var dengang kun halvt saa stor som nu, hvilket man kan se af de Rester, der er tilbage af den oprindelige Bygning. Der er endnu middelalderlige Lisener og rundbuede Friser paa Kirkens Ydermur, og desuden en tilmuret Kvindedør. Bygningsmaterialet er Fraad- og Kridtstene. Kirken er i gotisk Tid forlænget mod Øst, og det oprindelige Kor nedrevet. Modsat denne Tilbygning er opført et Taarn, antagelig fra samme Periode, hvis underste Stokværk staar i Forbindelse med Skibet ved en lav Spidsbue, der er udfyldt af en Trædør af nyere Tid, saa Rummet derved nu er afsondret fra Skibet. Ovenover Hvælvingerne fra den oprindelige Kirke ses Rester af Kalkdekorationer, hvilket fortæller os, at Rummet engang har haft fladt Loft. Efter Reformationen er Korets Væg mod Øst blevet dekoreret med Kalkmalerier, men i det 17 Aarhundrede truede Muren med at falde ned, og man satte da en svær Træbjælke tværs over Indersiden, saaledes at den til dels dækkede Kalkmaleriet, og senere har Hvidtekosten skjult det helt. Ved Restaureringer i Aarene 1922—26 afdækkedes Kalkmaleriet, det gengiver Scener af det gamle og nye Testamente og danner en smuk Baggrund for Alteret, hvis Tavle er ny, medens Alterbordspanelet er fra 1600. Bag dette fandtes Ruiner af det oprindelige murede Alter. Prædikestolen er fra 1594 og udført paa et Roskilde-Værksted paa Bekostning af Roskilde-Provsten Morten Pedersen. Den har maattet staa for megen Vandalisme, men er nu ført tilbage til sin oprindelige Skikkelse. Stolegavlene er Renæssance og var paa Kvindesiden forsynet med smukke Ornamentter, lignende Ornamentter er nu sat paa begge Gavlsider. I Vaabehuset ligger der Rester af en Ligsten fra 1311. Paa Loftet over Vaabehuset ligger Baldakinen til Prædikestolen. Paa Kirkegaarden staar den gamle Døbefont, der blev fundet sammen med Ligstenen i Engdraget ved Kirken, og et Monument over Tegneren Johs. Holbek, død 1903, udført af Rud. Tegner. Smedejernslysekronerne er ophængt i 1922. I Skibet hænger et Skib ogsaa fra 1922, Orglet er opsat i 1905. Vaabehuset er den seneste Tilbygning, det er af Munkesten. Af Præster ved Snoldelev Kirke nævnes: 1831 H. W. Krogh, 1864 Meyer, 1879 C. O. Holbek, 1905 L. Glahn, 1931 K. KRISTIANSEN. Kirkeværge er Førstel. TH. MØLBY.

Snoldelev Sogn har sikkert i lange Tider haft Degneundervisning, men desværre kender vi ikke Navnene paa Degnene, undtagen den sidste, Melchior Nonnegaard, født 1759, død 1841, han skal desuden have været den første Lærer. Den første Skole laa ved Kirken, nu er den Jord, der i hin Tid hørte til denne Skole, inddraget til Kirkegaard, og Skolebygningen nedrevet. En Del af Materialet er brugt til Udhuset til Snoldelevs nuværende Skole. Den første Skolebygning var fra 1814, og Embedet var et Enelærerembede til 1894. I 1880 byggedes den nuværende Skole, 1894 tilbyggedes en Sidefløj med Skolelokalet, og ved Andenlærerembedets Oprettelse og Skolens Udvidelse til 4-klasse, i 1908, opførtes et Gymnastikhus. Ene- og Førstelærernes Række er: 1841 Johan Daniel Hermann, 1878 P. Runge, 1891 V. Geht Kristensen. Nuværende Førstelærer er THORVALD MARKUSSEN MØLBY, f. 26 Februar 1881 i Tersløse, S. af Lærer Hans Peter Markussen og Hustru Mette Marie f. Nielsen g. 1914 med Marie Mygind. Dimitteret 1903, Jelling, Andenlærer i Tjæreby 1904, Enelærer i Vinde-Helsing 1910, Førstelærer ved Snoldelev Skole siden 1922, Kirkeværge. Ved Hastrup Skoles Oprettelse i 1928 afgaves nogle Elever fra Snoldelev Skole, og denne omdannedes fra 1 Maj 1929 til 3-klasse Skole.

Paa Vejen ved Snoldelev har der ligget en Sten i et Gærde med fire Huller af den Slags, som man borer i Sten, der skal kløves. Da Karl Gustav angreb København og laa med sine Soldater ved Roskilde, viste han dem Stenen og forsikrede, at det skulde være ham lige saa let at splitte Danmarks Rige som at kløve denne Sten. Han begyndte paa dette Arbejde i hele Arméens Paasyn, men det vilde ikke gaa for ham. Han maatte lade Stenen forblive heel — og saaledes ogsaa Danmark. Maaske var det den samme Sten, som ifølge et Sagn engang blev slynget fra Malmø mod Roskilde Domkirke af en Troid, men faldt ned paa Marken ved Snoldelev.

TUNE SOGN danner een Sognekommune og grænser til Karlslunde (Kalvslunde), Greve, Reerslev og Vindinge Sogne, samt til Vor Frue Sogn i Sømme Herred. Sognets Areal er 1403 ha. Jordene er højtliggende, gennemgaaende lermuldede, dog i den nordlige Del noget sandede. Af Moser og andre Vandarealer optages 6 ha. Tune Sogn er i kirkelig Henseende Anneks til Snoldelev Sogn. Indbyggerantallet var i 1800: 401, i 1900: 800, nu er det 930. — I Sognet ligger Byen Tune, 1256 nævnt som „Tunæ“, med Kirke, Skole, Spare- og Laanekasse, oprettet 1880, Brugsforening, Mølle, Mejeri m. m. Fløjterup, Tune Hede, Tidselhuse er kun Samlinger af Gaarde eller Huse. I Sognet ligger Tune Landbrugsskole. Sognet har Tingsted i Roskilde og hører under de samme Kredse som Snoldelev Sogn (se Side 323). — Sogneraadet bestaar af: Parcellist LARS P. LARSEN, Formand; Gaardejer A. J. PEDERSEN; Gaardejer J. CHR. JENSEN; Gaardejer M. JENSEN; Proprietær J. ANDERSEN; Barber R. RASMUSSEN; Arbejdsmand H. C. ANDERSEN. Hjælpekassens Formand er Karetmager S. RASMUSSEN. Værgeraadets Formand er Lærer FR. NØHR. Sognefoged er J. ANDERSEN.

I Tilslutning til den Række af Oldtidsmindesmærker, der strækker sig gennem Reerslev og Snoldelev Sogne, ligger i Tune Sogns vestlige Del nogle Gravhøje og Dysser, alle dog til dels

Snoldelev Skole.

Tune Brugsforening.

ødelagte, blandt disse Oldtidsgrave er Vilshøj og Baldershøj.

Kirken er af tidlig romansk Oprindelse, i gotisk Tid betydelig ombygget og tilbygget Taarn og Vaabehus, paa samme Tid blev Kirkerummet overhvalvet.

I Triumfmuren findes en rundbuet Alterniche af katolsk Oprindelse. Altertavlen er i sen Renæssancestil, antagelig fra 1626. Prædikestolen er i samme Stil, men noget yngre. Lige indenfor Døren i Vaabehuset ligger en Ligsten fra Begyndelsen af det

14 Aarhundrede. — Michael Gjoes Folkehøjskole oprettedes i 1866 ifølge Testamente af 18 Januar 1795 efter Michael Gjøe til Gjeddesdal. I 1871 gik Skolen over til ogsaa at omfatte Landbrugsskole, i 1891 ophævedes Højskolen. 1867—71 var Digteren Christian Richardt Skolens Forstander.

Skoleundervisningen for Tune Sogns Vedkommende kan med Hensyn til Lærere kun føres tilbage til 1824, men Degnen fra Snoldelev har sikkert haft det Hverv af og til at undervise i Sognet. Sognets ældste Skolebygning laa lige overfor den nuværende Skole, omtrent helt op ad Købmandshandelen, paa Matr. Nr. 1. Den nuværende Skole er opført 1841, af Midler fra Kammerraad Michael Gjoes Legat. 1886 udvidedes den med en Forskole i en egen Bygning, 1918 udvidedes den til 5-klasset, og der opførtes Gymnastikhus. Af Lærere ved Skolen nævnes: 1824 Jørgensen, 1869 F. L. Pedersen, 1907 Th. Kristensen, 1914 L. P. Fredboe, 1918 nuværende Lærer FR. JACOBSEN NIELSEN NØHR, f. 4 April 1889, dimitteret 1911.

Tune Brugsforening er oprettet 1885 og begyndte sin Virksomhed 1 Juli s. A. Brugsforeningen har egen Bygning, og det er den samme som fra Stiftelsen, men er dog gentagne Gange blevet udvidet. I de Aar, Foreningen har bestaaet, har der været 6 Uddelere. Nuværende Uddeler er H. V. P. JENSEN, f. 7 Maj 1893 i Havdrup. Uddeler ved Størtinge Brugsforening 1920, Ørslev Brugsforening 1923, s. 5 Juni 1929 ved Tune Brugsforening.

GREVE—KILDEBRØNDE SOGNE (Gildebrønne) danner een Kommune med sidstnævnte Sogn som Anneks. Greve Sogn grænser til Annekssognet, Reerslev, Tune og Karlslunde (Kalvslunde) Sogne og til Køge Bugt. Dets Areal er 1583 ha. Jordene er lavtliggende og ganske flade, for det meste lermuldede, kun langs Stranden temmelig sandede. Sognets eneste Skov, Gjeddesdals Skov, er paa 13 ha, Moser og andre Vandarealer optager 11 ha. Indbyggerantallet var i 1800: 400, i 1900: 800, nu er det samlet for begge Sogne: 2025.

I Greve Sogn ligger Byerne: Greve, i 1370 nævnt som „Griwiæ“, med Kirke, Præstegaard, Skole, Forsamlingshus, bygget 1898, Mølle, Brugsforening samt i Byens vestlige Del den i 1916 anlagte Baraklejr. I Byen har i forrige Tider ligget et Hospital, „Greve og Kildebrønne Hospital“, stiftet 1710 ifølge Testamente af Gehejmerraad Holger Vind til Herrested og Gjeddesdal, Hospitalet er i nyere Tid nedlagt, og Bygningerne bruges nu til Dels som Fattighus; endvidere Mosede, med Skole. I Sognet ligger Andelsmejerierne Bækgaard og Korskilde, ved Sognegrænsen mod Syd ligger et i 1914 opført Batteri. Af større Gaarde nævnes: Gjeddesdal, Ventrupgaard og Grevegaard. I 1777 havde Sognet Byerne: Greve, med 21 Gaarde 20 Huse; Mosede, „Moesede Bye“, med 3 Gaarde og 3 Huse; Ven-

trupgaard, „Wenthoorp“, senere Wenstrup, var en stor Gaard, bestaaende af det meste af Mosede By. Desuden nævnes Herregaarden Gjeddeshal. I 1915 havde Sognet 219 Gaarde og Huse.

Engang i gamle Dage hændte det, at som Folk i Karlsrunderne en Søndagmorgen vilde gaa til Kirke, brød der en Kilde frem i Byen med saa stor Kraft, at man frygtede hele Byen vilde blive skyllet bort. Da løb enhver til sit Hus og hentede Dynerne af Sengene, og med dem stoppede man Kilden, men da det blev Nat, brød Vandet frem i Greve By, og det siges at være den samme Kilde, som først viste sig i Karlsrunderne.

Kildebrønde Sogn (Gildebrønde) er Anneks til Greve Sogn og grænser til dette samt til Ishøj og Thorslunde Sogne i Smørum Herred og til Køge Bugt. Dets Areal er 1452 ha. Jordene er meget lig Hovedsognets, lavtliggende, flere Steder med Eng- og Mosestrækninger, særlig langs Sognegrænsen ved Smørum Herred, der dannes af Lille-Vejle Aa. Af Skov findes der kun ganske lidt, Moser og andre Vandarealer optager 9 ha. Indbyggerantallet var i 1800: 378, i 1900: 811.

I Kildebrønde Sogn ligger Byerne: Kildebrønde, (før i Tiden nævnt som „Gildebrønde“, Byens ældste Benævnelse var „Gældebruun“) med Kirke, Skole, Bageri, Kro, Mølle m. m.; Hundige, i 1370 „Honedige“, med Skole. Af større Gaarde nævnes: Kappelvgaard, bestaaende af to Gaarde, hvoraf den ene kaldes Gammel Kappelvgaard; Hundigegaard og Køgekro Gaard, som i ældre Tider var en kongelig privilegeret Kro; desuden Pile Mølle og Rappelv Teglværk. I 1915 talte Sognet 200 Gaarde og Huse. Begge Sogne har Tingsted i Roskilde og hører under de samme Kredse som Snoldelev Sogn, men under Amtets 4 Folketingskreds.

Sogneraadet bestaar af: Tømremester J. NIELSEN, Formand; Gaardejer A. NIELSEN; Husejer H. NIELSEN; Gaardejer CHR. PETERSEN; Husejer O. OLSEN; Jordbruger A. LARSEN; Gaardejer A. HANSEN; Gartner V. HANSEN; Gaardejer A. OLSEN. Hjelpekassens Formand er Gaardejer K. LARSEN. Værgeraadets Formand er Sognepræst H. B. S. OSTERMANN. Sognefoged for Greve Sogn er Gaardejer N. JANSEN og for Kildebrønde Gaardejer S. LARSEN. — I Greve og Kildebrønde Sogne findes ingen Minder fra Oldtiden.

Kirken i Greve er fra tidlig romansk Tid, bygget af Fraadsten og Kridtsten. Kirken har mod Øst et Apsis, hvis indvendige Mure er prydet med to middelalderlige Nicher, mellem disse er der Søjler med romanske Terningkapitæler. I den senere Middelalder er Kirkens Indre blevet beriget med Hvælvinger, hvis Buer endnu staar. Fra samme Periode stammer Taarnet i Vest og Vaabenhuset i Nord, opførte af Munkesten. Altertavlen er af nyere Tid, men Alterbordsforsiden skriver sig fra omkring 1600. Prædikestolen er fra 1615 og Stoleværket fra Midten af det 17 Aarhundrede. Paa Muren mod Syd er opsat et Sandstensepitafium over Justitsraad Mich. W. Gjõe til Gjeddeshal, død 1795. Paa Kirkegaarden ligger begravet Straffedommer P. v. Wylich, død 1910, og Borgmester W. v. Wylich, død 1913. Om Greve Præstegaard og Pastor P. W. v. Wylich, siges der, at de var Forbilledet til Skildringen „Nøddebo Præstegaard“.

Kirken i Kildebrønde er fra samme Periode som Kirken i Greve, dens Bygningsmaade og Materialer er de samme, kun har Kildebrønde Kirke et Kor, hvis udvendige Mur er meget rigt prydet med Lisener og Buefriser. I den senere Middelalder er denne Kirke, i Lighed med Hovedsognets Kirke, blevet forsynet med Hvælvinger, Taarn og Vaabenhus af Munkesten. I 1884 blev Kirken underkastet en stor Restaurering, som medførte, at den mistede sit typiske middelalderlige Præg, idet man nemlig lod alle Ydermurene skalmure, og Korets Hvælvinger faldt for det nuværende Bjælkeloft. Altertavle og Alterbordspanel er fra 1630-erne, Prædikestolen fra 1610. I 1686 paasattes der saavel Altertavle som Prædikestol nogle Stafferinger, om dette Arbejde fortæller en Tavle paa Kirkens Nordvæg. Stoleværket er dels i Renæssance dels i Barokstil, Døren til Kirken er i udpræget Renæssancestil. I Kirken findes et Epitafium over Præsten Gamborg, død

1747. Sognene dannede før 1572 to selvstændige Sognekald, men sammenlagdes ved Forordning af 1572, hvoraf der opstod megen Splid.

I Kildebrønde Sogn har der ligget et Kapel, maaske har Kappelvgaarden faaet sit Navn efter det. I 1557 tildeles der Guldsmiden Johan Sibe Livsbrev paa Kappelvgaarden. Ved Stranden i Greve Sogn fandtes endnu til for faa Aar siden Rester af et Voldsted fra Gaarden „Hovgaard“, men om den er der ikke overleveret os noget, og de sidste Rester af Voldene forsvandt ved Anlæggelsen af Mosede Batteri.

Ventrupgaard har nu et Jordtilliggende paa 80 ha. I 1569 var den i Kongens Besiddelse, senere gav Kongen Gaarden som Len til Otto Brockenhuus.

Hovedgaarden „Gjeddesdal“ er oprettet i 1672 af Vicekansler Holger Vind, død 1683. Gaarden oprettedes af Paarupgaarde, der tilhørte Erik Krag til Bramming, som i 1669 solgte disse Besiddelser til Holger Vind, som opkaldte den nye Hovedgaard efter sin Hustru Margrethe Gjedde. Hun besad Gaarden efter sin Mands Død til 1706 og solgte den da for 22.800 Rdl. til Gehejmerraad Niels Benzon, død 1708, hvorefter Gaarden overgik til Sønnen, Lars Benzon, som dog allerede i 1714 solgte Gjeddesdal til sin Broder, Peder Benzon, død 1738. Ved Auktion erhvervede hans Broder, Konferensraad Lars Benzon, Gaarden. Peder Benzon havde i 1730 udskilt et ret stort Areal fra Gjeddesdal og af dette oprettet Hovedgaarden „Benzondal“. I 1741 erhvervede Borgmester i København, Hermann Lengerken Kløcker, Gjeddesdal, og oprettede af denne et Stamhus, men efter hans Død solgte hans Enke 1774 Gjeddesdal til Kammerraad Michael W. Gjøe, og efter hans Død solgtes den i 1798 til J. L. Barfred paa de Betingelser, at han skulde overlade Bøndergaardene til Fæsterne inden Aaret 1800. Paa denne Maade blev langt det meste af Gjeddesdals Gods Selveje. Efter Barfreds Fallit 1822 solgtes det tiloversblevne Gods til H. C. Valentiner, i hvis Familie det er forblevet siden. I 1916 nedbrændte den næsten 150 Aar gamle Hovedbygning, og den nuværende Hovedbygning opførtes 1917—18 efter Tegning af Arkitekt G. Poulsen. Bygningen er af røde Mursten i eet Stokværk, i gammel Herregaardsstil, med Gavle i Renæssancestil og et lille Taarn paa Sydgavlen.

Greve Skoles Historie føres tilbage til 1650. Før den Tid blev Undervisningen besørget af Løbedegne. Skolen har altid haft sin nuværende Beliggenhed ved Kirken og Kirkegaarden, selv om Bygningen ikke altid har ligget i Syd og Nord. Ifølge mundtlige Overleveringer skal Skolen tidligere have ligget Øst-Vest. Den Del af Byen, hvor Skolen ligger, mellem Kirken og den gamle Bydel, har langt ned i Tiden baaret Navnet „Tollerup“, undertiden „Degnestræde“. Den første Degn i Greve var Rasmus Hansen fra 1650—90. Derefter nævnes: Jacob Jacobsen 1692—93; Chresten Bech 1693—95; Niels Olsen Jenstrup 1695—1707; Michael Lünow 1707—18; Jens Bertelsen Greys 1718—51; Jørgen Marsleth 1751—1804, i hans Embedstid, 1788, brændte Greve Præstegaard, ogsaa den nærliggende Gaard, nuværende Toftegaard, nedbrændte; Jørgen Jørgensen, Kirkesanger og Lærer 1804—13; Johan Peder Unger, 1813—21, han plantede den store Eg; Rasmus Jensen, Lærer, 1821—34; J. Chr. Ditlev Fich 1834—62; U. A. Th. Kruse 1862—91, død 1895, i hans Embedstid blev Greve Skole ombygget og udvidet

Greve Skole.

Kildebrønde Skole.

med et Lærerindeembede; Jens Askgaard, Førstelærer 1891—1912. Nuværende Førstelærer er MICHAEL CHR. MØLLER, f. 10 Juli 1873 i Vejstrup, Søn af Snedkermester Chr. Nissen M. og Hustru Anna Cathrine Nissen Juhl, g. med Emilie Alvide Pedersen. Førstelærer 1912, Stifter og Formand for Greve Sogns Biblioteksforening, Formand for Kommunens Børnebogsamling, Med-

bestyrer af Den sjællandske Bondestands Sparekasse i Greve, Stifter af samt Dirigent og Formand for Greve og Omegn Sangforening, i nogle Aar Dirigent for Københavns Bagerlaugs Sangkor.

Degneboligen er skænket af Godsejer, Justitsraad Michael W. Gjøe til Gjeddesdal, bygget 1842, den benyttes stadig og er solidt bygget. Paa Muren ses en Mindetavle. 1926 udvidedes Greve Skole til 5-klasset, og der ansattes Andenlærer.

Kildebrønde Skole er bygget i 1860 og udvidet med en Tilbygning 1877, hvilket Aar der yderligere blev oprettet et Lærerindeembede ved Skolen; dette blev i 1923 forandret til Andenlærerembede. Den første Lærer, der er omtalt i Embedsbogen, er Mads Abraham- sen, født 9 September 1837 i Greve, Søn af Jordbruger og Brygger

M. C. Møller,
Førstelærer.

S. Chr. Jørgensen,
Førstelærer.

Abraham Madsen i Greve. Dimitteret fra Jonstrup 1859, fra 12 Juni 1860 til sin Død 11 Oktober 1887 Enelærer i Kildebrønde. Ved sit 25 Aars Jubilæum modtog han Dannebrogsmændenes Hæderstegn. Fra 1887—93 Lærer J. C. Christensen. Laurits Jensen Dyre blev kaldet hertil som Lærer, Kirkesanger og Organist 1 Maj 1893, født 30 September 1861, død 1 Januar 1926, gift med Mette Marie Eriksen. Den 1 Juli 1926 ansattes nuværende Førstelærer SOPHUS CHRISTIAN JØRGENSEN, f. 8 April 1892 i Vester Hæsinge paa Fyn, S. af Boelsmand Chr. Peder Jørgensen og Hustru Karen Kirstine f. Pedersen, g. 1918 med Marie Kirstine Larsen.

Skolen i Hundige kan føres tilbage til Tiden omkring 1820. Men faa Aar før omtales en Landmand, som ikke længere formaade at klare sin Bedrift og derfor begyndte en Skole i sit eget Hus. Det fortælles, at han var „godt lært“. Det er sikkert hans Hus, som kom til at huse Skolen i Hundige, og som vi i 1870-erne finder nævnt som den Bindingsværksbygning, hvortil man lod bygge nogle Fag grundmuret Hus til Skolestue. At Skolen er begyndt af en privat Mand synes sikkert, thi den Jordlod, hvorpaa Skolen laa, var i privat Eje, og Kommunen betalte aarlig en Afgift for Jordloden. Dette Forhold ophævedes først ved den ny Skoles Opførelse i 1922. Denne lagdes uden for Hundige By, Skoledistriktet udvidedes, og Enelærerembedet blev Førstelærerembede, og der ansattes Andenlærer. Den første Lærer ved Skolen var Johan Daniel Hermann, f. 11. Marts 1802, død 1885, han var ansat ved Skolen i Aarene 1829—39. I 1841 ansattes cand. theol. Cruusberg, han fik Præstekald i Jylland 1851. Fra

Hundige Skole.

sen Skytte, g. 1917 med Kathy Elisabeth Knudsen. Ved Skolens Udvildelse i 1922 Førstelærer i Hundige.

KARLSLUNDE—KARLSTRUP SOGNE (Kalvslunde, Kagstrup) danner een Kommune med sidstnævnte Sogn som Anneks. Karlslunde Sogn grænser til Annekssognet, til Snoldelev, Greve og Tune Sogne og til Køge Bugt. Ind i Sognet strækker sig nogle Enklaver af Greve Sogn. Dets Areal er 1332 ha. Jordene er lavtliggende og meget lermuldede. Langs Sognets Kystgrænse er der store Engstrækninger, her laa forhen „Skrødmore“, som i de seneste Tider er afvandet, ligesom Jordene tildels ogsaa nu er afvandede, med Bistand af Hedeselskabet. Langs Kysten ligger enkelte Bakkepartier med mindre Beplantninger af Naaletræer, i de aller sidste Tider er der her opstaaet flere Villabebyggelser, nærmest Sommerbeboelser. Af Sognearealet optages 9 ha af Skov og 13 ha af Moser og andre Vandarealer. Indbyggerantallet var i 1800: 396, i 1900: 702, nu er det samlet for begge Sogne 1263.

I Karlslunde Sogn ligger Byen Karlslunde (Kalvslunde), i Aaret 1268 nævnt som Kalflunde, 1370 som Kalfslunde, med Kirke, Præstegaard, Skole, Lægebolig, Mølle, Andelsmejeri, bygget 1918, m. m. Tillige hører en Del af Mosede By under Sognet. Af større Gaarde nævnes: Karlslundegaard, Højmarksgaard og Klintegaard.

Da Karl Gustav belejrede København, holdt han sin Haand over Præsten i Karlslunde og hans Sognebørn, og det gik saaledes til. Kongen havde i sin Ungdom gaet paa Sorø Akademi og der været Kammerat med en vis Peder. Da nu Svenskerne kom til Landet, var Peder Præst i Karlslunde, og han fremstillede sig straks for Kongen, som ogsaa genkendte ham og sagde: „Naa er du der, store Peer“, for Præsten var en stor og stærk Mand, og Kongen lovede for gammelt Kammeratskabs Skyld at skaane hans Sogn.

Karlstrup Sogn er Anneks til Karlslunde Sogn, grænser til dette og til Snoldelev og Solrød Sogne samt til Køge Bugt. Dets Areal er 683 ha. Jordene er gennemgaende jævne. Mod Nordvest findes et Bakkeparti. Jordene ved Stranden er meget lig Hovedsognets, her ligger et 3 ha stort naturfredet Parti, som ejes af „Gammel Køgegaard“. Af Skov findes der intet i Sognet, af Moser og andre Vandarealer optages 9 ha. Indbyggerantallet var i

1851--53 var Skolens Lærer en ganske ung Mand ved Navn Bjergen, han afløstes 1853 af Lærer Thye, der i 1877 afløstes af S. Blichfeldt, han fik Embede i Ishøj i Aaret 1889, og hans Efterfølger i Hundige Skole blev Laurids Jonsen, pensioneret 1919, død i Taastrup-Valby 1920. I Oktober 1919 ansattes nuværende Førstelærer. ERNST SKYTTE-CHRISTIANSEN f. 19 Januar 1892 i Gedesby, S. af Førstelærer R. P. N. Christiansen og Hustru Hansine Dorothea Peder-

E. Skytte-Christiansen, Førstelærer.

1800: 213, i 1900: 264. — I Karlstrup Sogn ligger Byen Karlstrup (Kagstrup), med Kirke, Skole, Brugsforening, Mølle og Karlstrup Kalkværk. Ved Køge Landevej ligger en gammel Kro og Gaard, kaldet Korporalskroen. Af større Gaarde nævnes Karlstrupgaard. Begge Sogne har Tingsted i Roskilde og hører under de samme Kredse som Snoldelev Sogn (se Side 323), men under Amtets 4 Folketingskreds.

Sogneraadet bestaar af: Gaardejer H. P. ANDERSEN, Formand; Mejeribestyrer E. ANDERSEN; Parcellist N. CHRISTIANSEN; Arbejdsmand A. LARSEN; Parcellist CHR. NIELSEN; Gaardejer J. P. JENSEN; Husmand CHR. RASMUSSEN; Tømrer J. PEDERSEN; Barber CHR. JENSEN. Hjælpekassens Formand er Gaardejer O. LASSEN. Værgeraadets Formand er Sognepræst L. HERLING. Sognefoged for Karlslunde Sogn er Gaardejer S. LARSEN, for Karlstrup Sogn Gaardejer VIGGO ANDERSEN, f. 1 August 1886 i Karlstrup, S. af Gaardejer Rasmus A. og Hustru Bodil f. Olsen, ugift. Bestalling som Sognefoged for Karlstrup Sogn den 29 Juni 1929, Ejer af „Folhøjgaard“ i Karlstrup. Matr. Nr. 8 A.

Viggo Andersen,
Gaardejer, Sognefoged.

Paa Karlslunde Sogns Jorde har forhen ligget 10—15 Gravhøje, af disse laa en halv Snes i Række fra Øst til Vest, de fleste er dog delvis sløjfede, men to er fredede. Tæt ved Stranden laa en anden Gravhøj, men ogsaa den er sløjfet. Ikke langt fra Mosede har man gjort et Fund paa flad Mark af en ejendommelig Gravplads fra den ældre Jernalder med 70 Skeletgrave, delvis uden Gravgoods. Disse Grave hidhører sikkert fra en lille Fiskerbygd, som laa her.

I Karlstrup Sogn ligger tæt Nord for Byen Karlstrup en Gravhøj, og Øst for Byen enkelte andre Høje, som tildels er ødelagte. — Ved Karlslunde stod der i 1153 et Slag med Venderne I 1400 omtales en „Bjærgegaard“ i Karlslunde, i Anders Pedersøn til Svanholm's Besiddelse, senere tilhørte Gaarden Eskil Falk til Vallø. — I Karlstrup Sogn

Karlslunde gamle Skole med Kirken i Baggrunden.

Karlstrup Kirke.

har i ældre Tid staaet en Gaard paa Kirkebakkene, som var omgivet af Volde og Grave. Ikke langt fra Kirken har man fundet gammelt Murværk, som efter Sagnet skal være Rester af en gammel Kirke. Karlslunde Sogn kaldtes i ældre Tider hyppigt „Carlslunde“, enkelte Gange træffer

man Sagnet nævnt „Kalfslunde“, nu kaldes det „Karlslunde“. Sagnet havde i 1777 24 Gaarde og 36 Huse, deraf laa 3 Gaarde og 3 Huse i Byen Mosedede. I 1915 havde Sagnet 229 Gaarde og Huse. Karlstrup Sogn nævnes hyppigt i det 18 Aarhundrede som „Carlstrup“, i vore Tider „Karlstrup“. I 1777 havde Sagnet 16 Gaarde og 14 Huse, 1 Mølle og 1 Kro. I 1915 havde Sagnet 51 Gaarde og Huse.

Karlslunde Kirke er af tidlig romansk Oprindelse, bygget af Kridtsten. I gotisk Tid er det oprindelige Kor nedrevet og Skibet forlænget med en Tilbygning mod Øst, en Del af denne Tilbygning dannede fra først et lille Sakristi, men i 1658 blev dette inddraget i Kirken, og overhælvvet i Lighed med den øvrige Del af Kirken. I Skibet ses endnu den oprindelige Syddør, hvis Portal er rigt profileret med romanske Rudstave. Taarnet og Vaabehuset er Tilbygninger fra den senere Middelalder. I Kirkens Indre bemærkes en Afstiverbjælke, tværs foran Koret, med barok Krucifiksgruppe. Altertavlen er fra 1668, udført af Caspar, Snedker i Roskilde. Alterbordspanelet er Barok. Prædikestolen er fra 1620. Stolegavlene er Renæssance og Barok. I Kirken findes Gravminder over Præsterne: Hans Kiuse, død 1619; M. Johansen Vessel, død 1657; Peder Corfitsen, død 1661; E. Villumsen Dichmann, død 1666 og Hans Olsen, død 1685. I mange af Kridtstenene ses indridsede ældgamle Bomærker. Kirkegaarden er i nyere Tid blevet omgivet af en lille Lund, hvori ligger en Gravhøj.

Karlstrup Kirke er fra samme Periode som Karlslunde Kirke, og som denne bygget af Kridtsten, men i Ydre er Karlstrup Kirke skønnere end Hovedkirken. Oprindelig bestod den kun af Skib og Kor, begge af-

Stentavle, indsat i Karlslunde Skole.

sluttet med kamtakkede Gavle. Koret synes udvendigt at have lige Afslutning, men i dets Indre er der bygget halvrund Apsis. De oprindelige Vinduer er erstattet af noget højere og mere spidsbuede Vinduer. Langs Skibets Ydermur er der som Afslutning paa Muren sat en meget smuk romansk Rundbuefrise, en lignende Frise smykker Taarnets Sider, medens selve Gavlene er meget rigt prydet med smalle Lisener, kantet af Kamtakker. Taarnet og Vaabehuset er senere

Karlslunde Forskole.

Tilføjelser, antagelig fra den senere Middelalder. I Korets nordvestre Hjørne var der i tidligere Tid en Vindeltrappe, der førte op til de øvrige Stokværk, ved Indbygningen af Hvælvingerne blev denne noget beskadiget. Korets Hvælvingsribber hviler paa Konsoller, udførte i Form af fantastiske Hoveder. I Kridtstenskvadrene er Jesu Monogram indridset. Altertavlen og Prædikestolen er udførte paa et Roskildeværksted omkring 1620. Altertavlen er dels Barok, dels Renæssance, i dens Topstykke ses et Maleri, gengivende Korsfæstelsen, medens selve Tavlen ikke bærer noget Maleri, men i begge Felter bibelske Indskrifter. Alterbordspanelet er i Empire og Renæssance, delt i tre Arkader, hvori er sat bibelske Billeder. Prædikestolen er en Overdaadighed af Udskæringer, Figurer og Ornamentter, skiftende mellem Renæssance og Empire. I 1888 blev Kirken restaureret. Begge Kirker er selvejende. Sognepræst er L. HERLING.

Om Karlslunde Sogns Skolevæsen maa vi indskrænke os til kun at fremhæve de væsentligste Begivenheder. I gamle Dage var Karlslunde-Degnene Sædedegne, og de betjente begge Sogne. I Karlstrup har der ikke boet Degne. Den ældste Degnebolig i Sognet er fra ca. 1629, og den forblev i privat Eje til 1815. I 1730 blev den forbedret. Pastor Lorentzen skriver herom i sin Indberetning den 27 Juni 1738: „Nuværende Degn er Niels Hansøn Klindt, Degneboligen har han selv bygget sig med megen Bekostning, men er der af Jord kun en Kaalhave“. I 1742 begyndte der et mere ordnet Skolevæsen i begge Sogne, som Følge af Skoleanordningen af 8 Juli 1739. Sognepræsten skriver i 1738: . . „Der er intet Skolehus her i nogen af Sognene, og ingen Skole holdes nogensted“. Den 12 Februar 1742 begyndte Skoleundervisningen i Karlslunde Sogns Degneskole, og der

Vald. Mortensen,
Førstelærer.

var til denne Skole bygget et 4 Fags Skolehus i Egefod, antagelig udenfor Degneboligens sydlige Længe. 1806 ses det af Synsprotokollen, at Skolehuset „højlig behøves Hjælp og Omsætning“. 1815 købes Degneboligen af Distriktet. 1829 foretages en fuldstændig Ombygning af Skolen, hvilken daværende Forpagter paa Karlslundegaard, C. Petersen, har Æren for. I den Tid Skolen var under Ombygning boede Læreren paa Karlslundegaard. Om den ombyggede Skole fortæller en Stentavle, indsat i Skolens Mur. Skolebygningen bestod af Stuehus og Udhus af Bindingsværk og tækket med Straa. 1844 blev Skolehuset grundmuret. 1908 byggedes en helt ny Skole i Byens østlige Ende, opført ifølge Vedtagelse af 4 April 1908 og efter Tegning af Bygningsinspektør Larsen paa en af Sognefoged Lars Andersen

købt Grund, Matr. Nr. 13 h. Grunden kostede 4731 Kr. Byggesummen androg 19.573 Kr. 1879—80 udvidedes Skolen med en Pogeskole; som Lærerinde ved denne ansattes Johanne

Karlstrup gamle Skole.

Mathea Tschenska, afgaaet med Pension 1 Januar 1906. Denne Skole havde til Huse i forskellige lejede Lokaler, indtil Kommunen købte Bygningen paa Matr. Nr. 35 d ved Hovedskolens Legeplads. — Af Degne og Lærere i Karlslunde Sogn nævnes: Substitut Søfren Lauritsøn Busse 1629—65; Lauritz Madtzen 1665—73; Henrich Hansen 1673—1709; Johannes Buch 1709—21; Niels Hansøn Klindt 1721—64, han byggede Degneboligen op og

fik Sognets første Skolehus; Chr. Lehmann Haaber, kaldet 1764, Præst i Vallensbæk 1773—78; Johan Vilhelm Reisen 1774—94; Mathias Hammer, Degn i Haudrup 1785, i Karlslunde 1795—1808; Johan N. Rasmussen 1808—41; Fr. Carl Chr. Hansen 1841—83; Jacob Mess, 1884—1902. Siden 1902 Lærer VALDEMAR MORTENSEN, f. 25 Decbr.

Fr. L. Andkjær,
Lærer.

1870 i Jonstrup, g. 1894 med Kirsten Otto. Dim. fra Jonstrup 1890, kaldet til Karlslunde Skole 1 September 1902. — THORA PEDERSEN, Lærerinde, f. 23 Septbr. 1882 i Søby. Dim. i Odense 1904, fra 1 Novbr. 1904 til 1 Jan. 1906 Lærerinde v. Alstrup Skole pr. Nr. Alslev, Falster, kaldet til Karlslunde Skole 1 Januar 1906.

Thora Pedersen,
Lærerinde.

Skolen i Annekssognet aabnedes 1742 ved Sct. Hansdag, og den første Lærer her var Johan Rosener. Embedet har siden Skolens Oprettelse været Enelærerembede, Skolens nuværende Lærer er FR. LAURITS ANDKJÆR, f. 18 November 1873 i Magleby, S. af Købmand Jens Severin A. og Hustru Ingeborg f. Larsdatter, g. 1897 med Andrea Kristine Margrethe Pedersen. Dimitteret 1894, Skaarup, Lærer i Snoldelev 1894—97, kaldet til Karlstrup Skole 1897, Medlem af Sogneraadet i to Perioder m. m. — Karlslunde Brugsforening er stiftet 5 Marts 1893. Umiddelbart efter Stiftelsen erhvervedes

Peder Pedersen,
Parcellist.

Købmand C. Lunds Ejendom til Uddelersted. I 1915 blev den gamle Bygning nedrevet og erstattet med den nuværende, der i Aaret 1930 blev udvidet. Den første Formand var Smed Lars Christoffersen. Den nuværende Formand er Parcellist PEDER PEDERSEN, f. 27 Juni 1873 i Karlslunde, S. af Parcellist Mads P. fra Karlslunde, og Hustru Kirsten f. Pedersdatter g. 1898 m. Kirsten Olsen. Amtsraadsmedlem 1916—28,

Sogneraadform. 1912—16, Sogneraadmedl. 1909—17, i 12 Aar Form. for Mejeriet Korskilde, Form. f. Brugsfor. 1901—07 og s. 1923. Af øvrige Formænd nævnes: Forpagter J. M.

Karlslunde Brugsforening.

Jensen 1907; Gaardejer Brogaard 1913; Jens Peder Jensen 1917; Parcellist N. P. Christiansen. Af Regnskabsførere nævnes: Møller Jens Nielsen; Tømrer Hans Pedersen; Husmand Lars Nielsen fra 1904—22; Husmand Chr. Larsen 1923—27; Mejerist NIELSEN siden 1927. Uddeler er EJNER CHRISTENSEN.

Karlstrup Brugsforening er stiftet 1898, blandt Stifterne nævnes Lærer L. Andkjær og Gaardejer Hans Jørgensen, som blev Foreningens første Formand. Foreningen havde til Huse i en gammel Bygning, der laa ved Skolen, købt af Hans Christiansen. I 1915 solgtes denne, og den nuværende Bygning opførtes. Den kostede ca. 6000 Kr. I 1928 udvidedes denne Bygning. Medlemsantallet er nu ca. 70. Foreningens Formand er Gaardejer, Sognefoged V. ANDERSEN. Uddeler er SØREN ANDRESEN.

Karlstrup Brugsforening.

LARS EJNER CHRISTENSEN, Uddeler

f. 2 Januar 1900 i Tune, S. af Uddeler Hans Chr. og Hustru Sofie f. Nielsen, g. 1927 med Margrethe Olsen. Uddeler ved Karlslunde Brugsforening siden 1 Maj 1922.

SØREN ANDRESEN, Uddeler

f. 24 Januar 1895 i Nødager, S. af Snedkermester H. A. og Hustru Mine f. Mogensen, g. 1919 med Ingeborg Olsen. Uddeler ved Karlstrup Brugsforening siden 1924.

JENS OLSEN, Sadelmagerm., Centralbest., Postekspeditionsbest.

f. 16 Marts 1869 i Torslunde, S. af Murer Ole Pedersen og Hustru Karen f. Pedersen, g. 1893 med Marie Andersen. Etableret i Karlslunde 1892. Telefoncentralen hørte oprindeligt under Køge private Telefonselskab, 1911 overgik den til K. T. A. S. Brevsamlingsstedet sorterer under Taastrup Postkontor. J. O. var Medlem af Sogneraadet 1904—09, overtog Brevsamlingsstedet 1914.

SMØRUM HERRED

Smørum Herred er Amtets næststørste Herred, dets Areal er 25.085 ha. Jordene hører til de frugtbareste i Amtet. Af Arealet optages 1006 ha af Skove, medens 720 ha optages af Moser og andre Vandarealer. Skovene ligger i Herredets nordligste Del, medens det øvrige Herred tildels er blottet for Skov, ogsaa Moser og Vandarealer ligger fortrinsvis i den nordlige Del.

Herredet grænser til Ølstykke Herred i Frederiksborg Amt, hvorfra det adskilles ved Furesø og Farum Sø samt Værebros og Bunds Aa, til Tune Herred, Sokkelunds Herred og Køge Bugt.

Smørum Herred hørte i Middelalderen til Sjællands Østersyssel og nævnes som „Smørem“ eller „Smærhemshæreth“, nogle Aarhundreder senere som „Smørumme“. Oprindeligt var Herredet delt i to Dele, idet den Del Vest for Vejle Aa, bestaaende af Sengeløse, Høje-Tostrup, Torslunde og Ishøj Sogne, udgjorde et lille Herred for sig, kaldet „Lidlæ“, først 1577 sammenlagdes de. Til 1577 laa Rødovre, Hvidovre og Herlev Sogne under Smørum Herred, nu hører de under Sokkelunds Herred. 1660 underlagdes Herredet Københavns Amt.

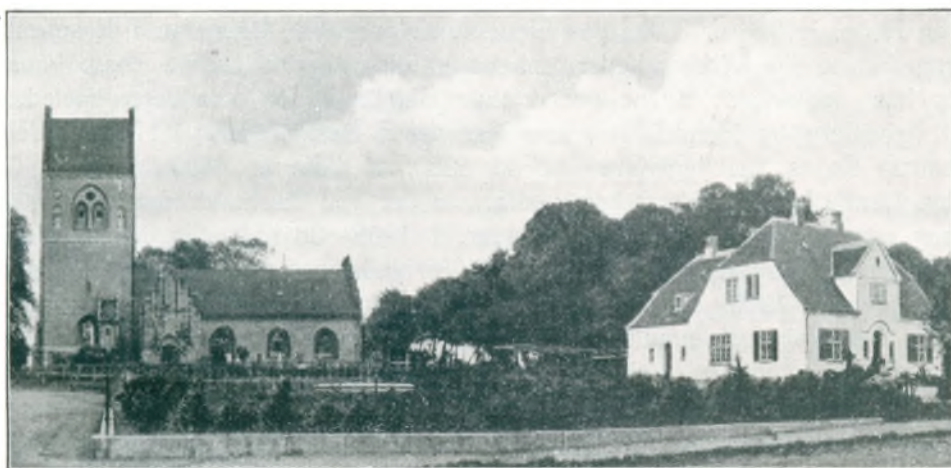
De fleste af Herredets Oldtidsmindesmærker samler sig i dets nordlige og vestlige Del, hvor Jordene er mere højtliggende og for det meste lettere, medens de i de østlige og sydlige Dele af Herredet overvejende er jævne, flade og sandede eller lerede. Af Stenaldergrave har der kun været ganske enkelte i Herredet, derimod har der været mange Gravhøje, men langt de fleste af disse er lagt øde eller overpløjede. De faa bevarede Høje hører da ogsaa til de største. Man har gjort et Par Gravfund fra Jernalderen, alle paa flad Mark. Paa Landevejen mellem Sengeløse og Gammel Roskilde Kro er der nærved Vejen en lille Høj. Paa den saas der endnu i forrige Aarhundrede Rester af en muret Støtte, hvorpaa der havde staaet et Krucifiks. Det kaldtes Snubbe-Kors og var rejst af Hr. Eske Hemmingsen Snubbe, af Absalons Slægt, til Minde om, at hans Frue var bleven forløst paa den Høj.

Herredet danner eet Provsti, nuværende Provst er PETER JOHANNES MUNCH, f. 8 December 1865 i Haslev, Provst for Smørum Herred siden 1930.

Herredet har følgende Sogne: Brøndbyøster, Brøndbyvester, Glostrup, Herstedøster, Herstedvester, Vallensbæk, Torslunde, Ishøj, Taastrup (Høje-Tostrup), Sengeløse, Ledøje (Ledøv), Smørum, Ballerup, Maaløv og Værløse.

GLOSTRUP SOGN danner een Sognekommune og grænser til Ballerup, Hersted-øster, Herstedvester, Brøndbyøster, Brøndbyvester og til Rødovre Sogn i Sokkelunds Herred. Sognets Areal er 1375 ha. Jordene er lavtliggende og jævne og helt uden Skov. Af Moser og andre Vandarealer optages 15 ha. Indbyggerantallet var i 1800: 659, i 1900: 2057, nu er det 5880.

I Sognet ligger Byerne: Glostrup, en købstadslignende Stationsby, der deler sig paa begge Sider af Landevejen og Banen, med Kirke, Præstegaard, Kommuneskole, Kommune-kontor. Missionshus, Kredslægebolig, Apotek, De Nissenske Friboliger, Børneasyl, Bank, Gas- og Vandværk, Jernbanestation (nyopført i Aaret 1918), Post- og Telegrafstation, en stor Del forskellige Industrianlæg saasom Motorfabriken „Dan“, Jernstøberi, Aktieselskabet Kongsil kemiske Fabriker, Teglværk, Cementstøberi, Bryggeri, Hotel m. m., samt ved Roskildevejen Turistanlæg med Pavillon, indviet i Aaret 1910; Hvissinge, med Skole; Ejby, med Skole; Avedøre, med Skole, Mølle og Glostruplejren, Avedørefortet og Avedørelejren, anlagt 1911--13, Avedøre Plantage, forhen Landhusholdningsselskabets Eje, nu

Glostrup Kirke.

privat Gartneri, samt flere Gartnerier. Avedøre adskilles fra Glostrup ved Brøndbyerne. Af større Gaarde i Sognet nævnes: Krogslyst, Ejbygaard og Brandsbjerggaard. Sognet har Tingsted i København, hører under Københavns Amts søndre Birks Rets- og Politikreds, Københavns Amtstuedistrikt og Lægekreds, Amager Skatte- og Skyldkreds og Amtets 4 Folketingskreds.

Sogneraadet bestaar af: Murer H. J. V. HANSEN, Formand; Murermester TH. RADSTED; Assistent H. CHR. JENSEN; Postassistent S. NIELSEN; Kedelsmed H. P. LARSEN; Gaardejer S. LAURITSEN; Fru ANNA SØRENSEN; Gartner S. CHRISTIANSEN; Arbejdsmand E. SVENDSEN; Skrædermester C. AXELSEN; Arbejdsmand N. CHR. PETERSEN. Hjelpekassens Formand er Maskinsnedker J. N. JOHANNESSON. Værgeraadets Formand er Læge L. AMMITZBØLL. Sognepræst er C. NEDERMARK. Sognefoged for Glostrup er H. ANDERSEN, for Avedøre CHR. CHRISTENSEN. Kommuneingeniør er H. PETERSEN. Sekretær er P. PETERSEN.

Glostrup Kirke er af romansk Oprindelse, bygget af Kridtsten og Kampesten, allerede i tidlig gotisk Tid er Kirken blevet ombygget og udvidet, dels ved Skibets Forlængelse, dels ved Tilbygning af Taarn og Vaabenhús. Fra denne Byggeperiode hidhører ogsaa Indbygningen af Hvælvingerne. Paa Kirkens nordlige Side er senere tilføjet et Gravkapel for Legatstifteren, Etatsraad og Raadmand i København, H. N. Nissen, død 1771. I Kappellet er opsat en Mindetavle over ham og hans Hustru, Eva Pechüle. Tillige findes begravet i Kirken Magister Søren Kornerup, død 1674 i den gamle Glostrup Præstegaard, han var den første Generalfiskal efter Enevældens Indførelse, hans Ligsten ligger ved

Indgangen til det Nissenske Kapel. I Kirken er der ophængt en Mindetavle over ham og Præsten P. A. Olsen Aagaard, død 1779. Et Epitafium over Familien Aagaard er opsat af Etatsraad, Borgmester J. P. Suhr, desuden findes i Kirken to Malerier, hvoraf det ene er skænket 1587 af Otto Rosenkrantz til Vollerslev. Altertavlen er fra 1864. Prædikestolen er fra Chr. IV' Tid. Døbefonten er af Granit. Af Præster ved Glostrup Kirke i nyere Tider nævnes: H. Hansen, Stub, og Ludvig Koch. I den sidstes Embedstid nedbrændte den over 200 Aar gamle Præstegaard, og den nuværende Præstegaard opførtes i Villastil. Herman Koch var den næste Sognepræst, han afløstes i 1930 af CH. NEDERMARK.

Glostrup By var i ældre Tider en By paa 9 Gaarde, 2 1/2 Bol og 18 Huse, dog ikke heri medregnet Præste- og Degnebolig, som begge fulgte Mand efter Mand i Embedet, uden noget Vederlag. Ofte var det saaledes i gamle Dage, at Degnebolig var privat Eje. Af Glostrup og Vallensbæk Kirkers Indkomster blev 10 fattige Dreng og Pigeboern af disse Sogne underholdt. Efter Banens Anlæggelse begyndte Glostrup mere og mere at antage Stationsbyens Præg, men det er dog egentlig først i Slutningen af forrige Aarhundrede, at der her begynder en betydelig tættere Befolkning. I 1915 havde Byen 485 Gaarde og Huse, i 1926 er Tallet paa Ejendomme over 800. Byen har i de seneste Tider faaet større industrielle Virksomheder, enkelte af disse har vi nævnt. Disse Fabriksvirksomheder har medført, at Byens overvejende Befolkning er Arbejdere, ligeledes er en stor Del Arbejdere og Handelsfolk, som har deres Beskæftigelse i Hovedstaden, bosat her. Glostrup Sogns Indbyggerantal er nu 5880, af disse er 4450 bosatte i Glostrup Stationsby. Denne hurtige Vækst har medført, at der ved Aarhundredets Begyndelse opstod Trang efter moderne Bekvemmeligheder. I 1905—06 anlagdes der et Gasværk. I 1912 fik Byen elektrisk Lys fra N. E. S. A. I Forbindelse med Gasværket anlagdes 1905—06 et Vandværk. 1906—07 indrettedes der Kommunekontorer i Byens gamle Skolebygning. I 1926 købte Kommunen Brygger Hansens Ejendom og indrettede her Kommunens Kontorer. Apoteket i Glostrup oprettedes af Hans Hendrik Sigumfeldt, der fik Bevilling 14 Maj 1864. Han byggede et Hus til Apoteket, denne Bygning er senere overgaaet til Syge- og Rekreationshjemmet „Eben Ezer“. Apoteket flyttede i 1908 til sin nuværende Bygning, bygget af Arkitekt V. Woldbye. Paa den Tid var Ulrik Jacob Sprechler Apoteker. 1916 overgik Apoteket til den nuværende Ejer, CHR. JUUL BØLLING VILSTRUP. I 1871 opførtes De Nissenske Kirkeboliger, som Fribolig for Skolelærerenker fra Glostrup og Vallensbæk Sogne, disse Boliger tilhører Den Nissenske Stiftelse for fattige Børns Underhold og trængende Enker, oprettet 1764 af Etatsraad og Raadmand i København, H. N. Nissen. I 1907 oprettedes et Asyl i Glostrup. Byen blev Stationsby i 1847, da den

første Jernbane her i Landet blev anlagt, paa Strækningen København—Roskilde. Banen aabnede den 26 Juni 1847 (se Side 63—64). Stationsbygningen var ikke meget forskellig fra den i Taastrup, men senere erstattedes den af en større Bygning, og endelig i 1917—18 byggedes den nuværende Stationsbygning med Post- og Telegrafkontorer.

Postvæsenet ved Glostrup sorterede, efter Banens Oprettelse, under den ved Stationen ansatte Jernbanebetjent. I 1852 oprettedes de første Brevsam-

Glostrup Banegaard, bygget 1918.

De Gamles Hjem i Glostrup.

lingssteder i Landet, og Glostrup gled da, uden at der er noget offentliggjort derom, ind i Brevsamlingsstedernes Rækker. Endnu i 1859 var Glostrup et almindeligt Brevsamlingssted. I August 1877 blev det Postekspedition med Stationsforstander R. A. Betzer som Leder, han afgik 31 Oktober 1880. Hans Efterfølger blev P. V. Stybe, død 30 Oktbr. 1916. Den 1. Maj 1917 udnævntes nuværende Postmester, CARL TH. F. JANSEN. — „De Kø-

benhavnske Forstæders Bank“ oprettedes den 21 April 1902 af Etatsraad, Sagfører A. Sørensen. Bankens første Direktion bestod af ovennævnte samt Birkefuldmægtig R. Thomsen og Tømmerhandler H. C. Pedersen. Bankens nuværende Formand er Muremester H. NIELSEN. Direktører er O. THOMSEN og M. P. TØNNESEN. Aktiekapitalen var i 1902: 40.000 Kr., nu 800.000 Kr., Reserver 525.000 Kr. Filialkontorer er oprettet i Taastrup, Ballerup og Maaløv.

Glostrup Sogns Alderdomshjem er opført i 1929 og blev indviet i September s. A. Hjemmet er en Bygning som svarer til Tidernes Krav. Bestyrerinde paa Hjemmet har siden 1930 været MINNA MELLERUP, f. 11 August 1891 i Birkerød, D. af Købmand M. og Hustru Marie f. Pedersen, fhv. Økonoma paa Forsørgelsesanstalten for Blinde Kvinder.

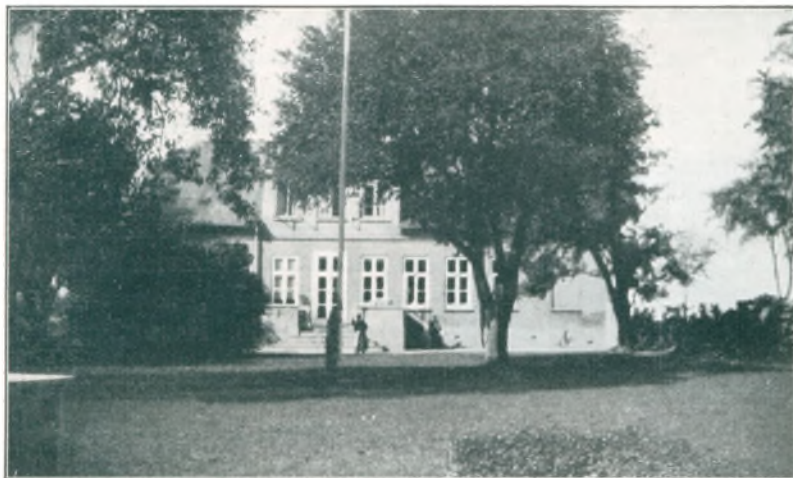
Det kommunale Brandvæsen blev stiftet 1916 og bestod af et Korps paa 12 Mand, med Smedemester Chr. Larsen som Brandinspektør. I 1924 oprettedes der en Kontrakt med Falcks Rednings- og Brandkorps, i 1927 ophørte denne Kontrakt, og Kommunen anskaffede da selv Sprøjter m. m. Saaledes danner Brandvæsenet nu et eget kommunalt Korps, indrettet helt efter vor Tids Krav. Brandinspektør er Muremester S. M. THOMSEN, f. 6 April 1891.

Glostrup Kommunebibliotek, der er beliggende ved Raadhuset i Glostrup, begyndte sin Virksomhed 17 Januar 1922 og ejer nu ca. 3000 Bind. I Landsbyerne Egby, Hvissinge og Avedøre er Udlaansstationer. Bibliotekar er FR. JOHANSEN, f. 9 Marts 1893 i Tranebjerg paa Samsø, S. af Skomagerm. P. J. og Hustru Dorte f. Petersen, g. 1918 med Jenny Bloch. Dimitteret 1914 fra Jonstrup Seminarium, Lærer ved Glostrup Kommuneskole s. 1917, Formand for Skolebiblioteksforeningen for Københavns Amt.

En af de anseeligste Virksomheder i Glostrup

Røde Vejmølle.

Syge- og Rekreationshjemmet „Eben Ezer“.

var Bryggeriet, som nu ikke mere er i Drift. Det blev oprettet af Grev Knuth til Knuthenborg og Brygger Friedel, senere blev det overdraget til Brygger H. C. Hansen. Dennes Søn, Axel Hansen, drev efter Faderens Død Bryggeriet, indtil det oplugtes af A/S. Københavns Bryggerier. 1917 indstilledes Driften. Glostrup har senere overtaget alle Bryggeriets Ejendomme. I selve Bryggeriet er indrettet forskellige Virksomheder, Nabogaarden, Matr. Nr. 8 a, er nu Kommunekontorer, oprindeligt var denne Gaard den gamle Sognefogedgaard, men blev af H. C. Hansen underlagt Bryggeriet. Hans Søn lod opføre Villaen, nu kaldet „Glostrup Raadhus“. Af andre Gaarde i Glostrup By nævnes Matr. Nr. 7 a og 5 c, begge ligeledes i sin Tid underlagt Bryggeriet, men af Axel Hansen overdraget til Glostrup Udstykningselskab. Jordene er nu tildels udstykkede til Beboelse.

Ejendommen „Krogsløst“ hed i ældre Tider „Glostrup Hus“, det var ved denne Gaard Byens Accise laa. En af de sidste Ejere var Proprietær Claesen, nu ejes Krogsløst af Københavns Kommune. Glostrupgaard er en af Byens ældste Gaarde. En af dens Ejere var Overkrigskommissær Aagesen. Ogsaa denne Gaard har i nogle Aar været i Brygger H. C. Hansens Eje, han solgte den til Landmand Anders Hansen fra Hvidovre, der indrettede den som en Art Mejerigaard. Han solgte den til Ludvig Lorentsen, der kort Tid efter solgte den til Tandlæge B. Jernæs. Det meste af Gaardens Bygninger nedbrændte ved en stor Ildsvaade. Senere lod B. J. opføre en ny smuk Hovedbygning. Paa Markerne til denne Gaard stod der under Svenskekrigen et stort Slag. Man har fundet Rester af et gammelt Rettersted lige Syd for Hovedbygningen. Sofienlund, ogsaa en af de gamle Gaarde i Glostrup Sogn, er nu tildels udstykket. Hovedbygningen er bygget omkring 1807. Af Ejere paa denne Gaard nævnes Distriktslæge Schøt. Fr. VII kom meget paa Gaarden i den Tid, den var i Konferensraad Larsens Besiddelse, han var Direktør for Nationalbanken.

Røde Vejmølle er en meget gammel Mølle, antagelig bygget omkring Aaret 1700. Møllen har siden 1919 været drevet som Fællesbageri og ejes af Glostrup Fællesbageri. Som Leder af Mølle og Bageri har siden 1919 været NIELS JENSEN, f. 10 Maj 1870, S. af Husejer Hans J. og Hustru Noline f. Petersen, g. 1900 med Christine Larsen. Uddannet Møller ved Stormølle i Faxe,

Villa Siesta i Glostrup.

Bestyrer af Roskilde Fællesbageri 1898—1919.

Syge- og Rekreationshjemmet „Eben Ezer“, ligger ved Roskilde Landevej i den vestlige Del af Glostrup. Bygningen skriver sig fra 1863, da den blev bygget som Apotekergaard. I 1908 flyttedes Apoteket til sit nuværende Sted, og i 1911 oprettede Sygeplejerske Frk. Frederikke Lorentzen et Syge- og Rekreationshjem i Bygningen, i 1928 solgte hun det til Fru Kredslæge MARIE MELCHIORSEN, som lod

Hvissinge Skole.

Bygningerne underkaste en gennemgribende Restaurering og Ombygning. Der er nu Plads til 20 Rekonvalescenter. Til Hjemmet hører endnu den gamle smukke Apotekerhave.

Glostrup Sogns Skolevæsen har sit Udspring i den lille Landsby Hvissinge, som man omkring Aaret 1300 finder nævnt som „Hvæssing“. Det meste af Sognet hørte kort efter Reformationen under Krønen som Krongods, og rundt om paa disse kongelige Besiddelser lagdes de saakaldte Rytterskoler, hvis Tilblivelse vi har fortalt om andre Steder. Efter Stationsbyen Glostrups gradvise Opvækst, byggedes der Skole her, og denne Skole er med Udviklingen naaet til den

Chr. Bøegh Langhoff,
Førstelærer.

nuværende smukke Pavillon-Skole, bygget 1907, medens den gamle Skole tjener som kommunal Administrationsbygning. Men Hvissinge Skolen forblev som den var. Hele Udviklingen i Sognet laa jø omkring den anlagte Station. I 1913 nedbrændte Hvissinge Rytterskole, og der opførtes den nuværende Skolebygning. 1923 forandredes Skolen fra 2- til 3-klaset, og der oprettedes et Lærerindeembede og byggedes en særskilt Skole for den nyoprettede Klasse. Skolens Førstelærer er CHR. BØEGH LANGHOFF, f. 19

A. Moberg Kristensen,
Lærerinde.

Egby gamle Skole.

August 1877 i Øster Aast, S. af Enelærer Peter Bøegh Langhoff og Hustru Anna Adolfine f. Henriksen. Dimitteret 1899 fra Jonstrup, Vikar i Hvissinge fra 1900—05, kaldet til Enelærer ved Skolen 1 Januar 1905. Hans Fader var Lærer før ham, fra 1888—1905, og hans Forgænger hed Bergen.

ANNA MOBERG KRISTENSEN, Lærerinde f. 20 Juli 1893 i Ferslev ved Skibby, D. af Lærer A. K. og Hustru Thora f. Moberg Dimitteret 1916, Femmers Seminarium, Lærerinde i Søby ved

Den gamle og den ny Skole i Avedøre.

Roskilde 1917—21, Lærerinde ved Hvissinge Skole siden 1924.

Før 1809 blev Børnene fra Egby Distrikt underviste i Hvissinge Skole, men da denne Skoles Børneantal paa nævnte Tid var steget til 120, besluttedes det at opføre en Skolebygning i Egby. Denne, der blev opført af stampet Ler og med Straatag, blev i de følgende 100 Aar restaureret adskillige Gange (se hosstaaende Billede) indtil den i 1911 maatte vige for den nye Skole, der i det ydre blev et Forbillede for den senere opførte nye Skole i

Hvissinge, det er samme Bygmester. Skolen er 2-klasset. Enelærer er OLE CHR. NIELSEN, f. 8 August 1878 i Vejlø, S. af Husmand Niels Olsen og Hustru Kirstine f. Nielsen, g. 1911 med Mary Olivia Knudsen. Dimitteret 1899 i Jællinge, Hjælpe lærer i Rye 1899—1900, Lærer, i Glostrup 1 Februar 1902, Enelærer i Egby siden 1 Januar 1906.

Ole Chr. Nielsen,
Enelærer.

J. Nielsen Jensen,
Førstelærer.

Skolen i Avedøre skylder Skoleloven af 1814 sin Oprindelse, men antagelig er den først bleven opført længere hen i Aarhundredet. Den første Skolebygning maatte i 1887 vige for en ny og større. I 1929 opførtes, efter Tegning af Arkitekt Boserup, Avedøres nuværende Skole. Skolebygningen af 1887 bruges nu som Embedsbolig. Siden 1930 er Skolen udvidet til 3-klasset, med Andenlærerembede. Rasmus Svinding var Lærer fra 1887—1928. Skolens nuværende Førstelærer er JENS NIELSEN JENSEN, f. 14 September 1892 i Agger, Vestervig, S. af Fisker

M. J. og Hustru Karen Johanne f. Mikkelsen, g. 1920 med Agnes Hundtofte. Dimitteret 1914 fra Nørre Nissum, Lærer paa Nørre Nissum Højskole 1914—17, Andenlærer i Hou ved Lemvig 1917—20, Enelærer i Tørring ved Lemvig 1920—23, i Odby 1923—28, kaldet til Avedøre Skole 1 December 1928 som Enelærer, Førstelærer siden 1930.

Overlærer ved Glostrup Stationsbys Skole er siden 1919 L. A. WINTHER, f. 17 April 1872 i Snøde paa Langeland, S. af Lærer J. R. W. og Hustru Frederikke f. Ottesen.

M. MELCHIOSEN, Kredslæge

Lægekreds siden 1917, Læge ved Vridsløselille Straffeanstalt siden 1919 m. m. Orden: R. af D.,

f. 7 Maj 1869, S. af Gaardejer Melchior Jørgensen og Hustru Christiane f. Madsen. Med. Eksam. 1895, prakt. i Grindsted 1896, konst. Distriktslæge 1904, fast ansat 1907, Sygehuslæge 1908, Kredslæge i Andst-Slaugs Kreds 1915, Embedslægeeksamen 1916, Kredslæge i Københavns Amts søndre

LARS TOBIAS AMNITZBØLL, Læge

f. 2 Januar 1883 i Vridsløselille, S. af Inspektør Chr. Carl A. og Hustru Cecilie Marie Abel Kindt, g. 1913 med Helga Kristine Kristensen. Student 1904, Kandidat 1912, Hospitalstjeneste 1912—15, prakt. Læge i Flakkebjerg 1915—21, i Glostrup s. 1921, Jernbanelæge s. 1926, Form. f. Værger. s. 1929.

ASTA ROGER, Tandlæge

f. 4 Juni 1889 i Gimsinge, D. af Gaardejer Niels Schou og Hustru Maren Breinholdt Ebbensgaard, g. 1916 med Ingeniør P. Roger. Dimitteret fra Tandlægeskolen 1912, Assistent i Oslo 1912—22, praktiseret i Glostrup siden 1922.

J. M. SOFIE PETERSEN, Distriktsjordem.

f. 4 August 1867 i Aars, D. af Gaardejer N. P. Nielsen og Hustru. Dimitteret 1894, Distriktsjordem. i Brøndbyerne 1894, i Glostrup siden 1908, Formand for alm. Dansk Jordemoderforening 1921—30.

MARGRETHE FRANDSEN, Jordemoder

f. 8 Maj 1896 i Eskildstrup, D. af Møller H. C. Tønnesen, g. med Lærer K. F. Frandsen, død. Dimitteret i 1927, praktiseret i Glostrup siden 1927, uddannet i Sygepleje paa Diakonissestiftelsen.

JOHAN A. KNUDSEN, Købmand

f. 27 Juli 1877 i Ikast, S. af Gæstgiver H. P. K. og Hustru, gift med Anna Marie Pedersen. Uddannet i Manufaktur, Etableret i Glostrup 1905, Medlem af Sogneraadet, Medlem af Bestyrelsen for de københavnske Forstæders Bank, Formand for Glostrup Sangforening, Medl. af Værgeraadet og Sundhedskom.

A. LÆSSØE, Købmand,

f. 24 August 1884. Uddannet i Manufaktur, etableret i Fredensborg 1910, Mag. du Nord, solgte denne og etabl. Mag. du Nord i Glostrup 1915, afstod 1920, drevet flere Forretninger fra 1920—27, etableret i Glostrup 1927.

OTTO BECK, Manufakturhandler

f. 17 August 1890 i Store Hedinge, S. af Købmand Niels B., g. 1925 med Aase Mørck. Uddannet i Præstø, etableret 7 April 1931 ved Overtagelsen af Magasin du Nord i Glostrup.

OTTO HENRIKSEN, Ølhandler

f. 12 Marts 1881, Søn af Ølhandler Søren Peder H. og Hustru. Overtog 1902 Faderens Forretning, overtog 1925 Carlsberg Depotet i Glostrup.

MARY NIELSEN, Massøse

f. 24 December 1896, D. af Gaardejer Chr. Nielsen og Hustru Mathilde f. Michaelsen. Uddannet Massøse, praktiseret i Glostrup siden 1927.

JENNY ELLEBY, Centralbestyrerinde

f. 28 Maj 1877, D. af Guldmedemester Sophus Herreborg. Ansat ved K. T. A. S. 1899—1907, Bestyrerinde fra 1914, Bestyrerinde i Glostrup siden 1917. Glostrup Central laa først i det gamle Apotek paa Roskildevejen. Udviklingen ses bedst derl, at der i 1917 var 175 Abonnenter, medens der nu er ca. 500.

HØJE-TAASTRUP—TAASTRUP-NYKIRKE SOGNE (Tostrup) danner een Sognekommune og grænser til Torslunde, Ishøj, Vallensbæk og Sengeløse Sogne, til Fløng Sogn i Sømme Herred og Reerslev Sogn i Tune Herred. Sognets Areal er 2638 ha. Jordene er mod Vest højtliggende, mod Øst lavtliggende, stærkt lermuldede og frugtbare. Sine Steder er der store Moser og Engstrækninger. Af Moser optages 16 ha. Der er ingen Skov. Indbyggerantallet var i 1800: 714; 1900: 2656, nu er det 6169. Sognet deltes 1918 i to Kirkesogne, nemlig det vestre Sogn: Høje-Taastrup, og det østre Sogn: Taastrup-Nykirke Sogn.

I Høje-Taastrup Sogn ligger Byerne: Høje-Taastrup, med Kirke, Præstegaard, Missionshus (bygget 1916); Kraghave med Flisefabrik m. m.; Baldersbrønde med Centralskole og Mølle. Baldersbrønde har sit Navn af følgende Begivenhed: Da Balder i et Slag havde drevet Hother paa Flugt, tørstede hans Kæmper paa Grund af Stridens Hede. Han be-

falede dem da at grave et Hul i Jorden, og straks vældede der Vand frem, hvormed de stillede deres Tørst. Siden kaldtes Stedet Baldersbrønde. Hedehusene; Stationsbyen Hedehusene med Filialkirke, Kro, Andelsmejerier, Teglværk, Kalksandstensfabrik samt flere andre Fabriksvirksomheder og mange Handlende, Jernbanestation, Postekspedition, Telegraf Station m. m.; Kallerup med Børnesanatoriet „Lillehjem“, Mølle m. m.

I Taastrup-Nykirke Sogn ligger Byerne: Taastrup Stationsby med Kirke, Præstebolig, Missionshus, kommunal Administrationsbygning, Realskole, Kommuneskole, Teknisk Skole, Apotek, Gas- og Vandværk, Kro, Mejerier, Hotel, Jernbanestation, Postkontor, Telegraf Station samt flere Fabriks- og Industrianlæg m. m.; Taastrup-Valby; Klovtofte og endelig nævnes Taastruphuse. Af større Gaarde nævnes i Kommunen: Egeskov, Lykkensgave, Valbygaard, Højbakkegaard, Klovtoftegaard, Kallerupgaard, Hedehusgaarden, Amagergaarden og Øtoftegaard, der begge er Forsøgsgaarde. Sognet har Tingsted i København og hører under de samme Kredse som Glostrup Sogn men under Smørum Herreds Skyldkreds.

Sogneraadet bestaar af: P. E. KNUDSEN, Formand; Installatør H. C. WILLIMSEN; Overretssagfører S. JACOBSEN; Sekretær F. HANSEN; Tømrermester N. P. NIELSEN; Halmvarefabrikant H. JENSEN; Gaardejer O. KNUDSEN; L. S. H. V. PETERSEN; Landpost H. C. PEDERSEN; Banktæller H. H. NIEBE. Hjælpekassens Formand er N. ANDERSEN. Værgeraadets Formand er N. P. NIELSEN for Taastrup. Præst S. BORRESEN for Høje-Taastrup. Sognefogeder er P. E. HANSEN, Nykirke og P. OLSEN, Høje-Taastrup.

Blandt de faa endnu bevarede Gravhøje i Sognene er den store „Helgeshøj“ og „Baldershøjene“, der skal dog have ligget ikke saa faa Oldtidsgrave i Sognet, de fleste i den vestlige Del, kun ganske enkelte i den østlige Del. Ved Hedehusene staar en af Landets ældste Runestene, fundet tæt ved Kallerup i 1827, man mener den er fra Aaret 800–825; i 1851 opstilledes den paa sin nuværende Plads. Stenens Runer lyder oversat saaledes: „Svides Ætling Hornbores Sten“. Ved Taastrup slog Svend Eriksen i 1148 Knud Magnussen paa Flugt. Høje-Taastrup er kendt ved de Underhandlinger, der fandt Sted her i de svenskes Lejr 1658, kort forinden Freden i Roskilde blev underskrevet.

Høje-Taastrup Sogn havde i 1777 Byerne: Høje-Taastrup med 11 Gaarde og 26 Huse samt 1 Hospital, stiftet af Etatsraad Jens Andreasen til Benzonsdal i 1747. Hospitalet var et lille Hus ved Kirken med Plads til 8 fattige Mænd og Kvinder fra Høje-Taastrup, Torslunde, Ishøj og Gildebrønde Sogne; men i 1845 blev Hospitalet ophævet og Bygningen udlejet. 1867 ombyggedes den og Indtægten af Stiftelsen fordeles nu mellem 2 fattige fra hvert Sogn; Klaatofte nu Klovtofte, i 1346 kaldet „Kløuætoftæ“, med 5 Gaarde; Kroghave nu Kraghave, i 1330 kaldet „Kraghehawæ“, med 5 Gaarde og 4 Huse; Kallerup Gaarde nu Kallerup, i 1370 kaldet „Kallorp“, med 3 Gaarde og 3 Huse; Hedehusene bestod i gamle Dage af ganske faa Huse og 2 Kroer; Baldersbrønde, i 1320 kaldet „Baldorpsbrynnæ“, 11 Gaarde og 16 Huse; Valby 12 Gaarde og 16 Huse; Stedet Taastrup nævnes, men der opgives ikke om der fandtes Huse eller Gaarde her i det 14 Aarhundrede. Den Gaard, der omtales her i 1847 er maaske af senere Opkomst, samme Aar nævnes et Poststed og et Par Huse samt en Kro. Taastrup var før Banens Anlæggelse nærmest en Samling Huse. Ved Banens Anlæggelse kom der her en Station „Køgevejens Skiftestation“ (se Side 64), og omkring den voksede Stationsbyen Taastrup (Tostrup) op. Byen havde i 1910 over 1100 Indbyggere, 1915: 1400 Indbyggere i 260 Gaarde og Huse; Stationsbyen Hedehusene i 1910: 860 Indbyggere, 1915: 1020 i 165 Gaarde og Huse; Taastrup-Valby i 1910: 263 Indbyggere, 1915: 300 i 55 Gaarde og Huse, Byen gaar nu ud i eet med Stationsbyen.

Taastrup Jernbanestation er den tredie Stationsbygning her, bygget 1917–18; Stationsbygningen i Hedehusene er fra samme Tid; her anlagdes samme Aar en Viadukt. Stationsforstander er MARIUS JENSEN KLINT, ansat 1912. Hedehusene Station er bygget efter Tegning af Professor Wenck. De mange industrielle Virksomheder, der er opstaaet i og omkring Hedehusene, har bidraget til, at Hedehusene Station staar som Landets fjerde største hvad

udgaaet Vognladningsgods angaar; saaledes blev der i 1930 læsset ca. 21000 Vognladninger. Stationsforstander er N. C. GRUNNET, ansat 1906.

Taastrup Poststed oprettedes ved Banens Anlæggelse og aabnedes 1 Oktober 1847. Løjtnant Chr. Christensen ansattes som Postholder og Stationsforstander, han døde 1865. Hans Enke Adelaide Franciska Antoinette konstitueredes i Embedet, hun døde 1871. Peder Chr. Andersen ansattes som Postholder og Stationsforstander 1871, døde 1890. Hans Efterfølger blev N. V. Diechmann 1890—91. Carl G. Møller 1891—1910. Svend Laurits Larsen 1910—24, siden 1924 HANS PETER SCHMIDT.

Kirken i Høje-Taastrup er en romansk Kridtstensbygning, oprindelig kun med Langhus og et lille Kor, i gotisk Tid er Koret nedbrudt og Skibet forlænget, samtidig er Taarnet og Vaabenhuset samt de to Kapeller bygget. Disse Tilbygninger er af Munkesten, Vaabenhusets Gavl er senere ombygget i Renæssancestil. Et af Kapellerne var i tidligere Tider Gravkapel for Benzonsdal, nu er det omdannet til Sakristi, det andet er omdannet til Ligkapel. Altertavlen er fra 1614. Tavlen dækker næsten hele Kormuren. Alterbordsforsiden med malede bibelske Motiver er fra 1584, Prædikestolen fra 1625. Paa en Vægtavle staar, at Kirken hedder „Sct. Bartholomæi“. Under Hvælvingerne, der er indbygget i gotisk Tid, hænger under den vestligste et Sværd, der har tilhørt en svensk Officer falden ved København 1659. Ved Kirken staar endnu en tidlig gotisk Indgangsportal. Præstegaarden er opført 1668 af Præsten Søren Glud, som senere blev Bisp i Viborg. I Midten af forrige Aarhundrede blev Præstegaarden ombygget.

Kirken i Taastrup-Nykirke Sogn, i Stationsbyen Taastrup (Tostrup), er bygget i Aarene 1907—08 efter Tegning af Arkitekterne L. Clausen, F. Koch og H. Jacobsen. Murene er af gule Sten og hviler paa svær Granit. Kirken bestaar af Skib, Kor, Taarn og Vaabenhus, dette er i den Tilbygning der forbinder Kirken med Ligkapellet. Skibet er overdækket med hvælvet forskallet Træloft, Koret har murede Hvælvinger. Skibet har helt omløbende Pulpitur, Altertavlen er skaaret i Træ, Alterbord og Prædikestol er bygget af røde Sten.

Taastrup Borgerskole laa i gammel Tid i Landsbyen Taastrup-Valby, men efterhaanden som Stationsbyen Taastrup voksede til, blev den gamle Skole for trang, og i 1901 lod Kommunen en ny Skolebygning opføre paa Skolevej i Stationsbyen Taastrup. Stationsbyens Udvikling har i de sidste 15-20 Aar været saa rivende, at gentagne Udvidelser af Skolen har været nødvendige. Efter de sidste Udvidelser raader Skolen nu over 13 almindelige Klasseværelser, Særlokale til Naturfag og kvindelig Haandgerning m. m. samt Gymnastiksal med Badeanstalt. Skolen har nu Købstadsordning og har siden 1925 staaet i Tilknytning til den kommunale Realskole. Elevantallet er vokset fra 180 i 1915 til 480 i 1931. Lærerstaben fra 4 til 13 Personer. Skolens Overlærer er M. NIELSEN, f. 29 April 1883 i Vinderslev Sogn, S. af Snedkermester A. P. N. og Hustru Mette Marie f. Petersen, g. 1908 med Eva Mørch Mogensen. Demit. fra Silkeborg 1904, ansat ved Taastrup Borgerskole 1915.

Taastrup Realskole stiftedes af en Kreds af Mænd fra Taastrup og paabegyndte sin Virksomhed i 1905 i en lejet Bygning i Elmealle 17. Paa en Generalforsamling i Aktieselskabet Taastrup Realskole den 30 Marts 1906 bestemtes det at lade opføre en egen Skolebygning. Gaardejer H. C. Mortensen skænkede en Grund i Elmealle, hvorpaa der rejstes en Skole-

Skolen i Baldersbrønde.

Alderdomshjemmet i Taastrup.

bygning, som blev taget i Brug den 22 August 1906. Taastrup Realskoles første Bestyrer var cand. theol. A. Nordbo, afgaaet 1910, hans Efterfølger blev cand. theol. J. Asmussen; i 1912 opstod der en Uenighed mellem Lærer og Bestyrer, mellem Bestyrer og Bestyrelse, og det hele resulterede i, at Skolen i Oktober 1912 maatte træde i Likvidation. Efter at Skolen i nogle Uger havde staaet lukket, opstod der et nyt Selskab kaldet „Selskabet til Drift af Taastrup Realskole“, og Skolen aabnede da

atter sine Døre den 19 Oktober 1912. Den var nu kommet ind i mere faste Rammer, og i 1914 ansattes HOLGER EGEKVIST, f. 11 December 1887 i Sønder Næraa, som Skolens Bestyrer; cand. phil. 1913, Lærer ved Taastrup Realskole 1912—13, Bestyrer af samme siden 1914. Skønt der nu er to Realskoler i Byen, syntes de begge at have Jordbund nok.

Centralskolen i Hedehusene har sin Oprindelse ved den i 1858 oprettede Skole i Baldersbrønde. Denne Skole begyndte den 18 August 1858 med 60 Elever. Som Lærer ansattes Niels A. Lauridsen. Det var den første Skole i Hedehusene. I 1901 opførtes en ny Skole, og der ansattes en Lærerinde. 1907 var Bebyggelsen i Hedehusene saa stærk i Fremdrift, at man besluttede at oprette en Forskole. Lærerinden fra Baldersbrønde flyttedes til Forskolen, og der oprettedes et Andenlærerembede i Baldersbrønde Skole. Den næste Udvidelse af Skolen skete i 1916. Paa dette Tidspunkt var Stationsbyen Hedehusene oppe paa over 1000 Indbyggere, alt i alt havde Byen over 170 Gaarde og Huse. Den Skole, som Sognet vedtog at lade bygge, blev den nuværende Centralskole, midt mellem Baldersbrønde og Stationsbyen, og her samledes hele Skoleundervisningen. I 1919 indførtes købstadsordnet Skolevæsen, og Skolens Førstelærer, P. A. PEDERSEN, blev den 1 Juli 1920 udnævnt til Overlærer. Atter i 1927 blev Skolen udvidet, saa den nu rummer 8 Klasseværelser, Gymnastiksal, Lærer-værelser og Kontorer, Biblioteksværelse m. m. I den nu nedlagte Skole i Baldersbrønde er indrettet Bolig for Overlæreren, i Centralskolen findes Bolig for en Lærer og en Lærerinde. Til Skolen er knyttet 3 Lærere og 3 Lærerinder og 1 Timelærer. Blandt de Lærere, der i ældre Tider virkede ved Skolen i Baldersbrønde nævnes: Wello fra 1862—65;

P. A. Pedersen,
Overlærer.

Frk. Emma Nordbo,
Skolebestyrer.

N. L. Fogl 1865—81; N. J. Nyholm 1881—86; H. F. Hansen 1886—1903. Den 1 Februar 1903 ansattes P. A. PEDERSEN som Førstelærer, f. den 17 Februar 1872 i Grønnebæk, S. af Jørgen P. og Hustru Johanne f. Andersen, g. 1898 med Elvine f. Adamsen. Demit. fra Ranum 1892, Lærer i Aalborg 1892—94, Enelærer i Ramten 1895—98, Førstelærer i Østbirk 1898—1903, Overlærer siden 1920.

Privat Skolen i Hedehusene er oprettet 1906, dens første Leder var fhv. Stationsforstander Grunnets Datter, nu Fru Kayser, i 1913 overgik Ledelsen til Frk. Emma Nordbo, der siden da har ført mange Elever frem til Optagelse paa Latinskolen i Roskilde. — De Gamles Hjem i Taastrup er af ganske ny Dato, Bygningen er stor og rummelig, taget i Brug 1930. Hjemmets Bestyrerinde er ELLEN JOHANNE ANDERSEN, f. 31 December 1896 i København,

D. af Inspektør Sørensen og Hustru Johanne f. Petersen, g. 1919 med Kaj Andersen, død 1925. Uddannet Sygeplejerske 1913—16, ansat ved Alderdomshjemmet i Guldbergsgade 1916—17, ved Kommunehospitalet 1917—19, Oversygeplejerske paa Hermansens Klinik 1922—23, paa Rigshospitalet 1923—30, siden 1930 Bestyrerinde af De Gamles Hjem i Taastrup. — Redningshjemmet „Sikem“ er oprettet 1910 af Kirkelig Forening for indre Mission i København. Foreningens første Hjem laa i Adelgade 70. 1917 flyttedes Hjemmet til en Villa i Taastrup, som indrettedes til sit nye Formaal, 1924 udvidedes Hjemmet, saa der nu kan optages indtil 22 Patienter.

A. P. L. JENSEN, Dyrslæge

f. 3 Marts 1872 i Kullerup, S. af Slagtermester H. J. og Hustru Kirstin f. Pedersen, g. 1901 med Margrethe Rasmussen. Eksamen 1896, praktiseret i Svindinge 1896—99, Assistent ved Veterinærskolen 1899—1901, praktiseret i Hesselager 1901—16, i Sengeløse 1916—28, siden 1928 i Hedehusene.

EMMA PEULECKE, Distriktsjordemoder, ERIK RIIS, Dyrslæge

f. 1 August 1863 paa Frederiksberg, D. af Kunstdrejer Humble og Hustru Vilhelmine f. Ottosen. Dimittet 1892, Ophold i Australien, i 2 Aar Reservejordemoder i Københavns Amt 1914, Distriktsjordemoder i Høje-Taastrup Sogn 1917.

f. 19 Januar 1862 i Henne, S. af Pastor R. og Hustru Antonia f. Eriksen, g. 1902 med Martine Krall. Eksamen 1898, i Norge til 1907, praktiserende i Hedehusene siden 1907, Tilsynsførende ved Kødkontrollen.

VALLENSBÆK SOGN danner een Sognekommune og grænser til Brøndbyvester, Herstedvester, Høje-Taastrup og Ishøj Sogne samt til Køge Bugt. Paa en lang Strækning dannes Grænsen af Store Vejle Aa. Sognets Areal er 882 ha. Jordene er jævne og lavtliggende, frugtbare og skovløse, langs Stranden og Aaen bræder sig Moser og Enge. Af Vandareal optages 6 ha. Indbyggerantallet var i 1800: 310, i 1900: 400, nu er det 521.

I Sagnet ligger Byen Vallensbæk, med Kirke, Præstegaard, Skole m. m. Af større Gaarde nævnes: Korsagergaard, Gammelgaard, Højrupgaard. Sagnet har Tingsted i København, hører under de samme Kredse som Glostrup Sogn (se Side 337), men under Smørum Herreds Skyldkreds.

Sogneraadet bestaar af: Forpagter BRODER CHR. KNUDSEN, Formand; Arbejdsmand J. P. PEJTERSEN; Arbejdsmand M. PETERSEN; Gaardejer P. O. PETERSEN; Fisker J. MORTENSEN. Hjelpekassens Formand er Husejer FR. PETERSEN. Værgeraadets Formand er Sognepræst A. E. LORENTZEN. Sognefoged er Gaardejer P. OLSEN.

Sagnet har kun faa Gravhøje. I 1777 havde Vallensbæk, 1317 kaldet Walensbek, 14 hele Gaarde, 2 halve Gaarde, 24 Huse og en Degnebolig.

Kirken er fra romansk Tid, bygget af Kridtsten. I tidlig gotisk Tid tilbyggedes Taarn og Vaabehus, begge tildels af Kridtsten, Taarnets øverste Stokværk er af Munkesten, ligeledes er Vaabehusets Gavlfelter af Munkesten. I Kirkens Indre er der i samme Periode indbygget Hvælvinger, disse er omkring 1400 dekoreret med Kalkmalerier. Man fandt ved en Restaurering i 1864 Rester af disse middelalderlige Kalkmalerier, men de blev atter overhvidtede, undtagen dem i Korhvælvingen, som bevaredes og restaureredes, de gengiver Lidelseshistorien. I 1770 blev Kirken istandsat paa Bekostning af Etatsraad Nissen. Prædikestolen er Barok. Altertavlen er af nyere Tid. I Kirken staar et middel-

Vallensbæk gamle Skole af 1839.

alderligt Kirkeskab i Højrenæssance. Døbefonten er romansk, af Granit. Ved Kirkedøren ses en Ligsten, lagt over Præsten Mads Rasmussen, død 1647. Kirken ejes af Den Nissenske Stiftelse, denne Stiftelse yder årlig Kr. 135,82 til Lærerembedet i Vallensbæk. I Kirken staar et Skab med følgende Indskrift: „Dette Skab haver Peder Lauridsen fordum Foged og Kirkeværge sammesteds foræret Kirken derhos XXX slette Daler, som årlig til scat Steffens Dag skal

forrentes, Anno 1637“. De omtalte 30 Daler indsattes i Degneboligen. — 1803 byggede Lærer og Degn Fr. V. Pechüle for egen Regning en Lærerbolig, som han 1812 overdrog til Sognet. Skolestuen fandtes i en Bygning for sig selv lige overfor, denne blev nedrevet 1839, og der opførtes en ny Skolebygning. Den nuværende Skole opførtes 1902. I 1930 opførtes en ny Lærerbolig. Den gamle Lærerbolig som blev bygget i 1862 bruges nu til Sogneraadslokaler og lignende. Degne eller Lærere ved Skolen siden 1680: Peder

C. M. Christensen,
Førstelærer.

Degn ca. 1680; Jørgen Olsen 1686—96; Lauritz Rasmussen 1696—98; Villum Mogensen 1699—1700, da han forflyttedes til Jersie Skole; Thomas Lorentsen 1700—15; Baltzar Erhard Wærner 1715—29; Peter Benchen 1729—58; Chr. Høyer 1758—59; Chr. Fr. Meyer var her et Aar, forflyttedes da til Gadstrup Skole; Joakim Pedersen Holtzberg 1760, afstod Embedet 1782, han var Lærer i Brøndbyøster 1742 og i Herstedøster 1756; I. C. Christensen Bro 1782—93; Ivar Samuel Dahm 1793—1801; Frederik Vilh. Pechüle 1801—45, død 1847; I. V. Hansen 1845—54; H. Chr. Hansen 1854—87; J. L. Frandsen 1914, død 1915; J. Bjerg Jensen 1915—20; Karl F. Frandsen 1921—26. Nuværende Førstelærer er CHRISTEN MAURITIUS CHRISTENSEN, f. 22 September 1891 i Snoldelev Sogn, S. af Husmand

Chr. Christensen og Hustru Ane f. Andersdatter, g. 1919 med Helga Nathalia Andreasen. Ansat ved Vallensbæk Skole 1 August 1927.

LEDØJE-SMØRUM SOGNE (Ledøv) danner een Kommune med sidstnævnte som Anneks. Ledøje Sogn grænser til Anneks-sognet samt til Ballerup, Herstedvester og Sengeløse Sogne. Arealet er 1048 ha. Terrænet er højt, bølgeformet, med enkelte større Banker, saaledes den 40 m høje Syvhøj og Stanghøj. Af Skov er der ikke mere end 6 ha, heri medregnet Ledøje Plantage i Sognets sydlige Del. Jordene

Vallensbæk Skole.

er stærkt ler- og sandmuldede, store Strækninger er Eng og Mose, ialt optages 50 ha af Moser og Vandarealer. Indbyggerantallet var i 1800: 395, i 1900: 450, nu er det samlet for begge Sogne 1330. I Sognet ligger Byen Ledøje, i 1300 kaldet „Lethøwæ“, nu almindelig kaldet Ledøje, med Kirke, Præstegaard, Skole m. m. Af større Gaarde nævnes: Øbakkegaard, Plantagegaarden og Margrethelund samt Brydegaard og Præstekaldet.

Smørum Sogn grænser til Hovedsognet samt til Ballerup, Maaløv og Sengeløse Sogne, til Hvedstrup og Gundsømagle Sogne i Sømme Herred, hvorfra det adskilles ved Hove Aa, og til Ølstykke Herred i Frederiksborg Amt. Dets Areal er 2097 ha. Jordene er ikke meget afvigende fra Hovedsognets. Ogsaa her ligger flere Højder, saaledes den 45 m høje fredede Gravhøj, „Kong Svends Høj“, en anden, men noget mindre Høj, er Nonnehøj, fra begge er der en vid Udsigt over Sognet, der næsten er blottet for Skov, medens det som Hovedsognet er rigt paa Moser og Enge, ialt optages 67 ha af Moser og Vandarealer.

I Sognet ligger Byerne: Smørumovre, med Kirke, Skole, Kro; Smørumnedre, med Forskole; Hove, med Mølle og Skole, denne ligger dog i Hove Overdrevshuse. Edelgavehuse, mindre Samling af Gaarde og Huse. I Sognet ligger Hovedgaarden Edelgave, af andre større Gaarde nævnes Schæfergaarden og Nybøllegaard, begge har forud været Ladegaarde under Edelgave, samt Nonnegaard. Indbyggerantallet var i 1800: 670, i 1900: 800. — Begge Sogne har Tingsted i København, hører under de samme Kredse som Glostrup Sogn (se Side 337), men under Smørum Herreds Skyldkreds og Amtets 3 Folketingskreds.

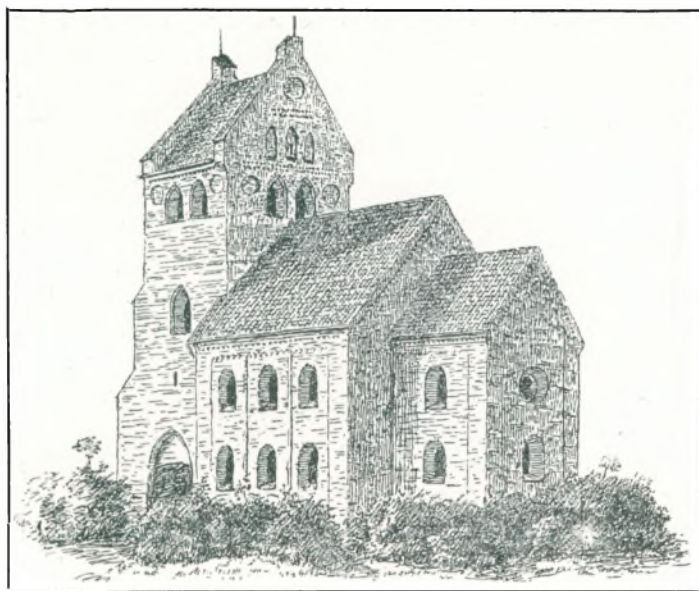
Sogneraadet bestaar af: Gaardejer C. CHRISTIANSEN, Formand; Husmand S. SØRENSEN; Gaardejer H. FRANDBEN; Murermester C. SØRENSEN; Gaardejer A. C. PEDERSEN; Maskinmester J. LARSEN; Gaardejer L. MADSEN; Gaardejer G. HØYER; Arbejdsmand J. NIELSEN. Hjælpekassens Formand er Lærerinde E. NIELSEN. Værgeraadets Formand er Gaardejer H. P. SKAANING. Sognepræst er L. P. GROOTHE. Sognefoged for Ledøje Sogn er H. P. SKAANING, for Smørum Sogn N. J. PEDERSEN.

Ledøje Kirke er en af Landets mærkeligste Kirkebygninger, der i sin hele Arkitektur vidner om Valdemarstiden. Tæt ved Kirken laa i gamle Dage en Borg, der forlængst er sunket i Grus. En Ridder, Otto Ravensberg til Lethoffue, solgte i 1282 noget Gods af Ledøje til sin Frænde, Olaf Tagesen, men om dette Jordegods hørte til Borgen vides ikke.

Ledøje Kirke omkring Aaret 1850.

Saa vel Borgen som det Kapel — den senere Kirke — den stod i Forbindelse med ved en Svalegang, maa have været fra Valdemar den Stores Tid. Dens Bygningsdele menes at have været spinkle, hvilket vel er en væsentlig Aarsag til at den saa helt er gaaet til Grunde, medens Kirken, Borgkapellet, er bevaret. Borgen skal have ligget, hvor nu Bondegaarden „Brydegaard“ ligger. Fra Borgen førte en muret Svalegang til Kapellets øverste Stokværk, saaledes at Herremanden og hans Slægt kunde overvære de daglige Messer uden at blandes med Sognefolket. 1377 nævnes Ridder Hanrik Jensen til Lethøwe, han døde 1402 som Kannik i Roskilde. An-

Ledøje Kirke ved Aarhundredeskiftet.

tagelig har saavel Borg som Jordegods været underlagt Bispestolen i Roskilde, og Herremændene har da været Bispestolens Lensmænd. Ledøje Kirke var en dobbelt Kirke paa to Stokværk, begge af samme Højde og Udstrækning, rummende Skib og Kor. Skibet var, saavel i Oversom i Underkirken, kvadratisk, med en Sidelængde paa 13 Alen, Lofterne deltes i Hvælvingsfag, hvis rundbuede Krydsribber hvilede paa fritstaaende Søjler af Granit med korintiske Kapitæler, i Hjørnerne hvilede de paa indmurede Piller og i Siderne paa Kragsten i Ydermuren. Saavel i Over- som i Underkirken førte

en smal og lav Korbue fra Skibet ind til Koret. Begge Korene var kvadratiske Rum, overhvælvet med Krydshvælvinger, hvis Ribber hvilede paa indmurede Hjørnepiller. Begge Skibene fik Lys fra smallé langagtige rundbuede Vinduer. Underkirkens Kor havde tre og Overkirkens Kor to Vinduer af samme Art som i Skibet. Forbindelsen mellem Over- og Underkirken dannedes ved, at Underkirkens midterste Hvælvingsfag var aabent, og Overkirkens midterste Felt omgivet af en Balustrade. En indmuret Vindeltrappe, skjult i Murværket i Skibets sydvestlige Hjørne, forbandt Under- og Overkirke. Højalteret stod i Overkirkens Kor, og antagelig har Koret i Underkirken været Gravkapel for Slotsherren og hans Slægt.

Hvorledes Borgen ved Kirken er forsvundet, ved man ikke, antagelig ved Ildsvaade, maaske i Ufredstider, og da Borgen var kommet under Bispestolen, som ejede flere større Godser, ligger det ligefor, at Bispestolen ikke forment det formaalstjenligt at genopbygge eller vedligeholde Borgen i Ledøje, der var blottet for Forsvarsmidler. Saaledes er da Borgen sunket hen i Grus og i Glemsel. Borgkappellets Underkirke har været den Del af Kirken, der var mindst medtaget, og man har da brugt denne Del som Grundlag for Sognekirken. Kirken er af Munkesten, indvendig beklædt med Kridtstenskvadre. Ved en Restaurering flyttede man Koret ned i det oprindelige Gravkapel, og det aabne Hvælvingsfag mellem Under- og Overkirke blev tilmuret. Et Vaabenhus opførtes mod Vest, ved den oprindelige Indgang til Underkirken. Man forsøgte iøvrigt at bevare saa meget af Ruinen som muligt, saaledes Ydermurene i en Højde til Overkirkens oprindelige Vinduer, ligeledes bevaredes Korbuen i Overkirken samt de

Underkirken efter Restaureringen.

blændede Rundbuer i Skibets østre Væg. Hele Restaureringen bærer Præg af, at man har tænkt engang ad Aare at føre Kirken tilbage til sit oprindelige Udseende, dette har man dog i senere Tider opgivet, og da Koret trængte til en ny Hvælving, forsynede man det med en spidsbuet Hvælving, og samtidig nedrev man Vaabehuset og byggede Taarnet, hvis hvælvede Underrum blev en Forøgelse af Kirkerummet, forbundet med dette ved en rundbuet Aabning. I en senere Periode blev Taarnet forhøjet og et nyt Vaabenhus bygget som Indgang til Taarnet. Til alle disse Ombygninger og Tilbygninger har man brugt Murstenene fra den forfaldne Borg.

Den 5 September 1800 fødtes i Ledøje Præstegaard M. G. B. Bindsbøll, der senere blev Arkitekt, og ham skyldes det, at Ledøje Kirke blev bevaret ved Restaureringer. Der skete dog alligevel enkelte Forandringer af Kirkens Indre. I 1886—87 begyndte Hvælvinger og Mure at slaa Revner, og man frygtede en Sammenstyrtning. Med Rigsdagens Samtykke og for Universitetets Midler paabegyndtes i Foraaret 1887 en Restaurering under Ledelse af Professor H. Storch. Denne Restaurering kostede 65.000 Kr. og førte i Hovedtrækkene til, at Kirken atter blev en Dobbeltkirke. Taarnet blev forhøjet, saa det kom til at svare til Kirkens øvrige Maal. Vaabehuset blev fjernet, Hvælvingsfaget mellem Under- og Overkirke blev aabnet, ligesom den gamle tilmurede Vindeltrappe og de tilmurede Vinduer. Alle Vinduer førtes tilbage til deres oprindelige rundbuede Stil, Under- og Overkirke dannedes nøjagtig ens, og Kirkens Indre smykkedes med Freskomalerier. Ved denne omfattende Restaurering er Kirken ført tilbage til sin gamle Form som Dobbeltkirke og er nu et af de mærkværdigste Minder i Norden om Middelalderens kirkelige Bygningskunst.

Altertavlen dannes af et Trækrucifiks, paa Alteret staar to Malmstager, Alterkarrene er en Sølv-Vinkande (gotisk, skænket af Universitetet 1862) en sølvforgyldt Kalk med Bogstaverne J. H. E. S. V. S. menes at være en Gave fra Domkirken i Roskilde, Oblatæske af Sølv, med Inskription: „Johannes Jensøn Bircherod, Karen Margrethe Hansdatter Hemmer, Anno 1712“, og en lille Sølvkalk i Futteral fra 1640. Døbefonten er af Granit. Prædikestolen staar ved Skibets østre Væg og har tidligere staaet i Skørring Kirke, den er fra 1581. I Overkirken er opbevaret det gamle Alter fra 1616. Der, hvor Prædikestolen forhen havde Plads, er fundet Spor af en muret Begravelse, antagelig Præsten Bo Olsens Grav. To svenske Officerer, døde under Belejringen 1659—60, skal være jordet i Kirken. Der opbevares Ligsten over Degn Christen Larssøn, død 1744, over Knud Vorm, Herredsfoged i Smørum og Ølstykke Herreder, død 1667, samt hans Hustru Kirtsen Niels Daater, død 1640, og over Provst Otto Johannes Hafn, død 1638. I Taarnmuren er opsat Ligsten over Præsten Jens Bindsbøll, død 1830, og dennes to Hustruer.

Af Præster ved Ledøje—Smørum Sogne kendes: Elias Olsen 1544—64; Dr. Boetius eller Bo Olsen 1564—99; Otto Johannes Haffn 1600—38, han var tillige Provst for Smørum Herred; Christopher Hansen Balderup 1638—79; Otto Christophersen 1679—1719; Hans Rasmussen Schnabel 1719—24; Hans Ottesen Leth 1724—30; Nicolaus Jacobsen Holm 1731; Johan Adolph Holgersen Jacobæus 1731—72; Jørgen Ottesen Grundtvig 1772—87; Knud Andersen Bredenberg 1787—97, han døde den 30 April 1797 under Gudstjenesten i Ledøje Kirke; Jens Bindsbøll 1797—1830; Peder Holm Borck 1830—33; Christian Plesner 1833—40; Peder Daniel Wohnsen 1840—59; Peder Vandet Stockholm 1858—70; Aleth Sophus Hansen 1870—81; Hans Christian Diderik Muller 1882—86; Jens Kasper Verner Valeur 1886.

I en længere Aarrække efter Reformationen var Sognets Degnetiende underlagt København, og der fandtes saaledes kun de saakaldte Løbedegne. Den ældste Degn, vi kender, er Jacob Larsen, 1680. Der har næppe været Skoleholdere i Sognene før Oprettelsen af Fr. IV' Rytterskole i Ledøje, og den første Skoleholder her var Nicolai Corfixen, Søn af Sognepræsten i Ballerup, død 1734. Efter ham kommer: Bertel Rosendahl 1734

Ledøje Skole.

MANN, f. 10 November 1873 i Gøderup, S. af Lærer Fritz Ernst H. og Hustru Anna Dortha f. Pedersen, g. 1900 med Andrea Dortha Kristine Munch. Dmitteret 1894, Vestrebro, Lærer ved Vor Frue Skole 1896—1900, Enelærer i Hove Skole 1900—22, siden da Førstelærer i Ledøje.

Bygmester for Ledøje gamle Skole var Murermester Laurits Eriksen, han fik 550 Rdl. for at bygge den. Sognets nye Skole er bygget 1924, efter Tegning af Arkitekt Hans Schmidt fra Roskilde, og i denne har ogsaa Lærerinden til Huse.

Skolen i Smørum blev til ved Bøndernes egen Hjælp. Den første Skoleholder var „Søren Skoellmester“ i 1629. 1885 var Jørgen Klokker Skolemester, han hed egentlig Jørgen Christensen Størsh. Han var tillige Privatlærer i Smørumovre, død 1762. Som Følge af Chr. VI' Befaling af 25 Februar 1735 om Oprettelse af Skoler i Landdistrikter, hvor saadanne endnu ikke fandtes, vedtoges det den 15 Maj 1736 at oprette en Skole i Smørumovre By for denne samt for Smørumnedre og Hove. Men af en Skrivelse af 29 Marts 1740 kan man se, at man paa det Tidspunkt endnu ikke er kommet videre end til at bestemme, at Klokkerens Hus skulde være Skole, og at Børnene i Hove og Nybølle kun skulde have Undervisning om Vinteren, og denne skulde Degnen i Ledøje besørge. Klokkeren vilde imidlertid ikke afstaa sit Hus, og derfor blev man nødt til at bygge et Skolehus. 1742 beskikkedes Jørgen Thøger Hwas til Lærer, hans Efterfølger var Laurits Resen, der 1756 afløstes af Giert Hans Meuhlenracht, derefter følger: Jacob Hansen 1762—63; Heinrich Siegel 1775—78; Samuel Wulf 1778—89; Jens Jensen Tarp 1789—1813; Herman Chr. Lind 1813—38; Hans Peder Frandsen 1838—45; Jørgen Nielsen 1845—47; Poul Giøl 1847—74, død 1887; Peder Johannes Korch blev 1865 Andenlærer, 1874 Førstelærer; J. P. Jørgensen, fratraadte 1915. Nuværende Førstelærer er ALFRED LARS THYGE LARSEN, f. 29 April 1887. Dmitteret 1909, Lærer i Smørum siden 1 November 1915. I 1814 oprettedes en Pogeskole i Smørumovre, men 1860 oprettedes, paa Grund af det store Børneantal, et Andenlærerembede i Smørum Skole, og Pogeskolen nedlagdes.

Ifølge Ministeriets Resolution af 1873 nedlagdes atter Andenlærerembedet i Smørum Skole, og der oprettedes en Skole i Hove for Byerne Hove og Nybølle, taget i Brug 4 November 1874, med Jens Peter Jørgensen som Lærer. Der opstod senere atter en Forskole i Smørumnedre, der i 1925 flyttedes til en nyopført Skolebygning. Lærerinde ved denne Skole har siden 1912 været ELLEN SOFIE NIELSEN. Nuværende Lærer ved Hove Skole er A. CHR. STØY.

Kirken i Smørum Sogn menes at være bygget i Svend Estridsens Tid, den er af mindre Kampesten og bestod af et Langhus, men havde ikke Taarn, derimod i den vestre Gavl et udbygget Bislag af Træ, hvor Klokken var anbragt. I Forbindelse med Langhuset

til sin Død 1738; Lars Rasmussen Theil 1738—49; Chr. Croll 1766—74; Bertel Vincents 1774—96; Hans Christensen 1796—1800; Jens Jacob Grusberg blev 1802 Skoleholder og 1811 Skolelærer og Kirkesanger, død 1843; Carl Julius Junge 1843—52; Alfred Eduard Lybecker 1853—63; Gyde Chr. Gydesen 1863—87; Karl Kristian Andreas Pedersen Hjort 1888—91; Jens Nicolai Chr. Brønnum 1891. Førstelærer er nu AXEL VIGGO HERR-

Axel V. Herrmann,
Førstelærer.

var et Kor, Rummet var overdækket af Bjælker, af Vinduer fandtes der i nordre Sidevæg et, i søndre to, i Koret fandtes et i hver Sidevæg og et i Gavlen. Denne lille Kirkebygning danner Grundlaget for den nuværende Kirke. I Slutningen af det 16. Aarhundrede truede Korets Mure med at styrte ned, antagelig paa Grund af de i gotisk Tid indbyggede Hvælvingers Tryk. Man byggede da en Pille inde i Kirken som Støtte for Hvælvinger og Mur, denne Pille nedtoges 1611, og der opførtes 4 Støttepiller paa Kirkens udvendige Side. Allerede i tidlig gotisk Tid blev Kirken forlænget og fik Taarn og Vaabenhus. Oprindelig var Kirkens Indre smykket med katolske Helgenbilleder, disse blev i Begyndelsen af det 17. Aarhundrede overhvidtede. Paa den Tid blev ogsaa det gamle murede Alter samt Alterkrucifikset fjernet. 1614—16 blev Korets Vinduer gjort større, Vaabenhuset i Syd ombygget og Korets Spidsgavl erstattet af kamtakkede Gavle. I 1730 blev Koret inddraget i Skibet, saaledes at Skibet fik sin nuværende Længde, Gitterværket mellem Skib og Kor blev taget ned og Kirken blev overhvidtet. Senere fik Kirken en rød Farve. Ved Restaureringen i 1911 aftoges dette Kalklag, og Kirkebygningen fremstod i sit oprindelige murede Ydre. Kirkens Altertavle og Prædikestol, der stammer fra 1614, blev i forrige Aarhundrede tildels ødelagt ved en Overstrygning med gulbrun Oliefarve, samtidig blev det gamle Alterbillede, forestillende Korsfæstelsen, overdækket af et andet Maleri. I Begyndelsen af dette Aarhundrede blev saavel Altertavle som Alter og Prædikestol atter ført tilbage til sine oprindelige Former og Farver, saaledes at det smukke Billedskærerarbejde atter kom til sin Ret. 1842 indsattes et nyt Orgel, dette blev ved sidste Restaurering erstattet af det nuværende Orgel. Under Koret har der været en muret Begravelse, den er nu tilmuret. I denne Begravelse hviler Jacob Jensen Nordmand, død 1695. Lige nedenfor Koret ligger Præsten Jørgen Ottesen Grundtvig begravet, død 1787. — Smørum og Ledøje var oprindelig et Sogn, men er, antagelig ved Borgkapellets Bygning, blevet delt. Smørum var den Gang Hovedsogn, og Kirken var Herredskirke, men straks efter Reformationen blev Ledøje Sogn Hovedsogn. Den nye Præstegaard lagdes i Ledøje, hvor før Kapellanen havde boet, medens Præstegaarden i Smørum den 29. August 1662 tilskødedes Kongens Rustmester, J. J. Nordmand. Han døde 1700, og Præstegaarden overgik da til Cathrineberg.

I Oldtiden var det meste af Smørum Herred opfyldt af mægtige Vanddrag og skovklædte Holme og Bakkedrag. Tingstedet laa paa Hove Bymark. I Ledøje Sogn har ligget flere mindre Grupper af Gravhøje. I 1680'erne nævnes 13 Høje og nogle Dysser. I Smørum Sogn nævnes herved 20 Høje og nogle Dysser, i Nybølle 4 Gravhøje og 5 Dysser, i Hove 5 Høje og 1 Langdysser. Af bevarede Oldtidsgrave skal nævnes Kong Svends Høj ved Smørumnedre, ved Hove ligger Buehøje og Gyngehøje, ved Smørumovre ligger Bavnehøj, der dækker over en Jættestue, Langdysserne og Runddysserne er tildels ødelagte. I 1855 fandt man ved Udgravning af Store Maglehøj i Smørumovre flere Genstande af Bronze. I 1880 fandtes paa Smørumovre Mark tæt ved Gudeholmen en stor massiv Guldring. 1861 fandt man paa Kirkegaarden et middelalderligt Røgelseskar og 1906 en Del Mønter fra 1557—64.

Tæt ved Edelgave ligger et fredet Voldsted paa en Holm, „Smørholmen“. Borgens Udseende og dens Bygninger kender vi ikke, der er kun fundet sparsomme Bygningsrester. Man formoder, at Borgen har heddet „Rompe“, og at Erik Menveds tro Mand, Drost Jon Litle af Hørningsholm (Hørsholm) har været Herre paa Borgen og har skænket den til sin Datter Cecilie, gift med Tyge Jurisøn af Marsk Stigs Slægt. Jon Litle stiftede 1283 et Alter i Vor Frue Kirke i København og gav Jordegods dertil, han døde 1307 og jordedes i Esrom Klosterkirkes Kor. Hans Datter Cecilie arvede Hørningsholm og testamenterede paa sit Sygeleje „sin Gaard i Smørum samt alt Tilliggende“ til Graabrødrene i København samt til de Spedalskes Hospital, men Klosteret lod sandsynligvis Gaarden forfalde, og den sank snart i Grus. Paa dens Tomt og Jorde rejstes senere en Avlsgaard, og end-

nu senere opstod her en lille By med 2 Gaarde og 2 Huse. Til Ridderborgen hørte en Vandmølle, Rompe Mølle, dens Mølledam ses endnu i Edelgaves Have. Møllen blev nedlagt 1400, og Vor Frue Kloster i Roskilde anlagde da Hove Vandmølle. I den katolske Velmagtstid var saa godt som alle Jorde i Smørum og Ledøje Sogne i Kirkens Magt, skænket til forskellige Klostre rundt om i Landet. Efter Reformationen kom alt Kirkegods under Kronen, denne mageskiftede eller overlod store Jordegodser til lærde Skoler og milde Stiftelser. Store Dele af Smørumovres Klosterjordegods blev skænket til Vartov Hospital. Fra Reformationen og til Enevælden var saa godt som alt Jord og alle Gaarde i begge Sogne underlagt Kronen. I Midten af det 17 Aarhundrede begyndte Kronen at afvikle sit Jordegods til Private, og der opstod en lang Række nye Gods- og Jordbesiddere i disse Sogne. Smørumovre Sogn havde i 1777 35 Gaarde og 29 Huse samt Herregaarden Edelgave; 1915 havde Sognet 200 Gaarde og Huse, Ledøje Sogn (Ledøv) havde 23 Gaarde og 29 Huse samt en Mølle; 1915 var der over 100 Gaarde og Huse.

Paa Frederik III's Tid laa der en Gaard „Storgaarden“ i Smørumnedre. Den ejedes dengang af Major Vendelbo, død 1660. Hans Enke havde Gaarden til sin Død 1670. Den blev saa af Kongen tilskødet en Handelsmand von Merckel af København, som Aaret efter solgte den til Rigsadmiral Henrich Bielcke. Denne havde iforvejen faaet tildelt den øde Bondeby Rompe ved et Gavebrev fra Kongen af 2 Marts 1663. Den 11 September 1666 udstedte Kongen et Skøde til „... os elskelige Frue Eddele Ulfeldt, Herr Henrich Bielchis til Ellinggaard, samt hindes Arffuinger — — — paa tvende Gaarde kaldit Romppe, men schal kaldis „Eddele Gaffue“. — Gaarden maatte indrettes som Sædegaard, saasnart Godset var paa 200 Tdr. Henrich Bielcke stræbte derfor efter snarest at faa sit Gods saa stort, at det kunde blive en adelig Sædegaard. Ved et Mageskifte med Kronen i 1667 fik han 11 Gaarde i Smørumnedre og 2 Gaarde i Ganløse. I 1671 erhvervede han Storgaarden, og Aaret efter fik han ved Mageskifte med Kronen 4 Gaarde i Sørup og 3 Gaarde i Smørumovre og havde nu saa meget Jordegods, at hans Besiddelse kunde blive adelig Sædegaard. Ifølge kongeligt Brev af 29 Marts 1682 blev Edelgave Hoved- og Sædegaard. Bielcke døde i København Aaret efter, 68 Aar gammel. Hans Efterfølger paa Edelgave blev Christian Bielcke, død 1694, derefter dennes Enke, Vibeke Nielsdatter Juel, en Datter af Søhelten Niels Juel; hun afhændede i 1698 Gaarden til Hendrich Wedingh, som 1714 overgav Godset til sin Søn, Chr. W.; Hendrich W. døde paa Veddeløv Gaard i Himmeløv Sogn 1725; Chr. W. døde paa Edelgave 1758, 72 Aar gammel og blev begravet i Familiegravens i Hvedstrup; hans Enke flyttede til Enkesædet paa Veddeløvgaard, og døde her 1759. Edelgave solgtes 1758 til Etatsraadinde Anne Marie Bornemann. — I Aarene 1770—80 begyndte Udskiftning af Gaardene under Edelgave; 1782 nedbrændte Edelgave Hovedbygning samt alle Ladebygninger; hun fik dog ikke helt genopbygget Gaarden, thi 1786 maatte hun sælge Edelgave til Justitsraad H. G. Faith for 60.000 Rdl. Edelgave var paa den Tid nærmest en øde Gaard, hvis Bygninger endnu ikke var fuldførte, og hvis Marker laa uopdyrkede hen. — De følgende Besiddere var: Amtsforvalter over Tryggevælde Amt, Jacob Rosted, 1791; Justitsraad Chr. Lange, 1798; J. Bartholin-Eichel 1806; Friederich Johann Tutein 1809, i hvis Familie Gaarden forblev til 1919; i Aarene indtil 1922 var Edelgave paa forskellige Hænder, men blev da i ovennævnte Aar købt af den nuværende Ejer, Godsejer MADSEN-MYGDAL.

Hovedbygningen ved Edelgave er opført i den Periode, da Justitsraad H. G. Faith var Besidder af Godset, og bestaar af Hovedfløj i to Stokværk med to Sidefløje i eet Stokværk.

Brugsforeningen i Ledøje er stiftet 1874, Formand er Førstelærer A. V. HERRMANN. Uddeler er LEO PEDER LUND, f. 5 Januar 1896 i Landet Sogn, S. af Gaardejer C. A. L. og Hustru Karoline f. Frederiksen, g. 1926 med Agda Jacobsen. Uddeler ved Ledøje Brugsforening siden 1929.

SENGELØSE SOGN danner een Sognekommune og grænser til Herstedvester, Høje-Taastrup, Ledøje og Smørum Sogne, og til Hvedstrup og Fløng Sogne i Sømme Herred, hvor Grænsen paa et langt Stykke dannes af Hove Aa. Sognets Areal er 2607 ha., Jordene er frugtbare, for det meste jævne, hist og her er der Højdedrag og Smaabække, 27 ha. optages af Moser og andet Vandareal, 14 ha. optages af Skov. Indbyggerantallet var i 1800: 774, i 1900: 1190, nu er det 1205.

I Sognet ligger Byerne: Sengeløse med Kirke, Præstegaard, Skole, Mølle, Andelsmejeri m. m., Vridsløsemagle med Skole, nu omdannet til Forskole, Vadsby med Skole, Torstholm, Cathrineberg Hovmark og Holmemarken, er Samlinger af Gaarde og Huse. I Sognet ligger Hovedgaarden Cathrineberg med Frederiksholm; af andre større Gaarde nævnes Stenagergaard, Aagesholm, Snubbekorsgaard, Rørendegaard og Kroppedal. Endvidere Hakkemose Teglværk.

Sognet har Tingsted i København, hører under de samme Kredse som Glostrup Sogn, men under Smørum Herreds Skyldkreds og Amtets 3. Folketingskreds.

Sogneraadet bestaar af: Gaardejer O. PETERSEN, Formand; Parcellist K. LARSEN; Arbejdsmand H. RASMUSSEN; Gaardejer J. PETERSEN; Murer H. HANSEN; Jordbruger C. PETERSEN; Arbejdsmand F. HANSEN. Hjælpekassens Formand er Gaardejer P. MARBOE. Værgeraadets Formand er Gartner C. PETERSEN. Sognepræst er J. B. WIBERG. Sognefoged P. E. PEDERSEN.

Sengeløse Kirke var i den katolske Tid indviet til Sct. Nicolaus. Den oprindelige lille Kridt- og Kampestensbygning blev i tidlig gotisk Tid udvidet ved Tilbygning af Taarn og Vaabenhus, ligeledes er selve Skibet gjort længere ved, at Koret er nedrevet. I disse Byggeperioder er ogsaa Hvælvingerne indbyggede. Altertavlen er fra 1650'erne og i Bruskbarokstil med et Maleri fra samme Tid. Alterbordet er fra 1581. I Kirken findes Rester af en Ligsten, lagt over Margrethe, død 1311, Datter af Hemming Pedersen af Slægten Snubbe. Tillige findes Mindetavler over Præsten Gregers Heerfordt, død 1784, og Præsten H. M. Gjertsen, død 1806. Paa Kirkegaarden staar en Sandstensstøtte, rejst over Justitsraad L. Lassen til Cathrineberg, død 1823; oprindelig stod Støtten ved Roskilde Landevej, og var her rejst af Godsets Bønder i 1797, men flyttedes til Kirkegaarden 1827.

De fleste Gravhøje er nu sløjfede eller overpløjede. Af de endnu bevarede nævnes Kongehøj og Bavnehøj i Højdedragene ved Vridsløsemagle. Her ligger ogsaa Snubbekors-høj. Her skal ogsaa have ligget enkelte Dysser. Ved Vadsby har der ligget henved 10 Høje, de fleste er nu ødelagte, kun to er fredede. En lignende Gruppe har ligget paa Sengeløse Marker, men ogsaa de er lagt øde. Paa den fredede „Snubbekors-høj“, hvor gammel Roskilde Landevej gik tæt forbi, blev omkring 1230 rejst et Kors af Eske Hemmingsen Snubbe, til Minde om hans Hustrus lykkelige Nedkomst der paa Stedet. Korset blev gennem Tid-erne bevaret og flere Gange fornyet. Til dets Vedligeholdelse var henlagt to Bøndergaarde. I 1815 faldt Korset ned, og i 1817 fjernedes det helt, og Stenene anvendtes til Bygningsmateriale ved Snubbekorsgaard. 1903 genrejstes Mindet i Form af et 3 m. højt Kors, udført af Billedhuggeren N. Hansen, efter Tegning af Arkitekt Martin Borch, nu er Mindet under Nationalmuseets Tilsyn.

I Vridsløsemagle tæt ved Roskilde Kro, som i ældre Tider laa i Sengeløse Sogn, men ved København — Roskildevestens Omlægning blev flyttet til sin nuværende Plads i Herstedernes Sogne — laa et Landsted „Pilenborg“, tilhørende Bartholinerne. Rasmus Bartholins Svigersøn Ole Rømer havde paa den nærliggende Kongehøj et Observatorium, indrettet 1704.

„Bytteborg“, var Navnet paa en ældgammel Borg, som laa mellem Cathrineberg og Sengeløse. Den var Bolig for den med Hvideætten beslægtede Slægt Snubbe. Borgen var omgivet af Volde og Grave med Vindebroer. I det 14' Aarhundrede gik den til Grunde, og dens Jordegods blev lagt under Roskilde Bispestol, som af disse Besiddelser oprettede Godset

„Raarup“ som et Len under Bispestolen.

Den første Lensmand, vi kender Navn paa, er J. Halvegge, han var Lensmand paa Raarup fra 1457. I 1493 nævnes Mads Rolfsen som Lensmand. Efter Reformationen kom dette som alt Kirkens Gods under Kronen, og Raarup blev

Sengeløse Skole.

i 1542 af Kronen afhændet til Axel Urne, i hvis Slægt det forblev i over 100 Aar. Den sidste i Slægten var Sivert Urne, gift med Cathrine Sehested. Efter Sivert Urnes Død giftede Enken sig med Hans v. Ahlefeldt, død 1694, og Raarup Gods kom derved i Ahlefeldts Besiddelse, og Gaarden fik Navnet „Cathrineberg“. Hans Hustru døde 1670, og han giftede sig anden Gang med Anna Rumohr. Efter hans Død solgte hun Godset 1702 til Kaptajn Chr. Fr. v. Holstein. En af dennes Slægt solgte senere Gaarden til Jacob Benzon til Rugaard. Han gjorde ved Testamente af 1766 Cathrineberg og Rugaard til et Stamhus for Brodersønnen Kammerherre Chr. Benzon, men ved kongelig Tilladelse forandredes dette, og i 1789 solgtes Cathrineberg ved Auktion for 100.000 Rdl., til Justitsraad Laurits Lassen, der efterhaanden solgte en Del af Godset. Af senere Ejere nævnes: cand. jur. E. Lassen; Etatsraad Thalbitzer, død 1867, hans Enke solgte Godset til Grosserer E. Holm, der 1894 solgte det til Købmand Axel Nielsen, hvis Enke 1907 solgte det til A. Bang; 1912 Chr. Bruun; 1916 S. Petersen og 1917 H. Hansen, 1918 Direktør ANDERS JENSEN, der i de sidste Tider har forbedret Hovedbygningen og foretaget flere Om- og Tilbygninger paa Gaarden. Hovedbygningen er opført 1806.

Sengeløse Sogns Skolevæsen samledes under eet i 1925, da den nye Centralskole blev taget i Brug. Indvielsen fandt Sted den 13 Januar 1925. Enelærerembederne i Vadsby

og Vridsløsemagle nedlagdes og omdannedes til Forskolelærerindeembeder; Sognets Skolevæsen tæller Førstelærer, Andenlærer, Lærerinde og 3 Forskolelærerinder. — Af Degne og Lærere ved Sengeløse Skole kendes følgende: Hans Clausen, Degn, 1640; Henrik Hansen Falster 1677, død 1706; Assens Anders Jørgensen 1706—30, død 1730; Jonas Petersen Hiælm, Student fra Stavanger, 1730 til sin Død 1748; Jacob Schriche 1748—86; Hans Luffe 1786—1827; Vagtmann, 1827, var den første Førstelærer, hans Efterfølger hed Jørgensen, der i 1846 afløstes af C. J. Jørgensen; Jens Pedersen 1876; Kr. Knudsen 1909, og han afløstes i 1921 af Førstelærer CHRISTIAN BLUITGEN-PETERSEN, Skoleleder, f. 17 November 1889 i Særslev, S. af Købmand Jens P. og Hustru Ingeborg Marie Charlotte Sofie f. Bluitgen, g. 1918 med Anne Thora Christine Ifversen, D. af Sognepræst Jul. I. Kreditsfører for Bregninge og Vi-

Chr. Bluitgen-Petersen,
Førstelærer

skinde Sognes F. D. F. 1915—19, Medlem af Sengeløse Sogns Menighedsraad siden 1926, Kommunesekretær 1929—31, Medlem af flere Foreningers Bestyrelse saasom Lærerkredsen, Brugsforening, Sønderjydske Forening, Medarbejder ved forskellige Provins-Dagblade.

Skolen i Vadsby synes at have sin Begyndelse i 1862, og var da en Bi- og Haandgjerningsskole med Jomfru Daastrup som Leder, hun afløstes 1867 af Petrine Pedersen. Dora Ross Rasmussen ansattes 1872 og afgik 1877. Skolen omdannedes da til Enelærereembede, og som Lærer ansattes I. A. Illemann; Lars Nielsen 1881; Anders Pedersen 1889; Peder A. V. Hernø, afgaaet 1930; siden da Lærerinde JENNY KELLERMANN.

Vridsløsemagle Skole der ogsaa er omdannet til Forskole, havde gennem mange Aar J. Jensen til Lærer, han fratraadte i 1931.

BRØNDBYVESTER OG BRØNDBYØSTER SOGNE danner een Kommune med sidstnævnte Sogn som Anneks. — Brøndbyvester Sogn grænser til Annekssognet samt til Vallensbæk, Herstedvester og Glostrup Sogne og til Køge Bugt. Arealet er 1351 ha. Jordene er gode, meget frugtbare og helt skovløse, for det meste ganske flade og lavtliggende. Paa begge Sider af den gamle Køgelandevej findes større Gartnerier og talrig Villabebyggelse, der stadig synes i Tiltagen. Indbyggerantallet var i 1800: 424, i 1900: 762, nu er det samlet for begge Sogne 2183. — I Brøndbyvester Sogn ligger Byen Brøndbyvester, i 1300 kaldet „Brunby westræ“, med Kirke, Præstegaard, Skole, Missionshus, Asyl, Mølle, Brugsforening, Strandskolen, bygget 1870, Villaer, Strandhotel m. m. Af større Gaarde nævnes Ragnesminde, Tranemosegaard, Hermosegaard, Østergaard, Sydgaard. — Vestfronten af Københavns Befæstning følger paa et langt Stykke Grænsen mellem dette Sogn og Annekssognet. Antallet af Gaarde og Huse var i 1915: 148.

Brøndbyøster Sogn grænser til Hovedsognet og Glostrup Sogn, til Rødovre og Hvidovre Sogne i Sokkelund Herred. Ved kongelig Resolution af 6 Marts 1892 lagdes i gejstlig Henseende Avedøre By under Brøndbyøster, men i kommunal Henseende hører det stadig til Glostrup Sogn (se Side 337). Arealet er 1444 ha. Jordene er ikke meget afvigende fra Hovedsognets. — Udfor Sognet ligger Avedøre Holmene, den største af disse „Storeholm“ er paa 39 ha. Gennem Sognet skærer den gamle Køgelandevej. Sognet har ingen Skov. Indbyggerantallet var i 1800: 331, i 1900: 592. I Sognet ligger Byen Brøndbyøster, 1240 nævnt som „Brønbye østræ“, 1300 som „Brundby østræ“, med Kirke, Skole og Mølle samt Glostrup Lejren (Avedøre Fortet, se Side 337). — Begge Sogne har Tingsted i København, og hører under de samme Kredse som Glostrup Sogn (se Side 337). Sogneraadet bestaar af: Gaardejer H. PEDERSEN, Formand; Gasværksarbejder L. HANSEN; Gaardejer N. CHRISTENSEN; Ekspedient S. PETERSEN; Gartner H. GALSGAARD; Arbejds-

mand H. CHR. JENSEN; Gaardejer N. PEDERSEN; Arbejdsmand H. HANSEN; Gaardejer H. M. HANSEN. Værgeraadets Formand er Kommunesekretær P. PETERSEN. Sognepræst er Provst for Smørum Herred, P. J. MUNCH. Alle Gravhøje paa nær Tornehøj og Gildehøj er nu sløjfede. Ved Syvhøjgaard har der ligget en Gruppe paa 7 Høje, og andre Steder i Sognene har der ligget enkelte Høje, blandt disse nævnes Bavnehøj, der dækkede over en ret anselig Stengrav fra Stenalderen.

Gadeparti i Brøndbyvester, til venstre Brugsforeningen.

Under Svenske-Krigen led Brøndbyerne stor Skade, de svenske Soldater, der havde deres Lejr her, raserede og ødelagde saavel Kirke som Gaarde, Sognets Præst, Peder Skou, klager i 1860'erne, over at den Skade, de svenske Tropper har forvoldt Kirken, er saa stor, at man nu vanskelig, og ikke uden Livsfare kan komme i Kirken, da saavel Tag som Hvælvinger truer med at falde ned. I Brøndbyvester By ligger endnu et af de æld-

Rytterskolen i Brøndbyvester, nedbrændt 1930.

gamle Huse, nemlig et lille straatækt Bindingsværks-Hus lige ved Kirken, der i 1802 brugtes til det her af den danske Regering oprettede Skolelærerseminarium, et af de første Seminarier i Landet. I mange Aar var Eiler Hammond Forstander for dette, han var tillige Sognepræst. Seminariet er forlængst nedlagt, og Bygningen er nu i privat Eje, men særdeles velholdt, den ejes af Barber O. PEDERSEN. Der hvor nuværende Mæglergaard ligger, skal i ældre Tider have ligget en kongelig privilegeret Kro, Nissekroen.

Kirken i Brøndbyvester er fra romansk Tid, bygget af Kridtsten, men i gotisk Tid forandret ved Tilbygninger af Munkesten. Selve Skibet er forlænget mod Vest. Af noget senere Oprindelse er Taarnet, hvis øverste Stokværk er prydet med Arkader og Lisener. Vaabehuset er i moderne Stil. Hvælvingerne indbyggedes i tidlig gotisk Tid. Indtil 1537 havde Kirken et tilbygget Kapel, indviet til Sct. Nicolai. I Slutningen af forrige Aarhundrede blev Kirken restaureret, saa kun dens Stil blev tilbage. Af stor Ejendommelighed er de to rundbuede Alternicher i Triumfbuen, begge fra den katolske Tid. I Taarnrummet er opstillet den oprindelige Altertavle fra før 1600. Den nuværende Altertavle er fra 1871, ogsaa Prædikestolen, der er ældgammel, har i Slutningen af det 17. Aarhundrede tildels mistet sit middelalderlige Præg. I Kirken hænger et lille Epitafium over Præsten Jacob Hansen Falslev, død 1622, en Ligsten lagt over ham findes i Kirken, tillige ligger her en Ligsten over Præsten Christoffer Bentsen, død 1593, han blev kaldet til Sognepræst for Brøndbyerne i 1558.

Kirken i Brøndbyvester er fra samme Periode som Hovedsognets Kirke, men bygget af baade Kridtsten og Kampesten, sine Steder lagt i ejendommelige Skifter. Kirken synes ikke at have været udsat for væsentlige Ombygninger, men i gotisk Tid er der tilbygget et Taarn mod Vest. Vaabehuset er yngre. Kirkens Indre er ikke forsynet med Hvælvinger, men dækkes af et fladt, nu gipset, Loft. Kirken blev i Svenske-Krigen 1658—60 mishandlet af de svenske Tropper, der ranede saa godt som alt Inventar og førte det til Lejren ved Brønshøj. Den nuværende Altertavle er fra 1888. Døbefonten er af Granit.

Paa Kirkegaarden i Brøndbyvester ligger Grundtvigs Ven, Gunni Busck, begravet. Han var Sognepræst for Brøndbyerne, og døde 1869. Biskop D. G. Monrad var Sognepræst her fra 1869—1871. — Nuværende Sognepræst er Provst over Smørum Herred, PEDER JOHANNES MUNCH, født 8. December 1865 i Haslev. Kandidat 1891. Provst for Smørum Herred siden 1913. Den gamle Præstegaard i Brøndbyvester er bygget i 1830, tre Gange har den været hjemsøgt af Ildebrande, sidste Gang var den 6. Oktober 1929, men kun Udlængerne er brændte.

I 1691 nævnes en Skoleholder, Claus Kastrup, i Brøndbyvester, men hvor han har holdt Skole, vides ikke. I 1721 fik Sognet en „Rytterskole“ som blev brugt indtil 1859, hvorpaa den var Lærerbolig til 1917. Den brændte i August 1930. Fra 1859—1917

Brøndbyøster nuværende Skole.

holdtes Skole i en Tilbygning, opført 1859. Den nuværende Skolebygning, Øst for Byen, blev taget i Brug 6 Juni 1917. Af Skoleholdere og Lærere kender vi følgende: Jens Reinhard Schreiber, født 1737, Skoleholder i 1765, 1778 var han Kordegn i Holbæk, han døde 1799. Peder Gyrsting var Skoleholder da Degneembedet ifølge kongelig Resolution af 1788 nedlagdes, han beklædte Embedet

lige til sin Død 1806. Christian Cornelius Andersen, født 1779 i Ry, dimitteret fra Seminariet i Brøndbyvester, Skoleholder 1806, fra 1812 tillige Gymnastiklærer ved Brøndbyvester Seminarium, død 1822; Peder Pedersen, født i Brøndbyvester 1787, dimitteret her 1811, ansat som Lærer 1822, død 1843; Hans Chr. Winde, født 1819, Hjælpe lærer hos ovennævnte fra 1842—43, Lærer 1843, tog sin Afsked 1888, døde 1895; O. A. Hansen, Førstelærer 1888, død 26 Januar 1932.

Brøndbyøster Skole var ligeledes en Rytterskole og laa midt i Byen. Da den nedbrændte i 1869, opførtes den Skole, som indtil 1929 har været Embedsbolig for Førstelæreren. Den nuværende Skole er bygget efter Tegning af Arkitekt Møller, Roskilde, og taget i Brug Januar 1929. I Skolens Forhal er opsat Tavlen fra den gamle Rytterskole. Brøndbyvester Skole er kun 4-klasset, hvorimod Brøndbyøster Skole er 5-klasset og har foruden Førstelærer, 2 Lærere eller Lærerinder. Lærere ved Brøndbyøster Skole: Skjoldager 1869, Jonas Beldring, født 13 Maj 1842 i Svendborg, 1870—1905; N. A. Rasmussen, født 7 April 1870 i Skamby, 1 November 1905—10; Førstelærer JOHANNES LARSEN siden 1910.

Kommunens tredie Skole, „Strandskolen“, er oprettet 1870, og ligger ved Stranden, den er 2-klasset. Sognedegne i Brøndbyerne: 1684 Jens Christensen Starck, han byttede i 1697 Embede med Hjørunde Degnen, Frederik Jensen Busch, død 1732; Christian Nørgaard, født 1683, Student 1703, Skoleholder i Melby og Brønshøj, Degn i Brøndbyerne 1733, død 1759; Niels Michelsen Harder, født 1720, Student 1742, Degn i Brøndbyerne 1759, død 1786.

Da Degneembedet nedlagdes i 1788, deltes Degneindtægterne mellem Skoleholderne i Brøndbyvester og -øster, som udnævntes til Kirkesangere, og Degneboligen blev senere solgt til det i 1802 oprettede Brøndbyvester Seminarium. Seminariet nedlagdes i 1820. Seminaristerne lærte Havebrug og anlagde ofte Haver for Bønderne. Endnu staar to Æbletræer, plantede af Seminaristerne, paa Gaardejer Buurs Mark, samt Beplantningen paa „Gildehøj“.

Brugsforeningen i Brøndbyvester stiftedes i 1869 og er saaledes en af de første Brugsforeninger i Landet. Stifterne var Lærer Vindel, Niels Skrædder fra Gyden, Niels og Per Hjulmand. Den lille Kreds afleverede hver Ugedag sin Smaamønt, indtil man fik sammensparet en lille

Skolebygningen i Brøndbyøster.

Sum, og for disse Penge købtes da Varer. Det var under smaa Kaar, man begyndte, men i 80'erne, da Fæstningsarbejdet paabegyndtes, voksede Foreningen. Dens nuværende Bygning er fra 1914—15. Formand fra 1902—26 var Lærer O. H. Hansen; nuværende Formand er Gartner E. HANSEN. Uddeler er HELGE ANCHER, født 30. Januar 1901 i København, ansat 1. Marts 1930.

JOHANNES LARSEN, Førstelærer

f. 25 Oktober 1878 i Grevinge i Odsherred, S. af Lærer A. L. og Hustru Cicilie Katrine f. Nielsen, g. 1906 med Elma Larsen. Dimitteret fra Jellinge 1899, Førstelærer i Brøndbyøster 1910, Kirkevæрге, Organist, Medlem af Værgeraadet og Menighedsraadet m. m.

ASTRID THØGERSEN, Lærerinde

f. 29 August 1891 i Aal ved Varde, D. af Lærer Kristen T. og Hustru Dorothea f. Krogh. Dimitteret fra Gjedved 1916, Lærerinde ved Nyborg private Realskole 1917—25, siden 1 November 1925 Lærerinde ved Brøndbyvester Skole.

TORSLUNDE—ISHØJ SOGNE danner een Sognekommune med Ishøj Sogn som Anneks. Torslunde Sogn grænser til Annekssognet Høje-Taastrup Sogn og til Kildebrønde og Reerslev Sogne i Tune Herred, hvor Grænsen er Lille Vejleaa. Arealet er 833 ha. Jordene er lavtliggende, frugtbare og jævne, uden Skov. Indbyggerantallet var i 1800: 289, 1900: 480, nu er det samlet for begge Sogne: 1336.

I Sognet ligger Byen Torslunde, i tidligere Tider kaldet „Torslundemagle“, med Kirke, Præstegaard, Skole, Mølle m. m. Paa Torslunde Mark ligger Alderdomshjemmet og Fat-tiggarden Pedersborg, ved Lille Vejleaa ligger Pumpeværket „Torsbro“, der tilhører Københavns Kommune. Endelig nævnes Solhøj, en mindre Samling af Huse. I Sognet ligger Hovedgaarden Benzonsdal samt en anden større Gaard kaldet Torslundegaard.

Ishøj Sogn grænser til Hovedsognet og til Høje-Taastrup og Vallensbæk Sogne, til det sidste er Store Vejleaa Grænsen, tillige grænser Sognet til Køge Bugt og til Kildebrønde Sogn i Tune Herred, hvor Grænsen er Lille-Vejleaa. Arealet er 1600 ha. Jordene er ikke meget afvigende fra Hovedsognets og er helt uden Skov. Indbyggerantallet var i 1800: 370 og i 1900: 760.

I Sognet ligger Byerne Ishøj, i det 14. Aarhundrede kaldet „Ysøve“, med Kirke, Missionshus, Skole, Vandværk, Mejeri m. m. Tranegilde med Skole. Endvidere den gamle Jægerkro, hvis Jorde tildels er udstykkede til Sommerbeboelser. Af større Gaarde nævnes Bredekær, Ishøjgaard og Langensgaard.

Begge Sogne har Tingsted i København, hører under de samme Kredse som Glostrup Sogn (Side 337) men under Smørum Herreds Skyldskreds. En mindre sydlig Del hører under Roskilde Amtsstuedistrikt.

Sogneraadet bestaar af: Gaardejer A. LARSEN, Formand; Gaardejer L. P. LARSEN; Gaardejer A. J. DAHL; Maskinpasser A. SØRENSEN; Husmand C. MORTENSEN; Købmand H. JENSEN; Brøndmester V. RASMUSSEN. Hjælpekassens Formand er Gaardejer A. CHRISTIANSEN. Værgeraadets Formand er Lærer K. G. RØNJE. Sognepræst H. V. H. NYEGAARD. Sognefoged for Ishøj er Gaardejer A. LARSEN, for Torslunde Sogn O. P. OLSEN.

I Torslunde Sogn er fremdraget et rigt Fund fra Folkevandringstiden. Men alle Gravhøje og Dysser er nu sløjfede ligesom i Annekssognet. Her har der tæt ved Lille-Vejleaa ligget Rester af et Voldsted, efter Sagnet skal der have ligget en Kongeborg, hvor Kong Hunding boede. Samme Sagn sætter Byen Hundie i Gildebrønde Sogn i Forbindelse med Kongeborgen. Man mener, at den Nicolaus de Ishøgh, som nævnes i 1279, ejede denne Borg. — Omkring 1777 kaldes Torslunde Sogn Thorsmagle med By af samme Navn. Sognet havde 15 Gaarde og 18 Huse, en Præstegaard, Herregaarden Benzonsdal, 2 Vandmøller og nogle Husmandssteder. 1915 havde Sognet 103 Gaarde og Huse.

Ishøj Sogn havde i 1777 Byen Ishøj, „Ishøj“, med 21 Gaarde og 38 Huse og Trane-gilde, „Traangilde“, med 16 Gaarde og 6 Huse. 1915 havde begge disse Byer tilsammen 166 Gaarde og Huse.

Torslunde Kirke er af romansk Tid, bygget af Fraadsten, men som de fleste af vore Landsbykirker næsten helt forandret i den gotiske Tid. Denne Periode af vort Lands Historie medførte næsten overalt en meget omfattende Ombygning af vore Kirker. Men faa har vel saa udpræget skiftet Udseende som f. Eks. Reerslev Kirke i Tune Herred, der i den nyeste Tid helt har faaet andet Udseende ved en Beklædning af røde Mursten. Denne Kirke er ombygget 1865 og 1874. Ved sidste Ombygning opførtes Taarnet. Kun det Indre af Reerslev Kirke bærer Vidne om Ælde, nemlig de middelalderlige Hvælvinger med Kalkdekorationer. Alterbordspanel og Prædikestol stammer fra 1600. Endnu større er Forandringerne ved de Landsbykirker, der har været saa brøstfældige, at man har maattet lade dem nedrive, saaledes som Tilfældet var med Kirken i Vindinge Sogn i Tune Herred. Her blev den romanske Kridtstenskirke nedrevet 1874 og erstattet af den nuværende Kirke, bygget efter Tegning af Arkitekt Herholdt. Hvælvingerne i denne er smykkede med Malerier, udførte af V. Sørensen. Kun Prædikestolen, der forhen stod i den gamle Kirke, minder En om den gamle romanske Kirke.

I Torslunde Kirke ses endnu Rester af den oprindelige Bygning, nemlig et lille Vindue i vestre Gavl, delt af en typisk romansk Søjle. Det oprindelige Kor er nedrevet i gotisk Tid, hvorved Skibet forlængedes og blev afsluttet med en almindelig Blindingsgavl. Taarnet mod Vest, Vaabenhuset mod Syd samt Hvælvingerne er fra samme Periode. Den gamle Alterbordsforside er nu i Nationalmuseet, den er fra den første Tid efter Reformationen. Prædikestolen er fra 1620, Døbefonten er gammel romansk. I Kirken findes et Trækrucefiks fra 1300.

Ishøj Kirke er fra samme Tid som Torslunde Kirke, men af Kridtsten. Ogsaa den blev i gotisk Tid udvidet og ombygget og fik Taarn og Vaabenhus af Munkesten. Taarnet blev ombygget i Midten af forrige Aarhundrede. Flere Stolestader er fra 1631 og har udskaarne Navne. Prædikestolen er fra 1620'erne. Altertavle og Døbefont er fra nyere Tid.

Torslunde Skole er oprettet i 1750'erne og laa da midt i Byen. Den var bygget af svære raa Lersten, med næsten 1/2 m. tykke Mure. Til denne Bygning blev senere føjet en ny Skolestue af brændte Sten, der var betydelig højere end den gamle Bygning, saa Skolen fik nogen Lighed med en Kirke. 1812 flyttedes Skolen

Ishøj Skoleplads og Kirken.

Ishøj Skolebygning 1920.

Skolen i Ishøj er oprettet omkring 1747. Af den gamle Skolebygning staar endnu Rester af Udlængerne. Desværre kender vi kun Navne paa de sidste Tiders Lærere ved denne Skole; saaledes nævnes en gammel Lærer Mengel; Peder Pedersen, afgaaet 12 December 1888, hans Efterfølger var Blichfeldt, afgaaet 31 Oktober 1909; Morten Stokholm 1909—1 Oktober 1920; siden 1 Januar 1921, Førstelærer EYVIND ELM. — 1904 blev Ishøj Skole udvidet med et Lærerindeembede. Som Lærerinde ansattes Sophie Josefsen, afløst 1906 af Christine Lund, hendes Efterfølger blev Lærerinde ANE MARIE LARSEN fra 1 August 1908. 1920 opførtes en ny Skolebygning for de underste Klasser med Bolig for Lærerinden. Skolen blev indviet 8 Oktober 1920.

EYVIND ELM, Førstelærer

f. 30 Juni 1884 i Næsby Vestenskov, S. af Lærer Johan Peder Larsen Elm og Hustru Hansine f. Madsen, g. 1911 med Hilda Christensen. Dimmitteret fra Vordingborg 1906, Andenlærer i Lindemark 1 April 1910—30 September

1911, Førstelærer i Vesterby paa Fejø, 1 Oktober 1911—31 December 1920, og i Ishøj siden 1 Januar 1921. Redaktør af „Tidsskrift for Fjerkræavl“ siden 1929, Formand for Danm. Fjerkræavlforenings Københavns Amtskreds.

I 1928 oprettedes et Sognebibliotek, der fik til Huse i den nye Skolebygning. Bogbestanden var i 1930—31 i Sogne- og Børnebiblioteket 1017 Bind. Bibliotekar er Lærerinde ANE MARIE LARSEN.

Skolen i Tranegilde oprettedes ifølge Skoleloven af 1814, og den Bygning, der dengang bygge-

ANE MARIE LARSEN, Lærerinde

f. 2 Oktober 1883 i Slangerup Landsogn, D. af Landmand Rasmus L. og Hustru Ane f. Olsdatter. Dimmitteret fra Zahles Seminarium 1907. Lærerinde ved Ishøj Skole siden 1 August 1908, Bibliotekar for Torslunde—Ishøj Sognebibliotek siden 1928.

Tranegilde gamle Skole

des til Skolen, blev brugt indtil 1897 da det nuværende Skolelokale byggedes. I 1907 opførtes en ny Lærerbolig. Skolen er 2-klasset, med Enelærerembede. Af Lærere ved Skolen: Kjerberg fra 1814—28; Peder Julius Giese 1828—38; Jørgensen 1838—46; Emil F. Skjoldager 1846—52; Niels Ferdinand Madsen 1852—87; Rasmus Larsen 1887—1913, siden da **KARL GEORG RØNJE**, f. 16 December 1887 i Skrøbelev, S. af Møller Jørgen Hansen og Hustru Constance Marie, f. Andersen, g.

Tranegilde nye Skole.

Karl G. Rønje.
Enelærer

1909 med Bodil Kirstine Hansen. Dimitteret fra Johnstrup 1908, Andenlærer i Vindinge 1908—13, Enelærer i Tranegilde siden 1913, Formand for Vægeraadet siden 1929.

Torslunde og Ishøj Brugsforening er stiftet den 31 Maj 1919. Straks efter Stiftelsen byggedes Foreningens Ejendom ved Køgevej, og den 13 December samme Aar aabnedes Uddelerstedet. Grunden, hvorpaa Bygningen ligger, er købt af Benzonsdal, og Ejendommen kostede ca. 55.000 Kr. incl. Grund og Montering. Medlemsantallet har været over 130, nu er det ca. 70. Den vanskelige Periode, hvori Foreningen rejste sin Bygning, foraarsagede, at man i nogle Aar havde store Vanskeligheder, disse synes dog nu at være overstaaet.

Foreningens første Formand var Maskinmester Ottesen, nuværende Formand er Arbejdsmand J. THESBO, Uddeler er L. P. OLSEN.

JENS PEDER THESBO, Arbejdsmand, f. 1 Februar 1874 i Herfølge, S. af Arbejdsmand Niels Olsen og Hustru Karen Marie f. Nielsen, g. 1902 med Ane Margrethe Pedersen. Ansat ved Torsbro Vandværk, Formand for Torslunde og Ishøj Brugsforening siden 1924.

Lauritz P. Olsen,
Uddeler

LAURITS PETER OLSEN, Uddeler, f. 14 Maj 1886 i Taastrup, S. af Tømrer Hans O.

og Hustru Ellen f. Larsen, g. 1911 med Nielsigne Sørensen. Etableret i Taastrup 1915, solgte Forretningen 1926, Uddeler i Torslunde og Ishøj Brugsforening siden 1 November 1926.

Torsbro Vandværk, der tilhører Københavns Kommune, er anlagt i 1906—08, og ligger paa det Areal der kaldtes „Nederste Mølles Areal“. Det kostede 2.150.000 Kr., og Bygningerne er opførte efter Tegning af Arkitekt A. Fussing. Egnen omkring Torslunde er meget vandrig, og Pumpestationen indpumper 10—12 Millioner kbm. Vand aarlig.

Torslunde og Ishøj Brugsforening

Dette Vand fremskaffes ved ca. 100 artesiske Boringer fordelt paa forskellige Kildepladser, deriblandt een i Taastrup Valby, Taastrup Kommune. Vandet føres fra alle Kildepladserne til et Reservoir og trykkes herfra til København gennem to 18 km. lange Ledninger. Værket drives ved Dieselmotorer. I 1908 toges den første Ledning i Brug, den anden blev taget i Brug 1919. 1923 udvidedes Værket med nyt Filter og Afjerningsanlæg af en ny Type, det saakaldte Hurtigfilter. Værket staar nu Kommunen i 4,3 Mill. Kroner.

VILHELM CHRISTOFFER RASMUSSEN, Brøndmester

f. 7 Januar 1871 i København, g. 6 November 1898 med Johanne Marie Andreassen, Datter af Fisker Hans Peter A. og Hustru Sidse, Hvidovre. Uddannet som Smed, Rørlægger under Københavns Vandforsyning 1903—08, Brøndmester paa Københavns Vandværk Torsbro siden 1908, Medlem af Sogneraadet 1913—25 og siden 1929, Sogneraadets Formand 1917—21, Medlem af Vejudvalget siden 1929.

Benzonsdal oprettedes i 1730'erne af Konferensraad Peder Benzon til Gjeddesholm af en Del af denne Gaards Jordtilliggende i Torslundelille samt nogle Gaarde. Af den oprindelige Hovedbygning, der var af Bindingsværk, er der ikke noget tilbage, de sidste Rester faldt ved den nuværende Hovedbygningens Opførelse i 1855—56. Af Besiddere paa denne Gaard nævnes: Lars Benzon til Gjeddesholm og Sæby, og Kornerup, som 1740 solgte Gaarden til sin Broder, Stiftsamtmand i Aarhus, Jakob B., som 1744 solgte den til Etatsraad Jens Andresen. 1757 Vinhandler Fr. Barfred, som 1765 fik Benzonsdal ophøjet til Stamhus, men dette nedlagdes atter 1784, og to Aar efter overgik det til Sønnen Jens Laurids B., der faa Aar efter afhændede det til Eggers og Niels de Bang, disse solgte det 1806 til Viceborgmester Bech, som Aaret efter tilskødede Benzonsdal til en Søn af ovennævnte J. L. B., Frederik Mathias Barfred, som 1853 afhændede Godset til Baron C. Lerche. Benzonsdal ejes nu af Baronerne C. og V. LERCHE, som i 1918 overtog den efter Kammerherre, Hofjægermester, Baron C. C. Lerche.

VÆRLØSE SOGN danner een Sognekommune, i kirkelig Henseende Anneks til Farum Sogn i Frederiksborg Amt, grænser til Ballerup og Maaløv Sogne, til Lyngby—Gladsaxe og Herløv Sogne i Sokkelunds Herred, til Ølstykke Herred i Frederiksborg Amt og til Farum og Furesø, hvoraf over 300 ha hører til Sognet. Arealet er 3435 ha. Jordene er ler- og sandmuldede, i den sydlige Del lavtliggende, i den nordlige Del højtliggende og meget bakkede. 520 ha optages af Søer, Moser og andet Vandareal, medens 910 ha optages af Skov, deriblandt Statsskovene, Ryget, Nørreskov, Egebjærgene, Jonstrupvang og en Del af Hareskov. Den 130 ha store Sønder sø med Vandværket „Sønder sø“ tilhører Københavns Kommune. Indbyggerantallet var i 1800: 978, i 1900: 1341, i 1931: 2227.

Byer: Kirke—Værløse med Kirke og Kapellanbolig, bygget 1910, Skole, Asyl, Kro, Mølle, Politistation, Mejeri m. m. Sydøst for Byen ligger Værløse-Lejren; Lille-Værløse, Stationsby med Skole, Asyl, Kro, Jernbanestation med Post- og Telegrafstation; Hareskov med Jernbanestation, Realhøjskole, Post- og Telegrafstation m. m.; Villabyen Værløse—Overdrev, Jonstrupvang, Kollekolle, Jonstrup Statsseminarium og Bringe. I Sognet ligger Kollekollegaard, nu Statens; Skovridergaarden Syvstjernen og Sønder søværket.

Sognet har Tingsted i København, hører under Københavns Amts søndre Birks Rets- og Politikreds, Københavns Amtsstuedistrikt, Københavns søndre Lægekreds, Amager Skattekreds, Smørum Herreds Skyldkreds og Amtets 3 Folketingskreds. Sogneraadet bestaar af: Lærer CHR. HAUCH, Formand; Kedelpasser A. P. GRØN; Gaardejer J. CHRISTENSEN; Arbejder K. KRISTENSEN; Murermester A. PETERSEN; Ingeniør A. PRIOR; Overassistent H. THYGESEN; Gaardejer P. OLSEN; Arbejder O. NIELSEN. Hjælpekassens Formand er Snedkermester F. HANSEN. Værgeraadets Formand er Lærer H. PEDERSEN. Sognepræst er O. L. CHRISTIANSEN. Sognefoged for Værløse: A. NIELSEN; for Hareskov: B. NØRREBY.

I Sognet findes flere Dysser, saaledes i Jonstrupvang 2 Langdysser, en Runddysse og Rester af en anden Dysse. I Præsteskov ligger en Langdysse og Rester af en Runddysse, i Ryget Skov ligger et velbevaret Dyssekammer, og endelig ligger der i Nørreskov en Langdysse og Rester af andre Dysser. Ikke langt fra Bringe staar 2 Stengrave, antagelig Rester af en Langdysse, der har ligget endnu flere Gravhøje spredte om paa Højdedragene, men de er efterhaanden blevne overpløjede.

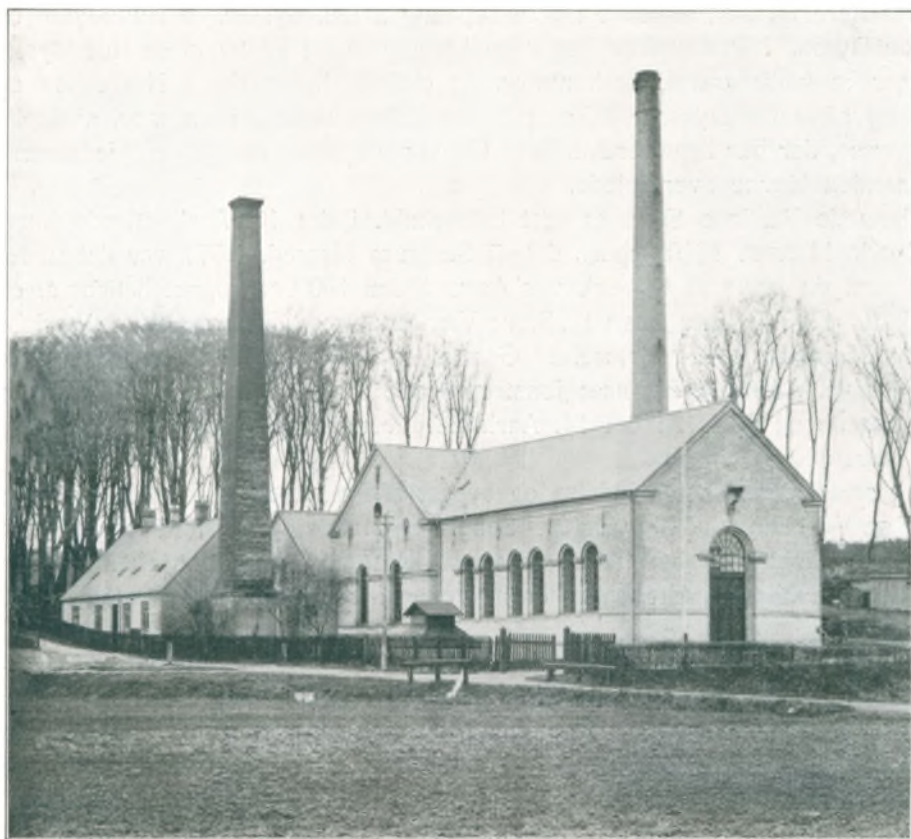
Indtil 1698 dannede Værløse Sogn et eget Sognekald, i det 16. Aarhundrede hørte det under Sokkelunds Herred, 1610 lagdes det til Smørum Herred. 1777 var det under Ølstykke Herred, som da hørte til Københavns Amt. Siden 1909 er Sognet betjent af en residerende Kapellan. 1777 kaldtes Sognet „Store Værløse“, med Byerne: Store-Værløse med 16 Gaarde og 35 Huse; Lille-Værløse, 14 Gaarde og 23 Huse; Kollekolle, 3 Gaarde og 2 Huse; Bringe Bye, 7 Gaarde 5 Huse; Jonstrup Mølle samt Børupgaard. 1915 havde Sognet over 230 Gaarde og Huse. I det 14. Aarhundrede nævnes Sognet som „Wetherløse maglæ“.

Værløse Kirke er af romansk Oprindelse og bygget af Fraadsten og Kampesten. Der er tilbygget Taarn og Vaabenhus af Munkesten. Senere er Hvælvingerne indbyggede. Ved en Restaurering i 1912 fandtes i den halvrunde Apsis Rester af romanske Kalkmalerier, men de blev atter overhvidtede. Altertavlen er nyere og i Barok ligesom Prædikestolen med Lydhimmel.

Jonstrup Statsseminarium er Danmarks ældste Seminarium. Det er oprettet ved kongelig Resolution af 1790 og begyndte sin Virksomhed den 14. Marts 1791 i København paa „Blaagaard“. Ved Bombardementet paa København blev Blaagaard tildels lagt i Aske. De fransk—spanske Tropper brugte den til Lazaret. Seminariet flyttede da til Jonstrup, hvor Staten havde erhvervet en gammel Klædefabrik og Klædemølle. Dennes Hovedbygning er den ældste Del af Seminariet. Efterhaanden er der blevet bygget en Del til, saaledes i 1858 en Bygning Nord for den gamle Hovedbygning, den nedbrændte i 1889, men blev genopbygget. 1897 opførtes Elevbygningen med 30 Værelser. 1898 byggedes Øvelsesskolen. Indtil 1917 havde Seminariet dimitteret 2000 Lærere. 1917 rejstes i Jonstrupvang en Bautasten for Seminariet.

Litt.: Den Jonstrupske Stat, 1884; O. W. Tidemann, Det kongelige Blaagaard-Jonstrupske Skoleseminarium.

Søndersø Værket er et Led i den Række af Vandværker, der ligger rundt omkring Hovedstaden, og det tilhører Københavns Kommune. I 60'erne i forrige Aarhundrede blev der af flere forskellige Ejere af Søndersø gjort Forsøg paa at tørlægge Søen, men alle Forsøg mislykkedes. Det sidste Forsøg blev gjort af Dr. phil. Peter Heiberg, som ofrede betydelige Summer herpaa, han lod saaledes rundt om Søen grave en Grøft for at hindre Tilstrømning af Vand fra de omliggende Jorder, ligeledes lod han anlægge den Vejdæmning som har afskaaret Lille-Sø fra Søndersø. Det var ogsaa ham, der fik Jonstrup Vandmølle samt de andre Vandmøller langs Søens Afløb til Issefjorden nedlagte. De store Arbejder medbragte dog ikke andet, end at han opnaede at faa Søens Vandspejl sænket 6 Fod. Ved et Ejendomsskøde ses det, at han maa have ejet andre Besiddelser herude, thi i Skødet forbeholder han sig Ret til i egen Interesse at disponere over Søndersø, den 17 December 1869 tager han Skøde paa Søen og tilbyder derefter Københavns Kommune Søen som Vandindvindingsobjekt. Tilbudet blev forelagt Borgerrepræsentationen den 21 November 1870, og den 11 September 1871 besluttedes det af købe Søen, dog paa visse Betingelser. Den endelige Købesum for Søen med omgivende Bræmme af tidligere Søbund blev godkendt den 29 Oktober 1871, og Summen blev 30.000 Rdl. De Betingelser, Kommunen stillede, blev endelig ordnet og den 17 Juni 1873 modtog Københavns Kommune Skøde paa Søndersø. Senere indkøbtes Lille-Sø samt de Arealer, der laa udenom Søen. 1875 blev det første Vandværk ved Søndersø taget i Brug, dette kunde oppumpe 50.000

Maskinbygninger ved Sønder sø

ca. 13.000 m³ pr. Døgn. Naar Søen kan yde saa meget, skyldes det Kilder i dens Bund, og i 1883 begyndte man at undersøge Grundvandsforholdene ved Boringer. I 1885 havde man 10 Boringer, der leverede over 13.000 m³ daglig, og det resulterede i, at man 1893 ophørte med at bruge Vand fra Søen, men kun brugte Boringsvandet. I de følgende Aar blev Anlægget udvidet ved nye Kedler og nye Maskiner, der kan oppumpe 26.000 m³ pr. Døgn. Antallet af Boringer er nu henvend 70. Ledningsnettet har en Længde paa ca. 2000 m. Disse Ombygninger og Udvidelser var i alt væsentligt færdige ved Aarhundredeskiftet, i Krigsaarene opstilledes Dieselmotorer. Af senere Oprindelse er de Forsøgsfiltre, der er anlagte til Behandling af selve Søens Vand. Sønder sø Værkets Maskinmester er NIELS JOHAN CHR. MORTENSEN, f. 25 Februar 1870 i Kastrup paa Amager, g. 30 April 1892 med Anna Marie Tank. Udlært som Maskinarbejder hos Dahlstrøm & Lohmann, Christianshavn, ansat under Københavns Vandforsyning 1894 som Maskinfører, 3 Maskinmester 1904, 2 Maskinmester 1906, 1 Maskinmester 1927, Maskinisteksamen 1906—07.

Skovene i og omkring Værløse Sogn kaldes nu for Københavns Skovdistrikt, før 1 Novb. 1931: 2 Kbh. Distrikt, og er Rester af de Skovstrækninger der i det 18. Aarhundrede fandtes paa disse Egne, og som for Størstedelen tilhørte Kongen. I de Tider havde Skovene betydelig større Udstrækning, idet der ind mellem Skovene laa Enge, Agre og Græsgange. Dette Billede blev forandret ved Udskiftningen i 1780—90, og Skovene fik da i Hovedsagen den saa stærkt reducerede Skikkelse, som i alt væsentligt er bevaret op til vore Tider. Men der fandtes dog endnu op til Begyndelsen af det 19. Aarhundrede en stor Del Skovholme og fritstaaende Træer paa Bøndergaardene. Svenskekrigen 1658—60 medførte store Ødelæggelser af vore Skove, ogsaa de Skovstrækninger der laa i dette Distrikt led meget og var

Tdr. (ca. 6600 m³) daglig af Søens Vand, ved Hjælp af dampdrevne Pumper.

Pumpestationen ligger paa en af Staten lejet Grund. Vandet pumpedes op til en Beholder paa Toppen af Egebjergene, løber derfra gennem Betonledninger til en Vandforsynings Kildeplads ved Herløv og herfra videre ind til København. 1879 udvidedes Maskinanlægget til den dobbelte Kraft, altsaa en Oppumpning af

Prøveboringer foretaget i 1880.

forsømt og forhugget, og i Begyndelsen af det 18. Aarhundrede begyndte man, af Frygt for Træmangel, en omhyggelig Plantning og Nykultivering i Skovene, og Staten indkaldte den kendte brunsvigske Overjægermester, J. G. v. Langen, til at reformere og forbedre vort Skovbrug. Som Rester af hans Virksomhed staar endnu nogle gamle Ædelgraner i Nørreskovens Sydende, Vest for Furesø.

Nordsjællands Skove deltes i 6 Revierer, foruden Jægersborg Dyrehave, og det Areal som Københavns 2. Distrikt nu indtager, laa under Københavns Revier, dette var igen delt i 6 Hoveddele: 1. Del dannedes af Skovstrækningerne fra Bagsværd Sø til Jonstrup, men med en betydelig større Udstrækning end nu; 2. Del bestod af den nuværende Nørreskov, en Del private Skovholme samt af Ryget og Farum Præsteskov og den nu forsvundne Bastebjerger Skov; 3. Del var forbundet med Ryget og bestod af Ganløse Ore; 4. og 5. Del omfattede de vestlige Skove, der nu er under 2. Frederiksborgske Distrikt; 6. Del bestod af Farum Lillevang, Ravnholt Skov og en nu forsvunden Skovstrækning, der laa mellem disse to Skove.

Men der maatte andre Reformere til for at bevare og forbedre Skovbruget, og ved kongelig Resolution af 27. April 1781 bestemtes det, at Skovene skulde udskiftes af Fællesskabet, og man paabegyndte da Indhegningen af Skovene. Disse Skovhegn af Sten og Jord anlagdes for Skovvæsenets Regning, og paa Skovens Grund.

I 1783 blev Halvdelen af Østerhegn ved Bagsværd Sø, nu betegnet som Aldershvile Skov, ved „særdeles Naade“ overladt til Conferensraad Holmskjold til Sofienholm for en Sum af 2468 Rdl. 1866 købtes Arealet tilbage. 1788 indtoges Ballerup Præsteskov, „Præstevænget“, under Jonstrupvang, for en Købesum af 50 Rdl. og aarlig 3 Fv. Brænde til Præstekaldet. I 1859 købtes Farum Præsteskov mod et aarligt Brændedeputat paa 20 Fv. til Farum Præstekald. 1868 solgtes den 43 Tdr. Land store „Ledøje Plantage“, der oprindelig var anlagt som en Frugt- og Forstplantage. Desuden har Skoven maattet vige, hvor Amt og Sogne har skuldet have forskellige Anlæg. — I første Halvdel af det 19. Aarhundrede boede Skovrideren for Københavns Revier paa Christianshøj, en Gaard der ligger mellem Kirke-Værløse og Ganløse Ore. 1851 gennemførtes en ny Distriktsordning, og Skovridergaarden Christianshøj solgtes, hvorefter Skovrideren flyttede til Overførstergaarden „Kulhus“ ved Furesøen, samtidig med at Overførsterinspektionen flyttedes til København. 1869 solgtes Kulhus og

Aasevang, og Skovrideren fik Bolig i det tidligere Skovfogedsted „Ravnehus“, 1908 solgtes Ravnehus, hvorefter Skovrideren flyttede til den i samme Aar opførte Skovridergaard „Syvstjernen“.

Skovvæsenets øverste Ledelse var fra 1805–60 underlagt en Række Overførstere, der havde Bolig paa Kulhus. Fra 1860–1911 sad Ledelsen i København som „1. Overførsterinspektion“, og siden 1911 styres Skovene af „Direktoratet for Statsskovbruget“. 2. Københavns Distrikts direkte Ledelse har været underlagt følgende Skovridere: Anders Olsen til 1774; G. C. Hilcher 1774–81; C. O. Lund 1781–1801; G. Chr. Ulrich 1801–05; H. Chr. Lund 1805–44; J. S. Ulrich, Forstraad, Etatsraad, 1844–63; J. F. C. Teisner, Forstraad, 1863–68; A. E. D. Bruhn, R. Dmd. pp., 1868–86; O. F. J. Bloch 1886–1905; H. C. V. Piper, R., 1905–25, siden 1 Februar 1926 ERIK v. BUCHWALD, f. 4 August 1892 i Hillerød, S. af fhv. Direktør for Statsskovvæsenet, Kammerherre H. J. v. Buchwald og Hustru Augusta f. Bay, g. 1920 med Helvig Ingeborg Petersen. — Københavns Skovdistrikt, der i 1931 udvidedes med Skovene omkring Holte, omfatter ialt 1421 ha., heraf ligger 910 ha i Værløse, 50 ha i Ballerup-Maaløv, 154 ha i Gladsaxe og 307 ha i Søllerød Sogn. Ejendomsskyldværdien var i 1927 sat til 1.000.000 Kr. Langt den overvejende Del af Distriktet er beplantet med Løvtræer, især Bøg, kun 50 ha er beplantet med Eg og 244 ha med Naaetræer, 125 ha drives som Lystskov.

E. v. Buchwald,
kgl. Skovrider.

ING. ALKJÆR MOGENSEN, Distriktsjordem.

f. 3 Juni 1882 i Thorup, D. af Gaardejer Niels Chr. Andersen og Hustru Dorthea f. Hansen, g. 1905 med Sadelmager Jens Mogensen. Dim. fra Jordemoderskolen 1909, Distriktsjordemoder f. Kirke-Værløse Sogn siden 1909.

ANNA JENSEN, Bestyrerinde

f. 20 Februar 1891 i Kerteminde, g. 1916 med Snedker Valdemar Jensen. Medhjælper ved Kerteminde Asyl i 8 Aar, Bestyrerinde af Værløse Asyl siden 1929.

Rekonvalescenthjemmet „Hareskov-Hvile“ tilhører Foreningen til Oprettelse af Rekonvalescenthjem for Kvinder af den arbejdende og tjennende Klasse. „Hareskov-Hvile“ er indviet i 1919. Det er indrettet i Hareskovgaards gamle Hovedbygning. Da denne Gaards Udlænger brændte, flyttede Ejeren Gaarden og solgte Hovedbygningen til Foreningen. Hjemmet ledes af Søster METTE CHRISTOFFERSEN. Foreningens Formand er Fru LAURA HOLCK.

Forretningsudvalget for „Hareskov-Hvile“

Rekonvalescenthjemmet „Hareskov-Hvile“.

Afholdshotellet i Værløse.

bestaar af Vognmand **NIELS JENSEN NIELSEN** og **KAREN MARIE NIELSEN**, Værløse og Seminarielærerinde Houg Jonstrup.

Værløse Sogns Afholdsforening er stiftet 2 Paaskedag 1894, blandt Stifterne var Foreningens nuværende Formand, Vognmand **NIELS JENSEN NIELSEN**. Foreningen begyndte med 7 Medlemmer og tæller nu over 50. I lange Tider arbejdede man paa at skaffe Midler til en egen Bygning, da man var henvist til at benytte Kroen som Samlingssted. Flere

af Sognets Folk var interesseret i Sagen, men stadig savnedes Midlerne. Afdøde Proprietær G. Hansen, Kollekølle, som gentagne Gange forsøgte at faa Foreningen til at bygge, testamenterede 25.000 Kr. til et Byggefond. Foreningen lod da opføre det smukke Afholdshotel, der incl. Grund staar i 45.000 Kr.

Afholdshotellets Mødesal bruges saavel af Foreningen som af Sognets Gymnastikforening med flere. Foreningens Formand har siden 1894 været Vognmand **NIELS JENSEN NIELSEN**.

NIELS JENSEN NIELSEN, Vognmand

f. 1 April 1869 i Værløse, S. af Skovløber Jens Nielsen og Hustru Karen Kirstine f. Foss, g. 1894 med Karen Marie Pedersen. Etableret i Værløse 1895, Medlem af Sogneraadet, Værgeraadet og Menighedsraadet 1921—29.

HOLGER PETERSEN, Malermester

f. 28 Juni 1882 i Ballerup, S. af Portør Chr. P. og Hustru Maren Sofie f. Jensen, g. 1907 med Theodora Hai. Etableret i Værløse 1906, Kasserer i Sygekassen, Medlem af Bestyrelsen for Afholdsforeningen.

Værløse Station er en af de faa større Stationer ved Slangrupbanen, og den nordligste i Københavns Amt. Banen er anlagt 1904—06 som Privatbane uden Statsunderstøttelse. Bestyrelsen forsøgte i sin Tid at oprette en Slags „Jernbaneskyld“, saaledes at der paa de fleste Ejendomme langs Banen lagdes en Deklaration, ifølge hvilken Banen skulde have 30 % af den Værdiforøgelse Banens Anlæg vilde blive Aarsag til paa vedkommende Ejendomme, saafremt disse blev solgt. I de fleste Tilfælde er denne

Værløse Station.

Deklaration dog ophævet, idet man enedes om en Betaling een Gang for alle. Selve Deklarationen udløber i 1932. I de seneste Tider har

Oplandskommunerne sikret sig Aktiemajoriteten i Banen og derved faaet Overtaget i Ledelsen. Banen er nylig gaaet

over til Motordrift. Stationsforstander for Værløse Station har siden Oprettelsen været **KNUD HJALMER DALIN**, f. 7 Marts 1881 i Bjergager, S. af Lærer Chr. Sophus Dalin og Hustru Kirsten f. Knudsen, g. 1909 med Ella Jensen. Ansat ved Horsens Banen 1 Oktober 1898, ved Kallehave Banen 1899, Assistent 1 April 1900, Stationsforstander ved Værløse siden 15 Juli 1906.

K. H. Dalin.
Stationsforstander.

Exportflødefabrikken.

Værløse Exportflødefabrik i Kirke-Værløse er opstaaet af det i 1904 oprettede Værløse Mejeri som blev bygget af Mejerist Andersen, og drevet som Fællesmejeri for Sognet og Omegnen. Faa Aar efter Mejeriets Oprettelse solgtes det til et Aktieselskab, som drev Mejeriet nogle Aar. Derefter solgtes det til J. L. Christiansen, som i 1917 solgte det til dets nuværende Ejer, **JENS CHRISTENSEN**, f. 19 Marts 1878 i Bavelse, som ombyggede og forbedrede Mejeriet og i 1920 omlagde Fællesmejeridriften til Exportflødefabrikation. Fabrikken producerer ca. 10.000 Flasker Fløde pr. Dag.

HERSTEDØSTER OG HERSTEDVESTER SOGNE danner een Kommune, med sidstnævnte Sogn som Anneks. Herstedøster Sogn grænser til Annekssognet og til Ballerup og Glostrup Sogne. Det samlede Areal er 974 ha, heraf optages 11 ha af Moser og Enge, Jordene er lavtliggende, jævne og ret frugtbare. Sognet er helt uden Skov. Indbyggerantallet var i 1800: 307, i 1900: 460. Nu er der samlet i begge Sogne 2134.

I Herstedøster Sogn ligger Byerne: Herstedøster, i 1380 kaldet „Herstæthæ østræ“, med Kirke, Præstegaard, Skole; og Harrestrup. Af større Gaarde nævnes Haraldsminde. I 1777 havde Sognet 25 Gaarde, 11 Boelssteder og 31 Huse. 1915 var Tallet paa Gaarde og Huse 107.

Herstedvester Sogn grænser til Hovedsognet og til Glostrup, Brøndbyvester, Vallensbæk, Høje-Taastrup, Sengeløse og Ledøje Sogn, ved de tre sidste Sogne dannes Grænselinien af Store Vejle Aa. Sognets Areal er 1532 ha, Jordene er ikke meget afvigende fra Hovedsognets og er, ligesom dettes, uden Skov. Ogsaa her findes nogle Engstrækninger, særlig langs Store Vejle Aa. Indbyggerantallet var i 1800: 606, i 1900: 1624.

I Herstedvester Sogn ligger Byerne: Herstedvester, som i det 13 Aarhundrede findes nævnt som „Hærstædhæ wæstræ“, med Kirke, Skole, Forsamlingshus; Risby og Vridsløselille, med Skole og Missionshus. Større Gaarde: Rødevejmøllegaard, Albertslund, Risbygaard, Godthaabsgaard. Ud mod Roskildevejen ligger den gamle „Roskilde Kro“, og ved Vridsløselille

Mark ligger Vridsløselille Straffeanstalt. — I 1777 havde Sognet 34 Gaarde, 17 Boelssteder og 31 Huse, fordelt saaledes: Herstedvester med 14 Gaarde, 7 Boelssteder og 11 Huse; Risby, kaldet „Riisbye“, med 12 Gaarde, 5 Boelssteder og 17 Huse; Vridsløselille, kaldet „Vridsløselille Bye“, med 8 Gaarde, 5 Boelssteder og 13 Huse. I 1915 havde Vridsløselille 111 Gaarde og Huse, med tilsammen over 700 Indbyggere. 1915 er Tallet paa Sognets Gaarde og Huse 235.

Begge Sogne har Tingsted i København, hører under de samme Kredse som Glostrup Sogn, (se Side 337), dog under Smørum Herreds Skyldkreds.

Sogneraadet bestaar af: Fængselsbetjent S. NIELSEN, Formand; Gaardejer N. E. NIELSEN; Murermester A. P. JACOBSEN; Arbejdsmand F. C. LANGE; Fængselsgartner N. WEISHAUP; Statshusmand G. JENSEN; Gaardejer N. RASMUSSEN; Gaardejer C. JENSEN; Vejmand L. BERTELSEN. Hjælpekassens Formand er Arbejdsmand T. BENDIXEN. Vægeraadets Formand er Lærer TH. HENRIKSEN. Kommuneseekretær er C. P. CHRISTENSEN. Sognefoged for Vridsløselille er Gaardejer O. SØRENSEN; for Herstedvester Gaardejer O. OLSEN; og for Herstedøster Gaardejer G. JACOBSEN. Sognepræst er V. R. L. HAUMAND.

Ved Præstegaarden i Herstedøster Sogn ligger en træbevokset Gravhøj. I Herstedvester Sogn ligger en Gravhøj „Tinghøj“, hvor Herredstinget sandsynligvis har været holdt, desuden er der et Par mindre Høje.

Kirken i Herstedøster er opført af raa Kampesten og er fra tidlig romansk Tid. I gotisk Tid har Kirken faaet tilbygget Taarn og Vaabenhus af Munkesten. I 1850'erne blev Koret helt ombygget. Saavel Kor som Skib har fladt Loft, dog ikke Bjælkeloft, men almindeligt gipset Loft. Kun Rummet i Taarnets nederste Stokværk er overhvelvet. I Kirkens Indre hænger et gammelt Krucifiks over Korbuken. Prædikestolens Snitværk menes at være Rester af en meget gammel Altertavle. Kirkens nuværende Altertavle er fra 1848, og dens Billede gengiver Hyrdernes Tilbedelse af Kristusbarnet. Paa Kirkegaarden ligger en Del gamle Ligstene, deriblandt en over Kirkens første Præst efter Reformationen, Peder Tide-mann, kendt som Oversætter af Luthers Postil. I Kirkens Indre er ophængt flere Minde-tavler over Præster, saaledes over Johannes Dauw, død 1723, og Jacob Schrøder, død 1732, og i Vaabenhusets Ydervæg en over Præsten Tage Schack, død 1862.

Kirken i Herstedvester er fra samme Periode som Hovedsognets, men afviger fra denne ved Bygningsmateriale og Størrelse, idet den er bygget af Kridtsten og altid har haft Taarn. Ejendommelig virker Opgangen til Taarnets øverste Stokværk, en Vindeltrappe indbygget mellem Skib og Taarn. I gotisk Tid er Taarnet forhøjet ved en Tilbygning af Munkesten. Medens Hovedsognets Kirke kun har faaet Hvælvinger i Taarnrummet, har

Annekskirken allerede meget tidligt faaet Hvælvinger i Skibet, disse Hvælvingers Gjordbue hviler paa en Art dobbelte Halvsøjler, der afsluttes af middelalderlige Trapezkapitæler. I Koret er i en langt senere Periode indbygget Hvælvinger, saavel her som i Skibet har man i Slutningen af forrige Aarhundrede afdækket middelalderlige Kalkdekorationer, Altertavlen er af nyere Tid, Prædikestolen er barok, Døbefonten er gammel og af Granit. I Kirken hænger et Epitafium over Præsten Johannes

Herstedvester gamle Skole.

Herstedvester ny Skole.

embedet, eller som det nu hed Skoleholderembedet, en Jordlod paa 6 Tdr. Land, og Skoleholderen opførte da for egen Regning et Udhus. I Tidens Løb skiftede Skolen Udseende. Det oprindelige Tegtag blev erstattet med Straatag og den fik Tilbygninger i Øst og Vest. Ogsaa dens Indre forandredes, sidste Gang 1872, da en ny Skole var opført i Vridsløselille. Da Skolens Børneantal derved blev mindre, blev der taget et Fag fra Skolestuen og tillagt Lærerens Lejlighed. I 1911 blev den gamle Skole kasseret, og en ny blev opført midt imellem Herstedvester og Risby.

Den sidste Degn i Herstedvester hed Christian Jensen Graver. Han var født 1704, Student fra Ringsted Skole og fik Degneembedet for Herstedøster- og vester Pastorat 1744. I 1784 fik han som Hjælper den 26'aarige Student Niels Hartze, og tre Aar efter ansøgte han Kancelliet om, at denne maatte blive hans Efterfølger, men dette blev afslaaet, da man tænkte paa at nedlægge Degneembederne.

Ved Chr. Gravers Død 1789, blev Degneembedet nedlagt, men Niels Hartze blev paa Stedet som Skoleholder og Kirkesanger. Han virkede her til sin Død 1817. Han efterfulgtes af Jens Thorstensen, der en Tid havde været Hjælpelærer hos Hartze. Han sad i Embedet indtil 1868. Hans Eftermand var Digteren Zakarias Nielsen. Han var Lærer i Herstedvester i 16 Aar, indtil han paa Grund af Tunghørighed maatte søge sin Afsked. Han efterfulgtes af C. Wienike, der blev forflyttet til Glostrup 1899, og han igen af P. Nyholm, der blev forflyttet til Ringe 1907. Siden den Tid har Lærer C. T. HENRIKSEN virket i Embedet. I Begyndelsen af Firserne blev der oprettet et Poge-lærerindeembede. Dette blev 1917 forandret til et Embede for en eksamineret Lærerinde. Det har siden sin Oprettelse været besat med Frk. M. NIELSEN. Den gamle Rytterskole blev i 1912 solgt til den oprettede Herstedvester Brugsforening.

Herstedøster Skole er opført af Frederik den Fjerde i Henhold til kgl. Forordning af 1721, og bygget ca. 1725—26. I Aarens Løb udvidet ved Tilbygninger og noget ændret. Ny Skole opført i 1914 og samtidig

Dauw, død 1723. Paa Kirkegaarden ligger flere gamle Ligstene.

Herstedvester første Skole var en af Frederik den Fjerdes Rytterskoler ogsom saadan opført mellem 1721 og 1726. I det Ydre og Indre har den sikkert lignet alle Frederik den Fjerdes andre Skoler. Den første ydre Forandring sker 1792. Dette Aar fandt Danmarks første Udskiftning Sted, og ved den blev der tillagt Degne-

Herstedøster ny Skole, bygget 1914.

flyttet Nord for Byen; den oprindelige Sandstenstavle er indmuret i Facaden over Hovedindgangsdøren. Den gamle Skole blev solgt og nedrevet 1915 for at afgive Plads til en Kirkegaardsudvidelse. Den laa nemlig midt i Byen mellem Hovedgaden og Kirkegaarden. Skolen har to Skolelokaler i Stuen og Lejlighed til Lærer og Lærerinde paa 1 Sal. Til Skolen er knyttet en Gymnastiksal i særskilt Bygning.

Herstedøster gamle Skole.

Førstelærer H. P. HAAR er kaldet til Herstedøster Skole den

1 Oktober 1910 og er samtidig Kirkesanger og Organist; fra 1 April 1930 Kirkevæрге, og siden 1912 Medlem af Herstedøster Menighedsraad, for Tiden Formand.

Skolen i Vridsløselille er ganske ny og er oprettet ved Udskillelse fra de to gamle Rytterskoledistrikter.

Vridsløselille Fængsel byggedes i Tiden fra 1856—59 og toges i Brug den 5. December 1859. Det mægtige Kompleks er opført under Ledelse af Professor F. Friis og Stadsbygmester N. S. Nebelong. Det kostede ca. 1,5 Millioner Kroner. Selve Fængslet bestaar af en Centralhal, hvorfra der i Straaleform udgaar 4 Fløje, alle tre Stokværk høj, i disse Fløje findes Cellerne, 100 i hver. Foruden disse 4 Fløje er der en femte Fløj, som rummer Hovedindgang, Kontorer, Økonomilokaler m. m., i denne Fløjs øverste Stokværk er Fængselskirken, der rummer 250 amfiteatralisk ordnede Fangeaflukker. I Forbindelse med sidstnævnte Fløj er der opført to Sidefløje med Magasiner og Sygeafdeling m. m., endelig blev der i 1890 bygget et Pakhus og en Fangeskole. 1912—14 opførtes mellem Fangefløjerne en Gymnastikbygning og en Værkstedsbygning. Antallet af Fangeaarde er 80. Foruden denne Hovedbygning hører der en stor Del Embeds- og Funktionærboliger m. m. til Fængslet. Ved Fængslet er ansat en Inspektør, en Viceinspektør, en Præst, en Bogholder, en Kasserer, en Læge og to Lærere samt en stor Del Betjente. Fængselsinspektør er AAGE VALDEMAR SEVERIN FROM, f. 8. Januar 1862 i København. Ansat som Inspektionsassistent ved Horsens Straffeanstalt 1885, Inspektør for Christianshavns

Herstedvester Brugsforening.

Straffeanstalt 1895, for Horsens Straffeanstalt 1912 og ved Vridsløselille Straffeanstalt 1921—32.

Herstedvester Brugsforening stiftedes i 1912. Den købte den gamle Rytterskole-Bygning for 2500 Kr., og efter at have foretaget forskellige Om- og Tilbygninger aabnede Brugsforeningen sin Virksomhed i det over 200 Aar gamle Hus. Bygningen staar Foreningen i ca. 6000 Kr. Medlemsantallet er nu over 120. Formand er Gartner V. JØHNK. Ud-deler er KRISTIAN JENSEN, f. 9 Marts 1885 i Sæby, S. af Gaardejer Søren J. og Hustru Laura f. Kristoffersen, g. 1911 med Margrethe Bærenholdt.

Kristian Jensen,
Uddeler.

BALLERUP OG MAALØV SOGNE danner een Sognekommune med sidstnævnte Sogn som Anneks. Ballerup Sogn grænser til Anneks-sognet, til Værløse, Smørum, Ledøje, Herstedvester, Herstedøster og Glostrup Sogne samt til Herlev Sogn i Sokkelund Herred. Sognets Areal er 2546 ha, hvoraf 54 ha optages af Skov, saaledes en Del af Fredskov samt Jonstrup Vang. Spredte i Sognet ligger en Del mindre Moser ialt 67 ha. Terrænet er bølgeformet og temmelig højt. Indbyggerantallet var i 1800: 874; i 1900: 1762. Nu er det samlet i begge Sogne 3800.

I Ballerup Sogn ligger Byerne: Ballerup med Kirke, Præstegaard, Missionshus, Menig-hedshus, Mellem- og Realskole, Apotek, Teknisk Skole, Kro, Mølle, Jernbanestation, Post- og Telegrafstation og Politistation samt flere mindre Fabrikvirksomheder; Skovlunde med Skole og Jernbaneholdeplads; Aagerup med Pumpe- og Vandværk tilhørende Københavns Vandværk; Pederstrup og Fugleburshuse. Større Gaarde: Lavtrupgaard, Knudsmindegaard, Dommergaard, Kirstinelund, Hedegaard og Maglegaard. Teglværket Petersminde. I 1777 havde Sognet 54 Gaarde og 87 Huse fordelt saaledes: Ballerup, i 1300 nævnt som „Bal-dorp“, med 42 Gaarde og 59 Huse, hver Mandag holdtes Birketing; 1915 havde Ballerup 203 Gaarde og Huse. Skovlunde By, i 1250 „Scovelund“, med 18 Gaarde og 20 Huse, i de allersidste Tider er der ved Skovlunde opstaaet en udbredt Villabebyggelse. Aagerup havde i 1777 5 Gaarde og 3 Huse, og Pederstrup 7 Gaarde og 5 Huse. Sognets samlede Antal Gaarde og Huse var i 1915: 380.

Maaløv Sogn grænser til Hovedsognet, til Smørum og Værløse Sogne og til Ølstykke Herred i Frederiksborg Amt, hvor Grænsen er Værebros Aa. Sognets Areal er 720 ha. Terrænet er stærkt bakket, af Skov findes saa godt som intet, og kun ganske faa ha op-

tages af Moser og andet Vandareal. Jordene er over-vejende sand- og lermuldede. Indbyg-gerantallet var 1800: 313; 1900: 384.

I Maaløv Sogn ligger Byerne: Maaløv med Kirke, Skole, Kro, Mejeri, Jernbanestation med Post- og Telegraf-station, Politistation m. m. Maaløv havde i 1915 400 Indbyg-gere og 76 Gaarde og Huse; Sørup og

Parti fra Ballerup 1830.

Maaløv Krat med Filial af Dronning Louises Børnehospital. Større Gaard: Maaløvgaard. Maaløv Sogn havde i 1777: 18 Gaarde og 13 Huse fordelt saaledes: Maaløv By 14 Gaarde og 11 Huse; Sørup By 4 Gaarde og 2 Huse. I 1915 var Sognets samlede Tal paa Gaarde og Huse 380. Begge Sogne har Tingsted i København og hører under de samme Kredse som Glostrup Sogn (se Side 337), dog under Smørum Herreds Skyldkreds og Amtets 3 Folketingskreds.

Ballerup Kirke 1830.

I Ballerup Sogn er kun faa

Gravhøje bevaret, saaledes: Grønhøj, Studerhøj og Lemminghøj. I Maaløv Sogn skal have ligget 15 Gravhøje, men kun ganske enkelte af disse er bevarede, den største af disse er Hyldhøj, Vest for Maaløv.

Sogneraadet bestaar af: Sekretær V. JENSEN, Formand; Gaardejer J. CHRISTENSEN; Vejmand FR. LUNDBERG; Bogtrykker S. PETERSEN; Gaardejer L. C. LARSEN; Tømrermester J. NIELSEN; Gaardejer J. DALSGAARD; Gaardejer P. Mortensen; Postbud I. E. S. THILLEMANN. Hjelpekassens Formand er Gaardejer P. PETERSEN. Værgeraadets Formand er Skoleinspektør P. NYHOLM. Sognefoged for Ballerup er V. CHRISTENSEN; for Maaløv Vognmand J. P. SEJERØ. Sognepræst er C. H. LETH.

Nord for Ballerup, der hvor nu Dommergaarden ligger, laa i ældre Tider et Tinghus, hvori Københavns Rytterdistrikts Birketing holdtes, fra Tingets Oprettelse i 1683—1803, da det flyttedes til København. Navnet Syvendehuset minder om Byen „Sywendorp“, som omtales i Roskildebispens Jordebog i 1370'erne. I 1355 solgte Bo Jensen af Watnløsæ og Poul Ebbesen af Pætherstorp noget Gods i Pætherstorp og Holthæ til Kong Valdemar.

Ballerup Kirke er af romansk Oprindelse bygget af raa Kampesten, men dels ved Ødelæggelser, dels ved Tilbygninger har den helt mistet sit oprindelige Udseende. I gotisk Tid blev Kirken ombygget, og der indmuredes samtidig Hvælvinger. Man mener, at denne Ombygning og Hvælvingernes Kalkdekorationer er fra Erik af Pommerns Tid. I Slutningen af forrige Aarhundrede blev disse Kalkdekorationer restaurerede. Maleriet i Koret forestiller en Bisp tilbedende det Guds Lam; i selve Korhvælvingen ses en Fremstilling af Dommedag, i Buen ind til Koret er malet i senromansk Stil, Kain og Abels Offer. I Skibet ses Sct. Michaels Kamp og den hellige Sct. Jørgens Kamp med Dragen, under dette Kalkmaleri findes en Inskription, der giver os et Holdepunkt for Tidsfæstelsen af Kalkmaleriernes og Hvælvingernes Opsætning. I Inskriptionen nævnes „Hr. Niels Hanssøn Præst til denne Jacobs Kirke“. Ballerup Kirke var nemlig indviet til Sct. Jacob; og Niels Hanssøn var Præst i 1440. Kirken var tilligemed flere andre Sognekirker henlagt under den københavnske Hovedkirke. I Skibets Hvælvinger ses desuden en Gengivelse af Christi Daab og Korsfæstelse samt en ejendommelig Fremstilling af Sjælevejningen. Paa Kirkens Nordside laa i ældre Tider et sengotisk Vaabenhus, dette blev i 1885—86 nedrevet, og der blev tilbygget Kirken et Sideskib. Taarnet er fra den senere Middelalder, og trods Ødelæggelser og Vandalisme er endnu de smukke middelalderlige Blindingsgavle bevarede.

Degnehuset „Degnestaven“ og Muren omkring Kirken blev nedrevet i 1870'erne, da Kirkegaarden skulde udvides. Om Svenskernes Ødelæggelser i Ballerup Kirke indberetter Synsmændene i 1662 følgende: Messéhagel og Messesærk blev borte i Svenskernes Tid, Loftet i Taarnet fattedes Tylt, selve Taget fattedes Bly. Kirkegaardsmuren var ganske øde

og erstattet med 40 Favne Risgærde, Taarnets ene Kam var blæst ned over Koret, paa Skib og Taarn manglede 200 Tagsten, Kirkeporten og de tre Laager var ødelagt, selve Murværket var meget brøstfældigt, og Kirkens to Huse var helt ødelagt.

Kirkens Alter er opstillet i 1886 og forsynet med Krucifiks, det anskaffedes for at gøre Plads for de fremdragne Kalkdekorationer. Den tidligere Tavle blev ophængt paa Væggen i Sideskibet. Billedet i Altertavlen er malet af A. Küchler 1848. Før Küchlers Billede anskaffedes, fandtes der en gammel Altertavle med to Sidefløje, den ene af Fløjene er opbevarede paa Dansk Skolemuseum, den blev for nogle Aar siden fundet paa en Gaard, hvor den gjorde Tjeneste som Skod i en Svinesti. Denne Altertavle er sikkert skænket til Kirken af Aage Pedersen, boende i Ballerup, udnævnt til Herredsfoged 1577. Prædikestolen er i Højrenæssancestil. Døbefonten er af Kalksten med sirlige Palmeborster. 1904 blev der i Kornichen opsat et Glasmaleri, skænket af Karen Larsen til Lundegaard.

Under Korets Gulv har der været en muret Begravelse, den omtales 1761 og 1821. Den blev sløffet i 1840'erne og en Del af Ligstenene ført til Skovlunde, deriblandt Stenen over Præsten Johan Christoffersen, der var Præst i Ballerup 1643—54, og Præsten Torben Jensens Ligsten, han var Præst her 1600—43. I Skibets Midtergang ligger tre store Ligsten, lagt til Minde over Karen Hansdatter, død 1653; Olle Lavridtsøn, død 1654 og hans Hustru, Johanne Lavritzdatter og Jep Hjelsøn, død 1677. I Vaabehuset er opstillet Ligsten over Birkeskriver Conrad Heglund, f. 11 November 1711, død 20 Marts 1763. Ligstenen laa forhen paa Kirkegaarden. I Østvæggen i Vaabehuset er indmuret en Marmorplade, der engang stod paa Præsten Hertels Grav. Foruden disse gamle Gravminder findes Mindesten over Præsten H. Halling, død 1799, og Præsten J. Riddermand Schøith, død 1816.

Ballerup Kirke tilhørte som nævnt Københavns Hovedkirke, men fra 1678 til 1738 var den i privat Eje. Den overgives den 28 Marts 1678 til Ober-Jægermester Vincent Joachim von Hahn til Jægerspris, en Slægtning af ham overdrog i 1702 Ejendomsretten til Peter Svendi til Husumgaard. Ved Skøde af 16 Juni 1738, udstedt af Hans Heinrich Ermandiger, henlagdes Kirken atter under Kronen.

For Præsterækkens Vedkommende findes de ældste Bidrag i Fortegnelserne over Kannikerne ved vor Frue Kirke i København, saaledes nævnes Olauus Johannis de Balderupæ, 1440—50; derefter Nicolai de Balrop; 1453 Jens Unger; 1493 Mattis Mattsøn; den sidste Præst inden Reformationen er Poul Jensen, 1504. Af de ældste Præster efter Reformationen nævnes: Lavrids, 1535—66; Jens Berthelsen, 1566—1600; Torben Jensen, 1600—43; Johan Christoffersen, 1643—54, de sidste to Præster er begravet i Kirken; Andreas Gregersen Sidelmand, 1654—81, tillige Provst over Smørum Herred fra 1676; Corfits Nielsen, 1681—88.

Litt.: Trap, Danmark. Axel H. Pedersen, Sct. Jacobs Kirke i Ballerup 1929.

Maaløv Kirke er ogsaa af romansk Oprindelse, men bygget af Fraadsten og Kampesten, oprindelig kun bestaaende af et Langhus overdækket af et fladt Bjælkeloft. Kirken var indviet til Sct. Ib, men foruden denne Helgens Alter var der flere Altere i Kirken, endnu ses en af disse middelalderlige Alternicher i Muren, der adskiller Kor fra Skib, Alternichens Baggrund er dekoreret med et Kalkmaleri, forestillende Maria med Barnet. Forbindelsen mellem Kor og Skib er lavet ved en typisk middelalderlig stærk Spidsbue. Selve Koret har fladt Loft, og Rummet synes derved at virke trykkende. Skibet har i sengotisk Tid faaet indbygget Hvælvinger, saaledes at det deles i to Hvælvingfag. Antagelig er i samme Tid Taarnet tilbygget, dettes nederste Stokværk staar i Forbindelse med Skibet ved en lav Spidsbue. Ogsaa Taarnets underste Stokværk er hvælvet, delt i fire Spidshvælvinger, i Rummet er opsat et Orgel. Ved Skibets og Taarnets Sammenbygning er noget af det drabelige Kampestensfundament blevet synlig. Vaabehuset er

Ballerup Folkeskole.

bygget ca. 1430, det er uanseligt, lavt og med fladt Loft, i dets Mur er opsat en Ligesten over Thomas Bendtsøn, død 19 September 1688. Den er meget stor og i Hjørnerne prydet med Blomsterornamenter. Altertavlens Billede er fra 1869 og gengiver Kristus i Getsemane Have. Paa hver Side af dette Billede er der Felter med Bil-

leder af Evangelisterne. Døbefonten er af Granit og af tidlig romansk Oprindelse. I Skibets Ydermur ses en tilmuret Portal, antagelig Kvindedøren.

Ballerup Folkeskole er en af Frederik IV's Rytterskoler og blev bygget omkring Aar 1723. Den oprindelige Skole — beliggende overfor Teknisk Skole — benyttes nu som Privatbolig. I 1901 opførtes en ny Skole, denne indeholdt fem Klasseværelser og tre Lærerboliger. 1927 blev der paa Skolepladsen bygget en smuk moderne Gymnastiksal, og 1930—31 tilbyggedes en Udvidelse, saaledes at der nu findes elleve Klasseværelser, hvoraf een Haandgernings- og een Fysik- og Tegneklasse. Gymnastiksalen blev bygget sammen med Skolefløjen. Ballerup ejer saaledes nu en moderne velindrettet Folkeskole. Skolen besøges for Tiden af 302 Elever, og Lærertallet er steget til 9. —

MADS HANS PETER NYHOLM, Overlærer

f. 20 Januar 1876, S. af Postbud Peter Nyholm og Hustru Frederikke Sophie f. Madsen, g. 1908 med Ivara Catharine Margrethe Errboe, D. af Læge Errboe, Ringe. Uddannet paa Kursus „København“ og Vesterbros Seminarium, Eksamen med 1ste Karakter i 1896, Statens eetaarige Kursus i Dansk og Engelsk, Andenlærer i Hersted ved Fyn til 1899, Førstelærer i Herstedvester ved Taastrup til 1907, Lærer ved Organistskolen i Ringe til 1915, Førstelærer ved Ballerup Folkeskole, udnævntes til Overlærer fra 1 Januar 1932, kommunal Revisor i 10 Aar, p. T. Formand for Værgeraadet, og Forstander for Teknisk Skole siden 1916.

Skovlunde Skole er oprettet ved Skoleloven af 1814 men desværre savner man helt Oplysninger herom. Den nuværende Skole er bygget i 80'erne; ved Skolepladsen er af Beboere i Skovlunde Skoledistrikt rejst et Minde over Skolens mangeaarige Lærer Jens Jørgensen og Hustru, Indskriptionen paa Stenen lyder: „Skolelærer, D.M. Jens Jørgensen og Hustru. 2-11-1871. Beboere i Skovlunde Skoledistrikt satte dette Minde“. — Skolen blev i 1931 udvidet til 3-klasset Skole, dens Førstelærer er J. A. TOFTAGER, f. 9 Marts 1900. Lærerinde er MARGRETHE NIELSEN.

Ballerup Realskole er oprettet i 1915 af Skolens nuværende Bestyrer, JENS PEDER SIMONSEN, f. 19 Oktober 1886 i Ørum. Søn af Murermester S. Simonsen, g. 1911

med Ane Elisabeth Simonsen. Sogneraadshovedmand for Ballerup—Maaløv Sogneraad 1925—29, Formand for Hjælpekasen 1917—21 og for Ballerup Vandværk 1923—25. — Skolen begyndte med 90 Elever, 1917 fik den Eksamensret til almindelig Forberedelseksamen. Skolen er ombygget og udvidet 1921 og 1931, dens Elev-

Teknisk Skole i Ballerup.

antal er nu 280. Skolen har Stats- og Amtstilskud samt Tilskud fra følgende Kommuner: Ballerup, Maaløv, Herløv, Ledøje, Smørum, Værløse og Slagslunde—Ganløse.

Skolen i Maaløv er fra 1721, i dette Aar opførtes den første Skolebygning. I 1812 flyttedes Skolen til sin nuværende Plads bag Kirken, og her opførtes i 1920 en ny Skolebygning, medens Skolebygningen fra 1812 omdannedes til Embedsbolig for Læreren. I 1923 udvidedes Skolen til 3-klaset, og der ansattes en Lærerinde, i 1931 indrettedes der i Skolebygningen af 1920 en Embedsbolig for Lærerinden samt et Biblioteksværelse for Sognebiblioteket. Af Lærere, der har virket ved Maaløv Skole, kendes: Stephansen 1724, Møller 1775, Niemann 1775—1809, V. J. Gehl 1809—40, J. C. Gehl 1840—48, J. R. Gehl 1848—58, P. V. Poulsen 1858—60, C. E. Hansen 1860—66, C. V. Dyssell 1866—74, L. P. V. Pedersen 1874—1916, H. P. H. Novrup 1916—20, siden 1920 A. MUNCH.

Ballerup Bibliotek blev oprettet 1925. Det har 2332 Bind og 567 Laanere. Udlaanet sidste Aar var 12380 Bind. Bibliotekar: Lærer N. SEJR. Biblioteket har til Huse i Ballerup Folkeskole.

Teknisk Skole er oprettet 13 Oktober 1885; begyndte med 12 Elever, har nu 115 Elever. Af Formænd for Bestyrelsen for Teknisk Skole nævnes Gasværksbestyrer C. Frederiksen, der fungerede fra 1914—31. Nuv. Formand er Købmand POUL MORTENSEN.

EVA VICTORIE JACOBSEN, Lærerinde

f. 6 Januar 1894 i Ollerup ved Slagelse, D. af Handelsmand L. P. Rindal, g. 1925 med Maskinmester V. Jacobsen. Dimitteret 1916 fra Femmers Seminarium, Lærerinde ved Holmene Skole 1919—23, siden 1 Maj 1923 Lærerinde ved Maaløv Skole.

MARGRETHE NIELSEN, Lærerinde

f. 26 Juni 1907 i Tune, D. af Parcellist Hans N. og Hustru Marie f. Jensen. Dimitteret 1928 fra Femmers Seminarium, Lærerinde ved Gershøj Skole 1929—31, siden 1 Juni 1931 Lærerinde ved Skovlunde Skole.

Saavel Ballerup som Maaløv By fik egentlig først efter Frederikssundsbanens Anlæggelse sin store Udvikling. Før den Tid var begge Byer smaa hyggelige Landsbyer, ja endnu har Maaløv bevaret sit Landsbypræg, medens Ballerup helt er gaaet over til Stationsbyens Type. Jernbanen fra København til Frederikssund blev anlagt ved Lov af 1874 og overdraget det sjællandske Jernbaneselskab. Den 17 Juni 1879 aabnede Banen for Driften (se under Frederiksborg Amt, Side 197).

Stationsforstandere ved Maaløv: Julius Peder Dorph, 1 Juni 1879 til 30 November 1880; Fr. Vincent Hansen fra 3 December 1880 til 31 Oktober 1885; Søren August Grønning fra 1 November 1885 til 31 Oktober 1888; H. V. Jagd fra 1 November 1888 til 31 Marts 1898; Carl Lisner, fra 1 Maj 1898 til 31 Aug. 1913; siden da E. S. STEENBERG.

ELY S. STEENBERG, Stationsforstander

f. 15 August 1865 i Gudum, S. af Sognepræst Carl Julius Oktavius S. og Hustru Emma f. Janssen, g. 1892 med Petra Petersen, død 1930. Ansat ved Statsbanerne 1883, Stationsforstander i Skalborg 1905 —13, siden 1913 i Maaløv.

KARL ENEVOLD JENSEN, Overportør og Stationsbestyrer

f. 30 Oktober 1886 i Silkeborg, S. af Lars J. og Hustru Christine f. Sørensen, g. 1907 med Agnes Kohlenberg. Ansat ved Statsbanerne 1907, Portør 1908, Togbetjent 1912, Overportør 1924, Stationsbestyrer ved Skovlunde siden 1928.

Har Udviklingen, foraarsaget af Banens Anlæggelse, saaledes helt forandret Ballerups gamle Bybillede, saa har samme Bane bevirket, at den lille By Skovlunde, der i ældre Tider kun bestod af enkelte Gaarde og Huse og en Skole, nu tæller mange Villaer, opførte i de seneste Tider. Holdepladsen ved Skovlunde var i Begyndelsen tilsyneladende unødvendig. Tiderne har forandret dette, saaledes at der fra Skovlunde Holdeplads nu er en langt større Persontrafik end fra Maaløv.

Før 1852 tog Deligensen fra København til Frederikssund Posten med til Ballerup. Den 1 April 1852 oprettedes et Brevsamlingssted hos Købmand Reeh. Saa sent som 1874 bragte Dagvognen Posten fra Hovedstaden til dette Brevsamlingssted i en forsvarligt laaset Kasse, og den gaende Post, Peder Hansen, afhentede Posten her og bragte den videre ud i sit Distrikt, der omfattede Maaløv, Smørumnedre, Smørumovre, Aagerup, Pederstrup, Bringe og Hove. I disse Byer kunde Folk da selv afhente den. Efter Banens Anlæggelse oprettedes der den 17 Juni 1879 Postekspedition i Ballerup. Det gamle Postdistrikt deltes, og der kom en kørende Post til Jonstrup; medens Post Peder Hansens Hustru blev udnævnt til Postbud og bragte Posten fra Ballerup til Pederstrup og Aagerup. Postekspeditionen sorterede under Stationsforstanderen ved Ballerup Station. Den første Stationsforstander og Postekspeditør var A. E. Edsberg, 17 Juni 1879 til 31 December 1892; C. S. Bender, 1 Januar 1892 til 30 April 1902; G. W. Staun, 1 Juni 1902. Den 1 Maj 1908 oprettedes der et Postkontor med G. W. Staun som Bestyrer. Den 1 Maj 1917 ansattes den første Postmester, O. V. V. Nielsen, født 3 September 1863 i Køge, afgaaet 1 Oktober 1927. Maaløv og Ganløse hørte indtil 1927 under Ballerup Postkontor. Postekspeditionen i Skovlunde hører stadig under Ballerup. Postmester er J. C. ADAM HØGELUND, f. 2 Juli 1877 i København, g. 1902 med Karen Marie Kirstine Clausen. Indtraadt i Postvæsenet 1893, konstitueret Postmester i Askeby 1913, Postekspeditør i Espergærde 1916, Kontrollør i Fredericia 1919 og i Roskilde 1924, Postmester i Ballerup 1 Oktober 1927.

J. C. Adam Høgelund, Postmester.

Ballerup Apotek.

Ballerup Apotek oprettedes ved kgl. Resolution af 16 November 1907 og ifølge samme Resolution omdannedes Farum Apotek til Hjælpe-Apotek til Ballerup Apotek. Albert Sebastian Krenchel aabnede 12 Februar 1908 Apoteket i en overfor Banegaarden liggende Ejendom. 19 Januar 1918 fik Krenchel Privilegium til at drive Apoteket Falken paa Frederiksberg, og ved kgl. Resolution af 9 Marts 1918 blev Farum Apotek atter selvstændigt. 13 Juli 1918 fik Charles Peter Hovager Privilegium til at drive Ballerup Apotek, som han overtog 1 November 1918 og drev til 14 Marts 1931, da Apoteket overtoges af R. Bech Larsen,

der flyttede det til en nyopført Ejendom paa Hovedgaden (Stationsvej 20, Hj. af Lindeallé). Samtidig med Flytningen opsattes nyt Inventar i Officinet, ligesom Apoteket forsynedes med moderne Damplaboratorium og Flaskeskylleri.

KARL KRISTIAN ROBERT BECH LARSEN, Apoteker

f. 18 November 1884 i Aalborg, S. af Krigsassessor C. M. Larsen og Hustru Svendtine f. Christensen, g. 11 Maj 1911 med Anna Marie Ebba Astrid Petersen. Dicipel paa Aalborg Løveapotek, Kandidat 1906, studerede nogle Aar ved Polyteknisk Læreanstalt, Konditionerede paa forskellige Apoteker, Assistent ved Professor Steins Laboratorium 1906—10, Assistent ved Universitetets Farmakologiske Institut 1910—31, erholdt Privilegium til at drive Ballerup Apotek 17 Marts 1930.

Ballerup Vandværk er et Andelsselskab, oprettet i nyere Tid, det tæller nu over 330 Andelshavere. Dets Bestyrelse bestaar af fem Medlemmer med Murermester FRITZ PETERSEN som Formand.

Den gamle Ballerup Kro blev bygget 1843, men da den nedbrændte i 1889 opførtes den nye Ballerup Kro ved Maaløv—Frederikssundsvejen.

Ballerup Alderdomshjem er bygget og taget i Brug i 1926. Det har Plads til 12 Aldersrentenydende. Bestyrerinde er OTTINE RUBERG.

Ballerup og Omegns Haandværker- og Borgerforening stiftedes den 11 August 1885 ved et Møde paa Ballerup Kro. Bestyrelsen valgte Slagtermester H. Jørgensen til Formand. Den var stiftet som en selskabelig Forening. 1889 fratraadte Slagtermester Jørgensen som Formand, hans Efterfølger blev Skrædermester N. P. Hansen, der beklædte dette Hverv til 1901. I 1895 indmeldtes Foreningen i Fællesrepræsentationen for Dansk Industri og Haandværk. I 80'erne paabegyndtes en Aftenskole for Haandværkslærlinge. 1899 opnaaede Skolen Statstilskud. Paa en Generalforsamling i 1911 optoges Planer om Erhvervelse af en Byggegrund til en Teknisk Skole. 1914 købtes det da udtørrede gamle Gadekærs Areal, og herpaa rejstes da Teknisk Skoles Bygning. Grundstenen nedlagdes 9 Juni 1916, og i Løbet af det kommende Aar toges Skolen i Brug. 1887—88 var der 5 Elever, 1916 var Elevtallet 56, 1925 var det 69.

C. V. H. LUDVIG RIESEL, Skorstensfejermester

f. 19 November 1887 i Vemmetofte, Søn af Skorstensfejermester F. E. V. R. og Hustru Ane f. Estensen, g. 1911 med Ellen K. A. Nielsen. Mester i Lyngby—Taarbæk østre Distrikt fra 1915—27, Medlem af Bestyrelsen for Ballerup—Maaløv Haandværkerforening og Kasserer for Teknisk Skole, aut. Mester i Ballerup—Maaløv siden 1927.

Ballerup—Maaløv Sygeforening blev stiftet den 21 December 1851, dens Medlemsantal var 35; en Generalforsamling af 14 Juni 1902 vedtog at lade Sygekassen statsanerkende og dette traadte i Kraft 1 August 1902; Medlemsantallet var da 543, og Formuen udgjorde Kr. 939.15; 1916 var Foreningens Medlemsantal 660 og Formuen Kr. 2106.61; 1922 var Medlemsantallet 961 og Formuen Kr. 5867.37; 1931 var Medlemsantallet 1564 og Formuen Kr. 42.042.09. Foreningens Formand var indtil 1916 tillige Kasserer, men efter den 8 April 1916, udskiltes disse to Embeder, og Tømrer Søren Chr. Petersen, valgtes til Kasserer.

Af Formænd i Tiden fra 1879—1932 har der været følgende: Væver Lars Rasmussen 1879—99, Karetmager Th. Johannesen 1899—1901, Tømrer Eiler Christophersen 1901—17, Amtsvejmand P. Svendsen 1917—22, den nuværende Formand er Skomagerm. L. C. CHRISTENSEN, f. 25 December 1880 i Ballerup, S. af Arbejdsmand Søren Chr. og Hustru Karen f. Madsen, g. 1907 med Anna Hansine Kirstine Wilhelmsen. Formand for Ballerup—Maaløv Sygeforening s. 1922. Kasserer er SØREN

L. Chr. Christensen,
Skomagermester

CHR. PETERSEN, Tømrer, f. 7 Maj 1877 i København, S. af Portør Ludvig Chr. P. og Hustru Marie Sophie f. Jensen, g. 1901 med Maren Pedersen, død 1926. Etablerede sig i Ballerup 1901, Medlem af Sogneraadet 1921—25, Regnskabsfører for Ballerup—Maaløv Sygeforening siden 1916.

Dronning Louises Børnehospitals Afdeling ved Maaløv oprettedes i 1913, da Hospitalet erhvervede den mellem Maaløv og Jonstrup meget smukt beliggende Villa, som i 90'erne blev bygget af Professor Ravnkjær. Det smukke Haveanlæg omkring Bygningen er plantet af Professor Ravnkjær. I Begyndelsen indrettede Hospitalet sig med en lille Afdeling paa 12 Senge i Bygningens Lokaler. 1917 ombyggedes og udvidedes Afdelingen, saaledes at der nu kan optages 30 Børn, om

Vinteren dog kun 26. Ombygningen foretoges af Tømrermester Otto Petersen, Maaløv. Afdelingen sorterer direkte under Hospitalet i København.

Til en Pumpestation ved Aagerup paabegyndtes i 1883 Gravingen af en Brønd, som det voldte store Vanskeligheder at faa sænket til fuld Dybde, saaledes at Brøndarbejdet først blev færdigt i 1885; den var 16 m dyb og 2,5 m i Diameter. I et Bølgebliskur blev opstillet en Dampmaskine med tilhørende Stempelpumpe anbragt i Brønden og i Stand til at oppumpe ca. 9.000 m³ i Døgnet; der blev bygget et grundmuret

Dronning Louises Børnehospitals Afdeling ved Maaløv.

Pumpestationen ved Aagerup Værket.

Kedelhus med Bolig for en Maskinmester. Det oppumpede Vand førtes gennem en 3,8 km lang cirkelformet Ledning 406-533 mm i Diameter til Kildevandsledningen ved Harestrup. I 1924 udvidedes Kildepladsen med et 2,8 ha stort Areal. I 1926—28 udførtes ved Siden af den gamle Samlebrønd en Tørbrønd, 9 m dyb og 2 m i Diameter, hvortil ved 2 Hævertledninger er knyttet 10 Stk. 175 mm Boringer. Til Oppumpning af Vandet opstilledes i Bunden

af Tørbrønden en Centrifugalpumpe, drevet af en i et Maskinhus over Brønden anbragt Elektromotor. Anlæggets Ydeevne er gennemsnitlig 5000 m³ pr. Døgn. Det gamle Maskinhus blev fjernet og Kedelhuset omdannet til Værksted, der sammen med en Del Træhuse benyttes til Reparation og Oplag af Vandforsyningsens Entreprenørmateriel m. m. Værkets Maskinmester er **BIRGER SCHNELL HASLE**, f. 19 August 1873 i Birkemosegaard, S. af Proprietær B. H. og Hustru Karen Sophie, g. 1902 med Christina Thorøe.

v. FREIESLEBEN, Justitsraad, Læge

f. 15 August 1852 i Slesvig By, S. af General v. Freiesleben, g. 1882 med Caroline Sophie Mathea von Meyeren, D. af Oberstløjtnant Eduard von Meyeren. Student fra Aarhus Katedralskole 1870, Underlæge i Lejren ved Hald 1877, medicinsk Kandidat 1880, tjenestgørende Kandidat paa Frederiks Hospital i 4 Maaneder 1880, Skibslæge

paa Orlogsskonnerten „Fylla“ i Sommeren 1881, praktiserende Læge i Eskelund ved Kolding 1882—99, Godslæge paa Glorup ved Nyborg 1899—1909, og har siden 1909 virket som praktiserende Læge i Ballerup.

LAURA VILHELMINE MARIE DITTMANN,

Distriktsjordemoder,

f. 2 December 1885 i Karrebæksminde, D. af Møller H. P. Hansen og Hustru Henriette, Klarskov St., g. 2 November 1920 med Hans Ditlev Dittmann, Vognmand. Eksamen 1916, Jordemoder paa Dr. med. Esmanns Klinik i København indtil 1 Januar 1919, Distriktsjordemoder i

Kværkeby indtil 1 November 1920, i Ledøje indtil 1 August 1926, siden Distriktsjordemoder i Ballerup.

SØMME HERRED

Sømme Herred er Amtets midterste og tredie-mindste Herred, dets Areal er 16.686 ha. Herredet deles i to Dele, Øst og Syd for Roskilde Fjord. Jordene er ret højtliggende og i den sydlige Del meget bakkede og her mest lermuldede, medens de i den nordlige Del er overvejende sandmuldede. Det hører til de mindre frugtbare Herreder i Amtet. Langs Kysterne ender Herredet flere Steder i stejle Brinker. Mod Fjorden dannes en Mængde Odder og Næs, saaledes det udtungede uregelmæssige, men smukke og maleriske skovklædte Bognæs, Veddeløvland og Risø samt Bolund. I Fjorden ligger mange større og mindre Holme. Af Arealet optages 507 ha af Skov og 460 ha af Moser og andet Vandareal, særlig righoldigt er Herredet paa mindre Vandløb, der søger ud til Fjorden.

Herredets østlige Del begrænses af det inderste af Roskilde Fjord, tillige af Ølstykke Herred i Frederiksborg Amt, hvor Grænsen dannes af Værebros Aa, mod Øst af Smørum Herred, her danner Hove Aa paa et langt Stykke Grænsen, mod Syd til Tune Herred. Herredets sydlige Del grænser mod Nord til det inderste af Fjorden, mod Syd-Øst til Tune og Ramsø Herreder og mod Vest til Volborg Herred, hvorfra det adskilles ved Lejre Aa.

Sømme Herred hørte i Middelalderen til Sjællands Østersyssel og nævnes i Midten af det 13 Aarhundrede som „Sømæhæreth“, fra 1660 hørte Herredet sammen med Volborg, Tune og Ramsø Herred under Gammel Roskilde Amt, men ved kongelig Resolution af 2 September 1808 henlagdes saavel Sømme- som de andre Herreder under Københavns Amt.

Langs Fjorden ind mod Kattinge Sø, der i Oldtiden var en Vig af Fjorden, findes adskillige Minder fra den ældste Stenaldertid i Form af Skaldynger. Efter Oldsagsfundene at dømme har Beboelserne i den yngre Stenalder langsomt bredt sig ligelig over hele Herredet, dog samler Oldtidsminderne sig særlig i Herredets nordlige Del, op mod Ølstykke Herred. Her har der været mange Dysser og Høje. Herredets sydlige Del har ikke været saa righoldigt paa Oldtidsgrave. Ca. 100 Gravhøje har ligget spredte om i Herredet, og man mener, at disse væsentligst er fra Bronzealderen. Fra Jernalderen er der ikke gjort synderlig rige Fund.

Herredet danner et Provsti med Volborg Herred, dog Glim Sogn undtaget, der hører under Ramsø-Tune Herreds Provsti.

I Herredet ligger Købstaden Roskilde og følgende Sogne: Roskilde Domkirke Sogns Landdistrikt (se Side 88), Vor Frue Sogn (se Side 88), Sct. Jørgensbjerg Sogn (se Side 90), Himmelev Sogn (se Side 97), Herlev, Kornerup, Svogerslev, Glim, Hvedstrup, Fløng, Aagerup, Kirkerup, Jyllinge og Gundsømagle Sogne.

Litt.: Trap, Danmark.

HERSLEV SOGN danner en Kommune med Gevninge Sogn i Volborg Herred (se Side 405). Herslev Sogn grænser til Annekssognet samt til Kornerup-Svogerslev og Sct. Jørgensbjerg Sogne og til Roskilde Fjord. Dets Areal er 1744 ha. Jordene er bakkede og lermuldede, og mod Nord udskyder de den meget uregelmæssige og tungede Halvø Bognæs, der mod Nord ender i Nørrehoved og mod Syd-Øst i Askehoved. Halvøen er tildels skovklædt (Storeskov og Vesterskov). Til Sognet hører nogle smaa Holme i Roskilde Fjord, nemlig Hesteholm, 3,8 ha, og Langholm, 2,4 ha. Mod Øst grænser Sognet til Store- og Lille-Kattinge Sø, hvoraf 26 ha hører til Herslev Sogn, tillige grænser det til Kornerup Aa og endelig til Lejre Aa mod Vest. 273 ha optages af Skov og 67 ha af Moser og andet Vandareal. Indbyggerantallet var i 1800: 463, i 1900: 571, nu er det samlet i begge Sogne: 1090.

I Sognet ligger Byerne: Herslev, 1257 nævnt som „Herslef“, med Kirke, Præstegaard og Skole; Kattinge, med Mølle; Trellerup, 1370 nævnt som „Trellethorp“, samt Hovedgaarden Bognæs under Lindholm Fideikommis og forbundet med Stamhuset Selsø.

Sognet har Tingsted i Roskilde, hører under Roskilde Købstads Rets- og Politikreds, Amtsstuedistrikt, Lægekreds, Skatte- og Skyldkreds og Amtets 5 Folketingskreds.

Sogneraadet bestaar af: Gaardejer P. H. JENSEN, Formand; Gaardejer C. LARSEN; Fisker A. D. HANSEN; Skovrider A. KNAACK; Parcellist E. KAARUP; Parcellist H. PREISLER; Arbejdsmand H. L. JØRGENSEN; Husmand C. HANSEN; Gaardejer C. P. JENSEN. Hjælpekassens Formand er Uddeler O. P. CHRISTENSEN. Værgeraadets Formand er Sognepræst A. RASMUSSEN. Sognefoged er Gaardejer C. VEJDEMANN.

I Vester- og Storskov paa Bognæs findes enkelte Gravhøje og desuden nogle spredte om i Sognet. Af Stengrave kendes kun een, nemlig Langdyssen ved Trellerup. I Sognet har i gamle Dage ligget et Slot, kaldet „Nebbe Slot“. Ikke langt fra Store-Kattinge Søes Bred mod Nord ligger en Bakke, der betegner dette gamle Slots Voldsted. I Sorø Kirke ligger dominus Andreas Thagesun til Nebby begravet, en Slægtning af ham, Fru Ingefred Tagesdaatter, skriver sig i 1324 til Nebbe. 1355 ejedes Slottet af Brødrene Peder og Jacob Jacobsen, de solgte det til Laurids Panter, hvis Sønner Peder og Laurids i 1364 pantsatte Nebbe til Hr. Johannes Æuær, denne solgte sin Panteret til Kongen, hvorimod en anden Panthaver solgte sin Ret til Bispen i Roskilde, 1380. Fra 1364 til 1400 er der kongelige Lensmænd paa Slottet, men efter 1400 synes Slottet helt forladt. Endnu op til Midten af det 18 Aarhundrede stod der store Dele tilbage af Slottets Bygninger, det var almindeligt, at man fra Omegnen hentede Bygningsmaterialer herfra. Selve Voldpladsen er tredelt, og stadig kan der opløjes Murbrokker paa Voldstedet. I Begyndelsen af det 15 Aarhundrede laa der en Herregaard eller Hovedgaard i Herslev, Væbneren Anders Andersen Skjold var i 1415 Ejer af denne Gaard, hans Enke, Gyde Ingvardsdaatter, skænkede i 1428 Gaarden til Sct. Agnethe Kloster i Roskilde. 1436 skriver Væbneren Peder Jensen Jærnskæg sig til Gaarden i Herslef, han har sikkert dog kun været Klosters Lensmand; men siden da er Gaarden forsvundet fra Historien. Hovedgaarden Bognæsgaard hed i ældre Tider „Øgaard“ og var i Christian VI's Besiddelse. I 1730 skænkede Kongen Gaarden til Chr. Ludvig v. Plessen. Endnu 1777 kaldtes Gaarden Øgaard. 1783 nedbrændte den og henlaa som Ruin indtil 1816, da den genopbyggedes i Bindingsværk.

I 1777 havde Herslev Sogn 34 Gaarde og 28 Huse, fordelt saaledes: Herslev, Herløv Bye, med 12 Gaarde og 17 Huse, hertil 1 Præstegaard og 1 Degnebolig; Kattinge Bye, med 16 Gaarde og 10 Huse; Trellerup med 3 Gaarde og 1 Hus, samt Herregaarden Øgaard. 1915 talte Sognet 139 Gaarde og Huse.

Herslev Kirke er af romansk Oprindelse og bygget af Fraadsten, i den senere Midaldalder er den blevet ombygget og forsynet med Hvælvinger og Taarne. Af senere Oprindelse er Vaabenhuset og de to mindre Kapeller mod Nord. Hvælvingerne i Skibet hviler paa Konsoller med udhuggede Mandsmasker. Altertavlen er i Renæssance, Prædike-

stolen er i samme Stilart, fra 1614. Vaabenhusedøren er udpræget Barokstil og skal være fra 1652. Herslev-Gevninge Sognepræster fra 1590 op til vore Tider er følgende: Danianus Alberti, 1590—1632; Henning Pedersen Nestved, død 1658; Jens Runchel, 1658, død 1689; Jacob Iversen Bruun, 1689—1721; hans Søn, Kasper Bruun, ansattes som Hjælpepræst 1721, han blev Provst 1731, døde 1776, han var i 3 Aar Skibspræst hos Tordenskjold; Christian Schousboe, 1776—82; Peder Rasmussen, f. 22 Februar 1743, kaldet til Herslev-Gevninge Sognekald 1782, død 1808; Jens Sommer, 1808 til sin Død 1813; Andreas Chr. Krog, f. i Norge 1778, 1814 Præst her til sin Død 1862; Victor Salomon, 1862 til sin Død 1875; Halvor Emil Wolf, f. 19 November 1812, Præst i Herslev 1875—89, døde 1891 i Kongens Lyngby; Jens Joh. Aug. Lørup, f. 16 Januar 1852, kaldet til Herslev Præstekald 1 Marts 1890.

Skoleundervisningen i Herslev blev indtil Aaret 1683 besørget af Løbedegne, i dette Tilfælde sikkert Disciple fra Latinskolen i Roskilde. 1676 omtales i Herslev Kirkebog en Peder Skolemester, sandsynligvis er det Peder Andersen der menes, han var født 1646 og døde 1727, han er den første Degn og Skolemester i Herslev, vi kender Navnet paa. Andreas Thomassen Schotte nævnes som den næste Degn, han var født 1697 og døde 1730, han var gift med Peder Andersens Enke, som døde 1740. Laurs Bredahl blev i 1730 af Gehejmerraad Chr. Ludvig Plessen kaldet til Herslev som Sædedegn, han døde 1739. Niels Mathiassen Seerup, f. 1697, Degn i Herslev fra 1739—44, døde 21 April 1744. I hans Embedstid blev der oprettet en Skole i Herslev, og han blev ansat som Skoleholder (1741). Søren Klarschou, 1744—62; Svend Wulf 1762—66; Peder Boserup, 1767—1810; I. Ryberg, f. 1782, Kirkesanger og Lærer i Herslev fra 1810—40; Andreas Smith, f. 1806 i Helsingør, kaldet som Lærer i Herslev 6 Februar 1841—77, han døde 1890 og ligger begravet paa Herslev Kirkegaard. Hans Efterfølger blev hans Søn af første Ægteskab, Viggo Thorvald Smith, f. i Herslev Skole 21 Juni 1843, Hjælpe lærer i Herslev Skole fra 1870—77, kaldet som Lærer 26 Juli 1877, afgaaet 1913. Hans Efterfølger er nuværende Lærer HANS NIELSEN, f. 14 November 1882 i Øsløs, S. af Lærer Niels Peder Nielsen og Hustru Inger Kirstine Andersen, g. 1908 med Anna Kortegaard. Dimitteret fra Ranum 1913, Andenlærer i Vrinders 1904 og i Ludvigsminde Skole 1906, Enelærer og Kirkesanger i Vester Egede 1908, kaldet til Herslev Skole 1 Juli 1913.

Herslev Skolebygning er bygget 1886, omkring Aarhundredeskiftet udvidedes Skolen med en Pogeskole, som i 1909 forandredes til Forskole, der har til Huse i egen Bygning. Samtidig blev Embedet et Førstelærerembede.

GLIM SOGN danner en Kommune med Rorup Sogn i Ramsø Herred, (se Side 294). Glim Sogn grænser til Hovedsognet samt til Kornerup, Svogerslev, Vor Frue Sogn og Roskilde Landdistrikt, til Gadstrup og Rorup Sogne i Ramsø Herred og til Allerslev Sogn i Volborg Herred. Dets Areal er 1360 ha, Jordene er jævne, ret højtliggende og temmelig sandmuldede, mod Vest ligger en Del Engstrækninger, 15 ha optages af Moser og andet Vandareal. Indbyggertallet var i 1800: 363, i 1900: 480, nu er det samlet i begge Sogne 837.

Sognet har Tingsted i Roskilde, hører under de samme Kredse som Herslev Sogn, (se Side 384), dog under Køge Skattekreds og Volborg-Ramsø Herreders Skyldkreds. Sogneraadet, (se Side 295). I Sognet ligger Byerne: Glim, med Kirke, Skole; Ny Glim eller Helvigmagle; Gøderup, med Skole, Mejeri; Langvadsmølle; Assermølle og Gaarden Højmarkgaard. — Helvigmagle By er oprettet omkring 1764 da 9 Gaarde i Glim nedbrændte. Disse 9 Gaarde blev ved Genopbygningen udflyttet, og i lange Tider kaldte man Stedet, hvor de blev lagt, Ny Glim. Det nu brugte Navn, Helvigmagle, skal efter Sagnet stamme fra Grevinden paa Ledreborg, Hedevig Vind. Ved Assermølle laa der indtil 1766 en By, Asserup. — De faa Minder fra Oldtiden er alle mere eller mindre ødelagte, kun en Høj tæt ved Helvigmagle er fredet og ret vel bevaret.

Sognet havde i 1777 33 Gaarde og 18 Huse fordelt saaledes:

Glim med 11 Gaarde og 9 Huse, Gjøderup eller Gøderup med 12 Gaarde og 9 Huse, Helvigmagle ell. Ny Glim med 10 Gaarde. Sognets samlede Tal paa Gaarde og Huse var i 1915: 119.

Kirken er fra

romansk Tid, bygget af Kalk- og Fraadsten, men efterhaanden helt ombygget, allerede i Middelalderen blev Koret nedrevet og Skibet ombygget og forlænget, tillige indbyggedes der Hvælvinger, noget senere er Taarnet tilbygget samt det lille Vaabenhushus. Disse Bygningsarbejder blev alle udførte i Munkesten. Altertavlen og Alterbordet er fra 1665, i Barok. Prædikestolen er i Højrenæssance, Stoleværk og Pulpitur i ældre Renæssance og Barok Stil.

I Sognet ligger der Skole i Glim og i Gøderup, Skolen i Glim er antagelig paabegyndt som en Følge af Skoleloven af 1814, idet det sikkert har været saaledes, at den første Skoleundervisning i Sognet er paabegyndt i Hovedsognet, altsaa Rorup Sogn i Ramsø Herred; Glims Skoles nuværende Lærer er H. CHRISTENSEN.

Enelærer TH. L. HERRMANN er f. 19 Januar 1882 i Gøderup Skole, tog Eksamen fra Vesterbro Seminarium i København 1904, derefter

Gøderup gamle Skole.

Th. L. Herrmann,
Enelærer.

Statens eet-aarige Kursus i Gymnastik, siden Vikar forskellige Steder bl. a. i Vassingerød Skole. 1910 fast Ansættelse i Gøderup Skole efter sin Fader, F. E. Herrmann, samme Aar gift med Birthe Kathrine Gravgaard Eriksen, D. af Sognefoged S. Eriksen, Svendstrup ved Hammel. F. E. Herrmann blev i 1863 Hjælpelærer hos Lars Petersen, 1869 fik han fast Ansættelse og giftede sig med Lars Pe-

Gøderup ny Skole.

Kornerup Kirke.

tersens Datter, Anna Dorthea. Lars Petersen havde tidligere været Lærer i Brøndbyøster, men byttede i 1837 Embede med Lærer Thomsen i Gøderup. Saafremt Th. L. Herrmann er Lærer i Gøderup i 1937, vil Embedet altsaa til den Tid have været i Familien i 100 Aar. Den gamle Skole er opført omkring 1740, den nuværende 1872.

KORNERUP—SVOGERSLEV SOGNE danner en Kommune, med sidstnævnte som Anneks. Kornerup Sogn grænser til Annekssognet og til Glim Sogn, tillige til Allerslev og Gevninge Sogne i Volborg Herred, hvor Lejre Aa danner Grænselinien. Dets Areal er 524 ha, og Sognet er saaledes det mindste i Herredet. Dets Jorde er middelgode og lermuldede, men Terrænet meget bakket og højt, der er fra Bakkerne en milevid Udsigt over det stærkt kuperede Terræn. Gennem Sognet løber Kornerup Aa. 38 ha optages af Moser og andet Vandareal. Indbyggerantallet var i 1800: 175, i 1900: 215. Nu er det samlet i begge Sogne: 690.

Det Indre af Kornerup Kirke.

I Kornerup Sogn ligger Byen Kornerup, i det 13 Aarhundrede kaldet „Cornaethorp“, med Kirke, Skole, Præstegaard, Mølle m. m.

Af større Gaarde findes kun: Kornerupgaard, som hører under Grevskabet Ledreborg.

Svogerslev Sogn grænser til Hovedsognet, til Sct. Jørgensbjerg og Glim Sogn og til Roskilde Landdistrikt. Dets Areal er 736 ha, heraf optages 36 ha af Moser og andet Vandareal, deriblandt den 32 ha store Svogerslev Sø. Jordene er højtliggende, bakkede og lermuldede, dog ret sandmuldede i den sydlige Del. Indbyggerantallet var i 1800: 301, i

1900: 388. I Svogerslev Sogn ligger Byen Svogerslev med Kirke, Skole, Mølle og Kro. Begge Sogne har Tingsted i Roskilde, hører under de samme Kredse som Herslev Sogn, (se Side 384).

Sogneraadet bestaar af: Førstelærer C. WORSØE-CHRISTOPHERSEN, Formand; Tømrer C. NIELSEN; Gaardejer L. WEIDEMANN; Forpagter C. SEERSHOLM; Husmand H. C. LARSEN; Forpagter P. JENSEN; Husmand C. CHABERT. Hjælpekassens Formand er Arbejdsmand H. P. JENSEN. Værgeraadets Formand er Sognepræst P. THANING. Sognefoged for Kornerup er Husmand R. HANSEN, for Svogerslev Gaardejer LARS JØRGENSEN.

I Bakkeskrænten ned mod Lejre Aa er der i nyere Tid fundet Rester „Køkkenmøddinger“ fra den yngre Stenalder. Iøvrigt er kun faa Oldtidsminder bevarede, saaledes i Kornerup Sogn de to Høje Ravnhøj og Hyldehøj, begge fredede, en Høj med en Jættestue er ogsaa fredet. Byen Kornerup blev i 1865 hærget af en voldsom Brand, der lagde flere Gaarde og Huse i Aske. Efter Branden fik de genopførte Gaarde og Huse næsten alle Tegltag. I Svogerslev findes kun faa Dysser og Høje, saaledes den nu stærkt ødelagte Høj Sct. Olufs Høj, som man med Urette har udpeget som Danmarks ældste Kongegrav. Ogsaa Svogerslev By har været hærget af Brande. I 1402 nedbrændte saa godt som hele Byen og i 1914 hele den sydlige Del af Byen.

Kornerup Sogn havde i 1777 8 Gaarde og 15 Huse samt 2 Møller. I 1915 havde det 42 Gaarde og Huse. Svogerslev Sogn havde i 1777 Byen Svogerslev med 17 Gaarde og 37 Huse samt 1 Mølle, i 1915 havde Sognet 86 Gaarde og Huse.

Kornerup Kirke er en af de mindste Kirker i Landet, oprindelig var den viet Sct. Andreas. Kirken bestod i sin første Skikkelse kun af et lille Kor samt Skib, begge af Kampesten, dog kun de nederste Dele af Murene, medens den øverste Del er af Munkesten. I sengotisk Tid blev der tilbygget et Vaabenhus og omkring 1757 et Sakristi mod Nord. Kirken har intet Taarn, men over Skibets Vestende er der et lille malerisk Træspir. Skibet har fladt Loft, Koret middelalderlige Hvælvinger. Altertavlen er middelalderlig, i dens store Midtfeldt staar Sct. Andreas med sit Kors, og paa Sidefløjene ses i udskaarne Figurer de tolv Apostle. Tavlen krones af en udskaaet Renæssance Kam. Alterbordet er fra 1625 og har en udskaaet Forside, bag dette fandt man i 1867 en Tinlysestage med Indskription: „Thenne staga gaf Jens Nielsen af Kornerups milla til altare Sti Andrs.“ Stagen er antagelig fra Begyndelsen af det 16 Aarhundrede. Prædikestolen er fra Frederik d. 2 Tid, paa denne ses Lensmanden paa Lindholm og Kornerupgaard, Adam Nordmans Navn og Vaaben, samt Præsten Olaf Simensens og to Kirkeværgers Navne. Døbefonten er af Smedejern med Indskription: „Heinrich Muller Sophie Hansdatter Anno 1665“. I Kirken findes tillige et Krucifiks fra 1300, og enkelte Stolegavle fra 1585, bekostede af Jens Nielsen Riber. Tillige findes et Skab i Renæssancestil. I 1862 blev Kirken restaureret.

Indre af Svogerslev Kirke.

Svogerslev Kirke er af tidlig romansk Oprindelse, men af den romanske Kirkebygning, der var bygget af Kamp- og Kridtsten, er der ikke nu i vore Dage meget bevaret, kun enkelte Dele af Skibet. Fra tidlig gotisk Tid stammer Koret, medens Vaabenhuset og Taarnet er fra en senere Tid. Disse Tilbygninger er alle af Munke-

sten, antagelig er Hvælvingerne indbygget i samme Periode. Ogsaa Taarntrappen, i en middelalderlig Trappebygning paa Taarnets vestlige Side, er af Munkesten. Altertavle og Alterbordspanel er i Højrenæssancestil, Alterbilledet er malet af Th. Skovgaard. Prædikestolen er fra 1598 og er i Felterne smykket med udskaarne Apostolske Figurer. Døbefonten er af romansk Oprindelse og i Granit. I Kirken findes et Krucifiks fra 1470, og nogle Stolegavle fra 1581, prydet med Empiresøjler med gotiske Kapitæler. Ved en Restaurering i Slutningen af det 19 Aarhundrede blev der fremdraget Rester af Kalkmalerier, som menes at stamme fra Tiden omkring 1600. I Taarnet er der to Klokker, paa den ældste Klokke staar: „hielp ihesus maria anna oc sancta susanna andreas ora pro nobis Anno 1503“. Den anden Klokke er fra 1748, paa den staar: „Frue Charlotte Iver Rosenkrantz og Kammerherre Niels Juul, Roskilde, Jomfrue Klostets Patroner“. I Kirken findes en Ligsten over Godschalk Bezel, Kannik i Lund og Roskilde, død 1554.

Kornerupgaard, der nu tilhører Grevskabet Ledreborg, var i Midten af det 14 Aarhundrede en Herregaard og beboedes i 1369 af Johannes Læghæ Petrifilius, 1383 ejedes Gaarden af Ingeborg Læghæ de Cornæthorp; og den Laurentius Jensen, som i 1398 skriver sig „de Kornerup“, var antagelig hendes Søn. Senere kom Gaarden under Vor Frue Kloster i Roskilde. 1452 nævnes Saxo Petri in Kornerup, men han har sikkert været Klosterets Lensmand. Vor Frue Kloster overlod i 1477 Gaarden til Erik Jensen Godov, der i nogle Aar havde været Lensmand paa den. Ved Reformationen kom Gaarden under Kronen, der i lange Tider benyttede den som Pantelen. Af senere Tidens Ejere kendes blandt andre Rentemester Henrik Møller, med hans Datter Anna Catharine overgik den til hendes Mand Caspar Bartholin, efter hans Død solgte Enken Gaarden til Borgmester og Højesteretsassessor Chr. Andersen, og hans Arvinger afhændede i 1697 Gaarden til Kaptajn Jens Leegaard, hvis Enke, Sophie Werdelmann, i 1720 solgte den til Etatsraad Lars Benzons, hans Familie solgte den i 1746 til Johan Ludvig v. Holstein til Lejregaard, og saaledes blev Kornerupgaard forenet med Godset Ledreborg, og fra samme Tid blev hele Kornerup Sogn og Dele af Svogerslev Sogn Fæstegods under Ledreborg.

Den mægtige Biskop Peder Jensen Lodehat ejede store Besiddelser i Svogerslev, blandt disse en Gaard og en Mølle. Disse Besiddelser solgte han til Niels Esbersen af Hallelev, som i 1420 overgav Godset til sine Frænder Ærkebiskop Peder Lykke i Lund og Ærkebiskop Niels Bille i Roskilde.

Svogerslev Skole.

Svogerslev Skole er bygget 1900. Kornerup Svogerslev Kommune er en af Landets mindste Kommuner. Folketallet har indtil for faa Aar siden, da der blev en Del Udstykning, ligget omkring 600. Fra 1825 havde de to Sogne derfor fælles Skole, beliggende midt imellem de to Byer. Men i 1888 byggedes Skole i Kornerup, og de to Byer havde nu atter, som før 1825, hver sin Skole. For ca. 2 Aar siden, da Læreren i Kornerup tog sin Afsked, gjorde man atter Kommunen til et Skole-

distrikt med Hovedskole i Svogerslev og Forskole i Kornerup. Børnene befordres til og fra Skole pr. Bil. Lærer i Svogerslev er CONRAD WORSØE-CHRISTOPHERSEN, f. 20 Februar 1890 i Sneslev, Førslev Sogn, Sorø Amt, Søn af Lærer, Amtsrevisor C. Worsøe-Christophersen. Ansat i Embedet 1 Maj 1915. Formand for Sogneraadet 1927. Medlem af

Amtsraadet 1928. Medlem af Menighedsraadet. Lærerinde er GERDA CHRISTIANSEN, f. 28 April 1897 i Skallerup, Hjørring Amt, Datter af Førstelærer H. Christiansen. Dimitteret fra Vejle Forskoleseminarium, ansat ved Kornerup Forskole 1 Maj 1930. Lærerinde INGE-BORG DORTHEA JENSIGNE PEDERSEN, f. 27 Oktober 1910 i St. Fuglede, Datter af Gaardejer Ole Pedersen og Hustru Helene f. Andersen. Dimitteret 1931 fra Københavns Forskoleseminarium, Vikar ved Kornerup Skole 17 August 1931. — I 1870 oprettedes der Brevsamlingssted i Kornerup, og som Brevsamler ansattes Smed Jens Peder Jensen. Han døde i 1911, og Brevsamlingsstedet overgik til Sønnen Hans Chr. Jensen.

Landevejen fra Roskilde til Holbæk var i ældre Tider en smal og snørklet Vej, der snoede sig ind mellem de Byer og Smaasteder, som laa langs Strækningen, saaledes gik

Svogerslev Kro, bygget 1727.

Vejen indtil 1727 ind midt i Svogerslev By, forbi Gadekæret, og her laa Svogerslev gamle Kro, som var fra Midten af det 15 Aarhundrede. I 1727, da den nye Holbækvej anlagdes, flyttedes Kroen ud mod denne, og her laa den uforandret til 1928. I 200 Aar stod Bygningerne, men i 1931 lod den nuværende Ejer den gamle Rejselade nedrive. Den var bygget af Bindingsværk med klinede Mure. Selve Krobygningen blev restaureret 1928. Kroen er i sin Tid anlagt af Besidderne paa Ledre-

borg indtil 1918. Dens nuværende Ejer, HANS PEDER THORVALDSEN, er f. den 3 Februar 1870 i Eskebjerg, Søn af Thorvald Ammeland og Hustru Ane f. Hensen, g. 1919 med Laurine Larsen. Han købte Kroen i 1919 af Jacob Jensen for 20.000 Kr.

HVEDSTRUP—FLØNG SOGNE danner en Kommune med sidstnævnte som Anneks. Hvedstrup Sogn grænser til Annekssognet, til Agerup-Kirkerup Sogne og til Smørum og Sengeløse Sogne i Smørum Herred, hvor Grænsen dannes af Hove Aa. Hvedstrup Sogn er paa 1094 ha. Kommunens samlede Areal er 2254 ha. Terrænet er bølgeformet, langs Hove Aa og dennes Tilløb er der flere Engstrækninger. 10 ha optages af Moser og andet Vandareal. Indbyggerantallet var i 1800: 384, i 1900: 483, nu er det samlet i begge Sogne 1305.

I Hvedstrup Sogn ligger Byerne: Hvedstrup, i 1400 kaldet „Hwæthærstorp“, med Kirke og Præstegaard; Herringløse, i 1330 kaldet „Hærthingælæs“, med Skole, Mejeri m. m.; Birkelund og Mulebjerg, en Samling af Gaarde.

Fløng Sogn grænser til Hovedsognet, til Agerup, Himmelev og Roskilde Markjorde og til Høje Taastrup Sogn i Smørum Herred. Dets Areal er 1160 ha. Jordene afviger ikke meget fra Hovedsognets. Ogsaa her er der flere Engstrækninger. Moser og andet Vandareal optager 14 ha. Begge Sogne er blottet for Skov. Indbyggerantallet var i 1800: 359, i 1900: 477. I Fløng Sogn ligger Byerne: Fløng, 1259 kaldet „Fløngi“, med Kirke, Skole, Forskole, Mølle med Bageri, Vandværk m. m.; Marbjerg, 1370 nævnt som „Madedbyærgh“, med Mejeri; Soderup, 1260 kaldt „Sothæthorp“, med Mølle og Brugsforening m. m. Af større Gaarde nævnes Grønnebjerggaard og Havesbjerggaard.

Begge Sogne har Tingsted i Roskilde og hører under de samme Kredse som Herslev Sogn (se Side 384), dog under Amtets 3 Folketingskreds. — Sogneraadet bestaar af: Gaardejer C. KNUDSEN, Formand; Gaardejer H. HANSEN; Tømrer J. JENSEN; Murer L.

LARSEN; Gaardejer L. P. SIVERTSEN; Møller L. NIELSEN; Banearbejder E. ERIKSEN. Hjælpekassens Formand er Gaardejer L. LARSEN. Værgeraadets Formand er J. HENRIKSEN. Sognepræst er S. A. NISSEN. Sognefogeder er L. SIVERTSEN, Herringløse og Rentier A. JENSEN, Fløng.

I Hvedstrup Sogn er der flere Oldtidsminder, særlig i Sognets sydlige Del, saaledes Hvedshøj og Maglehøj og to fredede Langdysser ved Hvedstrup, noget Nord for Byen. I Fløng Sogn er der sløjftet 5 Dysser, som laa i Sognets østlige Del. Ikke langt fra Møllen ligger en Gravhøj kaldet Bavnehøj, desuden ligger der andre enkelte Høje.

Hvedstrup Kirke er af romansk Oprindelse, bygget af Kamp og Kridtsten, i gotisk Tid betydelig forandret ved Ombygning af Skibet, samtidig er Taarn og Vaabenhus tilføjet, Sakristiet er vistnok tilbygget senere, Altertavlen er fra 1600, Prædikestolen fra 1625, Stolestaderne har barokke Udskæringer, Prædikestolen er fra 1655. Sakristiet er i senere Tider indrettet som Gravkapel for Ejerne af Edelvæge. I Kapellet er bisat Henrik Welingh; Chr. Weldingh, død 1758, og Etatsraad Fr. Tutein, død 1853. Kirken er selvejende.

Fløng Kirke er fra samme Tid som Hvedstrup Kirke, bygget af Fraadsten og Kridtsten. I tidlig gotisk Tid er der tilbygget et Taarn af Kridtsten. Hvælvingerne i Taarnets nederste Stokværk er de oprindelige, fra Stokværket førte forhen en Dør ud til Taarntrappen i Vestmuren. Noget senere, men endnu i den gotiske Periode, blev Skibet forlænget og det nuværende Kor bygget, ligeledes tilbyggedes et Kapel mod Nord. Fra endnu senere Tid er Vaabenhuset. Altertavlen er udpræget Barok. Prædikestolen er i Sen-Renessancestil, Præste- og Degnestol er fra 1640'erne. I Kapellet er Præsten Mag. A. Kjeldsen Schytte begravet, død 1744. Den ene af Klokkerne er støbt 1445, den anden 1516. Kirken er selvejende.

I Begyndelsen af det 17 Aarhundrede var Hvedstrup og Fløng Sogne ikke sammenlagte under et; dette skete først omkring 1625.

Herringløse Skole er bygget 1814, som en Følge af Skoleloven af samme Aar. Forskolen byggedes 1909. Førstelærer er H. HANSEN; Lærerinde er G. RASMUSSEN. Fløng Skole er bygget 1898 paa den tidligere Skoles Plads, som blev bygget omkring 1816—20. Fløng Forskole begyndte som privat Pogeskole, og havde til Huse i det Hus, der var bygget som Enkesæde for Lærerenker. 1915 byggedes en ny Forskole.

AAGERUP—KIRKERUP SOGNE danner en Kommune med sidstnævnte Sogn som Anneks. Aagerup Sogn grænser til Annekssognet samt til Hvedstrup, Fløng og Himmelev Sogne og til Roskilde Fjord. Dets Areal er 1249 ha, heraf optages 18 ha af Moser og andet Vandareal. Jordene er bakkede og skovløse, lermuldede med flere Mose- og Engstrækninger. Langs Kysten, der er flad og sandet, er der flere kratbevoksede Klitter. Kysten skyder den høje Bolunde Bakke frem i Landskabet, ved Vintertide synes den som en Ø i Fjorden. Indbyggerantallet var i 1800: 314, 1900: 465, nu er det samlet i begge Sogne 1148.

I Aagerup Sogn ligger Byerne: Aagerup, 1170 nævnt som „Akæthorp“, med Kirke, Præstegaard, Skole, Bryggeri, Mølle, Vandværk m. m.; Store Valby og Lille Valby med Andelsmejeriet Brokilde, samt Slæggerup.

Kirkerup Sogn grænser til Hovedsognet, til Hvedstrup Sogn, til Smørum og Gund-sømagle Sogne i Smørum Herred og til Roskilde Fjord. Dets Areal er 1621 ha, heraf optages 76 ha af Moser og andet Vandareal, saaledes hører 62 ha af den 101 ha store Østrup-Sø til Sognet. Jordene er lave, men bakkede, langs Kysten meget sandede. I Sognet findes, som i Hovedsognet, flere Engstrækninger og Mosedrag. Indbyggerantallet var i 1800: 430, i 1900: 603.

I Kirkerup Sogn ligger Byerne: Kirkerup, i 1170 kaldet „Kyrkæthorp“, med Kirke, Mølle, Bageri og et i 1754 oprettet Hospital, stiftet af Kirstine Jensdatter, siden 1802 brugt

som Fattighus; Gundsøllille, 1308 nævnt som „Gudensyøllilæ“, med Forsamlingshus, Mølle, Mejeri m. m.; Taagerup, 1380 nævnt som „Togorp“, med Skole; Gerdrup; Østrup, 1275 nævnt som „Øpæstorph“, med Skole m. m. Østrupholme er en mindre Samling af Gaarde og Huse. Af større Gaarde nævnes Gundsøllillegaard, Vejlegaard og Østrupgaard.

Begge Sogne har Tingsted i Roskilde og hører under de samme Kredse som Herslev Sogn (se Side 384), dog under Amtets 3 Folketingskreds. Sogneraadet bestaar af: Gaardejer J. NØRHAVE, Formand; Gaardejer H. P. HANSEN; Parcellist V. PETERSEN; Gaardejer O. PETERSEN; Gaardejer N. P. PETERSEN; Parcellist J. HANSEN; Skomager H. A. NIELSEN; Handelsmand L. NIELSEN. Hjælpekassens Formand er Lærer MERTZ NIELSEN. Værgeraadets Formand er Mejeribestyrer R. POULSEN. Sognefoged er VERNER ANDERSEN.

Aagerup Sogn er rigt paa Oldtidsminder, tæt Øst for Aagerup ligger en Samling paa 7 Dysser og lige saa mange ved Store Valby. De fleste er Langdysser, men enkelte er Runddysser. Ved Store- og Lille Valby har der ligget flere Gravhøje. Ogsaa Kirkerup Sogn har mange Minder fra Oldtiden i Form af Stengrave og Høje. De fleste samler sig i Sognets vestlige Del, her ligger en halv Snes Langdysser og nogle Gravhøje. To Langdysser og et Dyssekammer er fredet, ligeledes fredet er den store Høj ved Gundsøllille med to sammenbyggede Jættestuer, hvis Kamre næsten naar Mandshøje.

I Begyndelsen af det 14 Aarhundrede var Herlogus Nicholai Ooppelendensis Besidder af nogle Gaarde i Gundsøllille, en af dem pantsatte han til Roskilde-Kanniken Jakob Mortensen.

Østrupgaard har i ældre Tider været en Lystgaard, den har blandt andet været i Falle Pedersens Besiddelse, han døde 1702, og Gaarden overgik da til Sønnen Enevold, død 1761, han var Borgmester i København og adledes 1758. Senere ejedes Gaarden af Anders Dinesen til Gyldenholm, 1756 solgte han den til Kancelliraad Fr. Gram, hvis Enke giftede sig med Kancellisekretær Fr. Langbeck, død 1807.

Aagerup Kirke er en romansk Kamp-, Fraad- og Kridtstensbygning, som i gotisk Tid er blevet ombygget. Koret er nedrevet og Skibet betydelig udvidet, Kirkerummet overhvælvet, Vaabenhus og Taarn tilbygget. — I Taarnets Nordmur er indbygget en ligeløbende Trappe, der oprindeligt havde Indgang fra Taarnrummet. Altertavlen er Barok, den blev i 1629 skænket af Gabriel Kruse og Agnete Thott. Alterbordspanelet er ligeledes i barok Stil med malede Fremstillinger af Profeterne. Prædikestolen er fra 1625. Granitfonten er romansk. I Vaabenhuset ligger der Ligstene over Præsterne: J. Faxe, død 1626, og Carsten Lauritzøn, død 1655. I Skibet hænger en Marmormindetavle over Præsten Fr. Monrad, død 1758.

Kirkerup Kirke er den ældste Kirkebygning paa Egnen, den er bygget af Fraadsten,

Østrup gamle Skole, nu Alderdomshjem.

i tidlig romansk Tid, men dens oprindelige Udseende har den mistet ved Udvidelser og Tilbygninger, foretaget i senere Tider. Det første, der forsvandt af den gamle Fraadstenskirke, var Apsisen, der blev nedrevet

ved en Forlængelse af Skibet, denne Forlængelse opførtes af svære Mure af Kamp- og Munkesten. I gotisk Tid tilbyggedes Taarnet og Vaabehuset i Syd og Nord. Kirken havde oprindeligt fladt Bjælkeloft og var prydet med Kalkdekorationer, antagelig malede omkring 1200. Da Kirken blev overhælvvet, blev Kalkmalerierne tildels ødelagte, men enkelte af dem er i 1898 blevet restaurerede. Altertavlen er i moderne Stil. Prædikestolen er i tidlig Barokstil, antagelig fra Tiden omkring 1600. Paa Himlen staar Aarstallet 1639. Døbefonten er fra samme Tid som Prædikestolen og udført i Træ. Paa Nordvæggen er opsat et gammelt Alterbordspanel fra 1583. Ved Kirkens Indgang ligger en Ligsten som Trappetrin. Den laa forhen i selve Kirken og var lagt over Michel Karmark, død 1685.

Kommunen har Skoler i Aagerup, i Taagerup og i Østrup. Skolen i Østrup flyttede i 1919 til sin nye store Skolebygning, og det gamle Skolehus, fra 1820'erne, omdannedes til Alderdomshjem. 1926 udvidedes Skolen til 3-klasse. Førstelærer er V. LUND. Lærer ved Taagerup Skole er MERTS-NIELSEN, ved Aagerup Skole J. JØRGENSEN.

JYLLINGE—GUNDSØMAGLE SOGNE danner en Kommune med sidstnævnte Sogn som Anneks. Jyllinge Sogn grænser til Annekssognet, til Roskilde Fjord og til Snostrup og Ølstykke Sogne i Ølstykke Herred i Frederiksborg Amt. Grænsen dannes her af Værebro Aa. Sognearealet er 866 ha. Til Sognet hører Jyllinge Holme, bestaaende af Lilleø, Flængholm, Langholm og Yderste Holm, tilsammen et Areal paa 17 ha. Jordene er ret højtliggende og meget bakkede, fra Sognets højeste Punkt „Spraglehøj“ er der en vid Udsigt over det smukke og afvekslende Landskab. De ellers sandmuldede og ret lermuldede Jorde afbrydes af enkelte Engstrækninger langs Aaen, ved Kysten er Jordene sandede, enkelte Steder afsætter Kysten mindre Klinger, saaledes den maleriske Jyllinge Klint. Af Skov- og Vandareal findes saa godt som intet. Indbyggerantallet var i 1800: 423, i 1900: 497, nu er der samlet i begge Sogne 1372.

Paa Jyllinge Mark ved Værebro slog en Mand en anden ihjel, nedgravede hans Lig og flygtede ud af Landet. Men da syv Aar var gaaet, mente han, at hans Misgerning var glemmt, og vendte trøstigt tilbage til sit Fædrenebo. Da gik han en Dag og mejede ved Værebro paa det Sted, hvor han havde nedgravet den myrdede, og der huggede han Leen i en Knogle, som straks begyndte at bløde. Da saa man, at det „med ham var syndvendt“, og syv Karle satte straks efter ham. Men han huggede med sin Le den ene ned efter den anden, og da han havde fældet den syvende, satte han træt Leen fra sig og sagde: „Nu skal dette Sted hedde Dyre-Davrekjøb“, for det skete nemlig paa Davretid. Endnu findes paa dette Sted syv Høje, hvori de dræbte hviler.

Værebro var i gamle Dage bygget af vældige Graasten, som nu er sunket i Kæret. Den var ikke bygget af Menneskehaand.

I de katolske Tider, da Fanden endnu var i Præsternes Vold, skulde en fattig Husmand bære ham i en rund Æske fra Jyllinge til Præsten i Ølstykke. Husmanden, som ikke vidste, at han bar Fanden under Armen, satte sig ved det Kær, hvor nu Værebro ligger, og som han sad der, blev han nysgerrig efter at vide, hvad der mon kunde være i Æsken, og lindede derfor paa Baandene og tog tilslut Laaget af. Da foer Fanden ud i det samme og begyndte at tærse løs paa Bondens Ryg og raabte: „Was soll ich machen?“, for han var nemlig Tysker. Bonden, som blev saare ilde overrasket, vidste først ikke hvad han skulde svare, men omsider, da Fanden blev ved at slaa og spørge, sagde han: „Her skal du lægge en Bro, saa jeg og hver Mand kan fare over“. Næppe havde han sagt dette, før Fanden med alle sine Smaadjævle hentede Sten paa Sten og lagde Bro over Kæret. Da Arbejdet var tilende, tog Fanden atter til at tærse Bondens Ryg og raabte: „Was soll ich machen?“ Bonden betænkte sig ikke længe, men mente det var bedst at give ham et Arbejde, som han ikke saa let slap fra, og sagde derfor: „Her skal du samle alt det Hestemøg, som findes i alle danske Riger og Stater.“ Straks kom

der Dyngge paa Dyngge og deraf blev der et stort Bjerg, som blev kaldt Frutebjerg (Frodes-høj). Nu mente Bonden, det var bedst at faa Fanden i Æsken igen, da han frygtede for, at Præsten ellers vilde lade ham høre ilde, men Fanden lod, som om endnu intet var gjort, og bankede Bondens Ryg og raabte: „Was soll ich machen?“ Da blev Bonden saa ulykkelig, at han slap en Vind i Forskrækkelse. „Hør“, sagde han, idet han slog Fanden paa Skulderen, „kan du opjage mig den, saa skal du være min Mester, men kan du ikke det, saa skal du krybe i Æsken igen“. Fanden løb igennem syv Kirkesogne, men da han kom tilbage, havde han kun fanget en Syvendedel, og Bonden sagde derfor: „Naar du ikke bringer den hel og holden, skal du i Æsken igen“. Fanden maatte da finde sig i sin Skæbne, gjorde sig lille og krøb i Æsken. Men Bonden blev glad og bragte Æsken til Præsten i Ølstykke, hvorfra den Tid efter anden sendtes videre omkring i Landet.

I Kong Frodes Høj ved Værebroskal Frode Fredegod være begravet, ham der vilde afskaffe alt Tyveri i Danmark, og som hjalp Svenskerne med at slaa et farligt Trællepoprør ned. Han ophængte et Guldarmaand paa Alfarvej i Jylland og satte stor Straf for den, som stjal det. Saalænge dette Armbaad fik Lov at hænge, vilde Landet have gode Tider. — I mange Aar hang Smykket urørt, men saa forlokkede en Troldkvinde sin Søn til at stjæle det og lovede ham at staa ham bi med sin Trolddom. Kong Frode satte efter Tyven, men Troldkvinden omskabte sig selv til en Havko og sin Søn til en Havkalv, og de gik fredelig og græssede ved Værebros. Da Kongen kom over til Sjælland og kørte forbi Værebros, saa han disse sjældne Dyr paa Marken og gik da nærmere for at se dem bedre, men da han lagde sin Haand paa Havkoen, rendte den et Horn i Livet paa ham, hvorefter han døde. Hans Kæmper begravede ham ved Værebros, og i hans Høj gemmes store Skatte. Omkring Kongens Hals hænger en Guldkæde saa lang, at dens ene Ende hænger fast om hans Taa. Da siden Dronningen kom til Stedet og erfarede, hvad der var sket, blev hun saa bedrøvet, at hendes Fodspor nedtrykkedes i en stor Sten. Samme Sten kaldtes siden Dronningestenen. Dette Folkesagn er næsten fuldstændigt i Overensstemmelse med Saxos Beretning om Frode Fredegods Død. Der er blot den Forskel, at ifølge Saxo gik Kongen ikke hen til Koen, men lod kun sine Mænd omringe den og sad selv paa Marken, da den løb Hornet i ham. Saxo har heller ikke noget om Dronningestenen. Han fortæller, at Frodes Kæmper balsamerede Liget og i tre Aar førte det rundt i Landet, for at ikke Lydkongerne skulde falde fra, naar de fik at vide, han var død.

I Jyllinge Sogn ligger Byen Jyllinge nede ved Fjorden, i Slutningen af det 12 Aarhundrede nævnt som „Julækæ“, med Kirke, Præstegaard, Skole, Mejeri, Brugsforening m. m., samt en mindre Havn, anlagt 1907. Ved Stranden ligger Traktørstedet Søfryd, bygget 1916. Ved Aaen ligger Nedre Værebros Mølle.

Gundsømagle Sogn grænser til Hovedsognet samt Roskilde Fjord og Kirkerup Sogn, her dannes Grænsen af Gundsømagle Sø, hvorefter 39 ha hører under Sognet, tillige grænser Sognet til Veksø, Stenløse og Ølstykke Sogne i Ølstykke Herred i Frederiksborg Amt, Grænsen dannes her af Værebros Aa, som ved Sognets østlige Ende løber ud i Hove eller Løjet Sø. Arealet er 1521 ha, af dette optages 77 ha af Moser og andet Vandareal og 3 ha af Skov. Jordene er ret laytliggende, men sine Steder meget bakkede, sandmuldede, og flere Steder er der store Moser og Enge, særlig langs Sognets Grænser, ved Søerne og Aaløbene. I Sognet ligger Byen Gundsømagle, 1370 nævnt som „Gundesømaglakæ“, med Kirke, Skole, Mølle, Bageri, Andelsmejeri, Brugsforening m. m., Gundsømagle Holme er en mindre Samling af Gaarde og Huse. Af større Gaarde nævnes Hejnstrupgaard og Gundsøgaard. Indbyggerantallet var i 1800: 440, i 1900: 603.

Begge Sogne har Tingsted i Roskilde og hører under de samme Kredse som Herslev Sogn (se Side 384), dog under Amtets 3 Folketingskreds.

Sogneraadet bestaar af: Uddeler H. JENSEN, Formand; Vejmænd N. P. ANDREASEN; Gaardejer A. SYLVEST; Fisker L. HANSEN; Gaardejer P. VEST; Husmand J. CHRISTIANSEN;

Gaardejer H. CHRISTENSEN; Gaardejer P. S. PETERSEN; Parcellist J. P. JØRGENSEN. Hjælpekassens Formand er Fru I. KRISTENSEN. Værgeraadets Formand er Gaardejer P. VEST. Sognepræst er P. SVANE CHRISTIANSEN. Sognefoged for Jyllinge er Rentier N. JENSEN, for Gundsømagle Fabrikant H. V. MANNICHE.

I Jyllinge Sogn har der kun været faa Gravhøje og Dysser, der er sløffet to Dysser. En endnu bevaret Gravhøj er den store Høj, Spraglehøj. Anderledes former det sig for Annekssognet, her har der i en Stribe fra Nord til Syd, gennem Sognets vestlige Del, ligget op mod 40 Dysser og Gravhøje, men kun ganske faa af disse er bevarede, saaledes er en Runddysse og nogle Langdysser fredet, blandt disse Torndyssen og Hødyssen, ligeledes ligger der ved Hejstrupgaard en 2-kamret Dysse, omgivet af store Randstene. I Sognets østlige Del kendes kun ganske faa Mindesmærker fra Oldtiden, her ligger en Runddysse og en Langdysse, begge fredet. I Jyllinge Sogn ligger en Del vandrige Kilder, flere af disse var i den katolske Tid, ja helt op til Slutningen af det 18 Aarhundrede, betragtet som hellige og undergørende Kilder, blandt disse nævnes Korskilden, Sct. Jørgens Kilde og Hesteholm Kilde. Helt mod Syd i Sognet ligger den store „Odssten“, 2,5 m over Jorden og 5 m lang. I Gundsømagle Sogn tæt ved Landevejen mod Sognets nordlige Grænse, ligger en Sten, kaldet „Dronning Margrethes Sten“, og til denne har der i forrige Tider været knyttet megen Overtro. En anden Sten i dette Sogn, tæt ved Kirken, bærer følgende Inskription, „G. A. D. E. Jens Fox 1572“; antagelig er det den Jens Fuchs, som i 1587 beboede en Gaard i Gundsømagle, og som i Kongebreve af 1562 og 1585 nævnes som kongelig Enspænder (Kurer), han blev i 1584 forlenet Møllen ved Værebro. 1495 nævnes en Morten Ebbesen „udi Gundensømagle“, som førte adeligt Vaaben, han havde en Datter, der var gift med Christiern Pors til Jonstrop.

Jyllinge Sogn havde i 1777 19 Gaarde og 54 Huse samt Nedre Værebro Mølle. Til lige omtales en Bro ved Værebro bygget af hugget Sten, men nu (1777) forfalden. 1915 havde Sognet 130 Gaarde og Huse. Gundsømagle Sogn nævnes 1777 som „Gundsø Magle“ og havde 24 Gaarde og 60 Huse, en Herregaard kaldet Heinstrupgaard og en kongelig privilegeret Kro. I 1915 havde Sognet 164 Gaarde og Huse.

Heinstrupgaard i Gundsømagle Sogn var i 1780 i Hofapoteker Joh. Gotfr. Bechers Besiddelse, han ejede tillige Kirkerne i Jyllinge og Gundsømagle. Saavel Gaard som begge Kirker solgte han i 1782 for 12,500 Rd. til M. Brønstorff. I Slutningen af 18 Aarhundrede blev Kirkerne frasolgte Gaarden. M. Brønstorff solgte 1795 atter Gaarden til en Skibskaptajn Svend Jensen, som samme Aar solgte den til Henning Henningsen for en Sum af 20,500 Rd. Den før nævnte Gundsøgaard skal have været i Thyge Brahes Eje.

Jyllinge Kirke er bygget af Kamp- og Fraadsten og er opført i tidlig romansk Tid. I sengotisk Tid blev der tilbygget et lille Taarn, et Vaabenhus og et Kapel, alle hovedsagelig opført af Munkestene. I samme Periode blev Kirken overhælvvet. I Kirken findes det gamle Alterbord, bygget af Fraadsten, i dette fandtes en Helgengrav, med Relikviengemme, dækket af en Serpentinsten. Altertavlen er i Renæssance. Prædikestolen i sen Renæssance. I Kirken findes et gotisk Montransskab. Døbefonten er af Granit og romansk. I Gulvet i Skibet ligger en Ligsten over Præsten Enoch Jacobsen, død 1640. Kirken hørte i Middelalderen under det paa hin Tid saa mægtige Æbelholt Kloster, som havde store Jordbesiddelser i Jyllinge. I Begyndelsen af det 16 Aarhundrede lod en af Æbelholts Kloster-Præster et Hus bygge paa en af disse Jordbesiddelser.

Gundsømagle Kirke er fra samme Tid som Jyllinge Kirke, men helt af Fraadsten, dens oprindelige Apsis er i senere Tid nedrevet. I gotisk Tid tilbyggedes Taarn og Vaabenhus, begge af Munkestene, og Hvælvingerne indbyggedes. Taarnets underste Stokværk staar i Forbindelse med Skibet ved en smuk profileret Spidsbue. I Korbuen findes et middelalderligt Kalkmaleri. Altertavle, Alterbordspanel og Prædikestol er fra det 17 Aarhundrede. Alterbilledet er fra nyere Tid. Døbefonten er af Granit og romansk. I Kirken

findes en Præstestol fra 1657. Jyllinge gamle Skole er opført af Roskilde adelige Jomfrukloster, hvis Patronat havde Kaldsret til Lærerembetet. Denne Skole, hvis Byggeaar er ukendt, er beliggende midt i Byen ved Kirkestrædet og bestaar af en trefløjet, straatækt Bygning, til dels med lerklinede Vægge. — Her virkede i første Halvdel af forrige Aarhundrede Lærerne Landt, Skjoldager og Christensen. Sidstnævnte afløstes i Aaret 1862 af Lærer cand. phil. Arboe, hvis Søstersøn var

Gundsømagle nye Skole.

den kendte Pastor Arboe-Rasmussen. Lærer Arboe blev født 1831 i Holbæk som Søn af Prokurator P. J. Arboe. Han virkede som Lærer i Jyllinge i det lange Tidsrum af ca. 44 Aar, idet han tog sin Afsked Aar 1906 efter i omtrent 4 Aar at have haft Hjælpelærer. Hans Efterfølger blev den nuværende Lærer V. R. VILHELMSSEN, der er født 1881 paa Taasinge, Søn af Fisker Anton Vilhelmsen. Lærer Vilhelmsen er dimitteret fra Skaarup Statsseminarium Aar 1902, var Hjælpelærer i Jyllinge fra 1902—04, derefter Andenlærer i Lunde (Sydfyn) til han 1 Juni 1906 af Patronatet for Roskilde adelige Jomfrukloster kaldedes til Enelærer ved Jyllinge Skole, samt Kirkesanger og Organist ved Jyllinge Kirke.

Et stort Børneantal gjorde efterhaanden er Udvidelse af Skolen nødvendig, og efter at Sogneraadet havde faaet Beboernes Tilslutning til Byggeplanerne, opførtes i Aaret 1910 en ny Skole i den nordlige Udkant af Byen. Den ny Skole er en anselig Bygning, opført af røde Sten med Tegtag. Den rummer to store lyse og smukke Klasseværelser samt Bolig for Førstelærer og Lærerinde. I en særlig Bygning findes en god Gymnastiksal med Omklædnings- og Redskabsrum. I denne Bygning er der i Aaret 1924 indrettet Lokale for et kommunalt Folkebibliotek, idet Kommunen da overtog en Bogsamling, der ejedes af en i 1906 stiftet Læseforening. Lærer Vilhelmsen har siden 1906 ledet Biblioteksarbejdet i Sognet. Skolen er 3-klasset, og Skolegangen ordnet saaledes, at alle Klasser har 4 ugentlige Skoledage. Om Vinteren holdes der regelmæssigt Ungdomsskole med Pause hver tredie Vinter. Umiddelbart op til Skolen er anlagt en Sportsplads, der foruden af Børnene ogsaa benyttes af Sognets Idrætsforening.

Af Degne i Jyllinge og Gundsømagle Sogne kendes kun faa, saaledes nævnes en Jens Fux, som døde 1572, og som havde været Degn i mange Aar. 1704 nævnes en Peder Degn, 1705 en Degn ved Navn Bernt, hans Søn var Degn til 1720, og dennes Efterfølger døde i 1758. Hans Efterfølger var Johan Michael Fogt, død 1793.

Den ældste Skoleholder vi kender Navn paa, er Andreas Kotzenberg, død 1758. Skolen og Undervisningen har taget sin Begyndelse omkring 1730'erne. 1761 nævnes Niels Ægegaard som Skoleholder. Den første Skolelærer var Niels Pedersen, død 1812, han var Skolelærer og Kirkesanger. Hans Efterfølger var Hansen Pedersen fra 1813—28, Niels Køje 1828—70, Claus Matthisen var Lærer i Gundsømagle fra 1870—1902, Hans Chr. Frederiksen 1902—18. Gundsømagle Skole var oprindelig 2-klasset, ved den nye Skoles Bygning i 1910 blev den 4-klasset, 1931 udvidedes den til 5-klasset.

NIELS PEDER M. NIELSEN, Førstelærer

f. 6 Juli 1890 i Kastrup, S. af Gaardejer Ole N. og Hustru Anna f. Nielsen, g. 1916 med Anna Sørensen. Demit. 1912, Andenlærer i Taarnby 1913—16, Enelærer i Aagerup 1916—18, Førstelærer i Gundsømagle siden 1 Sept. 1918.

ELLEN CHRISTIANSEN, Lærerinde

f. 15 Marts 1896 i Elsted ved Aarhus, D. af Provst Niels Peder Chr. og Hustru Maren f. Therp. Dimitteret 1922 fra Zahles Skole, Vikar fra 1922—26, s. 29 Juli 1926 Lærerinde ved Jyllinge Skole.

VOLBORG HERRED

Volborg Herred er Amtets vestligste, dets Areal er 19,424 ha, fra Nord til Syd maaler det 24 km. Jordene er højtliggende og sine Steder meget bakkede, særlig Herredets sydligste Del er stærk kuperet. I den nordlige Del, som danner Forbindelsen med Hornsherred, er Jordene mere jævne og langt frugtbarere. For det meste er Jordene ler- og sandmuldede. Herredet hører til de daarligste i Amtet med Hensyn til Frugtbarhed. Af Arealet optages 251 ha af Moser og andet Vandareal, 2732 ha optages af Skov.

Herredet grænser mod Nord til Horns Herred i Frederiksborg Amt, Grænselinien dannes her væsentlig af Vejle Aa, mod Vest til Issefjord og Merløse Herred i Holbæk Amt, mod Syd til Ringsted Herred i Sorø Amt samt Ramsø Herred, mod Øst til Ramsø Herred og Sømme Herred samt Roskilde Fjord.

Volborg Herred hørte i Middelalderen til Sjællands Medelsyssel, underlagdes 1660 Gammel Roskilde Amt og 1808 Københavns Amt. I Begyndelsen af det 14 Aarhundrede nævnes Herredet som „Walburshæræth“, i Valdemars Jordebog nævnes det som „Walbys og Walbushæræth“.

I Egnen omkring Lindholm ved Borevejle Vig og i Rye Sogn mod Bramsnæs Vig har der i Oldtiden været ret betydelige Boplads, endnu er et stort Antal Høje bevarede. Fra disse to Boplads har Befolkningen bredt sig ud til alle Sider, saaledes fra Lindholme-egnen ned til Lejre og Kornerup Aa, fra Rye Sogn mod Øst helt ud til Fjorden. I Herredets andre Sogne findes mange Høje fra Broncealderen. Fra den ældre Stenalder er der gjort enkelte Fund af „Køkkenmøddinger“ langs Fjorden. Fra den yngre Stenalder er der spredt om i Herredet flere Dysser og Jættestuer, enkelte Steder samlende sig i mindre Grupper. Derimod er Fundene fra Jernalderen ret sparsomme. I Lejre-Egnen er der gjort Fund fra Vikingetiden. Fra det gamle Kongesæde, Lejre, som mentes at have ligget i Lindholmegnen, er der ingen synlige Minder.

Herredet danner sammen med Roskilde Købstad og Sømme Herred et Provsti, kaldet Sømme-Volborg Herreders Provsti, dog er herfra undtaget Glim Sogn, som hører under Tune-Ramsø Herreders Provsti.

I Herredet ligger: Ousted, Allerslev, Kirke-Valsø, Særløse, Kirke-Saaby, Kisserup, Gevninge, Rye, Sonnerup, Kirke-Hyllinge, Lyndby, Sæby og Gjershøj Sogne.

Litt.: Trap, Danmark.

OUSTED—ALLERSLEV SOGNE danner en Kommune, med sidstnævnte som Anneks. Ousted Sogn grænser til Annekssognet, til Særløse Sogn og til Borup, Daastrup og Rorup Sogne i Ramsø Herred. Arealet er 1579 ha, Jordene er højtliggende og lermuldede, mod Øst løber Lavring Aa og mod Vest Tokkerup Aa, der forener sig og fortsætter mod Nord til Lejre, hvor de deles i Lejre og Kornerup Aa, 18 ha optages af Moser og andet Vandareal, 130 ha optages af Skovene Borup og Bonde, begge tilhørende Vibygaard. Indbyggerantallet var i 1800: 450, i 1900: 901, nu er det samlet i begge Sogne: 2081.

I Ousted Sogn ligger Byerne: Ousted, 1370 kaldet „Ostadhæ“, med Kirke, Præstegaard, Skole, Friskole, Forsamlingshus, Lægebolig, Andelsmejeri, Kro, Savværk m. m. Mannerup med Mølle, Kastholm, Kirkebjerg Huse med Skole, Ousted Hestehave, Jonstrupgaard og Osager med Skole.

Allerslev Sogn grænser til Hovedsognet, til Særløse, Kisserup og Gevninge Sogne og til Kornerup—Glim Sogne i Sømme Herred, her dannes Grænsen af Lavring Aa, og endelig til Rorup Sogn i Ramsø Herred. Arealet er 1755 ha, Jordene er lermuldede, mod Nord og Vest ret højtliggende og temmelig bakkede, mod Øst sænker de sig mod Lavring Aa, denne forbinder sig med Ledreborg Aa, som danner smukke og maleriske Aadale, hvor der ligger et Par Vandmøller. 40 ha optages af Moser og andet Vandareal, 180 ha optages af Skovene Oren og Herthadalen, sidstnævnte kendt for sine mange smukke og idylliske Partier og fra de politiske Møder, Egnens Befolkning ofte har holdt her, og fra utallige Skovfester. Skovene hører under Ledreborg. Indbyggerantallet var i 1800: 509, i 1900: 707.

I Allerslev Sogn ligger Byerne: Allerslev, i 1300 nævnt som „Alwærslæf“, med Kirke, Skole, Forskole, Andelsmejeri m. m.; Lejre, 1348 kaldet „Læthæ“, med Mølle; Stationsbyen Lejre, med Hotel, Jernbanestation, Post og Telegrafstation m. m.; Tokkerup. I Sognet ligger Hovedgaarden Ledreborg. Af større Gaarde nævnes Bispegaard, Hulegaard, Blæsenborggaard, forhen Blæsenborg Kro og Skovridergaarden Linalyst. Desuden Hulemølle og Dellinge Mølle.

Begge Sogne har Tingsted i Roskilde, hører under Roskilde Købstads Rets- og Politikreds, Roskilde Amtsstuedistrikt, Roskilde Lægekreds, Køge Skattekreds, Volborg og Ramsø Herreders Skyldkreds og Amtets 5 Folketingskreds.

Sogneraadet bestaar af: Maler J. JENSEN, Formand; Gaardejer H. JENSEN; Tømrer J. JENSEN; Murer E. NIELSEN; Gaardejer F. CHRISTIANSEN; Gaardejer M. WAMSLEV; Gaardejer O. JENSEN; Arbejdsmand P. HANSEN; Gaardejer A. FRANDSEN. Hjelpekassens Formand er Gartner J. P. NIELSEN. Værgeraadets Formand er Lærer N. S. LARSEN, Sognepræst er S. AABY. Sognefoged er C. SØRENSEN.

CHR. SØRENSEN, Sognefoged,

f. 25 December 1872 i Gyrstinge, S. af Gaardejer Søren Pedersen og Hustru Ane Dorthea f. Madsen, g. 1924 med Johanne Petersen. Sognefoged 1. Maj 1923. Ejer af Møllegaard i Ousted 1911.

I Ousted Sogn ved Bregentved har der ligget en lille Gruppe Stengrave, en af disse, „Rishøj“, er fredet, den har tre Jættestuer. Foruden denne Gruppe har der ligget nogle andre Høje spredt om. Af de faa bevarede Høje i Allerslev Sogn er „Harald Hildetands Høj“ den mest kendte. Ikke langt fra Lejre ligger to Høje og lige Nord for Byen den store „Mysselhøj“. Indtil Begyndelsen af forrige Aarhundrede laa der mange Høje og Dysser i Allerslev Sogn i Tilslutning til den Samling Høje, der ligger i Gevninge Sogn. Paa Ledreborg Gods er der bevaret en Del Høje, saaledes fire tæt ved Gaarden, i Fredskov otte og et Par i Herthadalen. Vest for Allerslev findes en Dysse, „Hellsten“, ved Lejre Station en Høj og desuden spredt om i Sognet flere Høje og Dysser, som er mere eller mindre ødelagte.

Provstrup, 1243 kaldet „Prohønsthorp“ og 1325 „Prowæstorp“, var en Landsby i Ousted Sogn, som sidste Gang nævnes i 1774. Sct. Klara og Sct. Agnete Kloster i Roskilde havde Jorde i Provstrup. Ogsaa Jonstrupgaarde har i ældre Tider været en Landsby, i 1398 kaldtes den „Jonsthorp“, og i 1399 var den i Jens Falks Besiddelse. Han solgte Gods og Gaarde til Henneche Mule, og efter ham arvedes Godset i 1437 af Niels Esernsen Billes Enke, „hæderlige Kvinde Christine Nielsdatter“, som var en Efterkommer af Mules, og hun skulde i 6 Aar nyde Indtægterne af Jonstrup Gods, som derefter skulde gives til Sct. Kathrine Alter i Roskilde Domkirke.

Landsbyen Lejre i Allerslev Sogn blev allerede i den ældre Middelalder udpeget som det historiske Lejre, Danerkongens Sæde, hvor Kongsgaarden laa. Saxo kalder Byen Lethra. Historikerne har talt for og imod denne Opfattelse. Nogle mener at der aldrig har været Sejlads til vore Dages Lejre, saaledes som der var det til det gamle, og desuden sker det, at Navne ombyttes. Man troede, at „Harald Hildetands Høj“ var en Kongegrav, men det har vist sig, at den er en almindelig Langdysse fra Stenalderen.

Trods de Lærdes modstridende Meninger om denne Sag, betragtes Lejre dog stadig som det Sted, hvor Rolf Krake og de andre gamle Sagnkonger boede.

H. V. Clausen paastaar, at det gamle Lejre laa i Egnen om Slingerup. Maaske har Kongeborgen ligget ved Udlejre, Ull-lejre, ved Frodes Høj ved Værebro i Frederiksborg Amt.

I Lejre viser man en Gaard, som kaldes „Kongsgaarden“, og det fortælles, at den oprindelig laa paa det Sted, hvor Kongsgaarden har ligget. Den skal stamme fra 1700.

Hovedgaarden Ledreborg, „Lethrabort“, tilhører Grevskabet af samme Navn. Gaardens Oprindelse føres tilbage til det 17 Aarhundrede. Paa den Tid levede en Mand ved Navn Henrich Müller, Rentemester, adlet 1674, han var en af Datidens største Pengematadorer og havde forstrakt Regeringen med store Summer. For en Del af disse Summer fik han 2000 Td. Hartkorn i Roskilde Len, hvilke han lagde under sin Gaard Sæbygaard, men senere oprettede han „Lejreggaard“, antagelig 1663. Gaarden lagde han paa den tidligere By, Udlejres Jorde. Han døde paa Lejreggaard 1692 som en fattig Mand.

Lejreggaard og to andre Gaarde skænkede han til sin Datter Drude, der i 1660 blev gift med Thomas Fincke, adlet 1674, senere Amtmand over Bornholm, hans Navn er kendt som en af Griffenfeldts Dommere, han døde 1677, hans Hustru døde 1704. Sønnen Henrik arvede Godserne, han døde 1705. 1712 erhvervedes Godserne af Fru Mette Reedtz ved en Tvangsauktion for 13.000 Rd. 1740 erhverver Joh. Ludvig v. Holstein, Greve og senere Statsminister, Godset for 28.325 Rd., og han oprettede af Lejreggaard og Kornerupgaard med mere Stamhuset Ledreborg, 1750 ophøjet til Lensgrevskab. Godset forøgedes 1748 med Skullerupholm, 1754 med Bonderupgaard, 1756 med Næsbyholm og Bavelse. J. L. v. Holstein døde 1763, og Godset overgik da til Sønnen Chr. Fr. Holstein, som i 1766 solgte Bonderupgaard, 1775 solgte han Næsbyholm og Bavelse. Den øvrige Del af Godset forblev i Familiens Besiddelse. Af senere Besiddere nævnes: 1799, Chr. Erh. Holstein, død 1853, Chr. Edzard Moritz Holstein, død 1895, hans Søn, den senere Konseilspræsident, Joh. Ludvig C. Chr. Tido Holstein, død 1912, og dennes Søn, Hofjægermester Kaptajn JOSEPH J. HOLSTEIN.

Ledreborg Slot er bygget i Midten af det 18 Aarhundrede, i fransk Stil, rigt forsynet med Sandstensforsiringer. I Hovedbygningens Midtfrontoner ses Aarstallet 1744 samt de Holsteiners og Vinders Vaaben. Et Porthus bærer Aarstallet 1745, senere er tilføjet to lave Pavillonlænger, saaledes at Borggaarden blev helt lukket. En særlig Borggaard udskiltes ved en Mur mellem de to Pavilloner og Porthuset med Piller og Figurer af Sandsten. Senere blev den nordre Længe nedbrudt, og Porthuset kom da til at staa frit. I Hovedbygningens Vestende er der et lille Kapel, indviet 1747, lukket 1899, men siden 1910 atter brugt af Herregaardens Beboere til katolsk Gudstjeneste. I selve Hovedbyg-

Ousted-Allerslev Sognes Alderdomshjem.

ningen findes en righoldig Bogsamling og en Malerisamling, hovedsagelig Portrætmalerier. I Slotshaven er der mange sjældne Træer, Stenstøtter og Marmorfigurer. 1886 rejste Godsets Bønder lige overfor Hovedbygningen en Støtte til Minde om Chr. E. M. Holstein.

Ousted Kirke er en romansk Kampestensbygning, der i den senere Middelalder er udvidet ved en Forlængelse af Skibet, samtidig er Hvælvingerne indbygget og Taarnet af Munkesten tilføjet. Vaabehuset er fra nyere Tid. I Skibets ældste Del blev i 1899 fremdraget nogle Kalkmalerier fra 1400. Altertavlen er Barok. Prædikestolen er fra et Roskildeværksted, i sen Renæssancestil. Døbefonten er af Malm og fra 1520. Over Fonten er en Himmel af Smedejern. I Gulvet ligger en Ligsten over Præsten Matz Hanssøn, død 1622.

Allerslev Kirke er fra samme Tid som Ousted Kirke, men bygget af Fraadsten og Kalksten. I det 14 Aarhundrede blev Koret overhælvvet og smykket med Kalkmalerier. Ogsaa Korbuen fik Malerier, disse har været overhvidtede, men blev i 1898 atter fremdraget. I den senere Middelalder er der indbygget Hvælvinger i Skibet, ogsaa disse blev smykket med Kalkdekorationer. Taarnet, Sakristiet og Vaabehuset er ligeledes tilbygget i den senere Middelalder. Alterbordspanel og Altertavle er fra 1608, udført i gammel Renæssancestil. Prædikestolen er fra 1625. Granitfonten er romansk. I Kirken laa forhen en Ligsten fra 1300, den findes nu i Sct. Birgittes Kapel i Roskilde Domkirke.

Ousted Skole er bygget 1888 paa den gamle Skoles Plads. Ousager Skole er bygget 1910, før denne laa der her en Friskole, som ved den nye Skoles Oprettelse nedlagdes. Kirkebjerghuse har ogsaa Skole; tillige ligger der i Ousted en Fri- og Efterskole, oprettet 1917, flyttet til egen Bygning 1918. I 1919 tilbyggedes der nye Skolelokaler og en Gymnastiksal. Den ejes af Medlemmer indenfor Friskolesagen. Da den begyndte, talte denne Forening 12 Familier med 20 Børn, nu tæller den 40 Familier. Skolens Formand er Mejeriejer V. HANSEN. I Allerslev Sogn ligger der Skole i Byen Allerslev, den er opført 1872, senere tilbyggedes en Gymnastiksal og i 1904 en Forskole. 1930 ombyggedes Skolen.

VALDEMAR HANSEN, Mejeriejer

f. 2 December 1878 i København, Bestyrer af Højrup Fællesmejeri, do. af Brende Andelsmejeri 1905—09, do. af Landmandslyst 1909—27, Formand for Ousted Valgmenighed og for Friskolens Bestyrelse.

E. LAUERSEN JENSEN, Distriktsjordem.

f. 18 Januar 1890 i Odense-Dimit. fra Jordemoderskolen 1921, Distriktsjordemoder i Elstrupholm fra 1921—24, siden 1924 i Ousted-Allerslev Sogn.

De Gamles Hjem, Alderdomshjemmet for Ousted og Allerslev Sogne, byggedes 1928 og blev taget i Brug den 1 December samme Aar. Hjemmet har Plads til 14 Aldersrentenydende; desuden er der Bolig for Bestyrerinden og en Sygeplejerske. Bygningen ligger ud mod Ringstedvejen. Hjemmets Bestyrerinde er MARIE NIELSEN.

Ousted-Allerslev Sygekasse er stiftet 1 Januar 1867. Den fik Statsanerkendelse 1 Januar 1893. Da Sygekassen fik Statsanerkendelse var Lensgreve Holstein Ledreborg dens Formand, og han var Formand til 1896, hans Efterfølger blev Godsforvalter, Justitsraad Nyholm, han afgik i 1904, og Landpost K. Petersen blev da Sygekassens Formand. 1929 valgtes den nuværende Formand, Karetmager A. C. FOKDAL.

A. C. Fokdal.
Karetmager.

Andelsmejeriet Landmandslyst er oprettet i 1887 og aabnede for Driften den 12 November samme Aar. 1911 ombyggedes Mejeriet, det tæller 228 Andelshavere. Dets Formand er Gaardejer NIELS KNUDSEN, Søbygaard.

Ousted Kro er en gammel kongelig privilegeret Kro, bygget 1645, 1915 blev den gamle Kro nedrevet og de nuværende Bygninger opført.

Brugsforeningen i Ousager er oprettet i 1882, 1930 byggedes en ny Bygning. Dens Form. er Forpagter A. S. ANDERSEN.

Lejre og Omegns Foderstofforening er stiftet i 1913 med 50 Medlemmer, den tæller nu 200 Medlemmer. Ousted og Omegns Andelskasse er stiftet den 22 Januar 1919. Dens Formand er Gaardejer NIELS FRANDSEN OUSAGER, f. 16 April 1863 i Ousager, Gaardejer i Ousager fra 1903—30, Formand for Andelskassen siden 1919. Andelskassen oprettedes i Tilslutning til Andelsbanken, da denne Bank ophævedes, gik man over til Roskilde Landbobank og siden 1930 til Dansk Andels- og Folkebank. I 1930, da Formanden solgte sin Gaard og byggede en Villa i Ousted, flyttedes Kassens Kontorer hertil. Medlemsantallet er 200. — Ousted Valgmenighed er stiftet i 1923, dens første Præst var H. Helvig, han efterfulgtes 1927 af J. MARSTRAND.

N. Frandsen Ousager.
Gaardejer.

1924 lod Menigheden bygge en Bolig for Præsten. Valgmenighedens første Formand var Gaardejer J. Jørgensen Bispegaard, han afløstes i 1930 af Mejeriejer V. HANSEN.

HVALSØ—SÆRLØSE SOGNE danner en Kommune med sidstnævnte Sogn som Anneks. Hvalsø Sogn grænser til Anneks sognet, til Saaby-Kisserup Sogne, og til Merløse Herred i Holbæk Amt, hvor Grænsen dannes af Elvedams Aa. Endelig grænser Sognet til Ringsted Herred i Sorø Amt. Arealet er 1986 ha. Jordene er sandmuldede og meget lette. Terrænet er kuperet, 32 ha optages af Moser og andet Vandareal, 622 ha optages af Skov saaledes Sonnerup Skov under Tølløse Slot, Lerbjerg Skov under Ledreborg, Valborup og Storskov under Københavns Magistrat. Disse Skove ligger paa et meget bakket Terræn og rummer mange skønne Partier, særlig ved Ævnsø og Ellesø. Indbyggerantallet var i 1800: 508, i 1900: 1041, nu er det samlet i begge Sogne: 1877.

I Hvalsø Sogn, 1370 „Hvalsø syndræ“, ligger Byerne: Hvalsø, med Kirke, Præstegaard, Skole, Missionshus, Realskole, Apotek, Alderdomshjem, Mejeri, Vand- og Elektricitetsværk, Hotel, Jernbanestation med Postekspedition og Telegrafstation, samt flere mindre Fabriksvirksomheder og et i 1788 oprettet Hospital (Stifteren var Fr. Brabrand til Sonnerupgaard), og det i 1898 oprettede Arbejdshjem; Nørre-Hvalsø; Lerbjerghuse og Urtehuse. Af større Gaarde er der Sonnerupgaard under Baroniet Zeuthen; Buskegaard, forhen en Kro; Dyrlundsgaard og Skovridergaarden Valborup.

Særløse Sogn grænser til Hovedsognet samt til Kisserup, Ousted-Allerslev Sogne, til Borup Sogn i Ramsø Herred og Ringsted Herred i Sorø Amt. Dets Areal er 1582 ha.

Jordene er ret sandmuldede, meget bakkede og ret højtliggende. Sognets sydlige Del er tildels dækket af Skove, disse optager 672 ha. Blandt Skovene nævnes: Ravnholdt Skov, Orup Skov og Linde Skov, alle under Københavns Magistrat, og Ebberup Skov under Ledreborg. I Skovene er der sine Steder store Bakker. 16 ha optages af Moser.

I Særløse Sogn ligger Byerne: Særløse, 1400 nævnt som „Sercløsæ“, med Kirke; Skovhastup med Skole; Ebberup Huse; Tolstrup med Skole. Af større Gaarde er der: Vernalersminde, Avnstrup, Orupgaard og Skovfogedboligen Ravnholt. Indbyggerantallet var i 1800: 343, i 1900: 482. Begge Sogne har Tingsted i Roskilde og hører under de samme Kredse som Ousted—Allerslev Sogne (se Side 399).

Sogneraadet bestaar af: Gaardejer H. FRANDSEN, Formand; Gaardejer N. P. NIELSEN; Murer E. JENSEN; Gaardejer H. JENSEN; Lærer C. KOFOED; Boelsmand K. HANSEN; Arbejdsmand V. PETERSEN; Maskinsmed J. H. CHRISTOFFERSEN; Snekermester H. J. HANSEN. Hjælpekassens Formand er P. CHRISTIANSEN. Værgeraadets Formand er Sognepræst A. M. HANSEN. Sognefoged for Kirke-Hvalsø er N. P. JENSEN, for Særløse Gaardejer C. NIELSEN.

I Kirke-Hvalsø Sogn findes en fredet Langdysse tæt ved Lerbjerg, delt i to Dele ved en svær Tværrække af Sten. Hver Del omslutter et Gravkammer. Tæt ved denne Langdysse ligger et Dyssekammer, og Øst for Kirke-Hvalsø et andet Dyssekammer, og tæt ved Kvandrup Skovfogedhus er der en Gravhøj og en Jættestue. Der har før været endnu flere Dysser og Høje i Sognet, men de er sløjfede. — I Særløse Sogn er der kun faa Dysser og Høje, den bedst bevarede er Langdyssen i Orup Skov. I Sognet laa i gamle Dage en Hovedgaard. 1399 ejedes den af Jens Falk, som tillige havde Jordegods i Jonstorp i Voldborgsherredet. Hovedgaarden „Særkløse“ samt Godset i Jonstorp solgte han til Henneke Mule, der i 1434 gav sin Husfrue Christine Livsbrev paa Gaarden Særkløse.

Dyrlundsgaard i Kirke-Hvalsø Sogn er en gammel Adelsgaard, den omtales 1421 og ejedes dengang af Beynt Neeg af Dyurlunde. 1387 var Fru Margrethe Pedersdatter Ejer af et Gods i „Lillæsonæthorp, Hvalsæ Sogn, Walburgsheret“. 1389 er dette Gods i Ove Steegs Besiddelse, han solgte det til Clement Hakæ.

Sonnerupgaard er ogsaa af gammel Oprindelse. Første Gang, vi finder denne Gaard omtalt, er i 1341, da Nicolaus Pætersen de Sonæthorp nævnes som Besidder. Den gamle Hovedbygning nedbrændte 1731, paa den Tid sad Fru Bodil Hjort, Enke efter Krigsraad Emanuel Junge, død

1692, som Ejer af Sonnerup. Hendes Søn, Severin Junge, adlet 1731, lod Gaarden genopbygge. I en senere Tid nedbrændte Gaarden atter, men blev igen rejst, men vistnok meget daarligt, og i 1860'erne, da Gaarden var kommet under Baroniet Zeuthen, blev efterhaanden alle Bygningerne ombygget. 1788 kom Sonnerup i Kancelliraad Joh. Th. Neergaards Besiddelse,

Exteriør fra Kirke-Hvalsø gamle Præstegaard.

som i 1793 solgte den tillige med Søgaard og Tølløse til Assessor P. Chr. Zeuthen, der senere fik oprettet Baroniet Zeuthen.

Kirke-Hvalsø Kirke er bygget af Kampesten i tidlig romansk Tid, i den senere Middelalder er Koret nedrevet og Skibet forlænget og overhælvvet. Taarnet og Vaabenhuset er af Munkesten og fra samme Periode. Altertavlen bærer Kong Chr. IV' og Anna Cathrines Vaaben. Prædikestolen er fra 1606. Præstestolen er fra 1578, Degnestolen fra samme Tid. Paa Nordvæggen hænger en middelalderlig Alterbordsforside med et Maleri, der forestiller Kongernes Tilbedelse. Desuden er der Epitafier over Provst Peder Laursøn Wolleire, død 1659, Præsten Anders Pedersen Hald, død 1725, Præsten Søren Jacobsen, død 1744 og Præsten Villads Gamborg, død 1774. I Kirken er der lukket Begravelse over Landsdommer Fr. Brabrand til Sonnerup. I den gamle Præstegaard er Professor Anders Gamborg født i 1753.

Særløse Kirke er fra samme Tid som Kirke-Hvalsø Kirke og bygget af samme Stenart. Ogsaa den er ombygget i Middelalderen. Koret er ombygget, Skibet betydelig forlænget, det Indre overhælvvet og Taarn og Vaabenhus tilbygget. Altertavlen er i Bruskarbarok og fra 1647. Prædikestolen er fra 1600, Degnestolen fra 1578 og Indgangsdoor fra 1528.

Præstegaarden i Kirke-Hvalsø er bygget 1909—10. Den forrige Præstegaard var fra 1780, dog stod der dengang Udlængerne af den ældste Præstegaard. 1777 hed Kirke-Hvalsø „Hvalsø“ Sogn og havde Byen Hvalsø med 10 Gaarde og 18 Huse, Nørre-Hvalsø med 12 Gaarde og 22 Huse, Lierbjerggaard med 2 Gaarde og 2 Huse, Dyrhundgaard med 1 Gaard og 3 Huse, Aunstrup med 1 Gaard og 1 Hus, Valleborupgaard, Sonnerupgaard med 1 Gaard og 4 Huse. Desuden var der en kongelig privilegeret Kro, „Buskekroe“. 1915 havde Sognet 206 Gaarde og Huse, heraf de 123 i Byen Kirke-Hvalsø. Særløse Sogn havde i 1777 Byerne: Særløse med 4 Gaarde og 11 Huse; Skovhastrup med 5 Gaarde og 9 Huse; Talstrup med 3 Gaarde og 6 Huse; Raunsholt 1 Gaard; Ebberup med 1 Gaard og 3 Huse; Durupstorp 1 Gaard; Ourophuse 2 Huse; Skouborg-huus 1 Hus. Foruden disse var der endnu 4 Huse i Sognet. 1915 havde Sognet 104 Gaarde og Huse.

Skolen i Kirke-Hvalsø har sin Begyndelse omkring 1704, da Fru Bodil Hjort paa Sonnerupgaard stiftede et Legat til at holde Skoleholder for. Omkring 1804 holdtes der Skole i et meget gammelt og faldefærdigt Hus. 1888 udvidedes Skolen med et Andenlærerebede, og i 1918 byggedes den nuværende Skole. 1921 ansattes en Forskolelærerinde. 1930 omordnedes Skolevæsenet til Købstadsskoleordning, og der opførtes Gymnastiksal. Skolens Førstelærer er CARL KOFOED.

Skov-Hastrup Skole er oprettet omkring 1800, Skolens Lærer var paa den Tid Kirkesanger ved Ledreborg Slotskirke, og Børnene fra Kisserup Sogn søgte til Skov-Hastrup Skole. Den nuværende Skole er bygget 1881. Skolen i Tolstrup er bygget i 1870, før den Tid besørgedes Undervisningen her af Læreren fra Skov-Hastrup. Ved Tolstrup Skole byggedes der i 1910 en Gymnastiksal.

Fr. Nielsen,
Slagtermester.

Kirke-Hvalsø Vandværk er oprettet af et Interessentskab, stiftet 1903. Apoteket er anlagt 1871 af Apoteker Johan Georg Keller Jensen. 1926 overtoges det af Apoteker G. MØLLER. 1907 stiftedes et nyt Interessentskab til Oprettelse af nok et Vandværk, kaldet Nordre Hvalsø Værk. Fra 1907—25 var Gaardejer Chr. Jensen Selskabets Formand. — Kirke-Hvalsø Grundejerforening er stiftet 12. December 1908. Man indsaa, at skulde Byen følge med i Udviklingen maatte Grundejerne staa sammen. Gennem Aarene har denne Forening gjort et stort Arbejde for Byens Forbedring ved Anlæg af Gader og Veje m. m. Foreningens Formand er Slagtermester FR. NIELSEN. — Brugsforeningen for Kirke-Hvalsø og Omegn

er stiftet 1915. Andelsmejeriet „Sølyst“ er oprettet 1889 og ombygget 1924, det har 120 Andelshavere. Dets Formand er nu Gaardejer JOH. JENSEN, Hvalsøgaard.

Haandværker- og Industriforeningen for Kirke-Hvalsø og Omegn er stiftet den 13 September 1896. Foreningens første Formand var Murermester P. Hansen, gennem Aarene har denne Post været besat af mange forskellige Mænd fra Byen. Nuværende Formand er Snedkermester BJERRING PETERSEN. 1918 oprettede Foreningen en Teknisk Skole, væsentlig paa Snedkermester B. P.s Initiativ. Skolen har Lokaler i Kommuneskolen og faar ogsaa Elever fra de tilstødende Sogne.

L. OLSEN, Skovassistent under Københavns Magistrat

f. 17 Juli 1897 i Roskilde, S. af Bageribestyrer O. 1913 ansat ved Bidstrup Gods-kontor, 1919 Fuldmægtig, siden 1921 Leder af Bidstrup Skovkontor i Hvalsø.

AUGUSTA CLAUSEN, Distriktsjordemoder

f. 22 December 1882 i København. Dimitteret 1912. Distriktsjordemoder i Hvalsø siden 1913.

GEVNINGE SOGN er Anneks til Herslev og danner sammen med dette en Kom-mune, Sognet grænser til Hovedsognet og til Kornerup Sogn, som begge ligger i Sømme Herred, og til Allerslev, Kirke-Saabby og Lyndby Sogne. Til Sognet hører de i Lejre Vig liggende Smaaholme. Sognets Areal udgør 913 ha. Jordene er lermuldede og jævne, dog mod Vest ret høje og bakkede. Sognet har 156 ha Skov, Rødskov, Iskælderskov og Borrevejle Skov, hvis Navn stammer fra det gamle Vadested „Borthevætle“. Indbygger-antallet var i 1800: 312, i 1900: 458.

I Sognet ligger Byerne: Gevninge, i 1200 nævnt som „Giæfning“, med Skole, Kirke, Forskole, Mejeri, Brugsforening m. m.; Gevninge Holme og Sluphuse er kun mindre Samlinger af Gaarde og Huse. I Sognet ligger Hovedgaarden Lindholm, der sammen med Bognæs danner Fideikommisgodset Lindholm under Stamhuset Selsø. Ved Hovedvejen fra Roskilde til Holbæk ligger Lindborg Kro.

Sognet har Tingsted i Roskilde og hører under de samme Kredse som Hovedsognet (se Side 383).

I Sognet, i Egnen omkring Lindholm, ligger en stor Del Oldtidsminder, alt i alt har der været ca. 50 Gravhøje, og adskillige er endnu bevarede. Efter dette at dømme maa der have været en ret anelig Boplads her i Oldtiden. I Oredrevsskoven ligger to store Høje bevokset med store Træer.

Kirken er fra romansk Tid, bygget hovedsagelig af Teglsten, iblandet Fraadsten. Kir-ken bestod oprindeligt kun af det korte Langhus, det nuværende Skib; i den senere Middelalder er der tilbygget Vaabenhus og Taarn. 1698 tilbyggedes mod Nord et Gravkapel for Ejerne af Lind-holm, i Gravhvælvingerne under Kapellet staar 12 Kister. Kapellet bruges nu som Sakristi. Taarnet er ikke stort højere end Skibet, det er bygget af Munkesten med Baand af Fraadsten. Korets Yder-mure er kantede af en smuk go-tisk Rundbuefrise. Kirken var før de middelalderlige Tilbygninger

Gevninge Kirke.

smykket med Kalkdekorationer. Da Hvælvingerne indbyggedes, blev disse Kalkmalerier ødelagte, men endnu kan man over Hvælvingerne se Spor af dem. Altertavle, Prædike-stol og Døbefont er fra nyere Tid. Kirkens gamle Døbefont staar i Præstegaardshaven i Herslev. I Skibets Gulv ligger Ligsten over Dorthé Bredal, død 1734, hun var gift med K. Lerche.

Lindholm var, første Gang vi finder den nævnt, to Gaarde, som hørte under Vor Frue Kloster i Roskilde, der ogsaa ejede Kornerupgaard. Saa vidt vides, havde Klosteret givet disse Gaarde i Len til Væbneren Erik Jensen (Godov), men i 1522 fratraadte hans Søn, Hans Eriksen, Kornerupgaard, der da atter kom til Klosteret. Paa den Tid beboede hans Broders Hustru, Mette Mortensdatter, Kornerupgaard, hun flyttede da til Lindholm, hvor hun var i 1568. Erik Mortensen, hendes Søn, fik samme Aar Lensbrev paa Lindholm samt paa Kronens Gods i Gevninge. Efter hans Død forenedes Lindholm atter med Kornerupgaard og blev givet i Len til Adam Normann, der døde 1595 paa Lindholm. — Af senere Besiddere nævnes: Breide Rantzau 1616, Hans Lindenov 1633, som solgte Godset til Chr. Friis til Kragerup, død 1649, Professor Rasmus Bartholin fik i 1664 Skøde paa Lindholm, 1728 solgtes Gaarden paa Auktion for 28,600 Rdl. til Chr. Ludvig von Plessen til Selsø, han gjorde i 1734 Lindholm Gaard og Gods til et Legat for „4 adelige forarmede Drenges Education“, men ved Testamente af 1749 gjordes Lindholm Gods sammen med Bognæs til et Fideikommis, som skulde følge Selsø. C. L. v. Plessen døde 1752, hvorefter Stamhuset ejedes af Sønnen, Amtmand Chr. Ludvig Scheel v. Plessen, død 1801; Major, Kammerjunker Mogens Scheel v. Plessen, død 1819; Mogens Joachim Scheel v. Plessen, død 1853; Carl Th. Scheel v. Plessen, død 1892; og siden da den nuværende Besidder. Hovedgaarden er opført af Chr. L. v. Plessen. Avlsbygningerne nedbrændte 1907, hvorefter den nye Avlsgaard opførtes.

Ikke langt fra Lindholm ligger mod Vest paa Toppen af en naturlig Banke, omgivet af Mosedrag, et stort tidligt-middelalderligt Voldsted, kaldet „Gammel Lindholm“, her er fundet Munkesten, Rester af Bygningsdele fra Renæssancetiden og flere Bygningsfundamenter. Man mener, at en af Lindholmgaardene har ligget her, men den Borg, som Voldstedet bar i den ældre Middelalder, har intet med Lindholm at gøre. Sikkert har det været en befæstet Borg, som har været i Roskildebispens Besiddelse, ja maaske er det den Borg, som Saxo siger laa „in palude Lethrica“ (i Mosen ved Lethra), og som beboedes af Ærkebisp Eskild, og som senere blev indtaget af Valdemar I.

Ved Sydspidsen af Borrevejle Skov ligger Rester af en middelalderlig Boplads, med Mølledæmninger, og at der har været Gaard og Gods her, siger et Pantebrev os, udstedt 1347 af Peder Jensen Pilegrim af Hagedsted til Saxe Pedersen. Brevet omhandler Godset i Volborg Herred, nemlig Legæthorpmølle og Gods i Boordhæwætle. 1356 pantsættes samme Gods til Kong Valdemar. I senere Tid laa her en større Bondegaard, som kaldtes Legerupgaard, og som i 1563 blev mageskiftet af Kronen med Gods tilhørende Peder Bille af Svanholm. Til Borrevejle Skov er det, at Sagnet om Røverkvinden Tyre Boløkse og hendes 12 Sønner knytter sig. Ved Gevninge By har der været en hellig Kilde, kaldet „Stridskilden“, man har her fundet Mønter.

Skolen i Gevninge er oprettet i 1747. Af Lærere ved denne Skole kender vi kun ganske faa, saaledes Andreas Schmit fra 15 April 1828 til 6 Februar 1841, han var født i Helsingør 1806; Lars Nielsen, f. 1860, dimitteret fra Blaagaard Seminarium, var Lærer fra 1889—1925, da nuværende Lærer JOH. RASMUSSEN ansattes. Hovedskolen er bygget 1925. 1902 udvidedes Skolen med en Forskole, der har til Huse i egen Bygning. Lærerinde ved denne Skole er HAN-

Hansigne M. Jensen,
Lærerinde.

SIGNE MARIE JENSEN, f. 3 Marts 1876 paa Ourø, D. af Gaardejer Chr. J. og Hustru Else Marie f. Sørensen. Dimitteret fra Varde 1905, Lærerinde i Stensby 1905—12, i Gevninge siden 1 Marts 1912.

KIRKE-HYLLINGE—LYNDBY SOGNE danner en Kommune med sidstnævnte Sogn som Anneks. Kirke-Hyllinge Sogn grænser til Annekssognet, til Rye og Sæby Sogne og til Issefjord. Dets Areal er 1737 ha. Jordene er meget højtliggende, fra Sognet er der en vid Udsigt over Issefjord og Roskilde Fjord. Af Skov er der ikke meget, 2 ha, 11 ha optages af Moser og andet Vandareal. Indbyggerantallet var i 1800: 590, i 1900: 726, nu er det samlet i begge Sogne: 1641.

I Sognet ligger Byerne: Kirke-Hyllinge, 1370 nævnt som „Hwilwingæ“, med Kirke, Skole, Præstegaard, Mølle, Andelsmejeri, Jernbanestation m. m.; Nørre-Hyllinge; Kyndeløse med Skole; Store Karleby med Forsamlingshus og Missionshus.

Lyndby Sogn grænser til Hovedsognet, til Rye, Kirke-Saabby, Gevninge og Sæby Sogne og til Roskilde Fjord. Dets Areal er 1061 ha. Jordene er gode og lette. Mod Syd ligger flere større Engstrækninger. Landskabet er meget smukt, særlig ud mod Fjordbredderne. Der er ingen Skov. 15 ha optages af Moser og andet Vandareal. Indbyggerantallet var i 1800: 444, i 1900: 430.

I Sognet ligger Byerne: Lyndby, 1370 kaldet „Lywngby“, med Kirke, Skole, Mølle, nyopført Forskole med Gymnastikhus m. m.; Lille Karleby med Fredhjem og Mejeri; Uglestrup og Lejre Gaarde.

Bege Sogne har Tingsted i Roskilde og hører under de samme Kredse som Ousted-Allerslev Sogne (se Side 399).

Sogneraadet bestaar af: Tømrermester H. ERIKSEN, Formand; Gaardejer R. GUNDTVIG; Gaardejer J. CHRISTIANSEN; Gaardejer L. PEDERSEN; Arbejdsmand F. JENSEN; Gaardejer J. MADSEN; Forpagter L. LARSEN; Gaardejer J. Jensen; Gaardejer F. RASMUSSEN. Hjælpekassens Formand er Gaardejer L. PEDERSEN. Værgeraadets Formand er Gaardejer A. ANDERSEN. Sognepræst H. L. JESPERSEN. Sognefoged i Kirke-Hyllinge er N. SØRENSEN, i Lyndby N. L. CHRISTIANSEN.

I Kirke-Hyllinge har der spredt i Sognet ligget flere Dysser og Høje, men de fleste er forlængst sløfede. Fredet er en Runddysse ved Kyndeløse og en Langdysse tæt ved Kirke-Hyllinge. Annekssognet er rigere paa Oldtidsminder, her har ligget en Række af Høje og Stengrave, samlende sig ved Uglestrup. Endnu er en Runddysse og to Langdysser bevaret, den ene af disse kaldes Kirkedyssen. En lignende Række Høje har strakt sig fra Lyndby hen mod Rye Sogn. I Lille Karleby ligger to Langdysser og nogle Gravhøje.

Kirke-Hyllinge Sogn havde i 1777: Kirke-Hyllinge Bye, med 13 Gaarde og 14 Huse; Nørre-Hyllinge Bye med 11 Gaarde og 10 Huse; Kyndeløse Bye med 13 Gaarde og 16 Huse og Store Carlebye med 13 Gaarde og 14 Huse. 1915 havde Sognet 182 Gaarde og Huse. Lyndby Sogn havde 1777 Byerne: Lyndby med 14 Gaarde og 24 Huse; Uglestrup Bye med 6 Gaarde og 5 Huse og Lille Carlebye med 8 Gaarde og 10 Huse. 1915 havde Sognet 114 Gaarde og Huse.

Kirke-Hyllinge Kirke er bygget af Fraadsten i romansk Tid og bestod af Langhus med Apsis, ogsaa af Fraadsten. Endnu ses paa Korets sydlige Side en tilmuret Dør, den oprindelige Præstedør. I gotisk Tid er Taarnet og Sakristiet mod Nord tilbygget. Kirken havde engang Tvillingetaarne. Den 17. Marts 1761 overgik der Kirken den ulykkelige Hændelse, da der blev ringet med Klokkerne over en Mand fra Kirke-Hyllinge, som med flere andre var gaaet neden om og hjem med Sundby-Færgen, faldt begge Kirke-taarnene ned over Kirkens Hvælvinger, hvorved 5 Mennesker blev dræbte. Kirken blev restaureret og genopbygget paa Bekostning af Gehejmerraad Iver Rosenkrantz' Frue til Egholm og Ryegaard, og 1763 aabnedes Kirken igen. Taarnets nederste Stokværk er af Fraadsten, den øvrige Del af Teglsten, Hvælvingerne i Skibet blev erstattet af fladt gipset Loft. I nyere Tid er der i den ældste Del af Kirken fundet Kalkmalerier fra omkring 1450, disse er i 1915 bleven restaurerede. Altertavlen er Barok. Prædikestolen er fra 1800. I Kirken hænger et sengotisk Krucifiks. I Sakristiet findes Epitafier over: Præsten

Johs. Aubertin, død 1739, og Præsten H. P. Pohlmann, død 1795, samt en Mindetavle over Præsten Jørgen Møinichen, død 1724. Til lige findes en Ligsten over Præsten Hans Hansen Fieraas, død 1661.

Lyndby Kirke ligger højt og smukt ved Stranden, den er fra samme Tid som Hovedsognets Kirke, men er bygget af Kampesten og Fraadsten. I gotisk Tid er Kirken blevet overhælvvet og Taarnet tilbygget. Kirken blev i 1747 underkastet en omfattende Restaurering. Taarnet blev i 1803

Kirke-Hyllinge Skole.

helt ombygget. Altertavlen er fra det 18 Aarhundrede. Prædikestolen er fra 1611. Der er smukke barokke Stolegavle og endvidere er der 3 gotiske Krucifikser.

Den første egentlige Skolebygning i Kirke-Hyllinge var det i 1724 af Sognepræsten byggede Skolehus. Omkring 1826–28 opførtes der et nyt, mere rummeligt Skolehus, med Bolig for en Lærer. Det gamle Skolehus indrettedes da til Fattiggaard. 1900 blev det nedrevet, og man fandt ved dette Arbejde en Bjælke, hvorpaa stod: „Anno 1724 er dette Hus bygt til en Skoole, og Gud fordømme dem, som bruge det til andet“. 1890 opførtes Kirke-Hyllinge nuværende Skolebygning. Samme Aar udvidedes Skolen med et Lærerindeembede. De ældste Lærere ved Skolen, vi kender Navnene paa, er: Winther, død 1826, hans Efterfølger J. P. O. Hansen, f. 1800 i Kirke-Værløse, Lærer og Kirkesanger i Kirke-Hyllinge fra 1826–71. 1870–71 deltes Skoledistriktet, og Kyndeløse Skole blev oprettet. Otto Carl Nielsen, Lærer i Kirke-Hyllinge 1871–1911, hans Efterfølger, nuværende Lærer RASMUS HELVIG SØRENSEN er født 7 Januar 1870 i Aarslev. Dimitteret 1891 fra Jelling Seminarium, ansat ved Kirke-Hyllinge Skole som Førstelærer 1 Septbr. 1911.

I Aaret 1870 udvidedes Skolen i Kirke-Hyllinge Sogn med en Skolebygning i Kyndeløse, saaledes at Sognet deltes i to Skoledistrikter. Lærer ved Skolen i Kyndeløse er Enelærer D. E. PETERSEN.

Lyndby Skole er opstaaet som en Følge af Skoleloven af 1814, thi det er ikke sandsynligt, at der var andre Skoler i Sognet end Skolen i Kirke-Hyllinge, hvor Degnekaldet jo laa, desværre er det ikke muligt at faa fremskaffet Oplysninger om Lyndby Skole og dens Lærere. I 1924 udvidedes Skolen med en smuk Forskolebygning og en moderne Gymnastiksal. Skolens Førstelærer er L. POVELSEN. Lærerinde er ELISABETH BRUUN.

ELISABETH BRUUN, Lærerinde

f. 24 December 1891 paa Fejø, D. af Gaardejer N. P. B. og Hustru Frederikke f. Rasmussen. Dimit. 1914 fra Odense, ved Kastager Skole 1916–25, siden 1 Januar 1925 ved Lyndby Skole.

Østergaard ved Roskilde i Lyndby Sogn i Lille Karleby By, er det første Fredhjem, der er oprettet af Foreningen for Fredhjem, i Tilknytning til Magdalenehjemmet ved Kongens Lyngby. Begyndelsen til dette Hjem skete ved Købet af Gaarden Østergaard den 11 Januar 1913. Hovedbygning og 1½ Td. Land købtes for 10.500 Kr. Selve Bygningen er opført omkring 1903 af daværende Folketingsmand Rosleff. Den 18 Septbr. 1913 toges Hjemmet i Brug. Tid efter anden forandredes delvis det Indre af Bygningen,

saaledes at den helt kom til at tjene det nye Formaal paa bedst mulige Maade, nu kan der optages 25 Piger, der næsten alle faar hver sit Værelse, dog er der enkelte Dobbeltværelser. Hjemmets Bestyrerinde blev Louise Jørgensen, der i 1913 afløstes af Marie Jørgensen, der døde den 28 Januar 1932. — Nuværende Bestyrerinde er KAREN ENGHOLM, f. 23 August 1892 i Ringe. Ansat som Medhjælper paa Østergaard 1919.

Stationen ved Kirke-Hyllinge blev taget i Brug den 17 November 1928

Fredshjemmet Østergaard.

Jens Peder Jørgensen,
Stationsmester.

Den ligger noget fra selve Byen. Stationsmester er JENS PEDER JØRGENSEN, f. 26 Maj 1874 i Stillinge, Søn af Landmand Christian J. og Hustru Margrethe f. Jensdatter, g. 1898 med Emilie Henriette Hertz. Ansat ved Statsbanerne 1895, Portør i Slagelse 1895—1905, Frederikslund 1905—15, Stationsmester i Ilskov 1915—19, Kauslunde 1919—21, Frederikslund 1921—28 og siden 17 November 1928 i Kirke-Hyllinge. Postekspeditionen oprettedes 1 Decbr. 1928.

Købmandshandelen i Lyndby By er ikke af saa gammel Dato, saavidt vides begyndte i Slutningen af forrige Aarhundrede Lars Andersen en Købmandshandel, der hvor endnu Forretningen ligger. Det var dog ikke alene Handel han drev, men ogsaa en Art Krohold. — Det var almindeligt at Byens Folk samledes her til Fest og Dans.

Der, hvor nu er indrettet Lagerrum, var forhen Samlingsstue eller Dansesal, endnu er den lille Lertribune, hvorpaa Spillemanden havde Plads, bevaret. Lars Andersens Søn, Peder, drev efter Faderens Død Forretningen videre, indtil han i 1929 solgte den til NIELS PEDER SØRENSEN, f. 3 Marts 1899 i Grevinge. Forpagter af Færgeskroen 1924—29.

SÆBY—GJERSHØJ SOGNE danner en Kommune med sidstnævnte Sogn som Anneks. Sæby Sogn grænser til Annekssognet, til Lyndby og Kirke-Hyllinge Sogne, til Roskilde og Holbæk Fjord samt til Horns Herred i Frederiksborg Amt, hvor Grænsen er Vejle Aa. Dets Areal er 1590 ha. Jordene er dels sandmuldede, dels lerede, men meget bakkede. Ud i Vellerup Vig skyder Sognet en skovklædt Spids, „Egholm Skov“.

Af Skov optages 104 ha. Foruden Egholm Skov er der Krabbesholm Skov. 15 ha optages af Moser og andet Vandareal. Indbyggerantallet var i 1800: 514, i 1900: 590, nu er det samlet i begge Sogne 953. — I Sæby Sogn ligger Byerne: Sæby med Kirke, Præstegaard, Skole; Biltris, 1446 kaldet „Bildtriisz“, med Skole; Holstensminde, Huse og Ørbæk Gaarde. Hovedgaarden Egholm hører til Stamhuset af samme Navn, og Egholm Mølle. Ved Egholm Bro er der Dampskibsforbindelse mellem Orø og Holbæk. — Gjershøj Sogn grænser til Hovedsognet, til Roskilde Fjord og

Kirke-Hyllinge Station.

til Horns Herred i Frederiksborg Amt. Dets Areal er 421 ha. Det er saaledes det minste Sogn i Herredet. Jordene er jævne og sandmuldede. Der er kun ganske faa Engstrækninger, og af Skov er der 28 ha. Indbyggerantallet var i 1800: 128, i 1900: 138.

I Gjershøj Sogn ligger Byerne: Gjershøj, 1330 kaldet „Gjæsseughæ“, med Kirke, Skole, Kro og Anløbsbro for Dampskibe. Dybden ved Broen er 2,2 m. I Sognet ligger Hovedgaarden Krabbesholm, af andre Gaarde nævnes Gjershøjgaard og Vissegaard, begge under Krabbesholm.

Begge Sogne har Tingsted i Roskilde og hører under de samme Kredse som Ousted-Allerslev Sogn (se Side 399), dog under Roskilde Skattekreds.

Sogneraadet bestaar af: Parcellist JENS ANDERSEN, Formand; Købmand H. ANDERSEN; Gaardejer H. KRISTOFFERSEN; Parcellist C. CHABERT; Husmand N. P. LARSEN; Fisker P. JOHANSEN; Parcellist J. OLSEN; Gaardejer L. R. LARSEN; Karetmager P. L. PETERSEN. Hjælpekassens Formand er Parcellist N. P. NIELSEN. Værgeraadets Formand er Købmand H. ANDERSEN. Sognepræst er J. NIELSEN. Sognefoged er JOH. LARSEN.

I Sæby Sogn er kun ganske faa Oldtidsminder bevarede, saaledes Bavnehøj tæt ved Sæby, i tidligere Tider har der ligget flere Høje og Dysser. I Annekssognet er der ogsaa kun faa Oldtidsminder, der har dog ligget flere Høje og Dysser, saaledes en Langdysse tæt ved Krabbesholm.

Egholm i Sæby Sogn er af ældgammel Oprindelse, men hvornaar dette Gods egentlig er opstaaet, vides ikke med Sikkerhed. Første Gang man træffer det omtalt, er i 1405, og det nævnes da i Forbindelse med dets Ejer, Predbjørn Pødebusk. Hans Datter, Gissel, var gift med Hans Grubbendal, som i 1436 skriver sig til Egholm. Senere ægtede hun Jens Thott. Begge døde uden at efterlade sig Børn, og Egholm kom da i Ejler Haks Besiddelse. Han havde en Datter ved Navn Lene, som blev gift med Hans Krafse, og saaledes kom Egholm i denne Slægts Besiddelse til 1633, da dets Ejer, Otto Krafse, solgte det til Greve Henrik Holck, som var gift med Hilleborg Krafse, en Datter af Otto Krafse. Efter sin Mands Død overlod hun Gaard og Gods til sin Fader, som i 1640 afhændede det til den rige Holger Rosenkrantz til Glimminge.

Holger Rosenkrantz døde i 1647, hans Søn, Oluf Rosenkrantz, besad derefter Godset til 1685, da han, kort før sin Død, maatte sælge saavel Egholm som Krabbesholm og Enggaard for at skaffe Dækning for en stor Bøde, han var bleven idømt for sit Forsvarsskrift for den danske Adel. En Svigersøn til ham ved Navn Mogens Skeel til Fussingø og Odden, overtog Egholm tillige med de andre Godser. 1686 tilskødede han disse Besiddelser til sin Broder, Otto Skeel, hvorefter Egholm kom over til dennes Datter, Birthe, gift med Otto Krabbe til Holmegaard. Han besad Egholm til sin Død 1719. Ved Fru Birthes Testamente overgik Egholm til Statsminister Iver Rosenkrantz og hans Hustru Charlotte Amalie Scheel. Hun døde 1763, og Gaarden overgik da til Sønnen Fr. Chr. Rosenkrantz til Rosenholm, død 1802, hvorefter alle hans Godser ved Testamente overgik til Gehejmerraad, Statsminister Niels Rosenkrantz, som i 1804 solgte Egholm og Krabbesholm til sin Broder Marcus Gøje Rosenkrantz. Kort Tid efter overdrog denne Godserne til Greve Danneskjold Samsøe og Kammerraad Lars Larsen, og sidstnævnte købte da alene Egholm 1806 og solgte 1809 Godset til Harald og Christian Rothe, som 1812 solgte det til J. W. v. Haffner, Generalkvartermester. Dennes Søn, den senere Krigsminister og General, Wolfgang v. Haffner, død 1887, gjorde i 1831 Egholm til Stamhus. Efter ham ejedes det af Datteren Amalie v. Haffner, Enke efter den østrigske General, Baron v. Langenau. 1902 overgik det til deres Datter Ebba, gift med Greve Piper til Søjdeborg, død 1914. Dennes Søn, Greve Erik Piper, solgte det 1920 til Forpagter O. R. Bay, Hovedbygningen med tilliggende Park solgtes til Kammerherre Kauffmann. Den gamle Hovedbygning med Taarne og Spir blev nedrevet 1765. Den nuværende Bygning er bygget af Wolfgang v. Haffner. Godsets Beboere rejste i 1883 en Mindestøtte for ham.

Skolen i Sæby.

Krabbesholm er oprettet af en Landsby ved Navn Vinderup, som under Svenske-Krigen 1658—60 helt blev lagt øde. Hovedgaarden byggedes 1673 af Oluf Rosenkrantz til Egholm, Navnet Krabbesholm er taget fra hans Hustru, Fru Birgitte Krabbe. 1806 solgtes Gaarden fra Egholm til Grev Daneskjold Samsøe, som samme Aar afhændede den til Birkedommer Nørgaard og Inspektør Poulsen. 1810 solgtes den til Mægler N. A.

Holten, senere Direktør i Øresunds Toldkammer og Gehejmekonferensraad, død 1850, hvorefter Gaarden ved Auktion solgtes til Justitsraad L. Trolle. 1871 solgtes den til Hofjægermester Treschow. Hans Datter, Clara, gift med Hofjægermester N. Juel til Mejlgaard, fik da Gaarden. 1853 lod L. Trolle den nuværende Hovedbygning opføre.

Kirken i Sæby er helt ny, den blev bygget af Gehejmeraad N. A. Holten til Krabbesholm omkring 1823—24. Juleaften 1823 var den gamle Kirke styrtet sammen. Kirken bestaar af Skib, Kor med Korrunding og to Korskapeller samt Taarn. I dette ses endnu Rester af den tidligere Bygning. Kirken er overhvælvet. Altertavlen er fra 1823. I Kirken findes et Billede fra 1773 af Præsten Jens Hassing. I nordre Korsarm er der en Marmor-tavle over Oluf Rosenkrantz, død 1687, og hans Hustru, Birgitte Krabbe, død 1685.

Kirken i Gjershøj er af romansk Oprindelse. Den er bygget af Fraadsten, i tidlig gotisk Tid forlænget mod Vest og tilbygget Taarn og Vaabenhus. Altertavlen er fra 1846, Prædikestolen fra 1625. Der er en sølvforgylt Kalk og et Røgelseskar fra det 13 Aarhundrede og Stoleværk fra den tidlige Renæssance. Ved Stranden Øst for Kirken har der været en hellig Kilde, Sct. Laurenti Kilde, hvortil der valfartedes hver Sct. Hans Aften, helt op til det 19 Aarhundrede.

I gamle Dage besøgede en Degn Undervisningen i begge Sogne. Først omkring 1730—40 bygges der Skole tæt op til Præstegaarden, den beboes nu af Klokkeren.

Den nuværende Skole er bygget i 1830 af Gehejmekonferensraad N. A. Holten til Krabbesholm. Skolens daværende Lærer, Jørgensen, levede i et meget spændt Forhold til Sognets Præst, Schönberg, og dette skal have foraarsaget, at Skolen blev lagt noget borte fra Kirken. Selve Skolebygningen er et af Amtets smukkeste gamle Skolehuse, den ligger fornemt tilbagetrukket, og paa dens Midte er rejst et lille Spir, hvori forhen fandtes en Klokke. Senere er der tilbygget et Fag. Af Lærere ved Skolen nævnes: Anders Reinhardt, f. 1793 i København. Han var Huslærer hos Egelun Kornerup i Præstø, her underviste han tillige den senere Biskop Monrad. Han var Lærer i Sæby Skole fra 1834—68. Hans Efterfølger var Frederik Rastrup Smith, f. 16 Oktober 1846 i Bjerne, Lærer i Sæby fra 1868—81. Hans Efterfølger blev Henrik Nicolai Hansen, f. 20 Oktober 1852 i Hjørlande, død 9 November 1903. Holger Julius Sørensen, f. 24 Juli 1877, død 1908, Lærer i Sæby fra 1904—08. Stephan Hansen fra 1909—10, da han rejste til de vestindiske Øer som

Vicedirektør. 1 April 1910 ansattes Lærer Frederichsen, der 1920 blev forflyttet til Havnbjerg Skole paa Als. Nuværende Lærer er NIELS PETER GRANT, f. 17 Februar 1891 ved Slagelse. Han blev adopteret af Musiklærer og Kunstmaler Fr. Adolf Grant, gift 1921 med Anna Marie Hoppe, Datter af Skovfoged A. Hoppe, Valbygaard og Sønder-Overdrev Skove ved Slagelse. Efter Konfirmationen var G. ca. 5 Aar ved Handelen, og efter et Forberedelsesaar ved Slagelse Skolevæsen i 3 Aar paa Ribe Seminarium, hvorfra han dimitteredes i Sommeren 1915, i det følgende Aar Lærer ved Ringe Mellem- og Realskole, fra 1917—19 Soldat, i ca. 1¼ Aar Lærer ved Høng Realskole og Eksamenskursus, efter Sommerferien 1920 Hjælpelærer hos fhv. Folketingsmand, Førstelærer Nøhr, Thorslunde, Kundby Sogn, 1 November 1920 blev G. Vakancelærer i Sæby Førstelærereembede, hvor han blev Førstelærer og Kirkesanger fra 1 Februar 1921, G. har i to Perioder været i Værgeraadet, den sidste

N. P. Grant,
Førstelærer.

Periode som Formand. Han har hver Vinter samlet den mandlige Ungdom i Aftenskole.

I 1857 opførtes der bag Skolen en Bygning, hvori der indrettedes Gymnastiksal, denne Bygning udvidedes 1871, og Skolen fik Forskole, med Sophie Schmidt, f. 1830, som Lærerinde. Hun afgik 1906. Fra 1909—17 A. Larsen og fra 1917—22 Anna Kristensen, siden da Lærerinde E. KRISTENSEN.

Biltris Hovedskole er bygget 1829 og Forskolen 1921. — Før den nuværende Skolebygning blev taget i Brug, har Skoleundervisningen været ført i et Hus i Byen, som nu er revet ned. Den første Lærer var, efter en Optegnelse fra 1865, en Husmand, Ole Jensen. Han var ikke meget inde i Videnskaberne selv, og det kneb med Disciplinen. Der fortælles, at man ofte saa ham fare rundt efter Drengene ude paa Vejen med Kæppen i den ene Haand og et Stykke Mad i den anden.

Det var naturligvis under saadanne Omstændigheder tarveligt med Undervisningen, og at Skolens hele Tilstand var mangelfuld er forklarligt.

Men 1829 ansattes Lærer Rejnhardt, og efter Vidnesbyrden fra Autoriteterne at dømme, maa han have været en for sin Tid fortrinlig Lærer, hvorfor han ogsaa i de 5 Aar, han var ansat i Biltris Skole, 1829—34, hævede den betydeligt. Han blev forflyttet til Sæby 1834 og virkede der til 1868. Han ligger begravet paa Sæby Kirkegaard. 1834 ansattes Lærer Hansen i Embedet og virkede til 1867. Han afløstes af F. Smith, der virkede ved Skolen et Aar, og derefter kom til Sæby og senere blev Lærer i Himmelev ved Roskilde. Efter ham ansattes Lærer Olsen ved Skolen og var der til 1876, da han fik Embede i Lyndby. Han druknede under en Sejlads paa Roskilde Fjord.

Fra 1876—82 var C. Manniche Lærer. Han tog Afsked for at studere til Præsteeksamen, og blev Præst i Fredericia. 1882 kom

Biltris Hovedskole.

Biltris Forskole.

Lærer J. Larsen og virkede til 1888, da han fik Embedet i Kirke-Saaby, han antog senere Navnet Teglbjærg. 1888—1922 var Jeppe Andersen Lærer ved Skolen, han bor nu i Vejen. Den nuværende Lærer NIELS ALBRETHSEN VILLADSEN overtog Embedet 1922, han er født den 25 April 1885 i Skovhastrup, Særløse Sogn, S. af Gaardejer Hans Peter V. og Hustru Ane f. Jensen. Efter sin Faders Død 1902 var han Gaardbestyrer for sin Moder til 1907, efter et

Aars Forberedelse kom han 1908 til Blaagaards Seminarium og dimiteredes 1911, 1911—13 Hjælperlærer hos Førstelærer Povelsen, Stenlille ved Sorø, derefter Andenlærer ved Asnæs Skole i Odsherred, 1927 gift med Bodil Marie Frandsen, D. af Gaardejer Fr. F., Sæby.

Fra Skolens Begyndelse til 1921 har Embedet været et Enelærerembede med 2 Klasser, og Børneantallet havde altid været ringe. Men 1919 udstykkedes Herregaarden Egholm, og der byggedes en Mængde Statshuse. Børneantallet i Distriktet steg derfor pludselig saa meget, at der i 1921 byggedes Forskole, saa Skolen blev 4-klasset. Som Lærerinde ansattes Frk. INGEBORG MARGRETHE LARSEN, f. 5 November 1887, som endnu er i Embedet. Lærer Villadsen virker samtidig med at han er Førstelærer, som Kirkesanger i Gershøj Kirke.

1882 oprettedes der en Pogeskole i Gjershøj, med Agathe Madsen som Lærerinde. Hun afgik 1903 og afløstes af R. Hansen, der 1907 rejste til Amerika, og hendes Efterfølger blev M. Jensen, der 1913 afløstes af I. Wermuth, der 1918 afløstes af Søsteren S. Wermuth, der 1928 afløstes af Nielsen, siden 1931 Lærerinde KAMMA BRAUN.

N. A. Villadsen,
Lærer.

INGEBORG MARGR. LARSEN, Lærerinde

f. 15 November 1887 i Gerløv, D. af Murermester Johan Larsen og Hustru Boline f. Larsen. Dimitteret 1912, Københavns Forskole, ansat ved Valsøllille Forskole 1912—20, ved Biltris Forskole siden 1 December 1920.

KAMMA BRAUN, Lærerinde

f. 25 Marts 1908 i København. Dimitteret 1928, Københavns Forskole, ansat ved Gjershøj Skole 1 Oktober 1931.

I Gjershøj holdtes tidligere et stort Kildemarked ved en Kilde ikke langt fra Stranden. Aarsagen til, at dette Kildemarked ophørte, var efter Sagnet den, at engang da Bønderne tog derfra i en god Rus, vovede en af dem at køre omkap med Kong Christian IV. Kongen blev saa vred, da han tabte, at han vilde skyde Bonden, men denne spændte den ene Hest fra Kongens Vogn og sig selv for i Stedet, for at formilde Kongen, hvilket ogsaa lykkedes, men Følgen af Kapkørslen blev dog, at Kildemarkedet maatte ophøre.

RYE—SONNERUP SOGNE danner en Kommune med sidstnævnte Sogn som Anneks. Rye Sogn grænser til Annekssoget, Kirke-Saaby, Lyndby, Kirke-Hyllinge Sogne og til Bramsnæs Bugt. Dets Areal er 1953 ha. Jordene er sandmuldede, og ud mod Fjorden.

hæver de sig til høje og stejle Bakker, strækkende sig mod Nord, hvor Sognet afsætter Halvøen Bramsnæs. Bag denne skærer Fjorden sig ind med en snæver Vig. 293 ha optages af Skov, 29 ha optages af Moser og andet Vandareal. Ved Bramsnæs Vig og Langtved Færgetro er der om Sommeren stort Turistbesøg. Indbyggerantallet var i 1800: 654, i 1900: 843, nu er det samlet i begge Sogne 1520.

I Rye Sogn ligger Byerne: Rye, 1300 kaldet „Rythæ“, med Kirke, Skole, Præstegaard og Mølle; Jenslev; Ejby med Skole og Forsamlingshus; Langtved, med Færgetro og Overfart over Bramsnæs Bugt og Fiskerhuse med en lille Havn. Hovedgaarden Rye-gaard tilhører Stamhuset Rosenkrantz.

Sonnerup Sogn grænser til Hovedsognet, til Kirke-Saaby Sogn og Bramsnæs Bugt, tillige til Marløse Herred i Holbæk Amt, hvor Grænsen dannes af Elverdamsaa. Dets Areal er 1222 ha. Jordene er lermuldede, ret højtliggende, men meget ujævne. Langs Bugten og Aaløbene ligger en Del Skov, 70 ha, under Stamhuset Rosenkrantz. 10 ha optages af Moser og andet Vandareal. Ved Vintermølle Aa findes store Lag af Fraadsten, en Stenart som i Middelalderen var et meget brugt Bygningsæmne. Indbyggerantallet var i 1800: 424, i 1900: 586.

I Sonnerup Sogn ligger Byerne: Sonnerup, 1340 „Sonæthorp“, med Kirke, Skole, Forsamlingshus og Mejeri; Ordrup; Englerup og Sandvadshuse. Desuden Hovedgaarden Trudsholm og Nyrupgaard under Dannemandske Stift, samt Øverste Vintre Mølle og Nederste Vintre Mølle, begge under Trudsholm, og Øvre Vintre og Mellemste Vintre Mølle.

Begge Sogne har Tingsted i Roskilde og hører under de samme Kredse som Ousted-Allerslev Sogne (se Side 399), dog under Roskilde Skattekreds.

Sogneraadet bestaar af: Gaardejer K. POULSEN, Formand; Gaardejer L. PEDERSEN; Parcellist H. CHR. JENSEN; Fisker P. A. HANSEN; Fisker P. PETERSEN; Parcellist N. P. OLSEN; Greve F. C. R. SCHEEL; Parcellist L. NIELSEN. Hjælpekassens Formand er Rentier L. P. ANDERSEN. Værgeraadets Formand er Parcellist L. NIELSEN. Sognepræst er P. C. N. Ø. GADE. Sognefoged for Rye er L. P. BIGAARD, for Sonnerup FR. PETERSEN.

I Rye Sogns nordøstlige Del ligger flere store Stengrave, tæt ved Ejby saaledes 3 Jættestuer og ikke langt herfra et Dyssekammer, men langt talrigere er Gravhøjene. Der har været op mod 100 Høje fra Broncealderen, næsten alle samlende sig i den modsatte Ende af Sognet. Flere af Højene er fredede. Ved Løvehuset ved Ryegaard er paa flad Mark fremdraget et Lerkar samt en Del Broncesager, alle dog itubrudte. Et lignende Fund er gjort ved Ejby, ogsaa paa flad Mark, disse Fund er fra den yngre Broncealder.

I Sonnerup Sogn har der ligget op mod 25 Gravhøje, en Del af disse er bevarede, deriblandt de 3 Høje ved Trudsholm. Ved Sonnerup By ligger en Høj med Jættestue og Gravkiste.

Hovedgaarden Ryegaard tilhører Stamhuset Rosenkrantz, hvorunder ogsaa Trudsholm hører. Den ældste Hovedbygning ved Ryegaard var en ejendommelig Bindingsværksbygning i to Stokværk, det øverste Stokværk var fremspringende. 1880 lod Godsets Besidder denne Gaard nedrive og den nuværende Hovedbygning opføre efter Tegning af Arkitekt Tvede. Den bestaar af tre Fløje, paa den midterste Fløj er der Taarn og Spir, de to Sidøfløje bærer takkede Gavle og fremspringende Udbygninger, ogsaa med takkede Gavle.

Ryegaard føres helt tilbage til det 14 Aarhundrede. 1350 erhvervede Folmer Folmersen ved Mageskifte med Kronen, for sit Gods i Hammer og Borse Herreder, Kronens Gods i Grewensrydhæ i Walbursherret. Men før dette var Ryegaard i Slægten Lunges Besiddelse. 1387 ejedes Godset af den rige Jakob Olufsen Lunge, og ved Skifte udlagdes det til hans Søn Oluf Jakobsen Lunge. 1403 var dennes Broder, Folmer Jepsen Lunge, Ejer af Ryegaard, han udkøbte sine Søkende og var saaledes Eneejer af Godset, der efter hans Død, 1412, tilfaldt hans Datter, Sophie, der senere ægtede Claus Serlin. Deres Datter Sophie blev gift med David Arildsen Qvitzov, begge døde uden at efterlade sig Børn, og

Ryegaard tilfaldt da en Slægtning, Biskop Niels Clausen Skade af Aarhus. 1520 lod denne Biskop en Forskrivning udfærdige til sin Frænke, Birgitte Olufsdatter Thott, Enke efter Niels Eriksen Rosenkrantz til Vallø. Forskrivningen lød paa, at Ryegaard og tilliggende Gods og Mølle efter hans Død skulde tilfalde hende, han døde 1533. Den næste Besidder var Rigsraad Erik Eriksen Banner, død 1554, gift med en Datter af Eriksen Rosenkrantz, Mette Rosenkrantz. En Søn af dette Ægteskab, Frantz Banner, afstod i 1573 Ryegaard Gods til Kronen, som samme Aar afhændede det til Johanne Oxe, en Søster til Peder Oxe. Efter hendes Død kom Godset i hendes Søster Mettes Besiddelse, hun var gift med Hans Barnekov. En Sønnedatter til disse, Sophie Barnekov, gift med Ejler Gyldenstjerne, var den næste Besidder af Godset i Rye. I 1622 solgte Ejler Gyldenstjerne Gaard og Gods til sin Svoger, Axel Urne, gift med Birgitte Gyldenstjerne. Kort Tid sad hun som Enke paa Ryegaard, men solgte den i 1640 til Niels Trolle, død 1667. I denne Families Besiddelse forblev Gaarden, indtil den i 1732 ved en Auktion solgtes for 28,000 Rdl. til Gehejmerraad Iver Rosenkrantz til Rosenholm, gift med Charlotte Amalie Scheel. Iver Rosenkrantz døde 1745. Hans Enke besad Godset til sin Død 1763, og ved Arv gik det over til Sønnen, Fr. Chr. Rosenkrantz til Rosenholm, død 1802, hvorefter Godset ved testamentariske Bestemmelser overgik til Niels Rosenkrantz, død 1824, han oprettede i 1804 Stamhuset Rosenkrantz, der da indbefattede Ryegaard, Trudsholm og Barritskov i Jylland. Egholm og Krabbesholm, som hørte under Godset, frasolgtes. Efter hans Død 1824 tilfaldt Stamhuset Grev Henrik J. Scheel, død 1862; Kammerherre Fr. Chr. R. Scheel, død 1912; Henrik J. Scheel, død 1917 og siden da Grev FR. CHR. ROSENKRANTZ SCHEEL. I Ryegaards smukke Haveanlæg findes Broncebuster af Grev Henrik Scheel og Kammerherre F. Chr. Rosenkrantz Scheel.

Hovedgaarden Trudsholm er som Herregaard oprettet i det 16 Aarhundrede. 1776 solgtes Gaarden for 34.000 Rdl. til Gehejmerraad Fr. Chr. Rosenkrantz til Ryegaard, og siden da har den tilhørt Stamhuset Rosenkrantz. Af Besiddere fra Herregaardens Oprettelse og til dens Overgang til Stamhuset nævnes: Steen Bille til Kærsgaard; 1663 Jomfru Anna Trolle; 1664 Fr. Ahlefeldt; saa i en Tid Gehejmerraad Jørgen Bjelke; 1669 Magdalene Schønbach; 1675 Anna Cathrine Schønbach, Enke efter Kancellisekretær C. Hesse; 1715 solgtes den ved Auktion for 15.020 Rdl. til Major Hugo Hesse; 1726 ogsaa ved Auktion, solgtes den for 18.000 Rdl. til Gregers Juel, død 1731; hans Søn Peder J. solgte den 1745 til Brygger A. Ottesen Schou, der 1749 afhændede den til Justitsraad Bartholin. Hans Bo solgte den til Anders Dinesen, der i 1776 solgte den til Stamhuset Rosenkrantz.

Rye Kirke er af romansk Oprindelse, og var bygget af Fraadsten, men af denne første Kirkebygning er der nu ikke ret meget tilbage. I 1658 brændte det meste af Kirken. Niels Trolle til Ryegaard lod den efter Branden istandsætte og opførte et Gravkapel for sin Slægt.

Taarnets øverste Del synes at stamme fra denne Genopbygning, medens det underste Stokværk er langt ældre og bygget af Fraadsten. 1732 blev Gravkapellet inddraget i Kirken, og Kisterne i Kapellet sattes ned i en hvælvet Begravelse, her staar

Rye Kirke.

nu Kister med Oberst Holger Trolle, død 1680, Niels Trolle, død 1690, og Ingeborg Krabbe. Koret er senere blevet udskilt fra Kirken og tjener nu som Sakristi. Vaabenhuset er bygget 1886. Altertavlen er fra 1725. Prædikestol med Niels Trolles og Helle Rosenkrantz Vaaben er fra 1661. Fonten er af Malm og i Empirestil. Den gamle Granitfont staar i Haven til Ryegaard. Paa Kirkegaarden er der Gravsten over Statsminister, Gehejmeraad Niels Rosenkrantz, død 1824, og hans Hustru, død 1849.

Sonnerup Kirke er ogsaa af romansk Oprindelse og bygget af Fraadsten, men af den første Kirke er der nu kun Dele af Skibet tilbage. Den oprindelige Stil ses tydeligt, det er en af de mest interessante Fraadstenskirkker paa Sjælland. Den oprindelige Korbue, hvis halvrunde Bue bæres af Sidesøjler med Tærningkapitæler er bevaret. Vinduerne var flankeret af Søjler af samme Art. I gotisk Tid er Skibet ombygget og forlænget, Rummet overhælvvet og Taarnet tilbygget. 1875 lod Grev Scheel til Ryegaard Kirken restaurere. Fra denne Periode stammer Koret med Apsis og Tøndehvælvinger samt Vaabenhuset mod Syd. Kirken er dekoreret med romanske Motiver. Altertavlen er fra 1625 og rigt udskaaet. Enkelte Stolestader er fra 1600. Prædikestolen er fra et Roskildeværksted.

I Ordrup laa i det 12 Aarhundrede en Herregaard, der efter dens Besidders Navn Grubbe-Ordrup, bar Navnet „Ordrupgaard“. Der vides ikke stort om denne Gaard før Erik Menveds Tid, da en Johannes Sywndæsson „de oræthopr“ nævnes. 1330 ejes den af Peder Gruppe til Skullerupholm, 1387 af hans Søn, Jens Grubbe. Dennes Enke, Elna Palmesdatter, ægtede Jep Jensen Godov, som solgte Gaarden til Axel Pedersen Thott. 1447 nævnes Torben Bille til Ordrup. men efter denne Tid ophørte Gaarden at være en selvstændig Hovedgaard.

Rye Sogn havde i 1777 Byerne: Rye Bye, med 11 Gaarde og 33 Huse; Ejby, Egge Bye, med 16 Gaarde og 17 Huse; Jenslev, Jensløv Bye, med 12 Gaarde og 6 Huse; Langtved, med 5 Gaarde og 6 Huse. Tillige Herregaarden Ryegaard. 1915 havde Sognet 185 Gaarde og Huse.

Sonnerup Sogn havde i 1777 Byerne: Sonnerup Bye, med 7 Gaarde og 12 Huse; Englerup Bye, med 5 Gaarde og 2 Huse; Ordrup, Oerdrup Bye, med 10 Gaarde og 12 Huse. Tillige Skøugaard og Herregaarden Trudsholm. 1915 havde Sognet 100 Gaarde og Huse.

Ved Sonnerup findes Sonnerup Aas, en Række af syv Bakker. En af disse kaldes Kransbakke efter Trolden Lars Krans. Engang havde en Gaardmand gjort ham noget imod. Da gik han ned til Stranden, fyldte sin Handske med Sand og bar den tilbage til Bondens Gaard, hvor han rystede den, saa Sandet begravede Gaarden, men af de fem Fingerhuller i Handsken blev der de fem Bakker i Sonnerup Aas. Det hændte tidligere ofte i taaget Vejr, at Bønderne saa Lars Krans spadsere med andet Troldpak fra Sonnerup, og naar Sæden da stod paa Marken, kunde man tydeligt se hans Spor i den.

Rye-Sonnerup Sogns Skolevæsen skylder egentlig Pastor Gerlev Christian Krog sin Tilblivelse, han blev i 1793 kaldet til disse Sogne som Sognepræst. Før hans Tid var, ifølge hans Beretning, Sognets Skoler i slet Stand. Rye Skole havde ingen Fundats, den stod under Ryegaards Patronat og var meget ubetydelig. Det er alt hvad man ved om den. Om Sonnerup Skole er Oplysningerne ikke bedre, man ved, at der omkring 1700 blev bygget et Hus paa Præsten Søren Dolmers Bekostning. Dette Hus blev beboet af en Skrædder, Peder Michelsen, som „og læser for Børn, saaledes som han kan“. Efter 1723 har der ifølge senere Beretninger intet ordentligt Skolehus været i Rye Sogn. Krogs Beretning om Rye Skole, da han i 1792 kaldes til Sognet, lyder saaledes: „I

Rye Skole, bygget 1927.

Rye fandtes et Skolehus lagt lige op til Degneboligen, bestaaende af 3 Fag usle, klinede Lervægge med Lergulv, næppe 3 Alen højt fra Gulv til Loft, gennem 3 Fag smaa Vinduer fik Skolen al sin Lysning. Gulvet var fuldt af Huller, Skolens Inventarium bestod i 3 paa Pæle ned i Jorden rammede Gulv med Bænke, en Stentavle uden Ramme, en lille Bilæggerovn.“ Skolehuset i Sonnerup, der var bygget i 1698, var 100 Aar efter ikke i synderlig bedre Stand end Hovedsognets Skole. —

Ejby Skole.

1802 blev et Mærkeaar for Rye-Sonnerup Skolevæsens Historie. I dette Aar døde Besidderen af Ryegaard, F. C. Rosenkrantz, og Godset arvedes af Niels Rosenkrantz, som da blev Skolepatron, og i hans Tid blev en ny Skole bygget. Den blev indviet den 10 September 1806 og stod i over 100 Aar, kun med den Forandring, at der ved Andenlærerembedets Oprettelse foretoges en Tilbygning. Ryes nuværende Skole er bygget 1927.

Sonnerup gamle Skole, bygget 1698, nedbrændte den 9 Oktober 1808, men ved Godejerens Hjælp fik man en ny Skole aabnet i 1809. Om denne sagdes der paa den Tid, „at den næppe har sin Lige paa Sjælland“. Bygningen var paa 11 Fag i Længden, 4 Fag i Bredden, foruden selve Hovedbygningen havde den to Sidefløje til Udhuse og lignende. Denne Bygning gjorde da Tjeneste indtil 1915, da den nuværende Skole opførtes.

Skolen i Ejby er bygget i 1895 og havde indtil 1930 Enelærer K. Pagh Knudsen, f. 6 Oktober 1862 i Aalborg, dimit. 1895, Andenlærer i Rye 1888—95, var Enelærer i Ejby 1895—1926. Den nuværende Lærer, CHR. SANDERHAGE, er hans Efterfølger. Den 1 Septbr. 1930 udvidedes Skolen med en Forskole. Som Lærerinde ansattes Fru KALMARK.

Her skal nævnes et Par af de sidste Degne og Skoleholdere i Rye-Sonnerup Skoler. Den ældste, vi kender hed Michael Møller. Ved det 18 Aarhundredes Midte nævnes Jørgen Fritz. Hans Efterfølger var Jacob Husum, som skal have været en daarlig Lærer, han døde i 1797 i Forbedringshuset. I Sonnerup Skole nævnes 1783 en Peder Jonassen, afgaaet i 1810 paa Grund af Svagthed, død 1812.

K. NIELSEN RAVNMARK, Førstelærer

f. 17 April 1880 i Eggeslevmagle, S. af Husmand Peder Nielsen og Hustru Maren f. Hansdatter, g. 1911 med Martha Marie Jensen. Dimit. 1911 fra Vordingborg, Andenlærer i Ulbølle 1911—13, Førstelærer i Skibet Sogn 1913—20, Enelærer i Spjællerup-Marvede 1920—26, 1 Marts 1926 til 1 April 1927

CHR. FRED. SANDERHAGE, Førstelærer

f. 8 Juli 1896 i Thureby, S. af Husmand Niels Olsen og Hustru Dorothea f. Rasmussen, g. 1920 med Christine Jørgensen. Dimit. 1918 fra Haslev, Vikar 1918—20, Realskolel. i Ullerslev 1920—23, Enelærer i Vindekilde 1923—26, og i Ejby 1 Februar 1926 Førstelærer siden 1930.

Forstander for Brøderup Højskole, derefter (kaldet fra 1 Februar 1927) Førstelærer i Rye.

SAABY—KISSERUP SOGNE danner en Kommune med sidstnævnte Sogn som Anneks. Saaby Sogn grænser til Annekssognet, til Kirke-Hvalsø, Allerslev, Gevninge, Lyndby, Rye og Sonnerup Sogne og tillige til Merløse Herred i Holbæk Amt, hvor Grænsen dannes af Elverdams Aa. Dets Areal er 2614 ha, og det er saaledes Herredets største Sogn. Jordene er gennemgaaende gode og lermuldede. Øst for Kirke-Saaby ligger det saakaldte „Sandet“, her er Jordene meget lette. Terrænet er højt og bakket, flere Steder er der en smuk Udsigt, særlig fra Bakkerne ved Abbetved og Egestallebjerg. 267 ha optages af Skovene Aastrup, Balle og Torpe Skov, alle under Aastrup, og den smukke og stærkt kuperede Bjergskov tilhørende Ledreborg. 45 ha optages af Moser og andet

Vandareal. Langs de mindre Vandløb er der Mose- og Engstrækninger. Indbyggerantallet var i 1800: 870, i 1900: 1139, nu er det samlet i begge Sogne 1696.

I Saaby Sogn ligger Byerne: Kirke-Saaby, der i det 14 Aarhundrede nævntes som „Saweby“, med Kirke, Skole, Præstegaard, bygget 1779, Forsamlingshus, Missionshus, Vandværk, Herberge, under „Arbejde Adler“, oprettet 1910; Vester-Saaby, med Skole, Vandværk; Torkildstrup, med Mølle; Abbetved, Vennelyst, Saaby Huse, Bjergskov Huse, Sandet, Kirkeskov Huse, alle mindre Samlinger af Gaarde og Huse.

I Sognet ligger Det grevelige Dannemandske Stift, Aastrup Kloster og Hovedgaarden Aastrup. Kisserup Sogn grænser til Hovedsognet, til Allerslev, Kirke-Hvalsø og Særløse Sogne. Dets Areal er 1011 ha. Jordene er ret stenede, grusede og højtliggende. Dog er der flere Eng- og Mosestrækninger 21 ha. 211 ha optages af Skovene: Bæsted Skov, Kisserup Lod og Slorup Skov, alle tilhørende Ledreborg. Indbyggerantallet var i 1800: 254, i 1900: 318.

I Kisserup Sogn ligger Byerne: Kisserup, 1400 Kyssorp, med Kirke, Skole, Vandværk; Krathuse, Akkerup Huse, Skottehuse, alle mindre Samlinger af Gaarde og Huse. Desuden Hovedgaarden Skullerupholm, Skovfogedboligen Christiansminde og Flintebjerg-huse, ved Vejen mellem Saaby og Ledreborg, i ældre Tider en Kro.

Af andre Gaarde nævnes: Jørgenssæde, Vennelyst, Fredenslyst, Svendstedslille, forhen Skovridergaard, Damshøjgaard, forhen Skomagerkro, Eghøjgaard, Brobjerggaard, Torpehus Overskovfogedbolig, Frandsensminde Godsforvalterbolig og ved Aaen Øverste og Nederste Taderø Mølle.

Begge Sogne har Tingsted i Roskilde og hører under de samme Kredse som Ousted-Allerslev Sogne (se Side 399).

Sogneraadet bestaar af: Gaardejer JENS SØRENSEN, Formand; Husmand A. NIELSEN; Gaardejer N. P. SCHØNEMANN; Gaardejer L. DINESEN; Gaardbestyrer H. PEDERSEN; Parcellist C. V. JØRGENSEN; Gaardejer H. T. HANSEN; Smedemester E. RASMUSSEN; Husmand N. P. NIELSEN; Parcellist A. C. LARSEN. Hjælpekassens Formand er Gaardejer O. SIVERTSEN. Værgeraadets Formand er Lærer C. BLACH. Sognepræst N. E. V. LUND. Sognefoged for Saaby er P. PETERSEN, for Kisserup H. NIELSEN.

Gravhøjene i Saaby Sogn samler sig særlig i Sognets vestlige Del. Tæt ved Kirke-Saaby ligger endnu 3 Høje og et andet Sted „Tjørnshøj“. I Aastrup Hestehave ligger 3 Høje i Række, og tæt ved Eghøjgaard „Eghøj“. Paa Markerne ved Abbetved har man gjort Fund fra Bronzealderen. I Sognets østlige Del har der ligget flere Dysser. — I Kisserup Sogn findes endnu enkelte Langdysser, men mange Dysser og Høje er sløjfede.

Hovedgaarden Aastrup kan føres tilbage til Begyndelsen af det 16 Aarhundrede. Hovedbygningen ligger i Skoven og er omgivet af Grave. Den ældste Del er bygget 1613 af Rigsraad Enevold Kruse, over Hovedindgangen ses hans Navn og Aarstallet 1613, denne Del af Bygningen har hvælvede Kældere, i en noget senere Periode tilbyggedes en nordre Fløj, og i 1856, da Godset var i Kammerherre, Lensgreve Fr. V. Dannemands Besiddelse, byggedes den vestre Fløj. Af de ældste Besiddere kendes Adelsslægterne Krabbe og Kruse. Erik Krabbe til Bustrup døde 1564 paa Aastrup, 1613 nævnes Enevold Kruse, efter ham hans Søn Thyge, der var gift med Karen Sehested, og som 1661 ægtede Jørgen Seefeld, han døde 1666, men to Aar før var Kastrop overgaaet til Rentemester Mogens Friis til Favrskov, som i 1664 solgte Aastrup til Etatsraad Peder Lauridsen Scavenius; 1714 solgtes Aastrup af Peder Benzon til Generalløjtnant Gregers Juel, død 1731, hvorefter den gik over til hans Søn Peder Juel, som 1736 solgte Godset for 42,000 Rdl. til Etatsraad, Borgmester i København, Johan Eichel, denne lod Aastrup gøre til et Stamhus, der senere kom i Familien Bartholins Besiddelse. Efter kongelig Resolution 1803 solgte J. Bartholin-Eichel 1806 Aastrup til Generalkrigskommissær v. Schmidten, der 1810 solgte den til en bornholmsk Skibsfører Peder Kofoed, død 1812, der tillige ejede Holbæk Ladegaard.

Hans Enke beholdt disse Godser, og med megen Dygtighed og Sparsommelighed samlede hun en betydelig Formue, hvormed hun udfoldede en storslaet Godgørenhed, hun døde som Etatsraadinde 1838. Hun stiftede flere store Legater. Grev S. Raben købte ved Auktion Aastrup, men solgte det 1842 til Kammerherre, Lensgreve Fr. V. Dannemand, som ved Testamente af 20 Juli 1857 oprettede det grevelige Dannemandske Stift, Aarup Kloster.

Lit.: Trap, Danmark.

Skullerupholm Hovedgaard er ogsaa en gammel Gaard, der kan føres tilbage til Begyndelsen af det 14 Aarhundrede. Af dens oprindelige Bygninger er der ikke noget tilbage, den nuværende Hovedbygning er bygget i Midten af det 19 Aarhundrede, efter at den tidligere Bygning ved en Ildsvaade gik tabt. Efter Reformationen kom Gaarden, der paa den Tid tilhørte Bispestolen, under Kronen, som gav den i Len til forskellige Adelsmænd. 1711 ejedes den af Severin Junge til Sonnerupgaard, død 1746, hans Arvinger solgte den til Ledreborg, hvorunder den siden har været.

Kirke-Saaby Kirke er fra romansk Tid og bygget af Fraadsten. I den senere Middelalder blev Kirken overhælvvet og forandret ved Tilbygning af Taarn og Vaabehus og to mindre Kapeller mod Nord. Omkring 1744 blev Kirken restaureret, saa den mistede sit middelalderlige Udseende. Alterbordet er af Fraadsten, i dette fandtes i nyere Tid et Relikvierum med en Blyæske indeholdende Rester af Ben. Altertavlen er Renæssance. Prædikestolen er fra nyere Tid. Døbefonten er af Granit. I Kirken er fundet Rester af middelalderlige Kalkmalerier. I Taarnet hænger en Klokke fra 1519.

Kisserup Kirke er i sin første Oprindelse bygget helt af Kampesten og er fra tidlig romansk Tid. I den seneste Middelalder er der tilbygget Taarn og Vaabehus, ligesom Kirken overhælvvedes, i nyere Tid er Skibet forlænget og det nuværende Kor bygget, tildels af Munkesten. Der er et ejendommeligt Alterbordspanel med Slyngornamentik fra 1550. Altertavlen er i Renæssance, men senere omdannet. Prædikestolen er fra 1625, antagelig fra et Roskildeværksted, den er udpræget barok. Krucifikset er sengotisk. Enkelte Stolegavle er fra Renæssancetiden. Degnestolen er fra 1582. I Gulvet er der en Ligtavle af Træ over Rasmus Jenssøn, død 1645, han ejede Bregentved.

Saaby Sogn nævnes i Aaret 1777 som Saabye Sogn, og havde da Byerne: Saabye med 15 Gaarde og 10 Huse; Torkildstrup Bye, med 15 Gaarde og 17 Huse; Vester Saabye, med 21 Gaarde og 25 Huse; Abbetved Bye, med 4 Gaarde og 5 Huse; Aastrup Skovhuse bestod af 5 Huse. Desuden Herregaarden Aastrup. 1915 havde Sognet 297 Gaarde og Huse. Kisserup Sogn havde 69 Gaarde og Huse.

Kirke-Saaby Skole er bygget 1858, men skønt den ikke er saa gammel, er den dog forlængst forældet. Det var vanskelige Tider, da Skolen blev opført, og det var Sogneforstanderskabet næsten umuligt at fremskaffe Laan til Skolebygningen, saa man maatte bygge saa smaat som muligt. Dens Lokaler er lidet tidssvarende. Omkring 1880 oprettedes et Lærerindeembede, og Skolen blev 4-klasset.

I 1738 laa en Degnebolig tæt Vest for Kirken, omtrent der, hvor Skolen nu ligger, til denne Degnebolig opførtes der efter Forordningen af 1739, hvori det paalægges Degnene at undervise Sognebørnene, et Udhus til Skolestue. Dette afløstes i 1820 af et andet Skolehus. Blandt Lærere og Degne i dette Sogn nævnes her: Niels Hansen Block, Degn i Saaby 1695—1719; Lars Lindberg, han blev efter nysnævnte kongelige Forordning af 1739 ansat som Skoleholder og Degn; hans Efterfølger Jørgen Frank forflyttedes til Skov-Hastrup; 1774 nævnes Jørgen Schmidt, han og Sognepræsten, T. Heiberg, laa ofte i Strid med hinanden, 1813 indgav Præsten Klage over Degnen og fik opnaaet, at Degnen i 1814 afsattes med Pension. Med J. Schmidt ophører Rækken af Degne og Skoleholdere i Saaby. 1814 ansættes P. V. Tietke som Lærer og Kirkesanger. 1857 Niels Hermann Skjoldager, 1888 forflyttet til Jyllinge. Jens Larsen fra 1888—1926, og siden da Lærer S. K. RISBJERG THOMSEN, f. 25 Februar 1886 i S. Omme. Dimitteret 1909, Nørre Nisum

Kisserup nye Skole.

i 1922 afløstes af H. S. MUNCH-STEENSGAARD. Ved Skolen ligger endnu Rester af den gamle Skolebygning. Skolen i Kisserup er bygget 1871. Lærer er E. BLACH.

Kisserup Skolelærerembede oprettedes 1871. Til Embedet hørte en Jordlod paa ca. 5½ Td. Land. Skolen var bygget meget lille og paa en uheldig Plads. Efterhaanden som Børneantallet voksede blev en Udvidelse nødvendig. Planen om en Udvidelse af den gamle Skole eller Opførelsen af en ny Skole paa en sundere og bedre beliggende Plads var flere Gange til Behandling i Saaby-Kisserup Sogneraad. I 1928 var Børneantallet vokset til en saadan Størrelse, at en Forandring ikke længere kunde udsættes, og Saaby-Kisserup Sogneraad vedtog da at opføre en ny Skole paa en højtliggende Plads ved Vejen Kisserup-Hvalsø. Den nye Skole blev bygget 1929—30 og indviet til Skolebrug Torsdag den 20 Februar 1930 af Domprovst Skovgaard-Petersen, Roskilde. Den blev straks taget i Brug, og den gamle Skole med Jordlod blev solgt til et Husmandsbrug. —

Kisserup gamle Skole.

I Kisserup Skole har været ansat følgende Lærere: Seminarist Niels Andersen begyndte Undervisningen i Kisserup Skole 14 Decbr. 1871. Han var Søn af Gaardm. Ander Petersen i Gjøderup, Glim Sogn og født den 20 Juni 1835. Han var gift med Thora Rørbech, Datter af Lærer Rørbech i Glim og døde den 1 August 1875. Seminarist Johannes Baptiste Barnucka Smith blev kaldet til Lærer og Kirkesanger i Kisserup 6 Oktober 1875. Han var Søn af Gæstgiver Niels Dyrland Smith og Hustru Marie Magdalene Barnucka og født i Skomagerkroen (nu Damshøj) i Saaby Sogn 24 December 1844. Seminarist fra Jonstrup 1865, var først Huslærer, derpaa fra 1868—71 Hjælpelærer ved Kirke-Sonnerup Skole i Voldborg Herred, fra 1871—74 Hjælpelærer ved Spove Skole i Møenbo Herred og fra 1874—75 Lærer ved Overviskum Skole i Viborg Stift. Han fratraadte efter Ansøgning med Pension Stillingen som Lærer og Kirkesanger i Kisserup 30 April 1910 og tog derefter Bopæl i Himmelev ved Roskilde og var der til han døde. Nuværende Lærer og Kirkesanger i Kisserup, FERDINAND CARL BLACH, blev kaldet hertil 1 Juli

Seminarium, Enelærer i Hjortlund Skole 1909—13, og ved Tingjellinge Skole 1913—26. Af Lærerinder nævnes: Anna Schwanenflügel 1880; Emilie Skjoldager; J. Hjelt 1919. Siden 1925 ANNA L. MORTENSEN.

Vester Saaby Skole er bygget 1878. 1830 nævnes H. P. Hansen som Lærer, han afgik 1876 og efterfulgtes af H. P. Skjoldager, der

1910, født 22 Maj 1884 i Egholm By, Horslunde Sogn, Søn af Hmd. og Dræningsmester Thomas Blach og Hustru Karoline f. Nielsen, gift 22 November 1907 med Dorthea Marie Jespersen, Datter af Gaardejer Niels Jespersen og Hustru Kirstine født Rokkær, Kjæstrup i Thy. Seminarist fra Jonstrup Seminarium 1906, Vakancelærer ved Hurup Skole i Thy fra 1 Juni 1906 til 31 Oktober 1906, først konstitueret og fra 1 Juni 1907 fast ansat Andenlærer ved samme Skole til 30 April 1910, Enelærer ved Kollerup Skole i Thy fra 1 Maj 1910 til 30 Juni 1910. Medlem af Værgeraadet 1917, Formand for Menighedsraadet 1922, Kommunerevisor 1928, Formand for Værgeraadet 1925.

INDHOLDSFORTEGNELSE

Københavns Amtsråd	7	Sct. Jørgensbjerg Kirke	91
Roskilde Amtsråd	7	Sct. Jørgensbjerg Alderdomshjem	93
Københavns Amts Inddeling	8	Sct. Jørgensbjerg Skolevæsen	93
		Bistrupgaard	94
		Sct. Hans Hospital	96
		Boserup Sanatorium	97
		Himmelev Sogn	97
Købstaten Roskilde			
Roskilde Byhistorie	9		
Roskilde Domkirke	23		
Roskilde Købstad i vore Tider	36		
Det kongelige Palæ i Roskilde	38		
Frøkenklosteret	40		
Milde Stiftelser	41		
Roskilde Katedralskole	42		
Roskilde Domapotek	45		
Raadhuset i Roskilde	46		
Tinghuset og Retsvæsenets Historie	48		
Sparekassen for Roskilde By og Omegn	49		
A/S. Roskilde Bank	51		
Roskilde Amtssygehus	54		
Sct. Laurenti Kirke og Menighed i Roskilde	56		
Sct. Josephs Skole	59		
Sct. Maria Hospital	59		
Menighedssygehuset	60		
Jernbanen og dens Anlæggelse til Roskilde	63		
Postvæsenet	66		
Toldvæsenet	67		
Kommunale Værker	68		
Roskilde Købstads kommunale Skolevæsen	69		
Roskilde Pigeskole af 1855 (Frk. Lønholdts Skole)	72		
Katedralskolens Forberedelsesskole	73		
Den tekniske Skoles Historie	73		
Garnisonen i Roskilde	74		
Rebekkasøstrenes Optagelseshjem	75		
Iagttagelseshjemmet Roskildehvile	76		
Roskilde Børnehjem	77		
Roskilde Købstads Foreningsliv	77		
Roskilde Borger- og Haandværker- Industriforen.	77		
Roskilde Haandværkerforening	78		
Selskabet De Danske Forsvarsbrødre for Roskilde og Omegn	79		
Gammel Roskilde Amts Garderforening	79		
Roskilde Handelsstandsforening	80		
Roskilde Købmandsforening	80		
Roskilde Idræts-Union	81		
Roskilde Cricket Klub	82		
Roskilde Gymnastikforening	82		
Roskilde Motionsklub	82		
Roskilde Svømmeklub	83		
Roskilde Boldklub af 1906	84		
Amatør Idrætsklubben „Roskilde“	84		
Roskilde Sanitets-Kolonne	85		
Jydsk Forening	85		
Sygekassen „Hjemmets Trøst“	85		
Dansk Assurance	86		
Roskilde Domkirkesogns Landdistrikt	88		
Vor Frue Sogn	88		
Vor Frue Sogns Skolevæsen	90		
Sct. Jørgensbjerg Sogn	90		
		Sokkelund Herreds Historie	99
		Lyngby-Taarbæk Sogne	100
		Lyngby-Taarbæk Sogneraad	112
		Kommunale Værker	113
		Skoler i Kommunen	115
		Grundtvigs Højskole	121
		Landboskolen	123
		Jernbanen	125
		Postvæsen	126
		Polltævæsen	127
		Lyngby Apotek	127
		Brandkorps	129
		Sparekassen for Lyngby og Omegn	129
		Banken for Lyngby og Omegn	131
		Dansk Landbrugsmuseum	132
		Frilands Museet	133
		Statens Forsøgsvirksomhed i Plantekultur	133
		Lyngby Kirke	134
		Amtssygehuset i Lyngby	136
		Lyngby-Nærum Banen	138
		Foreninger og Velgørenhedsinstitutioner	139
		Fisker- og Villabyen Taarbæk	154
		Søllerød Sogn	161
		Københavns Skovdistrikt	162
		Søllerød Raadhus	164
		Søllerød Skolevæsen	164
		Søllerød Kirke	165
		Vedbæk Kirke	165
		Skodsborg	168
		Skodsborg Sanatorium	169
		Banken for Ny Holte og Omegn	173
		Apoteket i Holte	174
		Teknisk Skole i Holte	174
		Drewsens Hospital, nu Alderdomshjem	175
		Velgørenhedshjem m. m.	175
		Foreninger i Søllerød Sogn	181
		Gentofte Kommune	183
		Gentofte Sogn	183
		Maglegaards Sogn	183
		Hellerup Sogn	183
		Ordrup Sogn	184
		Skovshoved Sogn	184
		Historisk Oversigt	185
		Bernstorff Slot	188
		Charlottenlund Slot	189
		Tuborg	193
		Historiske Træk fra Kommunen	196
		Kirker i Kommunen	198

INDHOLDSFORTEGNELSE

Skoler i Kommunen	201	Rorup Sogn	294
Københavns Amtssygehus	202	Ørsted-Daastrup Sogne	295
Alderdomshjem	203	Gadstrup og Syv Sogne	297
Samfærdsel før og nu	204	Ølsemagle Sogn	300
Jernbaneskolen	206	Borup-Kimmerslev Sogne	301
Nordsjællands Elektricitets- & Sporvejs A/S	207	Højelse Sogn	306
Falcks Redningskorps	208	Ejby—Nørre-Dalby Sogne	310
Ordrup Charlottenlund Bank	210		
Hellerup Jernbaneapotek	211	Tune Herred	
Børnehjem og andre Velgørenhedshjem	212	Indledning	315
Foreninger	213	Havdrup-Solrød Sogne	316
Skovshoved Havn	218	Reerslev-Vindinge Sogne	318
Gladsakse Sogn	220	Jersie og Kirke-Skensved Sogne	320
Historiske Træk fra Sognet	222	Snoldelev Sogn	323
Aldershvile	223	Tune Sogn	325
Lillemosegaard	224	Greve-Kildebrønde Sogne	326
Velgørenhedshjem m. m. i Gladsakse Sogn	225	Karlsunde-Karlstrup Sogne	330
Gaarde	226		
Hareskov Kuranstalt	226	Smørum Herred	
Bagsværd Kostskole	228	Indledning	336
Bagsværd Kro	229	Glostrup Sogn	337
Søborg	230	Høje Taastrup—Taastrup-Nykirke Sogne	343
Herlev Sogn	235	Vallensbæk Sogn	347
Rødovre Sogn	237	Ledøje-Smørum Sogne	348
Hvidovre Sogn	240	Sengeløse Sogn	355
Amager: historiske Tidsbilleder	243	Brøndbyvester og Brøndbyvester Sogne	357
Dragør paa Amager, historiske Tidsbilleder	247	Torslunde-Ishøj Sogne	360
Store Magleby Sogn	256	Værløse Sogn	364
Taarby-Kastrup Sogne	261	Herstedøster og Herstedvester Sogne	370
Saltholm	264	Ballerup og Maaløv Sogne	374
Amagerbanen	265		
Kastrup Lufthavn	268	Sømme Herred	
Kastrup Værk m. fl. Industriforetagender	269	Indledning	383
Taarby Apotek	273	Herslev Sogn	384
Toldvæsen	274	Glim Sogn	385
Postvæsen	274	Kornerup-Svogerslev Sogne	387
Amagermuseet	275	Hvedstrup-Fløng Sogne	390
		Aagerup-Kirkerup Sogne	391
Købstaden Køge		Jyllinge-Gundsømagle Sogne	393
Køge Byhistorie	278		
Raad- Ting og Arresthuset	288	Volborg Herred	
Køge Bymuseum	289	Indledning	398
Skolevæsen	289	Ousted-Allerslev Sogne	399
Sygehus	289	Hvalsø-Særløse Sogn	402
Kommunale Værker	290	Gevninge Sogn	405
Postvæsen	290	Kirke-Hyllinge—Lyndby Sogne	407
Toldvæsen	290	Sæby-Gjersvej Sogne	409
Stiftelser og Foreninger	290	Rye-Sonnerup Sogne	413
Køge Havn	291	Saaby-Kisserup Sogne	417
Ramsø Herred		Indholdsfortegnelse	422
Indledning	293	Rettelser	423
Køge Landdistrikt eller Landsogn	294		

RETTELSER

Under Herreds Inddelingen af Tune Herred Side 315 mangler i Sognerækken: Tune Sogn, Karlsunde Sogn, Karlstrup Sogn og Havdrup Sogn.

Amtets Bymonografier over Roskilde og Køge er udarbejdede af Akademikasserer, cand. mag. *Lars Frederik Barfod Dornonville de la Cour*.

Amtets øvrige Byer og Landsogne samt personal-biografiske Oplysninger er samlet og udarbejdet af Selskabets Redaktør *Jak. Sander Zandersen*.
